

चंद्रायती : एक तोरणना अवशेष

श्रीमान् गौर्जर-भीमदेव-नृपतेर्धन्यः प्रधानाग्रणीः
प्राग्वाटान्वयमण्डनः स विमलो मन्त्रीश्वरोऽप्यस्पृहः ।

પ્રકાશકોનું નિવેદન

સન ૧૯૬૪ માં ગુજરાત સાહિત્ય સનાને સ્વપાયે ૬૦ વર્ષ થયાં હોઈ સંસ્થાનો હીરક મહોત્સવ ઝજવવાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો છે. એ અંગે વિવિધ પ્રકાશનો રજૂ કરવાની યોજના પણ વિચારવામાં આવી છે. જળાવતાં અમને આનંદ થાય છે કે આ યોજનાના ધીજા ફઠ્ઠ તરીકે અમારામાંના એક મંત્રી ડા. ધીરજ્જલાર ધનજીભાઈ શાહે સંપાદિત કરી તૈયાર કરી આપેલ લાઘ્ય-સમય-વિરચિત ‘વિમલપ્રબંધ’ કાઘ્યની મૂઠ્ઠ અધિકૃત યાચના અને ંની વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના તરીકે ગુજ. યુનિમાં ગુજરાતીના વિષયે ધીએચ.ડી.ને માટે સ્વીકારવામાં આવેલો મહાનિબંધ—‘વિમલપ્રબંધ : અધ્યયન’ ધંયાકારે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

ગુજરાતી જૂના સાહિત્યમાં ‘વિમલપ્રબંધ’નું અનેક દષ્ટિએ મહત્ત્વ છે ંમાં ઇતિહાસ, સમાજ, ધર્મ યગેરે વિષયો સંકઠાયેલા છે. મંત્રી વિમલનું ઘ્યક્તિત્વ ંમાં મૂર્ત કરવામાં આવ્યું છે. આનું અધ્યયન કરી ડો. શાહે મંત્રી વિમલની ંતિહાસિક મહાપુરુષ તરીકે મુલવળી કરી આપી આ કાઘ્યનો વિશિષ્ટ અધ્યાસ રજૂ કરી આપ્યો છે. ઇતિહાસના અધ્યાસકોને તો એ સવિશેષ આનંદ અને પ્રેરણા આશ્ણે જ, પરંતુ જૂના ગુજરાતી કાઘ્યોનો સર્વાંગીણ અધ્યાસ કરનારાઓને પણ એ ંપયોગી નીવડશે.

આ પ્રકાશન કરવાની ડો. શાહે આ સમાને સંમતિ આપી છે, તેથી સમા ંમનું ઋણ સ્વીકારતાં આનંદ અનુભવે છે.

વેટેન્ટાઈનની હવેલી,
ગ્રણ દરવાજા,
અમદાવાદ
તા. ૧૧-૨-૧૯૬૫

ચૈતન્યપ્રસાદ મો. ડીવાન
કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી
મંત્રીઓ :
ગુજરાત સાહિત્ય સમા

॥ जयन्तु धीतरागाः ॥

शुभेच्छा

માઈશ્રી ધીરજલાલ ધનજીભાઈ શાહ સાથે મારે વર્ષોથી ધર્મસ્નેહ છે. સહજ માથે એઓ વિદ્યાધ્યાસંગી મહાનુભાવ છે. સંજોગોની અનુકૂળતાએ એમને એક સફળ વેપારી બનાવ્યા છે. અને દેશનાં કામોમાં પણ એમને એટલો જ રસ છે. આ રીતે વેપારમાં અને દેશનાં કામોમાં પૂરેપૂરા ઓતપ્રોત રહેવા છતાં એમણે પોતાના વિચારસને મુકાઈ જવા ન દેતાં વહેતો રાખ્યો છે એ આનંદ ઉપજાવે તેવી તેમજ ધીજાઓને પ્રેરણારૂપ બની રહે તેવી ધીના છે

અનેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓની જંજાલ વચ્ચે પોતાની વિદ્યાઉપાસનાને ચાલ રાખીને શ્રી. ધીરુભાઈએ બી.એ.ની ઉપાધિ પ્રાપ્ત કરી અને ત્યાર પછી સોલમા સૈકાના સુપ્રસિદ્ધ જૈન કવિ શ્રીલાલવ્યસમયવિરચિત 'વિમલપ્રવંધ' ઉપર સંશોધનાત્મક મહાનિબંધ લખીને ડૉક્ટરેટ (પી એચ. સી.)ની ડિગ્રી મેળવી. આ હકીકત શ્રી. ધીરુભાઈની જાગૃત વિદ્યારચિની સાક્ષી પૂરે એવી છે

દંડનાયક વિમલ એ ગૂર્જરભૂમિના એક જાગરમાન પ્રભાવક મહાપુરુષ થઈ ગયા. જેમ એમના જીવનને લગતી ઐતિહાસિક સામગ્રી ઉપલબ્ધ થાય છે, તેમ એમના જીવન આસપાસ, એમના સેજસ્વી વ્યક્તિત્વનો રૂબાલ આપતી સંખ્યાબંધ દંતકથાઓની ફૂલગૂંથણી પણ થઈ છે. 'વિમલપ્રવંધ'ના અધ્યયન-સંશોધન નિમિત્તે આ મહાનિબંધના લેખકે દંડનાયક વિમલને લગતાં કેટલાંક નવાં ઐતિહાસિક વિધાનો પ્રાચીન શિલાલેખ આદિ સામગ્રીને આધારે રજૂ કર્યાં છે. દા.ત. એમણે પૃ. ૧૭-૧૯ માં એમ સૂચન કર્યું છે કે વિમલ મંત્રી નિ.સંતાન ન હતા, પણ એમને પુત્ર હતો. સંભવ છે કે આ પુત્ર खोके लीपेलो होय !

અધ્યયન-સંશોધન-સપાદનની આધુનિક વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ પ્રમાણે મહા-નિવંધને ઉપયોગી ધનાયે તેમજ એના ગૌરવમા અભિજ્ઞા કરે એ રીતે, કવિવર શ્રીલાલજીસમયની મહત્ત્વની કાવ્યકૃતિનું કેવળ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ જ અધ્યયન કે પરિશીલન અને પર્યાલોચન કરવાને બદલે શ્રી. ધીરુભાઈએ સાહિત્યિક તથા માધાની દૃષ્ટિએ પણ એનું મૂલ્યાંકન કર્યું છે, તેથી આ ગ્રંથ ઇતિહાસ સાહિત્ય અને માધા-એ અને દૃષ્ટિએ ઉપયોગી થઈ પડશે, એમા શકાને સ્થાન નથી.

પ્રાચીન ગૂર્જરમાલાની આવી એક મહત્ત્વની કાવ્યકૃતિના અધ્યયન-સંશોધન નિમિત્તે જાગ્રત થયેલી શ્રી ધીરુભાઈની વિદ્યાપ્રવૃત્તિની વિશેષ પ્રગતિ યાચ અને એમના હાથે વિદ્યાસેવા, વિદ્યાપ્રવૃત્તિ અને વિદ્યાપ્રસારના વધુ ને વધુ સરકાર્યો થતા રહે, એવી શુભેચ્છા દર્શાવતા હું આનંદ અનુભવું છું.

મુનિ પુણ્યચિન્નય

પુરોવચન

ચાલુક્ય ચીમદેવ (૧૦૨૨-૧૦૬૩)ના લીધે અને પ્રવૃત્તિમય શાસન.

કાઠમા એનો વારમાર જે મંત્રીમંડળના હાથમા હતો તેમા ચિમલ અને દામોદર અગ્રણી હતા. વનરાજ ચાવડાના સમયથી મન્ત્રોપદ ચિમલની કુલપરંપરામા હોવાનું પ્રમંથો વગેરે કહે છે. ચંદ્રાવતીના પરમારરાજ ધુંધુકને યજ્ઞ કરવામા પડનાયક ચિમલે જ મુખ્ય ભાગ ભજવેલો, તો આવું પરનું જગપ્રસિદ્ધ આદિનાથનું દેરાસર — ‘ચિમલવસહી’ વચાવવાનો યજ્ઞ પણ એને માગે જાય છે. આવી યજ્ઞસ્વી કારકિર્દી ધરાવનાર ચિમલ મન્ત્રો જૈનોમા અનેક અનુશ્રુતિઓ અને દંતકથાઓનું ગૌરવર્ધનુ પાત્ર બને એ સ્વાભાવિક છે.

દૃષ્ટે ચિમલના થઈ ગયા પછી પાંચસો વરષે લાવળ્યસમય જેના સોઠમી શતાબ્દીના ગણનાપાત્ર જૈન કવિને હાથે આપણને ચિમલની કવિરૂપનાયુક્ત કીર્તિગાથા મળે છે. ‘ચિમલપ્રવચ’નું મહદદરે ઇતિહાસ કરતા વિશેષે તો સાહિત્ય-રચના ભેદે, અને તત્કાલીન સમાજ અને સંસ્કારનું ચિત્ર દોરવા માટે પ્રચુર સામગ્રી પૂરી પાડનાર સાધન છે.

‘ચિમલપ્રવચે’ એના અનેકવિધ મહદરને કારણે મધ્યકાલીન ગુજરાતીના અભ્યાસીઓનું આ પૂર્વે પણ સારી રીતે ધ્યાન લેવું પડે છે.

‘ચિમલપ્રવચ’ રચાયા પછી તરતમા જ સૌમાત્ર્યનંદીએ એનો ‘ચિમલચરિત’ નામે સંસ્કૃતમા અનુવાદ કર્યો એ હકીકત સ્યારે પણ એને મળેલી અગત્યની સૂચક છે. ૧૯૩૯ લગભગમા ‘નરસિંહયુગના કવિઓ’ એ હેલમાઝામા (દ્વે પ્રપચ પૃ ૮૧-૧૦૩) તથા ૧૯૩૫મા Gujarat and its Literature મા (નવીન સંસ્કરણ પૃ ૨૧૫-૨૧૬) મેં ‘ચિમલપ્રવચ અને લાવળ્યસમય’ પરત્વે કહેલું છે.

પણ એની સામગ્રીનું ધ્યવસ્થિત અને સંવિસ્તાર અધ્યયન કરવાનાં યજ્ઞ ડૉ. ધીરજલાલ શાહને જાય છે. ‘ચિમલપ્રવચ’નો પ્રવચાઠ પણ શાસ્ત્રીય રૂપમા વિશિષ્ટ શબ્દોના કોશ સાથે મુલભ કરી આપવા ઉપરાંત એમણે વર્તા તથા કૃતિના વિવિધ પાસાઓને લગતી ઘણી ઉપયોગી માહિતી તારવી આપી છે. શાસ કરીને ચિમલના જીવન વિશે, ઉપલબ્ધ થયેલા સાધનસામગ્રીનો ઉપયોગ કરીને, એમણે જે ઇતિહાસિક ચર્ચા કરી છે તે એમના સંપ્રિષ્ઠ થમ અને ઝડા અભ્યાસનું સરસ દષ્ટાંત પૂરું પાડે છે. મધ્યકાલીન સાહિત્યની ધીની મહદરની કૃતિઓનું આ પદ્ધતિએ અધ્યયન થતું રહે તો એ સમયના ઇતિહાસ અને સંસ્કારજીવનના ચિત્ર માટે ઘણી મૂલ્યવાન સામગ્રી મુલભ બને.

હું ડૉ. ધીરજલાલ શાહને એમના અભ્યાસના આ સુદર ફલ વદલ અભિનંદન આપું છું.

કનૈયાલાલ મા. મુનશી

જૂની ગુજરાતીના સાહિત્યમા જે અલ્પસ્વત્વ ઇતિહાસમૂલક કાવ્યકૃતિઓ જાણવામા આવી છે તેમા જે કૃતિઓનો ગણનાપાત્ર કાવ્યકૃતિઓ તરીકે સ્વીકાર કરવામા આવ્યો છે : પ્રથમ કૃતિ એ પદ્મનામકૃત 'કાન્હડદેવબંધ' અને બીજી કૃતિ એ 'વિમલપ્રબન્ધ'. 'કાન્હડદેવબંધ'ના ત્રણ સપાદનો થયાં છે, 'વિમલપ્રબન્ધ'નું જે સપાદન ચર્ચા પહેલા પ્રકટ થયું હતું તે આજે દુર્લભ બની ગયું છે, વઢી નવેસરથી એના સપાદન-સંશોધનની આવશ્યકતા પણ હતી આ અંગે મારે જે કહેવાનું છે તે પ્રકરણ પહેલા—પ્રાસ્તાવિકમાં કહ્યું પણ છે.

'વિમલ' વિશે જૈન તેમજ જૈનેતર લેખકોએ ઠીક ઠીક માહિતી અત્યાર સુધી પ્રકટ કરેલો છે, પરંતુ જૈન લેખકોએ એ માહિતી પ્રાય સાપ્રદાયિક રંગે રંગી રજૂ કરી છે, તો જૈનેતર વિદ્વાનોએ 'અછઠ્ઠી નજરે, તો કોઈએ જૈન-સપ્રદાય તરપના પૂર્વપ્રદેશી દોરચાઈ એની ઉપેક્ષા કરી છે આવું પર્વત ઉપરનું 'વિમલવસદ્ધી'નું મંદિર એ જ જાણે વિમલની કીર્તિ માટે હોય એનું અત્યાર સુધી સૌની જાણમા છે 'વિમલપ્રબંધ'—આ કૃતિ તરફ પણ જૈનેતર વિદ્વાનોનું ધ્યાન એક સાપ્રદાયિક કૃતિ તરીકે સંવિશેષ રહ્યું છે, એમા સત્ય પણ છે આ સર્વે લક્ષમા લઈ, આ પ્રબંધના અધ્યયન પછી આ કૃતિમા મઢી આવતી ઐતિહાસિક માહિતીનો આશ્રય લઈ, અહીં વિમલનું નવેસરથી મૂલ્યાંકન કરવા યત્ન કર્યો છે, એટલું જ નહિ, એના જન્મકાલથી લઈ એના અંત સુધીનો ઘડીબદ્ધ ઇતિહાસ આપ્યો છે

વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ એની ચર્ચા આજ સુધી ચાલ્યા કરી છે અને એને પુત્ર નહોતો એવી આજે પણ માન્યતા પ્રવર્તમાન છે; પરંતુ ડાકીર્ણ લેખા પરથી અહીં સિદ્ધ કરવા યત્ન કર્યો છે કે વિમલને પુત્ર હતો, એટલું જ નહિ એની છ પેઢી સુધીની વંશાવઢી પણ તારવીને આપશામાં આવી છે. વિમલના પૂર્વજોની માહિતી હરિમદ્સૂરિના 'નેમિનાથચરિત'માના 'સતતકુમારચરિત'ની પ્રશસ્તિમાથી ઉપલબ્ધ થતી હતી, પણ ડાકીર્ણ લેખોની સહાયથી વિમલના પૂર્વજો નીનગથી લઈ, વિમલ પછીની છઠ્ઠી પેઢી સુધીની યાદી સૌ પ્રથમ અહીં રજૂ કરી છે વીસ વર્ષેની થયે અણહિલપુર પાટણમા દઢનાયક તરીકે નિમાયેલ વિમલ, સોમનાથ પર વિજય મેઢવી પાછા કરી રહેલ મહમૂદ ગિશનીને રોકવા કંધ-કોટમાં સામનો કરી પરાજય પામેલ વિમલ, ગુજરાતનરેશ મીમ સાથે એનો પીછો પકડવા જતાં સિંધ પ્રદેશના રાજા હમ્મુક પર મેઢવેલ વિજય, પવનવેગે ગણની ઝડે રહેલ મહમૂદ ગિશનીની પાછઢ પછતાં પંજાબના મીઢના અગરો—'રોમનગર' સુધી પહોંચી રયાના મુસ્લિમ સુલતાનોનો કરેલો પરાજય, પાટણ પાછા કરી

ચંદ્રાવતીનગરીની નવેસરથી કરેલી રચના, અને અગપ્રસિદ્ધ 'વિમલપ્રવચ્ચ'નું અંગત દેહરેખ નીચે કરાયેલ સર્જન, વર્ધમાનસૂરિના શુભ હસ્તે મૂઠનાયકની પ્રતિષ્ઠા— આ સર્વ માહિતી કદીબદ્ધ રીતે આપવા અહીં નમ્ર યત્ન કર્યો છે.

વઢી 'વિમલપ્રવચ્ચ'નું સમાજદર્શન શ્રી મણિલાલ વાગેરમાદે વ્યાસે, એઓએ સંપાદન કરેલ 'વિમલપ્રવચ્ચ'મા થોડીવળી ચર્ચા દ્વારા કર્યું હતું; પરંતુ એ ઉપરાંત રાજકીય, ધાર્મિક તેમજ સામાજિક દૃષ્ટિએ સ્થાપનું સમાજદર્શન કરવાનો પણ અહીં યત્ન કર્યો છે. નગરરચના, રાજસભા, સ્થાપતી રાજકીય માહિતી, રાજ્યની આરક્ષના સાધનો, મુદ્દમામગ્રી, પુત્રજન્મ-પ્રસંગની વિધિ, ભોજન, પોશાક, અલંકાર, કેટલાક રીતરિવાજો—સાગવળો, સંવધો, શુક્લ-વહેમ, શક્તિની પૂજા, જૈનધર્મના નવા વાદ-સ્થાનકગણી સંપ્રદાયની ઉત્પત્તિ, મુસ્લિમ રાજ્યકર્તાઓની લ્હટફાટ, રમત-ઉત્સવો, સામાજિક સજાઓ વગેરે માહિતી આ પ્રવચ્ચ પરથી વ્યવસ્થિત રીતે તૈયાર કરી રજૂ કરી છે.

મધ્યકાલીન ગુજરાતી ભાષા વિશે અત્યાર સુધીમાં પગી માહિતી વ્યવસ્થિત રીતે રજૂ થઈ છે, પરંતુ 'વિમલપ્રવચ્ચ'ની ભાષાભૂમિકા વિશે કોઈએ આજ સુધી ચર્ચા કરી નથી. એ વચ્ચતની બોલાતી અને લખાતી ભાષા કેવી હતી, અને 'વિમલપ્રવચ્ચ'ની જૂની વાચનામા ભાષાભૂમિકા મધ્યકાલીન હોવા છતાં લલિયાઓએ— કદાચ સુદ પ્રથકારે પણ અગ્રણ્યે તત્કાલીન ઉચ્ચરિત જીવંત રૂપો હેતુનમા કયા કયા લક્ષી નામુદ્યા લાગે છે એની પણ ચર્ચા કરી છે, સાથે સાથે સાયોગિક અતરો— અરબી, પારસી મારવાટી, લઢી બોલીનો અસર, ભાષાની લાક્ષણિકતાઓ વગેરેનો નિર્દેશ પણ પ્રથમ વાર અહીં કર્યો છે.

'વિમલપ્રવચ્ચ'મા આવતા વર્ણનોની માહિતી તેમજ આ પ્રવચ્ચમા મને મહત્વના લાગેલા પાંચતો ઉપરાંતના શબ્દો તારવીને અકરાદિ કવે છેલ્લે ભાષાઈ સાથે આપ્યા છે. વીજા સંપાદનોમા પણ આમ કરવામાં આવે તો અભ્યાસની દૃષ્ટિએ એ ખૂબ મહત્વનું થતી રહે.

આ રીતે આ મહાનિબંધમાં મારા 'વિમલપ્રવચ્ચ વિષયક' અભ્યાસનું એક વિશિષ્ટ રૂપ રજૂ કરવાનો યત્ન કર્યો છે, જે ગુજરાતી સાહિત્યના ઇતિહાસમા 'વિમલપ્રવચ્ચ'ના અત્યાર સુધી સ્વીકારવામા આવેલા સ્થાનને વધુ મહત્વ અપાવશે જ, પણ એની મહત્વની—અત્યાર સુધી કેટલીક ગલત મનાતી આવતી હકીકતોને ઇતિહાસનું વલ્લ મઠતા ગુજરાતના ઇતિહાસની સામગ્રીના ગ્રંથોમા પણ એનું મહત્વ નકારી શકાય એમ નથી જ એમ સિદ્ધ કરવા શક્તિમાન બનશે એવી મને થતા છે.

વિમલે પુનરુદ્ધારેલ ચંદ્રાવતી નગરીનો ભાગ્યેજ કોઈ અવશેષ બાકે વચ્ચો છે. કર્નલ ટોડે ઈ. સ. ૧૮૨૫ માં આ પ્રદેશનો એક પ્રવાસ લેડયો ત્યારે ત્યાંના પ્રાચીન અવશેષો—એક તોરણ અને બે મંદિરો—એણે જાણ્યો હતો. એની પ્રતિકૃતિઓ ‘Travels In Western India’ માંથી મેઝવી અહીં આપેલ છે. આ અવશેષો જ એ પ્રાચીન નગરીના મધ્ય સ્થાપત્યનો સ્વ્યાલ આપી જાય છે.

ગુજરાતી ભાષામાં રજૂ કરેલ આ મહાનિબંધનો અંગ્રેજીમાં અનુવાદ કરી પ્રકટ કરવાનો વિચાર હતો; પરંતુ તત્કાલ પર્જોની નહિ શક્યાથી, ભારતમાંના કોઈપણ અભ્યાસીને સરલ થતો રહે એ આશયથી, એને ભાષા ગુજરાતી પણ લિપિ નાગરીમાં મુદ્રિત કરવાનું પસંદ કર્યું છે.

‘ગુજરાતના સમર્થ જ્યોતિર્ધર શ્રી. કનૈયાલાલ માળેકલાલ મુનશીએ ‘પુરોવચન’ દ્વારા અને કોઈ પણ સપ્રદાયની મુનિપરંપરામાં આગયું સ્થાન ધરાવી શકે તેવા શક્તિશાળી લેખક આચાર્ય હેમચંદ્રની પરંપરામાં આ સદીમાં એમના સાચા વારસ સમર્થ સશોધક-સંપાદક મુનિશ્રી પુણવિજયજીએ આશીર્વાદ આપી આ કૃતિનું વહુમાન કર્યું છે એમ હું સમજું છું. એ માટે યન્ત્રેનો હું ઉપકૃત છું.

આ મહાનિબંધ પૂરો કર્યું એ માટે, મારા એ કાર્યમાં દરરોજ રસ લેનાર — મને એ કાર્ય માટે જામળ રામનનાર એ વ્યક્તિઓનો મારે ઉલ્લેખ કરવો જ રહ્યો ની પ્રથમ મારા મુરબ્બી અને પિતાતુલ્ય શ્રી. વિક્રમલાલ મહાસુવ્રામ શાહનો એમણે જ, જ્યારે ગુજરાત મુનિશિસ્ટીએ પણ દ્વારા મને છેલ્લી તરુ આપી કે હવે મમય વધારવામાં નહિ આવે ત્યારે મુંઝે મારી સાથે દોઢ માસ મુધી રહી મને અઢાર અઢાર કલાક કાર્ય કરવા ઝરતાહિત કર્યો. અને શ્રી. કમરૂદાસદેવ ર મુનશિયાએ એ વર્ષે મુધી સત્તર રોકડોક કર્યા કરી ન હોત તો કદાચ આ કાર્ય પૂરુ થયું હોત કે કેમ એની મને શકા હતી.

‘ગુજરાત સાહિત્ય સમા’એ મારા આ પ્રદાનને પ્રકટ કરી માહં પણ વહુમાન કર્યું છે; એ માટે એ સંસ્થાના કાર્યકર્તાઓનો પણ આભારી છું.

શાર્તિક વદ ૧૧, સં. ૨૦૨૧

૨૨-૧૧-૧૯૪

ગાંધીકુચ : પ્રીતમરાય માર્ગ

અમદાવાદ-૭

ધીરજલાલ ઘનજીમાઈ શાહ

અનુક્રમણિકા

૧ પ્રાસ્તાવિક	૩-૬
૨ લાવણ્યસમય	૭-૧૫
૩ લાવણ્યસમયની કૃતિઓ	૧૬-૨૮
૪ વિમલપ્રબંધ—પ્રબંધ, રાસ કે ચરિત ?	૨૯-૩૭
૫ વિમલપ્રબંધનું મૂલ્યાંકન	૩૮-૫૫
૬ વિમલ	૫૬-૧૦

વિમલના પૂર્વજો : ૫૬, બાહ્યવચ્ચ અને કિશોરાવસ્થા ૬૩, દંડનાયક ૬૪, સિંધ દેશ પરની જીત ૬૬, બાર મુલ્તાનો પરની જીત ૭૬, ચંદ્રાવતીનો દંડનાયક ૭૮, માલવા સાથેનું યુદ્ધ ૮૨ ચંદ્રાવતી ગગતી અને વિમલવમહી ૮૩, વિમલ-વસહીની પ્રતિષ્ઠા ૮૭, વિમલવસહી વધાવ્યાનો સ્વર્ચ ૧૦, વિમલ અને સીમ વચ્ચે અનુરાગ ૧૪, વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ ? ૧૭, વિમલની વંશાવલિ ૧૦૦, વિમલનું અવસાન અને સાલવારી ૧૦૧

૭ વિમલપ્રબંધનું સમાજદર્શન	૧૦૩-૧૨
---------------------------	--------

નગર-શહેર ૧૦૭ ચૌદું ૧૧૧, વર્ણ અને જ્ઞાતિ ૧૧૨, રાજસભા ૧૧૧, યુદ્ધ અને યુદ્ધ-શાનપ્રી ૧૧૩ રાજકીય માહિતી ૧૧૫ સામાજિક પરિસ્થિતિ ૧૧૬, પુત્રજન્મ અને ચંદેર ૧૧૭, વેવિશાલ અને લગ્ન ૧૧૯ રીતરિવાજો ૧૨૦, સામાજિક શિક્ષાઓ ૧૨૨, શકુન અને વહેમ : ૧૨૨

શક્તિની પૂજા ૧૨૩. ધાર્મિક પરિસ્થિતિ ૧૨૪, આદ્યાર-
મોઝય પદાર્થો ૧૨૫. પોશાક ૧૨૬ અલંકાર ૧૨૭,
સગપણ ૧૨૭, સંબોધન ૧૨૭, રમત-ઝાતસવ ૧૨૮, તરુ,
ફળફળાદિ, પશુપત્ની ૧૨૮, નાણું અને માપ ૧૨૯

૮ 'વિમલપ્રવંધ'ની ભાષાભૂમિકા ૧૩૦-૧૩૯

પ્રાસ્તાવિક ૧૩૦, લિપિ અને હચ્ચાર ૧૩૧, ભાષાભૂમિકા
૧૩૩, ભાષાની લાક્ષણિકતા ૧૩૫, જૂની લાક્ષણિકતાઓના
અવશેષ ૧૩૬, વાક્યરચના ૧૩૮, સમાસ, રુદ્ધિપ્રયોગ ૧૩૯

પરિશિષ્ટ ૧ : સંદર્ભગ્રંથોની સૂચી ૧૪૦-૧૪૪

પરિશિષ્ટ ૨ : શબ્દસૂચી ૧૪૫-૧૫૪

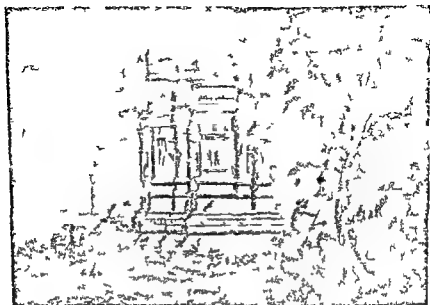
પરિશિષ્ટ ૩ : વર્ણક્રમસૂચી ૧૫૫

પરિશિષ્ટ ૪ : નેમિનાથ ચરિત્તનો અંતમાગ ૧૫૬-૧૬૨

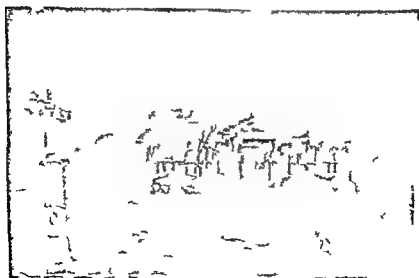
વિમલપ્રવંધ ૧-૨૩૬

તારવળી ૧ : મહત્વના શબ્દો ૨૩૭-૨૫૦

તારવળી ૨ : સ્થલાદિ-વિશેષ નામ ૨૫૧-૨૫૨

चंद्रावती एक ताना भग्न मंदिरना अवशेष

चटानी घर विशाल भग्न मंदिरना अवशेष

विमलप्रबंध : अध्ययन

૧. પ્રાસ્તાવિક

ઈ. સ. ૧૯૩૬-૩૭ વર્ષની આ વાત છે. એ સમયે માવનનગરથી પ્રકટ થતા 'જૈન' સાપ્તાહિકમાં દર સપ્તાહે 'અભ્યાસ અને અવલોકન' શીર્ષક નીચે સાહિત્ય-ના પાનાનું હું સપાદન કરતો. એ વર્ષોમાં જેમને ત્યાં હું નોકરી કરતો હતો તેમના તરફથી યુક્ત પ્રાત અને નેપાળની સરહદ સુધી, એમના ઘઘાના વિકાસાર્થે, જવાનું થયું. પાછા ફરતા આસો સુદ ચૌદશની તકનો લાભ લઈ 'તાજમહાલ' જોવાની તક લીધી એ જોયા પછી પહેલા સંસ્કારને પછીના 'જૈન' મા શબ્દદેહ આવ્યો એ વાંચી માવનનગરના સુપ્રસિદ્ધ સ્વપતિ શ્રી. ચીરેશ્વરાય મહેતાએ એક પત્ર દ્વારા ટકોર કરી કે "આપુ ઉપરનાં જૈન મંદિરો 'વિમલવસહી' અને 'હ્રિગિવસહી' તમે જોયા જણાતાં નથી; એક વચ્ચે જોઈ આવો; વિશ્વમાં એનું સ્થાપત્ય અનુપમ છે "

આ ટકોરે મને જાણત ક્યોં ઈ. સ ૧૯૪૦મા આ વચ્ચે 'વસહીઓ' જોવાની તક મળી. લાગલગત ત્રણ દિવસ સુધી આ અદ્ભુત વસહીઓનું નિરીક્ષણ કર્યું પળે, બેસીને, કે પલાઠી ઘાઢીને ક્યોં જ ક્યું; 'અદ્ભુત' એવા સંસ્કારે હૃદયમાં સ્થાન લઈ લીધું અને 'વિમલવસહી'ના સર્જક વિશે વિશેષ જાણવાની ઉત્કંઠા જન્મી 'વિમલપ્રવચ'ને રસપૂર્વક વાંચી જવાની આ પ્રથમ ભૂમિકા.

ઈ સ. ૧૯૪૨મા સ્નાતક થયા પછી એક હુતિએ સ્વયં જોર ક્યું — 'મહાનિષ્ઠ' લલવાની. ત્રિદાન મિત્રોની એમી સહયોગ મળ્યો. વિદ્યની પસંદગીનું શર્ય મારે માટે ખરા કઠિન બન્યું. હંવટે મન ઠ્યું ગુજરાતના જે પ્રાચીન કવિઓ ઉપર-અમદાવાદના લાવળ્યસમય અને સંભાતના શ્રવ્યમદાસ-એક સાપુ. બીજા શ્રાવક-એક વિરક્ત, બીજા સંસારી. સાહિત્યિક મનોરુત્તિ 'શ્રવ્યમદાસ' તરફ વળતી હતી; 'વિમલવસહી' અને એના સર્જક "વિમલ" શ્રવ્યેની લાગણી "લાવળ્ય-સમય" તરફ. એ વર્ષોમાં આત્મજનોનું 'વા-ધર' મામે એક મંદલ ચાલતું. વા પીરી અને સાહિત્યિક ચર્ચાઓ કરવી એ એનો હેતુ હતો. સ્વ. શંકરચંદ મેષાણી, શ્રી. ધૂમકેતુ, શ્રી. મણુસુદન મોદી, શ્રી અનંતરાય મ. રાવલ અને બીજા અને પાંચેક મઠો આઠ સંખ્યોની એ મંદલ હતી. આ 'વા-ધર'માં મારી વિચારસરણી

રજૂ કરી. ચર્ચાને અંતે “મહાનિવંધ”ના વિષય તરીકે લાવણ્યસમયની ઇતિહાસ-મૂલક કૃતિ ‘વિમલપ્રવંધ’ ઉપર શ્રી. ધૂમકેતુ અને શ્રી મધુસૂદન મોદીનું વલણ ઢલ્લ્યુ પંડિતશ્રી બેચરદાસ સાયે આ સંબંધી વિચાર-વિનિમય કરતાં એમણે પણ ટેકો આપ્યો; એટલે આ કાર્ય મેં હાથમાં લીધું છે. સ. ૧૯૪૭માં.

સદ્માયે ગુજરાતના ક્ષ્યાતનામ વિવેચક શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠકની દોરવણી નીચે મારે આ કાર્ય કરવાનું હતું.

સં. ૧૯૭૦ (ઈ સં ૧૯૧૪)માં શ્રી. મણિલાલ વકોરભાઈ વ્યાસે પંડિત લાવણ્યસમય-કૃત ‘વિમલપ્રવંધ’ની વાચના જુદી જુદી ગ્રન પ્રતો ઉપરથી તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કરી ત્યારથી સોઢમી સદીની એક નોંધપાત્ર ઇતિહાસમૂલક ગુજરાતી કાવ્યકૃતિ સુલભ બની હતી. શ્રી. વ્યાસે એ સપાદનની પ્રસ્તાવનામાં એ સમય સુધીમાં મેઢેલી સાધનોનો ઉપયોગ કરીને ‘વિમલપ્રવંધ’ની ઇતિહાસિક તેમજ ભાષાકીય દૃષ્ટિએ વિશિષ્ટતા દર્શાવવાનો મુયત્ન કર્યો છે. આ મુદ્રિત કૃતિ ઈ સ ૧૯૪૭માં મેઢવવી મુદ્રકેલ હતી. ચર્ચા-વિચારણા દરમ્યાન જોયું કે ધોજા અભ્યાસીઓને પણ આ કૃતિની છોટ જળાયા કરતી હતી, આથી આ “મહાનિવંધ” લખુ તે પહેલાં ‘વિમલપ્રવંધ’ની ઉપયોગી વાચના મારા અંગત ઉપયોગ માટે તૈયાર કરવાની મનોમાવના થઈ. આ માટે થોડી પ્રતો એકત્ર કરી અને મૂલ વાચના પંડિત બેચરદાસ દોશીની નજર નીચે સાધવાનો આરંભ કર્યો; સાચોસાચ પ્રો. પાઠકના માર્ગદર્શન નીચે ‘વિમલપ્રવંધ’ના સર્વાંગીણ અભ્યાસનું પણ મંગલચરણ કર્યું.

પ્રો. પાઠકની સાયે અભ્યાસ અંગેની પર્યેષણા દરમ્યાન મેં જોયું કે ‘વિમલપ્રવંધ’-આ સાહિત્યકૃતિએ એમને આકર્ષ્યા હતા અને એમાંના શબ્દ એમણે ગાઈ ચતાવ્યા હતા. “વિમલપ્રવંધ”ના શબ્દ સાત-આઠ અને ચૂલિફાએ તો એમને મુગ્ધ કર્યા હતા. સ્વ. મોહનલાલ દ. દેસાઈ, પં. બેચરદાસ દોશી અને પ્રો. મધુસૂદન મોદીના માર્ગદર્શન નીચે સપાદનકાર્યમાં પણ દોરવણી મઢ્યે જતી હતી જ.

પરંતુ અચાનક પ્રો. રામનારાયણ પાઠક દિવંગત થયા, એટલે મને મારા આ કાર્યમાં નિરાશા ઊપજી અને અભ્યાસનું કાર્ય લગભગ છોટી રીધુ. એવામાં મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીની સાયે એક દિવસ ચર્ચા થતાં. એમણે આ કાર્ય કરી શરૂ કરવાના આપ્રદ કર્યો; મારી પાસેની વિ. સં. ૧૯૪૧ ની પ્રત ઉપરથી મેં લીધેલ મૂલ પાઠ, તેમજ ઢહેલાના ઉપાધ્ય(અમદાવાદ)માંથી મેઢવેલી એ પ્રતો ઉપરથી લીધેલી પાઠ્યતરો પણ એમણે ચઢાસી લીધાં, અને પછી મારી પાસેની

પ્રતો તપાસી જઈ ચીજી ચાર પ્રતો મારા અભ્યાસ માટે મને આપી, જેમાં એક પ્રત વિ. સં. ૧૬૨૭ ની હતી જ્યારે ચીજી ત્રણ લિપિ-વર્ણ વિનાની હતી. આ ત્રણ પ્રતોમાની ૬૧ પત્રની પ્રત ભાષાની દૃષ્ટિએ વિ. સં. ૧૬૨૭ ની પ્રત કરતા પળ વધુ જૂની અને શુદ્ધ હતી; આથી અગ્રાધીનો અભિપ્રાય થયો કે લિપિવર્ણ વિનાની જૂની પ્રતનો પાઠ માન્ય રાહી, મારી પાસેની વિ. સં. ૧૬૪૧ વાઢી પ્રત અને સ્વ. મણિલાલ વ્યાસની મુદ્રિત વાચનાનાં પાઠાતરો નેાધી જો મારે માટેની વાચના તૈયાર કરુ તો 'સ્વપ્રત્યક્ષ'ના મૂલ પાઠનો વધુ નજીક જગમા સરલતા થશે. પઢિત બેચરદાસ દોશી અને પ્રો. મધુસૂદન મોહીનો પણ આ પ્રશ્નનો અભિપ્રાય થયો; આથી રહેલાના ઉપાધ્યયની બે પ્રતો ઉપરથી નેાધેલા પાઠાતરો-જેના નેાધેલા પાઠાતરોની આ પ્રતો પાસે કોઈ વિશિષ્ટતા નહોતી તે—જતા કરી મારા અભ્યાસને માટે નવેસરથી વાચના તૈયાર કરવાની શરૂઆત કરી.

આ સમય વરમ્યાન ગુજરાત યુનિવર્સિટીએ ગુજરાતના જાણીતા ભાષાશાસ્ત્રી અને પ્રાચીન ગુજરાતી કૃતિઓના સશોધક અને સપાદક શ્રી. કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રીને ગુજરાતીના વિષય માટે પી. એચ. ડી.ના માર્ગદર્શક તરીકે માન્ય કર્યા. એમની સાથે આ સંબંધી ચર્ચા તથા 'વિમલપ્રવચ' ઉપર 'મહાનિવચ' તૈયાર કરવાની મારી ભાવનાને ધધાવી લઈ માર્ગદર્શન આપવાનુ એમણે સ્વીકાર્યું અને મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ 'મહાનિવચ'ના વિષયોની માહિતી આપી હતી તેને પુષ્ટિ આપી મારા ઉત્સાહમા અભિરુદ્ધિ કરી; આથી એમના માર્ગદર્શન નીચે ડી. સ. ૧૯૫૫મા "શ્રી મોહામાઈ જોશીગમાઈ અધ્યયન-સશોધન વિદ્યાભવન—" ગુજરાત વિદ્યાસમા દ્વારા ગુજરાત યુનિવર્સિટીમા વિદ્યાર્થી તરીકે નામ નોધાવી, પરીષદી આ વર્ણની શરૂઆત કરી

મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ ચીજી આપેલી જૂનામા જૂની પ્રતના પાઠને પ્રવાન રાહી થોડા સમયમા જ મેં પાઠાતરો સાથે મૂઠ વાચના તૈયાર કરી એને છપાવી પણ નાહી; અને પછી 'વિમલપ્રવચ' ઉપરના મારા અભ્યાસને આ વિષયના વિવિધ પ્રયોના વાચનથી પુષ્ટ કરી 'મહાનિવચ'ના પ્રકરણોની માંડણી કરી આજે એ અનેક પ્રયોની વાચન નોધો ઉપરથી 'વિમલપ્રવચ' ઉપર 'મહાનિવચ' રજૂ કરવા શક્તિમાન થયો છુ

અહીં નોધ લેતા આનંદ થાય છે કે આ કાર્યની પાછલ સદ્ગત પ્રો. રામનારાયણ પાઠક, સ્વ. મોહનલાલ દલીપદ દેસાડે, પઢિતશ્રી બેચરદાસ દોશી, પ્રો. મધુસૂદન મોહી, મુનિશ્રી જિનવિજયજી, ડૉ. હરિવલ્લભ જુ. માયાપી અને મારા માર્ગદર્શક શ્રી કેશવરામ કા શાસ્ત્રીનું માર્ગદર્શન જો મઝુ ન હોત, એ દરેકે

ઉત્સાહ રેહ્યા કયો ન હોત તો મારું કાર્ય સરલ ના બનત ઘઠ્ઠી મુનિશ્રી પુણ્ય-વિજયજી, મો. જે અધ્યયન-સંશોધન વિદ્યામયન, પાર્શ્વ ગુજરાતી સમા, ભારતીય વિદ્યામયન, લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામદિર, શ્રી કેશવરામ શાસ્ત્રી વગેરેના કિંમતી પ્રયસગ્રહોની મને મદદ ના મળી હોત તો આ કાર્ય હજુ પણ વિલગાયુ હોત આ સૌ વિદ્વાનો સેમજ તે તે સંસ્થાના સચાલકોનો આ માટે આભાર ભાનતા હુ એક પ્રકારની કૃતકૃત્યતા અનુભવુ ॥

મારે જે પ્રથોનો ઉપયોગ કરવાનો થયો છે તે સર્વનો એક યાદી 'મહા-નિવધ'ને અંતે પરિશિષ્ટ ૨ તરીકે રજૂ કરી છે તે તે પ્રયના વિદ્વાન લેખકો-સામયિકોમાના લેખોના લેખકો વગેરેનુ ઋણ પણ મારે સ્વીકારણુ જોઈએ. અત્યાર સુધી ત્રિવિધ વિષયો ઉપર થયેલા અભ્યાસનો ઉપયોગ આમ આસાન ન થયો હોત તો આ 'મહાનિવધ' અદ્યતન સ્વરૂપે તૈયાર કરવાની મને આટલી સરલતા પણ ન થઈ હોત

અતે, આ મહાનિવધ લખવાની પરવાનગી આપવા માટે ગુજરાત યુનિવર્સિટીના સચાલકોનો અને ડ્યારે ડ્યારે જરૂરત જણાઈ ત્યારે ત્યારે શ્રી મો. જે વિદ્યા-મયનના અધ્યક્ષ પ્રો. રસિકલાલ છોટાલાલ પરીશે સલાહ અને સૂચનો આપ્યા છે તે માટે એમનો અહીં નમ્રભાવે આભાર વ્યક્ત કરતાં આનંદ અનુભવુ છુ.

૨. લાવણ્યસમય

પશ્ચિમ ભારતની મુખ્ય રાજધાની એક સમયે વલમી હતી, ત્યાંથી શ્રી અને સરસ્વતી યજ્ઞે થોગાલ કે મિલમાલમાં જઈ વસ્યાં. મિલમાલનું સ્થાન ત્યારબાદ ગુજરાતની રાજધાની તરીકે અળહિલવાડે લીધું^૧ અને વિ. સં. ૧૪૬૮-૬૯. ૩ ૧૪૧૧ થી શ્રી અને સરસ્વતી યજ્ઞે ગુજરાતના પાટનગર અમદાવાદમાં આવી વસ્યાં છે. અમદાવાદ એના સ્થાપનાકાલથી શ્રી અને સરસ્વતી યજ્ઞેથી સમૃદ્ધ રહ્યું છે; શ્રી અને સરસ્વતીના અનેક ઉપાસકોનું એને એના સ્થાપનાકાલથી સર્જન કર્યું છે, તો અનેકને એને પોતાને આંગળે સ્થાન આપ્યું છે.^૨ અમદાવાદના ઇતિહાસમાં સંતો અને મુલતાનોનું જેલું સ્થાન છે તેણે જ ઈસુ સ્થાન અમદાવાદને આબાદ રાસનાર શાહ-વેપારીઓનું પણ છે.^૩

સૌઠમી સદીમાં દાદુ પંથના સ્થાપક સંત દાદુ દયાળનો જન્મ અમદાવાદમાં થયો હતો. અઢારમી સદીમાં પોતાની પ્રતિભાથી ગુજરાતને રંગનાર સહજાનંદ સ્વામીએ લગભગ પાસેના એક ગામમાં પોતાનો જન્મ હોવા છતાં, ધાર્મિક અને સુધારક પ્રવૃત્તિના સ્થાન તરીકે અમદાવાદને પસંદ કર્યું હતું. વિશ્વવંચ મોહનલાલ કરમચંદ ગાંધી-મહાત્મા ગાંધીજીનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રના એક જાણમાં-પોરબંદરમાં થયો છતાં, સત્ય અને અહિંસાના પ્રયોગ માટે-એ પ્રયોગ દ્વારા માત્ર રાજકીય સ્વાતંત્ર્ય જ નહિ, પરંતુ સામાજિક અને આર્થિક સ્વાતંત્ર્ય પ્રાપ્ત કરવા માટેના પ્રયોગો ઇઓએ થયો સુધી અમદાવાદમાં રહી આદર્યા હતા. 'શ્રી'ના ક્ષેત્રે પણ એને એક પરંપરા આવી છે, તો 'સરસ્વતી'ના ક્ષેત્રે પણ દર શતકે ગુજરાતી સાહિત્યમાં પોતાનો યુગ સ્થાપી માન્ય વ્યક્તિઓને સ્થાન આપ્યું છે.

સરસ્વતીના ક્ષેત્રે ધ્યાન દેવનારા પહેલા સાધુ સિદ્ધિસુરિ જાળગામાં આવ્યા છે. એમને વિ. સં. ૧૬૧૬માં અમદાવાદમાં રહો 'સિંહાસનચઝીશો'ની ગુજરાતી

1. Early History of India, Vincent Smith, pp. 332-333;
Kāvyaanushāsana, Vol II, Introduction, p. lxxvii

૨. ગુપ્તા ઇ. ૭૫૭-૭૮૩

૩. ગુપ્તા ઇ. ૭૩૩

લૌકિક વાર્તા પચ્ચદ્ધ થતી આવી છે.^૪ બાના પઠી શુદ્ધાદિત પ્રજ્ઞાદ અને પુષ્તિમાર્ગ માટે વૈષ્ણવ સપ્રધાયના સ્થાપક વસ્ત્ત્વમાચાર્યજીના પુત્ર વિઠ્ઠલનાયકી કર્કે ગુણદેવીનું ચરિત આપતું એક સુદર ઐતિહાસિક કાવ્ય 'વસ્ત્ત્વમાચાર્ય' સર્જનાર કવિ ગોપાલદાસ કલોલ પાસે આવેલ રૂગલ ગામના રહીશ હતા, પણ આ કાવ્ય વિ સં. ૧૬૩૬ની આસપાસ અમદાવાદમાં દાદા હરિની વાવથી સુપ્રસિદ્ધ થયેલા પરા અસારવામાં રહી રથ્યું હતું.^૫ ગુજરાતે જે જે ઘોઢા વેદાનો કવિઓ ઊભા કર્યા છે તેઓમાં અજોડ અને ધેનુ સ્થાન ભોગવતા અપાનો જન્મ અમદાવાદ પાસે આવેલા એક નાના ગામ જૈતલપુરમાં થયો હતો. પરંતુ એને પોતાના સુવર્ણકારના અવસાય માટે અમદાવાદની દેસાઈ પોઠ્ઠામાં ઘસપાટ કરી સ્કૂલ સુવર્ણકારમાંથી સાહિત્યિક અને આધ્યાત્મિક સુવર્ણકાર તરીકે વિકાસ સાધ્યો હતો.^૬ એને 'અલેગીતા' અને થીંજી સદયાચંધ પચ્ચક્રિત્રી અને ગુજરાતી સેમજ દિલીમાં પણ સેક્રેટો પદોની રચના કરી હતી લગભગ એની જ કોટિએ પહોંચવાની શક્તિ ધરાવતો એનો સમકાલીન ગોપાલ પણ અમદાવાદનો જ વતની હતો એને સ ૧૭૦૦ આસપાસ 'ગોપાલગીતા' સેમજ થીંજી સદયાચંધ ક્રિત્રિઓ અને જ્ઞાનસમર સેક્રેટો પદોની રચના કરી હતી.^૭ સચ્ચિના માન દ્વારા પોતાનો 'જય' ચોલાવનાર વરલખ મઝ મેઝાહો પણ અમદાવાદનો હતો.^૮ અને અનેક ભૌતિક વાર્તાઓથી ગુજરાતી સાહિત્યને સમૃદ્ધ કરનારો જ્ઞામલ મઝ અમદાવાદના પરા ગોમતીપુર-જૂના ઘેળપુરનો રહીશ હતો વિ સં. ૧૭૮૫ સુધીનો એની રચનાઓ આ સ્પષ્ટે થઈ હતી. છેલ્લા શતકનો યાત કરીએ તો કવિ દલપતરામ ઢાઢામાંઈ સર રમણમાંઈ નીલકંઠ, નરસિંહરાવ દિપેટિયા, બેચાવ હ. ધ્રુવ, નાનાલાલ દલપતરામ કવિ, ડૉ. આનંદશંકર ધ્રુવ, અને મહાત્મા ગાંધી-એ હો નજર સમક્ષથી વિલીન થઈ રહેલી પેઢીના પ્રતિનિધિઓ હતા આ સાહિત્ય-કારોના સર્જને અમદાવાદને ગૌરવ અપ્યું છે. આ જ રીતે, સોઠમી સહીના ગુજરાતી સાહિત્યને સમૃદ્ધ કરનાર કવિ લાવળ્યસમયનો જન્મ પણ અમદાવાદમાં થયો હતો સત્તરમી સદીના કવિ ઋષભદાસે 'કુમારપાલરાસ'માં આ કવિનું ચોચ્ય રીતે સ્મરણ કર્યું છે :

૪. કે. કા. ઢાઢી પાસેની હાથપ્રત

૫. GAL p 135, કવિચરિત, મા. ૧-૨, પૃ. ૫૫૨

૬. GAL p. 180-184, કવિચરિત, મા. ૧-૨, પૃ ૫૬૩

૭. કવિચરિત મા. ૧-૨, પૃ. ૫૪૫

૮. ગુજ. હાથપ્રતોની સંકલિત શાહી, પૃ ૧૮૮

‘आमि जे मोटा कविराय, तारा चरणरज श्रवणमाय,
लावण्य लीबो खीमो खरो, सकल कविनी कीरति करो.’^६

‘रक्षियामणा गुजरात प्रदेश’ना प्रसिद्ध पाटण शहरमा मंग नामे श्रीमाळी
वणिक रहेतो हतो पाटणमा एनी प्रतिष्ठा हती, दानी तरीके एनी ख्याति हती.
कोई कारणे ए कुटुंब पाटण छोडी अमदावाद आवी वस्युं. मंगने व्रण पुत्रो
हता. सौधी मोटा पुत्रनु नाम थीघर हतुं. अनेक परांओधी शोभता अमदावाद
शहरना एक परा-अजदपुरमां आ कुटुंब रहेतु हतुं आ थीघर धेंघोने एमनी
पत्नी क्षमकलदेवीधी चार पुत्रो—बस्तुपाल, खिनदास, मगळदास अने लघुराज
अने एक पुत्री—लीलावती हतां आमनो सौधी नानो पुत्र लघुराज ते ज
विमलप्रवर्धना कतां लावण्यसमय^{१०}

लघुराज-लघुराज लावण्यसमयनो जन्म अमदावादमां अजदपुरामां वि सं
१५२१- ई स. १४६५मा पौष वदि त्रीजना रोज ययो हतो. अमदावादमां
ए समये आजनी जेम अनेक परां हतां व्रणसो उपरात परां होवानु इतिहास
साक्षी पूरे छे^{११} आ परांओमां फिरोजपुर अने अजदपुर ए वे परां अफ-
घानोए वसावेलां हता^{१२} आ समयमा, खास करीने अमदावादमा, जिनोनु प्रभुत्व
एन हतु^{१३} एउछे अफघानोए वसावेला अजदपुर परामा पण जिनोनी वस्ती
हती.^{१४} आ परामा आवेला जममदिरनी पासेनी धर्मशाळांमां चानुर्मास रहेला^{१५}
मुनि समयरत्नने धेष्टोए लघुराजना जन्माक्षर देखाव्या. समयरत्नने आ जन्माक्षर
जोई थीघरने कष्टु के ‘आ बालक लघुराज कां महान सपस्वी धशे, कां कोई
तीर्य करशे, कां महान यति धशे, कां महाविद्वान धशे.’^{१६}

लघुराजे पालक्यमां अभ्यास पर्याप्तुधी कर्यो हतो, केवी रीते कर्यो हतो,
सैन्य शास्त्रकाळ कर्मा पसार कर्मा हतो, एनी माहिती उपलब्ध नथी, परंतु
पालक्यमां एने दीक्षा आपवामां आवी हती. आ उपरधी एम कही शाकाय के
मा-भाप जिन धर्मनां चुस्त अनुयायी हशे, आचारविचार पालक्यमां दृढामही

९. ‘कुमारपालरास’ पृ. ५३

१०. विप्र-चूलिका (व्यास), पृ. ३७०-३७८; विप्र-सिण्ण, पृ. २२९-२३०

११. गुफा पृ. २७८ वी २२९

१२. गुफा पृ. २२६

१३. गुफा पृ. ४००

१४. गुफा पृ. २२९.

१५. विप्र (व्यास), प्रस्तावना, पृ. ९२. अने विप्र (व्यास), पृ. ३७८

१६. विप्र (व्यास), पृ. ३७९; के. भा १, पृ. ६८-६९

હશે, અને ઉપાધ્યયમાં આવવાજવામાં, પૌપવપ્રતિક્રમણ વગેરે નિયમનોના આચારમાં જાપ્રત હશે; ધામી માવાપની સાથે વાઠ્ઠ લહુરાજને નિયમિત રીતે ઉપાધ્યયમાં જમા આવવાનું થતું હશે. માવાપને ચાર પુત્રો હતા તેમાં સૌથી નાનો લહુરાજ, એટલે લાઠકવાયો પણ હશે એનો ઉછેર પણ, એ સૌથી નાનો હોઈ, જતનપૂર્વક થયો હશે. આ કારણથી સમયરત્ન મુનિએ પોતાનાં મક્ક ધોધર અને ક્ષમકલદેવી પાસે, આ વાઠ્ઠ વીક્ષા લેશે તો જૈન ધર્મને સ્વચ્છ કરનાર અને શાસન-પ્રમાદક થશે એવી, ભવિષ્યવાણી કહી માગણી કરી હશે. વિમલપ્રગ્ધની ચૂલિકાના અંતની પ્રશસ્તિમાં લાવણ્યસમયે પોતે જ પોતાના વિશે કહ્યું છે કે ‘ગુરુ-વચને વહરાગી થયુ.’^{૧૭} સમયરત્ને વાઠ્ઠકની તેજસ્વિતા પારખી લઈ આ પ્રશસ્તિ વચન નાખ્યું હશે; અને ‘માત સાત પય લાગી રહિઉ’-માવાપે લહુરાજને વીક્ષા અપાય એમા સંમતિ આપી હશે, કારણ કે પ્રશસ્તિમાં જણાવ્યા મુજબ ‘માવાપને પગે લાગી વાઠ્ઠ લહુરાજ વીક્ષા લેવાનો તૈયારી કરે છે.’^{૧૮} આ જ પ્રશસ્તિમાંના સ્લોક મુજબ વિ સં ૧૫૨૧ ના જેઠ મુદિ દસમના દિવસે પાટણમાં પાલળપુરી ઉપાધ્યયમા મોટા ઉત્સવપૂર્વક તપગચ્છ શાલાના અધિપતિ આચાર્ય લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ વાઠ્ઠક-લહુરાજને વીક્ષા આપી હતી.^{૧૯} સમકાલીન સ્લોકો પરથી કહી શકામ કે વીક્ષાનો ઉત્સવ, પંડિત પન્વાસ સૂરિની પદવીઓના અર્પણ પ્રસંગે જે ઉત્સવો થતા તેની જૈન, જૂન ધામધૂમપૂર્વક થતો^{૨૦} આમ લહુરાજને નવ વર્ષની વાલવયે વીક્ષા આપવામાં આવી અને એનું મુનિ તરીકેનું નામ ‘લાવણ્યસમય’ રાખવામાં આવ્યું.^{૨૧}

લાવણ્યસમયે પ્રશસ્તિમાં પોતે જ વક્ષા મુજબ એની ‘સાહિત્યિક શક્તિઓ સ્ત્રીલી કહે’ એ માટે મુનિ સમયરત્ને અનેક વિષયોનું અધ્યયન કરાવ્યું હતું :

“નવમદ્ વરસિ દિપવર દીપ, સમયરત્ન ગુરિ વિદ્યા દીપ ॥
 સરસતિ માત મયા તવ લહી, વરસ સોલમદ્ ઘાળી હુદ ॥
 રચિયા રાસ સુદર-સંગ્રંથ, ઇંદ કવિત ચુપદે પ્રગ્ધ ॥
 વિવિધ ગીત ગદ્ય વંતિયા વિવાદ, રચીઆ દીપસૂરિસંગ્રહ ॥
 સરસ કથા દરીઆલી કવદ્ મોટા મગીરાય રંજવદ્ ॥”^{૨૨}

૧૭. વિપ્ર (વ્યાસ), પૃ. ૩૮૦

૧૮. વિપ્ર (વ્યાસ), પૃ. ૩૮૦

૧૯. વિપ્ર—ચૂલિકા ૮૭ તથા જૈક, મા. ૧, પૃ. ૬૧

૨૦. મુમતિસાધુ-વિવાહલો

૨૧. વિપ્ર-ચૂલિકા પૃ. ૮૮

૨૨. વિપ્ર-ચૂલિકા, પૃ ૮૮, ૮૯, ૯૦

આમ સરસ્વતીની કૃપા ચવાથી સોઢામાં વર્ષથી લાવણ્યસમયે કવિતાઓ રચવી શરૂ કરી હતી; પછી તો છંદ, કવિતા, ચોપાઈ, રાસ-પ્રબંધ, અનેક પ્રકારના ગીત, સંવાદ, રસિક કથાઓ વગેરે રચ્યા હતા

કવિત્વશક્તિ વિકસવાની સાથે, લાવણ્યસમયે ઉપદેશનુ કાર્ય પણ હાથ ધર્યું હતું. કવિત્વશક્તિ, માપા ઉપરનો કાબૂ અને વિદ્યતા વગેરે કારણોને લઈ, એમના ઉપદેશની અસર અનેક ઉપર થઈ હોય એમ જણાય છે

“ મોટા મત્રીરાય રંજવહા ।

જસિહ ઉપદેશ હુદ સુવિશાલ, ચહુ યાનકિ દેહરા પોસાલ ।

મીર મલિક તે માનહ વિનહ, પઢિત-પદ તે પચાવનહ ॥ ”^{૨૩}

લાવણ્યસમયના ઉપદેશથી રાજ્યના મત્રીઓના મનનું રંજન થયું છે, મીર (સરદારો) અને મલિકો, રાજાઓ એ વિનયપૂર્વક મુનિને માન આપ્યું છે, અને મક્ત શ્રાવકોએ એમના ઉપદેશની અસરથી સ્થળે સ્થળે દેરાસરો અને ઉપાશ્રયો ઘડાવ્યા છે એમની આ શક્તિઓને કારણે લાવણ્યસમયને વિ સ ૧૫૫૫માં ‘પઢિત’ પદ આપવામાં આવ્યું હતું^{૨૪} ગુજરાતમાં મુસ્લિમ રાજ્ય સ્થપાઈ ચૂક્યું હતું અને લાવણ્યસમયના સમયમાં ગુજરાતની રાજધાની અમદાવાદમાં મહમૂદ બેગડાનું શાસન હતું, પરંતુ કયા કયા મીર-મલિકોને એમના ઉપદેશની અસર થઈ એનો ઉલ્લેખ મળતો નથી. એટલું કહી શકાય કે અમદાવાદમાં કે ગુજરાતના બીજા પ્રદેશમાં-મુસ્લિમ અધિકારીઓએ પણ લાવણ્યસમયનું માન જાળવ્યું હતું.

લાવણ્યસમયે રચેલી કૃતિઓ ઉપરથી જણાય છે કે ચાનાતિમિત્તે તેમજ ચાતુર્માસને તારણે એઓએ ચૌગચ્છ ગુજરાત તથા રજપૂતાનામાં સ્થળે સ્થળે વિહાર કર્યો છે, અને આ વિહારના સમયે અનેક શ્રેષ્ઠો તેમજ અધિકારીઓને જૈનધર્મના મુખ્ય સિદ્ધાંતોની--આધ્યાત્મિક ઉપદેશ આપ્યો છે, સાથે સાથે ચાતુર્માસ રહ્યા હોય તેવા સ્થળોએ વૈદ્યકીય પદ્ધતિમય કૃતિઓ પણ રચી છે; આમ વિ. સ ૧૫૫૮માં ‘નવપલ્લવપાર્શ્વનાથ’^{૨૫}ની યાત્રા કરી, વિ સ ૧૫૬૨માં ‘વામજનનગરમાં’,^{૨૬} વિ ૧૫૬૨માં ‘સેરીના-પાર્શ્વનાથસ્તવન’,^{૨૭} વિ સ ૧૫૬૭ માં ચખાત (જવાવતી)માં,^{૨૮}

૨૩. વિપ્ર-ચૂલિકા ષ્ટ ૧૦, ૧૧

૨૪. વિપ્ર-ચૂલિકા, ષ્ટ ૧૧

૨૫. ‘નવપલ્લવપાર્શ્વનાથસ્તવન’

૨૬. ‘નૈમતાપ હમચઢી’

૨૭. ‘સેરીના-પાર્શ્વનાથસ્તવન’

૨૮. ‘મુરપ્રિયકેવલી રાસ’

વિ સ ૧૫૬૮માં પાટણ પાસે 'માલસમુદ્ર'માં,^{૨૮} વિ. સ ૧૫૭૫માં 'શાંતિજનનગર' (સાતીનગર)માં^{૨૯} વિ સ ૧૫૭૫ની પહેલાં ચંછરાજ-વતપુર (સમત્રનાથની પૌષ્પશાળા)માં^{૩૦} અને વિ સ ૧૫૮૧માં અમદાવાદમાં યુદ્ધાદીનપુરામાં^{૩૧} રથાના ઉલ્લેખ મળે છે.

મેવાડના મહારાણા રત્નસિંહના મંત્રી કર્માશાહે સૌરાષ્ટ્રમાં આવેલ શત્રુજય સીંચનો સાતમો ઉદ્ધાર લાવણ્યસમય પદ્ધતિના ઉપદેશથી કર્યો હતો એવો ઉલ્લેખ શત્રુજય ઉપરના વિ સ ૧૫૭૮ના શિલાલેખમાંથી મળે છે^{૩૨} લાવણ્યસમયને વિ સ ૧૫૫૫માં પદ્ધતિ-પદ્ધતિ અપાઈ હતી, એ આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ.

સૌરાષ્ટ્ર અને ગુજરાતનાં તીર્થોની યાત્રા પણ કરી છે નવપત્ર પાર્શ્વનાથ, સેરીસા, રામાત, અને શત્રુજયના ઉલ્લેખો મળે જ છે, પણ એ સિવાય ગિરનારની યાત્રા પણ એમોએ કરી જણાય છે.^{૩૩}

લાવણ્યસમયના દેહાન્તસમય વિશે કંઈ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી, પરંતુ એટલું જરૂર કહી શકાય કે વિ સ ૧૫૮૧ સુધી એમો હયાત હતા^{૩૪} આ વ.^{૩૫} અમદાવાદના ઘાઘઆલમના રોજા પાસે આવેલા 'યુદ્ધાદીનપુરામાં' સ્થિર રહી 'લેમન્દરિ (યોદ્ધા) રાસ-યશોમદ્ધરિ રાસ'ની રચના કરી છે આમ વિ. સ

૨૧ વિપ્ર-ચૂલિકા, પૃ ૧૫

૩૦. 'કરસવાદ'

૩૧. દેવરાજ ચંછરાજ ચોપાઈ

૩૨. લેમન્દરિ (યોદ્ધા)-નલમદ્ધ-યશોમદ્ધ રાસ

૩૩. 'પૂજ્ય પ સમયરત્ન-શિષ્ય પ લાવણ્યસમયશિષ્ય ધીઆદિદેવસ્ય પ્રણમતીતિ મદ્ધ. ।

લાવણ્યસમયારત્નેન પદ્ધતેન મહાત્મના ।

સપ્તમોદ્ધાર-સપ્તા થ પ્રશસ્તિ પ્રકટીકૃતા ॥"

સંવત ૧૫૮૭ શત્રુજયના સાતમા ઉદ્ધારની પ્રશસ્તિનો ઉલ્લેખ, પ્રાચીન જૈન લેખસમૂહ, મા ૨

'યુદ્ધિપ્રકાશ' પુ ૭૬, અંક ૧. સન ૧૯૨૯

પ્ર. કો. જૈન ઇતિહાસમાળા તૃતીય પુણ્ડ (પ્રદ્યક્ષ આત્માનંદ સમા, ભાવનગર)

જગાઈ પૃ ૫૦૩-૫૦૫

૩૪ વિપ્ર (ધ્યાસ), પૃ ૩૮૧

૩૫ વિરાટ, મા. ૨, પ્રસ્તાવના, પૃ ૧૬ 'તપાસ કરવા છતાં કવિનો દેહોત્સર્ગ થીદો અને કયા સમયે થયો તે કહી જાણવામાં આવ્યું નથી'—વિષ્ણુધર્મસૂત્ર

૩૬. લેમન્દરિ (યોદ્ધા) રાસ-યશોમદ્ધરિ રાસ

१५२१ थी १५८९ सुधी एटले के अठसठ वर्षेनी उमर निश्चित छे. उक्त रासना पठन पछी एम कही हाकाय के स्वस्थताथी विस्तारपूर्वक रचायेला आ रासना रचनासमय पछी पण कवि बधु वर्ष हयात रखा होय.

लावण्यसमयना शिष्यसमुदाय विशेषे पण कईं माहिती उपलब्ध नथी. एमनी जुड़ी जुड़ी कृतिओ तेमज तत्कालीन प्राप्त थती बीजी माहिती उपरथी एमना गुरु विशेषे तेमज एमना गुरुभाईओ विशेषे केटलीक माहिती मळी रहे छे.^{३७} तपगच्छनी पाट उपर बावनमा आचार्य रत्नशेखरसूरि (वि. स. १४५७ थी १५१७) थया^{३८} एमना शिष्य लक्ष्मीसागरसूरि (वि. स. १४६४) एमनी पाटे आब्या. आ लक्ष्मीसागरसूरिए लावण्यसमयने दीक्षा आपी हुती सुधानंदन रत्नमहन शुभरत्न सोमजय जिनसोम जिनहस मुमतिगुदर मुमतिसाधु ईंद्रनदि राजप्रिय आदि दस मुनिओने पण लक्ष्मीसागरसूरिए आचार्यपद आप्यानी उल्लेख मळे छे^{३९} एटले ए सर्वे लावण्यसमयना गुरुभाई समजाय छे. सोमबिमल नामना साधुए वि. स. १६०२ना जेठ मासमा रचेल ' गच्छनायक-पद्मवली सञ्ज्ञाय 'मा अगियार मुनिओने लक्ष्मीसागरसूरिए आचार्यपद आप्यानी उल्लेख कयों छे,^{४०} परंतु अगेवारमा नामनी कसी माहिती मळती नथी. आ अगियारमी व्यक्ति तरीके लावण्यसमयनु नाम गणवानी समायवा थाय, परंतु लावण्यसमये पोते बयाय एयो उल्लेख कयों नथी; तेमज वि. स. १५६८मा रचायेल ' विमलप्रबध 'मा पोताने मुनि लावण्यसमय' तरीके ज ओळखावेल छे, अने ' पंडित ' पदवी प्राप्त थयेली एनो मात्र उल्लेख करेलो छे.

लावण्यसमय लक्ष्मीसागरसूरि पासे दीक्षित थया हता, परंतु एमणे पोतानी बरेक कृतिमा मुमतिसाधुसूरिने पोताना गुरु तरीके गणाव्या छ वि. स. १५४३मा

- ३७ जुओ लावण्यसमयनी कृतिओ; विरास भा.-२, प्रस्तावना
- ३८ ' जन गच्छोनी गुरुपद्मवलीओ ' परिशिष्ट २ तथा तपगच्छनी पद्मवलि जिक, भा. २, पृ ७०१ थी ७२२
- ३९ विरास. भा. २, प्रस्तावना; जिक. भा. २, ' तपगच्छनी पद्मवलि : नौप लक्ष्मीसागर, पृ ७२१-७२२
- ४० ऐतिहासिक सञ्ज्ञायमाळा, भा १, पृ. ४९
 ' पाटि लक्ष्मीसागर नागर सेवी पाय
 रामनयर भली परि गच्छमेल करि गुरुराय;
 अभ्यार आचारिज पद कीधा मुखिचार
 पाटि थाप्या मुमतिसाधु-गुणधार "

રવાયેલ ' સિદ્ધાંત ચોપદ'ને અંતે ઉલ્લેખ કરતાં એઓ કહે છે :

“ અમ્હ ગુરુ શ્રીસોમસુંદરસૂરિ, જામુ પસાઈ 'દુરિઆં' દૂરિ,
તપગચ્છનાયક મુગળનિધાન લક્ષ્મીસાગરસૂરિ પ્રધાન,
શ્રીસોમજયસૂરીંદ મુજાળ, જમુ મહિમા જગિ મેહસમાળ,
અહનિસિ દરપિ પ્રણમુ પાય, સુમતિસાધુસૂરિ તપગચ્છરાય
ગુણમંદિત પદ્ધિત જયવત 'સમયરત્ન' ગિહ્યા ગુણવત, ”

‘ ગૌતમમૃદ્ધા ચંડપદે ’માં દ્વનદિ અને રાજપ્રિયસૂરિનો ઉલ્લેખ મળે છે

“ તપગચ્છનાયક આળદપૂરિ વદુ શ્રીસોમસુંદરસૂરિ,
તાસ અવનદ સોહદ ગુર-ચંદ, સિસિ લક્ષ્મીસાગરસૂરિંદ.
સિસ સિરિ સોમદેવસૂરિ સોમ સમાન, સોમજયસૂરીસ-પ્રધાન,
તપગચ્છનાયક નયણાળદ, ગુરુ સુમતિસાધુ સૂરિંદ
શ્રીદ્વનદિસૂરિ ગણધર, કિરિ અમિનય ગોયમ-અવતાર,
તપગચ્છિ ઉપદ અવિચલ ભાળ, શ્રીરાજપ્રિયસૂરિ મુજાળ,
સમયરત્ન જયવત મુળીંદ, હમ જપદે જગિ તેહનડ સીવ. ”
વઢી ‘ મુરપ્રિયકેઝલી રાસ ’માં—

“ તપગચ્છિ ગુરુ ગોયમ સમા, સોમસુંદર સૂરિરાય,
સમયરત્ન સહિગુરુ જયવ, પામી તેહના પાય ”

આ રીતે સમયરત્નસૂરિનો લગભગ દરેક કૃતિમાં ઉલ્લેખ કરી એમના ચરણને વદન કરી લાવળ્યસમય પોતાની કૃતિને પૂરી કરે છે, આથી લાવળ્યસમયના ગુરુ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ કે સમયરત્નસૂરિ, એવી શક્તિ ધરાવતા હશે પરંતુ લાવળ્યસમય લક્ષ્મીસાગરસૂરિનો પોતાના ગુરુ તરીકે ઉલ્લેખ કરે જ છે, એટલે એ પ્રશ્ન રહેતો નથી તો પછી શાસ્ત્રજય-પ્રશસ્તિમાં ‘ પૂજ્ય પદ્ધિત સમયરત્નશિષ્ય લાવળ્યસમય ’નો જે ઉલ્લેખ મળે છે તેનો અર્થ કઈ રીતે ઘટાડવો ?^{૪૧} આનો અર્થ એટલો કે, મજ્જ-સમુદાય પણ લાવળ્યસમયને સમયરત્નના શિષ્ય તરીકે ઓળખે છે. આમ થવાના બે કારણ છે : લાવળ્યસમય —વાઠાજીને શીક્ષિત થવા માટે તૈયાર કરનાર સમયરત્ન હતા; શીક્ષા અપાવી પણ સમયરત્નને; લાવળ્યસમયને શીક્ષિત થયા પછી અનેક વિષયોનું અધ્યયન પણ સમયરત્નને કરાવ્યું છે. આમ પહેલા ગુરુ ‘ સમયરત્ન-સૂરિ ’ છે, પ્યારે દોસાગુરુ ‘ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ ’ છે. લક્ષ્મીસાગરસૂરિના વિ. સં. ૧૫૩૭માં સ્વર્ગગાથ^{૪૨} પછી લાવળ્યસમયના પ્રેરક સમયરત્નસૂરિ જ રહ્યા

છે. તપગચ્છની પદ્યવલી મુજબ લક્ષ્મીસાગરસૂરિની પાટે મુમતિસાધુસૂરિ આવ્યા છે; ૪૩ આ મુમતિસાધુસૂરિ વિશે લાવણ્યસમયને અત્યંત માન છે; અને 'મુમતિસાધુસૂરિ વિવાહલો' એ કૃતિમાં મુમતિમાધુના દીક્ષાના પ્રસંગને રસિકતાથી વર્ણવ્યો છે. આમ ગચ્છનાયક મુમતિસાધુસૂરિ થવા છતાં સમયરત્નને કવિ ગુરુ તરીકે માન આપી રહ્યા છે.

મોહનલાલ દલોચંદ્ર દેસાઈ કહે છે કે 'આ સમયમાં-સોઠમી સદીમાં લાવણ્યસમયે જેટલી સુંદર કૃતિઓ રચી છે તેટલી કૃતિઓ કોઈ જૈન કવિએ રચી નથી; તેથી આ સમયને 'લાવણ્યસમયયુગ' એ નામ આપીશું તે અસ્વાભેદ નહિ ગણાય.' ૪૪ જૈન સાહિત્યની અપેક્ષાએ આ વિધાનને સ્વીકારી લઈએ; પરંતુ એ જ સમયના જૈનેતર કવિઓની સાથે સરસામણી કરવા જઈશું તોપણ લાવણ્યસમયનું સ્થાન સોઠમી સદીના કવિઓમાં મોશ્વરે આવી રહે છે. લાવણ્યસમયે જૈન પરંપરાને સાચવનાર સાહિત્ય સર્જનું હોવા છતાં, ભાષા અને કવિતા ઉપરના પ્રભુત્વને કારણે, તેમજ લોકમાનસને સમજી તત્કાલીન સત્યો રજૂ કરવા માટે એ, સોઠમી સદીમાં માત્ર જૈનોમાં જ નહિ, પણ જૈન-સંસ્કૃતિની અસરવાળા અન્ય સંપ્રદાયોમાં પણ લોકપ્રિય થયેલ છે, અને નેથી 'જૈન સાહિત્યના ઇતિહાસમાં સોઠમી સદીને 'લાવણ્યસમયયુગ' કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી; ગુજરાતી સાહિત્યની દૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં પણ એ સ્પષ્ટ યુગના એક ગણનાપાત્ર કવિ છે એ સ્પષ્ટ સમજી શકાય એમ છે.' ૪૫

૪૩ તપગચ્છની પદ્યવલી : જીક, મા ૨, પૃ ૭૨૧-૭૨૨

૪૪. જેસાદ, પૃ ૫૨૫

૪૫. 'લાવણ્યસમયની કૃતિઓ'

૩. લાવણ્યસમયની કૃતિઓ

“ગુજરાતી સાહિત્યના મધ્યયુગ અને એની પળ પૂર્વના યુગ માટે આજથી પચીસ વર્ષ પર લે જે અભિપ્રાયો વધાયેલા તે, નવાં નવાં પુસ્તકો હાથ લાગવાથી, કાલક્રમે ઘડલાતા ગયા છે. દારૂલા સરીકે નરસિંહને “આદિ કવિ” તુ સ્થાન આપવામાં આવતું, અને સાથે સાથે એનો પણ અભિપ્રાય આપવામાં આવતો કે નરસિંહ મહેતાના સમય પહેલાં ગુજરાતી સાહિત્ય હતું જ નહિ, એનો આરંભ નરસિંહ મહેતાથી થયો. એ અભિપ્રાય મૂલમરેલો માલૂમ પડ્યો છે. ઘણાં પ્રાચીન કાવ્યો જે અપ્રસિદ્ધ પડી રહેલા તે પ્રસિદ્ધિમાં આવવાથી જૂના અભિપ્રાય ફેરવી મઘા ઘાંધવામાં આવ્યા છે. અને હાલ જે અભિપ્રાય વધાયા છે તે પણ સ્થાયી નથી, કારણ કે જૈન મંડારો અને જૈનેસર વ્યક્તિઓના કવજામાં એટલા ઘણા અપ્રસિદ્ધ છેલ્લો પડી રહેલા છે કે જેમ જેમ પ્રસિદ્ધ થતા જશે તેમ તેમ હાલ યાપેલા અભિપ્રાય પણ ફેરવવા પડશે. આપણા જૂના સાહિત્ય સંબંધે હાલનો જમાનો અનિશ્ચિતપણાનો transitional period છે.”^૧

વર્ષો પહેલાં રજૂ કરેલી ઉપર મુજબની સ્વ. કૃષ્ણલાલ મો સંવેરીની ફરિયાદ જેવી જ ફરિયાદ શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશીએ જૈન સાહિત્યકારોની જે રીતે ઉપેક્ષા સેવાઈ રહી છે તે અંગે કરી છે.^૨ આ ઉપેક્ષા સેવાવાનો કેટલોક કારણો પણ છે મોટા ભાગના જૈન કવિઓની કૃતિઓની ભાષા પ્રાકૃતમય છે, એટલું જ નહિ, પરંતુ તે તે કૃતિની જૈન સિદ્ધાંતોનું પ્રતિપાદન કરવાની તાલાવેલી અને ઉપદેશની પ્રચુરતા તેમજ સાંપ્રદાયિક કટ્ટરતાને કારણે પણ વાંચકો તેમજ વિદ્વાનો દ્વારા આ ઉપેક્ષા સેવાઈ રહી હોય એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી. આવી જ ઉપેક્ષા વિદ્વાનો દ્વારા લાવણ્યસમય માટે થઈ હોય એમ જણાય છે. શ્રી. મુનશીના મતમ્બ મુજબ, સાહિત્યક્ષેત્રે ગણનાપાત્ર સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરનાર લાવણ્યસમય સોઢની સદીમાં સૌથી વધુ ગણનાપાત્ર કવિ છે.^૩

૧. આનંદકાવ્યમહોદય, મોક્ષિક, ૭, ઉપોદ્ધાત

૨. GAL p. 163-164

૩. GAL p. 164

સાવળ્યસમયની આજ સુધીમા નાની મોટી થઈને ધ્રીસેક વપરાત કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે આ કૃતિઓમા કેટલીક જૈન ગૃહસ્થોના જીવનપ્રસંગને લગતી છે, કેટલીક કૃતિઓ જૈન સંતો-સાધુ પુરુષો વિશે છે, તો છાપક કૃતિઓમા સ્તવનો અને સજ્ઞાઓ-રૂપે જૈન તીર્થંકરોનું ગુણદર્શન છે, આ સર્વ કૃતિઓમાં 'વિમલ-પ્રવચ' અથવા 'વિમલરાસ' કૃતિ સારી રીતે મોટી અને સુંદર કૃતિ છે, ય્યારે સ્તવનો અને સજ્ઞાઓમાં કેટલોક તો માત્ર આઠ-દસ સૂકી સહૈ પચોસ કે ત્રીસ ત્રીસ તુક સુધીની નાની કૃતિઓ છે આમાની મોટા ભાગની કૃતિઓ સામયિકો અને પુસ્તકાકારે સમ્રહોમા પ્રકટ થયેલ છે, અને એમાની મોટા ભાગની કૃતિઓમા તે તેનો રચનાસમય પણ મઠી રહે છે અહીં નીચે આવેલી કૃતિઓ સાલવારી પ્રમાણે ગોઠવવા ચાન કરેલા છે.

૧ સિદ્ધાંતચતુષ્પદો (લુકટવદન-ચપેટા)

જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સપ્રદાયના પ્રચલિત રીતરિવાજો સામે સોઠમી સદીમા લોકાશા (વિ સ ૧૫૦૮) નામના એક સાધુએ ઘડ કરી નવા મતનુ પ્રતિપાદન કર્યું 'જિનપૂજા-જિનપ્રતિમાનો નિપેધ કયો સાથે જૈનોની આવશ્યક ક્રિયાઓ કરવામા તથા દાન દેવામા માન્યતા ન રાગી દયા ણ ધર્મ છે અને હિંસામા અધમ છે એવો પોકાર કરી, જે જે ક્રિયા કરવામા કોઈ પણ શરે હિંસા થાય તે અસ્વીકાર્ય છે અને ઉપરની ચાતતો કરવામા હિંસા થાય છે એ જાતની પ્રહરણા કરી, જળાબ્ધ કે મુલ સૂત્ર માનવા, પણ તેમા પ્રતિમાપૂજા કહી નથી એવા સમયમા પીરોજલાલ નામનો પાદશાહનો માનીતો દહેરા ને પોશાલો સોઢી જિનમતને પીડતો અને તે સયોગ મેઢવી લોકાશાહે પોતાના મતની પ્રહરણા કરી અનેક લોક તેના વિચારમા મઢ્યા.^૪ લોકાશાના આ નવા મતનુ-સિદ્ધાંતોનું આ ચોપાઈમા જઢન છે, તેમજ મૂર્તિપૂજાનું 'પળી જ સરસ રીતે પ્રતિપાદન છે.^૫ 'પ્રતિવાદરૂપે રચાયેલી આ કૃતિ હોવા છતાં લગભગ પણ ક્રોધ કે નિંદાનો અભિ-પ્રાય રાહ્યો નથી.^૬

'જીવ સવે મહા વધવ સમા, પઢ્ઢ વરાસદ ધરજ્યો ક્ષમા । ૭૪ ।'

આ કૃતિની રચના વિ સ ૧૫૪૩ ના વાર્તિક મુદિ ૮ ને રતિવારે થઈ છે એમા ૧૮૧ કડી છે.

'એ ચઢપઈ રચી અમિરામ, લુંકટ વદન-ચપેટા નામ । ૧૭૫ ।

૪ જિસાદ, પૃ ૫૦૬-૫૦૮

૫ વિરાસં, મા ૨, પૃ ૮

૬ વિરાસં, મા ૨, પૃ ૯

સંવચ્છર દદ્ધ પચ વિશાલ, ત્રિતાલા વરપે ચઠસાલ,
કાતી શુદ્ધિ ઝાઝમિ શુભ (રતિ) વાર, રત્તી ચઠપદેં વહુત તિચાર । ૧૮૦ ।

૧૯૧૧ ઇતિ થીસિદ્ધાત-ચતુષ્પદી । તુકટવદનચપેટાવિધાના । લિખિતા
પરોપકારાય ॥ ૧૭

લોકાશાએ નવા મતનુ પ્રતિપાદન કર્યું ત્યારે સોઝમો સદીમા એની સામે
જબ્બર બડોલ ઝમો થયો હશે એમ જણાય છે, કારણ કે એ જ સમયે વિ. સ
૧૫૪૪ આસપાસ સ્વરતરંગચીય જિનહર્ષસૂરિના શિષ્ય કમલસયમ ઉપાધ્યાયે પણ
'સિદ્ધાતસારોદ્ધાર-સમ્યક્સોલ્લાસ-ટિપ્પનક'મા લોકાશાના મતનો પ્રતિવાદ
કર્યો છે ૮

આ 'ચતુષ્પદી'નો 'સ્વપરોપકારાય' પ્રચારાર્થે હસ્તલિખિત અનેક નકલો
પણ થઈ છે

આ કૃતિ માત્ર સામ્પ્રદાયિક હોવા છતાં, એનું પ્રતિપાદન કોઈને પણ અસર
કરે તે રીતે થયું છે. નીચેની થોડી લીટીઓ ઉપરથી એનો ક્યાલ આવશે :

'મદિ સિરતુ મયગલ કિહાં, કિહાં આરબતુ ઝડ,
પુન્યવત માનવ કિહા, કિહા અપમાધમ ત્વડ. ૧૫૨
રાજહંસ વાયવ કિહા, ભૂપતિ કિહાં વાસ,
સપતભૂમિ મદિર કિહાં, કિહા સઢવસે વાસ. ૧૫૩
મધુરા મોદક કિહાં લગ્ન, કિહાં સોનુ તિહાં સોહ,
કિહાં સુરતકુ કિહાં વયરડુ, કિહાં ઉપશમ કિહાં કોહ ૧૫૪
કિહાં ટંકાઝલિ હાર વર. કિહાં વળવરનો માલ,
સીંગલ વિમલ કમલ કિહા, કિહાં હાયાનલ-શાલ ૧૫૫
મોગી મિઝાવર કિહા, કિહાં સહિવૂ તિહાં દાણિ,
જિનમત તુકા-મન પ્રતિદ્ એન્દુ અતર જાણિ ૧૫૬'

૨. ગૌતમપૃચ્છા ચઠપદેં

મગસાન મહાવીરના પ્રથમ શિષ્ય ગૌતમ મગધરના મનમાં જન મિત્તાનો
અંગે કેટલાક સંશય થયેલા આ સંશયોના નિશરણાર્થે એમણે કેટલાક પ્રશ્નો
મહાવીરને પૂછેલા. આ પ્રશ્નો એમજ એના ઉત્તરની શૃંગળી આ 'ચઠપદેં'માં છે
પ્રાચીન પ્રાચીન 'ગૌતમપૃચ્છા' પ્રદીર્ઘકને આધારે આ રચના થઈ છે.

૭. જનપુગ, પુસ્તક ૫, અંક ૧-૧૦, પં ૧૧૮૬, જૈન. મા ૨, ૪ ૬૧

૮. જનપુગ, પુસ્તક ૫, અંક ૧-૧૦, પં ૧૧૮૬, જૈન. મા ૪ ૫૦૭-૫૦૮

‘શ્રીમુખિ ગૌતમપૃષ્ઠા કરદ, વીર સરિલા સમદ હરદ. ૧૦૧’

રચનાકાલ વિ. સ. ૧૫૪૫ ચૈત્ર સુદ ૧૧ ને ગુરુવાર છે. કાવ્યમાં
 એનો ઉલ્લેખ ચમત્કૃતિ દ્વારા થયો છે :

‘પદિલુ તિથિની સજ્જા આળી, સવત આળિ રૂણિ અદિનાળી,
 ધાળવેદ જડ યાવડ વામ, જાણું વર્ષ તણુ એ નામ. ૧૧૧
 વાસુપૂજ્ય જિણવર ચારસુ, ચૈત્ર યિકો માસ ઝિને નસુ
 અજ્ઞાલી રૂપારિસિ સાર, તહીંદ મુરચુક મિહડ વાર ૧૧૨’
 આ કૃતિની ૧૧૧ કડી છે; ૧૧૨ કડીઓ મળ્યાનો પણ ઉલ્લેખ છે.^૯

૩ સ્થૂલિભદ્ર એકવીસો

ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણ પછી કઠસ્થ રહેલા ધર્મસાહિત્યનો હુત ધનાનો
 મય ઊભો થતા જૈન સંધે પાટલિપુત્રના સાધુસમુદાય પાસે એ સાહિત્ય એકત્ર
 કરાવ્યું; એમાં બે સમર્થ આચાર્યો અમળી હતા-ભદ્રગાદુ અને એમના શિષ્ય, નદ
 મહારાજના મંત્રી શકટાલના પુત્ર સ્થૂલિભદ્ર. સ્થૂલિભદ્રની આ ‘એકવીસા’માં એકવીસ
 કડીઓ દ્વારા સ્તુતિ છે એની રચના વિ. સ. ૧૫૫૩ના દિવાળીના દિવસોમાં થઈ
 છે આ એક દ્રઢ રસિક કાવ્ય છે :^{૧૦}

‘સવત પનર ત્રિપનહ સવસ્તરે દિવસ દીવાળી તણડ,
 ધૂલિભદ્ર ગાયુ મય સુણાયુ, એકવીસુ એ મળડ.’^{૧૧} ૨૧

૪ નેમિનાથ રંગરત્નાકર છંદ

આ કૃતિમાં જૈનોના બાવીસમા તીર્થંકર નેમિનાથના ભગનો પ્રસંગ છે. આ
 કૃતિનું સૌન્દર્ય એના વિવિધ છંદોને રૂંદેને વિશેષ છે :

‘હુ મન આળદિદ, નેમિ જિણ વદિદ, નવ નવ છદિદ છદ કહુ’

આ ‘છદ’નો રચનાસમય વિ સ. ૧૫૪૬ ના માઘ સુદિ ૧૦ ને
 રવિવાર છે

‘સ્મૃત્વા શ્રીશારદા નેમેશ્વરોર્મિર્વિવિર્ધૈર’^૧

અન્નશસ્ત્રુરં કુર્વે રંગરત્નાકરભિય ॥”

આ ‘છદ’નો પહેલો શ્લોક સસ્કૃતમાં છે. છદને બે સ્વરૂપો વહેંચી નાખ-
 વામાં આવ્યો છે, એને કવિ ‘અધિકાર’ કહે છે. પહેલા સ્વરૂપમાં ૭૦ કડી અને

૧. જંક, મા. ૨, પૃ. ૭૨-૭૩; વિરાસ, મા. ૨

૧૦. જસાઈ, પૃ. ૫૨૫

૧૧. જંક, મા. ૨, પૃ. ૭૧-૭૨; વિરાસ, મા. ૨

ચીજા રાડમા ૧૧૭ કહી છે.^{૧૨} ચીજા રાડને અતે રચનાસમયનો નિદશ મળે છે :

‘તિથિમાન આણિ તિથિ પમાણી સવત જાણી સુહેકરો,
રસવેદ વામિદ્ વરસા નામદ્, મહા માણિ મનોહરુ. ૧૧૪
શુભ યોગ યોગે દસમિ મોગિદ્ વાર વારુ દિનયરો,
નવ છદ્ છદિદિ કિય પ્રવધિ, તવિડ નેમ જિનેશ્વરો. ૧૧૫’

‘કવિ લાવળ્યકમયે આ કાવ્યને પ્રાસાદિક અને અલંકારપ્રચુર વનાવવા માટે કાવ્યચાતુર્ય યોજ્યુ છે રાજિમતી નેમિકુવરની વરયાત્રાનો રાહ જુએ છે, ઘર-આગળેથી રાસતી નથી નેમિકુવર અધવચ્ચી પાછા વળ્યાના સમાચાર મળે છે છતાંએ માનવા એ તૈયાર નથી’^{૧૩} આ વચ્ચતનુ કવિએ કરેલુ ચર્ચન પ્રમાદયુક્ત છે :

‘ન ગમદ્ અગદ્ રતુપલ્લ ફાલી, રાજવિ નેમિ-વિરહ વિકરાલી
અલગી જ્વલદ્ સોવન-ત્રોટી જિમ જવ-રોટી વાગિદ્ બોટી ૭૭
જિમ જર-રોટી વાગિદ્ બોટી ઘળચર બોટી ઘડ્યે લોટી,
સાગી ધન કોટિ, માનિ મોટી કાજિ ન આવદ્ તે તે ત્રોટી ૭૮
ગિડ મોખળ ટૂટી, વેળી છૂટી, કટકડ નેઝર ચ્યા એ ફુટી,
આમરણ અછૂટી, માઝ્યાં કૂટી, દયામળી દીસદ્ એ લટી ૭૯”

‘અત્યંત આશામરી રાજિમતી ઝગારે આશામય થઈ ત્યારે તેના મનના ટુકડાનો પાર ન રહ્યો લગ્ન થવાના સ્વપ્નાં ‘एकाएक’ ટૂટી જતા એને જોઈ એટલે એ શન્યમનસ્ક થઈ ગઈ જીવનના પદાર્થોમાંથી એનો રસ ઊઠી ગયો રાજિમતીને વિવાહોત્સુક છે એમ માની સ્નાનપાન શૃંગાર આમૂળ્ય, કુસુમની શાપ્યા વગેરે મોગસામગ્રીનું સ્મરણ કરાવી એની સહી, તેની સમતિ લાગે છે, ત્યારે ભાગી ગયેલા મનવાલી રાજિમતી ‘અહ અહ’ કહે છે તે સ્થૂં સચિત લાગે છે’^{૧૪}

‘સહીય મળિદ્ : ‘સુણિ દેવિ, અમ કહિ કરુ કિ ?’ ‘અહ અહ
‘ઊગટિ અગિ કરેવિ પન્ક પરિહરુ કિ ?’ ‘અહ અહ’
‘નવડ તિ નવસર હાર, ગલિ ધર કિ ?’ ‘અહ અહ’
‘કુસુમ-સેજ સુસુમાલ સોદ પત્યરુ કિ ?’ ‘અહ અહ’
વિરહ મહી કહી રાડમદે ‘રે રહિ. સચિ ! સિંડ શલદ ?
અગરિ કરદ તુલ વચળા તે વાહલા નેમીશ્વર-પત્નિ’

૧૨. જોક, મા ૨ પૃ ૮૫-૮૬; ગુજરાત વિદ્યાસભા દ લિ પુસ્તક ન ૫૫૨

૧૩. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો-પદ્યવિભાગ પૃ ૧૧૫

૧૪. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો-પદ્યવિભાગ, પૃ ૧૧૬

૧૫. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો-પદ્યવિભાગ પૃ ૧૧૭

૫ નવપલ્લવ પાર્શ્વનાથ સ્તવ

આ કૃતિ જૈનોના ત્રેવીસમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથનું સ્તવન-સ્તુતિ છે. કર્તાએ સં. ૧૫૫૮માં નેવપલ્લવ પાર્શ્વનાથની યાત્રા કરી તે પ્રસંગે રચાવેલું આ સ્તવન છે. રચનાકાલ વિ. સં. ૧૫૫૮ ચૈત્ર વદ ૪ (?) જળાય છે :^{૧૬}

‘સવત પત્ર અઢાવણિ, ચંત્ર વદિ તુસાલ,

મુનિ લાવણ્યસમિ નવપલ્લવ, કીધી જાત રસાલ એ’-૩૫’

કેટલેક દૃષ્ટે ‘નવૈલ્લવ પાર્શ્વનાથ સ્તવ’ સરીકે પણ આ કૃતિનો ઉલ્લેખ મળે છે.^{૧૭}

૬ આલોચન-ધીનર્તા

જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર આદીશ્વર સમક્ષ કરેલા પપોની આલોચના દર્શાવવા માટે આ કૃતિ છે. એનો રચનાકાલ વિ. સં. ૧૫૬૨ માં વામજનનગરમાં છે :^{૧૮}

‘સવત પત્ર વાસિઠહ, આદિશ્વરને અલવેસર સાપ તુ,

ધામિજમાહિ ધીનવ્યો સીમંધર રે દેવદર્શન દાવિ તુ’ ૫૪

સ્તવનમાં ૫૭ કઠી છે. આ સ્તવનને ‘સીમંધરસંજ્ઞાવ’ પણ કહે છે.^{૧૯}

૭ નૈમનાથ હમચઢી

જૈનોના બાવીસમા તીર્થંકર નૈમિનાથ પોતાના લગ્નપ્રસંગે ભોજન માટે એકમ કરાવેલા અનેક વશુઓનો કલ્પ સાદ સામઝી માઢવેથી પાછા કરી મિરનાર પર જઈ તપ દ્વારા મુક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે. કન્યા રાજિમતી પણ નૈમિનાથની પાછલ જઈ આત્મસાધના દ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે; આ પ્રસંગનું અનેક જૈન કવિઓએ માવજત-પૂર્વક ગાન કર્યું છે. ૮૩ કઠીની આ કૃતિનો વિષય પણ આ જ છે. કેટલીક હાથપ્રતોમાં ૮૫ કઠી પણ છે. એનો રચનાસમય વિ. સં. ૧૫૬૨ (કેટલીક પ્રતોમાં ૧૫૬૪) છે :^{૨૦}

‘સવત પત્ર વાસઠે (પાઠાન્તર ‘તુસઠે’) રે ગાયુ નૈમિકુમારો,

મુનિ લાવણ્યસમય હમ ઘોલડ વરતિઠ જયજયકારો રે ૮૩’

૧૬. ઝેક, મા ૩, પંદ ૧, પૃ. ૫૦૭

૧૭. વિરાસ, મા ૨

૧૮. ઝેક, મા ૩, પંદ ૧, પૃ. ૭૩ અને પૃ. ૫૦૭

૧૯. વિરાસ, મા ૧, પૃ. ૧

૨૦. ઝેક, મા ૧, પૃ. ૭૪; મા ૩, પંદ ૧, પૃ. ૫૦૭-૮; વિરાસ, મા. ૧

૮. સેરીસા પાર્શ્વનાથ-સ્તવ

સેરીસા પાર્શ્વનાથ જૈનોનું એક તીર્થ મનાય છે. કવિએ વિ. સ. ૧૫૬૨માં સેરીસાનો યાત્રા કરી જણાવ્યું છે એ પ્રસંગે રચાયેલી પદર કહીની આ કૃતિ છે. આ કૃતિમાં જૈનોના ત્રેવીસમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથની પ્રાર્થના છે : ૨૧

‘સવત પંચર વાસઠિ પ્રસાદ સેરીસા તળો
લાગ્યસમેં દમ આદિ બોલે નમો નમો ત્રિભુવનધણી ૧૫’

૯. રાવળ-મંદોદરી સંવાદ

સીતાનું હરણ કરીને રાવળ અને લકા લઈ ગયો ત્યારે મંદોદરી અને રાવળ વચ્ચે જે સંવાદ થયો તેની કલ્પના આ રચનામાં છે. સંવાદ ૬૩ કહીમાં છે અને એની રચના વિ. સ. ૧૫૬૨ માં થઈ છે : ૨૨

‘સંવત પંચર વાસઠિ રચ્યો રાસ સંવાદ રે. ૫૧’

આ સંવાદની શરૂઆત કવિ મંદોદરી પાસે જાણે સૂતેલા સિંહને જ જગાવ્યો હોય એ રીતે વેગથી કરાવે છે :

‘સૂતેલો સોહ જગાવીડ, નહીંઓ વાસગ નાગ રે
સીત હરી તિં સુ કયું, રૂઝા રામના પાગ રે’

૧૦. ઘેરાગ્ય ધીનતી

આ ધીનતી, ‘આદિનાથ ધીનતી’ને નામે પણ મળે છે. જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર ‘આદીશ્વર’ની આ પ્રાર્થના છે. ૪૭ કહીની કૃતિની રચના તપગચ્છના આચાર્ય હેમવિમલસૂરિના આગ્રહથી વિ. સં. ૧૫૬૨ના આસો સુદ ૧૦મા રોજ થઈ છે : ૨૩

‘પંચર વાસઠિ આદિ જિન તુટ્ટિ કરી ધીનતી ઝલતી ધણદ એ.

આસો મમવાઢ દસમી દિહાઢ મુનિ લાવંન્યસમદ મળદ એ. ૪૭’

૧૧. સુરપ્રિય કેવલી-રાસ

જૈનોના ત્રેવીસમા તીર્થંકર મહાવીરના શિષ્ય શ્રેણિકના સમયમાં થયેલા સુરપ્રિય જૈન સત્તનુ ચરિત્ર આ કાવ્યમાં છે. એનો રચનાસમય વિ. સ. ૧૫૬૭ ના આસો સુદ ૬ રવિવાર (પાટાતર શનિવારે) છે. કાવ્યની રચના રામાનમાં થયેલી છે : ૨૪

૨૧. જૈક. મા. ૧, પૃ. ૭૪-૭૫; વિરાસં, માગ ૧

૨૨. જૈક. મા. ૧, પૃ. ૭૫ અને ૮૩

૨૩. જૈક. મા. ૧, પૃ. ૭૫; માગ ૩, નંદ-૧ પૃ. ૫૦૮

૨૪. જૈક. મા. ૧, પૃ. ૭૫-૭૬; માગ ૩, નંદ ૧, પૃ. ૫૦૮-૫૦૯; વિરાસં, માગ ૧

‘સવત પનર સત(ઢ)સઠઢ, આસો સુદિ રવિવાર,
(પાઠ—મોમવાર),

રચિઝ ચરિઝ સોહામણુ, ધ્રનાવતી મસારિ. ૧૯૮’

एक हस्तप्रतमा. एक कही वधारे मळे छे :

‘યમળ પાસ-પસાઝલડ, રાસ રચિ મનિરગિ,
દહાવધિ વધીઝ, સ્ત્રુટ આળી અગિ.’

આ રાસમા ૨૦૧ કહીઓ છે ઉપરનો ‘યમળ પાસ’ થાઠી કહી પાછલથી ડમેરાયેલી ઝળાય છે.

૧૨ ફરસંવાદ

જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર કૃપમદેવ વરસીતપના પારળે થ્રેયાસકુમારને ત્યા પધારે છે. થ્રેયાસકુમાર પોતે કૃપમદેવને વહોરાવે છે. આ પ્રસંગને નજર સમક્ષ રાહી કવિએ થ્રેમાસકુમારના જમણા-કાવા-વે હાથનો વિવાદ આ કૃતિમા આપ્યો છે જમણો અને કાવો હાથ પોતપોતાનો મહત્તા વતાવવા દલીલો કરે છે, છતાં વહે હાથ કેટલા વપવોગી છે એ વર્ણવતુ ૬૧ કહીતુ આ કાવ્ય વિ સ ૧૫૭૫ મા શાંતિજનનગર (સાતીનગર)મા રચાયુ છે

‘સવત પનર પનર પચિહુતરઢ મુનિ લાવણ્યસમઢ સચરઢ ૬૧’

લીયલીના મઢારમાથી મઢી આવેલી એક હસ્તપ્રતમા રચ્યાચાલ સ ૧૫૭૨ મળે છે, ૨૫ ‘સિંધત પનર ચમોતરે’ એવો પાઠ પણ મળે છે ૨૬

૧૩ અંતરીક પાર્શ્વજિન છદ્

અંતરિક્ષ પાર્શ્વનાથનો, ૫૪ કહીના આ કાવ્યમા સ્તુતિ છે. રચ્યાસમય વિ સ ૧૫૮૫ વૈશાખ સુદ ૩ છે, પાઠાતરમા ‘છયાસીઝ’—વિ સ ૧૫૮૬નો પણ ઠલ્લેલ છે ૨૭

‘સવત પનર પચ્યાસીયા (પાઠ છયાસીઝ) વધાણ,

સુદિ વૈશાખ તળો દિન જાળ,

ઠલઠ આપાત્રીજે યસો, ગાયો માસ જિજેસર ઝયો ૫૩’

૧૪. દેવરાજ-વચ્છરાજ ચતપદ્

આ કૃતિનો ‘દેવરાજ રાસ’ અને ‘દેવરાજ વચ્છરાજ રાસ’ તરીકે પણ ઠલ્લેલ મળે છે છ યઝોમા આ રાસ વહેંચાયેલો છે એમા દેવરાજ અને વચ્છરાજ

૨૫. જક, મા ૧, પૃ ૭૧, માગ ૩. નઢ ૧, પૃ ૫૧૦, વિરાસ મા ૨

૨૬. વિરાસ મા ૨, પૃ ૧૧

૨૭. જક, મા. ૧. પૃ ૮૦, મા ૩. ઘટ ૧, પૃ ૫૧૦

કુવર દિવ સિળગારિહ એ, મસ્તકિ મરોહ સ્વપ તુ,
 વાહે સોવન-ચહિરસ્વા એ, દોસહ રુઝડલડ રૂપ તુ
 વલિ નરગ પછેવડડ એ, ઓઢણિ આછડ ચીર તુ,
 ચાર તુરગમ આણિડ એ, ચડિડ યાવન વીર તુ
 કામિણિ મુણિ મગલ મળઈ એ, મટ મળઈ મહુ છદ તુ,
 છળ ઉતારહ યદિનડી એ, કુઅર અતિ આગદ તુ.
 વર પોસાલઈ આણિડ એ, દુરિઅ ગયા સવિ દુરિ તુ
 શ્રીરત્નશેતરસુરિ વદિઆ એ, મનહ મનોરથ પૂરિ તુ.'

આ 'વિવાહલા'મા માત્ર યોડો જ લીટીઓમા ગુર્જર નારીનુ સુરેશ ચિત્ર
 કમુ કરી દોધું છે —

'જ્ઞાલિ જ્ઞયૂકઈ ગાલિ રે, જાણે સસિ નઈ સૂર રે,
 રાગ વસિઈ સેવાકાલિ અતિ ઘણ સેઝનડ પૂર રે ૧૭
 મસ્તકિ સોહઈ રાઘડી રે, આશ્વઢી અતિ અણિઆલી એ,
 ઓઢણી આછી ચૂનડી, પહિરણિ નવરગ પાલિ રે, ૧૮
 સાવ મુલક્ષણ સારિઅ, સારિઅ વાઝલ-રેપ રે,
 રૂપિઈ રમા અવતારિઅ, દોસઈ સ્વયંડલડ વેસ રે. ૧૯'

છેલ્લી કડી આતરપ્રાસની ચમત્કૃતિથી ડઠાવ આપે છે.

'નવ નવિઅ વાણિહિ, મતિ વિનાણિહિ દિયઈ હરિશ્ચ ઘણડ ધરી,
 મઈ એક ચિત્તિહિ, કરીઅ માસિહિ, અગિ આલસ પરિહરી,
 જા સાત સામય, વર દિનાયર, ગયણિ રોહિણી ચદલ,
 તા એ અનુપમ, મુગુરુ-સરિસડ, જયડ જગિ વિવાહલ'

આ 'વિવાહલા'મા સાદુ સીધું વર્ણન હોવા છતાં ધ્યારેક ધ્યારેક શબ્દ-
 લાલિત્યભર્યાં વર્ણનો છદો ઉપરનું પ્રભુત્વ, યમકો વગેરે, વિશાલ રણમા લીલા ટાપુ
 નયનને ઠારી આવ તેમ, ચિત્તને પ્રસન્ન કરી આવ છે

લાવણ્યમય પોતાની કૃતિઓમા પોતાના શુદ્ધ તરીકે જેનો વારંવાર ઉલ્લેખ
 કરે છે તે આ જ સુમતિમાધુ આ સુમતિસાધુએ લાવણ્યસમય-ચાન્દ્રક લહુરાગનુ હીર
 પારશ્વી 'રૂંદે' એન નાની ઉમરે દીક્ષા અપાવી પોતાની પાસે રાણી 'સરસ્વતી'ની
 ઉપાસના કરાવી હતી

આ કૃતિની રચના-સાલનો ઉદ્દેગ ઉપરજન્મ નથી ૩૫

૩૫. જૈક મા ૧, પૃ ૮૫૧ આગ ૨, પાઠ ૧, પૃ ૫૧૧, વિરાગ મા ૨,
 પૃ ૨૧-૨૨ અને ૪૦-૪૬

૧૭. ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તવન

જેનોના ચોવીસ તીર્થંકરોની અઠ્યાસી વઢીની આ કૃતિમા સ્તુતિ છે.^{૩૬} આ કૃતિ વિ સં ૧૫૮૭ પહેલા રચાઈ હોવાનો સમ્ભવ છે, કારણ કે આ કૃતિની શરૂઆતમાં 'આદિનાથ માસ સં. ૧૫૮૭' એવો સ્પષ્ટ છે.^{૩૭} આવી કૃતિમા અક્ષરમેળ માલિની ધૃત્તનો ઉપયોગ કર્યો છે :

‘ માલિની ઉદ્દહ કય પયવધિદ તવિયા જિન ક્લરટ ઘણદ,
મદ લહિડ લાભ અનત મુનિ લાવણ્યસમય સદા મળદ ’

આ કૃતિમા જેનોના ચોવીસ તીર્થંકરોમાંથી અઢારમા તીર્થંકર અરનાથનુ વ્યક્તિત્વ ચાર લંટીમાં કવિએ સદૃજ માથે ઉપસાધ્યુ છે :

‘ કનકતિલક માલે, હાર હીદ નિહાલે,
ઋદમ-પય પચાલે, પાપના પક ટાલે;
અર જિનવર થાલે, ફૂટરે ફૂલ માલે,
નરમવ અજુઆલે, રાગ નિદ રોસ ટાલે.

૧૮. શિમન્દપિ (ઘોહા) બલિમદ્ર-યશોમદ્ર રાસ

શિમન્દપિ બલિમદ્ર અને યશોમદ્ર એ જૈન મુનિઓનુ આ ચરિત છે. શિમન્દપિ અને બલિમદ્ર એ ધને મુનિઓ યશોમદ્રના શિષ્ય થાય છે, એટલે ગુરુ-શિષ્યના સંબંધને કારણે કવિએ ત્રણે વિશે એક જ રાસ રચ્યો છે. આમ તો આ રાસ ત્રણ જગમા વહેંચાયેલો છે, પરંતુ ગુરુ-શિષ્યના સંબંધને કારણે સર્લંગસૂત્રતા જઠવાઈ રહે છે. આ ચરિતમા શિમન્દપિના કઠિન અભિપ્રદો અને બલિમદ્ર તથા યશોમદ્રસુરિના ચમત્કારોનુ કટાક્ષાજનક સ્થાવણપૂર્વક કથન છે. આ કૃતિ વિ ન. ૧૫૮૧ના માસ મહિનામા રવિવારે અમદાવાદમા ‘બુદ્ધાદીનપરા’મા પૂર્ણ થઈ છે; અનુક્રમે ત્રણે જગમા ૨૧૩, ૧૨૬ અને ૧૭૩ વચ્ચી છે, સરલ રાસ ૫૧૨ કઠીનો છે.^{૩૮}

‘ સવત પનર નવ્યાસીદ, માપ માનિ રવિવારિ,

અદ્દિમવ્રજાદ વિશેષોદ, પુરુ બુદ્ધાદીન મશારિ. સંદ ૩. ૧૬૭ ’

આ કૃતિ માત્ર વર્ણનાત્મક હોવા છતાં કેટલોક વાર અલંકારની છાત મનોરમ માલે છે :

૩૬. જક, મા. ૧, પૃ ૫૧૩; જૈનયુગ, પુ ૧, પૃ. ૧૭૮-૧૭૯; પ્રાચીન તીર્થમાળાસંગ્રહ, ભાગ ૧, પૃ. ૧૬૬-૧૬૮

૩૭. જક, મા. ૩, સંદ ૧, પૃ. ૫૧૩

૩૮. જક, મા ૧, પૃ. ૮૦-૮૨; ભાગ ૩, સંદ ૧, પૃ. ૫૧૧; ત્રિરાસં, મા. ૨, પૃ. ૧૨

નામના થે રાજકુમારોના વિષયની જાણીતી લોકકથા નિરૂપાઈ છે. રાસનો રચના-સમય ઉપલબ્ધ થતો નથી, પરંતુ વિ. સ. ૧૫૭૫ પહેલાં એ લક્ષ્યાયો હોવાનો સમ્ભવ છે. એની રચના વન્છરાજ-કનુપુરમા આવેલ 'સમવનાથ પૌષ્પશાલા-ઉપાધ્યય'મા થયેલ છે : ૨૮

‘પહેલો અક્ષર લામનો એ માં બીજો મયનો જાણી
ત્રોજો પુણ્યવત ધીજલુ એ, માં આગલિ સમય ઠવેડ’

૧૫ સૂર્ય-દીપ-વાદ હંદ

સૂર્ય અને દીપ એ બે વસ્તુઓ, પોતપોતાની મહત્તા દર્શાવતો વિવાદ ગ્રીસ ષ્ઠીની આ સુદર કૃતિમા ઘર્ષવાયો છે. આવી કૃતિ ‘છપ્પય’ છદ્મ છે, પણ કાષ્ઠપનિક મનોહર સવાદ અને ‘છપ્પય’ છદ્મને કારણે આ કૃતિ મનોહર બની ગઈ છે. કૃતિમા રચ્યા-સાલનો ઠલ્લેલ નથી, પરંતુ આ કૃતિ પણ એનું રચના-કૌશલ જોતા સ. ૧૫૮૧ પહેલા રચાઈ હોય એમ અજાય છે :

‘પ્રહિ કર્ગામિ અવતાર, દીપ દિનકરણ મળિગજ
જેહ-સિંહ જેહા કામ તામ લોકે બહુ કિઅઈ
દીપક દેહ સાલિ, દેવ દેહરાસારિ નમીઈ,
મોજન કૂરકપૂર, માળ અજૂઆલ્હ જિમીઈ
લાવણ્યસમય કહઈ માય સુણિ, અઝ રહિઈ તુ રાતુ કિમઈ;
તપ તપઈ તેજ દીપક તણુ જો જાઈ સૂર સંધ્યા-સમદ. ૧૧’
કવિ ‘દીપક’ ઉપરથી એનો લાક્ષણિક અર્થ ઘટાવતા કહે છે :

‘રમણી-દીપક ચંદ્ર દિવસ-દીપક જો દિગ્ધર,
કામણી-દીપક વંત, દેસ-દીપક રાજેશ્વર,
ત્રિભુવન-દીપક દાન, જ્ઞાનદીપક ગુરુ મળીઈ,
વશદીપક સુપુત, વિનયદીપક સુણીઈ,
દીપક દિનકર દેલિ કરિ, અળપ્રીછઈ કાં તઝફડ ?
લાવણ્યસમય કહઈ સૂરથી જો, દીપકગુણ દોષઈ ઘડ -૨૩’

બે પક્ષ વાદવિવાદ કરે ત્યારે સામાન્યતા બીજાના ગુણ લક્ષમા છેવામાં આપતા નથી; તેથી આવો વિવાદ સદોષ બની જાય છે. આવી કવિ કહે છે કે આ વિવાદ માત્ર આનંદને સ્વાતર છે; એમાં કોઈ દોષ હોય તો એ પોતાનો છે : ૨૯

૨૮ જૈક, મા ૧, પૃ ૮૩-૮૪, માય ૩, રાદ ૧, પૃ. ૫૧૧; વિરાસ,
મા. ૨, પૃ ૧૨; આનંદકાવ્યમદોદધિ, મૌલિક ૩, પૃ. ૨૧૧ થી ૨૫૪
૨૯ વિરાસ, મા ૨, પૃ. ૧૨

‘સૂર નહિત તુલ્ય હાથિ, કરમિદ કેલવી ન જાણિત,
 દોષ નહિત અમ્હ હાથિ, સોડ ગુણિ અધિક વચ્ચાણિત.
 દીપ-સૂર નહિ દોષ, દોસ કવિજન-મતિ કેરડ,
 બુદ્ધિ-વિદૂળત વાદ નાદ મનિ ધરડ ન વિરડ

જાસ પક્ષ જે આદરડ. તસુ ગુણ જડ સ્વ પરિ સદ્દ,

લાવણ્યસમય મુનિવર મળદ, કવિ હારિ ન કો હસતા કહદ-૨૬’

આ જ રીતના છંદ ઉપરનું કવિનું પ્રમુખ ‘વિમલપ્રગ્થ’માં પણ જોવા મળે છે.^{૩૦} વિક્રમનો સોલ્હો સદીમાં આ પ્રકારના સ્વાદોની રચના ઠીક ઠીક થઈ છે. ‘ઉપાહરણ’નું પુરાણપ્રસિદ્ધ વસ્તુ લઈને રચાયેલ ‘ઉપાહરણ’ કાવ્યમાં વીરસિંહે ‘પાર્વતી અને દીપકનો વાદ’માં^{૩૧} પાર્વતી અને દીપકની હોઠ મૂકીને દીવામાં ‘શય’ કેમ થાય છે એની કવિત્વમય કલ્પના આપી છે એ અહીં સરસાવી શકાય.^{૩૨} આ કૃતિ હજી સુધી અપ્રસિદ્ધ છે.^{૩૩}

૧૧. સુમતિસાધુસૂરિ વિવાહલ્લે

મેવાડ દેશના જાડર નગરના શ્રેષ્ઠ ગણપતિજ્ઞાત્ર અને સપૂરીદેવીના પુત્ર નયરાજને નિશાલે જતા જતા રત્નજેતરસૂરિનો પરિચય થયો અને વાતચત્તમાં દરરોજ એમના દર્શને જવા લાગ્યો મુનિના ઉપદેશથી એને વીક્ષા લેવાની ઇચ્છા થઈ અને રત્નજેતરસૂરિ પાસે વીક્ષા લીધી આ સુમતિસાધુને આચાર્ય લક્ષ્મીસાગર-સૂરિએ પશ્ચિતપદ તેમજ આચાર્યપદ ઉત્પત્ત્યર્પક આપ્યા હતા. ૧૨ કઠોના આ કાવ્યમાં સુમતિસાધુની વીક્ષાનો પ્રસંગ વિવાહલ્લા ‘ના જેટલા ગૌરવથી વર્ણવવામાં આપ્યો છે. ગામેગામના સમોને કકોતરી પાઠવવામાં આવી છે,^{૩૪} કારણ કે-

‘નયરાજકુવર પરિણિસિદ્ધ એ, ઘરિસિદ્ધ સયમ-નારિ તુ’

ઘરપોઠાતુ વર્ણન રસમયું કર્યું છે :

‘વડરી ગૂઢર તાઢિઆ એ, તલિયા તોરણ વગ તુ,

માહાજન સદ્દ લીમાઢીદ્ એ, મદિરિ મોટડ જગ તુ

૨૯. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો, પદ્યવિભાગ, પૃ. ૧૧૭-૧૧૮

૩૦. ‘સ્ત્રી-જીવન’ વર્ષ ૬, અંક ૧૨, સાચો ૨૦૦૧, પૃ. ૬૧૩-સ્પષ્ટાદક હો મોગીલાલ જે. સાહેબરા

૩૧. વિગ્ર-ચૂલિકા, ૩૧-૪૦-૪૧-૪૨; પૃ. ૨૧૯

૩૨. ‘સ્ત્રી-જીવન’ વર્ષ ૬, અંક ૧૨, સાચો ૨૦૦૧, પૃ. ૬૧૩, નોંધ શ્રી કમળાવહેન ર. સુતરિયા

૩૩. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો, પદ્યવિભાગ, પૃ. ૧૧૭

૩૪. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો, પદ્યવિભાગ, પૃ. ૩૭૧-૩૭૨

‘મમતા ચક્ર મરડ કુમાર, મમતા મૂળ મરડ મઢાર,
મમતુ યોગી મિક્ષા લહડ, મમતી નારો નિજકુલ લહડ ૧૩૦
નદી ન પીડ નીર લગાર, કૂરમ કાંઈ ઘરડ શુર માર.
મહીઅલિ મેહ સરોવર મરડ, ઉત્તમ પર-ઉપગારી સરડ ૧૩૧
પાન પદારથની વેલ્લી, દૂધ દહી દોસડ સેલ્લી,
સાકર સરસ સમસ રસ સરડ, ઉત્તમ પર-ઉપગારી ચરડ ૧૩૨’

ऐतिहासिक राससंग्रहणी प्रस्तावनामा लावण्यसमयनी कृतिओनी नौघ
छेता धिजयधर्मसुरि जणावे छे के सिद्धांत-चतुष्पदी, गौतमपृच्छा, स्थूलिमद्र-
एकवीसो नैमनाथ-हमचंदी आलोचन-वीनती, सेरीसा पार्श्वनाथ स्तुति सुरप्रिय
केवली रास, विमलप्रवच, करसवाद, अतरीक पार्श्वनाथस्तन, अने गेमनाथपि
रास ए अगियार कृतिओ जोवामा आवी छे ए सिवाय एण बीजी केटलीक
नानी कृतिओ मळी छे आ कृतिओमां जे कृतिओनो आ प्रकरणमा उल्लेख
थई गयो छे ते निवायनी आ मुनर कृतिओ छे १. गौतमरास, २ गौतम छंद,^{३६}
३. जोराडला पार्श्वनाथ बीनती ४ पंचतीर्थास्तवन ५ राजिमती गीत, ६
रुद्रप्रहारीनी सज्जाय, ७ कर्माशाहे करावेला उद्धारनी प्रशस्ति, ८ पंचविषय
स्वाध्याय, ९ आठमनी सज्जाय, १०. सात बारनी सज्जाय, ११ पुण्यफलनी
सज्जाय, १२ आत्मबोधसज्जाय, १३ चौद स्वप्ननी सज्जाय, १४ दाननी
सज्जाय, अने १५ श्रावकविधि सज्जाय ४०

‘जन गूँजर कविओ’ मा १ मा आ सिवाय बीजी केटलीक कृतिओनी
नौघ छे -^{४१} १ मनमाकट सज्जाय, २ हितशिक्षा सज्जाय, ३ पार्श्वनाथ
जिनस्तवन प्रभाती, ४ आत्मप्रबोध ५ नमराजुल बारमासो, अने ६ वैराग्योप-
देश,^{४२} ए ज पुस्तकना मा. ३-रुद्र १ मां १ गर्भवेली (११४ कडी), अने
२. गौरीसांवेली गीतविवाह ए बे कृतिओनो उल्लेख छे ४३

आ नानी कृतिओना दीर्घक ए प्रकारना छ के एजादी से से कृतिओना
विषयनो सहने ख्याल आवी शके

३९ ‘सज्जायमाला’ पृ ७२, जेक, मा १, पृ ८७

४० विरासे, मा २, प्रस्तावना, पृ १२

४१ जेक, मा १ पृ ८७

४२ आ उल्लेखमानी कृति न ४, ५ ६, दा मीमशी मावेके प्रकट करेली
‘सज्जायमाला’मा मळ छे, पृ ९३. ३१४ अने ३७४

४३ जेक, मा ३, गह १, पृ ५१३-५१४

૪. ચિમલપ્રવંધ—પ્રવંધ, રાસ કે ચરિત ?

‘ચિમલપ્રવંધ’ની ‘ચૂલિકા’ના અતભાગમાં પ્રવંધવર્ત્તા લાવ્યસમય આ કાવ્યકૃતિનો એકથી વધુ વાર ‘રાસ’ તરીકે સ્પષ્ટ કરે છે ‘બોલ સફલ સઘ વીનવિડ, ચિમલરાસ તેણદ કારણિ કહિહ, ^૧ રાસ રચીડ રાસ રચીડ નવલ નથાજડ, ^૨ ‘સાસ રાસ પ્રવંધ ગાયુ, ^૩ ‘ઇતિશ્રી ચિમલરાસ સકલ-શાસ્ત્રે ચિમલરાસ સર્ણ ^૪ વગેરે.

આમ, ચૂલિકાના અતભાગમાં આ કૃતિનો રાસ તરીકે સ્પષ્ટ છતાં આ કૃતિના આદિમાં, અને નવે સંકલ્પની પુષ્પિકાઓમાં, આ કૃતિનો પ્રવંધ તરીકે પણ સ્પષ્ટ થયેલો જોવા મળે છે આદિમાં કવિ કહે છે. ‘કહદ કવીયણ હુ ચિમલમતિ, ચિમલપ્રવંધ રચ્યોસ ^૫ ઘલી દરેક જાણને અતે પુષ્પિકામાં ‘ઇતિ શ્રીમાલ મત્રિ પ્રગટ પ્રવંધ ^૬ એમ પ્રવંધ શબ્દનો પ્રયોગ કરાયેલો જોવામાં આવે છે યીજી હસ્તપ્રતોમાં પણ આ જ રીતે આદિમાં તેમજ નવે જાણની પુષ્પિકાઓમાં રાસને બદલે પ્રવંધ શબ્દ વપરાયેલો છે.

૬૨ મણિલાલ વ્યોરભાઈ વ્યાસ-સંપાદિત કૃતિમાં નવમાં સંકલ્પના અતભાગમાં પુષ્પિકામાં ‘ઇતિ શ્રીચિમલપ્રવંધ ^૭ તેમજ ૬૩ પુષ્પિકાના અંતે ‘ઇતિ ચિમલ-ચરિત્ર સમાપ્ત’ ^૮ તેમજ મારી પાછેની પ્રતિમાં ચૂલિકાના અતભાગમાં ‘મનોહર પ્રકટ પ્રવંધે’ ^૯ અને ૬૪ મણિલાલ વ્યાસની શાસ્ત્રનામાં ‘શ્રીચિમલમત્રી બ્રહ્મદ્રાસે’ ^{૧૦}

૧ વિપ્ર-ચૂ. ૬૩

૨ વિપ્ર-ચૂ. ૬૫

૩ વિપ્ર-ચૂ. ૩૫

૪ વિપ્ર-ચૂ-પુષ્પિકા, પૃ. ૨૩૫

૫ વિપ્ર. ૧-૧

૬ વિપ્ર-પુષ્પિકા પૃ. ૧૬

૭ વિપ્ર પૃ. ૨૦૮, લીટી ૨૩

૮ વિપ્ર પૃ. ૨૦૮

૯ વિપ્ર પૃ. ૨૩૫ લીટી ૨૧

૧૦ વિપ્ર પૃ. ૨૩૬, લીટી ૧

વલ્લેચ મળે છે. આમ જુદી જુદી હસ્તપ્રતોમાં પ્રવંચ રાસ અને ચરિત્રનો નકલ કરનારાઓ મનપાત્રી રીતે ઉપયોગ કરેલો જોઈ શકાય છે.

તો સૌ પ્રથમ પ્રશ્ન એ થાય એ સ્વાભાવિક છે કે વિમલનુ આ ચરિત્ર પ્રવંચ કોટિનું છે, રાસ કોટિનું છે કે ચરિત્ર કોટિનું છે. અથવા ત્રણેનો આ કાવ્ય-કૃતિ એક સમન્વય છે

સૌ પ્રથમ રાસ-કાવ્યસ્વરૂપનાં લક્ષણો જોઈએ. ધી. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રીના મંતવ્ય મુજબ 'રાસ'નો વિકાસ કેવળ જન કવિઓને આમારી છે. ^{૧૧} સૌ પ્રથમ 'રાસ' શબ્દનો પ્રયોગ "ઉપદેશ રસાયન રાસ"માં જોવા મળે છે. એ કાવ્યના સંસ્કૃત ટીકાકાર જિનપાલ ઉપાધ્યાયના કથન મુજબ 'ચર્ચરી' અને 'રાસક' એ પ્રાકૃત પ્રથમ સ્વ અ સરસ હોઈ એના ઉપર રૂપિત લગવાનો કોઈ વિચક્ષણ પુરુષ પ્રયત્ન કરતો નથી ^{૧૨} વઢી આવી કૃતિઓ એ જ ઉપાધ્યાયના જણાવ્યા પ્રમાણે 'સર્વે રાગોમા મવાય છે' ^{૧૩}

'રાસક' એક ઉપરૂપકવિશેષ છે. ^{૧૪} કાવ્યાનુશાસનમાં વામ્બટે કહી કહી કાવ્યકૃતિઓ ગઈ શકાય એનો વલ્લેચ કયો છે : 'હોમ્થિકા-ભાણ-પ્રધ્યાન-માણિકા-પ્રેરણ-શિંગક-રામાક્રીડ-હસ્લીસક-ધીમદિત-રાસક-ગોષ્ઠી પ્રમૃતીતિ ગેયાનિ ।' આચાર્ય હેમચંદ્રે પણ 'ગેય...રાસક...રાગકાવ્યાદિ' ^{૧૫} દ્વારા 'રાસક'નું લક્ષણ વામ્બટના કથનાનુસાર આપ્યું છે. વઢી 'રાસક'નું લક્ષણ આપતાં વામ્બટ સ્પષ્ટતા કરે છે : 'જેમાં અનેક નર્તકીઓ હોય, જેમાં અનેક પ્રકારના તાલ અને લય હોય,

૧૧. આપણા કવિઓ, પૃ. ૧૪૩

૧૨. ચર્ચરી-રાસકપ્રત્યે પ્રથમ પ્રાકૃતે કિલ ।

રૂપિપ્રવૃત્તિ નાથતે પ્રાય. કોડપિ વિચક્ષણઃ ॥

અપભ્રંશ-કાવ્યગ્રંથી, પૃ. ૨૧

૧૩. અત્ર પદ્ધતિકાશન્ધ માત્રા ધોઢા પાદગાઃ ।

અય સર્વેપુ રાગેપુ ગીયતે ગીતકોવિદૈઃ ॥

અપભ્રંશ-કાવ્યગ્રંથી, પૃ. ૨૧

૧૪. આપણા કવિઓ, પૃ. ૧૪૪

૧૫. કાવ્યાનુશાસન. વામ્બટ, (નિર્ણયસાગર) પૃ. ૧૮૦

૧૬. કાવ્યાનુશાસન-આચાર્ય હેમચંદ્ર, પૃ. ૪૪૫-૪૪૬

૧૭. અનેકનર્તકીયોગ્યં ચિત્રતાત્પર્યાન્નિતમ્ ।

આનન્દપટિયુગતાદ્રાસકૈ મયુષોદતે ॥

(કાવ્યાનુશાસન-વામ્બટ)

જેમા ચોસઠ યુગલ હોય તેનુ કોમલ અને વદ્ધત જે રૂપક-ગેય તે રાસક. ૧૮
 રેશતગિરિરાસુમા રાસનો વિશિષ્ટતા બળાવાઈ છે. 'રગિદિ એ રમદ જો રાસ' ૧૯
 'રાસ' રમી શકાય તેવા હોય છે આ મતન્યનુ લક્ષમણગણિ સમર્થન કર્યું છે :
 'કેરિ ઉત્તાલતાલાઉલ રાસય' । -કેટલાક ઝુલા તાલથી આકુલ બન્યો હોય તે
 રાસ ૨૦ શારદાતનયે ભાવપ્રકાશનમા 'રાસક' નૃત્યના ત્રણ પ્રકાર ગણાવ્યા છે—
 વરરાસક, તાલારાસક અને લતારાસક ૨૧ સપ્તજોતિરાસુના કર્તાણ એના બે પ્રકાર
 આપ્યા છે—તાલારાસ અને લકુટારાસ તાલારાસ છૂટલે કરતે કુઢાલે માન
 તાલોબોધી તાલ આપો સંગીતપૂર્વક પગના ઠેકા સાથે કરામા આવતો રાસ,
 જ્યારે બન્ને દાડિયાથી એ જ પ્રમાણે કરવામા આવે તે લકુટારાસ ૨૨

આ સર્વ બ્યાખ્યા અને લક્ષણો ઉપરથી દ્રુકમા કહી શકાય કે દસમી
 સદીના પહેલાથી, લોકોને રૂચે તેવી સાદી અને રસભર ગેય વાણીમા અભિનયને
 પોષક જે કેટલીક કૃતિઓ સર્જાઈ હતી તે 'રામ' નામે ઓળખાતી અને કરતે
 કુઢાલે દાડિયાથી કે પગના ઠેકા સાથે તાલોબોધી તાલપૂર્વક ગાઈ શકાય તેવી
 કૃતિઓ આ સમયમા ઠીક ઠીક મળી આવે છે, અપભ્રંશ સાહિત્યમા પણ આવી
 કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે

આશયે હેમચંદ્રના સમયમા 'રાસ' અથવા 'રાસક' મંદિરો અને દેરા-
 સરોમા રમાતા અને ગરતા શરુઆતમા આ કૃતિઓ દ્રુકી રહેતી, પરંતુ ક્રમશઃ
 એમા કથાનુ તત્ત્વ હમરાયે ગયુ, એની સાથે સાથે ધાર્મિક ઉપદેશો પણ પ્રવેશયુ
 શરુ કર્યું, આથી રાસ ની ગેયતા રહી, પણ અભિનયક્ષમતા ઘટતી ગઈ, રાસ'નુ
 વધારણ દિધિલ બન્યે ગયુ, અને એનુ કલાસ્વરૂપ સૌન્દર્યયુક્ત રહેવાને બદલે

૧૮ આપણા કવિઓ પૃ ૧૪૪

૧૯ પ્રાચીન ગૂર્જર વામ્યસમ્રઢ, પૃ ૫

૨૦. —લક્ષમણગણિ

૨૧ લતારાસવનામ ક્યાત્તત્રેયા રાસક મવેત્ ।

દળ્દરારામકમેવ નુ તથા યળ્દલરાસકમ્ ॥

(ભારપ્રગણન)

૨૨. તીછે તાલારાસ પરદે વહુ માટ પડતા ।

અનદ લકુટારાસ જોઈદે રોલા નાચતા ।

મુલાલ્ત વાળી મધુરિ સાદિ જિજ-ગુણ માયતા ।

તાલ માનુ છંદ ગીત મેલુ વાજિંધ્ર ગાનતા ॥

(પ્રાચીન ગૂર્જર વામ્યસમ્રઢ-નપ્તજોતિરાસ)

ઢીલું પડતું ગયું. 'રાસ'નો પટ-વિસ્તાર પણ જા કયાતત્ત્વ અને ઉપદેશને કારણે વિસ્તૃત થયે ગયો.

અગાઉ કહ્યું તેમ 'રાસ'નો વિકાસ કેવલ જૈન કવિઓને આભારી છે; અને જૈન કવિઓએ ઉપજાવેલો અને વિકસાવેલો કાવ્યનો આ વિશિષ્ટ પ્રકાર, જૈન ધર્મનું માહાત્મ્ય વધારવા માટેનું, સાંસારિક ઉપાધિઓથી મુક્ત થવી મુક્તિને મોક્ષને લેવા માટેના ઉપદેશનું યાદન બનવાથી, કૃત્રિમ બનતો ગયો છે કાવ્યક્લા અને કાવ્યતત્ત્વની દૃષ્ટિએ આવી કૃતિઓ ધીમે ધીમે નિરુપ્ત થતી ગઈ છે. શરૂ શરૂમાં ઋષભદેવ નેમિનાથ મહાવીર આદિ જૈન તીર્થંકરો, અને ગૌતમ સ્થૂલભદ્ર શાલિભદ્ર જેવા જૈન મુનિપુણ્યોના સંકીર્તનમાં જ 'રાસ' પર્યાપ્ત થતો; પરંતુ ધીમે ધીમે એ જીવનચરિત્રોમાં કથાતત્ત્વ ઝમેરાવા લાગ્યું; વિષયવિસ્તાર પણ વધ્યો. સંઘપતિઓના ચરિત્રને પણ કેન્દ્ર સ્થાને રાખી રાસ રચાવા શરૂ થયા; તીર્થંક્રુ માહાત્મ્ય પણ ઝમેરાયું. જામ 'રાસ'નો પટવિસ્તાર વધવાની સાથે એમાં નાયક-નાયિકાના કૃત્તિઓનાં ઘેરાં વર્ણનો, સાથે સાથે પૂર્વમગ્નાં સંસારવર્ણનો, જૈન ધર્મના આચાર-વિચારો અને એનું મહત્ત્વ, અને અંતમાં પાત્ર કે પાત્રોનું ધર્મરંગી બની જવું એ ધ્વનિ સામાન્ય થતી રહ્યો. આ કારણે પાત્રના જીવનમાં થતું પરિવર્તન, એ પરિવર્તન માટેની મધ્યમણ સ્વાભાવિક ન થતી શક્યાં. કૃત્રિમ બન્યાં એમ કહીએ તોપણ અતિશયોક્તિ નહિ કહેવાય.^{૨૩} શ્રી કેશવરામ કા દાસીના શબ્દોમાં તો 'આ જાતનું સાહિત્ય પાછલથી ધાર્મિક સ્તવનો ઉપદેશાત્મક કાવ્યો, ધાર્મિક-તીર્થંકર સાધુઓ, જૈન શ્રેષ્ઠીઓનાં ચરિત્રો, તીર્થસ્થળોનાં કથાનકો વગેરે વિષયને લેઈને લાંબાં વર્ણનાત્મક કાવ્યોના રૂપમાં આવવા લાગ્યું હતું.'^{૨૪}

જૂની ગુજરાતીમાં વિદ્યમની અગિયારમી સદીથી સોઢની સદી સુધીમાં રચાયેલા રાસોની જે સંખ્યા ઉપલબ્ધ છે તેના અભ્યાસ પછી કહી શકાય કે જા કે માત્ર કદીથી શરૂ કરી સંખ્યાવંધ કદીઓ સુધીની આ રાસકૃતિઓએ પ્રજા-જીવન પર વ્યાપક અસર કરી છે^{૨૫} અને આમાંની ગણનાપાત્ર કૃતિઓએ ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસ માટે જ નહિ, પરંતુ તત્કાલીન રાજકીય સામાજિક પરિસ્થિતિના અભ્યાસ માટે પણ અગત્યની સામગ્રી પૂરી પાડી છે. આમાંની ગણનાપાત્ર કૃતિઓનો ઉલ્લેખ આ રીતે થઈ શકે :

૧. ઉપદેશરાસાનુરાસ (અગિયારમી સદી)

૨૩. આપળા કવિઓ, પૃ. ૧૪૮

૨૪. જુઓ સાવળ્યસમય-કૃત રાગ : 'વિમલપ્રબંધ (મોહા)' ચતુર્થ-સ્કંધરાસ

૨૫. જુઓ સાવળ્યસમયકૃત રાસ : 'શુરપિયકેવલીરાસ,' કદી ૨-૧.

- २ भरतेश्वर बाहुबलीराम (वि स १२८१)
- ३ रेवतगिरिराम (वि स १२८७)
- ४ आबुरास (वि स १२८८)
- ५ सप्तक्षेत्रिरास (वि स १३०७)
- ६ कछूलोराम (वि स १३६३)
- ७ समराराम (वि स १३७१)
- ८ सवेसकरास (चौदमी सदी
- ९ क्षेत्रप्रकाशरास (पद्ममी सदीनी शुरुआत)
१०. कालिमदरास (वि स १४५५)

आ उपरात बीजी केन्द्रीक कृतिओ पण मळे छे, परन्तु ए 'प्रबन्ध'ना स्वरूपने धनु मळती आवे ■

'प्रबन्ध'=प्रकृत रीते बाधयु 'उपरयी स 'प्रबन्ध' शब्द आवेलो छ ए बीरगु प्रशस्ति-काव्य छे मराठीमा प्रसिद्ध 'पवाटा' शब्दनो शक्य विकास स 'प्रपात' =घोष माफक बहेती बाणी उपरयी धर्यो जणाय छ गुजराती भाषामा पण 'पवाडा' 'नो जूनो शब्दप्रयोग मळी आवे छे आ प्रबन्ध ए 'रास'नो ज बिकसेलो एक प्रकार छे 'राम'मा गेय अने अभिनय तत्त्व आवतु, आमाधी नाट्यतत्त्व लुप्त घता मात्र गेय तत्त्व ज रह्यु अने कमश धार्मिक पुरुषोना जीवनो, तीर्थस्थळोना कथानको धरेरे उमेराता गया आस 'रास'नु कलास्वरूप पण बदलातु धनु ऐतिहासिक पौराणिक अने सामाजिक वार्ताओ अने प्रसंगो उमेरामाधी रासमाहित प्रबन्ध-साहित्यनी नजीक जना लाग्यु

प्रो कान्तिराल व्यासना मतव्य मुजब सस्कृत साहित्यमा साहित्यप्रकार तरीके प्रबन्धनु स्वरूप सुनिश्चित रीते निबद्ध धनु नथी ^{२६} सस्कृत साहित्यकृति-ओमा प्रबन्धनो अर्थ केवल सुसकलित व्यवस्थित साहित्य-रचना एतलो ■ छे ^{२७} कालिदास महाकवि 'मालविकाग्निमित्र' नी शुरुआतना प्रास्ताविक भागमा प्रबन्धनो अर्थ 'काव्यनाटकादिनी रचना' एवो कर्बो छे ^{२८} प्रबन्ध कवि ए कथात्मक रचना

२६ कान्हडदेप्रबन्ध प्रस्तावना पृ ६०

२७ सरखाचो 'अनुज्झितार्थसंयन्ध प्रबन्धो दुर्दाहर' ।

(टीका-दुर्दाहर = दुर्बला) - (चिन्नुपालवध, २-७३)

२८ सरखाचो प्रथितवशशा भाससौमिल्लकविपुत्रादीना प्रबन्धानतिक्रम्य वर्तमानकये कालिदासस्य क्रियाया कथ परिपदो बहुमान ।

(टीका-प्रबन्धान्=रूपकाणि—मालविकाग्निमित्र, अंक-१)

માટે પ્રવચન શબ્દ વાપર્યો છે ^{૨૯} આ ઉપરથી શ્રી કાન્તિલાલ વ્યાસ યોગ્ય જ તારવળી કરે છે કે 'તેરમા ચૌદમા શતક સુધીમા પ્રવચનુ સ્પષ્ટ સુનિશ્ચિતપણે વધાઈ ચૂક્યું છે એ યુગના વધા પ્રવચન પેતિહાસિક ચરિત્રાત્મક રચના અથવા દ્રશ્યમા વહીએ તો ઇતિહાસિક વાર્તાસ્વરૂપના છે. બલ્લાલનો સુપ્રસિદ્ધ મોજપ્રવચન, કુમારપાલપ્રવચન મેરુતુગનો પ્રવચનચિન્તામણિ, રાજગેવરસૂરિનો ચતુર્વિંશતિપ્રવચન આદિ સર્વ પ્રવચનો ઇતિહાસિક ચરિત્ર કે ઇતિહાસિક કથાપ્રસંગના સ્વરૂપના છે. એમાના કુમારપાલપ્રવચન જેમા પ્રવચનો પદ્યમા રચાયા છે, તે મોજપ્રવચન જેમા ગદ્યપદ્યમિશ્રિત છે. આમાથી કેટલાકમાં એક જ ઇતિહાસિક વ્યક્તિનું ચરિત્ર સુસંકલિત રીતે ત્રિગતે આલેખવામા આવ્યું છે, તો પ્રવચનચિન્તામણિ કે ચતુર્વિંશતિપ્રવચનમા ભિન્ન ભિન્ન ઇતિહાસિક વ્યક્તિઓના પ્રસંગોનું દ્રશ્યમા નિરૂપણ થયું છે ^{૩૦}

પ્રો મંજુલાલ મંજમૂદારના મત મુજબ 'હિંદી તથા ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યુદયનો વાઢ દેસામાં લઢાઈઓનો સમય હતો વીરતા અને ગૌરવ એ વલ્લતના જીવનલક્ષણો હતા, એ વચ્ચેનો યુગવર્મ હતો, તેથી સાહિત્યમાં વીરગાથાઓની વત્પતિ સાહજિક હતી આ વીરગાથાઓ ને સ્વરૂપમા મળે છે-મુક્તકના રૂપમા અને ધીરી પ્રશ્નના રૂપમા જેમ યુરોપમા વીરગાથાઓનો વિષય યુદ્ધ અને પ્રેમ હતો, તેથી રીતે આવી પણ હતી ^{૩૧} એનું સરલ દર્શન છે કાન્દહદેપ્રવચન

આમ દસમી સદીથી સોડમી સદીમા સંસ્કૃત અને ગુજરાતી ભાષામા રચાયેલ પ્રવચનોની સંખ્યા ગણનાપાત્ર છે. એમા કુમારપાલપ્રવચન નામિનદનજિનોદ્ધારપ્રવચન વગેરે સંસ્કૃતમા પદ્યાત્મક કૃતિઓ છે. મોજપ્રવચન ચતુર્વિંશતિપ્રવચન પ્રવચનચિન્તામણિ વગેરે સંસ્કૃત ગદ્યપદ્યાત્મક કૃતિઓ છે, એમા એક અથવા એથી વધુ વીર પુરુષોના ચરિત્રા મળી આવે છે. વઢી ગીત સર્ગો આ ચોવીસ પ્રવચનોની સંકળિત ગીતગોવિંદ' કૃતિમા અષ્ટપદી તથા ત્રણ ચાર શ્લોકોથી યુગ એક દરેક જનમન પ્રવચન તરીકે ઓડવાવડામા આવેલ છે. આમ જ ઉપરથી પ્રવચનસાહિત્ય છે તેના અભ્યાસ પછી એમ વળી જાણાય કે પ્રવચન એ મોટે ભાગે ઇતિહાસિક વ્યક્તિના ચરિત્રનિરૂપણનું વાચ્ય છે-તે વ્યક્તિ પછી યુદ્ધવીર હોય, કમલીર હોય, દાનવીર હોય કે ધમવીર હોય. વળી યુદ્ધવીરના જીવનનિરૂપણનું વાચ્ય તે

૨૯. મરવાનો • પ્રવચન • સ્વયંસંપ્રદાનિન્યાસર્વદશ્યનિધિ પ્રવચન ચક્રે મુદ્રાયુ ।

-(વામવદતા)

૩૦. કાન્દહદેપ્રવચન, પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૧

૩૧. ગુજરાતી સાહિત્યનાં સ્વરૂપો, પૃ ૮૨

प्रबन्ध; परंतु 'कमें शूरा ते धमें पण शूरा' ए न्याये जेन कविओए कर्म रामे युद्ध करनारा—स्वमुक्ति भाटे संग्राम आदरनाराओने पण वीर गण्या; आधी प्रबन्धना मुख्य नायक युद्धवीरमाथी धर्मवीर मुधीमां परिवर्तन पाय्वा.

आ साथे ए हकीकतनी पण नोंध लेनी जोड़िए के दसमी सरीधी लई सोठवी सरी मुधीना कविओने मन प्रबन्ध रास अने चरितनी ध्याख्या स्पष्ट नहोती. एओनी सामे आ दरेकनो आदर्श हतो, परंतु एनं वळगी रहेवानी फोड़ने तालावेली जणाती नथी, आधी अवारनगर मोटा भागनी आ प्रकारनी 'प्रबन्ध' कृतिओनो उल्लेख 'रास' तरीके, 'रास' कृतिओना 'चरित' तरीके अने 'चरित'नो 'प्रबन्ध' के 'रास' तरीके मळें छे. कविओने ज्यारे जे रीते सज्यु ते रीते मन पावे ते रीते आ ग्रणे शब्दोनो उपयोग कयां कयां छे एक ज कृतिमां ग्रणे शब्दोनो प्रयाग थयेलो पण जोवा मळें छे. वळी प्रबन्ध कृतिनी उल्लेख 'पवाडु' अने 'चउपई' तरीके पण थयेलो जोवा मळें छे वि. स. १४१७मा रचयेल 'हसाउलि' कृतिमा ए कृतिनो उल्लेख 'कथा' तेंमज पवाडु' तरीके पण मळें छे.^{३२} कान्हडदे-प्रबन्ध 'प्रबन्ध' ज होना छतां केटलीक हस्तप्रनोमा एने रास, पनाडु, के चउपई तरीके गणावेल छे.^{३३} वि. स. १४८५मा हीरणदसूरिए रचेल 'विद्याविलास पवाडु' ए विद्याविलास राजानु चरित्र छे; ज्यारे पदरमा शतकमा रचयेल 'त्रिभुवनशीपकप्रबन्ध'ने कतांए 'पवाडु' तरीके पण गणावेल छे.^{३४} तो नाकर विष्णुदास वगेरे पोतानी आख्यानकृतिओने 'रास' पण कहे छे.

आ उपरवी कही सकाय के शरूआतमा ऐतिहासिक वीरपुरुषनी यशोगथा माटे रचाती इली कृतिओ रास तरीके प्रचलित हती; आ कृतिओ गाई दाकाती, रमी पण दाफाली आ कृतिओनो पटाविस्तार बधतो गयो तेंम तेंम अभिनय-तरंग ओछु वसु गयु, गेय तत्त्व रत्न आवी कृतिओ 'रास' के 'प्रबन्ध' अथवा 'रास अने 'प्रबन्ध'ने नामे बहेती बई; कश्चिन् एनो 'चरित' तरीके पण उल्लेख अबो शरू थयो

प्रबन्धनो जे परंपरा मज्जी आवे छे ते उपरवी तरवी शब्दान के प्रबन्ध 'काव्यमा काव्यनो नायक ऐतिहासिक पुरुष होवो जरूरी हतो. आ काव्यना एहोमा

३२ वावन-वीर-कथा-रस-बीड,

एक पवाडु 'असाइत' कहित । (हसाउलि, पृ १७, बदी १२०)

३३ कान्हडदेप्रबन्ध, प्रस्तावना, पृ ६०

३४ पुनपवाडा सम्मली आणन्दिल नरनाह ।

(गुजराती साहित्यना मध्यकालीन स्वरूप, पृ १२४)

આ ऐतिहासिक પુરુષના પરાક્રમોની પરપરા વર્ણવવામા આવતી. અને એના જીવનની ऐतिहासिक દૃષ્ટિએ વિશિષ્ટતા દર્શાવવામાં આવતી. એમા પ્રધાન બીરરસ રહેતો; બીજા રસો આનુષંગિક રીતે કાવ્યતત્ત્વને સહાયરૂપ વનતા. જૈન કવિઓએ ત્રિપયનો વિસ્તાર વધારવાથી અને વર્ણનાત્મક શૈલી અપનાવવાથી પ્રવંધ કૃતિઓ 'રાસ' તરીકે ઓઢાવાથી પણ શરૂ થઈ, 'ચરિત' તરીકે પણ. આ દૃષ્ટિએ વિચારતા વિમલ-પ્રવંધ—સોઢમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં રચાયેલી આ કૃતિ પ્રવંધ છે, રાસ છે, ચરિત પણ છે.

વિમલપ્રવંધમા અગિયારમી સદીમાં થઈ ગયેલા ગુજરાતના એક બીર પુરુષ વિમલનુ જન્મથી લઈ અત સુધીનુ સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર છે. જ દૃષ્ટિએ આ કૃતિને 'ચરિત' કહી શકાય આ કૃતિ ગેય છે; કયાક કવિત અને ઢાઢ અભિનયપૂર્વક ગાઈ શકાય તેવા છે; આથી 'રાસ'ની વ્યાખ્યા મુજબ 'રાસ'નો બીજા લક્ષણોને લઈ એ રાસ પણ છે; વઢી આ કાવ્યમાં રાંઢ સાતમા અને આઠમામાં વિમલના પરાક્રમોની પરંપરા આપવામા આવી છે, આ પરાક્રમ—પ્રસંગો ऐतिहासिक છે; માકીના સાત શ્લોકોમાં આ બે શ્લોકને પોષક એવું નિરૂપણ નથી, છતા નવમા શ્લોકમા વિમલની જૈનધર્મ ઉપરની પ્રદા, યુદ્ધની અસરથી એનુ બિરબદ મન, ધર્મઘોષસૂરિનો મોક્ષ માટેનો ઉપદેશ, અને અર્ધુદિગિરિ ઉપર જૈન—દેરાસરની ઘાંધળી એ સર્વ પ્રસંગો શાંતરસના પોષક છે, આથી સાતમા અને આઠમા શ્લોકના બીરરસ પણ નવમા શ્લોકના શાંતરસને પોષક બની રહે છે. નરસિંહરાવે પ્રવંધની વ્યાખ્યા કરતાં કાપુ છે કે 'પ્રવંધમા ઉલ્લેસાયેલી મહત્ત્વની થધી હકીકતોને ઇતિહાસના આધારોનુ સંપૂર્ણ સમર્પન મઢવુ જોઈએ; તો જ તે ऐतिहासिक પ્રવંધ બની રહે.' ૩૫ આ વ્યાખ્યાની સરાણે આ કાવ્યકૃતિને વઢાવતાં, વિમલનુ જીવન—વિમલની શ્લોકાયક સરોનેની કારકિર્દી, સિંધુ દેશ ઉપરનો ચઢાઈ, રોમનગરના મુલ્તાનો ઉપરની જીત, અર્ધુદિગિરિ ઉપર 'વિમલચસહી'ની ઘાંધળી—એ સર્વને ઇતિહાસના આધારોનુ સંપૂર્ણ સમર્પન મઢવું જોઈ 'વિમલપ્રવંધ' એ 'પ્રવંધ' બની રહે છે.

ધી. કાન્તિલાલ વ્યાસના શ્લોકોમાં કહીએ તો 'પ્રાચીન ગુજરાતના બે મુબિહ્યાત પંચો પચનામરવિત કાન્હડદે—પ્રવંધ અને લાયવ્વસમયસૂરિનિર્મિત વિમલપ્રવંધ મઢંગ, મુબદ્દ ऐतिहासिक ચરિત્રરચનાઓ છે.' ૩૬ અને પ્રો મનુલાલ મજમૂદારના મન મુજબ 'સિમલે નગરઢટ્ટાના રાજા ચમળિયાને વેદ કરી એને વઢાવતીમાં આખ્યો તે પ્રસંગ વર્ણવતાં કવિએ 'રાસ'ને બીરરસોચિત સાચો પ્રવંધ

૩૫. કાન્હડદેપ્રવંધ, પ્રસ્તાવના, નરસિંહરાવ દિવેટિયા

૩૬. કાન્હડદેપ્રવંધ, પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૧

પનાવ્યો છે. '૩૭' અલયત્ત, એ કમૂલ કરતું પડશે કે ' વીરરસને પોષકરૂપે અદ્ભુત, રોદ્ર, વિપ્રલંભ શૃંગાર અને કરુણ-રસ કથાની મન્દિર-રચનામાં મીનાકારી જેવી કલાષટના '૩૮' કાન્હડદેપ્રબન્ધમાં જોવા મળે છે તેવી કલાષટના વિમલપ્રબન્ધમાં જોવા મળતી નથી; છતાં શાંતરસને પોષક અદ્ભુત વીર શૃંગાર અને હાસ્ય રસ કથાની મન્દિરરચનામાં મીનાકારી જેવી કલાષટના માટે મુકાતાં કાન્હડદેપ્રબન્ધ પદોની પ્રબન્ધકૃતિ સરીકે આ કૃતિને ગુજરાતી સાહિત્યમાં આગવું સ્થાન મળ્યું છે.

૫. વિમલપ્રબંધનું મૂલ્યાંકન

‘વિમલપ્રવચ્ચા વિમલનુ ચારિત્ર્યવર્ણન તો વહુ જ થોડું છે; અને જે છે તેમો પણ ઇતિહાસની કસોટીમાં રૂતરે એવું તો પણ જ થોડું છે. પ્રમાણભૂત ઇતિહાસ-રચનાની શ્રુતિ જ એ વાળે સ્વીકૃતિ નહોતી. બ્રાહ્મણવર્ગના વિદ્વાનો કા તો સંસ્કૃતમાં યજુર્વેદ પુરાણ કે વેદાંતપ્રધોની ટીકાઓ લખતા, અથવા તો દેવ્ય ભાષામાં પૌરાણિક આખ્યાનોનું કવન કરતા રાજતરંગિણી, કીર્તિકૌમુદી કે કાન્દકદે-પ્રબંધ જેવા અગાદ માદ કરીએ તો આ કાલના બ્રાહ્મણવર્ગના વિદ્વાનોને હાથે ઐતિહાસિક રચના વાઈ ગયાં થઈ નથી એમ કહીએ તો વાળે જૈન સાધુઓએ એ દિશામાં બ્રાહ્મણો કરતા ઘણું વધારે કર્યું છે. ચાવડા અને સોલંકી વંશના ઇતિહાસને માટે આપણે જૈન સાધુઓના આભારી છીએ. વિદ્યોત્તેજક મહારાજ ભોજનો વીર્તિ આપણા મુખે પહોંચાડવા માટે પણ જૈન સાધુઓનો જ આપણને આભાર માનવો પડે. મુસલમાની રાજ્યકાલ પૂર્વેની ગુજરાતની લોકસ્થિતિ જૈનસાધુઓની નોંધથી જ આપણને પ્રવક્ષ થાય છે. ઐતિહાસિક નોંધો માટે ગુજરાતનો ઇતિહાસ હમેશા જૈન સાધુઓનો આભારી રહેશે ^૧

વિમલપ્રવચ્ચની પ્રસ્તાવનામાં પણ સંપાદક મનિલાલ વલ્લભગાઈ વ્યાપ્ત કરેલ આ ઉલ્લેખ મોટે ભાગે આજે પણ સત્ય છે. ગુજરાતના ચૌહાણ રાજ્યનો ઇતિહાસ મુઘલયુગે જૈન સાધુઓની એ મુગની જ્ઞાતિઓ ઉપરથી વલ્લભ થાય છે. એમ પણ કહી શકાય કે ‘આ રાજવંશોને ઇતિહાસકારોની ચોટ સાતી નથી. ^૨ જો કે જૈન કવિઓ ઇતિહાસકાર નહાતા, ઇતિહાસ કે ઇતિહાસની નોંધો લખવાની પણ ઇમની મનીશ નહોતી, પરંતુ રાજ્યાધ્ય મટવાને કારણે ચૌહાણ રાજાઓ ગુજરીતેન કરવાની એક પણ તક ઇઓએ જાતી કરી નથી. સિદરાજ જયસિંહ (વિ. શ ૧૧૫૦ થી ૧૨૦૦) અને કુમારપાલ (વિ. શ. ૧૨૦૦ થી ૧૨૨૬) ના રાજ્યકાલ દરમ્યાન જૈનોને, અને જૈનોના ગમચ આચાર્ય—મુનશીના સમ્પ્રદાયોમાં કહીએ તો ગુજરાતના પ્રથમ યજુર્વેદ—ને ^૩, એટલે કે આચાર્ય હેમચંદ્રને રાજ્યાધ્ય

૧. વિષ્ણુ (મ્યાન) પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૧

૨. COG : Preface

૩. ગુજરાતના યજુર્વેદો—

મહ્યો, અને ગુજરાતનો કાવ્યમિથાંઈતિહાસ અથવા થયો શરૂ થયો. દ્વિપાશ્રય
 ૧ આચાર્ય હેમચંદ્રની મહાકવિની ઇતિહાસમૂલ્ય કૃતિ ગણી શકાય વ્યાકરણ
 અને ઇતિહાસ ૧. ગ્રેટ માથોમાથ નાવ્યમા વળાપા હોવાથી, ઇતિહાસની મહત્વની
 કદી એમાંથી મેળવતા મુદ્દેની નજર છે, છતાં ગુજરાતના ઇતિહાસ માટે ૧ પ્રથમ
 પ્રય છે એમ કહી શકાય

આચાર્ય હેમચંદ્રના આ પ્રયોગને ૧ પછીના ગણનાપાત્ર જૈન મુનિઓએ
 અપનાવેલ છે ૧ કારણે ચૌલુક્ય વંશના ઇતિહાસની કદીઓ ણમાંથી પ્રાપ્ત થઈ રહે
 છે સોનેશ્વરજીત કીર્તિકૌમુદી યશ પાલજીત મોહરાજપરાજય, તોમપ્રમજીત કુમારપાલ
 પ્રતિવોધ, અરિસિંહજીત સુજીતસકીર્તન, જયસિંહજીત હમ્મીરમદ્મદન, ઉદયપ્રમજીત
 સુજીતકીર્તિકલ્લોલિની, ચંદ્રપ્રભ (પ્રમચંદ્ર)જીત પ્રમાવકચરિત, આચાર્ય મેસ્તુગજીત
 પ્રગ્ધર્ષિતામણિ, રાજશેષરસુરિજીત ચતુર્વિંશતિપ્રગ્ધ (પ્રગ્ધકોશ) ૧. જિનમહનજીત
 કુમારપાલપ્રતિવોધ, જિનહર્ષગણિજીત વસ્તુપાલચરિત, હરિમદ્સુરિના રતનકુમાર-
 ચરિતના અતભાગમાં અપાયેલ નમિનાથચરિત-પ્રગ્ધસ્તિ^૪—આ અને આ સિવાય
 પણ યોગ્ય કવિઓએ આ રીતે કુમારપાલ વસ્તુપાલ-તેજપાલ જેવી વ્યક્તિઓના
 ચરિતનું જ્ઞાન કરીને ગુજરાતના ઇતિહાસ માટે સામગ્રી પૂરી પાડી છે. વસ્તુતઃ
 આ ચરિતોમાં ચરિતાનાયકની પ્રગ્ધા ભારોભાર વધરાઈ જતી, પરંતુ એ સાથે એકાદ
 રહ અથવા છેલ્લે નાની પ્રગ્ધસ્તિ પણ ચૌલુક્ય રાજાઓની પ્રગ્ધા માટે રહેતી
 આ માહિતી જ ગુજરાતના ચૌલુક્યસમયના ઇતિહાસનું વ્યવસ્થિત સકલ્પન કરવામાં
 અતિ ઉપયોગી થઈ રહી છે^૫

અમમતિલકાગણિજીત દ્વિપાશ્રયની દીકા, મેસ્તુગજીત પ્રગ્ધર્ષિતામણિ અને
 કુળજીજીત રતનમાલાની હસ્તપ્રતો ઉપરથી સૌ પહેલા ગુજરાતના ઇતિહાસ વિશેની
 માહિતીનું સકલનકાર્ય ૧ કે. વૉર્વેસે 'રાસમાલા' દ્વારા કર્યું રાસમાલાના
 પ્રગ્ધાન પછી, ફેટલાક વર્ષે, ૧૮૭૮માં જર્મન વિદ્વાન યોર્જ મુહલરે
 'ઇન્ડિયન એન્ડ્રિયરો'માં 'Eleven Land-Grants of Chaulukyās'
 (ચૌલુક્ય રાજાઓના જમીન અગેના અગિયાર દાનપત્રો) શીર્ષક હેઠળ પ્રગ્ધ
 કર્યો. ત્યારપછી આ વિદ્વાને ચૌલુક્ય રાજવંશના ઇતિહાસનું સંશોધન ચાલુ
 રાખ્યું. અને 'વદનગરપ્રગ્ધસ્તિ' તથા 'ચિનાપ્રગ્ધસ્તિ' જેવા મહત્વના શિલા-
 લેખોનું સંપાદન કરવા ઉપરાંત, આચાર્ય હેમચંદ્રનું જીવન પણ લખ્યું આનું શુભ

૪ COG : Preface, GIL pp 62-100

જેતાઈ, પૃ. ૨૨૧ થી ૪૬૧

૫ COG Preface

પરિણામ એ આય્યુ કે અગ્રેજ વિદ્વાન ટૉનીએ (Tawney) પ્રવર્ધિતામણિનું અગ્રેજીમાં ભાષાંતર કર્યું આ સર્વ પ્રાયમિક પળ મહત્વના સંશોધનના પરિણામે હો મળવાનલાલ શ્રદ્ધાળુ 'બોમ્બે ગેઝેટિયર'માં ચૌલુક્યનો ઇતિહાસ વ્યવસ્થિત રીતે રજૂ કરવાનું કાર્ય આદર્યું^૬ અને આજે આ સર્વ તેમજ અન્ય યાત્રાના ફલસ્વરૂપ સ ૧૯૮ થી ૧૩૦૦ મુઘીનો ચૌલુક્યનો રાજવંશનો ઇતિહાસ કમીવદ્ધ મઝી રહે છે

કોઈ પણ દેશના પ્રાચીન ઇતિહાસના સંશોધન અને સંકલન માટે તામ્રપત્રો, તામ્રપત્રો શિલાલેખો, સિંધા, હસ્તલિખિત પ્રયો, પ્રશસ્તિઓ, દત્તકથાઓ યગેરે સાધનો મહત્વના ગણી શકાય, પરંતુ આમાં ઝડકીર્ણ લેવો એ મહત્વનું મુખ્ય સાધન છે, કારણ કે તામ્રપત્રો શિલાલેખો સિંધાઓ યગેરે ઝડકીર્ણ લેખો તત્કાલીન સમાજ અગેની ઇતિહાસ-દટ્ટિએ મહત્વની માહિતી પૂરી પાડે છે, યગેરે હસ્તલિખિત પ્રયો યગેરે તત્કાલીન ન હોઈ એમાંથી પ્રાપ્ત થતી માહિતી શીળી ચાઠ્ઠીએ ચાઠ્ઠાની જરૂર રહે છે—અથવા કહો કે કપડછાળ કરવાનો આવશ્યકતા રહે છે, અને આ પ્રકારના રહેલા ચાઠ્ઠા પર ઇતિહાસની યાચળી યાચવા અર્તાં અનેક વાર વિચાર કરવા પડે છે

ચૌલુક્ય-સમયના ગુજરાતની રાજકીય ત્રાર્થિક અને સામાજિક સામગ્રી માટે 'જન મંડારોમાંથી ઉપલબ્ધ થયેલ હસ્તલિખિત સાહિત્યે પુષ્કળ માહિતી પૂરી પાડી છે, અને હજુ આ મંડારોનું જેમ જેમ વ્યવસ્થિત સંકલન થયે જાય છે તેમ તેમ નવી નવી માહિતી ઉપલબ્ધ થતી જ જાય છે. પરંતુ આ સાથે એક હકીકતની નોંધ લેવી જોઈએ આ પ્રાપ્ત થતી સામગ્રીમાં વિશેષ મહત્વનું સાહિત્ય 'ચરિત-સાહિત્ય' છે જાળીતા ઇતિહાસવિદ પ્રો. કેશવલાલ કામદારના શબ્દોમાં કહુ તો 'જનસાહિત્યમાં ચરિતાનુચોગને જેટલું સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે તેટલું સ્થાન હિન્દના યીજા સાહિત્યમાં જવલ્લે જ આપવામાં આવ્યું હોય'^૭ અને 'આ ચરિતોમાં કેટલાંક પાત્રો પ્રગ્લસ્ટ હતાં, તેથી લેસજોની દટ્ટિએ તેમનું વર્ણન અનુક દટ્ટિથી કરવામાં આવ્યું છે તેમાં ચાલુ ચરિતાત્મક વાઠ્ઠમય-Biography-ની યધી યેરોપિકતા આવી શકી નથી, તેમાં ગુણોને અતિગ્રમ્ય તરીક વર્ણવ્યા હશે, તેમાં દોષોને દોષપામાં આપ્યા હશે; ચરિતનું વર્ણન સાંપ્રશાયિક ને ધાર્મિક યદે જનુ હશે, તેમાં જવામિમાળ જોઈ દેશમાં આવ્યો હશે, યાત્રાનાં વર્ણનો, મંદિરોના ઝીર્ણો-દારો, ભમારિપોષળાનાં જયસાધ્યો દીશાઠ્ઠસયો, શાસનનો યયોત, એ યધે

તેના વિશેષરૂપે આવતું હશે, છતાં તે સાહિત્યગ્રંથો અન્યથા છે, પરંપરાથી ચેડાતો આવ્યો છે. ને તેના અનેકવિધ અને ઉપયોગી વ્યક્તિગત, ઐતિહાસિક, સામાજિક, ભૌગોલિક ને રાજકારણી માહિતી મળવામાં આવી છે તેથી આ ગુણ વધારે રાસ તજસવો પડે છે. જૈન સાહિત્ય ચરિતાત્મક છે, તેટલું જ ઐતિહાસિક છે. તેના પરિશીલનથી હિન્દના ઇતિહાસને નવો આકાર મળ્યો છે ને અવિષ્યમા મઠ્ઠરો ગૂજરાતના ઇતિહાસમાં તો તે અનેક સ્થાન લે છે. '૮

વિમલપ્રવચન એ કૃતિ પ્રવચન હોવા છતાં ચરિતાત્મક પદ્યકૃતિ પણ છે. ચૌલુક્ય રાજા મોમ પહેલા (સં ૧૦૮૦ થી ૧૧૨૨) ના સમયમાં થયેલ 'વિમલ' નામના શ્રેષ્ઠી આ જીવનચરિત છે. આ ચરિત પણ, જેનું અવિશ્વેષ સર્વેશ અન્ય જીવનચરિત્રોની જેમ સાપ્રદાયિક અને ધાર્મિક ધર્મનો-દૃષ્ટિથી મુક્ત નથી. આશુ પર્વત ઉપર વધાવેલા જગપ્રસિદ્ધ 'વિમલવસહી'ના મંદિરોને કારણે વિમલ જૈનોમાં આદરણીય અને અનુકરણીય વ્યક્તિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ છે, આજે પણ પ્રસાસા પામે છે. આથી આ પ્રત્યેક કાર્યમાં લાવણ્યસમપદને-જૈન સપ્રદાયના કવિને અદ્ભુતતા ઓવા મળે અથવા આ દૃષ્ટ વ્યક્તિ વિશે પર્વા પર્વા કાર્યોનો ઉલ્લેખ થાય જેનાથી જૈન ધર્મની પ્રતિષ્ઠા થયે, જ આ ચરિતના આલેખન પાછળની કવિની દૃષ્ટિ છે. મુલ્ય ધ્યેય જૈન ધર્મનું ગૌરવ વધારનાર વ્યક્તિનું ચરિતાલેખન છે, ઇતિહાસ એનો પાછલ ધીરે—તર્જન ધીમે પગલે ચાલ્યો આવે છે, આથી વિમલપ્રવચન મુદીપે વિસ્તારમાં કથાઓ, વર્ણનો, ધાર્મિક ઉત્સવો લાગા ઉપદેશો વગેરે વિશેષરૂપે ઓવા મળે છે—ઇતિહાસતરજ ઓછું

એક મહત્ત્વની વાત મળિયાલ વ્યાસે કહી છે તેનો ઉલ્લેખ પણ અહીં કરી લેવો જોઈએ. 'વિમલપ્રવચન' વિમલની પછી લગભગ પાંચસે વર્ષે રચાયો છે. અલગત, એ કાળે વિમલ વિશે માહિતી મેળવવાના સાધન ઘાટના કરતાં વધારે વિદ્યમાન હતા, પણ તે કાળે ઇતિહાસસંશોધનનો નહોતો ચત્રાવર્તી તે કાળે ઉદ્ભવત થયું હશે; ચૌલુક્ય રાજાઓનું રાજદફતર રાજમહેલોની સાથે અગ્નિદેવતાના મોમાં ગયું હશે, પાટળનો જ્ઞાનમહાર છાનામાના કોઈ સુરક્ષિત સ્થળે મોકલી દેઈને મોંચામાં સતાઈ દેવો પડ્યો હશે એવું વક્ષતે કવિએ ઊંડું સંશોધન કરવાને વડલે દંતકથા ઉપર જ ચલાવી લીધું હોય તો તેમાં દોષ દઈ શકાય પણ નથી. કવિનો હેશ ઇતિહાસ લખવાનો હતો પણ નહિ. ઐતિહાસિક વસ્તુ લઈને સમારજની કાવ્ય કરવું અને તે દ્વારા જૈનધર્મનો ચોધ આપવો એ જ કવિનો હેશ

હતો. વિમલપ્રબંધના હાલના સ્વરૂપથી એ ઉદ્દેશ પૂર્ણતાએ પહોંચવાને કંઈ અઢચળ નહોતો.^{૧૯}

આમ લાવણ્યસમયનો જે ઉદ્દેશ—સમારંજની કાવ્ય અને જૈન ધર્મની મહત્તા દર્શાવવા માટેની ચત્ક્ર દૃષ્ટિ એ વધે સિદ્ધ થયાં છે. ‘આ પ્રબંધ રચાયા પછી દસ ■ વર્ષમાં આ પ્રબંધનું સંસ્કૃત ભાષાંતર થયું એ આ પ્રબંધની લોકપ્રિયતા સમજવાને માટે થયે છે. સંવત ૧૬૬૦ એટલે સો વર્ષ પછી લક્ષાયેલી વિમલપ્રબંધની ધર્મી પ્રતિબો મળે છે, ^{૧૦} આ હકીકત જ સૂચવે છે કે આ પ્રબંધ કેટલી લોકપ્રિયતા પ્રાપ્ત કરી હશે અને જનમનરંજન પણ કર્યું હશે; પરંતુ આ “સમારંજની” અને ‘જૈન ધર્મના ઉપદેશ’ની મનોહૃત્તિને કારણે ‘દુર્ભાગ્યે સુસંગત ચરિત્ર આપણને મળ્યું નથી.’^{૧૧} થઈ ‘સીજા વધા પરાક્ષ્મી પુરુષોનાં ચરિત્રો કોઈ દેવદેવીના ચમત્કાર સાથે મેળવી દેવાયાં છે તેમ વિમલનું ચરિત્ર પણ ગંધારીના ચમત્કાર સાથે મેળવી દેવાયું છે. વિમલ નિર્ધનાવસ્થામાંથી એકાએક કોટપથિપતિ અને રાજમાન્ય પુરુષ થયો એ થનાવ અર્થે ઉપજાવે તેવો છે, અને અર્થે ઉપજાવે તેવું હોય તો કોઈ પણ દેવદેવીની મદદ થયે અને જ મદદ આવી, એ જાણના સોકોની દૃઢ માન્યતા હતી. વિમલ ગંધારીનો આરાધક હતો એટલે ગંધારીના પ્રતાપથી જ એ યશ્વંત પામ્યો એવી માન્યતા જાણ એ સ્વાભાવિક હતું. અને તેમ હોય, પણ વિમલ મોટો ધનવાન અને પરાક્ષ્મી પુરુષ હતો એ નિર્વિવાદ છે.’^{૧૨}

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી આ વિમલપ્રબંધ વિશે પોતાના અભિપ્રાય સ્પષ્ટરૂપે કહે છે કે ‘તેનું કાંઈ ઇતિહાસિક મહત્ત્વ નથી; તેની ચર્ચાની માંગણી માત્ર સાંપ્રદાયિક પરિસ્થિતિ ઉપર થયેલી છે.’^{૧૩} એ હકીકતમાં કંઈક તથ્ય છે, પરંતુ એમનો આ અભિપ્રાય પચીસ વર્ષ પહેલાંનો છે. જો કે સાથે સાથે એ અભિપ્રાય

૧. વિપ્ર (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૨

૧૦. વિપ્ર (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ. ૧૪- ‘સંવત ૧૫૭૮માં સૌમાન્યનંદસરિએ ‘વિમલપ્રબંધ’ પરથી સંસ્કૃતમાં વિમલપ્રબંધ રચ્યો.’ પૃ ૬૫. આ સંસ્કૃત પ્રબંધની હસ્તલિખિત પ્રત મુનિશ્રી જિનવિજયજી પાસે ધ્રુવના સંપ્રદમાં છે.

૧૧ વિપ્ર (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૩

૧૨. વિપ્ર (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ. ૧૩

૧૩. GAL, pp. 164

પણ એમણે જ આવ્યો છે કે 'ચિદ્ધરાજની પહેલાનાં સમયમા વિમલ એક વીર પુરુષ હતો;'^{૧૪} પરંતુ 'આ પચ્ચમાંની યાર્તા એ માત્ર કાલ્પનિક છે; અને તત્કાલીન રીતરિવાજના અધ્યયન માટે ઉપયોગી છે.'^{૧૫}

શ્રી. અનંતરાય રાવઠ પણ આ જ અર્થનું કહે છે કે 'ઇતિહાસ અને કવિતા લેતે આ પ્રવચન ગૂંચ એટલું નથી, જેટલું એ ગુજરાતી સમાજસ્થિતિ અને લોકાચાર પર પ્રભાવ પાડનાર કૃતિ તરીકે છે.'^{૧૬}

દક્ષીકતમાં શ્રી. મુનશીએ કરેલાં આ વિવાનો પછી વિમલપ્રવચના રચના-સમય પછીની દુરંતની કેટલીય હસ્તપ્રતો આજે ઉપલબ્ધ થઈ છે; લાવણ્યસમયના સમય પહેલાંના સમયનાં કેટલોક ચરિત્ર અને કાવ્યો પણ પ્રકાશમા આવ્યાં છે, તેમજ સમયના અત્કીર્ણ લેખો પણ ઉપલબ્ધ થયા છે. આ સર્વેના સંશોધન-સપાવન પછી વિમલના ચરિત્ર ઉપર વધુ પ્રકાશ પડ્યો છે; લાવણ્યસમયના સમયનાં રીતરિવાજ, પ્રજાલિકાઓ—સામાજિક અને રાજકીય સ્થિતિ વિશે વધુ માહિતી મળી રહે છે. એના ઉપરથી અધ્યાસીને એમ લાગ્યા વગર ન રહે કે 'વિમલ' એ માત્ર ઐતિહાસિક પુરુષ હતો, એટલું જ નહિ, પરંતુ ગુજરાતના રાજકીય, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક પઢતરમા પણ એનો મહત્વનો ફાલો હતો. વિમલપ્રવચ એ ચરિતાત્મક ગ્રંથ છે, એમાં અનેક વિષયાંતરો પ્રવેશ્યાં છે, 'વિમલ' વિશેની માહિતી એ સમયની દસ્તુયાઓ ઉપરથી લેવાઈ છે તેમજ ઉપલબ્ધ સાહિત્યમાથી સ્વીકારાઈ છે, છતાં એ મૂલ્ય ન જોઈએ કે આ દંતકથાઓ અને તત્કાલીન ઉપલબ્ધ સાહિત્ય મહત્વની ઇતિહાસવિષયક કડીઓને પણ સાચવી રાખી છે. સાપ્રસાયિક દૃષ્ટિને કારણે ચરિત્રકારોએ ઇષ્ટ અથવા આરાધ્ય વ્યક્તિના અવ-ગુણો જોવાને બદલે તેમજ ચરિતનાયકની પ્રતિષ્ઠા જરા પણ ઓછી ન થાય એ જોવાનો વધુ પડતી કાલ્પની રાખી હોવાના કારણે, કોઈપણ ચરિતમાના અંકોઢા તૂટે એ સ્વાભાવિક છે: છતાં ગુણદર્શી દૃષ્ટિએ પણ, જે કડીઓ મળી રહે છે તેને, ઇતર સામગ્રીના સંશોધન દ્વારા સાવચી શકાય છે. આ દૃષ્ટિએ તત્કાલીન પ્રગ્ન્ય રાસ ચરિત્ર વગેરે કૃતિઓ ગુજરાતના ઇતિહાસના સંશોધન માટે મહત્વના સાધન છે, મહત્વની મૂલિકા આપી રહે છે, એ નિશ્ચય છે.

^{૧૪}. GAL, pp. 165

^{૧૫}. GAL, pp 165

^{૧૬} ગુજરાતી સાહિત્ય : મધ્યકાલીન, પૃ ૪૩

[૨]

પ્રવચ્ચનો સાર

શ્લોક ૧ : પ્રધારમે લાવણ્યસમય કર્ત્ત્વિ જનોના પ્રથમ તીર્થંકર ઋષભદેવને પ્રણામ કરી અર્ચુદા પદ્માવતી ચમેશ્વરી વગેરે દેવીઓનું સ્મરણ કરી, વિમલપ્રવચ્ચની રચના કરવા માટે સરસ્વતી દેવીની કૃપા ચાહે છે. વિમલ કોણ, ક્યા એનો જન્મ થયો એને શા શા ધર્મકાર્યો કર્યાં, વગેરેનું વર્ણન કરવા માટે આ પ્રવચ્ચ રચવામાં આવ્યો છે. સૌ પ્રથમ રુક્મીદેવીએ પુણ્યમાલ નામનું નગર સ્થાપ્યું. ત્યારપછી રત્નમાલ અને એની જગાએ શ્રીમાલનગર અને શ્રીમાલ વંશની પણ સ્થાપના થઈ.

શ્લોક ૨ : શ્રીમાલનગરમાં હાહ અને રોહહ બે ભાઈ હતા. રોહહ કરોડા ધિપતિ હતો; હાહ પાસે નવાણુ છાત્ર હતા. એક છાત્ર જો ભાઈ પાસેથી મળે તો હાહ કરોડાધિપતિ થઈ શકે. ગટમા રહી શકે. રોહહે ના કહી એ જ નગરના રાજાના કુચરે રાજા પાસે ગ્રાસ માગ્યો રાજાએ ના કહી આપી હાહનો સહકાર લઈ કુચર શ્રીમાલ છોડી ચાલી નીકળ્યો. વચ્ચે જળા સિંધુ વેશમાં આવેલા ઠઠ્ઠાનગર ગઈ પહોંચ્યા ત્યાંના રાજાએ નગર વસાવવા (માર-વાહના પ્રદેશમાં) હાહને જગા આપી, ત્યાં વચ્ચેએ ઉણનગર વસાવ્યું. હાહનું યજુમાન થયું આ ઉણનગરમાં વસનારા ઓણવાલ કહેવાયા. શ્રીમાલનગરમાં જો પૂર્વ દિશામાં રહેતા હતા તે ગ્રામજાત કહેવાયા,^{૧૭} એઓએ અવાજીને ગોવ્રજ

17 "Going back to the Jains, it is to be observed that Prāgvāṭa is no other than the present Porvāḍ or Porvā]. The latter two cannot be derived from Prāgvāṭa, but might come from the expression Porityavadana, and I believe that Prāgvāṭa is a sanskritization of Porvāḍ. This may not be originally the name of a place, but of a person, as expressions like Porityavadana-anvayaṭ, Prāgvāṭakula, and Vamśa would suggest though, it is also possible that imitating Brahmanas and Kṣatriyas who traced their origin to some famous Ṛṣi, these Jains who were probably foreigners used the words 'Kula' and 'Vamśa' for indicating descent from a place

• Oṣvāla is the present Osvā] one of the main

તરીકે સ્થાપી. આ પછી કવિ જઠાર વર્ણની વ્યવસ્થા તથા છ દર્શન અને છન્ન પાતંડનો ઉલ્લેખ કરે છે.

ચંદ્ર ૩ : કલ્પિયુગનાં લક્ષણોનું લંબાણથી વર્ણન કરી, કવિ મિશ્રમાલ નગરનું વર્ણન કરે છે. આ મિશ્રમાલ નગરમાં થીમાઝીઓનાં નેમુ હજાર સોદામણાં મંદિર હતા, પિસ્તાઝીસ હજાર માદ્દણ હતા યજ્ઞો પરસ્પર સુમેઠ હતો, પ્રાદ્દણો વેદપુરાણના અર્થનો અભ્યાસ કરતા. આ સમયે મિશ્રમાલમાં પ્રાગ્માટ ધંશમાં નીત નામનો મોઢી હતો એની આર્થિક સ્થિતિ કથલવાથી. એ ગુજરાત દેશમાં આવેલ ગુજરાતના શણગારરૂપ ગાંધુનગરમાં આવી વસ્યો. સ્થિતિ સધ્ધર પણ થઈ ધનરાજના નિમંત્રણથી પોતાના પુત્ર સહિર સાથે એ પાટણ ગયો, અને દડવાયક તરીકે એ નિમાયો. સહિરે ધનરાજ યોગરાજ રસનાદિસ્ય અને વચરસિંહ એમ ચાર પેઢી છુપી પોતાનું અધિકારપદ મોગવ્યુ. આ સહિરના વશમાં વીર નામે ઐઘ્રી થયો. એને ત્યાં ધીરમતીની કુક્ષિએ વિમલનો જન્મ થયો.

ચંદ્ર ૪ : શરૂઆતમાં કવિએ પુરુષનાં ચત્રીસ લક્ષણો અને ચોતેર યજ્ઞ ગણાવી, વિમલને નિશાઠે મળવા મૂક્યો. વિમલ લગભગ સોઠ વર્ષની ઉમરનો થયો એટલે ધીરે વિમલને માથે સર્વે જવાબદારી તોંપી દીક્ષા લીધી. વિમલનું તેજ જોઈ શત્રુઓ એની રૂપાં કરવા લાગ્યા આથી ધીરમતી પોતાને વિચર ગેઢુડી ગામે જઈ રહી મામા સામાન્ય સ્થિતિના હતા. એટલે મા-દીકરાએ મામાની ચેતીમાં સાચ આપ્યો પાટણના ધીરજ ઐઘ્રીએ પોતાની દીકરી 'ધ્રી'નું વેચિશાઠ વિમલ સાથે કર્યું. દૈવશાઠ વિમલને સુવર્ણ પ્રાપ્ત થયું.

ચંદ્ર ૫ : ધન પ્રાપ્ત થવાથી ધીરમતી પ્રસન્ન થઈ. કવિ સ્ત્રીના સામુદ્રિક

Marvadi sub-groups. They are all from Osvāla in Marvad, Rajputana. It would appear that they are called so from this place-name. Or is it that the place is called by that name because Oisvālas lived in a large numbers there, Oisvāla itself being a tribal name or the name of one of the ancestors?

"Members of Śrīmāli Jñāti are now called Śrīmāli. There seems to be no doubt that the word stands and stood formerly for a place and not for a person."

Studies in the Historical and Cultural Geography and Ethnography of Gujarat, pp. 143-144

લક્ષ્મણો, સ્ત્રીઓ ચોસઠ ઘડ્યા, તેમજ અઢાર લિપિ, છ રામ અને એના તાલની માહિતી આપે છે. કન્યા જોગા ગયેલાઓ લગ્ન લઈ પાછા ઘડ્યા. લગ્નનો તૈયારીઓ આદરી, માઢવો નગાયો. કકોતરીઓ લલાઈ. 'જાન' લઈ નિમલે ઠાઠમાઠપૂર્વેક લગ્ન કર્યા; પહેરામણી વરોઢો વગેરે કર્યું. પરણીને પાછા કર્યા પછી થોડા સમયમા જ સહકુટુબ એ પાટળ રહેવા ગયો.

છંદ ૬ : ધર્મધોપસૂરિ આવુનો તલેટીએ પધાર્યા. ત્યા જૈનોનુ તીર્થ ન જોઈ એઓ વિચારમા પડ્યા. પાટળ આથી વિમલને ઉપદેશ આપી, સઘ સાથે આરાસણની યાત્રાએ ગયા, અને આવુ ઉપર તીર્થ રચવાનો વિમલને આદેશ આપ્યો તીર્થરચના માટે જોઈતી રકમ પોતાની પાસે નહિ હોવાને કારણે વિમલે પોતાની અશક્તિ દર્શાવી ત્યાર પછી પોતાની માળવિદ્યાથી ગુર્જરનરેશ મીમને પ્રસન્ન કરી, પાંચસો અશ્વદલોનો અધિકારી થઈ દહનાયકની પદવી પ્રાપ્ત કરી વિમલનો ક્ષત્રપત્રી ઉત્કર્ષ થતો જોઈ, રૂપાંશુઓએ ગુર્જરનરેશના કાન મમેર્યા અને એમને વિમલનુ ગૃહ જોવા મોકલ્યા વિમલના રહેણીકરણી અને ઠાઠ જોઈ ગુર્જર-નરેશને પણ શકા ગઈ—રણે વિમલ પોતાનો સમોવહિયો થઈ જાય ! આથી ઢાઢે પાળીએ સ્વસ કાઢના વાઘને છૂટો મૂઠી એને વશ કરવા વિમલને આજ્ઞા કરી વિમલને એમા વિજય મળ્યો આથી મઢ સાથે કુસ્તી યોજી કાસલુ કાઢવાની યોજના કરી, પણ એમાય વિમલે મઢને પરાજય અર્પી પોતાની શક્તિનાં દર્શન કરાવ્યા

છંદ ૭ : વાઘ અને મઢના યુદ્ધમા વિમલની જીત થવાથી, ગુર્જરનરેશે એના વઢસાદાઓ-લહિરના સમયથી વિમલ પાસે લહેણ કાઢણુ રાજ્યને દાળ આપ્યા સિવાય લહિર વગેરેએ અશ્વો પરદેશથી મગાવ્યા હતા; અને દાળની રકમ જુન જ મોટી હતી પરિસ્થિતિ સમજી લઈ, વિમલે ગુર્જરનરેશનો રજા લઈ પાટળ છોડણુ, અને ત્યાથી માલવણ જઈ રહ્યો વિમલને સૈન્ય સાથે આવતો મામઢી ચદ્રાવતીનગરીનો રાજા ધધૂક નગરી છોડી ચિત્રકૂટ-ચિત્તોઢ જતો રહ્યો, અને વિમલે ચદ્રાવતીનગરીનુ રાજ્ય સમાઢી લોણુ પૂર્વમા આવેલ રોમનગરના ઘાર સુલતાનોને માયામારે થયેલા જોઈ, રોમનગર ઉપર વિમલે સવારી કરી, અને ઘારે સુલતાનો ઉપર વિજય મેઢવોને એમનો પાસેથી દઢ વસુલ કરી એ ચદ્રાવતી નગર પાછો ફર્યો

છંદ ૮ : સિંધુ દેશમા આવેલ ઠઠાનગરના રાજાએ ઢૂઝ મોકલો અપમાનજનક સ્પેશો મોકલ્યો, તેથી વિમલે વમનિયા-ઠઠાનગર પર ચઢાઈ કરી. વધે વચ્ચે મયંકર યુદ્ધ થયુ. વિમલનો વિજય થયો; વમનિયાનરેશ કેદ પધ-

ઢાયો અકેક હાથો-ઘોડા વગેરે કપડે કરો, કેદી ચમનિયાનરેશ સાથે વિમલ ચદ્રાવતીનગરીએ પાછો ફર્યો. ચદ્રાવતીમા એનો અપૂર્વ સત્કાર થયો ગુર્જરનરેશ મીમે છત્રચામર મોકલી વિમલનુ સમાન કરું ચમનરેશે સમાધાનની શરતો કબૂલ વાપી એને મુક્ત કરી સિંધ પાછો મોકલ્યો એક દિવસ વિમલે ચદ્રાવતીનગરીનુ નિરીક્ષણ કર્યું અને એને નવેસરથી વસાવવાની ઇચ્છા થવાથી વિરેકપૂર્વક નગરીની રચના કરી. ત્યાર પછી ચતુર્વિધ સઘ સાથે શત્રુજય-ગિરનારની યાત્રા કરી, ધર્મધોપસૂરિને ચદ્રાવતીનગરીમા ચાતુર્માસ રાખ્યા

રાંછ ૧ : સપ્તપતિની પત્ની મેઝવી વિમલે ધર્મધોપસૂરિ પાસે ધર્મજ્ઞાનુ શ્રવણ શરૂ કર્યું. જૈનધર્મનુ સ્વરૂપ, ઘાર વ્રત શ્રાવકના આચાર વિચાર વગેરેનુ નિત્ય શ્રવણ કરવાથી વિમલનુ દિલ દ્રશ્યુ, અને પોતે કરેલા પાપોનુ ગુરૂ પાસે પ્રાયશ્ચિત્ત માગ્યુ. ગુરૂએ કહ્યું કે 'જૈનમંદિર ઘઘાવે તો આ પાપનુ પ્રાયશ્ચિત્ત થઈ શકે' આથી આવું પર્વત ઉપર જૈનતીર્થની સ્થાપના કરવા વિમલે હૃષ્ટ દેવી અર્બુદાની આરાધના કરી અમાદેવીએ પ્રગટ થઈ વર માગતા વહુ વિમલે અર્બુદશિલ્પર પર તીર્થ કરવાનુ એક વરદાન અને ચીજુ વરદાન પુનનુ માગ્યુ અમાદેવીએ એક વરદાન માગતા વહુ આથી વિમલે પોતાની પત્ની 'શ્રી'ની સલાહ લઈ, પુનને વઢલે તીર્થ વરવાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરી વન્ચે વન્ચે જરિ અર્બુદ પર્વત વિશેની પૌરાણિક માહિતી, શ્રીમાતા અને રસિયાદેવની કથા, વાલીનાથની આઢાઈ અને ભરવાઓની માયામારેપણાની પ્રસંગકથાઓ વહે છે સર્વે મુરકેલીઓનુ નિવારણ કરી, વાસ્તુશાસ્ત્રના સર્વ નિયમોને લક્ષમા લઈ, આરાસળથી આરસ મગાવી, હુશઠ કારીગરોને રોકી, જાણે જ બ્યાન રાખી વિમલે અપૂર્વ એવા તીર્થની રચના કરી ને સ. ૧૦૮૮મા ધર્મધોપસૂરિની નિશ્રામા મહાઢરતપૂર્વક પ્રતિમાની સ્થાપના કરાવી

ચૂલિકા : વિમલની પ્રતિષ્ઠા સામઝીને પાચસો અધિયાર માઢ ચદ્રાવતી નગરીએ આગ્યા, પરતુ વિમલ ચદ્રાવતીમા નહોતો આથી એઓ નિરાશ થવા 'શ્રી'ના દર્શનની ઇચ્છાથી વિમલને ત્યા ગયા. 'શ્રી'એ એ સર્વનો માવમીનો સત્કાર કરી, વિમલ પર્વત પરથી પાછા આવે ત્યામુઘી આગ્રહપૂર્વક રોકી મર્વને સતોષ્યા જવિએ આ પ્રસંગે માઢ પાસે 'નારી વઢહ ધર-શળગાર' અને 'જિહ્વા નારી તિહા મંદિર સહી'ની ડક્તિને સાર્યક કરી વત્તાવી છે પ્રન્ચાતે જવિએ પોતાનો પ્રસન્નિ આપી છે

[૩]

વિમલપ્રવધ નવ તટ અને વધારાની ચૂલિકામાં વહેંચાયેલો છે. કવિના શબ્દોમાં વહીએ તો એની મૂઠ કૃતિમાં દૂધા છદ કવિત્ત માસા મઠીને ફુલ તેરસો છપ્પ કઢીઓ છે. ૧૮ આટલા ધીર્ઘ ક્ષેત્રે વહેતા વાગ્યપ્રવાહમાં પ્રસંગોની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો પ્રસંગો જુદા જ ઓછા છે. ધોડાપૂરે વહેતા પ્રવાહમાં પ્રવાસ કરતા હોઈએ તો સમર વહેતી નદીના બન્ને કાંઠેના યુદ્ધસૌન્દર્યને ધરાઈને નિહાળવાનો સમય ન રહે. એ સમગ્રી શકાય, પરંતુ અત્યંત ધીરે વહેતા આ વ્યાપ્રવાહને પાઠ યાંટ વિચરતા મન સુત્રમ થાય. એવું અનુપમ સૌન્દર્ય નિહાળવાનું તફ થળી ઓછી મળે છે. કાન્હુદે-પ્રવધમાં વ્યાપ્રવાહ વેગે વહેતો હોવા છતાં જે રસાસ્વાદ માણી શકીએ છીએ તેવી તૃપ્તિ આ પ્રવધમાં મૂઠથી મુસ સુધી પર્યટન કર્યા પછી અલ્પ પ્રમાણમાં અનુભવાય છે. એવું એક કારણ છે અને એ છે કવિની સાપ્રદાયિક દૃષ્ટિ.

વિમલપ્રવધ એક લાઘી પદ્યકૃતિ છે. એ સાચી વાત, પરંતુ એમાં માત્ર વિમલનું જીવનચરિત્ર—આદિથી અંત સુધીનું વિમલનું જીવન અને એના જીવનની કાવ્યવાદી ધર્મનાસ્મક રીતે આપવામાં આવ્યા છે. એટલે સારાચ પ્રવધમાં મુખ્ય પાત્ર તરીકે વિમલ જ જોવા મળે છે. ગૌણ પાત્રોમાં ‘શ્રી’ અને ‘ધીરમતી’ જણાય છે, ગુજરાતનો રાજા भीमदेव, સિંધુ દેશનો—ઠઠાનગરનો રાજા રીમનગરના મુલતાનો અને એમની નીમીઓ, ધર્મધોષસૂરિ. ૪ પાત્રોનો નિર્દેશ કરી શકાય, પરંતુ વિમલ સિવાય એવું એક પાત્ર નથી, જે સુરેશ રીતે રૂપસી આવડુ હોય.

વિમલપ્રવધ એ વિમલનું પ્રશસ્તિકાવ્ય હોવા છતાં લાવણ્યસમયનો ઉદ્દેશ વિમલનું આદર્શ જીવન શ્રોતાઓ સમક્ષ રજૂ કરવાને વધેલે વિમલનો મુક્ત્યોનો આધાર લઈ જેમ ધર્મનો પ્રભાવ વધારવાનો છે, એટલે સમગ્ર રીતે આ કૃતિનો ધ્વનિ પણ ૪ ■ પ્રકારનો નીકળે છે. વિમલનું જીવન સમપ્રત્યા કર્મવૌરુ હોવા છતાં કવિના કથનશા ધર્મવૌરુ જ બની રહે છે. દરુનાયક તરીકેના અધિકારપદે આરુઢ થયા પછી વિમલની ચશસ્ત્રી વારકિર્દીથી અંજારે જઈ, ફેર્યાલુઓ વગરે भीमदेवના કાન ચંમેરી વિમલનો કાટો શૂર કરવા યત્ન કરે છે. ત્યારે વિમલની નિર્મયતા સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. વીકરેલા વાગ્યને છૂટો મૂકી એને

૧૮ વિપ્ર ((જાદ), પૃ. ૧૦૧. મેં જે પ્રત ઉપરથી મૂઠ વાંચના તૈયાર કરી તેમાં ૧૨૭૩, અને ક પ્રતમાં અને મ. મુદ્રિત પ્રતમાં ૧૨૧૭ કઢી છે. મ. પ્રતમાંથી ૫૧૧ મટ્ટની નામાવલિ આપતી લગભગ ૨૫ ગાથા ઓછી કરીએ તો મ પ્રતમાં પણ ૧૨૭૨ કઢી રહે છે.

વશ કરવા ગુર્જરનરેશે આદેશ આપ્યો ત્યારે માત્ર દહનાયક તરીકે જ નહિ પણ ધર્મીયે વિશેષ નિર્ભયતા દર્શાવી વિમલ પોતાનું શૌર્ય દર્શાવે છે. મરત સાથેના યુદ્ધમાં પણ પ્રતિસ્પર્ધાને મહાત્મ કરવાનું કૌશલ દર્શાવે છે; અને સિંધુ દેશના રાજા ઉપર જીત મેલવનાર તેમજ રોમનગરના ચાર મુલતાનોને પરાજય આપનાર વિમલ ચદ્રાવતીનગરીમાં જ્યારે સ્થિર થાય છે ત્યારે વાચક શૌર્યને વધે એનામાં નિર્વેદ જુએ છે. આમ કર્મવીર હોવા છતાં જેનો આત્મા ધર્મપુરુષનો છે તેવા વિમલને પોતાની કૃતિ માટે લાવણ્યસમયે પસંદ કરેલ છે. ચદ્રાવતીનગરીના રાજા ધધૂકને પાછો નિમત્રી ભીમદેવ સાથે સમાધાન કરાવી પ્રેમપૂર્વક એની ગાંધી પાછી અપાવે છે. એમાં શૌર્ય કરતાં પણ ઘીજા એક વિશિષ્ટ ગુણની આવશ્યકતા છે, અને એ ગુણ છે ઔદાર્યનો, સમાનો. સમા એ ચીરનું ભૂષણ છે એની પ્રતીતિ આ કાર્ય પરથી થઈ છે.

ધર્મગોપસૂરિના ઉપદેશથી આવું ઉપર વિમલવસહી જન મંદિરની રચનાનો વિચાર થતાં જ મંદિર માટે ત્યાં સર્વસંધાવતા વ્રાહ્મણો—મરાઠાઓ જમીન આપવાની ના કહે છે. આનાકાની કરે છે, ત્યારે પોતે દહનાયકની પદ્ધતિ હોવા છતાં, ધધૂકરાજની સાથે પૂર્ણ મંત્રી હોવા છતાં, ગુજરનરેશનું પોતાને પીઠ-પલ્લ હોવા છતાં એ જમીન વઢજમરીથી ન લેતાં, સમજાવટથી એ જમીનનું એ મૂલ્ય હોઈ શકે તેનાવી રૂપારે ચૂકવી જમીન પ્રાપ્ત કરે છે, પોતે સત્તાસ્થાને હોવા છતાં ચદ્રાવતીનગરીની નવરચનામાં અને વિમલવસહીના વાથકામમાં કદાચ બેઠા લીધાનો ફારો સુદા નથી, સ્લટાનું કારોગરો અને મજૂરો પ્રસન્ન થાય તે રીતે મજૂરીનું મૂલ્ય સોનિયા અને રૂપિયાથી ચૂકવાય છે એવસ્તુની પાછલ વિમલના ઔદાર્ય અહિંસક મનોરૂપિતી તો તરવરે જ છે, પણ એની માનવતાના પણ દર્શન થાય છે. અન્ય રીતે વિચારીએ તો સિંધુદેશ અને રોમનગરના મુલતાનો સાથે યુદ્ધ કરનાર વિમલ ગુજરનરેશ દ્વારા છત્રચામરથી સમાન પામતો વિમલ, દહનાયકપદે હોવા છતાં એક સામાન્ય નાગરિક થઈને ચદ્રાવતીમાં રહે એમાં જન ધર્મના વિશિષ્ટ ગુણ સમન્વયબુદ્ધિ અને અહિંસક મનોરૂપિતિ જ જોવા મળે છે. જ્યારે કંઈ વહે છે કે વિમલે મઠ મંદિર, નિશાલ, અને છયે દર્શનના અભ્યાસીઓ માટે ત્રિધામસ્થાનનો વધાવવા ત્યારે ધર્મસદિષ્ટતા પણ ડોકિયું કરી જાય છે. ત્રીસ ચોવીસ વર્ષની મરજુવાન વયે, સમર્થ વિરોધીઓ પર યુદ્ધો દ્વારા વિજય મેળવી, ચાકરતીં અસંકુની જેમ જેનું હૃદય અત્યુદ્ધે ચડે અને હિંસ મનોરૂપિતને વધી આત્મામાં રમમાન રહે તેનો આત્મા પાર્થિવ ભૂમિયી પર અને ધર્મવીર જ હોઈ શકે એ નિઃશક છે. એ દષ્ટિએ પોતાની કૃતિ માટે વિમલની મુખ્ય પાત્ર તરીકે લાવણ્યસમયે કરેલી પસંદગી ચોમ્મ જ નહીં નકાચ.

વિમલની માતા—વૌરમતીનું પાત્ર ઇતિહાસિક હોવાનો ઉલ્લેખ મળતો નથી, એટલે કવિએ ‘વીરમતી પત્ની તે વૌરમતી’ એમ કલ્પના કરી નામ મૂક્યું હોવા સંભવ છે. આ ગૌણ પાત્રને કવિએ ઊગ્રાવ ઠીક આપ્યો છે. વિમલના પિતા વૌરે દીક્ષા લીધા પછી ઘરની જવાબદારી વૌરમતી ઉપર :જ આવી પડે છે. વિમલ હજી પૂરો પલોટાયેલ નથી, વિમલના ઉત્કર્ષમાં અનેકની ક્ષતિજાતી છે, આથી એ પોતાને પિયર જડે, કામધંધો કરી, ડુગા વેઠી વિમલને ડહેરે છે, એમાં એનું માતૃહૃદય ક્ષત્રીની ડાઁ છે, વિમલ- વેવિશાલ પાટણના ધનપતિની પુત્રી ‘શ્રી’ માથે નક્કી થયા પછી સ્ત્રીનું સહજ એવું ગૌરવયુક્ત નિર્ણય લે છે કે ય્યામુધી ઘરની આર્થિક સ્થિતિ સુધરે નહિ ત્યામુધી વિમલને પરણાવવો નથી. આમા માતૃહૃદય ઉપરાત ધ્યનદારુણુ દર્શાઈ આવે છે.

‘શ્રી’ વિશે કવિએ ઓછામા ઓછો ઉલ્લેખ કર્યો છે, પણ ડયા ડયાં એના વિશે ઉલ્લેખ મળે છે ત્યાં ત્યાં, મળે એ ઉલ્લેખ મિતાક્ષરી હોય તોપણ, એમાંથી સૌરભ પ્રગટે છે. આવા ઉલ્લેખ ચે સ્થળે છે. વિમલે અંબાદેવીની આરાધના કરી ઘરદાન માગ્યું ત્યારે અને વિમલની પ્રશસા સામઝી પાંચસો ઉપરાત માટ ચંદ્રાવતીનગરીએ આવ્યા ત્યારે ડયારે અંબાદેવી ચે નહિ, પરંતુ એક ઘરદાન—કાં તીર્થ, કાં પુત્ર—માગવાનું કહે છે ત્યારે વિમલ ‘શ્રી’ની સલાહ લે છે ‘શ્રી’ કહે છે ‘સ્વામી ! પુત્ર માગવાથી સસાર વધશે કોઈ પુત્ર કુલમહન હોય છે, કોઈ કુલને કલક ઉપજાવનાર હોય છે, કોઈ વિરલ પુત્ર ભક્ત હોય છે, કોઈ વિરલ પુત્ર કર્મી હોય છે કોની લીકરી અને કોની મા ? કોના પુત્ર અને કોના સાત ? કૃપા કરી તુરત જિનપ્રાસાદનું વચન માગો ’ ‘શ્રી’નો આ જવાબ કોઈ પણ સ્ત્રીસમાજને ગૌરવ અપાવે તેવો છે. દરેક સ્ત્રી પુત્રપણાયુક્ત હોય છે પણ વિવેકી ‘શ્રી’ પોતાને પુત્ર નહિ હોવા છતાં, એ મનીષાને દર્શાવી, એ જીવન કાર્ય માટે—જે કાર્યથી એની પ્રસિદ્ધિ શાશ્વતી બની ગઈ છે—પ્રેરણા આપે છે. જીવન પ્રસંગે ડયારે માટનો સમુદાય ચંદ્રાવતીનગરી આવે છે ત્યારે વિમલ અર્બુદગિરિ ઉપર ગયેલ હોય છે. વિમલની ગેરહાજરી સામઝી માટ લોકો નિરાશ થાય છે, પણ ડયારે એવો ‘શ્રી’નું સ્વાગત પામે છે ત્યારે ‘વિમલ સુપ્રમાત, શ્રી સુપ્રમાત’ એમ અજકાર ઉત્તરી ડાઁ છે ‘શ્રદ્ધિળી શ્રદ્ધમુચ્યતે’—વંદિત આશા-ધરના એ વાક્યને ‘શ્રી’ અક્ષરજ્ઞ સાનું વરી વતાવે છે. સ્ત્રી એ માત્ર પત્ની જ નહિ પત્ની કરતા પણ વિશેષ મિત્ર પણ થઈ શકે છે—મિત્રથી પણ વિશેષ, એ ચિત્ર આ આછા રેખાચિત્ર પરથી આપણા હૃદય પર અંકિત થઈ જાય છે.

સામાન્ય રીતે ગીમદેવ પહેલાનું પાત્ર ઇતિહાસમાં એક આદર્શ રાજવીનું છે, પરંતુ લાવણ્યમયે, વિમલના પાત્રાલેખનને વિકમાવવા, એને કાલા કાનનો વર્ણવ્યો

છે, વિમલની શક્તિઓથી મુખ્ય મીમદેવ વિમલનુ વાસઠ કાઢવા માટે વચ્ચે ધાર યત્ન કરી ચૂક્યો છે, છતાં ચંદ્રાવતીગમન પછી મીમ-વિમલ વચ્ચેનું સૌહાર્દ, એના તરફથી વિમલને છત્રચામરની ભેટ, ચંદ્રાવતીમા પણ જ્યારે પ્રસંગો વિમલને મમેરે છે ત્યારે પણ વિમલની મીમદેવને જ રાજા તરીકે સ્વીકાર્યાની દૃઢતા,— આ સર્વ પ્રસંગો વસ્તુનાના હોવા છતાં, વિમલનું વ્યક્તિત્વ ઉપસાગવા માટે ઘટા-વાયેલા હોવા છતાં મીમને આદ્ય રાજવી તરીકે કંઈક અંશે રજૂ કરી જાય છે.

પ્રમનિયા—સિંધુ દેશના રાજા તથા રોમનગરના સુલતાનોનું પાનાલેખન સાથે પાતક્રુ અને ફિસ્મુ છે એમા એઓની નવઝાઈઓ જ ચતાવવામા આવી છે, પરંતુ સુલતાનોની ચીંચીઓના પાત્રોમા, સ્ત્રીઓની મહેળા-ટોળા મારવાની અને દીસઠટ્ટિની લાક્ષણિકતાને ચૂંચીથી રજૂ કરી છે.

ધર્મધોષસૂરિના પાત્રમા કાઈ જ વિશિષ્ટતા નથી એક સામાન્ય ધર્મગુરુ ઉપદેશ કંઈ રીતે આપે એની જ એમાથી જ્ઞાતી થાય છે વઢી આ પાત્ર પણ ઐતિહાસિક નથી.

આમ, આગઠ કણુ તેમ, કવિને જૈન ધર્મનો જ પ્રભાવ દર્શાવેલો છે એટલે એને માટે વિમલને મુખ્ય પાત્ર તરીકે પસંદ કરીને એની મૂર્તિ માટે જહર જળાઈ ત્યાં ત્યાં કવિએ ચૌણ પાત્રો મૂક્યા છે, જહર ન જળાત તો કદાચ કવિ એકલા વિમલના પાત્રથી જ ચલાવો હેતુ જે ચૌણ પાત્રોનો આધ્ય લેવામા આવ્યો છે તેઓની પાછળનો આશય પણ એ જ છે કે વિમલ જેમ જ્ઞાત પાત્રને ધર્મગુરુ ચતાવવામા એ મદદગાર ચની રહે ‘ચીરમતી’ અને ‘શ્રી’ વચ્ચે પાત્રો એ જ રીતે વિમલમા સસ્કારોનું સિંચન કરી રહ્યા છે, ધર્મધોષસૂરિ પણ એ જ રીતે સહાયક થાય છે ચાકીના જે પાત્રો છે તે સમાજદશન ચરાચરા પૂરતા જ છે.

વિમલપ્રવધનુ કાવ્યનિરૂપણ કવિએ જૂની પદ્ધતિએ, ઓછામા ઓછા રસ અને અલંકારનો આધ્ય લઈને, કયું છે કવિને એક પ્રચારની ધર્મચથા જગાણથી રજૂ કરવી છે, આથી ચરિ પાતે પોતાની સર્વ રચાયેલ ધર્મવિષયક કૃતિઓને નવર સમય રાસી આ કાવ્યની રચના કરે છે આ કારણે સસ્કૃત અને પ્રાકૃત કાવ્ય-કૃતિઓનું અનુકરણ કરવાની શક્તિ પણ એમનામા સહેજે ઉદ્ભવેલી જળાતી નથી વિમલપ્રવધનો ઓ સરસામણી કરવી હોય તો જૈનેતર અને પૌરાણિક રચનાઓનો સાધે અને સરચાવી ચકાય, જેમા કવિતાતત્ત્વનું આલેખન ટેવાનો કોઈ ઉદ્દેશ હોતો નથી, માન વળનો કથાનરો પ્રસંગો અને ઉપદેશથી ચંદયિતવ્ય નિકસ્યે જાય નગરાદિ વર્ણનોમા જે કાઈ રોચક તત્ત્વ જોશ મઠ છે તે જૈન આગમ પ્રયોમા સામાન્યતઃ આવતા વર્ણનોની છાયા જેણું છે જે વર્ણનો અને વર્ણનો અપાયા

છે તે પણ સામાન્ય છે, આથી આ સર્વ કાવ્યચમત્કૃતિને પોષક બનતુ નથી. લાવણ્યસમયની શૈલી સામાન્ય છે. કવિચિત્ એ ચમકીલી અને ઘેગીલી બને છે ત્યારે એ કવિતાને સાર્થક કરે છે. કલિયુગનુ વળન, રોમનગરના સુલતાનની બીવીઓનુ સદી શોલીમા ટીસલ અને હાસ્યરસપ્રધાન સવાદ આઠમા યજ્ઞમા ધમનિયાના રાજ સાથેના યુદ્ધપ્રસંગે પ્રેર અને ઓનસી માપામા યુદ્ધનુ તાદ્દશ વર્ણન, વિજય પછી ઉત્સાહાત્મક બાનીમા વિમલનો ચદ્રાવતીમા સત્કાર, 'શ્રી'નુ કર્ણમધુર અને રસમય શબ્દો દ્વારા ઉપશાવેલ રેખાચિત્ર, અને એ દ્વારા સમગ્ર મારીસમાજની કહેલ પાસા ઘેરે ગુણપક્ષે હોઈ વિમલપ્રબધી એક સારા કાવ્યમા ગણના થઈ શકે એમ છે.

વિમલપ્રબધનો પ્રધાન રસ શાત રસ છે, કારણ કે કવિએ આ કાવ્ય દ્વારા એક ધર્મપુષ્ટને જીવંત કરેલ છે. સર્વ આરંભિકી-સમાપ્તિકી ક્રિયાનો ત્યાગ કરી શાત જીવન વ્યતીત કરવાની મનોપા, આત્માના વિચારમા જ લીન, એ સર્વ લક્ષણો જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતોને અનુલક્ષીને છે. સંસારનો ત્યાગ કરીને નહિ, પણ સતારી-અવસ્થામાં રહીને પણ સાધુજીવન જીવી શકાય છે. શૌર્ય અને પ્રીતિ યુક્ત વિમલને નવમા યજ્ઞમા અથાવેલ ઉપદેશ શાતરસનો જ પોષક છે. વિમલનુ યાચ તથા મલ્લ સાથેનુ યુદ્ધ ધમનિયા-નરેશ સાથેનુ સ્વનિર્વાર યુદ્ધ રોમનગરના સુલતાનો ઉપરનો વિજય અને ચદ્રાવતીનગરીની પુનરુત્થાપના, વિમલવસંતીની માઢગી, - આ સર્વ કાર્યોમાંથી વિમલનુ વિરાગયુક્ત ચરિત્ર જ ઊભુ થાય છે, આથી આપણે ભાવ વિભાવ અને અનુભાવો વ્યક્ત થતા એકદમ અનુભવી શક્તા નથી સાતમા યજ્ઞમા બીવીઓના સગદ દ્વારા ઉપશાવેલ હાસ્ય રસ અને આઠમા યજ્ઞમા ધમનિયાના રાજા ઉપરની ચડાઈના પ્રસંગોનો વીરરસ પણ છેલ્લે જ્ઞાનરસના જ પોષક છે.

વિમલપ્રબધમા આવતા આલંકારિક ધ્વનિઓમા વિશિષ્ટ ચમત્કૃતિ નથી. જોનાં તથા પુરુષના સામુદ્રિક લક્ષણો દર્શાવતા ચોધા પાંચમા યજ્ઞ, અને ઉપદેશપ્રચુર નવમા યજ્ઞ સિવાય બાકીના યજ્ઞ દ્વારા આ વર્ણનાત્મક કૃતિ સુવાચ્ય બની ગેય કાવ્ય બની રહી છે. કલિયુગનુ વળન, જો-પુરુષના સામુદ્રિક લક્ષણો ઘેરેથી આ લાંબો કથાપટ્ટ કવિચિત્ કટાક્ષાત્મક થઈ જતા છતાં એમરે રોચક બની રહે છે. કથાપટ્ટનો વિસ્તાર અતિ લાંબો થઈ જવાને કારણે, શરૂમા વધુ તેમ, લાંબી મુગાકરીએ નોટ્કેલ પરિભ્રાનકો ઊંચાનીચા ધાકાચૂકા તેમજ કઠીક છુટાસુટા તો કઠીક હરિયાલોથી આવૃત્ત એવા માર્ગ ઉપર ચડીને જતા જેમ કવિચિત્ ધાક લાગે, હરિયાલોથી મન પ્રફુલ્લિત બને તેમ લાંબાં વર્ણનાત્મક ચિત્રો દ્વારા કવિચિત્ કટાક્ષો ઉપજાવતા છતાં એ વર્ણનો ક્યારેક અલંકારોથી રોચક રીતે રચ કરવાની શૈલીને કારણે કથાપટ્ટ ઘુસ્ક નથી થઈ જતો પણ ક્યારેક ચિત્તહર

પણ બની રહે છે. પોતાના કૈયયિતબ્બને ખાર આપનાને કવિએ પ્રસંગોપાત્ત ઠોક ઠોક સમયરૂઢ ઉપમા, ઉત્પ્રેક્ષા, દૃષ્ટાંત, રૂપક, અર્થાન્તરન્યાસ વિરોધાભાસ, વાચકહુતા ઉપમા વગેરે અલંકારોનો ઉપયોગ કર્યો છે (જેમકે : ઉપમા (૪-૩ ૬૪૨, ૬૪૩, ૬-૪૪, ૬-૪૫ ૬-૬૩, ૮-૫૧, ૮-૫૭), ઉત્પ્રેક્ષા (૧-૫ થી ૮, ૫-૭૪), દૃષ્ટાંત (૪-૬૫ ૬-૩૬, ૯-૧૫૩, ૬-૪૧ ૬૪૨ ૬૪૩, ૬-૪૪ ૬-૪૫), રૂપક (ચૂ ૮૦), અર્થાન્તરન્યાસ (૬-૬૫ ૬-૬૬ ૬ ૬૭), વાચકહુતા ઉપમા (૧, ૧૮૧) વગેરે.

આ તથા કાવ્યમા કહેવતોનો પણ કવિએ ઠીક ઠીક ઉપયોગ કર્યો છે. કહેવતો એ વસ્તુસ્થિતિએ અર્થાન્તરન્યાસ નામનો અલંકાર છે. આને સામાન્ય સોનોકિ સરીકે પણ ઓછડવામા આવે છે. વિમલપ્રવંધમા ઉપયોગમાં લેવાયેલી કેટલીક કહેવતો આને પણ પ્રચલિત છે :

બોલડ બોલડ વાધડ રાઠિ, કાટડ વાટડ વાવડ વાઢિ (૧ ૮૭)

ઘાડના ફૂલ વાઈનડ ચેડડ (૧.૮૮)

ઈટાલં પ્રાસિ લામડ દ્રામ (૨૭)

મગણ મરણ સમાણડ જોડ (૨૯)

અળતેકિડ લે પરધારિ જાડ, માન મહુત નવિ પામડ રાય (૨.૧૧)

નાહુનડ સીદ તળડ વાધડ, મોટા મયગલ્થી તે વહુ (૨.૧૩)

ગાજવીજ ઘણ થોઠા મેહુ (૩ ૬૩)

એક વયરી ચિપ્પેલટી, એ વિહુ, શ્રીજી વ્યાધિ ।

જા[રિ] ઝગતી છેદોડ તુ સિરિ હુડ સમાવિ ॥ (૪.૫૬)

કહુઆ ફલ નાંધિ લાગડ અધિ, સોનડ સિંહડ ન લાગડ સપિ ।

માળિકિ મલ ન ચડમડ સાર, સીલ ન ચૂકડ વિમલ કુઆર ॥ (૪ ૬૫)

દેહી કાગ કવિજન દૂમ અળડ, મેરહી દ્રાસ લગોલી વિણડ (૬.૬૧)

સિંગડ સાકલ કતરડ (૬ ૬૫)

ગુલડ મરડ જે માનવી તેહ ત્રિણ દોજડ કોમ (૬ ૬૬)

ફળ ઓલણતા વૂરા એ રહિયા (૭ ૩૩)

કરતા પાક રહિયા કોરડ (૭.૩૪) વગેરે

આ તથા અન્ય કહેવતો અને ચલણારોથી કાવ્યનો નિસાઢ પટ, અનેક ચાદરભાથી આકાશ દીપી ઝટે તેમ દીપી ઝટે છે

કાવ્યવંધ

વિમલપ્રવંધનો કાવ્યવંધ સુપ્તરૂપે ‘ચંડપદ’થી વધાયેલો છે. એમા પ્રસંગે પ્રસંગે દુહા, યશ્ત, કન્દસ પગડ અને ગીતોના ટાક ચોખાયા છે.

‘વૃહત્ પિંગલ’માં શ્રી. રામનારાયણ પાઠકે જણાવ્યું છે તે મુજબ, તેરમા શતકના આરંભમાં વસ્તુ છંદ ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં પ્રયોજાયેલો જોવા મળે છે. આ છંદમાં પહેલી પંક્તિ બે સપ્તકલ + એક લઘુ અક્ષરની, અને પછી ચાર ચરણનો એક અર્ધસપ્ત ૧૧+૧૬ એ રીતનો, દરેક અર્ધને છેદે બે લઘુ રહે એ જાતનો, આ છંદ છે. આ છંદને રજા છંદ પણ કહે છે. આમાંનાં વિષમ ચરણ એ દોહરાનાં સમ ચરણનો સ્થાલ આપે એવાં હોય છે. આ પછી આલો દોહરો મૂલ્યામાં આવે છે.^{૧૯} તેરમા સંસ્કૃત પછી જૈન કવિઓએ આ છંદનો છૂટથી મુક્તક તરીકે, ઉપયોગ કરેલો જોવા મળે છે. એમાં પહેલા સપ્તકલના શબ્દોનું ફરી આવર્તન એ વસ્તુ છંદનું સ્વચ્છ લક્ષણ બન્યું છે. એ પ્રકાર વિમલપ્રવંધમાં સ્વીકારવામાં આવ્યો છે; જેમકે,

વિમલદ્ વાસી વિમલદ્ વામી નગર સુવિશાલ ।

ચંદ્રાવદ્ પોસાલ વર, જેણિ ધર્મ-ધ્યાનરૂ કરારીઅ ।

સાત પ્રસાદ સોહામણા, જેણિ વિંબ પોટાં મરાલીઅ ।

ચતુર્વિધ શ્રીસંઘ મેલ કરિ, શ્રીસેનુજિ મિરનારિ ।

જાત્રા કરી પરિ આશીઆ, વધાવદ્ નરનારિ ॥ ૮.૧૧૫ ॥

‘ટાલ-લોકીક પવાઝાનુ’ આ મથાલે વિમલપ્રવંધમાં બે ગીતો રજૂ થયાં છે; આ બંને ગીત-સંક્ર ૩-૧૬૧ થી ૧૭૦ અને સંક્ર ૬-૭૦ થી ૮૮-દોહરાની દેશીમાં છે. સંક્ર ૬ ૨ થી ૧૧ ની ‘ઢાલ’ અને ૭-૭૧ થી ૭૮ ‘રાગ અસાઝરી, ટાલ બેલિનુ-બંને ગીત ચોરખો દોહરાની જ દેશી છે. એમાં ગેયતાની દૃષ્ટિએ કોઈ વિશિષ્ટ ફેરફાર થયેલ નથી. સંક્ર ૭-૭૧ થી ૧૦૩ મુખીની ‘ચાલ’ આલ્યા સર્વેયાની અથવા તો ચતુષ્કલ પ્રદ્યારનો દેશી છે, જેમાં આરંભની ૭૧ મી ધ્રુવ-પંક્તિની કશી શુદ્ધ ચરણાકૃત્તની સોઠ માત્રાની છે. આઠમા સંક્રમાં ૨૫ થી ૪૩ કશી મુખીનું ‘રાગ રામગિરિનું ગીત’ પણ સર્વેયાની અથવા ચતુષ્કલ પ્રદ્યારની દેશી છે. એ જ સંક્રમાં ૬૨ થી ૭૨ મુખીનું ‘ગીત-ઢાલ ચારણિયાનુ’-પણ ઉપરના જેવો જ દેશી છે. ‘વાઝદ તલાવડી’ એ મથાલે આ જ સંક્રમાં આવતું ૭૪ થી ૭૬ પ્રગ વધીનું ગીત દોહરાની દેશી છે. જેમાં અશ્વરોની દૃષ્ટિએ ઉમેરણ છે; જેમકે

કે મોરી કે ગામનિ (સોહાવુ રે)

સોવન-પાટદ્ બડસાઠ (કિ વિમલ વધાવુ રે)

ચૌગના શબ્દો ગેયતાની દૃષ્ટિએ ઉમેરાયેલા છે. નવમા સંક્રમાં ‘કરિ પદિક-મગિઝ એ ઢાલ’ કશી ૧૬૦ થી ૧૬૫ મુખી દેશી પ્રદ્યારની છે; પ્યારે ૧૬૧ મી કશી ધ્રુવનો છે, જે નંદિત દોહરો છે.

ચઢ ૬-૧૫ની છદ માપાની કડી બે દોહરો જ છે, જ્યારે ૬-૧૬ થી ૧૯ છદ ચાલિ એ હરિગીત છે કલસ મયાલે ચઢ ૬ ની કડી ૧૦૦ એ જાણીતો છપ્પય છદ છે, જેમા રોવ્ય છદની ચાર પક્કિ અને વીજી બે પક્કિ ઉત્કાલની છે.

આઠમા ચઢમા ૪૪ થી ૬૧ કડી સુધીમા આવતુ યુદ્ધનુ વર્ણન અશરમેલ તોટક છદની દેશીમાં છે, એને કારણે ઝગુગુરુનો મેલ સચવાયેલો નથી.

ચૂલિકામા કવિત્ત મયાલે આપેલ ૩૯ થી ૪૨ સુધીની ચાર કઠીઓ પણ છપ્પય જ છે.

આમ દૂદા, ચંડપદ્, પવાહ, ઢાલ વગેરેના પ્રયોગો ફરી લાવવ્યસમયે વિમલપ્રબધમા ધૈવિધ્ય સાધ્યુ છે

[૪]

ગુણદૃષ્ટિએ વિમલપ્રબધમા આપણને સસ્કૃત પરિપાટોનુ ગુણદર્શન ઓછુ થાય એમ હોવા છતાં સારાચ કામ્યને પ્રમાદની દૃષ્ટિએ મૂલવીએ તો એને એક સૂચક પ્રકારનુ કાવ્ય કહી શકાય; એમા અનેક પ્રસંગે માધુર્ય, અને વીરરસની કવિતા આપવામા આવી છે ત્યાં આપણને કવિની શબ્દારલિઓના ઓજસ્ ગુણના દર્શન થાય છે

યઈ છે. ૨૦ ઉપર્યુક્ત શિલાલેખ અને નેમિનાથચરિતની પ્રશસ્તિમાંથી વનરાજથી કુમારપાલના સમય સુધીમાં થઈ ગયેલા એક પ્રાચીનકુળનો તેજસ્વી ઇતિહાસ' આપણને ઉપલબ્ધ થાય છે. ૨૧

નેમિનાથચરિતની પ્રશસ્તિ મુજબ “ચંદ્રસૂરિના શિષ્ય હરિમદ્રસૂરિ ધયા એમનાથી ધ્રીમાલનગરમાં થયેલો પોરવાડ નામનો યજ્ઞ હતો ૨૨ એ પોરવાડ ઘશમાં લક્ષ્મીથી સમૃદ્ધ ટલકુર નિજય નામનો પુરુષ ગંભીરપુરીમાં જઈ રહ્યો. ૨૩ એક ધીજે પ્રસંગે પિતૃયુદ્ધિથી વનરાજે એને અળહિલપુર સેદી મગાવ્યો એને વિદ્યાધર ગરુડમાં શ્રદ્ધપદદેવલુ મંદિર યધાવ્યુ ૨૪ એના પછી નિજયનો પુત્ર લહર નામનો દંઢપતિ થયો એ વિંધ્યગિરિમાં ગયો અને ત્યાંથી અનેક હાથીઓ, સામ્યો ત્યાં અનેક રાજાઓ ઉપર એને વિજય મેળવ્યો ૨૫ લહરે સહસ્ત્રલ ગામમાં વિંધ્યવાસિની દેવીની સ્થાપના કરી, જે દેવી લહર-ધનુહાથિ નામે પ્રસિદ્ધ છે. ૨૬ હાથીઓનાં દર્શનથી પ્રસન્ન થયેલા વનરાજે લહરને સહસ્ત્રલ ગામ યક્ષિત કર્યું. ૨૭ લક્ષ્મી અને સરસ્વતીની જેના ઉપર કૃપા થઈ છે તેઓ, ટકશાઠમાં લક્ષ્મીની જેને મુદ્રા પાઘી છે, મૂલરાજ-આનુંડ-ચલ્લમરાજના સમયમાં જેને માર ઉઠાવેલો છે તેઓ ચૌલુક્યકુળ-તિલક દુર્લમરાજના વિશાઠ રાજ્યમાં અગિયાર સચિવોનો જેને માર ઉપાધી લીધો છે તેઓ ‘વીર’ નામનો સચિવત્રય થયો. ૨૮ એનો પુત્ર નેવ નામે અમાત્ય થયો જેના ઉપર મીમ રાજાની કૃપા હતી. મીજો દંડાધિપ-પદ પામેલો અસામાન્ય ગુણોશાળો વિમલ નામે પુત્ર થયો” ૨૯

વનરાજ-યોગરાજ-ક્ષેમરાજ-બુદ્ધ-વૈરસિંહ-રત્નાદિત્ય-સામતસિંહ આ સાત આવડા રાજાઓનો સમય વિ. સ. ૮૦૨ થી ૯૯૮ સુધીનો ગણાય. વિ.

૨૦. નેચ, ગાથા ૨૩

૨૧. ગુરા પૃ. ૧૪૮. “The Prasasti or colophon which is published by Prof. Jacoba at the end of his edition of સનત્કુમારચરિતમ્ (P. 152) is a very important historical document as it narriates the history of an influential family in which was born the famous General Vimala.” Kāvyañvśāsana-Introduction-Shri R. C. Parikh, CIII

૨૨. નેચ ગાથા ૩

૨૪. નેચ. ગાથા ૫

૨૬. નેચ. ગાથા ૭

૨૮. નેચ. ગાથા ૯-૧૦

૨૩. નેચ ગાથા ૪

૨૫. નેચ ગાથા ૬

૨૭. નેચ. ગાથા ૮

૨૯. નેચ ગાથા ૧૧

સં. ૮૦૨માં વનરાજે અળહિલપુર પાટણની સ્થાપના કરી^{૩૦} ત્યારથી ચાવડા વંશ શરૂ થયો : અને ત્રિ સં. ૧૧૮ માં મૂલરાજે અળહિલપુર પાટણની ગાદી હસ્તગત કરી^{૩૧} આ એકસો છન્નુ—આમગ વસ્તો વર્ષના ગાઢામાં તેમજ ત્યારપછી લાંબા સમય સુધી પ્રાખ્યાટકુળના વંશજોએ આ વંશ રાજાઓની દબનાયક, સેનાધિપતિ કે મહામત્રી તરીકે સેવા કરેલી છે. આમાં આથી પ્રથમ ઉલ્લેખ છે ‘નિશ્ચય’નો. ‘વિમલપ્રબંધ’ના ઉલ્લેખ મુજબ નિશ્ચયના પૂર્વજો ગરીબાઈને કારણે શ્રીમાલનગર છોડી ગાંધૂયનગરમાં આવી વસ્યા હતા.^{૩૨} આ સ્થલાન્તરણું કારણ નિર્ધનતા હશે કે વધુ ધન મેળવવાનો ઇચ્છા હશે એનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ મળતો નથી; પરંતુ એ યુક્ત છે કે નિશ્ચય ‘લક્ષ્મીથી સમૃદ્ધ’^{૩૩} હતો. અને એનું કુટુંબ મિનમોલમાંથી કોઈ કારણે પાટણની પાસે આવેલા ગાંધૂયનગરમાં^{૩૪} વસ્યું હતું.^{૩૫} ગાંધૂયનગરમાં નિશ્ચય સુઠ્ઠી અને સમૃદ્ધ હતો. વનરાજ એને પિતાતુલ્ય ગણતો હતો; સદાચારી વડે કરીને લોકોમાં અગ્રસરી^{૩૬} નિશ્ચય વનરાજના આગ્રહથી અળહિલપુર પાટણ રહેવા ગયો હતો. એને ઋષ્યમદેવનું મંદિર વધાવ્યું હતું.^{૩૭} આ નિશ્ચયને ‘સમસ્ત પ્રકારના ન્યાયની વિધિને જાળનાર’^{૩૮} લહર નામનો પુત્ર પડ્યો આ લહરને વનરાજે દબનાયક તરીકે નીમ્યો હતો. એને વિંધ્ય પ્રદેશના રાજાઓ પાસેથી હાથીઓ મેળવી—રાજાઓનો પરાજય કરી એ હાથીઓ વનરાજને મેટ ધર્મા હતા, આથી વનરાજે પ્રસન્ન થઈ લહરને સંઘ્યાલ ગામ મેટ આપ્યું હતું આ ગામમાં લહરે વિંધ્યગાંતિની દેવીનું મંદિર વધાવ્યું હતું જો મંદિર તે સમયે ‘લહર-ધનુદાદિ’ નામે પ્રસિદ્ધ થયું હતું^{૩૯}

‘વિમલપ્રબંધ’માં લહર ‘વનરાજ પછીના ચાર રાજાઓ સુધી દબનાયક’ તરીકે રહ્યો એમ ઉલ્લેખ છે. એ રીતે લહર વનરાજ યોગરાજ ક્ષેમરાજ મુવડ અને વરસિંહના રાજ્યકાલ દરમિયાન હોય પછી રત્નાદિત્વ અને સામંતસિંહના રાજ્યકાલના સમયનો ઉલ્લેખ નથી મળતો; પણ મૂલરાજના સમયમાં પ્રાખ્યાટ વંશના મહત્તમ

૩૦ પ્રવંધોમાં

૩૧. COG p. 23

૩૧ વિપ્ર. ૩-૧૨૭

૩૨ નેચ ગાથા ૪

૩૪ મુનિધી જયતવિજયજી ‘મહેસાણા પાસે’ આ નગર આમ્યાનું સરો છે. તીર્થરાજ આયુ : પૃ ૩૧

૩૫ નેચ ગાથા ૪

૩૬. આયુ મગ ૨ : ગુજરાતી ભાષાંતર પૃ. ૨૭૦

૩૭ નેચ ગાથા ૫

૩૮. આયુ. મગ. ૨ : ગુજરાતી ભાષાંતર પૃ. ૨૭૧

૩૯. નેચ. ગાથા ૭

૬. વિમલ

ગુજરાત પ્રતની ઉત્તર સરદ્દરૂપ આયુ પર્વત ઉપરના મુપ્રસિદ્ધ જન પ્રદિરોધી જેતુ નામ અમર થઈ ગયુ છે તે 'વિમલ'ના જીવનચરિત્ર વિશે જ્યારે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે ઇતિહાસિક દૃષ્ટિએ સુસંગત માહિતી આપતુ એનુ જીવન આપણી પાસે ઉપલબ્ધ નથી એ જણાયા વગર રહેતુ નથી એના કારણો પણ છે અત્યાર સુધી મુખ્યત્વે લાવણ્યસમયકૃત 'વિમલપ્રબંધ'ના આધારે આ માહિતી એકત્ર કરાઈ છે, અને અત્રત્ર જો ઇતિહાસિક માહિતી પ્રાપ્ત થઈ છે કે વાચ છે તેના આધારે તેમાં પુરવણી થતી રહી છે એક ઇતિહાસકારે વિમલને દ્વન્દ્વાયક કહેલ છે, ધીજાએ સેનાધિપતિ, સો ત્રીજાએ મંત્રી^૧ અથવા મંત્રીધર^૨ 'વિમલપ્રબંધ'માં ચરિતનાયક 'વિમલ' પોતે જ દોઈ, લાવણ્યસમયે—તેના વર્તાવે અને એવી અને મહાન પુરુષ તરીકે આલેખેલ છે, અને 'વિમલ'ના જીવનની કેટલીક મહત્વની હકીકતને એવી ચમત્કૃતિથી આભૂષિત કરેલ છે કે એ હકીકતને ક્ષણ માટે માનવાનો ચિત્ત ફનકાર કરે.

સામાન્યતઃ દરેક ધર્મ કે સર્વક પોતાને માન્ય અથવા દૃષ્ટ અથવા આરાધ્ય વ્યક્તિનો પ્રસન્ના કરી ચરિત્રાર્પન કરે એ પ્રદારનુ 'વિમલપ્રબંધ'માં વિમલનું ચરિત્ર છે પોતાને દૃષ્ટ-આરાધ્ય માન્ય વ્યક્તિનુ ઉત્કૃષ્ટવળુ દર્શાવવા માટે ચમત્કારનો યોગ એ પ્રાચીન સૈમજ મધ્યકાલીન યુગની એક પ્રવાસી હતી—જોકે આજે પણ એ મનોહૃતિ દુષ્ત સી નથી થઈ—માનવીનો એ પ્રસારનો સ્વભાવ જ છે આ જ રીતે લાવણ્યસમયે વિમલની નિર્ધૃતતા, અમીનમાંથી ધનની પ્રાપ્તિ, શાળવિદ્યાની કુશલતાથી રાજા મીમનુ મનોરંજન, મીમ કરતાં પણ વિમલનો વડાઈ, વગેરે હકીકતોનુ કુશલતાથી યોગ્યતાઓના રંજન માટે ગન થયું છે, પરંતુ એ રંજનની પાછળ, વિમલની જે મહત્તા છે—જે ગાંધી મહત્તા છે તે દર્શાઈ ગઈ છે.

વિમલના પૂર્વજો

^૧ 'વિમલપ્રબંધ'માં વિમલના પૂર્વજો વિશે આ પ્રમાણે માહિતી મળે છે.

૧. મુ મ સા. ૬ પૃ ૨૨૪-૨૨૫

૨. GTC p 142

મિશ્રમાલમા પ્રાગટ વશમા નીન મત્રી નામનો એક કોટયધિપતિ શ્રેષ્ઠો હતો ૩
 એ નિર્ધન થતા ૪ ગામૂનગરમા જઈ રહ્યો ૫ વનરાજ ચાવડાએ વિ સ ૮૦૨મા ૬
 નાક નગર વસાવ્યું ૭ અને નીન મત્રીને ગામૂથી એ નગરમા બોલાવ્યો ૮ નીન એના
 પુત્ર લહિર સાથે આવ્યો વનરાજે લહિરને રાજકાજમા નિયુક્ત કરી દહનાયક
 કર્યો ૯ લહિર વિધ્યાચલ તરફ ગયો અને હાથીઓ લઈ આવ્યો, આથી રાજાનો
 એ માનીતો થયો. ૧૦ અને લહિરને સાઠસ્થલ બક્ષિસ કર્યું ૧૧ ચારે દિશામા
 લહિરનું માન વધ્યું, ટકશાઠમા સોનૈયા પાઢ્યા, અને પોતાની ટકશાઠ કરી. ૧૨
 વનરાજ પછી યોગરાજ યોગરાજ પછી રત્નાદિત્ય ૧૩ રત્નાદિત્યનો પુત્ર વયરસિંહ,
 આ ચારે રાજાના સમય દરમિયાન લહિર દહનાયક રહ્યો. ૧૪ લહિરનો પુત્ર 'ધીર'
 સાહસિક અને ધીર હતો ૧૫ એને ધીરમતી નામે પત્ની હતી ધીરે રાજકાજ-વેપાર છોડી
 મન શુદ્ધિથી જીવન ગાઢવા માંડ્યું ૧૬ આ 'ધીર' ને ત્યાં 'વિમલ' નો જન્મ થયો ૧૭

આ ઐતિહાસિક વશાવલિને તત્કાલીન જે પુરાવાઓથી સમર્થન મળે છે
 વિમલના માટે નેઢના પૌત્ર પૃથ્વીપાલે વિમલ-વસહીની વસમી વેરીમા પોતાના
 દાદાના સીકરા હેમરથના પુણ્યસમૃદ્ધ માટે નેમિનાથ મગધાનની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા
 વિ સ ૧૨૦૧ ના જ્યેષ્ઠ માસમા કરાવી, એની વિગત આ પ્રતિષ્ઠા સમયે તૈયાર
 કરાવાયેલ શિલાલેખમાયો મળે છે. ૧૮ આ શિલાલેખમા વિમલના પૂર્વજો મીનગ-
 થી પૃથ્વીવાલ સુધીની કઢીવદ્ધ વશાવલી છે એથી જ ચીનો કઢીવદ્ધ સલ્લેખ
 એ જ પૃથ્વીપાલની અભ્યર્ચનાથી હરિભદ્રસુરિએ નેમિનાથચરિતની રચના કરી તેની
 પ્રશસ્તિમાયો મળે છે ૧૯ કુમારપાલ રાજાના રાજ્યમા અણહિલવાડનગરમા વિ
 સ ૧૨૧૬ ના કાર્તિક સુદિ ૧૩ ને સોમવારે આ નેમિનાથચરિતની રચના પૂર્ણ

૧ વિપ્ર ૩-૧૨૬

૪. વિપ્ર. ૩-૧૨૭

૫ વિપ્ર ૩-૧૩૦

૬ વિપ્ર ૩-૧૩૨

૭. વિપ્ર ૩-૧૩૧

૮ વિપ્ર ૩-૧૪૩

૮ વિપ્ર. ૩-૧૪૩

૧૦ વિપ્ર ૩-૧૪૪

૧૧ વિપ્ર ૩-૧૪૫

૧૨ વિપ્ર ૩-૧૪૬

૧૩ વિપ્ર ૩-૧૪૭

૧૪ વિપ્ર ૩-૧૪૮

૧૫ વિપ્ર ૩-૧૪૯

૧૬. વિપ્ર ૩-૧૫૦

૧૭ વિપ્ર ૩-૧૬૨

૧૮ અર્ચુર પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ દેવકુળપાટક (દેલવાડા) જૈનમન્દિરાણા
 લેખા, લેખ ૫૧, પૃ ૨૪

૧૯ નેચ (સનસ્કુમારચરિત), ગાથા ૨૨, p p. 152-155

પુરુષ 'વીર'નો ઉલ્લેખ મળે છે. નેમિનાથ-ચરિત 'વીર'ને 'તમુ' શબ્દનો પ્રયોગ કરી લહરના પુત્ર તરીકે ઓઢતાવે છે.^{૪૦} વિ સ ૧૭૦૧ માં-નેમિનાથચરિત લક્ષ્યાયુ તે પહેલાં-લક્ષ્યાયેલ શિલાલેખમાં પણ 'સદારચરિત અને ધેષ્ટ' એવા 'વીર'ને લહરના પુત્ર તરીકે ગણાવેલ છે.^{૪૧} એ રીતે ગોરીશંકર ઓઢતા વીરને નિશ્ચયનો વૈમન જણાવે જ છે. આ શિલાલેખ ઉપરથી કિર્તીદોર્ન લહરને મૂલરાજ સાથે સાંકળે છે અને 'વીર' તેમજ 'લહર' મામને એક ગણીને નેઢ અને વિમલને લહરના પુત્રો તરીકે ગણાવે છે.^{૪૨} જર્મન વિદ્વાન હર્મન યાકોબી આ વસ્તુનો સ્વીકાર કરતા નથી, અને સનતકુમારચરિતની પ્રસ્તાવનામાં એમોએ આ પ્રાચીન કુટુંબની જે પચાસઘી આપી છે તેમાં નિશ્ચય પછી લહર, અને પછી ચોકડીઓ મૂકી વીરને ગણાવેલ છે.^{૪૩} ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ જોતા ઘનરાજના સમયમાં

૪૦. નેચ ગાયા ૧-૧૦ 'તમુ પુત્રુ લિચ્છ-સરસ્વર્દિ-..... વીર-નામુ હુઢ સચિવપુગલુ ।'

૪૧. આયુ ભાગ ૩ • પૃ ૨૭૧

૪૨. Epigraphia Indica IX S. 151 તથા Sanatkumāracaritam Einleitung p IX

કિર્તીદોર્ન લખે છે : "In the ink impression the first two lines of it cannot be read with any confidence, but so far as I can see, a man (નિશ્ચય) = spoken of in them who belonged to the Shrimāla kula and was an ornament of the Prāgyata Vamśa His son was Labada who was also some how connected with the King Mūla, and was also known by the name Viramahattama Labada had two sons The first of them was the minister Nedha and the second Vimala "

૪૩. Sanatkumāracaritam, Einleitung, p IX

ગોરીશંકર ઓઢતાના મત મુજબ 'જો નિનગ ઘનરાજનો સમકાલીન હોય તો એનો પ્રવૈય વિમલ એનાથી સવા વર્ષે વર્ષે યનાર મીમદેવ સોલકીનો સમકાલીન ચડે શકે નહિ, તેથી એ તો નહીં જ આવે છે કે નિનગ ઘનરાજનો સમકાલીન નહતો ' 'વિમલપ્રવચ્ચ ઔર વિમલ મત્રી-' મુધા પરંતુ પ્રશસ્તિ તથા શિલાલેખ ઉપરથી હવે એ ચોક્કસ છે કે નિશ્ચય ઘનરાજનો સમકાલીન હતો અને વિમલ મીમદેવનો, આથી ઓઢાણ મતખ્ય નિર્મૂલ ધને છે

લહર એનો દઢાધિપ અને સેનાધિપતિ હતો. વનરાજ પછી પણ એ ઉચ્ચ પદે રહ્યો હતો, પરંતુ એ વનરાજ પછી-૮૦૨ પછી મૂલરાજનો રાજ્યકાલ શરૂ થાય ત્યાંગુધી વિ. સ ૧૧૮ સુધી, એટલે કે લગભગ ચત્તીસ વર્ષ ગુપ્તી હયાત હતો એવું માની શકાય એમ નથી. વનરાજનો અત્યંત નાજીબ અને મૂલરાજનું ગાદી પર વેસતુ એ બે વચ્ચે આશરે એકસો પાંચ વર્ષનું અંતર રહે છે. લહર'ને વનરાજે દઢાધિપ મનાવ્યો તે સમયે એનો ઉંમર સોઠ વર્ષની ગણીએ તોય આ હકીકત યોગ્ય ઠગતી નથી. વઢી લહર' અને 'વીર' વચ્ચેનું આયુષ સાથે ગણીએ તોય આ હકીકત અસંભવિત થતી છે. આથી 'વીર'ને પ્રસ્વાદ વધના 'લહર'ની ચોથી કે પાંચમી પેઢીએ થયેલ વંશજ તરીકે સ્વીકારવો યોગ્ય ઠરશે. લહર અને 'વીર' વચ્ચે જે સમય રહ્યો તે સમય દરમિયાન આ પ્રાશ્નકાંડ કુટુંબ જે ગ્રંથચાર વ્યક્તિઓ થઈ હશે તેઓ અસાધારણ-શ્રતિમાસપક્ષ નહિ હોય; અથવા એમણે રાજ્યકારભારથી દૂર રહેવાનું પસંદ કર્યું હોય, આથી 'લહર' પછી વીરનો ઉલ્લેખ મળે છે અને 'વીર'ને 'લહર'ના પુત્ર તરીકે ગણાવાયેલ છે.

શ્રી. રત્નિકલાલ પરીક્ષા આ 'વીર'ને ચામુડ વલ્લભ અને હુલમના સમય દરમિયાન મંત્રી તરીકે જણાવે છે,^{૪૪} પરંતુ એ મૂલરાજ ચામુડ અને હુલમના સમય દરમિયાન-આ ચારે રાજાઓના સમય દરમિયાન રાજકારોબારના ઉચ્ચ પદવીએ હતો.^{૪૫} હુલમરાજના સમયમાં એણે અગિયાર સચિવોનો માર્ગ સ્થાપ્યો હતો, એટલે કે એનો સર્વ મંત્રીઓમાં મુખ્ય હતો.^{૪૬} મૂલરાજના સમયમાં એ મંત્રી અને ટકસાઠનો અધ્યક્ષ હતો. લક્ષ્મીની મુદ્રાવાલું નાણુ એણે પાઠ્યુ હતું શિલા-લેખના સ્વરૂપે મુજબ અગિયાર પાટળના મહારાજ મૂલરાજની દૃષ્ટિરૂપી અમૃતના શરણાથી સિંચાયેલો ગુદિયાઓ વાનેશ્વરી, ઉદાર-ચરિત અને ધૈર્ય.^{૪૭} આ 'વીર'ને 'દુર્લભી ધનવાળો, ધૈર્યવાન, મહાવાકાશી'^{૪૮} મંત્રી નેવ નામનો પહેલો-મોટો પુત્ર હતો; અને 'મહારાજ મીમદેવનો મુખ્ય સેનાપતિ મંત્રી વિમલ નામનો બીજો પુત્ર હતો.'^{૪૯} આ દૃષ્ટિએ વીરનું આયુષ સ્વયં સ્વીકૃત શકાય મૂલરાજ (વિ

૪૪ ગુરા, પૃ ૧૪૭

૪૫ નેચ ગાથા ૧-૧૦ તથા COG p 32 તથા Lalchand B Gandhi. ગુજરાતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ (ગુજરાતી)

૪૬ Asoc VI તથા Kāvyaśāstrasāna, Introduction, CXXIX

૪૭ નેચ ગાથા ૧. ગુરા પૃ ૧૪૭

૪૮ આયુ ભાગ ૨, પૃ. ૨૭૧ તથા ટિપ્પણ

૪૯ આયુ ભાગ ૨, પૃ. ૨૭૨

૪૯ આયુ, ભાગ ૨, પૃ ૨૭૨ તથા નેચ ગાથા ૧૧

સં ૧૧૮ થી ૧૦૫૩),^{૫૦} ચામુડ (વિ. સં ૧૦૫૩ થી ૧૦૬૬),^{૫૧} વલ્લભ (વિ. સં. ૧૦૬૬)^{૫૨} અને દુર્લભરાજ (વિ. સં. ૧૦૬૬ થી ૧૦૮૦),^{૫૩} એ ચારે રાજાઓનો રાજ્યકાલ ચોરાશી વર્ષનો ગણાય 'વીર' મૂલરાજની સેવા શરૂ-આતથી સ્વીકારી હોય તો એ મૂલરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે 'વીર'ની ઉમર ઓછામાં ઓછી સોઠ વર્ષની હોવી જોઈએ; એ હિસાબે મીમ જ્યારે ગાદીએ બેઠે ત્યારે 'વીર'ની ઉંમર સો વર્ષની ગણાય એનું અવસાન વિ. સં. ૧૦૮૫માં થયું;^{૫૪} એટલે એનું કુલ આયુષ્ય એકસો પાંચ વર્ષનું ગણાય; જે માનવા જેવું નથી કારણ કે દુર્લભ-રાજના સમયમાં તો એ કીર્તિના શિશ્વરે હતો; એટલે મૂલરાજના રાજકાલ દરમિયાન અઘણચઘી એને રાજાની સેવા સ્વીકારી હોય. જે વધુ ઘણ છે અને ત્યારે એની ઉમર સોઠ વર્ષની હોય તો એનું કુલ આયુષ્ય પંચોતેર વર્ષ ઉપરાંતનું ગણી શકાય, અને આ માની પણ શકાય એમ છે આ 'વીર' મંત્રીએ 'આંતર શત્રુઓના સમૂહને'^{૫૫} જીતવા દીક્ષા લીધી હતી; એટલે મીમદેવના સમયમાં શરૂઆતનાં પાંચ વર્ષ સુધી એ મુનિવેશે વિચરતો હતો.^{૫૬} વીરનો પહેલો પુત્ર 'નેઘ' મીમદેવ પછી કર્ણના મંત્રી સરીકે પણ ચાલુ રહ્યો હતો,^{૫૭} તાથે સાથે એનો પુત્ર ધવલ પણ કર્ણના મંત્રી સરીકે સ્થાન મેળવી શક્યો હતો.^{૫૮} લગભગ આ જ કામ હસ્તિનાલામાં સંગેમરમરના દસ હાથીઓ પરના વિ સં ૧૨૦૪ ના મિત્ર મિત્ર શિલાલેલો પરથી જણાય છે.^{૫૯}

૧. આમ, ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ 'વિમલ'ના પૂર્વજો દરબનાયક, સેનાધિપતિ, સજ્જાનની, મંત્રી કે મહામંત્રી જેવાં પદોને શોભાવતા હતા એ હકીકત છે; અને એ સૌએ શુજરાતના ઘટતરમાં એક યા અન્ય પ્રકારે પોતપોતાની રીતે જાણી આવ્યો છે.^{૬૦}

૫૦. COG p. 22

૫૧. COG p 34

૫૨. COG p. 34

૫૩. COG p 34

૫૪. નેચ માયા ૧૦

'સરવસુ-દિસિ-વરિસમ્મિ જત-સેમસણુ પાવેહી' આલુ, પ્રકરણ ૪ : પૃ ૧૨

૫૫. આલુ, ભાગ ૩ પૃ ૨૭૧

૫૬. નેચ, માયા ૧૦ 'વીર સંવત ૧૦૮૫ મૃત્યુ પામ્યો.' જુઓ ટિપ્પણ ૫૪.

૫૭. ગુરા. પૃ. ૧૪૮

૫૮. નેચ માયા ૧૧, ગુરા પૃ. ૧૪૮

૫૯. જૈસા પૃ. ૨૧૧-૨૧૨, આલુ. પૃ ૩૪૨ થી ૩૪૪ (હેલ ન. ૨૩૩)

૬૦. 'વિમલપ્રબંધ ઔર વિમલ મંત્રી' સુધા યાસિક તથા જૈસાદ. પૃ. ૨૧૫

'વિમલપ્રબંધની ઐતિહાસિક સમાલોચના': બુદ્ધિપ્રકાશ પુ ૭૬ અંક ૧, ફે. સ. ૧૯૨૯ તથા સ્વેતાંતર જૈન, તા. ૨૦-૧૨-૨૮ અને ૫-૧-૨૯

वाल्मवय्य अने क्रिशोरावस्था

विमलनो बाल्यवय्य तथा क्रिशोरावस्था रिसे कोई ऐतिहासिक उल्लेख मळतो नथी. विमलप्रबंध उपरयो जाणरा मळे छे के 'वीर'नुल्लभ गेहडी गामनो वीरमती नामनो कन्या साथे बसु हतु ^{६१} वनि पानी बंधे धार्मिक विधिओमां दिवसरान आनंदपूर्वक निर्गमतां हतां ^{६२} आ वीरमतीनी पुक्षिए 'विमल'नो जन्म थयो हतो ^{६३} ए पांच वषेनो थयो त्यारे एने निराळे मूकनामां आभ्यो ^{६४} अभ्यास पुरो थया पछी वीरे 'विमल'ने धरनो कारमार सेंपी दीछा लीपी अनं पाटण घोडी निहार कबो ^{६५} बीरना पिहार पछो विमलना बेरीओ एनी प्रतिभाथी दासता लाय्या ^{६६} आयी वीरमती पुत्रना रक्षण माटे पाटणनो त्याग करी गेहडी गामे-विमलना मोसाळमां रहेवा गई, ^{६७} अने सपत्ति सघळी पाटणमा रही. ^{६८} मोसाळमा विमल घोडाने चारतो अने बजेराने बाळतो, ^{६९} अने खेती करतो ^{७०} ए समये पाटणमा धोदस नामनो थेंपी हतो एनी बासे पुष्कळ धन हतु एनी पुत्री 'थी' पिनाहने योग्य गई हती. ^{७१} धोदस 'गेहडी' गामे जोशी गोकलीने विवाहतु कहेण मोक्खु, ^{७२} अने विमलनो विवाह 'थी' साथे बजी थयो; ^{७३} परंतु आर्थिक स्थिति नबळी होवने कारणे वीरमतीए मन साथे गाठ बाळी के ज्यारे धन मळसे त्याने पुत्रने परणाधीश ^{७४} बीजे दिवसे गायो चारपा गयेल विमलने उखड जमोममावी सोनानो कळश-धन मळतु ^{७५} आयी 'थी' साथे विमलना लग्न तुरतज थया ^{७६} थी'ने लई 'गेहडी' आभ्यां. ^{७७} अने घोडा दिवस पछी सो पाटण रहेवा गया ^{७८} लेमज लग्न पछी ३ महिना गुथी विमले गई प्रवृत्ति न करी ^{७९}

'विमलप्रबंध'मांनो आ हकीकतने ऐतिहासिक दृष्टिए मूलवता आदळ तारवी

६१ विप्र ३, १५०

६३ विप्र ३-१८७

६५ विप्र ४-५३

६७ विप्र ४-५७

६९ विप्र ४-६१

७१ विप्र ४-६७

७३ विप्र ४-८३

७५ विप्र ४-९१; ४-९३

७७ विप्र ५-९६

७९ विप्र ६-१

६२ विप्र ३-१५१

६४ विप्र ४-३४, ४-३८

६६ विप्र ४-५५

६८ विप्र ४-५८

७० विप्र ४-८२

७२ विप्र ४-७५

७४ विप्र ४-८८

७६ विप्र ५-८०

७८ विप्र ५-१०३

શકાય કે વીરને ત્યાં વિમલનો જન્મ થયો હતો; વિમલના અધ્યાસ પછી એના પિતા વીરે એને કારભાર સોંપી દીક્ષા લીધી હતી; અને એનું લગ્ન 'શ્રી' નામની કન્યા સાથે થયું હતું. આ સિવાયની હકીકત વિમલના ચરિત્રને ચિરદાવવા કંદિએ વલ્લેલી જણાય છે. પિતા 'વીર'ની દુર્લભરાજના સમયમાં પૂર્ણ પ્રતિષ્ઠા હતી મોટો માઈ 'નેહ' મીમના રાજ્યમાં ઉચ્ચ અધિકારપદે હતો; વીરે વિમલને કુશલ જોયા પછી, કારભાર સોંપીને દીક્ષા લીધી હતી; ૮૦ આવા સંયોગોનાં વિમલને પોતાની સંપત્તિ છોડીને મોસાલ જવું પડે, ત્યાં ગાય વછેરો ઘોડાં ચારણાં પડે, છેતી કરવી પડે, અને ગાય ચારવા જતાં ઉગ્રહ જમીનમાંથી સોનાનો કલશ-ધન મળે, એ વિશ્વસનીય જણાતું નથી યઢી 'વીર'ની પત્નીનું નામ 'વીરમતી' હોય એવો એકાદ પળ ઉત્તેજ સત્કાલીન શિલાટેજ કે લેલમાં મઢી આવ્યો નથી. એમ થનવા સંમથ છે કે પ્રાચીન સમયમાં જૈન પ્રંથકારો ચરિત-નાયકની પત્નીનું નામ ચરિતનાયકના નરજાતિના નામ ઉપરથી નારી જાતિમાં પરિવર્તિત કરી દેતા, ૮૧ એ રીતે 'વીર'ની પત્નીનું નામ 'વીરની પત્ની વીરમતી' એવું લાવણ્યસમયે કે એની અગાડના પ્રંથકારે પ્રચલિત કર્યું હોય.

લાવણ્યસમયે એ સમયની સામાજિક પરિસ્થિતિનો ઉત્તેજ કરતાં જણાવ્યું છે કે ચાલક પાંચ વર્ષનું ધ્યાય ત્યાંસુધી એનું લાલનપાલન કરવું થીશ્રો દસ વર્ષ સુધી એને વિદ્યાભ્યાસ કરાવવો, અને સોઢમાં વર્ષે એને મિત્ર સમાન ગળી વ્યવહારમાં નાલવો. ૮૨ વિમલના પિતા વીરે દુર્લભરાજના અવસાન પછી તરત દીક્ષા લીધી હોય તો વિ. સં ૧૦૮૦માં મીમદેવે ગાવીએ બેસી વિમલને ઘંઢનાયક ઘનાવ્યો ત્યારે વિમલની ડંમર સોઢથી અઢાર વર્ષની હોવી જોઈએ; એટલે કે વિમલનો જન્મ ચામુંઢના રાજ્યકાઢ દરમિયાન (વિ સં ૧૦૫૩ થી ૧૦૬૬) થયો હોવો જોઈએ; અને એને અળાવીગળાવી કુશલ કર્યા પછી, તેમજ એના મોઢા માઈ નેઢને ઉચ્ચ સ્થાને જોયા પછી, વિ. સં. ૧૦૮૦માં વીરે આ સંસારનો ત્યાગ કરી દીક્ષા સ્વીકારી હોય.

ઘંઢનાયક

વિમલપ્રવંધના ઉત્તેજ મુજબ, વિમલન પાટળમાં આપમન પછી થોઢા દિવસમાં ઘર્મધોપસરિ નામના જૈન આચાર્ય અર્બુદગિરિ પાસે થઈ ૮૩ અળાહિલપુર પાટળ આવ્યા. ૮૪ અર્બુદગિરિમાં એક પળ જૈન મંદિર ન જોવાથી ૮૫ વિમલને

૮૦ નેચ ગાથા ૧-૧૦

૮૨ વિપ્ર ૪-૩૦

૮૪. વિપ્ર ૬-૬

૮૧. જૈન કથાઓમાં આ સામાન્ય છે.

૮૩. વિપ્ર ૬-૨

૮૫. વિપ્ર ૬-૩

एओए ए स्थळे जैनमंदिर स्थापना उपदेश आध्या, ८६ परंतु एतु घन पोतानी पासे नहि होनाची विमले पोतानी अशक्ति दर्शावी, ८७ छता ए सुरिसाथे आरासणनी यात्रा करी, ८८ अने एना मनमा मदरवासाक्षा जागी क नहिर-वीरनी साथे पोते ऊगी शके एम छे ८९ आधी अणहिलपुर पाटण पाठा आव्या पठी, नगर-नी चहार जई, भीमदेवने पोतानु बाणकौशल दर्शव्युं ९० भीमदेवे प्रसन्न भई एने पाचसो घोडाना दळनो उपरी रडनायक घनाध्या ९१ विमलनी चढती कळाधी झडो रहेलाओए भीमदेवना कान भमेर्या ९२ भीमदेवे आ कानफूसीधी उदकेराई विमलनु एह जोयु ९३ विमलनो प्राण लेवा वाघ छोटयो पण विमले एने वश कर्यो, ९४ मल्लनी साथे हरीफाईमा उतार्यो, परंतु मल्लनो पण पराजय कर्यो ९५ भीमदेवे अकळाईने विमल पासे वापदादाना समयनु मोटु छापन कोडि ठकानु लेणु काढयु, ९६ विमले अकळाईने पाटणनो म्याग कर्यो, ९७ चदावती पडोची एनी मादी पर बेठो ९८

आ हकीकतमा धमघोंयसूरिनो उपदेश, ईपाळुओनी उदकरणीधी भीम देवनी विमलना एहे जई विमलनो सपत्तिनी चकासणी, एनाधी अकळाई 'झरन बदले गोळधी विमलनो नास करवा' ९९ बापने छोटो मूकरो, मल्लना वळनी हरीफाई कराववी वगेरे बातने एतिहासिक समर्थन नशी अगाउ कणु तेम जैन के जैनेतर प्रयकारी पोतानी इष्ट व्यक्तिना चरितनु वर्णन करता आवी चमरठति ओधी एना जीवनने समर करी दे छे, अने ए पळीना चरितकारो पण आ के आवी ज चमत्कृतिने अनुसरी लोकोनु चित्ताकर्षण करवा सजाग रहे छे १०० आम करवा जता घणी यार एतिहासिक हकीकत पण ढकाई जाय छे छापन कोडि ठकानु लेणु काढयु ए पण मान्यामा आवे एवी हकीकत नशी ऐतिहासिक

८६. विप्र ६-७	८७ विप्र ६-८	८८ विप्र ६-९
८९ विप्र ६-१३	९० विप्र ६-१४	
९१ विप्र ६-२८	९२ विप्र ६-३५ थी ६-३९	
९३ विप्र ६-५९	९४ विप्र ६-८४	
९५ विप्र ६-१००	९६ विप्र ७-२ तथा ७-६	
९७ विप्र ७-१७	९८ विप्र ७-२०	
९९ विप्र ६-६६		

१०० विमलप्रबंध और विमलशाह-गौरीशंकर ओशा-विमलप्रबंध'नी ऐतिहासिक समालोचना-गुजराती अनुवाद बुद्धिप्रकाश पुस्तक ७६-अंक १, ई. स १९२९

દૃષ્ટિ ચકાસણી કરી જોતાં આ માહિતીમાંથી એટલું સત્ય તારવી શકાય કે ભીમદેવે વિમલને દંડનાયક-સેનાપતિ બનાવ્યો હતો, ^{૧૦૧} અગાઉ જણાવ્યા મુજબ પિતા 'ધીર'ની યાંત્રા સમય મુઘીની રાજ્યની સેવા ભીમદેવની નજર સામે હતી; આથી 'ધીરે' રીકા રેતાં પહેલાં ભીમદેવને સૂચ ૧ ઉમરલાયક થયેલ 'વિમલ'ને દંડનાયકની પદવી કેમ સુપરત ન કરી હોય? વધુમાં 'વિમલ'નો મોટો भाई 'નેહ' પણ, જે ઉલ્હેણો મહે છે ^{૧૦૨} તેની ગળતરીએ, ભીમદેવના માનોતા મંત્રો-ઓમાંનો એક હતો. આમ પ્રાગ્વાટ ઘટનાની પરંપરા સ્પષ્ટતામાં હેતાં ભીમદેવે વિમલ-ને એની વિશોરઘયે-લગમગ મોઢાથી અઢાર વર્ષની વયે દંડનાયકની જવાબદારી સોંપી હતી એ શક્ય છે.

વિમલ ચંદ્રાવતી ગયો હતો, એને ચંદ્રાવતીનો દંડનાયક ભીમવામાં આવ્યો હતો, એ પણ ઐતિહાસિક હકીકત છે; પરંતુ લાવણ્યસમય જે રીતે એની રજૂઆત કરે છે તે રીતે ભીમદેવથી રિસાઈને નહિ, પણ ભીમદેવે પોતે જ વિમલને ચંદ્રાવતી નગરીના પરમાર રાજા ધધૂકને વશ કરવા મોકલ્યો હતો. એટલે ચંદ્રાવતી-નગરીમાં વિમલનું જયુ, ત્યાંથી રોમનગર પરની ચઢાઈ, ઠઠાના-સિંધના ચમગિયા રાજા ઉપરની જીત, એ હકીકતો આપવામાં લાવણ્યસમયે સમયના ક્રમની ઝલઝલ-સૂલટી કરી છે. વસ્તુતઃ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ જોતા વિમલે દંડનાયકની પદવી સ્વીકાર્યા પછી, અને એણે ચંદ્રાવતીના રાજા ધધૂક પર વિજય મેળવ્યો તે સમય મુઘીમાં નીચેના ક્રમે પ્રસંગો બન્યા હાગે છે :

ભીમદેવ વિ. સ. ૧૦૮૦ માં ગાદીએ બેઠો વિ. સ. ૧૦૮૧માં મહમૂદ ગઝનીએ સોમનાથ પર ચઢાઈ કરી, અને એ જ વર્ષમાં એ ગઝની પાછો ફર્યો; એ દૃષ્ટિએ 'વિમલપ્રબંધ'માં જણાવેલ વિમલના મુખ્ય જીવનપ્રસંગોનો ક્રમ આ પ્રમાણે ગોઠવો શકાય : વિ. સ. ૧૦૮૦ માં દંડનાયક તરીકે નિમણૂક, વિ. સ. ૧૦૮૧ માં મહમૂદ ગઝની સાથેના યુદ્ધના પ્રસંગ, ત્યારબાદ સિંધ અને રોમનગર ઉપરની ચઢાઈ અને ચંદ્રાવતીનગરી ઉપરની જીત.

‘સિંધ’ દેશ પરની જીત

વિમલપ્રવચના આઠમા ઁંડમાં ચમગિયાના—ઠઠાનગરના રાજા ઉપરની ચઢાઈ, ^{૧૦૨} ઠઠાના રાજા સાથેનું મયકર યુદ્ધ અને એનું વર્ણન, ^{૧૦૩} વિમલે એમાં

૧૦૧. વિવિધ પુસ્તક ૭૬-અંક ૧, રૂ. સ. ૧૧૨૧

૧૦૨. નેચ ગાથા ૧૧

૧૦૩. વિપ્ર ૮-૧૮

૧૦૩. વિપ્ર ૮-૨૪

મેઢવેલી જીત, ઘોરે હકીકત આપેલી છે.^{૧૦૪} સંઢના અંતમાગમાં લાવખ્યસમય કહે છે કે 'છપ્પન કોટિ ધન અને ઘ્રણ લાલ અથો દંઢ તરીકે લઈ, વિમલે પોતાની આળ મનાવી; ં પ્રદેશ (ઠઠાનરેશને) પાછો સોંપ્યો, અને નગરનરેશે (ઠઠાના નરેશે) વિમલનો સત્કાર કર્યો.^{૧૦૫} ત્યારપછી 'પઢિયો રાજા' (ઠઠા-નરેશ) હમેશો વિમલની આળ માનવા લામ્યો અને દર ચાલ ંના તરફમી વિમલને વિજયસ મઢવા લાગી.^{૧૦૬}

આ ઠઠાનગર-યમનિયા વિશે સઢની શરુઆતમાં ઉલ્લેખ કરતાં કર્તા કહે છે કે 'આ પઢિયો રાજા પશ્ચિમનો ધળી છે.'^{૧૦૭} અને વિમલનો સવારીનું ઘર્ણન કરતાં ઘર્ણયે છે કે, 'લાવલરુકર સઈ વિમલે સુસાકરી શરુ કરી, સિંધુ દેશ ઉપર પોતાનો રોપ ઉતાર્યા, ં પ્રદેશ યમનિયાના રાજાનો છે.^{૧૦૮} આનો અર્થ ં કે વિમલે સિંધુ દેશમાં આવેલા યમનિયા-ઠઠાનગરના રાજા ઉપર ચઢાઈ કરીને જીત મેઢવી હતી.

આચાર્ય હેમચંદ્રે સિંધના રાજા હમ્મુક ઉપર મીમે વિજય મેઢખ્યો હતો ંનો ઉલ્લેખ 'દ્વપાશ્રય'માં કર્યો છે.^{૧૦૯} આચાર્ય હેમચંદ્રના કથન મુજબ 'મીમના મે ચરોં ંની (મીમ) પાસે હાજર થઈ પોતાના પર્યટનની માહિતી આપતાં^{૧૧૦} કહ્યું કે 'મીમ ઉપર અતિ ફુલાઈ ગયેલા સિંધુપતિ અને ચેદિરાજ રૂપ્યાંધી આપના યશને લીધ કરે છે, અપયશ આપે છે, આપના મુળોનો અપકર્ષ કરે છે, ને આપને દોષ આરોપે છે.^{૧૧૧} સિંધુપતિ ં આપને (મીમને) હણવાની રૂચ્છાવાલા સુમટો પોંઢ્યા છે.^{૧૧૨} આ સિંધુપતિ ં શિવશાળપતિને હરાવેલ છે;^{૧૧૩} તેમજ ચીન અને ચશરરાજને પરાજય આપ્યો છે.^{૧૧૪} પોતાના પુત્રો-પર પુત્ર્યો દ્વારા સિંધુરાજની આ કયા સામઢી મીમદેવ, 'શમુગળને રીષ નિદ્રામાં ઘુસાવવાની રૂચ્છાવાઢી તરશાર દાધમાં લઈ, યધી હકીકત મત્રીઓને નિવેદન કરી, કેતુ ઢકી ગમનને છાઈ દેતુ સેન્ય આગઢ કરી^{૧૧૫} સિંધુ મઢી મુધી પહોંચ્યો.^{૧૧૬} સિંધુ

૧૦૪. વિપ્ર ૮-૬૧

૧૦૫. વિપ્ર ૮-૮૧

૧૦૬. વિપ્ર ૮-૮૨

૧૦૭. વિપ્ર ૮-૩

૧૦૮. વિપ્ર ૮-૬

૧૦૯. દ્વપાશ્રય ૮-૪૦ થી ૧૨૫

૧૧૦. દ્વપાશ્રય ૮-૪૦

૧૧૧. દ્વપાશ્રય ૮-૫૨

૧૧૨. દ્વપાશ્રય ૮-૫૩

૧૧૩. દ્વપાશ્રય ૮-૫૪

૧૧૪. દ્વપાશ્રય ૮-૫૮

૧૧૫. દ્વપાશ્રય ૮-૭૩

૧૧૬. દ્વપાશ્રય ૮-૭૪

નદી મહાસાગર સમી દોડે મીમેં એના પર સેતુ બાંધવાની આજ્ઞા કરી.^{૧૧૭} સૈન્ય શિલા અને જુઓના સમૂદ્રથી સિંધુ નદી પર સેતુ બાંધ્યો,^{૧૧૮} અને એના પરથી મીમની આરતી સેના પસાર થઈ તોપણ એ સેતુનો એક સાંધો પણ હાલ્યો નહિ.^{૧૧૯} મીમના સૈન્યને સિંધુ નદી પાર કરેલ જોડે સિંધુનો રાજા હમ્મુક રણભૂમિ પર આવ્યો.^{૧૨૦} મીમ અને હમ્મુક વચ્ચે ધોર યુદ્ધ થયું;^{૧૨૧} છેવટે સિંધુરાજ ચલ્હીન થઈ ગયો અને મીમ પાસે પોતાનાં યશ અને પ્રાણ માગતો બેઠીમાં પડી ઘાંકો થઈ ગયો;^{૧૨૨} અર્પાત્ મીમને શરણે આવ્યો.^{૧૨૩} આચાર્ય હેમચંદ્રે 'સિદ્ધ-હેમ'ની શરૂઆતમાં પણ મીમના સિંધુ ઉપરના વિજયની પ્રશસ્તિ કરી છે.^{૧૨૪} મેહતુમાચાર્યે પણ સિંધુ ઉપરના મીમના વિજયનો નોંધ લીધો છે.^{૧૨૫} જિનહર્ષે 'વસ્તુપાલચરિત'માં નોંધે છે કે 'સિંધુરાજાના શરણે યુદ્ધમાં મીમને મોટી તથાયા આપી હતી.' (પ્રસ્તાવ ૮) સિંધુ ઉપરના આ જ વિજયની નોંધ લાવણ્યસમયે વિમલપ્રબંધમાં દ્વિપાઘ્યકારની માફક પોતાની રીતે વિસ્તારથી આપી છે, પરંતુ આ વિજયની યરમાઠા વિમલને આરોપી છે.^{૧૨૬}

આ ઇતિહાસિક હકીકત સંબંધમાં ગૌરીશંકર ઓસ્ટા પોતાના એક લેખમાં જણાવે છે કે 'ઠઠ્ઠાના મ્રાદ્ધાજ રાજા ઉપર વિમલની સગારી અને એને કેદ કરાવો બોરે યાચતો વિશ્વસનીય નથી. સિંધુ ઉપરથી મ્રાદ્ધાજોનો અમલ કેટલાંએ સૈકાં થયાં જતો રહી મુતલમાનોનો અમલ ચાલુ થયેલો હતો.'^{૧૨૭} થઠ્ઠી એ જ વિદ્વાન

૧૧૭. દ્વિપાઘ્ય ૮-૧૧

૧૧૮. દ્વિપાઘ્ય ૮-૧૦૧

૧૧૯. દ્વિપાઘ્ય ૯-૧૧૨

૧૨૦. દ્વિપાઘ્ય ૮-૧૧૬

૧૨૧. દ્વિપાઘ્ય ૮-૧૧૭ થી ૧૨૨ ૧૨૨ દ્વિપાઘ્ય ૮-૧૨૩

૧૨૪. Introduction to સિદ્ધહેમ p. 76

કર્ણં ચ સિંધુરાજ ચ નિર્જિત્ય યુધિ ડુર્જયમ્ ।

શ્રીમીમેનાધુના ચક્રે મહામારતમન્યથા ॥

૧૨૫. પ્રવર્ધાંચિતામણિ તથા GTG. p. 141-142. 'ગુજરાતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ' રા. બ. શોર્વિદભાઈ પટેલ : 'મીમદેવે ઠઠ્ઠાના રાજા ઉપર જીત મેળવી હતી.' 'કર્ણના પિતા મીમદેવે પણ હમ્મુકને સિંધુ નદી પર સેતુ બાંધીને હરાવ્યો હતો.' સ્વ. રામલાલ જુનીલાલ મોદી લેખ-સંગ્રહ, પૃ. ૫૫

૧૨૬. વિપ્ર લંહ ૮

૧૨૭. વિઓવિ : તથા બુદ્ધિપ્રવાસ-જાન્યુઆરી ૧૯૨૯

‘સિરોહી રાજ્ય કા ઇતિહાસ’માં કહે છે કે મીમ્દેવે સિન્ધુના રાજા હમ્મુક (૫) પર ચડાઈ કરી અને પરાજય આપ્યો. ^{૧૨૮} આ કથનમાં ‘હમ્મુક’ના નામ સામે પ્રત્યક્ષ મૂલ્યે ‘હમ્મુક’ નામ વિશે શકા ઊઠાય છે. દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી આ વાતને કવિની કલ્પના ગણે છે ^{૧૨૯} અને વધુમાં ઉમેરે છે કે હમ્મુક મુસલમાન હતો ^{૧૩૦} એટલે એઓ પગ મૌરિયકર ઓછાના મતને પુષ્ટિ આપે છે. એક વાત ચોક્કસ છે કે મીમે સિંધ ઉપર ચડાઈ કરી હતી; પરંતુ શકા એ રહે છે કે હમ્મુક એ મુસ્લિમ હતો કે હિંદુ!

‘ગુજરાતના ચૌલુક્યો માં એ કે મણુમદારે હમ્મુક વિશે ગવેષણા કરી છે મીમે પરાજિત કરેલ હમ્મુક એ મિથુ દેશનો રાજા હતો ^{૧૩૧} હમ્મુક સાથેના યુદ્ધનું વર્ણન કરતાં આત્મચરિત્રે ‘સંઘવ’ શબ્દપ્રયોગ પણ કરેલ છે ^{૧૩૨} આ સંઘવોનો કચ્છકો સાથે પણ ગાંઠો સ્પર્શ હતો આત્મચરિત્રના કવન મુજબ સિંધના રહીશો અને કચ્છના રહીશો પાઠોશીઓ હતા ‘કચ્છવાસીઓ કચ્છના પ્રસિદ્ધ ષડ્વજોને સાથે તળાતા અને સિંધુ દેશના વાસીઓ એ દેશના ઉત્તમ પોંડા ઉપર જતા પરસ્પરને અથડાવા છતાં પરસ્પર ગુસ્સે ધતા નથી’ ^{૧૩૩} પોંડા સમય ઉપર પોરબંદરથી વઢાં પર્વતમાં ફેલાયેલ ધૂમલીમાંથી મઢી આવેલ ઉત્તીર્ણ લેણે પરથી એ જાણવા મળે છે કે ‘સંઘવ વંશના સ્થાપક જયદ્રથ (મહાભારતનો અય્યદ્રથ)ના વંશજો સંઘવો પશ્ચિમ સૌરાષ્ટ્રમાં ધૂમલીમાં રાજ્ય કરતા હતા’ ^{૧૩૪} જો દ્વિપાથ્રયના અથાભ્યા મુજબ કચ્છના રહીશો અને સંઘવો પાઠોશીઓ હોય તો સંઘવ હમ્મુકને સંઘવનરેશ તરીકે સ્વીકારી શકાય, વઢી હમ્મુક વિશેષનામ મુસ્લિમ રાજ્યવર્તાના નામનો ભ્રમ પેદા કરે સેયુ છે, પણ વસ્તુતઃ એમ નથી. સંઘવ ષડ્વમાં અન્ય રાજાઓનાં જે ઘીજા નામો મળે છે તેવું આ ‘હમ્મુક’ નામ છે, જેમકે રાણક જેક, અમ્મુક ‘અમ્મુક’ નામ સંઘવ વંશના ત્રણ રાજાઓએ

૧૨૮. સિરોહી રાજ્યકા ઇતિહાસ, પૃ. ૧૨૪-૧૨૫

૧૨૯. ગુમરાઈ પૃ ૨૧૫-૨૧૬

૧૩૦. ગુમરાઈ પૃ ૨૦૬

૧૩૧. COG p 49

૧૩૨. દ્વિપાથ્રય

૧૩૩. દ્વિપાથ્રય ૧૬-૨૧ । ન કાચ્છકે સૈન્ધવકે વિમદે ન કાચ્છકા સૈન્ધવ-કેપ્યકુપ્પ્યન્ । તૈ સૈન્ધવૈર્વાર્તિમિદ્સમિથ વાચ્છસ્તદા સયમિતા મજન્ત ॥

૧૩૪. Six Coppr Plates : Ed by A. S ALTEKAR, EL XXVI, p 18-5226

ધારણ કરેલ છે. સૈંધવનો છેલ્લો સલ્ટેય ૬ તા ૧૧૯ નો (વિ. સ. ૧૭૫) નો મળે છે આથી એ વાતને સમર્થન મળે છે કે સૈંધવ વંશ (સિંધમાં પણ) ચાલુ રહ્યો હોય અને હમ્મુક હિંદુ રાજા તરીકે સિંધમાં રાજ્ય કરતો હોય.^{૧૩૫} જો આ દલીલ સ્વીકારવામાં આવે તો બ્રાહ્મણો સાથે સંબંધ ધરાવતા નગરનો એ રાજા હોવાને કારણે 'સિંધ પરથી બ્રાહ્મણોનો અમલ કેટલાય સંકા ધરાવતો રહી મુસલમાનોનો અમલ ચાલુ થયો હતો' એ ગૌરીશંકર બોસ્તાનુ મતવ્ય નથી શકે એમ નથી.^{૧૩૬} જલ્દી વિમલપ્રબધ પરથી એક વસ્તુ સ્પષ્ટ તરી આવે છે : તરહ સાતમામા કર્તાએ રોમનગરના મુલતાનોની માહિતી 'લક્ષી ચોલી' માં રજૂ કરી 'મુસ્લિમ સંસ્કૃતિ' ઝૂમી કરવા સમાન યતન કર્યો છે, જ્યારે તરહ આઠમામા હિંદુ રાજા સાથેનું યુદ્ધ હોય એ રીતે સિંધુ પરની ચર્ચાનું ધર્નન છે.

વિમલપ્રબધમાં જણાવેલ 'વમનિયા' અથવા ઠઠ્ઠાનગર અને દ્વિપાથ્યમાં સલ્ટેલાયેલ સિંધુ દેશની ગરુધાની (!) એ વચ્ચે એક જ નગર હશે કે અલગ અલગ ૧૧ પ્રશ્ન પણ ઇટલો જ મહત્વનો છે દ્વિપાથ્યકારે મીમે સિંધુ દેશના નગર પર હલ્લો કર્યો અને સેતુ બાંધી સિંધુ નદીને ઓઢગી ઇટલી જ માહિતી આપેલી છે, જ્યારે જીવનસમય ઠઠ્ઠાના 'વમનિયા-પરીઆ' રાજાને જીત્યો એમ કહે છે.^{૧૩૭} દલપતરામ કવિએ 'સુદ્ધિપ્રકાશ'માં 'બ્રાહ્મણાવાદ ની માહિતી આપી છે.^{૧૩૮} આ બ્રાહ્મણાવાદ તે 'વમનિયા' કેમ ન હોય! સિંધમાં એક સમયે બ્રાહ્મણોનું વર્ચસ હતું. લગભગ ૬ સ ૧૦૦ માં થયેલ દેવલે 'દેવલસ્મૃતિ' સિંધમાં-સિંધની રાજધાનીમાં રહીને લખી હતી.^{૧૩૯} એ દૃષ્ટિએ બ્રાહ્મણોનું વર્ચસ અગિયારમી સદીમાં પણ હોય જોઈએ; આ કારણે એ નગર 'બ્રાહ્મણાવાદ' તરીકે પ્રસિદ્ધ હોય. બ્રાહ્મણ 'નું અપભ્રંશ 'વમનિયા' થઈ જઈ, આથી 'બ્રાહ્મણાવાદ' અને 'વમનિયા' એક હોવા સંભવ છે. બ્રાહ્મણાવાદ વિશે એ, કે મહુમદાર જણાવે છે કે હિંદુવાદ સિંધના ફિશાન જ્ઞાનામાં બ્રાહ્મણાવાદ નામે એક પ્રાચીન નગર હતું અને એના અવશેષો પર મનસૂર નામનું નગર ઊભું થયું હતું.^{૧૪૦} આ ઉપરથી એમ કહી

૧૩૫ COG p 49 and notes 48 to 51, p 536

૧૩૬ વિભીચિ

૧૩૭. વિપ્ર (ધ્યાસ) • પ્રસ્તાવના પૃ ૬૧

૧૩૮ સુદ્ધિપ્રકાશ પુસ્તક ૧૫ • લેખ 'બ્રાહ્મણાવાદ'

૧૩૯ સિન્ધુતીરે મુસ્તાસીન દેવલ મુનિસત્તમમ્ । દેવલ-સ્મૃતિ ૧

૧૪૦ COG Notes V-32, p 435 & TABAKĀT-I-NĀSIRI I 82 E & D, II 474-475 • Mansur stood on the old site of Brāhmanābād about 43 miles north-east of Hyderabad-Smd

રાકાય કે 'બ્રાહ્મણાવાદ' એ નામનુ મૂલ પ્રાચીન હોયુ જોઈએ મહમૂદ ગઝની સોમનાથનો ઘસ કરાંને સ્વદેશ પાછો પ્યોં ત્યારે આ 'મનસુર' થઈને પાછો પ્યોં હતો ૧૪૧ અને અર્થ એ થયો કે બ્રાહ્મણાવાદ-ચમવિયા-ઠઠા-મનસુર એ એક જ નગરનાં નામો છે

હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે મીમે સિંધ ઉપર ચઢાઈ કરી છે અને હમ્મુફને પરાજય આપ્યો છે એ ક્યારે આ વિશે કોઈ ઐતિહાસિક સ્ત્રોતો સ્પષ્ટ નથી પરંતુ પ્રાપ્ત માહિતી પરથી આ જીતનો સમય મળી શકે છે. એ કે, મહુમદાર 'ગુજરાતના ચૌહાણ'માં રહે છે તે મુજબ, 'મુસતાન મહમૂદની નિરાય પછી તરત જ સમવત મીમે સિંધુરાજનો પરાજય કર્યો હોય ૧૪૨ આ અનુમાનમા તથ્ય છે, કારણ કે સોમનાથથી પાછા કરી રહેલા મુસતાન મહમૂદનો પીછો પકડવા માટે મીમ સિંધુ દેશ મુઘો ગયો હોય મુસલમાન ઇતિહાસકારો આ વાસતમા મીન સેવે છે માત્ર એટલુ કહે છે કે મહમૂદ પાછો ફરતા 'મટ' લોકોએ એને દેરાન કર્યો હતો ૧૪૩

અ્યારે મુસતાન મહમૂદનો સ્ત્રોત લઈએ છીએ ત્યારે 'સોમનાથની ચઢાઈ'નો પૂર્વ ઇતિહાસ જાણી લેવાની જરૂર છે છ મુસતાન મહમૂદે કોઈને વળ જાણ ન થાય એ રીતે ઈ. સ ૧૦૨૫ (વિ સ ૧૦૮૧) ની ૧૮ મી ઓક્ટોબરે ગઝનીથી પ્રવાણ કર્યું ૧૪૪ ૧ મી નવેમ્બરે એ મુસતાન પહોંચ્યો અને ૨૬ મી નવેમ્બરે ગુજરાત (વિ સ ૧૦૮૧) જવા નીકળ્યો ૧૪૫ મોમનાથ મુઘો કોઈ વળ રાજાએ વિશિષ્ટ રીતે સામનો કર્યો અણતો નથી મુસતાનથી

૧૪૧. COG p 47 After suffering terrible priventions Mahmud was able to extricate his army from the peril and reached Mensura

૧૪૨ COG p 48

૧૪૩ The Life and Times of Sultan Mahmud of Gazna Nadim M Cambridge 1931, p 117 (F N 2) તથા SOMNATH THE ETERNAL, p 26

૧૪૪. ELIOT II, p 249 SOMNATH THE ETERNAL, p 25 તથા COG P 44

મધ્યયુગીન ભારત (મરાઠી ઐતિહાસિક ગ્રંથ : શ્રી ચિંતામણિ વેંચ) ભાગ ૩, પૃ ૧૩૨-૧૩૪, ગુબરાઈ પૃ ૨૦૦

૧૪૫. COG p 43-45

પ્રણસો માફેલનુ રણ થયવી ચિકાનેર-જેસલમેરને રસ્તે એ અજમેર આવ્યો^{૧૪૬}.
 રસ્તામાં એણે જોદ્ધા લૂટ્યુ.^{૧૪૭} અજમેરના રાજાએ આ આક્રમણ આવતું જાણીને
 ગુજરાતના રાજાનો સહાય માગી, પણ એ મળી નહિ^{૧૪૮} અજમેર અને આયુનો
 વચ્ચેના નાના રાજાઓએ નજરાણા આપી પોતાનો બચાવ કર્યો.^{૧૪૯} ચદ્રાવતીને
 માંગ્યુ^{૧૫૦} અળહિલવાદ સ્થાલી થઈ ગયું હતુ એટલે ત્યાં થઈ^{૧૫૧} નજીક આવેલા
 મોદેરા સ્થળે પહોંચી, ભોમના મૈન્યનો પરાજય કરી^{૧૫૨} સોમનાથ પહોંચી
 ગયો;^{૧૫૩} ત્યાંથી વિજય મેઢવી ચઢતાં કણ્વોટ (કચ્છની સરહદે),
 સિંધ-મનસૂર, મુલ્તાન થઈ ગમ્તની^{૧૫૪} પાછો ફર્યો.^{૧૫૫}

૧૪૬. સોમનાથ પૃ. ૮૪

૧૪૭. COG p. 43

૧૪૮. સોમનાથ પૃ. ૮૪

૧૪૯. સોમનાથ પૃ. ૮૪

૧૫૦. જુઓ નોંધ ૧૫૩ તથા જૈન સાહિત્ય સંશોધક ટ્રસ્ટ ૧, અંક ૧, પૃ.
 ૨૫૨, ૨૫૩; 'મહમૂદ ગઝનવી અને સોરઠના સોમનાથ': મુનિશ્રી
 જિનવિજયજીનો છેલ્લો

૧૫૧. COG p. 45

૧૫૨. COG p. 45

૧૫૩. મજેલિનુ સિરિમાલદેસુ અનુ અળહિલવાદ,
 ચઝાવલિ સોરઠ મળુ પુણુ દેવલવાદ,
 સોમેસર સો તહિ મળુ જળમળ-આણદણુ,

મળુ ન સિરિ સમ્બરિ વીર સિદ્ધહત્યહ નંદણુ ॥ ૩ ॥

મહાકવિ ધનપાલ-કૃત સત્યપુરીય-ધીમદાવીર, ઝરસાહ, જૈન
 સાહિત્ય સંશોધક, ટ્રસ્ટ ૧, અંક ૩, પૃ. ૨૪૧

૧૫૪. COG p. 46-48

૧૫૫. જૈન સાહિત્ય સંશોધક : ટ્રસ્ટ ૩ : અંક ૩, પૃ. ૨૫૭ : તથા વિવિધ
 તીર્થંકત્વ પૃ ૨૯. મુનિશ્રી જિનવિજયજી કહે છે : “અમારી કલ્પના
 છે કે મહમૂદ સોમનાથ સર કરી, કચ્છમાં થઈને સિંધુ પ્રાંતમાં નહિ
 ગયો હશે, પણ તે કચ્છનું નાનું રણ કહેવાય છે તેને કાંઠે કાંઠે ઘામઢ
 પાસેના પ્રદેશમાં થઈ સાચોર થઈને પછી મુલતાન તરફ ગયો હશે.
 માર્ગમાં જતાં જતાં સાચોરના મદાવીરને છટકાનું તેનું મન થયું હશે,
 પણ તે કારણથી તે તેમાં અમમનોરથ થયો છતાં જલદીથી ત્યાંથી
 ફૂંચ કરી ગયો હશે.”

જે કાંડપથી સુલતાન મહમૂદ ગુજરાત-સોમનાથ પર ચડી આવ્યો તે જોતાં મીમને આ ચઢાઈ અંગેની વહેલી માહિતી મળવી જોડે તે ગઢી જણાતી નથી. વિ સં ૧૦૮૦ માં એ ગાવીએ વેઠો, અને વિ સં ૧૦૮૧ માં આ હલ્લો આવ્યો એટલે સુલતાન મહમૂદના સામનાની એ તૈયારી કરી શક્યો જણાતો નથી. પ્યારે એને સમાચાર મળ્યા હશે ત્યારે એને એમ માન્યુ હોવાનો સમય છે કે સુલતાનથી ગુજરાત સુધી પહોંચતા રાવો રસ્તો કાપવાનો વચ્ચે મોટું રણ, અને વચ્ચે જુદા જુદા પ્રદેશોના રાજાઓનો સામનો—એ મુશ્કેલીઓ દૂર કરતાં સમય વીતી જશે, અને સુલતાન પાછો જશે પરંતુ વચ્ચેના પાંચી કાંડુ જ આવી અણહિલપુરને તહન છાલી કરી મીમ થીજે સ્થળે જતો રહ્યો અને સુલતાન મહમૂદ સોમનાથથી પાછો પરે ત્યારે ઘ્યાજ સાથે વઢતર હેવાની તૈયારી શરૂ કરી

મુનશીના મતવ્ય મુજબ, રાજધાનીમાંથી દૂર ગયા પછી મીમે જુદા જુદા રાજાઓની સહાય લઈ સયુક્ત લશ્કર તૈયાર કરી સૌરાષ્ટ્રમાં સુલતાનનો સામનો કરવાની તૈયારી કરી ૧૫૬ રતનમણિરાવના કથન મુજબ સોમનાથની બહાર 'મીમદેવ સાથે લુનલાર લઢાઈ થઈ તેમાં વધે પડે મોટી પુતારી થઈ અને મીમદેવ હારીને નાઠો.' ૧૫૭ આ વધે વાત કવનાયુક્ત જણાય છે, કારણ કે જો મીમદેવ શાકમરી, મેદપાટ, નહૂલ અને માઢવાનાં લશ્કરોની રાહાય મેઢવી શક્યો હોત ૧૫૮ તો સુલતાન મહમૂદને સોમનાથ પહોંચતા અનેક મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડત, કદાચ એ ત્યાં પહોંચી જ ન શક્યો હોત વઢી સુલતાન મહમૂદ સોમનાથમાં વિશેષ રોકાવો પળ નથી, એટલે બીજી રીતે વિચારીએ તો સુલતાનને હરાવવા માટે મીમ પાછે સૈન્ય એકત્ર કરવા જેટલો સમય પળ રહ્યો નથી આવી એ. કે. મજુમદારના મતવ્યને સમર્થન થકે છે કે મોઢેરામાં પરાજય

વસ્તુતઃ ધનપાલ કવિએ સુલતાન મહમૂદ કયે માર્ગે પાછો જયોં એનો ઉલ્લેખ 'શ્રીમહાવીરવત્સાહ'માં કર્યો નથી, સુલતાન મહમૂદે આ ચઢાઈમાં શુ શુ કર્યું એનો જ ઉલ્લેખ એ નાના કાવ્યમાં છે 'શ્રીમાઢ-મિજમાઢને અને લોઢવાને મામ્યુ, અણહિલવાઢ-પાટળને મામ્યુ, ચઢ્રાવતી, સોરઠ, સોમેશ્વર વગેરેનો પળ મળ કર્યો, પરંતુ 'સાચોર'ને કાંઈ કર્યું નહિ' એનો અર્થ એમ પણ થઈ શકે કે ઉતાવળે નિર્ધારિત સ્થળે પહોંચવાનુ હોઈ મહમૂદે સાચોરને એક વાજુ 'અઢટ' રહેવા વીધુ હોય—કદાચ એના ધ્યાન ચઢાર જ એ રહ્યુ હોય

૧૫૬. Somanatha The External p 27

૧૫૭ સોમનાથ, પૃ ૮૭

૧૫૮. Somanatha The External, p 25

મળ્યા પછી, સોમનાથમાં સામનો કરવાની મીમનો શક્તિ ન રહી હોય. કદાચ એ પોતાના લડકરનો મોટો ભાગ જેસલમેર તરફ લઈ ગયો હોય ૧૫૯ અને સુલતાન મહમૂદ જે રસ્તે ચડેને આવ્યો તે જ રસ્તે પાછો ફરશે એમ વિચારી જેસલમેર તરફ અને પરાજય આપવા ચૂંદ રચ્યો હોય સાથે સાથે કચ્છોટ (કચ્છનો સરહદે)માં પણ અહિલિલ ટુના દડનાયકની દેસરેણ નીચે સૈન્ય રાખ્યું હશે ૧૬૦ જેથી સુલતાન પાછો ફરે ત્યારે પાછઢથી હલ્લો થઈ શકે સુલતાન

૧૫૧. COG p. 46, ગુજરાતનો ઇતિહાસ, પૃ ૨૬૧ 'રાજા મીમદેવ અને અજમેર વગેરે જગાના રાજાઓ એકસાથે હલ શાંતિથી મહમૂદના પાછા પરવાની રાહ જોતા હતા; જેથી કરીને એક વગ્વત જરીથી ફિસ્મત અજમાવી જુએ પરંતુ મહમૂદને એ ઠીક લાગ્યું નહિ. મહમૂદની પોજ મામ પણ ઘોડી જ રહી ચડે હતી. ને વઢી હારી જાય તો લુટનો માલ હાપથી જતો રહે એવો પણ કદ હતો આ લોકો એમ ને એમ રાહ જોતા રહ્યા ને મહમૂદ સિંધ પહોંચી ગયો" -અણ્ણકર નદવી

૧૬૦. COG p 47

"Moreover it has been already shown that the Param Deva of the Muslim historians was undoubtedly Bhima, and he was at that time busy preparing his attack on the retreating Muslim army; hence he could not possibly have been confined in any fortress. Therefore, the real facts seem to be related by KHOND MIR when he states that after the victory of Somnath, Mahmud 'reduced a fort in which Governor of Naharwāla had taken refuge'

વઢી જુઓ : Habibu-siyar by KHOND MIR (A. D. 1921) Sultan Mahmud after his glorious victory (Somnath) reduced a fort in which the Governor of Naharwāla had taken refuge (E & D IV. 183)

Kutab-Zain-UL-Akhbarના કથન મુજબ પરમાર હિંદુઓનો રાજા રસ્તામાં આવો ઝમો હતો; બાધી મહમૂદને લાગ્યું કે સોમનાથની ઝીન પરાજયમાં પરિણમે છે. તેથી મનસૂરા ખડે આગઢ વખ્યો

જુઓ Somanath The Eaternal, p 26

જુઓ Historical Inscriptions of Gujarat, મામ ૧, પૃ. ૭
મહમૂદ અને કચ્છોટથી દાવી કારી મનસૂરા તરફ ગયો

भीमनी आ ब्युहरचना पारसी गयो अन तेही जोसम उठावीने पण कंधकोटमो किल्लो जीती, सिंधने रस्ते पाछो क्यो. ^{१६१} गीरीशकर ओझा एक मुस्लिम तवारीखकार काशीद महमूदना कथनने टांकी जणावे छे के आ समये 'भीम-देवे पोतानी राजधानी छोडी कंधकोटमां आश्रय लीयो हतो.' ^{१६२} बीजा इतिहास-कारोनो पण आवो ज मत छे; छातां ई. स. १५२१ मां बयेल मुस्लिम तवारीख-कार खोन्ड मीर स्पष्ट कहें छे के 'कंधकोट'मां अणहिलवाटनो सेनाधिपति-दंडनायक ज हतो एमां यजूद-छे. ^{१६३} आपणे ए जाणीए छीए के वि. सं' १०८०मां भीमदेवे गार्ही उपर बेटा पछो विमलने अणहिलवाटनो दंडनायक-सेनाधिपति नीम्बो हतो; एटले कंधकोटमां लइर लईने मोफल अणहिलवाटनो सेनाधिपति ते भीजो कोइ नहि, पण विमल होवानो संभव छे. अने महमूद भीमने नहि पण विमलने कंधकोटमा किल्लायां पराजय आप्यो जगाय छे.

कंधकोटमा पतनमी तेमज महमूदना सिंधना रस्ते प्रयाणनी बात जेसल-मेरना रस्ते तैयारी करी ऊमा रहेला भीमे जाणी ह्यारे, एक क्षणनो पण विलय क्यो सिंवाय, महमूदनो पीछो पडकवानु एणे नकी क्युं; पण भीम पोताना लायलदर साये सिंध पहोच्यो ते पहेलां महमूद उतारलें मुलतान तरफ प्रयाण करी रखो हतो महमूदने भय तो हतां ज, आधी सिंधु देराना राजा हम्मुक साये युद्ध क्युं जणतु नथी; अक्का एम पण कही क्षणाय के भयना मार्या हम्मुके महमूदने मार्ग करी आप्यो होय. भीमे हम्मुके महमूदने सहयोग आप्यो माटे तेमज अतार आषणी पासे नथी तेवा कोइ कारणसर सिंधु मुघी

१६१. COG p. 46-S7

"Mahmud in his anxiety to avoid Bhimha's armies in the neighbourhood of Anhilpātaka, avoided the route and with the assistance of guides tried to find a shorter and less frequented road to Sind. During these movements he defeated, as Khond Mir says, a section of Bhima's army, which may have been sent from Anhilpātaka to Cutch to block that line of retreat."

जुओ Dynastic History of Northern India by H. C. Ray. II, pp. 961-962, सोमनाथ, पृ ९२.

१६२. राजपूतानेका इतिहास, पृ. २४२

१६३. जुओ नोंब १६० तथा COG p. 46-47.

પહોંચ્યા પછો હમ્મુક પર વિજય મેલવવાનો નિર્ધાર કરી, મીમે હમ્મુકનો પરાજય કર્યો હોવાનો સંભવ છે.

લાવણ્યસમય મીમની આ જીતને વિમલની જીત ગણાવે છે. એમાં ચરિત-નાયક તરફના અહોભાવ સિવાય કંઈ ચીજુ જણાતું નથી. મીમ તેજસ્વી અને બુદ્ધિશાલી હતો, એટલે મહમૂદના પરાજય માટે જે આયોજન થયું તેમાં જેમલ-મેરઘી સિંધ તરફ હતો સંદેહ જતી થરાતે. કચકોટમાં પરાજય પામેલ 'વિમલ'ને પણ પોતાની સાથે જોડાણ કહેળ મોકલ્યું હોવાનો સંભવ છે. વિમલને કંચકોટમાં પરાજય મળ્યો એનો ઉલ્લેખ કરતાં, વિમલના ચરિત્રને ક્ષાંત્રપ લાગે એમ સમજી, લાવણ્યસમયે એ પરાજયને ડાલેલી, મીમની સાથે રહી સિંધની જે જીત મેલવામાં વિમલે ભાગ લીધો હતો તેનો ઉલ્લેખ કરી એનો યશ વિમલને આપવા યત્ન કર્યો છે. ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ એમ કહી શકાય કે કચકોટમાં પરાજય પામેલ વિમલ જેમલમેરઘી સિંધ તરફ ઘસ્યે જતા મીમને જઈ મળ્યો અને સિંધનો વિજય મેલવવામાં એણે મીમને સહકાર આપ્યો.

આ જ સમયે—ઝ્યારે મીમ સિંધ પર વિજય મેલવી રહ્યો હતો ત્યારે—માલવાના રાજા મોજે કુલચંદ્રને સંન્ય સંદેશ ગુજરાત પર વિજય મેલવવા મોકલ્યો. કુલચંદ્રે પાટળ છૂટું.^{૧૬૪} આ સમાચાર સાંભળી મીમ સિંધ તરફથી તુરત પાછો ફર્યો;^{૧૬૫} એનો અર્થ એમ પણ પડાવી શકાય કે મહમૂદનો પોછો હેવાનું કાર્ય વિમલને સોંપી એ તુરત પાટળ પાછો ફર્યો.

શાર કુલતાનો પરની જીત

લાવણ્યસમયના કથન મુજબ ચગાઠ દેશમાં રોમનગર અતિ બુદ્ધિવ્યાત છે,^{૧૬૬} એ પૂર્વ તરફ આવેલ છે.^{૧૬૭} અને ત્યાં એક એકની છાવામાં શાર કુલતાન રહે છે,^{૧૬૮} એ કુલતાનો ઉપર વિમલે ચઢાઈ કરીને એમના પર વિજય મેલવી.^{૧૬૯} દટ વગેરે લીધું.^{૧૭૦} 'ઉપદેશસત્તિકા'ના ઉલ્લેખ મુજબ 'વિમલે

૧૬૪. પ્રસ્પર્ધિતામણિ : મેરુતુગ-સંપાદક મુનિશ્રી જિનવિજયજી, પૃ. ૩૨; COG p 52; GTG p 142-143; શિરોહીકા ઇતિહાસ, પૃ ૧૩૪, ૧૩૫.

૧૬૫. COG p. 52; GTG p 142-143. શુમરાદ પૃ ૨૧૭. 'મીમ સિંધુ દેશની ચઢાઈ કરવામાં રોકાયો હતો ત્યારે મોજે પોતાના સેનાપતિને પાટળ જીતવા મોકલ્યો હતો.'

૧૬૬. વિપ્ર ૭-૨૨

૧૬૭. વિપ્ર ૭-૨૫

૧૬૮. વિપ્ર ૭-૨૬

૧૬૯. વિપ્ર ૭-૩૦

૧૭૦. વિપ્ર ૭-૧૭

૧૭૧. વિપ્ર ૭-૧૦૦

પોતાના કટક-સમઘી ચાર પાદશાહોને જીતીને એમની પાસેથી પોતાનો સ્ત્રીલા માત્રથી એટલી (ચાર) છત્રો લઈ લીધાં હતાં' ૧૭૨ 'જનસંપ્રદાયશિક્ષા' (ચાર)ને ચઢે તેર સુલતાનોને જીતી લીધાનું કહે છે ૧૭૩ 'અપદેશસાર' અને 'અપદેશમાલા'માં પણ વિમલે ચાર સુલતાનો પર અચાનક છાપો મારીને એમને જીતી લીધાનો ઉલ્લેખ છે ૧૭૪ તાલખ્યસમયના 'બગાઝ' પ્રદેશ અને 'પૂર્વ' શબ્દને અરમઘી ગૌરીશંકર ઓસા બગાઝના રોમનનગર ઉપરનો ચઢાઈને અને ત્યાંના ચાર સુલતાનોને હરાવવાની વાતને મળત કહે છે ૧૭૫ કારણમાં એમો સ્પષ્ટ છે, કેમકે એ સમયે બગાઝમાં મુસ્લિમોનો પ્રવેશ જ થયો નહોતો ૧૭૬ દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રીના મત મુજબ 'તાલખ્યસમય ચરિત્રનાયકની પ્રશાસનાં પૂર્વના રોમનનગરના ચાર સુલતાનોને જીત્યા એમ કહે છે, પણ એ કવિની કલ્પના લાગે છે.' ૧૭૭ મુનઘી પણ આને દંતકથા કહે છે ૧૭૮ મળિયાલ વિમલપ્રમથની પ્રસ્તાવનામાં લખે છે કે સુલતાનનું સંમ્ય વાહુ વઢવાં વિમલે તાલ સાધીને એના કોઈ પટાવતો ઉપર જીત મેલવી હોય ને એ પટારતોને જૈન શાધુઓ ગુરપ્રાણ નામે ઓઢલતા હોય તો એ હકીકત સંભવિત છે. ૧૭૯ થપુમા એમો દલીલ કરે છે ! 'વિમલે ચાર સુલતાન જીત્યા ત્ શબ્દોનો ચરો મેદ આપણને હાથ લાગતો નથી પણ એમાં કંઈ પણ ઇતિહાસિક તત્ત્વ હોયુ જ ઝોઈએ.' ૧૮૦

જો અળહિલવાઘથી પૂર્વ સરફતુ નગર ઝડીએ તો રોમનનગર બગાઝમાં હોવા વિશે સહેજે અનુમાન થાય; પરંતુ તાલખ્યસમયે 'બગાઝ' અને 'પૂર્વ' શબ્દને નિષ્પ્રયોજન ચીઝ્યા જગાય છે. એ શબ્દો લઈ લઈએ તો વિમલનું સિંધ દેશમાં

૧૭૨. અપદેશસપ્તિકા-દ્વિતીય તીર્થાધિકાર, ચતુર્થ અપદેશ, પૃ. ૮૭

૧૭૩. અ પ્રા. જૈન લેગસંદોહ, પૃ ૨૦૪

તથા ત્રયોદશમુરપ્રાણ-છત્રોદાલક-ચન્દ્રાવતીનગરીસ્થાપક-પોરવાહ-શાતીયશ્રીવિમલમન્નિવ્રણા શ્રીઅર્વુદાચલ-શ્વપભદેવપ્રાસાદઃ સ્મરિતઃ ।

જુઓ વિમલપ્રવચ (વ્યાસ), પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૧.

૧૭૪. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૮

૧૭૫. વિવિધ પુસ્તક ૭૬ : અંક ૧; જૈસા પૃ ૨૧૫

૧૭૬. વિવિધ પુસ્તક ૭૬, અંક ૧; જૈસા પૃ. ૨૧૫

૧૭૭. ગુમરાઈ પૃ. ૧૪૭

૧૭૮. GTG p. 142

૧૭૯. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૮

૧૮૦. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૧

રોકાણ અને મીમે એને મહમૂદનો પીછો પકડવાનું સોંપેલું કાર્ય એમાંથી રોમ-નગરના ચાર મુલતાનો ઉપરના વિજયની વધી મઠી રહે છે. મોળીલાલ સાંઘેતરા 'વર્ણકમમુચય ભાગ ૨)'માં 'રોમ' એ પંજાબનો મીઠાનો પ્રદેશ-Salt Range હોવાનું જણાવે છે.^{૧૮૧} જો આ હકીકત સ્વીકારીએ તો 'રોમનગર' એ પ્રદેશ પંજાબમાં આવ્યો ગણાય. આ પંજાબનો પ્રદેશ એટલે મુલતાન મહમૂદની હકૂમતનો પ્રદેશ હતો. નવમી સદીથી મુલતાન મુસ્લિમોની હકૂમત નીચે હતું.^{૧૮૨} મુલતાન મહમૂદે એને હિંદુસ્તાનમાંનું પોતાનું યાણુ ધનાયુ હતું. કારણ કે હિંદુસ્તાન પરની યુદ્ધની ચઢાઈઓનું આયોજન એને મુલતાનમાં રહીને થતું હતું. સોમનાથથી પાછા ફરતાં મુલતાન મહમૂદ સિંધ થઈ મુલતાન આવ્યો હતો, એટલે હમ્મુકની હકૂમત સિવાયના સિંધના પ્રદેશથી લઈ મુલતાન મુઘીની સલંગ પટ્ટી પર મુસ્લિમોનો અમલ હશે મોજના સેનાધિપતિ જુલચંદ્રે અળહિલવાડ ઉપર સવારી કરી સ્વારે મીમ સિંધ પ્રદેશ તરફથી રાજધાની તરફ પાછો ફર્યો; અને વિમલ મહમૂદની પૂંઠે પૂંઠે એ રસ્તે પાછો ફરતો હતો તે જ રસ્તે ગયો; અને વધે આવતા મુસ્લિમ પ્રદેશોને ઉત્તરહિંદના અન્ય હિંદુ રાજવીઓનો સહકાર લઈ દબાવતો ગયો. છેલ્લે એને રોમનગર પહોંચી જઈ એના પર પણ જીત મેળવી હશે. આ 'વાર' કે 'તેર' મુલતાનો ઉપરની જીતને 'રોમનગર' પરની ચઢાઈ અને જીત ગણાવી શકાય.

ચંદ્રાવતીનો દંડનાયક

વિમલપ્રબંધના જણાવ્યા મુજબ, વિમલના ઝરકપંથી મઠી રહેલા સહકાર્ય-કરોએ મીમને ઝરકેરી વિમલનો કાંઠો ઘૂર કરવાનું વિચાર્યું. અગાઉ જોઈ ગયા તે મુજબ, મીમ ત્રુપે વાષને છૂટો મૂકી એને વશ કરવાનું વિમલને સોંપ્યું; માત્ર સાથે સ્પર્ધામાં એને હાર્યા; પરંતુ એમાં ન પાવવાથી વિમલ પાસે પાપદાદાના સમમતુ લહેણ કાઢ્યું, જેથી વિમલને ચંદ્રાવતી જઈ રહેલું પડ્યું. આ હકીકતો નિર્મૂલ છે એ આપણે જોઈ ગયા છીએ. પ્રબંધકાર વિમલના ચંદ્રાવતી તરફના પ્રયાણને વર્ણવતા જણાવે છે કે વિમલે પોતાની સાથે અનેક હાથી, અશ્વો, રથ, વાહનો, ઝટ સાથેનું-મોટું કટક-લીણું હતું.^{૧૮૩} જતા એને મીમ ત્રુપનો રજા લીધી^{૧૮૪} અને કહ્યું: દુશ્મનોએ મને જેવી દેશનગતિ પહોંચાડી તેવી તમને કોઈ

^{૧૮૧} વર્ણકમમુચય, ભાગ ૧, પૃ. ૨૧; ભાગ ૨. પૃ. ૮૦

^{૧૮૨} COG p 43

^{૧૮૩} વિપ્ર ૭-૧૩ થી ૧૬ ^{૧૮૪} વિપ્ર ૭-૧૬

पहोचाडशे नहि.' आम बही विमले अणहिलगाडनो सीमाडो ओळख्यो.^{१८५}
 त्यांची विमल मात्पवण पहोर्यो. त्या जई एणे सत्ताधीश तरीकेनां चिहो धारण
 क्यो. आ प्रसंगे चंद्रावतीनो राजा 'राडाली' गाम तरफ आय्यो.^{१८६} विमलना
 कटकनां निशाननो अवाज सांमळी चंद्रावतीनो राजा मुर्छां पाम्यो अने एना
 रावें शीकरा नासीने छट्टाना राजा पासे जई रह्या.^{१८७} आम विना रोरुटोक
 विमले चंद्रावतीनी गादी प्राप्त करी.^{१८८}

लावण्यसमयना विमलप्रबंध उपरवी ए ज समयमां सौभाग्यनदिसुरिए
 संस्कृतमां तैयार करेल 'विमलचरित' मांशी उल्लेख मळे छे के धाराना परमार
 राजा साये विमलने जूनी मैत्री हती तेथी विमल चंद्रावती गयो; परंतु परमार
 राजा विमलने आवतो जाणीने डरवी नासी गयो. एथी त्यांना मांडलिकोए
 विमलने चंद्रावतीनो राजा बनाय्यो.^{१८९} 'उपदेशसप्ततिका' प्रबंधकारना मतव्यने
 पुष्टि आवे छे: 'चंद्रावती नगरीमां आवीने भीमराजाची अपमान पामेलो विमल
 कोटवाल राज्य करे छे.^{१९०} आ उपरवी मणिलाल व्यास कल्पना करे छे के
 'राजघटपटथी विमलने भीमदेव साये अणवनाव गयो, अने तेथी ए पोतानु
 धन लईने छानोमानो पाटण छोडीने चात्थो गयो;' ओके साथे ए पण कहे छे
 के 'विमल चंद्रावतीनो राजा धयो होय तो कविनी पूर्वे यवला पीशा जैन
 प्रपकारोए अवश्य ए हकीकत नोंवी होत. गुर्जरेश्वरना सेनापतिनु पद भोगवनार
 अने मोटी जीतो मेळवनार पुरुष चंद्रावतीमां राजा जेसु मान भोगवतो. हतो
 एम कहेनामां आवे तो ए अतिशयोक्त भयुं कहेवाय नहि.^{१९१} आ खरं चंद्रावती
 जई रह्यो, परंतु प्रबंधकारने पुष्टि आपता जे उल्लेखो मळे छे ते बराबर नथी.
 भीमथी रिसाईने नहि, पण भीमे आदेश आपवाधी विमल चंद्रावती जई रह्यो
 हतो.^{१९२} गौरीशंकर ओसाणा मत मुमय 'विमलने चंद्रावतीनो राजा मामी लेवो
 ते गप छे.^{१९३} आ उपरवी एम तारवी शकाय के भीमदेव साये खटराय

१८५. विप्र ७-१७

१८६. विप्र ७-१८

१८७. विप्र. ७-१९.

१८८. विप्र ७-२०

१८९. विमलचरित-(संस्कृत) सौभाग्यनदिसुरि, वि. स. १५७८ तथा विप्र
 (व्यास) प्रस्तावना, पृ. ६६-६७

१९०. उपदेशसप्ततिका, द्वितीय धोतीर्थाधिकार चतुर्थ उपदेश, १-८७

१९१. विप्र (व्यास) प्रस्तावना, पृ. ६६

१९२. प्राचीन जैन लेखसंग्रह न १३२, श्लोक ८

१९३. विविध पु. ७६, अंक १

યવાથી કે રાજપટપટ થવાને કારણે વિમલને અળહિલવાદ છોડવું પડ્યું નહોતું, પરંતુ भीमदेव नृपनी सेवानो अवगणना करवायी चद्रावतीना राजा धधूकराज उपर गुस्से थई भीमे एने भोजनरेशनो पासो मोकली आप्यो हतो अने भीमे प्रतापी अने युद्धिशाळी विमलने अर्बुदनो दंडनायक बनाव्यो हतो.^{१९४} ओझा आ मतने पुष्टि आपे छे : 'धधूके गुजरातना सोलंकी राजा भीमदेव प्रथमनी सेवा न स्वीकारी आयी भीमदेव तेना पर गुस्से थयो (चढाई करी) अने तेथी से आवु छोडीने धारानो राजा भोज जे सँ बन्वते चितोडमा रहेतो हतो तेनी पासो जतो रह्यो. भीमदेवे प्राग्वाटवशी महाजन विमलने आशुना दडपति तरीके नियुक्त कयों.^{१९५} हुर्गोशकर शास्त्री पण कहे छे के 'विमल मंत्री भीमदेवशी रिसाईने नहि पण विमलवसतिनो छेए कहे छे तेम एणे दंडनायक करीने मोकलवायी चद्रावती गयो हतो.^{१९६}

वस्तुस्थिति आम हती. मूळराज चौलुक्ये आवुना परमार राजा धरणी-वाराहने पराजय आयीने नसाडी भूक्यो हतो.^{१९७} एनो पौत्र धधूक परमार मूळराजना पौत्र हुर्लभराजनो एंडियो राजा हतो.^{१९८} आ धधूकराजे भीमनी सेवानो अवगणना करी; भीमे एनो पराजय कयों, अने तेथी ए माळवाना राजा भोजना प्रदेशमा आवेल चित्रकूट (चितोड) जई रह्यो.^{१९९} 'वस्तुपालचरित'ना उल्लेख मुजब, परमार राजा पण एना परामवनी क्षकायी पोतानी राजधानी छोडी गिरिदुर्गमा जई रह्यो हतो. (जिनहर्ष' प्रस्ताव ८८)

, आ चढाई भीमे पोते करी हती के विमलनी सरदारी नीचे सैन्य मोकल्यું હજુ એ વિવાદાસ્પદ હકીકત છે. મુનશી કહે છે કે 'આ વિજય भीमे

૧૯૪. પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ નં. ૧૩૨, શ્લોક ૫-૬-૮

चद्रावतीपुरीशः समजनि वीराप्रणीर्धन्धुः ।

श्रीभीमदेवस्य नृपस्य सेवाममन्यमानः किल धधुराजः ।

भरेशरोपाद्य ततो मनस्वी धाराधिप भोजनृपं प्रपेदे ।

ततश्च भीमेन नराधिपेन ग्रापमूर्ध्निर्विमलो महामतिः ।

कृतोर्बुदे दडपतिः सता प्रियः ॥

૧૯૫. રાજપૂતાનેકા ઇતિહાસ, પૃ ૧૯૩-૧૯૪

૧૯૬. ગુમરાઈ પૃ ૨૧૬

૧૯૭. COG p. 31

૧૯૮. COG p. 49

૧૯૯. COG p. 49

મેઢવ્યો હતો, પણ એનો યશ વિમલને અપાયો છે.^{૨૦૦} દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રીના મત મુજબ 'મીમે ધધૂકને દેવાવ્યો હતો',^{૨૦૧} પરંતુ ગૌરીશંકર ઓઝા આ વાચતમા સહુ સ્પષ્ટ છે ધધૂકરાજની પોતાની વિરુદ્ધનો ઉદ્ધતને સરસી કરવા માટે મીમે પોતાના દહનાયક વિમલને સૈન્ય સાથે ચદ્રાવતી પર મોકલ્યો હતો.^{૨૦૨} 'નેમિનાથચરિત'નો પ્રાસ્તિ ઇતિહાસિક દ્રષ્ટિ આ હકીકતનુ સમર્પન કરે છે. "મીમના વચનથી શત્રુને જીતવા માટે ચતુરંગ સેનાને લઈને ગયેલો વિમલ ચંદ્રાવતીના પ્રવેશને પામ્યો શત્રુના મસ્તક કપડે કરી, અને એમ પોતાના શ્વામીનો હુકમ સિદ્ધ કરી ત્યાં વસતો ૮ અર્બુદ નામના પર્વતને સાચવી રહ્યો છે.^{૨૦૩}

પૃથ્વી લાક્ષણ્યસમયે વિમલપ્રરઘમાં જે રીતે ચદ્રાવતી પરની ચઢાઈનો ડાળેય કર્યો છે તે ઘરાબર નથી વિમલ મીમદેવથી રિસાઈ અળહિલરાહમાથી જ ચતુરંગ સૈન્ય લઈ મીમદેવની રજા લઈ ચદ્રાવતી જવા નીકળે ૮ ઘરાબર નથી એમ કહી શકાય કે મીમદેવની અનુજ્ઞા લઈ વિમલ મોટા સૈન્ય સાથે ચદ્રાવતી જવા નીકળ્યો અને આવતો જાણી ચદ્રાવતીના રહીશા ઠાઠાનગર ગતા રહ્યા વગેરે માત્ર વધિવસ્તના જ છે, ધ્રોતાનનો માત્રેની રજનની રીતિ છે એમ કહી શકાય.

ચદ્રાવતી ઉપરનો ચઢાઈનું જે કારણ મળે છે તે સિવાય પણ યીના કારણો હોવા જોઈએ ઉત્તર તરફથી ગુજરાત પર ચઢાઈ થવાનો ભય હોય તો ૮ મિત્તમાઢ—ચદ્રાવતીને રસ્તે ઘડેને હતો સુલતાન મહમૂદ ૮ જ રસ્તે આવ્યો હતો ચદ્રાવતી અર્બુદગિરિની તહેદીમા વસ્યુ હય ત્યારે અર્બુદગિર ગુજરાતનો નૈર્ગર્ગિક કિલ્લો હતો સુલતાન મહમૂદની ચઢાઈ તામ્બી હતી, રોમનગર—બાર સુલતાનો ઉપરનો વિજય પણ પૃથ્વી જ તાજો હતો, પૂર્વ—ઉત્તર યાત્રુથી માઢવાના રાજા મોજનો પૃથ્વી જ ભય હતો, ચદ્રાવતીની ઉત્તરે આવેલ નહલનો રાજા ગુજરાતના તેજને શાસન આપવા તકની રાહ જોતો હતો, શાકમરિ (અજમેર), મરુસ્પલી (મારવાઢ), મેવાઢ વગેરે પ્રવેશના રાજાઓનો ગુજરાત સાથે જોઈએ તેવો મેઢ નહોતો, આવા સંજોગોમા મીમે હામર—દામોદરને મોજની રાજસમામા સાધિવિપ્રદક તરીકે નીમ્યો.^{૨૦૪} અને વિમલન ચદ્રાવતીના રજા ધધૂકના

૨૦૦ GTG p 142

૨૦૧ ગુમરાઈ પૃ ૨૧૩-૨૧૪

૨૦૨ શિરોહીકા ઇતિહાસ, પૃ ૧૩૪-૧૩૫

૨૦૩ નેચ ગાથા ૧૨ ૨૦૪. COG

પરાજય પછી ચંદ્રાવતીના દંડનાયક તરીકે નીમ્યો એમાં એનું કૌશલ દર્શાવે આવે છે. મુનશી યોગ્ય જ કહે છે : 'વિમલમાં મત્રી તરીકેની જે મહત્તા હતી તેવી જ મહત્તા સેનાધિપતિ તરીકેની હતી.'^{૨૦૫} ઉત્તર-પૂર્વની સરહદે આવેલા રાજ્યોનો જે ભય હતો તેને યાચી શકે એવી શક્તિ વિમલમાં હતી. અને આ વિશિષ્ટ શક્તિથી જ, જેટલા સમય સુધી એ ચંદ્રાવતીમાં દંડનાયક તરીકે રહ્યો ત્યાંસુધી, કાર્ય કયું હતું. ચંદ્રાવતીમાં સ્થિર થયા પછી વિમલે જેની સાથે પોતાને જૂના સમયની મૈત્રી છે^{૨૦૬} તે પરમાર રાજા ધંધૂકને ચિત્રકૂટથી પાછો બોલાવ્યો, 'વિવિધતીર્થકલ્પ'ના^{૨૦૭} જણાવ્યા મુજબ ધંધૂકને સમજાવી, એના ઉપરનો ગુબેરેશ્વર ભીમનો રોષ ભક્તિ વડે દૂર કરાવી, ધંધૂકને પાછો ચંદ્રાવતીમાં સ્થાપ્યો.^{૨૦૮} શત્રુનું શઠ હમેશાં રાષ્ટ્રી મૂકવા કરતાં પ્રેમથી વશ કરી લઈ, એને રાજ્યની પહોંચે રાખવાનું વિમલે ઊચિત માન્યું હશે મોજે, ભીમદેવ સિંધમાં હતો ત્યારે તકનો લાભ લઈ ગુજરાત પર ચડાઈ કરી હતી, તે જ મોજે ચંદ્રાવતીના પરાજય પામેલા રાજા ધંધૂકને પોતાના પ્રદેશ ચિતોડમાં આશ્રય આપ્યો હતો એટલે મોજના આશ્રયે ધંધૂક પ્રયત્ન થતી ચંદ્રાવતી પર હલ્લો કરે એના કરતા, પ્રેમથી સમજાવી એનું રાજ્ય એને સુપરતં કરવામાં રાજનીતિજ્ઞપણુ હતું. ભીમે વિમલના આ દુરંદેશીપણાનો સ્વીકાર કરી, ધંધૂકને ચંદ્રાવતીની ગાદી પાછી ધોંપી. આ સમાધાન જે વર્ષે ધંધૂકરાજ ચિત્રકૂટ નાસી ગયો તે જ વર્ષે યયુ કે ત્યાર પછીના વર્ષે યયુ એ વિશે કોઈ ઉલ્લેખ મળતો નથી; પરંતુ, જિનપ્રભશ્વરિ તીર્થચરપંમાં જણાવે છે તેમ, 'વિમલવસહી' વિમલે બંધાવી તે પહેલાં ધંધૂકને ચંદ્રાવતીનગરી પાછી સોંપાઈ હતી.^{૨૦૯}

માઝયા સાથેનું યુદ્ધ

'વિમલ સેનાપતિ સહુ સેના સજ્જ કરીને ભીમરાજાની સાથે ચાલ્યો. ભીમ

૨૦૫. GTG p. 142

૨૦૬. વિમલચરિત : (સંસ્કૃત) સૌભાગ્યનંદિશ્વરિ, વિ. સં. ૧૫૭૮, તથા વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૬

૨૦૭. રાજાનરુશ્રીધંધૂકે કુદ્ધં ધીગુબેરેશ્વરં ।

પ્રસાદ્ય ભક્ત્યા ત ચિત્રકૂટાદાનીય તદ્ગિરા ॥

વિવિધ તીર્થ-અર્ચુદકલ્પ

૨૦૮. ગુમરાઈ પૃ. ૨૧૪

૨૦૯. 'તીર્થચર' ગાથા ૩૪-૪૨, પૃ. ૫૨-૫૩

તથા જુઓ નોંધ ૨૦૭ તથા રાજપૂતાનેના ઇતિહાસ પૃ. ૧૧૩-૧૧૪.

અને વિમલ સેનાપતિ મઢીને મીઝ સામા થયા મોજના દેખતાં જ તેમણે મોજ-સેનાનો ચુરો કર્યો કેટલાક કામઠની પેટે નાસી છૂટ્યા. મોજની સેના ઘણી મરાઈ, મીમ જીતના ઘાજા વગાડતો પાટણમા પેટો' આ પ્રકારનો ઉલ્લેખ વ્યાસે વિમલપ્રવચની પ્રસ્તાવનામાં કર્યો છે, એનો અર્થ એ થયો કે મીમે વિમલની સાથે રહી માઢવા પર વિજય મેઢવ્યો છે

રત્નમદિરગણિના 'મોજપ્રવંધમા માઢવા ઉપર મીમે ચઢાઈ કરી ત્યારે વિમલ સાથે હતો એવો ઉલ્લેખ છે,^{૨૧૦} પણ આ હકીકતને ક્યાય ઇતિહાસિક સમર્થન મઢતુ નથી મેરુતુને 'પ્રવચ્ચિતામણિ'મા આ ચઢાઈ વચ્ચે વિમલ સાથે હતો એવો ઉલ્લેખ સરસો પણ નથી કર્યો^{૨૧૧} વિ સ ૧૪૧૭ મા રચાયેલ 'વસ્તુપાલચરિત'મા ઝિનહરું ઉલ્લેખે છે કે 'વિમલે માલવીય રાજાની સાથેના સપ્રામમા મીમ રાજાના સેનાધિપતિપદને પામી વિજય મેઢવ્યો હતો' (પ્રસ્તાવ ૮) પરતુ મહુમદારે 'ગુજરાતના ચૌલુક્યો'મા વઢનગરની પ્રશસ્તિ, જયસિંહસૂરિના કુમારપાલપ્રતિજોષ તથા પ્રવચ્ચિતામણિના આધારે માઢવા સાથેના યુદ્ધની વિગતે ચર્ચા કરી છે, એ ઉપરથી કહી શકાય કે માઢવા સાથેના સવધમાં મીમ વૃપના સાધિવિપ્રહક દામોદરે (દામરે) મહસ્વનો ભાગ મેઢવ્યો હતો^{૨૧૨} વિમલ એ સમયે ચઢાવતીમા હોવો જોઈએ; અથવા વિ સ ૧૦૮૮ પછી-'વિમલવસહી'ની સ્થાપના પછી આ યુદ્ધ થયુ હોયુ જોઈએ

આ અને આવા જ પ્રકારના કેટલાક ઉલ્લેખ તે તે સમયના પ્રચકારોએ વિમલને નામે ચઢાવી દીધા હોય એમ જણાય છે, ચારસો વર્ષ પછી, ડ્યારે ઇતિહાસિક માહિતી મેઢવવી અતિ મુશ્કેલ હતી ત્યારે, આવુ થનવા સમ્ભવ છે અને એકની હકીકત યીજાને નામે ચઢી જવાની પૂરી સમાધના રહે છે; પરતુ મોજ ઉપર મીમે માત્ર એક વચ્ચે વિજય મેઢવ્યો હતો અને એ કલચૂરી પ્રદેશના રાજા લક્ષ્મીકર્ણની સદાયથી એ સમયે મોજ^{૨૧૨} મૃત્યુ પણ પામે છે વિમલને અને માઢવાની ચઢાઈને એ રીતે કોઈ સંગ્રંથ જણાતો નથી.

ચંદ્રાવતીનગરી અને વિમલવસહી

વિમલ'ને વિમલવસહી વપાવવાની પ્રેરણા કોને આપી હશે એનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ ક્યાંય મઢતો નથી 'વિમલપ્રવચ' પરથી તારવીએ તો વિમલના સમ

૨૧૦. મોજપ્રવંધ • રત્નમદિરગણિ • જુઓ વુદ્ધિપ્રદાશ, પુ ૧૪

૨૧૧. ગુપ્તરાઈ પૃ. ૨૨૨

૨૧૨. COG pp 51-53

પછી આચાર્ય ધર્મઘોષસૂરિ અળહિલવાડ પાટણ આવ્યા અને એમોએ આવું ઉપર જૈન મંદિર ન હોવાને કારણે શ્વેદ પામી 'વિમલ'ને આવું ઉપર તીર્થનું સ્થાપન કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો.^{૨૧૩} વધુમા વિમલને સાથે લઈ એમોએ આરાસણ (કુમારિયા) તીર્થની યાત્રા કરી.^{૨૧૪} ત્યારપછી વિમલની મહત્ત્વાકાંક્ષા પ્રગટી કે પોતાના પ્રતાપી પૂર્વજોની જેમ પોતે પણ કાર્દક કરી છૂટ્યુ જોઈએ.^{૨૧૫}

પ્રાગ્વાટ યશની ઐતિહાસિક પરપરા જોઈએ તો મંદિરો બધાવવાની શક્તિ સારાય કુલમા કતરી આવી છે. પ્રાગ્વાટવશના થેણી નિશ્ચયે' અળહિલવાડમા ઋપમજિન મંદિર ઘઘાવ્યુ હતુ.^{૨૧૬} એના પુત્ર લહરે 'સઢયન'મા વિંધ્યવાસિની દેવીની સ્થાપના કરી 'લહર-ઘણુહાવિ'નુ મંદિર ઘઘાવ્યુ હતુ.^{૨૧૭} આ જ રીતે વિમલને પણ આવું ઉપર એકે જૈન મંદિર ન જોઈ મંદિર બધાવવાની સ્ફુરણા થઈ હોવી જોઈએ. આથી ભીમ નૃપે ઝ્યારે પરમારદેવ ધધૂક પરના વિમલના વિજય પછી એને ચંદ્રાવતીનો દહનાયક નીમ્યો ત્યારે ગર્ભના સંસ્કારે જોર કયું હોયુ જોઈએ, અને એ જ અત પ્રેરણાએ ચંદ્રાવતીનગરની નવેસરથી રચના કરવાની અને અર્ધુદગિરિ ઉપર જિનપ્રાસાદ બધાવવાની શક્તિને સ્થિર કરી હોવી જોઈએ. આ શક્તિને સ્થાયી કરવામા કોઈ જૈન આચાર્યે પણ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો હોવો જોઈએ, પરંતુ એ ધર્મઘોષસૂરિ નથી એ ચોક્કસ છે. અત પ્રેરણા ઉદ્ભવવા માટેનું મીનુ પણ કારણ હોવા સમ્ભવ છે. ચંદ્રાવતીમા દહનાયક તરીકે રહ્યા પછી 'જૈન ધર્મનું પાલન કરનાર'^{૨૧૮} વિમલના મનમા આ અસાર સંસાર વિશે મથન ચાલ્યા જ કરતુ હોયુ જોઈએ, અને ધીમે ધીમે એનું મન સસાર ઉપરથી વિરક્ત થતુ હોયુ જોઈએ. દરરોજ જૈન આચાર્યનો ઉપદેશ મન ચક્રુ સમક્ષ મહમૂદ શક્તીએ કરેલો માનવસહાર, છટપાટ, અને ગામોનાં ગામોનો સંપૂર્ણ નાશ, કપફોટમા પોત જોયેલી સૂનરેજી અને પાતાને મળેલો પરાક્રય, સિંધ દેશથી રોમનગર શુધીની પોતાની યુદ્ધયાત્રા અને એમા પોતે તેમજ પોતાનાં અને સાથી રાજ્યોના સૈન્યોએ કરેલો તુલ્યસંહાર અને શત્રુસૈન્યે કરેલો પોતાના સૈન્યનો સહાર-આ સર્વથી એનું મન કકઢી ઝઠયુ હોયુ જોઈએ. પિતા 'વીરે'

૨૧૩. વિપ્ર ૬-૧, ૬-૨, ૬-૩, ૬-૬, ૬-૭

૨૧૪. વિપ્ર ૬-૭

૨૧૫. વિપ્ર ૬-૨૩

૨૧૬. નેચ ગાથા ૫

૨૧૭. નેચ ગાથા ૭

૨૧૮. અગ્રાસં પૃ ૨૭૨

અસાધારણ પ્રતિષ્ઠા મેળવીને આ અસાર સસારનો ત્યાગ કરી દીક્ષા લીધી હતી, એ સસ્કાર એનામા હતા જ, પિતાનુ વિ સ. ૧૦૮૫મા અવસાન થયું એ હકીકતે પણ એનું મન વ્યગ્ર કયું હશે આથી અશોકને જેમ સારવેલની સામેના યુદ્ધમા માનવસહાર પછી વિજય મળ્યો પરંતુ એ વિજયે એના હૃદયમા અદ્ભુત પરિવર્તન કયું, તે જ રીતે વિમલમા પણ ચંદ્રાવતીનગરી પરના વિજય પછી અદ્ભુત પરિવર્તન થયું હોવું જોઈએ એનો સ્વચ્છ પુરાવો ધધુકરાજ માગેનું પ્રેમથી સમાધાન કર્યું એમા છે એને પોતે જ અગ્ર ભાગ મજવી, મીમદેવને સમજાવી ચંદ્રાવતીનુ રાજ્ય પાછું સોંપાવ્યું એ ऐतिहासिक दृष्टिએ મહત્ત્વની ચીજ છે. આ સમાધાન પછી વિમલ અગદિલવાડ પાટણ ગયો જણાતો નથી, ચંદ્રાવતીમા જ એ રહ્યો જણાય છે.

વિમલપ્રવધના કર્તાએ ચંદ્રાવતી નગરનું ધર્મન કરતા જણાવ્યું છે કે વિમલ સહેલ ઋષિ નીકળ્યો અને કરીને જોયું તો ચંદ્રાવતીનગરીની રચના જોઈએ તેવી જણાઈ નહિ, આથી વિવેચપૂર્વક નગર પરી વતાવશનો એને નિર્ણય કર્યો. ૨૧૯ અને 'આ તે લક્ષ્ય કે દશપુરી હશે' ૨૨૦ એવું નગર વસાવી ૨૨૧ ચતુર્વિધ સઘ સહિત ગિરનાર તથા કાનુજયની યાત્રા કરી ૨૨૨ સઘપતિનો પદવી પામ્યો. 'એથી' વિમલના મનની હોંશ પૂરી થઈ. ૨૨૩

વિમલપ્રવધમા જણાવ્યા મુજબ ચંદ્રાવતાનગરની પુનઃરચના પછી વિમલે સદ્ગુરુના ઉપદેશથી પોતે જે 'ધોર કમ કર્યા છે તેની આલોચના માગી-પ્રાયશ્ચિત્ત હાલુ ૨૨૪ સદ્ગુરુએ જાણુ કે મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય ત્યાં કોઈ રીતે જેનું મંદિર કરાય તો આરાધક થઈ શકાય ૨૨૫ અને એ દૃષ્ટિએ અર્બુદ શિલ્પર પર મંદિર ઘડાવ ૨૨૬ પત્ની ધ્રોની સલાહથી અર્બુદ શિલ્પર પર એને જિન-પ્રાસાદ કરાવવાનો નિર્ણય કર્યો ૨૨૭ જગની પસંદગી કરવા જતાં અર્બુદ શિલ્પર પર વસનારા ભરવાઓ-પ્રાશ્નનો એનો સખત વિરોધ કર્યો ૨૨૮ પરંતુ એમને મનાવીને ૨૨૯ જિનપ્રાસાદ માટે સ્થાલ નક્કો કર્યું આમ છતાં ભરવાઓ આ

૨૧૯ નેચ ગાથા ૧૦, વિપ્ર ૮-૮૩ ૨૨૦ વિપ્ર ૮-૧૧૩

૨૨૧. વિપ્ર ૮-૮૩ થી ૧૧૩ ૨૨૨ વિપ્ર ૮-૧૧૫

૨૨૩. વિપ્ર ૯-૧

૨૨૪ વિપ્ર ૧-૧૫૧ ૨૨૫ વિપ્ર ૧-૧૬૭

૨૨૬. વિપ્ર ૧-૧૬૧ ૨૨૭ વિપ્ર ૧-૧૬૮

૨૨૮ વિપ્ર ૧-૨૦૧ થી ૨૦૪ ૨૨૯ વિપ્ર ૧-૨૧૩

स्थळनी किंमत मागी. २३० विमले भरदाओए जे रकम मागी ते आपोने एमने सतोध्या. २३१ त्यारबाद वास्तुविधान संपूर्ण जागनारा सातसो सलाट वेडाव्या २३२ एओनी माथे शास्त्रीय रीते देरासरना स्थापत्यनी चर्चा करी २३३ अने कार्यनो आरंभ कर्यो लातो मजुरो कामे लागी मया, धमघोवार कार्य शरु थयु २३४ जिनप्रासाद पूरो थता मुघोमा विमलने अनेक मुश्केलीओनो सामनो करवो पडथो. २३५ आरातण-बुभारियाथी आरस मगायवामा आध्यो, २३६ अने जिनप्रासाद संपूर्ण थयो-मउपो रचाया, मजबूत स्तभो तैयार थया, रूपाळी रंमा जेवी पूनळीओ घडाई घाटीलो कमानीमा कोतरकाम दीपी कठपु, २३७ अने 'विमलदसही'- जिनप्रासाद तैयार थता वि सं १०८८ मा, पित्तळनी अडार भारनो मूलनायक ऋषभदेवनो प्रतिमानी प्रतिष्ठा थई २३८ त्यारे त्या 'लाटो लोक' एक्त्र थया हता. २३९

जैनसंप्रदायशिक्षा प्रमाणे विमले सत्ताना घळे आ 'विमलदसही' बघाववा माटे जमीन लीधी होती, परंतु पडोथी किंमत आपोने ए जमीन लीधी २४० विमलप्रवचमा जणाव्या प्रमाणे विमले प्यारे जमीन माटे मागणी करी त्यारे त्या थसता प्राइणोए सखत शिरोध कर्यो अने पछी भारे किंमत लई जमीन आपवानु नवो कर्तुं जिनप्रभसुरिना जणाव्या मुजय 'गुर्जेश्वर (भीमदेव) राजानक (राणा) धधूक पर कुद्ध थवो त्यारे एणे (विमले) भक्तिथी भीम-देवने प्रसन्न करी धधूकने चित्रकूट (चितोड)थी पाछो बोलावी, ए धधूकनी आज्ञा लई विमलवसहीनु सुंदर मंदिर बनान्यु' हतु २४१ गौरीशंकर ओसा पग आ घातनु समर्थन करे छे विमले धधूक पासेथी जमीन लईने आ मंदिर बनान्यु हतु २४२

आनो अर्थ एम घडावी शकाय के चद्रावतीना दडनायक तरीके निमायेला विमले, अर्जुदगिरि पोतानी हुकूमतमा होवा छता, पोतानो प्रिय एवो प्रासाद-

२३०. विप्र ९-२१४	२३१. विप्र ९-२१९
२३२. विप्र ९-२२०	२३३. विप्र ९-२२१ थी २३१
२३४. विप्र ३-२३४	२३५. विप्र ९-२४२ थी २५६
२३६. विप्र ९-२५८	२३७. विप्र ९-२६०
२३८. विप्र ९-२६६	२३९. विप्र ९-२६५
२४०. जैनसंप्रदायशिक्षा तथा विप्र (व्यास) प्रस्तावना, पृ ७१	
२४१. तीर्थकल्पे अर्जुदकल्प, गाथा ३९-४०	
२४२. शिरोहीका इतिहास, पृ ६२	

વિમલસહી ઘઘાવવા માટે ઝોડેતી જમીન માટે ચઢવરી વાપરી નથી. 'જૈન-સપ્રદાયશિક્ષા' અને 'વિમલપ્રવધ'ના કથન મુજબ એમ માની લઈએ કે શરૂઆતમાં વિમલે દડનાયકની સત્તાની રૂપે જમીન લેવાનો નિર્ણય કર્યો હશે, પણ એ નિર્ણયનો એણે અમલ કર્યો નથી એવું તરી આવે છે, અને 'ઘઘૂક'ને ચિત્રકૂટથી પાછો ચોલાવી ચંદ્રાવતીનો ગાદી પાછી સુપરત કર્યા પછી પણ 'પ્રાસાદ માટેની જમીન મેલવરા માટે ઘઘૂકની અનુજ્ઞા મેળવે છે, તેમજ એ જમીનના મીલિકો પ્રથમ થાય તે પ્રકારે કિંમત ધૂકવે છે

વિમલસહીની પ્રતિષ્ઠા

'વિમલ'ની જેને લીધે વિશ્વમાં પ્રસિદ્ધ થઈ છે અને આજે પણ જે જૈન પ્રાસાદ એના અદ્ભુત શિલ્પસ્થાપત્ય માટે સૌને મુસ્ત કરી દે છે તે 'વિમલ-સહી' તૈયાર થવા પછી એમાં પિત્તઙ્ગની અઢાર ભારતી મૂલનાયક શ્રવભદ્રેવની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી એ વિશે જો જો હેલો મળે છે તેમાં લગભગ એકવાક્યતા છે, પરંતુ એની પ્રતિષ્ઠા કોને હસ્તે થઈ એના વિશેના ઉલ્લેખોમાં એકવાક્યતા નથી.

'વિમલપ્રવધ'માં લાવણ્યસમય કહે છે તે મુજબ વિ સ ૧૦૮૮માં આદીશ્વર ભગવાનની અટાર ભારતી પિત્તલમયી પ્રતિમાની વિમલસહીમાં પ્રતિષ્ઠા થઈ ૧૪૩ લાવણ્યસમય પોતે આ વારતમાં સઠગસૂત્રતા સાચવે છે વડા ગણધર ધર્મધોપસૂરિ'ના ૨૪૫ પરિચયમાં આવ્યા પછી, એમની સાથે આરાસણની યાત્રાએ જઈ ૨૪૬ શત્રુજય અને મિરનારની યાત્રા કરી ૨૪૭ પાછા ફર્યા પછી, ચંદ્રાવતીના દડનાયક થયા પછી ધર્મધોપસૂરિને વિમલે ચંદ્રાવતીમાં ચોમાસુ પણ રાખ્યા હતા, ૨૪૮ એ જ સૂરિએ કોઈ સીર્વનો ઉદ્ધાર કરવાનું સૂચવ્યું હતું, ૨૪૯ એટલે પ્રતિષ્ઠા પ્રસન્ને ધર્મધોપસૂરિને નિમનજન અપાય એ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ એના હસ્તે વિમલસહીની મૂલનાયક-પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા થયાનો ઉલ્લેખ વિમલપ્રવધમાં નથી નિમનજનથી હાનર રહ્યા એટલે ધર્મધોપસૂરિના હસ્તે પ્રતિષ્ઠા થઈ એમ માની લેવું એ વરાવર નથી મળિલાલ વ્યાસ કહે છે કે 'સવત ૧૦૮૮માં નાગેન્દ્ર, વદ્ર નિર્મૂતિ અને વિદ્યાધર (જૈન શ્રેતાવર મતના મુખ્ય સપ્રદાય) પ્રમુખ ગણના આચાર્યો અને ચતુર્વિધ સઘની સમક્ષ ધર્મધોપસૂરિને હાથે આદીશ્વર ભગવાનની

૨૪૩ વિપ્ર ૧-૨૬૬

૨૪૫ વિપ્ર ૬-૨

૨૪૭ વિપ્ર ૮-૧૧૫

૨૪૯ વિપ્ર ૧-૩

૨૪૪. વિપ્ર ૧-૨૬૫

૨૪૬ વિપ્ર ૬-૬

૨૪૮ વિપ્ર ૮-૧૧૭

અઢાર ભારતી વલ્લભમયી પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરાવી ૨૫૦ લાગણ્યસમયના સમયમા જ થયેલ સૌભાગ્યનલિસુરિ^{૨૫૧} અને હ્રદહસગણિ^{૨૫૨} પોતપોતાના સસ્કૃત 'વિમલ ચરિત'મા ધર્મધોષસુરિના હસ્તે પ્રતિષ્ઠા થયાનો ઉલ્લેખ કરે છે, વિ. સ ૧૧૦૦માં રૂપવિજયે^{૨૫૩} રચેલ 'વિમલરાસ'મા પણ આ વિધાનોને અનુસરીને પ્રતિષ્ઠા માટે ધર્મધોષસુરિનુ નામ આપ્યુ છે. જિનપ્રમસુરિ આ પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠાનુ વર્ષ સં ૧૦૮૮ આપે છે, ૨૫૪ પણ કોના હસ્તે પ્રતિષ્ઠા થઈ ાનો ઉલ્લેખ કરતા નથી જિનહર્ષસુરિ 'વસ્તુપાલચરિત'મા ઉલ્લેખે છે તે મુજબ ષુદ્ધદગચ્છનાયક રત્નસુરિ^{૨૫૪} આ પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી ૨૫૫ આ વસ્તુપાલચરિતની રચના વિમલપ્રવચ રચાયો તે પહેલા ણ્ડલે કે વિ સ ૧૪૧૭ મા થઈ છે પ્રવચકોશમા રાજશેખર-સુરિ જણાવે છે કે 'અપ્પના વૃક્ષની નજીકમા જ સીર્યની સ્થાપના કરી પિત્તલની પ્રતિમા મૂકી અને વિ. સ ૧૦૮૪મા [શાર સુરિઓ દ્વારા ણી પ્રતિષ્ઠા કરાવી' ૨૫૧ જે જે કલાટના મત મુજબ ચરતરગચ્છના પ્રથમ આચાર્ય વર્ધમાન-સુરિ^{૨૫૫} વિ. સ ૧૦૮૮મા વિમલવસહીમા પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી, ૨૫૭ પ્રોકે

૨૫૦. વિપ્ર (ધ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ ૭૦ અને ૧૦

૨૫૧ વિમલચરિત (સસ્કૃત), સૌભાગ્યનલિસુરિ

૨૫૨ વિમલચરિત (સસ્કૃત), હ્રદહસગણિ

૨૫૩ વિમલરાસ રૂપવિજય

૨૫૪ સીર્યકલ્પે અર્ધુદકલ્પ, પાપા ૪૦, પૃ ૫૨-૫૩

૨૫૫ વસ્તુપાલચરિત-જિનહર્ષ તથા જૈસાસ પૃ ૨૧૦

૨૫૬. ચતુર્મિં સુરિમિરાદિનાથ પ્રલિપ્તિપત્ત ૧' પ્રવચકોશ-વસ્તુપાલપ્રવચ, પૃ ૧૨૧

૨૫૭ 'Extracts from the Historical Records of the Jains.' Dr. Johannes Klatt, Ph D (Berlin) Indian Antiquary, Vol II, September, pp 245 to 246, તથા જૈન ગૂર્જર કવિઓ મા ૨ : 'ચરતરગચ્છની પદ્માવલિ' પૃ ૬૭૩ તથા અર્ધુદપ્રાચીન જૈન લેક્ષસપ્રહ, પૃ ૨૦૪

Mount Abu, Vimala Temple Inscription of Vikrama Samvat 1378 By Prof I Kielhorn 'Epigraphia Indica Vol IX, pp 148-149

" Dr. Klatt gave an extract from a Paṭṭāvali of the Kharatargachchha according to which the minister Vimala belonged to Porvāda (Prāgvāṭa family), and who broke the parasols of thirteen Sultāns, and

કિલહોર્ન વિ. સ ૧૦૮૮મા વિમલવસહીનો પાયો નક્કાયો એમ કહે છે; ૨૫૮
પણ મુનિ જયતવિજયજી કહે છે તેમ વસ્તુતઃ આ વિમલવસહીની પ્રતિષ્ઠા કર્યાનું
વર્ષ છે ૨૫૯

આમ વિમલવસહીમા આદિનાથ તીર્થંકરની પ્રતિષ્ઠા માટે જિનહર્ષસૂરિ
(વિ. સ ૧૪૯૭) આચાર્ય રત્નસૂરિનો, લાવણ્યસમય સૌભાગ્યનદિ દ્વદહસગણિ
(સોઢમો સૈકો) વગેરે ધર્મધોપસૂરિનો અને ક્ષમાકલ્યાણજીની સ્વરતરગચ્છની
પદ્માવલિ (વિ. સ. ૧૮૩૦) વર્ધમાનસૂરિનો ઉલ્લેખ કરે છે, તેમજ રામજીશ્વર-
સૂરિ (જૈનની સતીનો સત્તરાર્થ) આ પ્રતિષ્ઠા માટે ચાર સૂરિઓનો ઉલ્લેખ કરે છે

ધર્મધોપસૂરિ એક કરતા વધારે થયાના ઉલ્લેખ મળે છે; અને પદ્માવલિ
અથવા લેખમા વિ સ ૧૦૮૮ કે એની આસપાસ કોઈ ધર્મધોપસૂરિ થયાની
માહિતી મળતી નથી, ધર્મધોપસૂરિના નામનો ઉલ્લેખ વિ સ ૧૩૭૮મા વિમલવસહીના
કેટલાક શિલાલેખોમા મળે છે, પરંતુ એ ધર્મધોપસૂરિની પાટે જ્ઞાનચંદ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા
કરી^{૨૬૦} એ રીતે મળે છે, ગૌરીશ્વર બોક્ષા પણ માને છે કે ' ધર્મધોપસૂરિના
ઉપદેશથી આશુ ઉપર વિમલે મંદિર બધાવ્યું એ વાત સદિશ છે, કારણ કે તે મંદિરમા
મહાત્મા કર્વાડે^{૨૬૧} વિ સ ૧૨૨૬મા તેના માતાપિતાની મૂર્તિઓ બનાવી મૂકી ને તેની
પ્રતિષ્ઠા કરવાનું કાર્ય ધર્મધોપસૂરિએ કર્યું હતું^{૨૬૨} રત્નસૂરિ પણ આ સમયમા

established the town of Chandrāvati, caused a temple of Rishabhadeva to be built on the mount Arbuda—a temple which even now is known by the name Vimal-Vasahi, and which it is added was consecrated by Vardhamānasūri in the year 1088 "

બકી જુઓ Prof. Weber's Catalogue of the Berlin Mss., Vol II, pp 1036 & 1037

તદા ત્રયોદશસુરપ્રાણચ્છત્રોદાલકચન્દ્રાવતીનગરીસ્થાપક-પોરવાહજ્ઞાતીય-
શ્રીવિમલમન્નિના શ્રીઅર્બુદાનલે ઋષભદેવપ્રસાદઃ કારિતઃ. .તનાશ્ચાપિ
વિમલવસહી ઇતિ પ્રસિદ્ધિરસ્તિ । તત શ્રીવર્ધમાનસૂરિ. સવત ૧૦૮૮
મધ્યે પ્રતિષ્ઠા શ્લવા પ્રાન્તેડનશન શ્લેષ્વા સ્વયં ગત ।

૨૫૮. જુઓ નોંધ ૨૫૭.

૨૫૯. અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ, પૃ. ૨૦૮

૨૬૦. અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ—જુઓ શિલાલેખ અક ૬૫, ૬૯, ૭૫,
૭૭, ૭૯ વગેરે

૨૬૧. વિઠૌલિ, શુદ્ધિપ્રકાશ, તથા જૈસાદ ૪ ૨૧૫

ધયાનો કોઈ ઐતિહાસિક પુરાવો નથી. આથી રાજશેખરસૂરિ 'ચાર સૂરિ દ્વારા આદિનાથની પ્રતિષ્ઠા થયા'નો ઉલ્લેખ કરે છે એ યોગ્ય લાગે છે. અમદાવાદની સ્થાપના -લાતમુહૂર્તે પણ ચાર પત્રિય પુરુષોએ એકત્ર થઈ વિ. સં. ૧૪૬૮ માં કર્યાનો ઉલ્લેખ છે.^{૨૧૨} આ પ્રણાલી જૂની પણ હોય, તેથી ચાર સૂરિઓ દ્વારા આ પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા થઈ હોય એ સંમતિ છે. આ ચાર આચાર્યો કયા એ વિચારતાં શરતરગચ્છની પટ્ટાવલિમાં જેમનો ઉલ્લેખ છે તે વર્ધમાનસૂરિ અને એમના શિષ્યો હોય એ નિશ્ચિત થાય છે. આ વર્ધમાનસૂરિએ વિ. સં. ૧૦૮૮માં આ વિમલ-વસહીની પ્રતિષ્ઠા કરી^{૨૧૩} અનશન ધારણ કરી સ્વર્ગગમન કર્યું હતું. એમના શિષ્યો જિનેશ્વરસાગરસૂરિ અને શુદ્ધિસાગરસૂરિ, અને જિનેશ્વરસૂરિના શિષ્યો જિનવદ્ર અમયદેવ અને ધનેશ્વર આ પ્રસંગે હાજર રહ્યા હશે. આ શિષ્યમંડળ એ સમયે સમર્થ કોટિનું વિદ્વાન હતું.^{૨૧૪}

'વિમલવસહી' ધધાવ્યાનો સ્વર્ચ

'વિમલવસહી' ધધાવતાં વિમલને કુલ કેટલો સ્વર્ચ થયો હશે એના વિશે ચોક્કસ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. 'વિમલપ્રબંધ'માં આ વિશે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી. માત્ર અધારનવાર લે ઉલ્લેખ મળે છે તેનાથી કલ્પી શકાય કે ધધો સ્વર્ચ થયો હશે 'પ્રાસાદની જગા માટે ઉપરાણપરી પાંચ પાંચ સુવર્ણ ટંકા પાથરી જેટલી જમીન જોઈતી હતી તેટલી જમીન મેળવી,'^{૨૧૫} 'કારીગરોને હાથે સોનાનાં સાંકળાં પહેરાવ્યાં,'^{૨૧૬} આરાસગથી અબુદશિશ્વર પર લઈ જાયા માટે દરેક પથ્થરની કિંમત રૂપા જેટલી થઈ;^{૨૧૭} 'સોનું રૂપુ ગઢાવી એની હાંટો કરાવી;'

૨૧૨. ગુજરાતનું પાટનગર : અમદાવાદ, પૃ. ૩૧

૨૧૩. 'પાટણમાં ચાલીપાર્થનાથના મંદિરનો શિલાલેખ.' સ. ૧૬૫૨માં એ મંદિર ધધાવેલું. એ દેરાસરમાં મૂલનાયકની સામેની ખીંત ઉપર આરસની તક્તી છે તેના ઉપર ધધન લીટીનો એક લેખ હીણા અક્ષરે કોતરેલો છે તેમાં શરતરગચ્છની પટ્ટાવલિ છે. લેખ સંસ્કૃત ભાષામાં છે :

'તત્પટ્ટપ્રમાકરપ્રવરવિમલદળનાયકકારિતર્વુદાચલવસતિપ્રતિષ્ઠાપક (૭)-શ્રી સીમધરસ્વામિ-સૂરિમન્યારાષકશ્રીવર્ધમાનસૂરિ...'

'વસ્તુપાલનુ વિદ્યામઢલ અને વીજા લેલો'મા 'કેટલાક ઐતિહાસિક શિલાલેખો.' ડૉ. મોગીલાલ જ સંલેસરા, પૃ ૧૫

૨૧૪. જૈસાદ પૃ. ૨૦૭-૨૦૮

૨૧૫. વિપ્ર ૧-૨૧૬ થી ૨૧૭

૨૧૬. વિપ્ર ૧-૨૩૪ ૨૧૭. ૧-૨૫૧

૨૬૮ આ સર્વનો અર્થ સરચાહે એ થયો કે 'વિમલવસહી' વધાવતા ચરોહો દ્રમ્મ-સુવર્ણટકાઓનો સ્વર્ચ થયો હશે. જિનહર્ષસુરિના જણાવ્યા મુજબ 'આઠ કોટિ સુવર્ણનો સ્વર્ચ થયો હતો.' ૨૬૯ સોમધર્મ પળ આ જ સ્વર્ચ જણાવે છે. ૨૭૦ દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી આ જ આકડાને રજૂ કરીને કહે છે : 'એ આકડો અક્ષરશ નથી; વાકી એવી કારીગરીવાલું મંદિર વધાવવામા ઘણું રત્ન થયું હશે એ બોક્સ' ૨૭૧ મોહનલાલ દેસાઈ 'આલી દુનિયામા આવું મંદિર પહેલવહેલું થયું છે' એમ કહે છે. ૨૭૨ પ્રોફે. વેબરના જણાવ્યા મુજબ 'દેવાલય વધાવનાની જમીન બ્રાહ્મણો વાસેથી મેળવવામા વિમલે સોનાના સિક્કા જમીન ઉપર ૨૭૩ પાથર્યા અને દેવલ વધાવવામા એણે ૧૮૫૩૦૦૦૦૦ સ્વર્ચ્યા' ૨૭૪

એ જમાનામા અઢાર કરોડ ત્રેપન લાચની રકમ વિમલ પાસે આવી શક્યાથી ૨ મળિલાલ વ્યાસ યુલ્કસો કરતા કહે છે કે 'વિમલ નિર્ધનાવસ્થામાથી એકાએક કોટધધિપતિ અને રાજમાન્ય પુરુષ થયો એ વનાય અન્યો ઉપજાવે તેવો છે' પરંતુ એ 'ગમે તેમ હોય વિમલ મોટો ધનવાન અને પરાક્રમી પુરુષ થયો એ નિર્વિવાદ છે' ૨૭૪ વ્યાસ જેવી શકા કોઈને પણ થવા સમર્થ છે વિમલ-પ્રવચકારમા કયન મુજબ વિમલ ચદ્રવતીનગરીની નવેસરથી રચના કરે, મિરિનાર અને જાનુજયના સપ કાઢે, અને અર્ધુદગિરિ ઉપર શિલ્પસ્થાપત્યની અનુપમ કૃતિ સર્જાવે ત્યારે એને કોઈનું પીઠપઠ્ઠ સો હોય જ ઔરેંએ લાવણ્યસમયે આ શકાને નિર્મૂલ કરવા માટે કાલ્પનિક રસ્તો કાઢ્યો છે 'ધામાને ત્યા રહી હોતરમા કામ કરતા અને ગાયો ચારતા વિમલને એક સ્થળે પોલું દેહીને ત્યા લાકડો નાપતા ધણધણ કરતા ટેકા ત્યાથી નીકળી પહણ, વિમલે એને દૂર કર્યાં તો એમાંથી સોનાનો ઝલ્લક પ્રાપ્ત થયો' ૨૭૫ લાવણ્યસમયના સમકાલીન ઇન્દ્રહસણિ પણ

૨૬૮ વિપ્ર ૧-૨૩૭

૨૬૯ વસ્તુપાચરિત (સંવત ૧૪૧૭)-જિનહર્ષ પ્રસ્તાવ ૮

૨૭૦. ઉપદેશસપતિકા, દ્વિતીય અધ્યાય, તીર્થાધિકાર, પૃ ૮૭

૨૭૧ ગુમરાહ પૃ ૨૧૪

૨૭૨. જૈસાહ પૃ ૨૧૩

૨૭૩ Prof. Weber's Catalogue of the Berlin MSS, Vol II, pp 1006 & 1037, તીર્થરાજ આવુ-પૃ ૩૮ નોંધ ૫. અર્ધુદશચીન જૈનલેખ સંદોહ પૃ ૨૦૫

૨૭૪. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ ૬૩

૨૭૫. વિપ્ર ૪-૧૧/૧૨

આ જ મતલબની માહિતી આપે છે. ૨૭૧ પરંતુ અગાઉ જોઈ ગયા તેમ આ વાત સાચી નિર્મૂલ છે. સૌ પ્રથમ તો વિમલના પૂર્વજો ધનાઢ્ય હતા: નિઘ્ન અને સહરની વાતે એક વાજુ રાસીએ તોપણ વિમલના પિતા પણ ધનાઢ્ય હતા; 'ઘોર' ટંકશાહનો અધ્યક્ષ હતો અને મહા અમાત્યની પદવી મુઘી પહોંચ્યો હતો; ચાર ચાર રાજાની સેવા કરવા એ માગ્યશાહી થયો હતો; વિમલનો માઈ 'નેદ' પણ મીમનો એક મંત્રી હતો. આ સ્પરશી એમ માનવાને કારણ મળે છે કે વિમલને વારસામાં સારી રકમ મળેલી હોયી જોઈએ. યધુમાં પાટણમાં જેની પાસે પુસ્તક ધન હતું તેણે શ્રીદત્ત નામના વ્યવહારિયાએ પણ સારી એવી રકમ પોતાના જમાઈ વિમલને આપી હશે. સાવળ્યસમયના કયન મુજબ 'ધી' સાથે ધૈવિશાહ ૨૭૭ થયા પછી વિમલને સુરત સુવર્ણકલશ પ્રાપ્ત થાય છે એનો અર્થ એમ પણ કરી શકાય કે શશુર પક્ષ તરફથી વિમલને સાદું નાણું મળ્યું હશે. વઢી એ સમયમાં અણહિલવાડ પાટણમાં અનેક કોટપથિપતિઓ અને લક્ષાધિપતિઓ વસતા હતા. જેમને રયાં કરોડ નાણું હોય તેઓ પોતાની મહત્તા સૂચવવા કરોડ ધીઠ અક્કેક શ્વજા ફરકાવી શકતા. ૨૭૮ 'ઘોર' અને 'શ્રીદત્ત' આમાંના જ શ્રેષ્ઠીઓ ન હોય એમ માનવાને આપણી પાસે કોઈ કારણ નથી. આમ પિતૃપક્ષ અને શશુરપક્ષ તરફથી મળેલો સુવર્ણવારસો ધર્મમાં આસક્ત વિમલે ધંદાવતી નગરની પુનરુત્થનામાં, ગિરનાર શબ્દજવની યાત્રામાં અને 'વિમલવસહી'માં જીવ્યો હોય એ માનવા જેવી વાત છે.

યીઝી એક ઘસ્ટુ પણ વિચારવા જેવી છે. મીમદેવને સ્થાપત્યનો અત્યંત શોખ હતો; અને એનો રાજ્યકાલ ભારતવર્ષમાં સ્થાપત્યકલાના ઇતિહાસમાં અજોડ કહી શકાય એમ છે. ૨૭૯ મુસ્લિમોના હાથે નિષ્કુર સીતે તૂટ્યું હોયું છતાં હજુ પણ પોતાનાં મગ્ય સૌન્દર્ય અને આકર્ષક રચનાથી ગૌરવપૂર્વક ડમેલાં મોઢેરાનાં મંદિરો પોતાના રાજ્યકાલની શુભઆત્મા મીમદેવે બંધાવેલુ: ૨૮૦ સુલતાન મહમૂદે જે

૨૭૬. વિમલપ્રબંધ (સંસ્કૃત) - હન્દહસગણિ

૨૭૭. વિગ્ર ૪-૬૭

૨૭૮. દ્વયાશ્રય

૨૭૯. COG p 58.

૨૮૦. સુલતાન મહમૂદે અણહિલવાડથી સોમનાથ જતાં પહેલો, એનો રસ્તો રોકવા મીમદેવે મોઢેરા મુકામે રોકેલા વીસ હજાર સૈનિકો પર હલ્લો કરી એનો નાશ કર્યો હતો. આં વીરોચિત કાર્યમાં સ્તૂતી ગયેલા સૈનિકોની સ્મૃતિમાં વિ. સં. ૧૦૮૩માં મીમદેવે આ મોઢેરાનું મંદિર બંધાવ્યાનો

મંદિરને ધીર્ણવિધી કરી નાશ્યું હતું તે સોમનાથના દેવઠનો મીમદેવે વિશાલ શિલાપટ્ટકોથી ઝીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો.^{૨૮૧} પ્રોફે સાકલ્લિયાના મતનુ મુજબ 'વિમલવસહી'મા જે પ્રકારનું રચનાકૌશલ જણાય છે તે જ પ્રકારનું રચનાકૌશલ સોમનાથના દેવાલયની અદરના ભાગના સ્તમ્ભોમા તેમજ બીજે જણાયુ છે.^{૨૮૨} મીમદેવના રાજ્યકાલ દરમિયાન ઇની આળ નીચેના પ્રદેશ અમદાવાદમા- આશાવઢમાં વિ. સ ૧૦૬૧ મા સુદર મસ્જિદ બધાયાનો પણ ઉલ્લેખ મળે છે. ૨૮૩ મેરુતુગના જણાવ્યા મુજબ મીમદેવની રાણી હર્યમતીએ સહસ્રલિંગથી પણ વધુ સુદર સ્થાન^{૨૮૪} અને હજુ પણ કારીગરીની દ્રષ્ટિએ અનુપમ ગણાય તેવી, તદ્દન ભગ્વાદ હાલતમા અવશેષરૂપે રહેલી, 'રાણીની વાવ' બધાવેલા એ જાણીતી હકીકત છે.^{૨૮૫}

આમ મોઢેરાના અને શ્રીસોમનાથ જેવા સૌન્દર્યયુક્ત દેવાલયો બધાવવા પાછલ મીમદેવે જે પાર્શ્વ કર્યો છે તે જોતા પોતાના જ રાજ્યમાં પોતાના માનીતા રાજનાયક દ્વારા બધાઈ રહેલી 'વિમલવસહી'ને મીમદેવે અવશ્ય સહાય કરી હોવી જોઈએ, નેમિનાથચરિતમાની પ્રશસ્તિના ઉલ્લેખથી આ મતને સમર્થન પણ મળે છે : 'એક ધીજે સમયે મીમના વચનથી સત્તુને જીતયા માટે ચતુરેશ સેના લઈને ગયેલો વિમલ ધીચદ્રાવતીના પ્રદેશને પામ્યો અશુના મસ્તક કબજે કરી, અને એમ પોતાના સ્વામીનો આદેશ સિદ્ધ કરી ત્યાં વસતો એ અનુદ નામના પર્વતને સાચવી રહ્યો છે. એના પછી અબાદેવીના બરદાનથી જેને રૂઢી શક્તી છે તેનો, મીમ અને નેહના આદેશથી અનુદ ગિરિરાજના શિખર ઉપર જગમદેવઠનું ચેલગર કરાવે છે'^{૨૮૬} મીમદેવનું શાસન સપતિ અને શિલ્પમા વિકસ્યુ હતુ ^{૨૮૭}

ઉલ્લેખ છે પારુકીના વર્ણન મુજબ સુલતાન મહમૂદ મોઢેરા થઈને સોમનાથ ગયો ત્યારે આ મંદિર બધાયુ નહોતુ COG p. 43 and notes p. 433 (17)

૨૮૧. COG pp 372-373, ગુમરાઈ પૃ. ૨૨૭

૨૮૨. COG p 373

૨૮૩. COG p 56 The Earliest Muslim Inscription in India from Ahmedabad, IHC III (1289). M. A. CHAGTI

૨૮૪. COG p 57; મેરુતુગ

૨૮૫. COG p 56

૨૮૬. નેચ ગાથા ૧૨-૧૩

૨૮૭. GTG p 136

પટ્ટે મીમદેવે તેમજ વિમલના માઈ નેટે પણ આ 'વિમલવસહી' વંધાવવા માટે સંપૂર્ણ ટેકો આપ્યો હોવાની શક્યતાને નકારી શકાય એમ નથી.

વિમલ અને મીમ વચ્ચે અનુરાગ

આપણે આગળ જોઈ ગયા કે વિમલપ્રવંધના કર્તાની માન્યતા અનુસાર વિમલ અને મીમદેવ વચ્ચે અનુરાગ થયો હતો અને તેથી વિમલ ચંદ્રાવતી જઈ એની રાજગાદી પર બેઠો હતો; યગેરે હકીકતોમાં કાંઈ તથ્ય નથી, વસ્તુતઃ વિમલ-પ્રવંધકારે અતિ ઉત્સાહમાં આવી જઈ વિમલની કીર્તિ વધારવા માટે એકવીજાથી વિસંગત એવી વાતો રજૂ કરી વીધી છે આ અતિ ઊત્સાહમાં એક સ્થળે સત્ય હકીકત પણ રજૂ થઈ ગઈ છે : 'મીમદેવ મારા રાજા છે એમ જાણીને હું એની સામે થયો નથી. અમારા કુઠની ઘટ કેમ લોપું ?' ૨૮૮ આનો અર્થ એ થયો કે સિંધ ઉપરની ચડાઈ અને રોમનગરના મુલતાનો ઉપરના વિજય પછી, ચંદ્રાવતીમાં સર્વસત્તાધીશ થયો છતાં, કર્તાના જ મંતવ્ય અનુસાર, વિમલ મીમદેવને જ પોતાનો રાજા ગણે છે. જૈન અને બ્રાહ્મણ ધર્મણો વચ્ચે ચાલ્યો આવતો દ્વેષ મીમદેવના સમયમાં પણ હશે જ. આથી બ્રાહ્મણોએ નાની વયે વિમલની પ્રતિષ્ઠા અને સત્તા વધતી જોઈ વિમલ અને મીમદેવ વચ્ચે વિસંવાદ ઝૂમો કરવા યત્ન કર્યો હોય; પણ એમાં રૂપાંતરણને સફળતા મળ્યાનો ઉલ્લેખ મળતો નથી. વિમલચરિતકાર, લાવણ્યસમયના વિમલપ્રવંધ ઉપરથી એ કૃતિની રચના થઈ હોવા છતાં, એક નવી વાત રજૂ કરે છે : 'રાજમાન અને ધનમદથી જનામાં અભિમાન આવ્યું છે તેવા વિમલે બ્રાહ્મણક્ષત્રિયોનું અપમાન કરવું શરૂ કર્યું; એક દિવસે રાજાના માનીતા પુરોહિતનું પણ અપમાન કર્યું આથી અકલાઈને પુરોહિતે રાજાના કાન મમેયાં.' ૨૮૯ રૂપાંતરણને પણ આવી જ વાત કહી છે; ૨૯૦ પરંતુ વિચારતાં એમ લાગે છે કે સમકાલીન કોઈ ઉલ્લેખ નહિ હોવાથી આ વાત સંપૂર્ણ ધ્રુવેય બની શકતી નથી. બ્રાહ્મણોને ઊતારી પાડવા માટે જૈન પ્રય-

૨૮૮ વિપ્ર ૭-૨૮

૨૮૯. વિમલચરિત-સૌમાન્યનદિસુરિ

રાજવદ્વિમલાવાસે શાલાગજતુરંગમાઃ ।

પ્રજ્ઞા સોતિમાની ચ તૃણવન્મન્યતે જગત્ ॥ ૩-૪૫ ॥

પરં રાજપ્રસાદેન સ્વશૌર્યેનાભિમાનવાન્ ।

ગણયેતૃણવત્સોપિ સર્વેક્ષત્રિયમંદલં ॥ ૩-૫૧ ॥

તથા વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૫-૬૬

૨૯૦. વિમલશાહચરિત-રૂપાંતરણ, શ્લોક ૨૩૮

કારોએ આવી કોઈ કલ્પનાની વાત ઝમેરી લીધી હશે. જો આવું કારં પણ હોય તો ચંદ્રાવતીનો રાજા ઘઘૂક ચિત્રકૂટ (ચિતોડ) જઈને રહ્યો હતો તેને એનું રાજ્ય પાછું સોંપવાની મીમદેવને એ વિનંતિ કરે તો મીમદેવ કદી એ સ્વીકારે જ નહિ. આ અંગે મળિલાલ વ્યાસ યોમ્ય જ કહે છે કે ‘વિમલ ચંદ્રાવતીનો રાજા થયો હોય તો કવિની પૂર્વે થયેલ જૈન પ્રથકારોએ અવશ્ય એ હકીકત નોંધી હોત.’^{૨૯૧} ‘મૂપાલશતસેવિતઃ’ જેમ વાક્યથી એમ કહી શકાય કે ‘ગૂર્જરેશ્વરના સેનાપતિનું પદ મોગવનાર અને મોટી મોટી જીતો મેઠવનાર પુરુષ ચંદ્રાવતીમાં રાજા જેવું માન મોગવતો હતો.’^{૨૯૨} અર્ધુદગિરિ સપરથી મઠી આવેલા શિલા-લેખોમાં, આ જિનપ્રાસાદોની વ્યવસ્થા જે રીતે કરવામાં આવી હતી તેનો ઉલ્લેખ છે : ‘જેશ્રોને મદિરની સંભાળ રાણવાનું સોંપવામાં આવ્યું હતું તેમાં ચંદ્રાવતીનો સ્વામી, એનો પુત્ર, ચંદ્રાવતીના રાજાઓ, સ્થાનપતિઓ અને મંદિરાર્ચકો’^{૨૯૩} વગેરે છે. એટલે આ ‘રાજા’ શબ્દ ‘શ્રેષ્ઠો’ શબ્દની જેમ અમુક પ્રકારના ઉચ્ચ અધિકારીઓ માટે વપરાતો શબ્દ હોયો જોઈએ. ‘ચંદ્રાવતીના દહનાયક તરીકે જવાબદારી સમાધ્યા પછી વિમલ આવા સો રાજાઓથી વીંટલાયેલો હતો, એ ‘સો રાજા’ એક પ્રકારના અધિવારી વર્ગને સૂચવે છે.

સાવળસમયના કથન મુજબ મીમદેવ નૃપે વિમલ ચંદ્રાવતીમાં હતો ત્યારે એને ‘છત્રચામર’ વગેરે મોકલ્યા હતા.^{૨૯૪} કદાપ્તોશ અને ‘પ્રવચસપ્રદ (વિ. સં. ૧૫૧૨)’ના જણાવ્યા મુજબ, મીમદેવ નૃપે છત્રચામર વગેરે મોકલી વિમલને ‘નૃપતિ’ બનાવ્યો હતો.’^{૨૯૫} આ ઉલ્લેખ પરથી મળિલાલ વ્યાસ શંકા કરે છે કે ‘વિમલ છટ્ટો પઢવા છતાં [વિમલના પરાક્રમ માટે મીમદેવને માન હોય ને પાછલથી તેને (મીમને) પોતાની મૂલ સમજાઈ હોય અથવા એવા પરાક્રમી પુરુષને પોતાની સાથે ડુભાયેલો રહેવા દેવો એ રાજનૈતિક દષ્ટિએ અહિતકર ધારીને મીમદેવે તેને સંતુષ્ટ કરવા છત્રચામર અને રાજાની પદવી આપી હોય.’^{૨૯૬} દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રીના મત મુજબ વિમલશાહે ચંદ્રાવતીના પરમારને હરાવી એની પાસે ગુજરાતના રાજાનું આધિપત્ય કબૂલ કરાવ્યા પછી દહનાયક તરીકે પોતાનું

૨૯૧. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૭-૬૮

૨૯૨. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૭

૨૯૩. Historical Inscriptions of Gujarat, Part I, p. 132 (Lines 26 to 30) ૨૯૪. વિપ્ર ૮-૭૭

૨૯૫. સાતમી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનો અહેવાલ, પૃ. ૬૩-૬૮

૨૯૬. વિપ્ર (વ્યાસ) પ્રસ્તાવના, પૃ. ૬૭

રહેવાનું ચંદ્રાવતીમા જ રાહ્યુ અને ધીમે ધીમે પોતાની મતા, વધારી કે સીમ-
 દેવને વિમલશાહનું સ્વતંત્ર રાજાપણ સ્વીકારવું પડ્યું હોય.^{૨૮૭} આ મત ઇટલા
 માટે નિર્મૂલ્ય થને છે કે વિમલે પોતે જ ધધૂકને પાછો બોલાવી ચંદ્રાવતીની ગાદી
 વગરયુદ્ધે સીમદેવ પાસેથી પાછી અપાવી છે,^{૨૮૮} પણ 'રૂપતિ' ચનવાનો પ્રશ્ન
 રહેતો નથી ગૌરીશંકર ઓક્ષા એ જ કહે છે કે 'વિમલે ધધૂકને ચિતોડથી
 બોલાવી સીમદેવ સાથે સમજૂતી કરાવી અને આ ધધૂકની આજ્ઞા હઈ વિમલ-
 વસહી ધધાવ્યુ'^{૨૮૯} આમ વિમલ અને સીમદેવ વચ્ચે અગરામ નહિ, પણ
 અનુરાગ હોય એવા સ્પષ્ટ ઉલ્લેખો મળે છે વિમલનું મન ગર્મચક્કારે વિરક્ત
 હોઈ, અગાઉ જોઈ ચલા તેમ ચંદ્રાવતીમા ધધૂકને પુનઃ ગાદીએ સ્થાપિત કર્યા
 પછી, દુરત નિવૃત્તિ તરફ વળ્યું હોય જોઈએ, અને સીમદેવને પોતે નિવૃત્ત થવાની
 વાત કરી હશે સીમદેવે વિમલને સમજાવ્યો હોય જોઈએ, પણ વિમલે પોતાની
 નિવૃત્ત થવાની મનોદ્વિતિ પર માર મૂકી, સામાન્ય માનવી તરીકે ચંદ્રાવતી નગરીમાં
 રહેવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી હશે, જેથી 'વિમલવસહી'ના યાંધકામ ઉપર પોતે
 શ્યામ રાણી શકે આથી આકર્ષાઈ સીમદેવે 'છત્રચામર વગેરે સેટ મોકલ્યા
 હશે, સાથે સાથે 'રૂપતિ' પદ પણ આપ્યું હશે અને પણ ફરલેન્ડમા 'ઉમરાવ'
 પદ અને મારતમા મારતરતન જેવી પદવીઓ અપાય જ છે આ 'રૂપતિ'પદ
 મઠવાને કારણે લાઘવ્યસમયે 'ચંદ્રાવતીધણી,' 'ચંદ્રાવદ્દેશ' જેવા શબ્દપ્રયોગો
 વિમલને માટે ઉપયોગમાં લીધા હોય એમ કહી શકાય ડુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી કહે
 છે તેમ 'વિમલને ચંદ્રાવતીદેશ' જેવાં વિરુદ્ધો લગાડ્યા હોવાને કારણે સીમદેવને
 વિમલનું સ્વતંત્ર રાજાપણ સ્વીકારવું પડ્યું હોય તેમો સત્ય નથી.^{૨૯૦} ધધૂકને
 ચંદ્રાવતીની ગાદીએ પુનઃ સ્થાપિત કર્યા પછી એક પણ ઉલ્લેખ એવો નથી મળતો
 જે દ્વારા 'વિમલવસહી' સિવાય કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ વિમલે હાથ ધરી હોય અને
 સીમદેવે વિમલવસહી' યાચવાનો આદેશ^{૩૦૧} આપ્યો છે એ ઉલ્લેખ નેમિનાથ-
 ચરિતની પ્રશસ્તિમા મહુ જ સ્પષ્ટ છે એનો અર્થ એ થઈ શકે કે વિમલની
 અળહિલવાઢ પાટણના દબનામક તરીકે નિમ્નૂક થઈ ત્યારથી વિ સં ૧૦૮૮
 માં વિમલે 'વિમલવસહી'નું કાર્ય સિદ્ધ કર્યું ત્યાંથી વિમલ અને સીમદેવ વચ્ચે
 અત્યંત સુમેલ રહ્યો છે

૨૯૭ ગુજરાતના તીર્થસ્થાનો પૃ. ૧૪૭

૨૯૮ તીર્થકલ્પે અલ્પદકલ્પ, ગાથા ૩૯, પૃ ૫૨-૫૩

૨૯૯ રાજપૂતાનેકા ઇતિહાસ પૃ ૧૯૩-૧૯૪

૩૦૦ ગુજરાતનાં તીર્થસ્થાનો, પૃ. ૧૪૭ ૩૦૧ નેચ ગાથા ૧૩

વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ ?

વિમલને પુત્ર હતો નહિ એવી સામાન્ય માન્યતા આજ સુધી પ્રવર્તી રહેલી છે. એ માન્યતાને આધારે ગુજરાતના મુગ્ધસિદ્ધ વિદ્વાન રામનારાયણ વિ. પાઠકે 'મુકુન્દરાય' શીર્ષક સુંદર દ્વિતી વાર્તા લખી છે.^{૩૦૨} 'વિમલપ્રવધ'કાર આ પ્રસંગને વર્ણવતા કહે છે કે વિમલે અર્બુદગિરિ ઉપર જિનપ્રાસાદ વધાવવાનો વિચાર કરતા, પોતાની હૃદયેવી-અર્બુદાદેવીની આરાધના કરી.^{૩૦૩} અળા ઉપવાસ પછી અર્બુદાદેવીએ પ્રસન્ન થઈ વિમલને કહ્યું માગવા કહ્યું.^{૩૦૪} વિમલે એ વરદાન માગ્યું. પહેલા વરદાનમાં અર્બુદગિરિ ઉપર જિનપ્રાસાદ રચાવવાની હચ્છા;^{૩૦૫} ઘીજા વરદાનમાં પુત્ર^{૩૦૬} અર્બુદાદેવીએ કહ્યું: 'એ વરદાન નહિ, એક માગ-કા પ્રાસાદ કા પુત્ર.'^{૩૦૭} વિમલે પોતાની પત્ની 'ધ્રી' સાથે ધર્મ-વિચારણા કરી સત્તાહ માગી.^{૩૦૮} ધ્રીએ જવાબ આપ્યો કે 'પુત્ર મજા નીવડે કે નહિ; એના કરતા પ્રાસાદ માગો'^{૩૦૯} આથી વિમલે પ્રાસાદ કરાવવાનું વરદાન માગ્યું.^{૩૧૦} 'પુરાતન પ્રવચસપ્રહ'માં મુનિમુદરસુરિએ આ વાતનું સમર્થન કર્યું છે.^{૩૧૧} ઉપદેશસત્તિકા પણ કહે છે : તીર્થસ્થાપના અને સંતાનના વિચારોમાં સ્પષ્ટ હોવાથી વિમલે મહિપૂર્વક અંબાદેવીની આરાધના કરી,^{૩૧૨} ગૌરીશંકર ઓજાના મત મુજબ 'વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ તેનો પત્તો લાગતો નથી.'^{૩૧૩} મોહનલાલ દસીચંદ્ર દેસાઈ પણ પાકે પાચે કહી શકતા નથી.^{૩૧૪} ગૌરીશંકર ઓજા કહે છે કે 'વિમલગ્રાહ અને તેમના કુટુમ્બકમીલની વાચત અધારમાં રહેલી છે.^{૩૧૫} આમ હોવા છતાં લાવણ્યસમયનું આ કથન વિમલની

૧૦૧. કેમી અને બીબી વાતો

૧૦૨. વિપ્ર ૧-૧૧૪

૧૦૪. વિપ્ર ૧-૧૧૫

૧૦૫. વિપ્ર ૧-૧૧૫

૧૦૬. વિપ્ર ૧-૧૧૬

૧૦૭. વિપ્ર ૧-૧૧૬

૧૦૮. વિપ્ર ૧-૧૧૭

૧૦૯. વિપ્ર ૧-૧૧૮

૧૧૦. વિપ્ર ૧-૧૧૦

૧૧૧. આશ્ચર્યે ॥ વિમલોઽર્બુદાધિપો ચોઽન્બિકાવરમવાપ્ય સન્મતિઃ ।

આવિનોમવગળ્ય સન્તર્કિ, ત્વદ્વિહારમિષમાશ્વનીકરત્ ॥

મુનિમુદરકૃત અર્બુદગિરિ ઓઽમ્બમસ્તોત્ર વધા જૈસાહ, પૃ. ૨૧૫

૧૧૨. ઉપદેશસત્તિકા : દ્વિતીય તીર્થાધિકાર, ચતુર્થ ઉપદેશ, પૃ. ૮૭

૧૧૩. વિવિધ પુ. ૭૬, અ. ૧

૧૧૪. જૈસાહ પૃ. ૨૧૫

૧૧૫. વિવિધ પુ. ૭૬, અ. ૧

રહે છે, કારણ કે તત્સમયના બે લેખો દ્વારા વિમલને પુત્ર હોવાના ઉલ્લેખ મળી રહે છે.

‘પુરાતન પ્રબંધસંગ્રહ’ પ્રમાણે વિમલના પુત્ર ચાહિલે રંગમંડપ બંધાવ્યો હતો એવો નિર્દેશ મળે છે.^{૩૧૫} આ નિર્દેશને અર્ધુદગિરિ ઉપરના બે શિલાલેખો સમર્થન આપે છે. વિ. સં. ૧૨૦૦ ના જેઠ વદિ ૧ ને શુક્રવારે શ્રીવીર મંત્રીના સંતાનીય-પરંપરામાં થયેલા મંત્રી ચાહિલના પુત્ર રાણાકના પુત્ર નરસિંહે પોતાના કુટુંબ સાથે પોતાના કલ્યાણ માટે અગિયારમી દેરીના મૂલનાયક શ્રીમુનિસુવત શ્વામીની પરિકરવાળી પ્રતિમા કરાવી; એની શ્રીનેમિચદ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી.^{૩૧૬} વિ. સં. ૧૩૧૪ ના જેઠ વદ ૫ ને શનિવારના શિલાલેખમાં ‘વિમલ મંત્રીશ્વરના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ ઠં અભયસિંહ’ ઘગેરેનો ઉલ્લેખ છે.^{૩૧૭}

આમાંના પ્રથમ શિલાલેખ ઉપરથી જાણી શકાય છે કે વિમલના પિતા વીર; અને વિમલની સંતાનીય પરંપરા એટલે ચાહિલ, રાણાક અને નરસિંહ. વીરના બીજા પુત્ર નંદની સંતાનીય પરંપરા પૂરેપૂરી આપણને મળે છે;^{૩૧૮} એટલે આ પરંપરા વિમલની છે, એમાં શકા રહેતી નથી.^{૩૧૯} બીજા શિલાલેખમાં ‘મહં વિમલાન્વયે’ શબ્દોથી ‘વિમલના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ માણે મૂર્તિ કરાવી

૩૧૫. પુરાતન પ્રબંધસંગ્રહ પૃ. ૫૨, તથા જૈસાદ, પૃ. ૨૧૫-૨૧૬ .

૩૧૬. અર્ધુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, શિલાલેખ નં ૪૩, પૃ. ૩૨ અને પૃ. ૨૮૧-૨૮૨

દં= સંવત ૧૨૦૦ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧ શુક્રે મં. વીરસંતાને મહં ચાહિલ-સુત રાણાકં । તસ્મિન્ નરસિંહેન કુટુંબસહિતેનામધેયોડયં મુનિસુવતપ્રતિમા કારિતેતિ । પ્રતિષ્ઠિતા શ્રીનેમિચદ્રસૂરિભિઃ [પૃ ૩૩]

૩૧૭. અર્ધુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, શિલાલેખ નં ૧૨, પૃ ૪૫ અને પૃ. ૨૧૫-૨૧૬

સં. ૧૩૧૪ ષષ્ઠે જેઠ વદિ ૫ શનૌ મહં વિમલાન્વયે ઠં અભયસીહ-માયાં અહિયદે-પુત્ર મહં જગમ્સીહ લયમ્સીહ કુરસીહ મહં જગમીહ-માયાં જેઠલદે સપુત્ર મહં માંજ માંગમદ્જ)કેન કુટુમ્બસહિતેન વિમલવિ(વ)સહિકાયા દેવ્યાઃ ધીર્જવિદ્યાયા । મૂર્તિ કારિતા ॥ પ્રતિષ્ઠિતા ॥ [પૃ ૪૫]

૩૧૮. નેચ

૩૧૯. અર્ધુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, પૃ. ૨૮૧-નોંધ

એવો ઉલ્લેખ છે ૩૨૦ મુનિ જયતવિજયજી કહે છે કે 'આ ત્રિપયમાં કોઈ એવી કલ્પના કરી શકે કે આ મૂર્તિ મરાઠનાર મઝી વિમલના વશમાં નહિ પણ તેમના મોટા માઈ મઝી નેઢના વશમાં ઉત્પન્ન થયેલ હોય; પરંતુ 'આ વિમલ-વસહી મંદિર વધાવનાર મઝી વિમલ જગપ્રસિદ્ધ હોવાથી સૌ કોઈ તેમને ઓઝાવી શકે; એટલા માટે તેમણે મઝી નેઢને વડેલે મઝી વિમલના વશમાં જાપલ થયેલ એમ લખાવ્યું હોય.' ૩૨૧ આથી એવો માને છે કે 'આ લેખ ઉપરથી વિમલ મઝીને પુત્ર ન હતો એવી અભાર સુધોની વધાઓની માન્યતા પોટી પડે છે' ૩૨૨

આ વિમલવસહી વિમલના જીવતા સપૂર્ણ વધાઈ નહિ રહી હોય; ચાહિલ્લે રગમજપ વધાવ્યો હોય; ૩૨૩ અને નેઢના પૌત્ર પૃથ્વીપાલે ચાહિલ્લનું અધૂરું રહેલું કાર્ય પૂર્ણ કર્યું હોય. ૩૨૪

વિમલનો વંશાવલી

વિમલ એ વીરનો પુત્ર હતો એ ઇતિહાસિક હકીકત છે. વિ સં ૧૨૦૦ની સાલના શિલાલેખના ઉલ્લેખ મુજબ વિમલની ત્રીજી પેઢીએ 'નરસિંહ' હોય એ ઘરાબર છે. વિમલવસહીની વિ સ. ૧૦૮૮માં પ્રતિષ્ઠા થઈ તે સમયે વિમલને પુત્ર નહોતો એ પણ ઇતિહાસિક હકીકત છે. 'વિમલવસહી'ની પ્રતિષ્ઠા પછી 'શ્રી'એ ધાઠરને જન્મ આપ્યો હોય એ સમ્બંધિત છે વિમલની ત્રીજી પેઢીએ એટલે કે એક સીતે એક સો ચાર વર્ષે એ દષ્ટિએ પ્રપૌત્ર નરસિંહ હયાત હોઈ શકે અને વિમલવસહીની એક દેરીમાં મુનત સ્વામીની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે સમયે એની હમર આ હિસાબે આશરે સાઠ વર્ષની આસપાસની હોવી જોઈએ.

વિ. સ. ૧૩૧૪ના શિલાલેખમાના ઉલ્લેખ મુજબ વિમલના વશજ માળે

૩૧૦ અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, પૃ. ૨૧૫-નોંધ

૩૨૧. અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, પૃ. ૨૧૫-૨૧૬-નોંધ

૩૨૨ અર્બુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંદોહ, પૃ. ૨૧૫-નોંધ

૩૨૩. પુરાતનપ્રવચસમૃદ્ધ પૃ. ૫૨ તથા ગુરા પૃ. ૧૪૭

૩૨૪. KĀVYĀNUSĀSANA-INTRODUCTION p CXLIX તથા ગુરા પૃ. ૧૪૭-૧૪૮. થી રસિકલાલ પરીણે પૃથ્વીપાલને ચાહિલ્લા પુત્ર તરીકે અને વિમલના પૌત્ર તરીકે ગણાવ્યો છે એમાં સરતચૂક થઈ જણાય છે, પૃથ્વીપાલ નેઢના પુત્ર ધવલના પુત્ર આનંદનો પુત્ર છે.

જુઓ ત્રપદેશસમતિકા અથ દ્વિતીય થીતીર્થાધિકારે ચતુર્થ ઉપદેશ, ૫ ૮૭ 'પછી તેના ચાહિલ પ્રાતાએ ત્યા મઠપાદિક કરાવ્યા; અને મોટા વ્યવહારીઆઓએ દેવકુલાદિક કરાવ્યું'.

વિમલવસદ્દીમાં અંબિકાની મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠાપિત થયી. વિ. સં. ૧૨૦૦ થી ૧૩૧૪ ના સમય વચ્ચે ૧૧૪ વર્ષનું અંતર છે; અને એમાં વિમલના પ્રગૌઠ 'નરસિંહ' પછી 'વિમલના યજ્ઞજ' અમર્યાસિંહ, જગસિંહ, અને માળનો ઉલ્લેખ છે; એટલે નરસિંહ અને અમર્યાસિંહ અને એના પૌત્ર માળ વચ્ચે ઓછામાં ઓછો પચોતેર વર્ષનો સમય ગણીએ તો એકસો પચીસ વર્ષના સમયનું અંતર નરસિંહ અને અમર્યાસિંહ વચ્ચે રહે; એટલે કે નરસિંહની આશરે છઠ્ઠી પેઢીએ અમર્યાસિંહનો જન્મ થયો હોય. ૩૨૫

૩૨૫ અર્ધુદપ્રાચીન જૈન લેસસંદોહ, ભેલ ૧, ૪૩, ૧૨, પૃષ્ઠ ૧૧૧, ૨૮૧, ૨૮૫

પ્રાગ્જાટયક્ષત્રી વંશાવલી

નિજય

સહર

વીર [અવસાન વિ સં ૧૦૮૫]

નેદ

વિમલ

ધણ

લાલિગ

[૧૦૮૪]

આનંદ

મહિંદુક

[મહં-વીરસંતાને]

ચાહિલ્લ

(પદ્માવતી-સલુણા)

પૃથ્વીપાલ

નાના

હેમરથ

દશરથ

રાણાક

(નાયલદેવી) (ત્રિભુવનદેવી)

નરસિંહ

[સં. ૧૨૦૦]

અગદેવ

ધનપાલ

(માલદેવી)

(રૂપિણી

ઉર્ધ્વે વિષ્ણુદ)

મહં-વિમલાન્વયે

અમર્યાસિંહ

[અહિવંદે]

જગસિંહ

લક્ષ્મસિંહ

કુરસિંહ

માળ (માળમંડળ) [વિ. સં. ૧૩૧૪]

આમ વિ. સં ૧૨૦૦ અને યિ. સ. ૧૩૧૪ના બે શિલાલેખોથી વર્ષોથી ચર્ચાયેલ પ્રશ્ન 'વિમલને પુત્ર હતો કે નહિ' એનું સમાધાન મળી રહે છે; પણ એ સાથે જ એ હકીકત સાચી ઠરે છે કે આજે વિમલની જે સુપ્રસિદ્ધિ છે તે એના વંશજને લીધે નહિ, કારણ કે એમાંના કોઈનું નામનિશાન નથી, પરંતુ અર્બુદગિરિ ઉપરના પ્રાસાદને લીધે છે—'વિમલવસહી'ને લીધે છે

વિમલનું અવસાન અને છાલવારી

વિમલપ્રવધ અને તત્કાલીન જે કાંઈ સાહિત્ય—ઉત્કર્ષિત લેખો ઘમેરે ઉપલબ્ધ છે તેમાં કયાય વિમલના અવસાન વિશે કંઈ જ ઉલ્લેખ નથી જન્મ વિશે તો એટલોય ઉલ્લેખ મળે છે કે 'વીર'ને ત્યાં જ્ઞાતિમા શણગારરૂપ પુત્ર વિમલનો જન્મ થયો.^{૩૨૬} અભ્યાસ પૂર્ણ કરી વિમલ ઉમરભાયક થયો ત્યારે વીરે સંસારનો ત્યાગ કરી વિ. સં ૧૦૮૦માં વીક્ષા લીધી, અને ૧૦૮૫મા શ્વાયુ પામ્યો.^{૩૨૭} વિમલના સમ પાટણના એક શ્રેષ્ઠીની પુત્રી સાથે થયું હતું, ને એનું નામ 'શ્રી' હતું.^{૩૨૮} વીરનો મોટો પુત્ર નેહ પણ મીમદેવના રાજ્યકાળ દરમિયાન અધિકારપદે હતો, એટલે 'વીર'ના સંસારત્યાગની સાથે કે પહેલા મંત્રી નેહે જ 'વિમલ'ની દહનાયકની પદવીએ નિમણૂક કરાવો હશે. વિ. સં. ૧૦૮૧મા સુલતાન મહમૂદની સોમનાથ પર ચઢાઈ થઈ ત્યારે અણહિલવાડ પાટણ ચાલી કરી મીમ જેસલમેર તરફ પાછો જઈ સોમનાથથી પાછા વળતા સુલતાન મહમૂદનો સામનો કરવા તૈયારી કરીને ઊભો; વિમલને વ્યૂહરચનાની દૃષ્ટિએ કથકોટમા મૂક્યો. સુલતાન મહમૂદે કથકોટમા રહેલા વિમલને પરાજય આપી મારવાડને બદલે સિંધનો રસ્તો પાછા કરવા માટે પકડ્યો. મીમદેવે આ હકીકત સાંભળી સિંધ તરફ પ્રયાણ કર્યું અને વિમલને પોતાની પકડે રહેવા સિંધ તરફ શોલાવ્યો; વિ. સં. ૧૦૮૧.

મીમે જેસલમેરથી અને વિમલે કથકોટથી સિંધ દેશ પર ચઢાઈ કરી ત્યાંના રાજા હમ્મુકને હરાવ્યો અને મારે લલણી લીધી. એ જ સમયે માઝવાના રાજા મોજના સેનાધિપતિ કુલચંદ્રે પાટણ પર ચઢાઈ કર્યાના સમાચાર મળ્યાથી મીમદેવ તુરત પાટણ પાછો ફર્યો; અને મીમદેવના આદેશ મુજબ મિત્રસૈન્ય સાથે વિમલે ગણની તરફ પૂર ફાડ્યે પાછા જઈ રહેલ સુલતાન મહમૂદનો પીછો પકડ્યો. છેક રોમનગર સુધી પહોંચી સુલતાન મહમૂદના વાર સુલતાન—સુવાબોને

૩૨૬. નેચ ગાથા ૧૧

૩૨૭. નેચ ગાથા ૧૦

૩૨૮. વસ્તુપાલચરિત (વિ. સં ૧૪૧૭)—જિનહર્ષ, પ્રસ્તાવ ૮

જીત્યા અને ગુર્જરાજનો પ્રતિષ્ઠા વધારી; વિ. સં. ૧૦૮૧.

સુલતાન મહમૂદની ગુર્જરાધૂર પરનો ચટાઈમાં ૧૦૮૧માં સૌર્યપૂર્વક રાપો ગયેલા ચોર સૈનિકોના સ્મરણમાં મીમદેવે વિ. સં. ૧૦૮૩માં મોઢેરાનું સૂર્ય-મંદિર રચાવ્યું.

‘વિમલવસહી’ની પ્રતિષ્ઠા વિ. સં. ૧૦૮૮માં થઈ, જો ‘વિમલવસહી’ના કામને સંપૂર્ણ કરવા માટે ઓછામાં ઓછાં પાંચ વર્ષે ગણીએ તો મોઢેરાના સૂર્યમંદિરની સાથે જ વિ. સં. ૧૦૮૩માં ‘વિમલવસહી’નું વાંધકામ શરૂ થયું હોયું જોઈએ. એનો અર્થ એવો થાય કે મીમદેવે વંદ્યાવતીના પરમાર ધધૂકને ઘસ કરવા વિ. સં. ૧૦૮૨ કે ૧૦૮૩ ની શરૂઆતમાં વિમલને વંદ્યાવતી મોકલ્યો હોયો જોઈએ; અને નાસી ગયેલા ધધૂકને સમજાવી વિ. સં. ૧૦૮૩માં જ પાછો ચોલાવી ગાદી સુપરત કરી હોયો જોઈએ.

વિમલ દંડનાયક થયો ત્યારે, આપણે અગાઉ જોયું તેમ, એની ઉંમર સોઢથી અઢાર વર્ષની હોવી જોઈએ. એટલે વિ. સં. ૧૦૮૦ માં દંડનાયક નિમાયેલ તેથી એનો જન્મ વિ. સં. ૧૦૬૨ થી ૧૦૬૪નો આસપાસ થયેલ હોવો જોઈએ. આ હિસાબે વિમલવસહીની પ્રતિષ્ઠાના સમયે એની ઉંમર ચૂંચ જ નાની-માત્ર ચોથીસથી છઠ્ઠીસ વર્ષની હોવી જોઈએ.

આવા સુપ્રસિદ્ધ અને જૈનોમાં અતિપ્રિય વિમલનો વિમલવસહીની પ્રતિષ્ઠા પછી કયાંય ઉલ્લેખ નથી મળ્યો એનો અર્થ એ થઈ શકે કે ઘડું જ નાની ઉંમરે-વિમલવસહીની પ્રતિષ્ઠા પછો વિ. સં. ૧૦૮૮ કે ૧૦૮૯માં એનું અવસાન કરાવ્યું થયું હોયું જોઈએ, કારણ કે વિમલવસહીનું ચહારનું રંગમંડપનું કામ અધૂરું જ રહ્યું છે. ઘડી વિમલના भाई નેત્રની લાંબી યશાચઢી મઢી રહે છે, કારણ કે એના પુત્ર, પૌત્ર અને પ્રપૌત્ર રાજ્યમાં અધિકારપદે હતા, ત્યારે વિમલનો પુત્ર ચાહિલ વિ. સં. ૧૦૮૮ કે ૧૦૮૯માં જન્મ્યો હોય તો એને મોટો થતાં રામય લાગે, જોકે ‘પુરાતન પ્રવંધસંમહ’માંના ઉલ્લેખ મુજબ વિમલ-વસહી’નું અધૂરું રહેતું રંગમંડપનું કાર્ય એણે પૂરું કરાવ્યું શરૂ કર્યું છે; પરંતુ ચાહિલ પણ નાની વયે અવસાન પામ્યો હશે, જેથી એ કાર્ય નેત્રના પ્રપૌત્ર પૃથ્વીપાળે પૂરું કરાવ્યું છે.

આ રીતે ગુજરાતના એક સુપુત્ર વિમલે પોતાની ઢઢી એવો કારકિર્દીમાં વિ. સં. ૧૦૬૨ કે ૧૦૬૪ થી ૧૦૮૮ કે ૧૦૮૯ ના સમયમાં છઞ્ચીસેક વર્ષના દ્રશ્ય ગાઢામાં ધીર, તેજસ્વી,—ધીર આદર્શ જૈન તરીકે જીવન બીવી જાણ્યું, બીવી થતાવ્યું સમજાય છે.

૭. 'વિમલપ્રબંધ'નું સમાજદર્શન

કોઈ પણ કૃતિ, પછી એ વ્યાપ્ત મહાભારત હોય કે વાલ્મીકિયુત રામાયણ, યાળની કાદંબરી હોય કે કાલિદાસનું મેઘદૂત, કોઈ પણ સદીમાં આ કૃતિનું સર્જન થયું હોય, એમાં તે તે લેખકના સમયની રાજકીય સામાજિક અને ધાર્મિક પરિસ્થિતિનું દર્શન થયા વિના રહેતું નથી, કારણ કે તે તે સમયની કૃતિનો સર્જક તત્કાલીન વાતાવરણથી મુક્ત રહી શકતો નથી; એ જ વાતાવરણમાં એનો ઉછેર, હલનચલન, વિકાસ, આથી સ્વાભાવિક રીતે જ તે તે કૃતિનાં પાત્રો, વર્ણનો, સંવાદો, પારિભાષિક શબ્દો દ્વારા તે તે સમયની માહિતી-ઑછે કે વધતે અંશે-અભ્યાસીને મળી રહે છે. વિમલપ્રબંધના કર્તા જાણવ્યસમય પણ તત્કાલીન પરિસ્થિતિ-વાતાવરણથી મુક્ત રહી શકે નહિ એનો અમદાવાદના રહીશ હતા, વાણિક કુટુંબમાં જન્મ્યા હતા, 'સમગ્ર ગુજરાતમાં પળે ચાલીને એકોએ વિહાર કર્યો હતો, કેટલાય ગામોનાં ચોમાસુ ફર્યું હતું; અભ્યાસી મનોહૃતિ હતી અને ઉપદેશ સુદય અવસાય હતો; એટલે સદૃઝ ભાવે જ એકો ગુજરાતની ધાર્મિક, સામાજિક અને રાજકીય માહિતીથી રંગાયેલા હોય આથી તત્કાલીન-સોઢમી સદીનું ગુજરાતનું આઠેવં ચિત્ર એમની કૃતિમાંથી મળી રહે એમ છે. શ્રી. રત્નમણિરાવ ચોગ્ય જ રીતે કહે છે કે વિમલપ્રબંધ 'સુલતાન મહમદ વેગધાના સમયનો પણ સારો ક્યાલ આપી શકે છે,^૧ અને એમાં વર્ણવેલા રિવાજો મોટે ભાગે ગઈ સદી સુધી હતા એમ કહીએ તો ચાહે.'^૨

'વિમલપ્રબંધ' પરથી અન્લોકન કરીએ તો જણાય કે એક વલ્લભનું સમૃદ્ધ મિત્રમાલ અને મિત્રમાલના આસપાસના પ્રદેશની જાહોજલાલી સોઢમી સદીમાં હ્રપ્ત પડે ગઈ હતી;^૩ અગિયાર-ચારમી સદીમાં 'શ્રી' અને 'સરસ્વતી'થી

૧. ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ, પૃ ૩૧૫

૨. ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ, પૃ ૩૧૫

૩. વિન્સેન્ટ સ્મિથ કહે છે કે ઘલમીના પતન પછી પશ્ચિમ મારતની

રાજધાનીનું સ્થાન અણહિલવાડે લીધું.—Introduction to Kavyānu-
śāsana, Vol II, P. 332-333

‘એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી કે ગુજરાતનું ઘટતર શ્રીમાલનું છે, અને એ મિજમાલ-શ્રીમાલની ગુર્જરતા આનર્ત સૌરાષ્ટ્ર અને ળાટમાં વિસ્તરી છે, એ નિઃશક છે એ અર્થમાં આ પ્રદેશોની ‘ગુજરાત’ તરીકે ‘પહેલી રાજધાની મિજમાલ કે શ્રીમાલ’ ગુજરાત રાજધાનીઓ, પૃ. ૧૨

‘જૈનપ્રયકારોમાં સિદ્ધર્ષિ, હરિભદ્રસૂરિ, ઉદયોતનસૂરિનું સાહિત્યક્ષેત્ર મિજમાલ હતું, મહાકવિ માવ અને જ્યોતિષી વ્રજગુપ્ત પણ મિજમાલમાં હતા.’ ગુજરાતની રાજધાનીઓ પૃ. ૧૦૩-૧૦૪

‘તેનું ભૌગોલિક સ્થાન અને માર્ગ જોતાં એ વાણિજ્યનું કેન્દ્ર હશે એમ માનવાને કારણ છે; અર્થાત્ મિજમાલ એ સ્થલપત્તન છે, અને તેની શ્રી એ કારણથી આવી હશે ચલમીની જેમ એનું મહત્ત્વ રાજધાની થવા પહેલાંનું હતું અને એને રાજધાની ઘનાવવામાં નિમિત્ત થયું હશે.’ ગુજરાતની રાજધાનીઓ, પૃ. ૧૧૨-૧૧૩

‘મધ્યકાલીન જૈન ઇતિહાસનો આ મિજમાલ સાથે ઘનો સંબંધ રહ્યો છે હાલની જે જૈન જાતિઓ રજપૂતાના પશ્ચિમ ભારત અને પંજાબ તથા સંયુક્ત પ્રાંતમાં વસે છે તે ઘનીનું મૂળ ઉત્પત્તિસ્થાન એ મિજમાલ છે.’ જી સા ૬ પૃ. ૧૩૨

‘અહીંની વસ્તી જૂન છે. વિષ્ણુઓની સંસ્થા (વૈદિક ધર્મને માનનારી) ઘનું અને શૈલોની ઓછી છે. અહીં એક સંપારામ છે જેમાં દ્વીનયાન સંપ્રદાયના મો સાધુ રહે છે, જે સર્વાસ્તિરાષ્ટ્ર છે. વ્રાહ્મણોનાં દેવમંદિરો જૂન છે, જેમાં જુદા જુદા સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ રહે છે.’ રજપૂતાનેકા ઇતિહાસ પૃ ૧૧

‘૬. સ. ૧૮૨૪ (સ. ૧૮૮૧)માં સર ચાર્લ્સ ફોલકિલ પોતાના મિત્રો-મહિત આ સ્પર્ધે આવ્યા હતા, સ્વારે સંગેમરમાંથી ચનેર્લાં થીમ મંદિરો અહીં રમાં હતાં, જેની મુન્દરતાની પ્રગતિ એમોએ કરી છે, સ્વારે એકેય મંદિર યારી સિપતિમાં નહોતું અહીં રહેનાર એક જુદ રજપૂતે (૬ સ ૧૮૮૮-સ. ૧૯૪૪) માં અહીંનાં મંદિરો વિશે મને જણું હતું કે ‘રજપૂતાના-માઢવા રેલવે થવા પહેલાં અહીં મંગેમરમાં ઘનાં મંદિરો હતાં; પરંતુ જ્યારે રેલવેના ઢેકેદારોએ અહીંના પચ્ચરો

તે જાનો ફારો સીધો સ્વારે અહીંનાં રાજાં સદા મદિરોના સંગે-
મરમરને વળ તોડીને એજો તરફ ગયા વચારે સરકારની આજ્ઞા પર આ
સાવશમાં આખું સ્વારે આ પથ્થર સદે જાની મનાઈ કરવામાં આવી
આવી તકડા કરેલા મંગેમરમગ્ના દગલા ચઢાવતી અને માવલની વધ
જગાળ જગાળ સેમજ સેમજા સતપુરની પામે પથ્થા છ આ પ્રમાણે
પ્રાચીન નગરીનો શેદજનન અત આખ્યો”

શિરોહીયા ઇતિહાસ, પૃ ૪૧-૪૨

“૬ મ ૧૮૧૦ માં મિ કસ્ટિન્મે આ સ્થળની મુલાકાત લીધી
સ્વારે રેન્કે સાઈન વચે સા ઉપરાત ગાઈ અરાય સેમજા પથ્થરોના
દગલા પદ્ધતિ હતા”

દા ગમલાલ જુનીલાલ માર્ચી લેગસપ્રદ પૃ ૧૧૫

Dr Gustave Le Bon one of the British Engineer
writes "The English pickaxe is unmerciful and
whenever a very temple is found situated upon a road
under construction, porticoes, columns statues fall
under the pick of the demolisher to go and help to
consolidate some embankments I had recently
made a long journey to Chandravati to visit a temple
among several other remains A lucky chance at the
moment of starting made me aware that the temple
had recently reduced to fragments by an engineer to
pave a road

‘ From the account left by Mrs Hunter Blair,
who visited Chandravati with the Commander in-chief
of Bombay in 1824 it appears that this temple made
entirely of whole marble was one of the finest in India

“ Writing on marble temples General Burgess
stated ‘ Most of what once existed at Chandravati,
Bhiladi, Mudetha and many at Anhilpattana appear
to have been constructed of this material and the
remains of Satotra and Roho an entirely white
marble But marble shrines have now disappeared

શોમનું પાટણ શહેર પણ મુસ્લિમ રાજ્યનો વિસ્તાર વધવાની સાથે ક્ષાયું થતું જતું હતું. અહમદશાહે ઈ. સ. ૧૪૧૧ માં અમદાવાદ વમાવ્યું^૪ ત્યારથી

this material having been carried off to break up for lime, nor is this vandalism of remote date, but has been continued till the present time."

Architectural Antiquities of Northern Gujarat, pp. 96-99

“વજ્રહ ચયેની ચંદ્રાવતીની મન્યતાનો સારો રહ્યાલ અત્યારે આપણે આવી શકે એવું નથી, પણ તેરમા-ચૌદમા શતકના ચંદ્રાવતીના શ્રોમંતોએ વધાવેલા કુમારિયાનાં દહેરા, દેલવાટાનાં દહેરાં અને ચંદ્રાવતીનાં રંહેરોના પથ્થરો પર સચરાઈ રહેલી કોતરકામની કારીગરી આપણે જોઈએ છોએ ત્યારે આપણને લાગે છે કે ચંદ્રાવતી એ સરેસર શૂદ્રપુત્રી થયું હોય જોઈએ. એકલા વિમલે જ નહિ, વિમલની પછીના ષોડશ વંશનોએ એનાં શોમામા ઘણો વધારો કર્યો હશે. પણ ચંદ્રાવતીને એ ધેળી પર મૂકવાનું માન તો વિમલને જ હતું. વિમલના દહેરાની પેઠે વિમલની ચંદ્રાવતીનો નાશ કરવાનું ચોર કર્મ અશ્લાઠ્ઠીનની ઈચ્છાના મુસલમાનોએ કર્યું.”

રિપ્પ (ચ્યાત) પ્રસ્તાવના, પૃ ૭૦.

‘આ શ્રીમાલનગરી અત્યારે વેરાન સ્થિતિમાં છે. ત્યાં હજુયે ‘મિનમાઠ’ નામનું ગામડું છે આ સ્થલ આપણા છેલ્લા ટેકરાઓથી પશ્ચિમમાં ૧૬ મિનાઠ મેદાનમાં આવેલું છે.” ગુજરાતની રાજધાનીઓ, પૃ. ૧૧૦

According to the Śrīmāla Purāṇa Śrī left that city in the V. S. 1203 = 1147 A. D.

Kāvyaśūśaṇṣaṇ, Introduction, p LXXXIII to CLL.

૪ ગુજરાતનું પાટણનગર અમદાવાદ. પૃ. ૨૮

શ્રીસ્તમતીય પુટમેદન ચ મયોમયત્ર સ્ફુટતઃ પુરે ક્ષે ।

અદન્યતરાદ-પુરાનનાયા કિ કુદ્ધટે ગુર્જરદેવલક્ષ્મ્યાઃ ।

હીરગૌમાય-દેવદિમલમિ

[અમદાવાદ જંતુ મુગ છે તેની ગુર્જરદેવની લક્ષ્મીનાં રંભાત અને પાટણ એ જાણે કે ક્ષેત્રે જાતું સ્ફુરાદમાન ધન્ય કુદ્ધટો છે.]

અમદાવાદ મુસ્લિમ સસ્તનતનુ પાટનગર બન્યું અને પાટણની પ્રતિષ્ઠા ઘટી ગઈ. ગુજરાત સમૃદ્ધ હતું, ગુજરાતના પત્તનીઓ મુસ્તી હતા પરંતુ વિમલપ્રવંધમાં વિમલની માતા ધીરમતી માઈને પેર જાય છે ત્યારે એના મુરેશી જ ચલ્લેલ મઠે છે કે ‘મોટી સમરના-શૂદો પણ મહેનત કરે તો જ પૂરાં અનાજરાણી પામી શકતા.’ (૪-૫૧) ગુજરાત એક અને અવિભાજ્ય નહોતું, એટલે ટંટા-ચણેલા ચાલ્યા જ કરતા. મહમુદ બેગડાએ જૂનાગઢના હિંદુ રામા રા’ માંડલિક પર હલ્લો કરી, એના પર રિજબ ચેઝરો, એને યટસાવી મુસ્લિમ કબૌ ત્યાંનાં મંદિરોની સોનાની મૂર્તિઓ છુટી^૫, દ્વારિકાનાં મંદિરોનો નાશ કરી ત્યાંના હિંદુ રાજા સીમને પકડી એના શરીરના આઠ ટુકડા કરી અમદાવાદના મંદ્રના વિઝે લટકાવ્યા^૬, અને ચાંપાનેરના હિંદુ રાજા પતાઈ રાઘલ તથા એના પ્રધાનને મુસ્લિમ નહિ થવાના ગુના ઘડલ મારી નાશ્યા^૭ આ પરિસ્થિતિ સોઝમી સરીના પૂર્વાધેમાં હતી. એનો સ્પષ્ટ હાપ લાવવ્યસમયની કૃતિમાં પણ છે જ —

જિહાં જિહાં જાણઈ હીંદુ નામ, તિહાં તિહાં કેસ ઝગાઈ ગામ ।

હોલુનડ અવતરીઝ કાલ, જડ ચાલઈ તુ ઋરિ સંશાલ ॥^૮

એકબીજાં શહેરો ઉપર ઘાડાં ઘસી જતાં અને ત્યાં વસતા લોકો દાણા-દાણ ચડે જતા (૨-૫૦); વિજેતાઓ જે આવે તે છૂટતા, પકડી જતા, અને મારી નાશતા (૨-૫૧), એટલે સમૃદ્ધિ હોવા છતાં લોકોનાં જીવ કૈયા રહેતા.

નગર-શહેર

લાવવ્યસમય જૈનમાત્રો-આગમના અભ્યાસી હતા એટલે એમાં આવતાં નગરોનું વર્ણન એમના મનદંબધુ સમક્ષ હતું જ; સાથે સાથે મુસ્લિમ વાદતાહોએ શોષાગારેલ અને વિકસાવેલ અમદાવાદ એમનું જન્મસ્થાન હતું; વિદ્યારને કારણે ગુજરાતનાં અન્ય સમૃદ્ધ શહેરો એઓએ જોયાં હતાં; એટલે વિમલપ્રવંધમાં આવતાં નગરવર્ણનો ઉપરથી તત્કાલીન નગરરચનાની ધોરણી ચડે શકે એમ છે.

અનંતિહાસિક પુષ્પમાલે નગરનું વર્ણન કરતાં કવિ વહે છે : “આ નગરમાં કેનોએ શુદર વન. વાલી વાવ, સરોવર અને મોટાં મકાનો, જાઝીઓ, મોલ અને જડિય વારણાં વનાવ્યાં; એમાં વ્યવહારિયાઓ વાસ કરતા, આ

૫. જૈસાઈ પૃ. ૫૧૨

૬. ગુપ્તા પૃ. ૬૪; જૈસાઈ પૃ. ૫૧૨

૭. વિપ્ર ૭-૨૪

અવહારિયાઓને ત્યાં સાકર-દ્રાક્ષ સરસી મીઠાં વચન ઉચ્ચારનારી સ્ત્રીઓ હતી નગરને ફરતી खाई खोदावी, નગરમાં ચોરાશી चौड़ाં મંડાવ્યાં, નગરને નાકે માંડવિયા दाण लेता. નગરમાં મનને મોહ પમાડે તેમાં જૈન મંદિરો હતાં, ज्यां नृत्य. ગીત અને નાટક ચતાં. ધનધાન્યથી સૌ સુખી હતા. ધેરે ધેર કથા-વાર્તાઓ થતી, સ્ત્રીઓ આનંદપૂર્વક સોગઠે રમતી. આ નગરના લોક દાન આપવામાં એક એકથી ચઢિયાતા હતા. નગરમાં તિલોત્તમા સરસી અપ્સરાઓ નૃત્ય કરતી અને કૌતુકી લોકોના કોહ આ નગર જોઈ પૂરા ચતા આ નગર નવ યોજન પહોલુ અને ચાર યોજન વિસ્તારવાળું હતુ ” (૧-૫૫ થી ૬૦)

હજે હામનગર વસાવ્યું તેનું વર્ણન કવિ આ પ્રમાણે કરે છે : “ સુર-લોકનુ નગર હોય તેવું આ નગર હતુ. ધનવાન લોકો ત્યાં આંત્રીને વસ્યા હતા. મોટાં મંદિર, પોહ, પગાર અને દહેલીઓથી આ નગર શોભતુ હતું, એની વસતી અગણિત હતી. નગરમાં ચારે દિશાએ તલ્લિયાસોરણ વધાતાં અને અમર-કુંવરી જેવી નારીઓ નૃત્ય કરતી. ચોરાશી चौड़ाં, વાઘી, યાવ, સરોવર અને કૂશાઓથી આ નગર શોભતું હતુ. ધેર ધેર અપ્સરા જેવી સુંદરીઓ હતી; હસીને સાકર જેવી યાળી એ ઘોલતી. રાજગૃહ પણ શોભે તેવું હતું જે નગરજનની પાસે, કરોડની રકમ હતી તેઓ શહેરમા વસતા; લક્ષાધિપતિ હતા તે લક્ષા-ધિપતિ સાથે રહેતા. આ નગરનો મહિમા એવો હતો કે ત્યાં કોઈ નિર્ધન નહોતું ” (૨-૨૫ થી ૩૭ અને ૪૦, ૪૧)

વિમલે નવેસરથી વંધાવેલ ચંદ્રાવતી નગરીનુ વર્ણન કરતાં કવિ વર્ણવે છે:— “ ચંદ્રાવતીનગરીના ગઢના પાયા પાતાલ સુધી નાહ્યા. ગઢને અનેક કોઠાઓ કર્યા, કોટે કોટે અંધારીનો સ્થાપના કરી. અને દરેક કોઠાની આગલ મઘી વાવ વધાવી. દરેક વાઢને તલ્લિયે ચાર ચાર કૂશ કરાવ્યા, જેથી પાણિ-યારીઓ સહેલાઈથી પાળી ભરી શકે. ધેરે ધેર સ્ત્રી અથવા મીઠી કૂડે હતી. ઘડી વરસાદથી ભરાઈ આવે તેવી વાવો, આ સિવાય, ઝુડી હતી. નગરીમાં આરસનાં ગૃહો વંધાવ્યાં અને ઇમાં કારીગરીયુક્ત કોતરણી કરાવી. કોઈ કોઈ ધરલ ગૃહો સાત સાત માલનાં હતાં. એનાં શેષ અને વારણાં જોતાં જાણે ધીજું ચંદ્રમવન હોય તેમ જળાય. રૂઢાં રાચરચીલાંથી આ ગૃહો ડાળગારાયાં. ધેરે ધેર લક્ષણવતી સુંદરી હની અપ્સરાઓ હોય એવો એ ડાળગાર સમતી.

“ નગરમાં ચોતરફ પોહ કરાવી; ચોરાશી चौड़ाની દાર મંદાવી. પડી હંટો પાઢનારા, આટો દઢનારા, ડાઢવીઓ, વાર્જિઓ વગાડનારા, ઢબગરો,

પ્યોતિધીઓ, મવરંગી નૃત્યાંગનાઓ વગેરે વસાવ્યાં. અઢાર વર્ગીય નગર વસ્યું. અઢારનો ઉત્તમ મંદિરોયી શોભતા આ નગરમાં પોઠાઢો વસ્યા; ચોરાશો ઉત્તમ જ્ઞાતિઓ વની; અમ્યાતાયેં દ્રાઢ્ય વસ્યા; મુદ્દજઢાના અઢગાર્યે દાત્રિયો વળ વસ્યા. તપસવી માર્તે મઢ અને મુંદર નિશાઢો કરાવી. રાજપૃથ પાછે તપાધ્ય વપાવ્યાં. વાગશ્મીના, દશે દિશાએ પથ્થરની પાઢીયી વધાવેલાં અને પ્રાણીયી મરેલાં સરોવરો તેમજ નગરની આગામ પાતાલે પઢોંચે તેવી ઝેંઢી યાઈં જાળે મંદનવન અવતર્યું હોય, જાળે લકા કે અમરાગતી હોય, ણી મુંદર ચંદ્રાવતી-નગરીની વિમલે રચના કરી. એ નગરીમાં વિમલે વાત પ્રાતાદ કરાવી ણના શિલર પર દંઢ કઢશ મુકાવી વ્યજા વરકાવી મિનપ્રતિમાનુ સ્થાપન કર્યું, (૮૮૪ થી ૧૧૩.)^૮

૮. “ચંદ્રાવતીનગરીમાં ૪૪૪ આહત પ્રાસાદો અને ૧૦૦ શેશમંદિરો શોભતાં હતા.”

ઉપદેશસાતતિવા, ચતુર્ય ઉપદેશ પૃ. ૮૭

Travels in Western India : Chapter VII, Page 127-135.

“ચંદ્રાવતી આમુરોઢ સ્ટેશનથી ચાર માઈલ દક્ષિણે આવેલ છે. આ નગરી વહેલાં આયુના વરમાર રાજાઓવી રાજયાની હતી, અને લૂથ સમૃદ્ધ હતી, ણી નિધાની શ્રઢિયેરો વૂરે છે. આયુના લેલયાઢાની પ્રસિદ્ધ નેમિનાય-લૂણવમઢી-વનાગનાર મંત્રી વસ્તુપાલની ધર્મપત્ની અનુપમાદેવી અઢોના રહેનાર વાંતવાઢ મહાજન ગાગાના પુત્ર ધરણિની પુત્રી હતી વરમારો વઢી શિરોઢી વસ્યુ તથાગુધો દંડાઓની વળ એ રાજયાની હતુ. વહેવામ છે કે ઝવારે ઝવારે મુસલમાન વોજ અઢોયી નીકઢતી ત્યારે ત્યારે આ વનાઢય નગરીને વૂરેવૂરી છટપમાં આવતી, તેથી એ ડજઢ વની ગઈ; અને અઢોના રઢીસો ગુજરાતમાં જઈ વસ્યા અઢો સંગેમરમરનાં વળાં મંદિરો હતાં, જેમાંથી કેટલાંકનાં ઢ્વાર. તોરણ, મૂર્તિઓ આદિ લઈ જઈ મંદિરોમાં લગાવ્યાં. રજપૂતાના-માઢયા રેલવેના ઢેકેદારોએ ણે તોઢી રેલવેમાં ઉપયોગમાં લીધાં.” ઈ. સ. ૧૮૨૨ (સં ૧૮૭૧)માં, રજપૂતાનાના પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસલેખક વર્મલ ઢોઢ અઢો આવ્યા હતા. ણમણે *Travels in Western India* નામના પુસ્તકમાં આ નગરીનાં રહ્યાસહ્યાં કેટલાંક મંદિરોનાં ચિત્રો આપ્યા છે, જે ઉપરથી ણી કારીયરી, મુંદરતા વગેરેનુ અનુમાન થઈ શકે છે

અજિતપુર પટણ વિશે અછટતો ઉલ્લેખ કરતાં કવિ કહે છે : જા
નગરનો કોટ અકિત કરાયો અને રાજગૃહ તથા મોટાં મંદિરો કરાયાં. સ્થળ
સ્થળના વ્યવહારિયા અને પરદેશના ધર્મારિયાઓને પણ તેહી મર્ગનાયા” (૩-
૧૪૧ થી ૧૪૨)

૧. ગ્રાહ ધૌર્યદૃત્તો ગ્રાહ શાલે ગ્રાહ શમે ગ્રાહ સમાધિયુ ।
ગ્રાહ સાયે ગ્રાહ પદ્મદર્શન્યા ગ્રાહ પદ્મભ્યામિતો જનઃ ॥ દ્વિપાધ્ય

‘અજિતપુર પત્તનની નગરધીને પાટલિપુત્ર, સજ્જિની અને
કાન્ધકુન્જ જેવા સાર્થભૌમ નગરોની અને ગિરિનગર, વલ્મી અને
ભિન્નમાલ કે શ્રીમાલ જેવી રાજધાનીઓની’ ધી’ની પરંપરાનો વારસો
મળેલો છે. એની સ્પર્ધા માલવોની ધારાનગરી સાથે રહેલી છે”

ગુરા પૃ. ૧૨૧

“વિ. સ ૧૧૭ માં મૂલરાજ સોલંકીના રાજ્યારોહણકાલથી માંધી
સ ૧૨૨૧ માં કુમારપાલના અવધાન સુધીના લગભગ સવા યસો વર્ષના
ગાળામાં પાટણનો જે સર્વાંગી વિકાસ થયો હતો તે અમદાવાદે હજુ
સાધવાનો ઘાફી છે. રાજકીય દૃષ્ટિએ તે કાલે ગુજરાતનું સામ્રાજ્ય દક્ષિણે
કોંકણથી ઉત્તરે દિલ્હી સુધી, અને પૂર્વે સમઘટ. ગૌડથી પશ્ચિમે સિંધ
સુધી વિસ્તરેલું હતું. આર્થિક અને વ્યાપારી દૃષ્ટિએ ગુજરાતનું પાટણનગર
પાટણ તત્કાલીન ભારતવર્ષનું સમૃદ્ધતમ નગર હતું, અને સૌથી વિશેષ તો
સાંસ્કૃતિક દૃષ્ટિએ પાટણ એ પશ્ચિમ ભારતનું સાચું વિદ્યાપીઠ હતું.”

ઇતિહાસની કેરી, પૃ ૧-૨

“એ કાલનું પાટણ તત્કાલીન ભારતવર્ષનું સમૃદ્ધતમ નગર હતું
એમાં શંકા નથી. પ્રચન્ધો અને સમકાલીન વાઘ્યોના વર્ણનોને અતિશયોક્તિ
મળીએ તોપણ સમગ્ર મધ્યકાલીન સાહિત્યમાં પાટણ વિશેની જે માયનાઓ
સ્ફુરાયમાળ યાચ છે એ જોતાં એ નગરની જનસંકીર્ણતા, વ્યાપાર-ઉદ્યોગ,
સમૃદ્ધિ અને સત્કાર વિશે વાંદે શંકા રહેતી નથી. પરદેશી મુસાફરોનાં
વર્ણનો પણ એ દલીલોની સાક્ષ્ય પૂરે છે. મૌર્યયુગની જેમ એ કાઠમાં
વસતીગણતરીની પ્રથા નહોતી, એટલે પાટણને સ્વચ્છ સ્વચ્છ કેવલ ‘નર-
સમુદ્ર’ સરીકે વર્ણવેલું છે. પાટણની અમાપ જનસંખ્યા અને પટ્ટી
ધનપતિઓના અઢઢક ધંમરને લગતી અનેક કિંવદન્તીઓ પણ પ્રચલિત

આ ચારે—એક લલિત અને ત્રણ ઐતિહાસિક—નગરનાં વર્ણન ઉપરથી સરકાલીન સમયમાં નગરરચનાનો શો ટ્યાલ હશે એની કલ્પના થઈ શકે છે.

ચૌદું

આ નગર જેનાથી ધોમી રહે છે તે ચૌડાનું વર્ણન પણ એટલું જ ચિત્તા-કર્ષક છે. આજે ગુજરાતમાં કેટલાંય ગામોમાં દર સપ્તાહે મજાર ભરાય છે તેના પરથી આ ચૌડાની ક્ષાંતી થઈ શકે. પાંચસ સમાના હસ્તલિખિત સંપ્રદમાં એક વાગઝમતે દેશની સુતમ વસ્તુઓ ધરાય છે તેમાં ‘ચૌદું તો અમદાવાદનું’ એવો ઉલ્લેખ છે.^{૧૦} કવિ ચૌડાનું મહત્ત્વ દર્શાવતાં કહે છે : ચૌડા ધગર પીઠ ધાય નહિ^{૧૧}; આજે પણ એ એટલી જ સચ્ચ હકીકત છે

ચૌડાનું વર્ણન કરતાં કવિ કહે છે:—

“વામ્યકથાઓ ચૌડામાં કહેવાય છે. રાજાનો પુત્ર ચૌડામાં રહે છે. દોશી ઘાટ ઘડનારા અને ધી વેચનારાઓની ડુકાનો ચૌડામાં હોય છે. ફઢ, સોપારી, શાક ચૌડામાં મળે છે. ચૌડામાં કંદોઈ પકવાન કરે છે. પઢિયા, મુગઢિયાનાં હાટ ચૌડામાં હોય છે. ચૌડામાં દહીંનાં માટ વેચાય છે. મોટા સોની અને સોનાર મપારા અને મણિયાર, માંધી અને પોઢલિયા ચૌડામાં હોય છે. ચૌડામાં સર્વ વસ્તુઓની માંડણી થાય છે; ચૌદુ જોતા એને છોડવાનું મન થતું નથી નાળાવડી, કપાલી રૂના વેપારી) તેમજ મુગધી વેચનારા અને પઢખા પટવા)નાં હાટ ચૌડામાં હોય છે. છત્તરની ડુકાનો પણ ચૌડામાં હોય છે. ચૌડામાં તૌ કોઈ ધન માટે આવતું હોય છે. પરવેલી પછિયાતો આવે છે, જે ચૌદુ જોઈને પ્રસન્ન થાય છે. ચૌટે આવેલાં વસ્તુઓ વેચાય છે. મહેતા માંઢિયાનાં હાટ ચૌડામાં હોય છે ચૌડા સિવાય કાર્ય થતું નથી. ચૌડામાં અઢિયા જઢાવકામ કરે છે; ચૌડામાં સર્વ વર્ગ દેસાય છે. નવલસી વસ્તુ

છે, જે અક્ષરશઃ સચ્ચ ન મામોળ તોષણ વાસ્તવ પરિસ્થિતિ ઉપર કેટલેક અંશે પ્રભાવ પાઢનારી છે જ તો.”

ઇતિહાસની કેલી, પૃ. ૭

અને હાલની સ્થિતિ-ધરખાવો—

‘પાટણ ! પુરી પુરાણ ! હાલ તુજ હાલ જ હાવા !’

—નરસિંહરાવ

ચૌડામાં આવી ચડે છે; અને એની પરીક્ષા પણ પારંખુ લોકો કરી જાણે છે. ચૌડામાં પાણીની મોટી પરબ હોય છે; ગંધર્વ-ગાયકગણ ગાતા હોય છે; માટ લોકો ચૌડામાં બેસી ચોલે છે; અને ઘરનાં કાર્ય પણ ચૌડામાં ચાલે છે. સ્ત્રવેરી, તીરગરા, ચિતારા, ઘાંચી, મોચી સૌ ચૌડામાં બેસે છે. ચૌડે આવેલાં જીવ દયાલુ લોકોની મજરે ચડતાં થતી જાય છે. કણવી, કસારા, કુમાર, ગાછા, છોપા, દરજી, હુદાર, માઢી, તબોઢી, તેરમા સૌ ચૌડામાં મળે છે. ચૌડામાં નવલાં પાત્રો (નર્તિકાઓ) રાત્રે છે; ધરમાં સંતાપ પામેલો જીવ ધરમાંથી નીકળી ચૌડામાં જતાં પોતાનું દુઃખ ભૂલી જાય છે. જેને ઘેર ચૌટુ વૃક્ષે છે તે ઘેર બેઠાં લીલા-લહેર કરે છે.” (૮-૧૨ થી ૧૦૩) આ સિવાય રગારા, માઢી, અને મરઢા (પૂજારી) (૬-૭૬/૭૮) નો ઉલ્લેખ પણ મળે છે.

વર્ણ અને જ્ઞાતિ

આ નગરોમાં અઢારે વર્ણ રહેતા. મતોમાં રત બ્રાહ્મણ, હથિયારે શૂરા સ્ત્રિય, હેતી કરનાર વૈશ્ય અને નાટક કરનારા શૂદ્ર એ ચાર વર્ણ (૨-૭૫), કંદોઈ, કાછિયા, કુંમાર, માઢી, મદંનિયા સૂત્રપાર મેંસાઈત, તંબોઢી અને સોની એ નવ નારુ (૨-૮૧) ગાછા ઘાંચી, છોપા, હુદાર, મોચી અને ચમાર એ પાંચ કારુ (૨-૮૨) મઢી અઢાર વર્ણથી નગરનો લોકચર્યહાર ચાલતો. (૨-૮૫). આ સિવાય માછી, તેલી, તેરમા, વાપર, વસાઈ (૧-૧૩૦) અને વાપરી (૧-૧૩૧)નો ઉલ્લેખ પણ મળે છે.

કવિને મન શ્રીમાઢીની જ્ઞાતિ સૌથી મોટી જ્ઞાતિ છે (૨-૬૩) અને એમાંથી ઘણી જ્ઞાતિઓ ઉત્પન્ન થઈ છે. (૨-૬૩) આવકની વધુ થોડી જ્ઞાતિ હતી, પણ દેવતાદેવીથી ચોરાશી ગણધર અને ગચ્છ થયા હતા. (૨-૬૬)

લાયણ્યસમયે જે સ્થળે રહી આ પ્રવંધ રચ્યો છે તે સ્થળની આસપાસ કતારતી કોમના-ચેલ કરનારા લોકોની વસ્તી વધારે હોવાથી ‘શૂદ્ર’ને માટે ‘નાટકિયા’^{૧૨} શબ્દ વાપર્યો જણાય છે. (૨-૭૫) જોગી લોકોની સ્ત્રીઓ— એક માગણ જાતિ હતી. (૩-૨૦), અમુર વર્ણ—સંમત: મુસલમાનોને અલગ વર્ણ તરીકે ગણાવેલ છે (૨-૮૪)

એ સમયે ગુજરાત-મારવાઢમાં પ્રચલિત એવી વાણિયાની ચોરાશી જ્ઞાતિ આ પ્રમાણે ગણાવી છે:

‘ઓશવાલ, પોરવાડ, ગૂઝર, શીટ્ટ, શીતાગાલ, રાઘવતા મહેર, રાંડોલ, કઠશુરા, શોહિલા, કપોલ નાયલ, નાગર, નાળાવાલ મોટા કાઠ, રાઘા, શ્રીમાલી, હાલર દરસુરા, હુવડા, ધ્રીયુષ્ઠ જાલદ્વારા, જાગડા ધાકડીઆ, મરીઆ, મુગશ, વ્રદ્વાણા, વીધુ, વાયડા, મામૂઆ, અડાલજા મોટા માટલીઆ, પચમ, પુષ્કરા, જખૂસરા મુહુલવાલ, મલોસરા, ઉચ્ચતિવાલ, શુરહીઆ, મોધર, રવોજા, કરહીઆ, સોરઠીઆ પોરવાડ, પલીવાલ મટાહરા, મટોરા, નેપાઢા, શાલ્મીક, વાક્ષા, ત્રિપ્રાશાલ શપેર, નરસિંશુરા, સિરિયડેર, મામૂ, નાગદ્વદ, અગરવાલ ધાયર, વિળશુરા, ચેસુર, અસ્લિષ્કી અઘાવમી, વજારફી, શોલવાલ, માશુરા, વીરોડા, વાષોરા મોઢેરા જોરાળા, નીમા, કદ્દીઆ, કોરંડાવાલ, સોનીસોધ શોહિલ, મચાલ, રાજશાન્ના લપુસાસા વપીસાસા, ચડસાસા, વેસાસા, શૂરાળા, રાજુરા, મેડતગાઝ મહોરા, આળદૂરા અને ગાગડુ (૨-૬૩ થી ૭૨)

રાજસભા .

રાજસભામાં રાજાની સામે રાજા અને માલિકિલ વેસતા (૬-૬૭) સૌ કોઈને રાજાને પ્રણામ કરીને વેસતુ પઢતુ ત્યાં ડાકુલા, ડમરુ, મૂગલુ સંમલાલ (કાલીજોડ), મિશાન ને તૂર યાગના, અને ટોઠ્ઠાપ્પા પણ ચાલતા (૬-૪૧) રાજસભામાં શદ્ર અને શ્વાદરળીઓ - શીવાનો જગજગાઝ પ્રસરી રહેતો (૬-૪૧) સમાવૃત્તિ વધારણ ઇસુ કે દિવસ છતાં રાત્રિ જેતુ સમે ૧૩ પરદેશી ચરલોકો આ રાજસભામાં આવતા (૭-૨૨)

યુદ્ધ અને યુદ્ધસામગ્રી

દ્વાપી અથ રથ વગેરે યુદ્ધના મુખ્ય સાહનો હતા ત્થકર ચાલતુ ત્યારે રણવાર્જિત્રો મહામહતા (૭-૬૪) વિમલ રોમનશરમા સુલતાનો પર ચઢાઈ કરે છે ત્યારતુ વર્ણન સૈન્યનો ઠીક ઠીક રવાલ આપે છે ચાર હજાર સાઢ પર સિકરી (સાકર^૨) અને સોઢ હજાર સાઢ ઉપર ચોરાક અર્થો સૈન્ય સાથે પાળી ભરેલી પોઠો ચાલતી અને સૈન્યની આગઢનો રસ્તો કુહાડાથી સાફ થતો સાથે ઝભા કરી શકાય તેવા કાષ્ઠના ગઢ લીધા સન્ય જ્યાં થમતુ ત્યાં વજાર મહાઈ જતુ, અને અટારે વળ વેપાર કરતી (૭-૬૫ થી ૬૬) સૈન્ય સાથે આસનોમા મુસાસન, પાલ્લી સેગવાલ (મ્યાના) રહેતા ધ્રીગરળા અને શૈગરળા (રાજમહોર કરનારા, નિસ્ખનોષ લગનારા) સૈન્યના પઢાવ સાથે વામે લાગી જતા અનાજની કાલઝી માટે મહારી રહેતા. આમ સૈન્યની સગવડ માચવવા

સર્વ પ્રતારની ઘાઠઝી રહ્યાંતી. રાને ચોકીપહેરા રહેતા; અને છાયળીમા દીવાઓ પ્રકાશ આપતા (૭-૬૭ થી ૬૯).

યુદ્ધની તૈયારીના સમયે અશ્વોને પાસરવામાં આવતા હાથી ઉપર અંવાહી થાંધી એના દત્તશઠ્ઠ આડે ઝરવતિ (પડતો) ઘાયવામાં આવતો. હાથીના કુમ-સ્પહ્નને સિદ્ધુર વડે રંગામા આવતા. તરવારોને, મારી રીતે સજાવવામાં આવતી તૈનિકો કમરે કટારીઓ સોસના ઘેડડાપ્રવડા એન્લે કે મજવૂન એવા કાઠના કિલ્લા ઠાપા કરી દેવામાં આવતા, પ્રહાર થતાં તુરે નહિ તેવી કાઠની જાંઘી જોડો બનાવવામાં આવતી, માથાઓ મેદી શકે નહિ તેવા ચક્લર અને ટોપ ચોદાઓ પહેરી હેતા, થોદ્દાઓને ધનુષ જીવરણી અને મોટી મોગરી આપવામાં આવતી (૭-૮૨ થી ૮૭).

યુદ્ધ કેવી રીતે થતુ એનું વર્ણન કરતા કવિ કહે છે. 'એ સમયે અળીવાર મારા, તીક્ષ્ણ અને ઘાઠા રંગના પચાઠા ચાળ, છેપાતી તરવારો ધોંસાતી મોગરીઓ અને મોવળ', છટતાં મોઢાઓ અને સૂર જેવા સૈન્યસ્ત્રી શુરજ, વરતા આવતા ચઢો, ગર્જના કરતા હાથીઓ ઢમ ઢમ ઘાગના ઢમક ઢમ ઢમ વાગતા ઢોલ આકાશમા ઠઠતી સમઢીઓ' યુદ્ધને મચકર બનાવી દેતા (૮-૪૪ થી ૫૮)

વિજય પાવતે મેરી નફેરીના નાદ થતા, ચદિજનો જયજયકાર કરતા (૮-૬૧).

પરાજિત રાજાને વધનમા નાસવામાં આવતો અને વિજેતાની કારતો કમૂલ કરે તો રાજ્ય પાછું સોંપવામાં આવતુ વિમલે ચમનિયાના રાજાને પકડી એના ગઠા આગઠ ધૂનિળી (૬) ઘરી, મેદી પહેરાવી, લાકઢાના પાત્રમા પૂર્ણો હતો (૮-૬૦) અને જ્યારે એણે વિજેતાની આળ સ્વીકારી ત્યારે એને મુક્ત કરી એનું રાજ્ય પાછું સોંપવામાં આવ્યુ ૮-૮૧

રાજા થીજા દેશ પર ચડાઈ કરતો ને એમા વિજય મઢતો તો પરાજિત રાજ્ય પાસેથી સારી એવી રકમ દડ તરીકે વસૂલ કરવામાં આવતી, રકમ ઉપરાત હાથીધોડા પણ સારી સરયામા લેવામાં આવતા રોમનગરના મુલ્તાનો ઉપરના વિજય પછી વિમલે અનેક ધોડા હાથી લેમજ ચાર કોઢિ ટકા દડ તરીકે લીધા હતા (૭-૧૦૦ થી ૧૦૧) સિંધુ પ્રદેશના ચમનિયા રાજા પાસેથી છપ્પન કોઢિ ધન અને ત્રણ લાખ તાજા અશ્વો દડ તરીકે વસૂલ કર્યા હતાં (૮-૮૧). દડ માટે 'માલ' શબ્દ પણ વપરાતો. રોમનગરના મુલ્તાનોને સૌ પટેલા કહેળ મોસલીને વિમલ વહેવરાવે છે કે 'પળે લાગી માલ આપો' (૭-૭૭) આ દડ અથવા

વસૂલાત 'વિજયત' તરીકે પણ ઓળખાતાં; અને દર વર્ષે વસૂલ કરવામાં આવતી. જો એમાં ચૂક થાય તો ફરી ચુક થતું (૮-૮૨)

યુદ્ધના કહેણ માટે અને પોતાની આજ વર્તવિવા માટે એ સમયમાં દૂત મોકલવાનો રિવાજ હતો. આ દૂતની સાથે એક લેખ' મોકલી પોતાનું સ્વામિત્વ સ્વીકારવાનું કહેણ મોકલતું (૮-૨) દૂતની પણ કેટલીક લાયકાતો હતી. અસ્પૃશ્ય વોલે અને ધીમે રહીને ચોક્કસ ઉત્તર આપે (૮-૮). દૂતને કોઈ રાજા મારી શકતો નહિ (૮-૧૧)

યુદ્ધે ચઢવા માટે પાનો ચઢાવાતો (૮-૨૫ થી ૪૩) અને વિજયનો હાસ્ય ઝગમગાવવામાં આવતો મનિમાણેકથી વધામણી થતી. સુદરીઓ ગીતો ગાતી અને રાજા સમક્ષ મેટો ધરવાળા આવતી (૭-૧૦૨ થી ૧૦૩). જાગી ઢોલ ઝમઝમતા, તલ્લિયા-તોરણ વધાતા, અબોલગુલાલ ઝડપતા, અને વિજેતા વીરને વધાવવામાં આવતો (૮-૭૧ થી ૭૬)

રાજકીય માહિતી

ઘાઠેરને કાળમારુપ હોય તેવી વ્યક્તિને રાજ્ય તરફથી રાજમુદાનુ પ્રદાન થતું; અને એ રીતે એનું વહુમાન કરવામાં આવતું (૨-૩૮).

રાજની આવક માટે શા શા સાધનો હતા એનો ઉલ્લેખ વિમલપ્રવર્ધમાંથી આકર્ષકરી રીતે મળે છે. આમાં આવતાં થતી પીનો ઉપરનો કર એ મુખ્ય આવક હતો ૧૪ મુદય ગાંધા ઉપર રાજ્ય તરફથી માહરિયા મેલતા અને એનો દાળ વસૂલ કરતા ૧-૫૭ આમ, દાળચોરીનો ધપો કાસ્યો હોવાનો ઇનક છે. મીમદેવે વિમલની સાથે અળગનાવ થતા દાળચોરીનું આઠ ચદાવ્યું હતું અને એમા જગત્તુ હતું કે વિમલે પરદેશથી અશ્વો મંગાવ્યા હતા એનું દાળ અગત્ય નહોતું (૭ ૭) રાજા લોમે મરાતો તો એ હટે ચડીને કર માગતો (૩-૧૨)

એનો ઉલ્લેખ મળે છે કે વનરાજના સમયમાં ઘાઠેરે પોતાની ટકશાઠ કરી રોનૈયા પાગ્યા હતા (૩-૧૪૬). ઘાઠેર વનરાજનો અયાસ્ય હતો, એટલે એ ટકશાઠનો અધિકારી સમજાય છે.

વાળકઢામાં નિપુણતા હોવી એ રાજપુરુષનો મુખ્ય ગુણ મનાતો. વિમલની વાળકઢાથી મુખ્ય થઈ મીમદેવે એને 'અધિકારપદ' સોંપ્યું હતું. આ પદના દરજ્જા હતા. વિમલપ્રવર્ધમાં એના વિશે ઉલ્લેખ નથી, પરંતુ વિમલને મો પ્રપમ

‘દડનાયક’ની પદવી આપી પાંચસે અશ્વદળનો ઉપરી ચનાવરામાં આવ્યો હતો (૬-૨૮) ‘દડનાયક’ શબ્દનો જ સમયે ‘સેનાધિપતિ’ તરીકે પણ પ્રયોગ થતો આચાર્ય હેમચંદના જણાવ્યા મુજબ ‘ચતુરંગપાલ્યક’ સેનાની દડનાયક — આ દડનાયક મહામંડલેશ્વર અથવા તો રાજ્યોની સર્વોચ્ચ પદવી પર પહોંચી શકતો.^{૧૫} મજમૂદારના મતવ્ય મુજબ ‘દડનાયક’ કા તો સેનાધિપતિ અથવા ‘પથકનો ઉપરી’ રહેતો કેન્દ્રીય વરાત દડનાયકનો ન્યાયભ્રાતાના અધિકારી તરીકે પણ સ્પષ્ટ થઈ શકે છે, પરંતુ આચાર્ય હેમચંદની વ્યાખ્યા મુજબ દડનાયક એ રાજ્યનો અધ્યક્ષ હતો, કોઈ વાર સો પ્રાંતના ‘ગર્નર’ તરીકે પણ એ નિમાતો.^{૧૬}

સારું કાર્ય કરનારને રાજ્ય સરખી ફાતે—“પ્રાણ” આપવાનો રિવાજ હતો (૧-૧૩)

રાજા કોઈ અધિકારીના કાર્યથી પ્રસન્ન થતો ત્યારે છત્ર ચામર વગેરે મેટરૂપે મોકલી એના કાર્યની કદર કરતો (૮-૭૭).

જે કે તેથી વધુ રાજ્યોની ગ્યા સરહદ મેટી થતાં તે સ્થળને ‘સિંધિ’ કહેતા (૩-૨૧) દરેક ગામે રાજા સરખી ઠાકોર રહેતા (૨-૨૦)

સામાજિક પરિસ્થિતિ

સામાજિક અને ધાર્મિક પરિસ્થિતિ વિષમની શોઢની સહીમા હતી તેવી જ વિષમની ધીસમી સહીમા પૂર્વાર્ધમા હતી.^{૧૭} રસમગિરાવના શબ્દોમા કહીએ તો ‘સામ્યસમયે કલિયુગના અનાચારને નામે સમાજની જે સ્થિતિ લાગી છે તે રસમય છે કલિયુગને નામે એના રોદના આજે પણ સંભાવનાર મળે છે.^{૧૮} કલિયુગની અસર વર્ણવતા કવિ કહે છે : ‘નિત્યધર્મ નષ્ટ થયો છે રાજા કુટિલ મનના અને લોકો સ્પષ્ટ થયા છે સંત પુરુષો હેરાન થાય છે, પમારે ટુર્જનો સાર્થી સ્પેર કરે છે પુત્રપિતા પરસ્પર વિશ્વાસ કરતા નથી.

૧૫ COG p 227

૧૬ COG p 229

૧૭ ગુપ્તા અમદાવાદ પૃ ૩૧૫

૧૮. વિમલપ્રગ્ધમા ‘વર્ણવિલો પુત્રજન્મનો આનંદોત્સવ આપવી પદર વપે ઉપર લગમગ એવી જ રીત ડગનાતો, અને કેન્દ્રીય રિવાજ આજે પણ છે પોઈઆર તે વસતે થતુ અને આજે પણ થાય છે નિશાઢગરણાનુ મુદર વળન વિમલપ્રગ્ધમા આપ્યું છે નિશાઢગરણાનો એવો રિવાજ મ્હં સદીમા

પરદાસ ઘણી થઈ વેસે છે. બહુ સાસુને પગે પટતી નથી; સાસુ પાસે પલ્લો નલાવે છે, પરંતુ કામ કરતો નથી. સસરાનો મર્યાદા પણ રાખતો નથી, પરંપરાના કાન ભમેરી, માથાપથી જુદા રહેવાની તૃત્તીજ રૂઠે છે (૩-૪ થી ૧૬)

પુત્રજન્મ અને ઉછેર

બાલક ન થતુ હોય તો દેવદહેરે માનતા માનવામા આવતી ઉદરમા બાલક ■ મહિનાનુ થતા સીમત કરવામા આવતુ ગીતો ગાવામા આવતો અને સૌને પક્વાન જમાડવામા આવતુ (૧ ૧૭ થી ૧૮) પુત્રજન્મસમયે જન્મ સમયના વધામણા ગવાતા જાગી હોલ અને નિશાન યાગતા, અમીલગુલાલ કડકતા, કિમતી ષટકૂલના ચદરવા અને ચારણે તોરણ વધાતા માની મા સુદર વાંકડી લાવતી અને પુત્ર માટે રંગીન આગલા ગરીદાતા શ્રીમીતા ઘેઠ કરાવાતા સૂઢે સૂઢે ફોકલ (સોપારી) વહેવાતા. પડેને કાપઢા અને કાકીને રેશમી વસ્ત્રો અપાતા. પુત્રને કૂમતાગાઢી ટોપી પહેરાવાતી. પડે પડેઆશ કરતી હાથની કડલીઓ, મોગ માદલિયા, વાકડી (કાનની કડી), પગની મોજડી, અલગડા આગળા, સોનાના ઘેઢલા પડેઆશમા અપાતા. બાલકના પગમા ઘુઘરિયાણુ

હતો. હવે કોઈ મોટા ધનવાન સાધારણ આચાર કરે છે. આ નિશાલ-ગરણના વળનમા આપણે ધૂઢીઆ નિશાલના નામથી જૈને ઓઢાલીએ છીએ તેનુ આવેહન વળન છે. નિશાલ મૂકતા યાડના સ્ત્રીઆ છોકરાને વહેંચવાનો રિવાજ પદરમી સદીમા હતો. તે ઓગળીસમી સદીમા પણ ચાલુ હતો. રાજવા આપણ વગર કેવલ સમાનતા જ વઢધી આપણે ત્યાં છે. નિશાલો ચાલતી તેનુ વિમલપ્રગથમા જેનુ વળન છે તેનુ ૬ સ ૧૮૭૮ના સાઢાપત્ર'મા આપેલું છે. એ ઉપરથી આપણા રિવાજો ચારેક સદીઓથી યહુ ફેરફાર વગર ચાલુ રહ્યા એમ સમજી શકાય છે. સોઢમી સદીના લગ્નપ્રસંગ, જ્ઞાતિમોજન વરપોડો યગેરેનુ વર્ણન પણ એ પ્રવચમા આપેલું છે. જ્ઞાતિમોજન હાલ કરતાં મોંડે જુદુ જાય છે. પહેલાં ફઢ પીરસાતા ઘીઆ રિવાજ સરસા દેસાય છે. વરપોડો મોંડે સદીમા સોઢમી સદી જેવો વઢતો હતો એમ માની શકાય. વાળીઆના વરને હાલ જેવો પોશાક પહેરાવે છે તેવો જ લગ્નમય સોઢમી સદીમા પહેરાવતા વધારામા પ્રાક્ષણના જેવો સુપ ધાલતા એમ જગાઈ આવે છે. લાઢુ મેરેલ માટલા યગેરે આપવાનો તથા પહેરામણીનો રિવાજ પણ વહુ જુરો નથી. એ યધું વિમલપ્રગથનુ વર્ણન કરતાં મહીં લગ્ન ધઈ જાય. પરંતુ આપણા વળસરા રિવાજ છેક ઘીસમી સદીમા વઢલાયા છે એમ માની શકાય.'

ઘરેણુ પહેરાયાહું. મામા મોજદી અને ટીપી મોકલતા. જમણ થતુ. ઘી-મોઢની લહાણી થતી. ચાઢકના મસ્તક ઉપરથી ઓવારીને અણ અપાતુ (૩-૧૭ થી ૨૬, ૩-૧૬૧ થી ૧૭૦). પુનઃજન્મ થયા પછી માથાપ અઢગી પથારી કરતાં (૩-૨૧).

પુત્રજન્મ પછી ચારમે દિવસે છોઢી (પારણું) વંધાતુ. ૫૩ ફૂલીને સારી પેઠે જમતો. (૩-૨૨).

પુત્ર પાચ વર્ષનો થાય ત્યાંપુધી એને લાઢ લઢાવાતાં (૪-૩૦). પાંચમે વર્ષે એને નિશાઢે વેસાઢવામાં આવતો (૩-૨૭/૨૮) દશમા વર્ષે સુધી નિશાઢે મળાવવામાં આવતો, સોઢ વર્ષનો થાય — રામા વરાવર આવે એટલે મિત્ર લેવો ગણવામાં આવતો (૪-૩૦), અને, વાણિજ્ય શીખવવામાં આવતુ (૩-૩૮). પુત્ર સોઢ વર્ષનો થાય એટલે એને સ્વતંત્ર થયુ જોડેએ — પોતાના ૧૫ ઉપર કમતાં શીખયુ જોડેએ. તો જ એ કુઢદીપક ગણાય, નહિ તો એ લેણદાર ગણાતો (૨-૧૮).

ચાઢકને નિશાઢે મૂકવાનો સમય થતો ત્યારે આત્મજનોને નિમંત્રવામાં આવતા; ઘરની સજાવટ કરવામાં આવતી. પઢિતને પૂછીને સુહૃત મઢી થતુ. આત્મજનો અને મહાજનોને પગલે વેસાઢી ‘ધારે ઘો’ પીરસી જમણ અપાતુ. હસપૂર્વક ચાઢકને નિશાઢે લઈ જવાતુ. સાથે ધાળીચળાના સુંઢલા અને ધળા લઢિયા લેવાતા. ફૂલના ચૂપ મરાતા, અને ચાઢકને ઘોઢે વેસાઢી નિશાઢે લઈ જાતો. આગઢ મેરી મુગઢ વાગતા; પાછઢ મહાજન, રાઢેયા લેખણ સાથે ચાઢક, અને ઘની પાછઢ સ્ત્રીઓ મગઢ ગીતો ગાતી ચાલતો. સારં નગર આ હસવ જોવા એકત્ર થતુ. ચાઢક નિશાઢે પહોંચી અધ્યાઢ પાસે હાથ જોઢી કમો રહેતો. અધ્યાઢ ચાઢકના વાનમાં સરસ્વતી-મત્ર ઉચ્ચારી આસીર્વાદ આપતા, અને વિદ્યાદાન આપવાનુ શાઢ કરતા. ધાળોચળા અને લઢિયા નિશાઢમાં મળતા ચાઢકોને વહેંચવામાં આવતા, અને એ દિવસે સર્વ ચાઢકોને છૂટી આપવામાં આવતો (૩-૩૦ થી ૩૪ અને ૪-૩૦ થી ૪-૩૭).

અધ્યાઢ એ સમયમાં પળ લાલચુ હતા આરંમમાં અધ્યાઢ સમક્ષ દસવીસ સ્ત્રીરોદક (નાઢિયેર યા સેસ મૂકમાં પઢતાં; ધોતિયાંપોતિયા પહેરાવતાં પઢતાં. અધ્યાઢ દમ પળ કરતા સૂઢે સૂઢે આરમની દક્ષિણા મળતી, અને ચાઢકો પળ અઢર મુઢે ન ચઢે અને અધ્યાઢ મારે એ ચીકે છાનુંછપનું-ચોરી કરી અધ્યાઢને ઘેર પહોંચાઢતા (૪-૩૫ થી ૩૭).

કરતા અને સૌની સમક્ષ થાઢીમાં વીંટી વગેરે મૂકી રમત રમતા; કોણ 'હારશે-જીતશે'નું નિરાકરણ કરતા પછી ગુહ-ગોપ્રજને પ્રગામ કરી પોતાને નિવાસસ્થાને જતા (૧-૭૬ થી ૧૮).

રીતરિવાજો

મા-બાપ પૈસા લઈને શીકરીને વેચતા; ઘરેલે કે કન્યાવિક્રયની પદ્ધતિ ચાલુ હતી (૩-૫૨). સાઠ વરસનો હોસો જુવાન કન્યાને પરણી શકતો (૩-૪૪). સ્ત્રીને ઘોડું ઘર માંડતા સફોચ ન થતો; એકને મૂરીને યીજાને છા જવામાં દ્વિગપત મહોતી, અને ઘણા સંબેડા કર્યા પછી ત્રિધવા વૈશ ઉતારતી (૩-૧૪). વીસ વરસની નાની ઉમરે સ્ત્રી ત્રિધવા બનતી; ઘરેલે કે વીસ વરસની પહેલાં પના લગ્ન થતા અને વરનું અલ્પાયુધમાં પણ મૃત્યુ થતું (૩-૧૩). સતી થવાનો રિવાજ પ્રચલિત હતો (૮-૬૪; ચૂ-૬૧) પરંતુ એ યુગમાં ચિંતા ઉપર ચડેલી સ્ત્રી પણ નાસી જતી (૩-૪૭ અને ૮૭).

પરમા સ્ત્રી, ચાલક અને દાસદાસી પર હાથ ઊગામી શકાતો (૮-૬૭)

અતિથિસત્કાર એ ધર્મ ગણાતો. આગવુરૂને સિરામણ કરામ્યા સિવાય પાછા વળ્યાતા નહિ (ચૂ-૪૬) જ્ઞાતિમેદને કારણે કોઈ ભાગામંતર દ્રવ્ય નહિ. (ચૂ-૪૭), કારણ કે ઈવી માન્યતા હતી કે ભાગામંતર કરનાર ધુર્વતિ પામે છે (ચૂ-૪૬)

અસ્પૃશ્યતા એ જમાનામાં પણ હતી. ઢેટનો સ્પર્શ કરતાં સૌ કોઈ સંજોબ પામતું, પણ વાળિયા ઢેટ સાથે વેગર કરતા (૩-૫૧).

યરોયરિયા કુટ્ટમાં લગ્ન કરવાનો રિવાજ હતો પણ માત્ર જુદાં જોવાતો (૧-૧૨).

ધૂપટ કાઢવાનો રિવાજ હતો (૩-૧), પણ સ્ત્રી યુન્ટે મં.દે પણ જરતી (૩-૧૪)

સ્ત્રી વગરનાને-વાંટાને કોઈ પોતાના પરમાં બોલાવતું નહિ (ચૂ-૭૨).

દાન કરનાર દાનાઓ જેને દાન આપવાનું હોય તેને પોતાને ઘેર બોલાવી દાન આપતા (૧-૬૫). વ્યવસ્થિત દાન આપવામાં પણ હરીરાઈ થતી (૧-૫૧)

પોતાનો મોટાઈ કેટલાક સ્વેચ્છાબાહ્ય કરીને પણ દેનાદાતી (૩-૬૧). દેવું કરીને ઘરો વરવામાં આવતો (૩-૭૧).

કોઈને સધારે અપાતી રકમ ઉપર જ્યોત્સિર્ગિર્વામાં આવતું (૪-૪૧). વેપારી અથવા રાજ્ય છેળી રકમનું ચાતું પઠાવી છેતાં (૭-૮). છેળદાર સધરાણીએ જાય ત્યારે દેવાદાર ધન વગર એનો સત્કાર કરતો (૪-૭૩). હાથોહાથ આપેલી ચાપણ ઓઢવાઈ જવાના પ્રસંગો વનતા (૩-૪૯).

વચનપ્રથમ થનારને 'પંચડંટાલી'ની સજા કરવામાં આવતી (૧-૧૧૨).

રહેઘણ માટે લોકો વિવેકી હતા (૩-૧૨૫), કારણ કે દરેક જ્ઞાતિ-વાઢા પોતપોતાના જગ્યામાં રહેતા.^{૧૯} જૈનોની જ્યાપક અસર હોવાને કારણે ગઢ્યા વગર પાણી વપરાતુ નહિ; કપડાં ધોવાતાં નહિ (૩-૧૧૫).

મામા-ભાણેજને આદિ વાઢધી ઘેર મનાતુ આવ્યુ છે; આધી મામાએ જો મુઢી રહેયુ હોય તો ભાણેજને પોતાને ત્યાં રાખીને રાખયો નહિ એવી માન્યતા હતી (૪-૮૫).

જે ઘેર લક્ષ્મી ન હોય કર્મી પ્રજા ન હોય, દાનમાન દેવાતાં ન હોય તે ઘર ઘરના છેડામાં ગણાતુ નહિ (૨-૨). અવસર આવ્યે ધન સર્ચી જાણનારની મહાજનમાં ગણના થતી (૨-૭૩).

ચાણિયા પણ છેતી કરતા. વિમલના મામા છેતી કરતા; આધી વિમલને પણ છેતી કરવામાં સહાય કરવી પડતી હોર માટે 'કઢય' લેવા જવાનો રિવાજ હતો; અને અન્ય ઋતુમાં ઉપયોગી વને એ દષ્ટિએ કઢયને 'સગ'(ઓષા,રૂપે ગોઠવવામાં આવતી. છેતી કરનાર છેતરે જ જમી છેતા. (૪-૭૧ થી ૮૨). સામાન્ય રીતે ગોવાઢિયાઓ ઢોર ચારવા લઈ જતા, પણ વનિક પુત્ર પણ હોર ચારવા જતા (૪-૧૧). ચાણુત્ર ,૭-૬) અને મારવાદા (મજૂરો)ની પ્રથા પણ હતી (૧-૮૪).

પરદેશ જઈ કમાવાની ધનોવૃત્તિ પણ હતી (૧-૬૧). વહારગામ જવાતું હોય ત્યારે સાથે સંચલ (માધું) લઈ જવાતું (૨-૨૨).

દ્રુમ પ્રસંગે ધી-ચોઢની લઢાણી થતી (જમણ થતાં) (૩-૧૬૧), અને માથે ઉતારીને અઢ અપાતાં (૩-૧૬૧).

કન્યાદાન વસતે ઘરરાજાને ધન પણ આપવામાં આવતું (૫-૮૧).

અંપ્રેજી પદ્ધતિની જેમ મુપ્રમાત ઘન્દ પ્રચલિત હતો (૪-૧૦૬-૧૦૮). વડીલોને 'જુહાર' (પ્રગામ) કરવાનો રિવાજ હતો (૪-૫૮).

મહાજન મોઢું ગણાતું (૧-૮૬) જૈનોમાં સઘ—ધાત્રક, ધાધિકા, સાણ અને સાધ્વીનો સમૂહ, મુખ્ય ગણાતો (ચૂ-૧૧) વ્યક્તિ મહાજનની પગની ધૂઝ ગણાતી (૧-૮૬) એટલે કે વ્યક્તિ કરતા મહાજનની મહત્તા હતી

મોટા શહેરોમાં કરોડપતિ હોય તે કોટની અદરના ભાગમાં રહેતા એનાથી ઓછી પૂજીલાલા હોય તે કોટની બહાર રહેતા. લક્ષ્યાધિપતિ હોય તે લક્ષ્યાધિપતિ સાથે રહેતા. જેની પાસે નવાણુ લાલ હોય તેને કોઈ—રાજ્ય કે સગવડાલા—એક લાલ આપે તો એ કોટમાં જઈ કરોડપતિ સાથે રહી શકતા (૨-૩ થી ૫; ૨-૪૧; ૩-૧૨૬) જૈનપ્રયોમાં આ પ્રકારના ઉલ્લેખો ઘણા મગરો માટે મળે છે.^{૨૦}

સામાજિક શિક્ષાઓ

નિશાક્રિયાઓને અણગાનું મોઢું ન ચડે તો અધ્ધાર એને મારતા (૩-૩૭) 'હોટાના ચડે અને સાચાના ઘટે' ઘૌ માન્યતા આજે જ નહિ, પણ તમારેય પ્રચલિત હતી (૩-૮૨) આથી કૂડકપટ્ટની પરીક્ષા માટે 'ધીજ' આપમાં આવતી (૧-૧૨) આગી પરીક્ષા માટે પહેલાં લોહાનો ગોઠો કરી પકડાવવામાં આવતો ઘડી રાસાહોટાની પાથડી ઉતારી ચાલવામાં આવતી જેની પાથડી ઘટે તેની વાત સોટી ઠરતી^{૨૧}

વચન આપીને નહિ પાલનારને કેટલાક સંયોગોમાં 'પચ્ઠાંટાઢી' દ્વારા પ્રાણદંડ કરવામાં આવતો (૧-૧૨૨)

શકુન અને ઘહેમ

શહેર કે ગામની સ્થાપના મુહૂર્ત જોઈ, જુમ ચોષડિયે કરવામાં આવતી (૧-૧૦) વિવાહ જેથ વાર્યોમાં મુહૂર્ત થીતી ન જાય એ જોવામાં આવતું (૪-૭૭) પરદેશ જતાં અથવા સારાં કાર્ય માટે પ્રયાણ કરતાં જો સામે મલપતો દ્વાથી, જમણા હાથ તરફ જતો ઘેપારી, મગઝ ઉચ્ચાર કરતી છો જયજયકાર કરતો ભાટ, 'ઉદય થાઓ' એવો ટચ્ચાર કરતી જોગિણો મળે, જમણો વાજુએ ભરવ પડી ચોલે, ઢાવા હાથ તરફ ઘેલો, દેવચક્તી, સપનું, કૂતરો જાય વઢી પહેલે પહોરે હરણ નિર્મયણે જમણી તરફ જતું જગાય, સાદ ઘોડો, ચાસ પડી જમણી તરફ અને વાપડો ઢાવા હાથ તરફ ચોલે, તો એ શકુન વ્યક્તિની આશા પૂર્ણ કરે છે (૨-૨૩ થી ૨૬) આવા શકુન થતાની સાથે

૨૦ વિપ્ર (ધ્યાસ) પૃ ૩૧

૨૧ વિપ્ર (ધ્યાસ) પૃ ૫ અને ૮૧

શકુનાર્થી લૂગડાને છેડે ગાઠ વાઢી લેતો—શકુનમઠી વાઢી દેતો (૨-૨૬ અને ૭૭) ધેર સદૈવત ધોહો હોવો એ શુભ ચિહ્ન મનાતું (૨-૩૧)

ચહાર જતા મસ્તક ઉપરનો ટોપ પછી જાય, ઢોકર વાગે, આઢો સાપ કંતરે દેવચકલી જમણા હાથ તરફ જાય, તો એ અપશુકનની નિશાની મનાતી (૭-૮૧ થી ૯૧)

નજર ન લાગે એટલા માટે લૂણ ઉતારવાનો રિવાજ હતો (ચૂ-૩૨) રશન સમયે ઘરને નજર ન લાગે એ માટે ઘરની પાછલ બેંસી બહેન લૂણ ઉતારતી (૫-૭૬) શુભ પ્રસંગે અનાજને ઓવારીને દાનમાં અપાતું (૩-૧૬૧)

પુત્ર મેઢવવા માટે માનતા મનાતી (૩-૧૭) સ્વપ્ન ઉપરથી સારા-મરસાં ફઢનો આદેશ અપાતો (૧-૧ થી ૩) ઢુગંશ(ફકીર), મુલ્લા, જોગી, જગમ જઢિયા, શેષ વગેરેને અધિધ્ય પૂજામાં આવતું (૭-૧૬)

ધશીરણ કરવા માટે રાતા વજ અને રાતા ફૂલથી, લક્ષ્મી મેઢવવા માટે પીઢા વજ અને પીઢા ફૂલથી, શનુને મસ્તકમાં શઢ ઉતારણ કરવા માટે કાઢા વજ અને કાઢા ફૂલથી, અને મુક્તિ માટે સ્વેત વજ અને સ્વેત ફૂલથી દેવની આરાધના થતી (૧-૫૪/૫૫).

શક્તિની પૂજા

સૌમાન્યવતી સ્ત્રીઓ માતાની પૂજા કરતી. મસ્તક ઉપર થાંઢ મૂકી, મૂંગઢ નેરી તાઢ વગેરેના નાદ સાથે વાજતેગાજતે માતાને મેટ ધરવામાં આવતી અધીલગુલાલ રંગ ડઢાઢતા ડઢાઢતાં મહાજન લોક દેવસ્થળે જતું (૧-૧૧/૧૨) થીમાઢીઓની ગોત્રજ દેવી લક્ષ્મી હતી (૧-૧૩) એનો ઉત્સવ અપૂર્વ રીતે ળજવાતો. મણિમાનેક વગેરે મૂલ્યવાન પદાર્થો મેટ ધરાતા, ફૂલની છાવ માતાજીને અર્પણ થતી નાઢિયેર, નારંગી શાશ્વ સોપારી, પાન, જઢકઢાદિ મુકાતો, મેના, મોદક, જૂના નાગદવેલી પાન, ચૂલા-ચદનના કઢોરા અને અગર-કપૂરના ધૂપની શુગધ દેવી સમક્ષ ધરાતા (૧૭૪/૭૬) અંબાજીને પ્રસન્ન કરવાના ચત્નો થતા અંબાજીને ગોત્રજ તરીકે પ્રાગ્વાઢોએ સ્થાપી એના મદિર પર રઢ, ફઢશ, રાજ ચઢાખ્યા હતા (૨-૬૧) વિમલ પોતે જ અંબાજીનો પરમ મજ્જ હતો, અને એની સહાયથી વિમલના કાર્યો પલિત થતા હતા (૧-૧૧૬) અંબાજીની ઓલિય (સેવા) થતી (૨-૫૬) મહાપૂજા થતી (૨-૫૭). લાવણ્યસમયે પણ પ્રવચના આરંભમાં અંબાજી, થીમાતા (લક્ષ્મીદેરી) પદ્માવતી, ચક્રેશ્વરી અને વાગ્મીશ્વરીની સ્તુતિ કરી છે (૧-૧) આ દેવીઓની આરાધના

પળ થતી (૬-૧૦/૧૧). છ દર્શન અને છન્નુ .પારંઢવાઝા પળ સરસ્વતી દેવીના ગુણ ગાતા (૧-૧૨) કારણ કે વિનય, ત્રિવેક, મદાચાર, લોકવ્યવહાર અને લગ્ન વગેરેમાં સરસ્વતીનું સ્થાન મુખ્ય હતું (૧-૧૦) દેવદેવીઓને નૈવેદ્ય ધરવાનો પણ રિવાજ હતો (૧-૨૫૧). નૈવેદ્યમાં સ્ત્રી મોદક, લાપસી, તલના છાંડવા, વડાં, વેડમી, કુલેર વગેરે ધરાયું. (૧-૨૪૬, ૧-૨૫૫, ૧-૨૫૮)

ધાર્મિક પરિસ્થિતિ

સોઝમી સદીમાં ધાર્મિક વાતાવરણ રાજમહાટ-મુક્ત હતું; મતમતાંતરો સારા પ્રમાણમાં પ્રવર્તતાં હતાં મિત્રમાલમાં એક સમયે એવું હજાર સોદામણાં મંદિર હતાં, પિસ્તાઝીસ હજાર વ્રાહ્મણ હતા, અને વચ્ચે વળિક-કુડુબો એકએક બ્રાહ્મણનો નિર્ધાર કરતાં (૩-૧૨૩/૧૨૪). એ સ્થિતિ સોઝમી સદીમાં રહી જણાતી નથી ગુદ અને શિષ્ય પોતપોતાની મનભાવતી વાત કરી, પોતપોતાનો મત પ્રસારતા (૩-૪૮) છ દર્શન એકબીજાનાં ચોસરણાં કરતા (૩-૫૩) થીદ, સાંખ્ય, નૈયાયિક, જૈન, વૈશેષિક, જૈમિનીય એ છ દર્શન છે; એ સર્વના સોઝ સોઝ મેદ થતાં છન્નુ પાંચડ પૃથ્વી પર પ્રમરેલાં ગણાતાં હતાં (૨-૮૭). કહેવાતા યોગીઓ યોગમા રહેતા નહિ; માકઝાં કૂકઝા, કિનર વગેરે લડેને ફરતા અને સીંચ માગતા; મતાદિનું પાલન કરતા નહિ (૩-૪૭)

‘પુરુષસુક્ત’ની માન્યતાનું હજી પણ જોર હતું : વ્રાહ્મણા મુલથી વ્રાહ્મણ, હાથથી ક્ષત્રિય, હૃદયથી વૈદ્ય અને પગથી શૂદ્ર ઉત્પન્ન થયા છે (૨-૮૦). વ્રાહ્મણ પાછે, તપ કરે કનકકાંકરામાં નિઃસ્પૃહ થઈ રાણે તે વ્રાહ્મણ (૨-૭૬); શરધીર, ઘળા આરંભ કરનાર, પરિમહી, નિર્દયપણે હાથમા હથિયાર ધારણ કરે તે ક્ષત્રિય (૨-૭૭), છેતીને લગતા ઘંધા કરે પંડિતોમાં ઢાળા ગણાય અને અનેક પ્રકારના વેશાર કરે તે વૈદ્ય (૨-૭૮). તેમજ જે મૂર્ચ રહે, બીજાનું શરીર સમારવાનું કામ કરે, જેનો રાહપીછ નિકુટ હોય તે શૂદ્ર ગણાતા (૨-૭૯) આમાંથી કોઈ જિનવરને, કોઈ ઇન્દ્રવરને, કોઈ વ્રહ્મણને, કોઈ ગોવિંદને મજલુ. આ ચાર વર્ણ સપરાંત એક અશુરવર્ણને પણ જુદો ગણાયો છે (૨-૮૪). આ પાટલો વર્ણ મુસલમાનો સંભવે છે

જૈન ધર્મમાં વે મુખ્ય મેદ હતા : શ્વેતાંવર મૂર્તિપૂજક અને દિગંબર. શ્વેતાંવર મૂર્તિપૂજકમાં સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયની ઉત્પત્તિ સાવબ્યસમયના સમયમાં થઈ. લોકાસાહ નામના સાધુ આ સંપ્રદાયના પ્રવર્તક હતા અને મુસ્લિમ સંસ્કૃતિની અમરને કારણે મૂર્તિપૂજનો એમણે નિષેધ કર્યો હતો કવિએ આ હકીકતનો આટકતરી રીતે ઉલ્લેખ કરી કહ્યું છે કે આવકો નવા મતનું

સ્થાપન કરે છે^{૨૨} (૩-૬૪). મુસ્લિમ રાજ્યશાસન ગુજરાતમાં સ્થિર થયે જતું હતું, પરંતુ ઇઓની રીતિનીતિ—વચકપ્રવૃત્તિ, છટપટ વગેરેથી પ્રજા ત્રાસી ઝઠતી, એ ચિત્ર કૃતિમાં સ્પષ્ટ રૂપસી આવે છે. મુસલમાનો જ્યાં જ્યાં હલ્લો લઈને જતા ત્યાં ત્યાં રસ્તામાં આવતાં ગામો ને પ્રદેશોને ઝજબ કરી દેતા મુસ્લિમ સુલતાન હિંદુઓનો જાગે કાઠ અવતર્યા હોય એમ કહેવાયું (૭-૨૪) મુસ્લિમો હિંદુઓને 'યકાલ' અને 'ગોબરડા' કહેતા (૭-૭૭)

જૈન સાધુઓ જૈન ધર્મના ઉપદેશ માટે છત્ત જામત રહેતા (૯-૧/૧૫૮) અને મઠ પાસે નવા મંદિરો—ઉપાધ્યો વધાવઢાવતા (૯-૧૯૪) માના ચાલકોને દોષા આપવાની પ્રથા ચાલુ હતી, કારણ કે લાવણ્યસમયને નવમા ધર્મે જ દોષા અપાઈ હતી (૭-૮૮)

વિમલે સામ્રાજ્યિક મનોરૂપે નહિ રાજતા તપસીઓ માટે મઠ, વિશાલ, પૌશાલ, અને દર્શનના ઉપાસકો માટે વિશ્રામો કરાવ્યા હતા^{૨૩} (૮-૧૧૨)

બ્રાહ્મણ અને જૈનોને વનતું નહોતું, આથી વિમલે જ્યારે આયુ પવેત ઉપર જૈન દેરાસર વધાવવા નિર્ણય કર્યો ત્યારે ત્યાં રહેતા બ્રાહ્મણો—મરજાઓએ જમીન કુધ્યા આપવાનો ના કહી હતો વિરોધ પણ કર્યો, અને છેવટે મારે દામ લઈને જમીન આપી (૯-૨૦૧/૨૧૯)

આદાર—મોજ્ય પદાર્થો

મોજનની ચીપોમાં લાહુ, દાઠ માત (૩-૩૦), રાજા, મુલાલી, સોઠ શાલના (શાક) (૫-૬૩, પોલ છીંગેડુ દહીં મઠો, કરંગો (દહીંમાં રાખી મૂકેલો માત) (૫-૬૪), સુલ્લો (૧-૩૧, તજવટ ચાકુળ, ઘડા, વેલમી લાહ (લાપમી) (૯-૨૫૫) ચીર ૯-૨૪૬) દૂધ, અળખાલેડુ દહીં (૬-૧૬), ઘેશ—છાશ (૬-૨૧), કૂર (માતો) (૭-૪૮), કુલેર (૯-૨૫૮) હતાં ધો (૩-૩૦), તેલ, હોંગ (૬-૧૧) મોઠ (૩-૨૦), મલગારી મોઠ (૯-૩૬),

૨૨ સ ૧૫૦૮ માં અમદાવાદમાં લોકશાહ નામના સહિયાણ સાધુ પ્રત્યે અજરામ થતા અને સ ૧૫૩૦ માં રૂપમસી નામનો શિષ્ય મઠતા—
'એને ચાલુ પરંપરામાં કેટલોક વિરોધ દાસવ્યો જિનપૂજા—જિનપ્રતિમાનો નિષેધ ફર્યો સાથે જૈનોની આવશ્યક ક્રિયાઓ (પીપર, પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાહવાન) કરવામાં તથા દાન દેવામાં માન્યતા ન રાખી'

જેસાઈ—પૃ ૫૦૬-૫૦૭

પાંડ (૧-૨૪૬), પચાન (૪-૫૬), ટોપરાં (૩-૨૦), ધાળી ચળા (૩-૩૧), ધાળોનાં ફૂલ (૪-૩૭) પાપટ, વઢી (૫-૬૦) પણ સ્ત્રાં કંદમાં સૂરન, વજ્રકંદ, આદુ, સીલી હલદર, ગાજર, કમલકંદ, મૂઝા, આલુ (અલંબી), મરમર, સસળ વગેરેનો સ્ત્રેષ્ઠ થયેલો મઢે છે (૧-૨૬/૨૭). રીંચનાં પણ ગળાવાયાં છે (૧-૩૨).

મોજનમાં સૌ પ્રથમ ફલફૂલ પીરસાતાં (૫-૬૩) પછી ચાનાં, લાડુ. માત વગેરે પીરસાતુ (૫-૬૩). પછી છળેલુ દહીં અને છેવટે માત જમી રહ્યા પછી કારીમાં ભરેલા પાણીથી હાય ધોવાતા પછી ફૂલહાર અને પાન અપાતાં (૫-૬૪/૬૫). ધી ઘારે પીરસાતુ (૫-૬૩). વઢી ધી મોઢની સહાળી પણ થતી (૩-૧૬૧). ધાળીચળા પણ વહેંચાતાં (૪-૩૭)

મુઢવાસમાં પાનમોપારી (૩-૩૧) કોફલ (સોપારી) (૩-૧૬૫) વરિયાઢી (૧-૨૬), કેવડિયો કાથો (૫-૬૫) અપાતાં. સપર કહ્યુ સેમ, મોજનાંતે ફૂલહાર અને પાન અવશ્ય અપાતાં (૫-૬૫).

કન્યાપક્ષ તરફથી જાનને મોરમ (૫-૮૧) અને વરપક્ષ તરફથી વરોઢી અપાતી (૫-૮૨).

હાયપગ ધોઈ બે હારમાં સૌ ંકી સાથે પગતે બેસી જમળ જમતાં. જમવા માટે આસન અને આઢળો મુકાતાં (૫-૬૨).

પોશાક

ફૂમતાવાઢી ટોપી નાનાં છોઢરાં માટે (૩-૨૩) આંગુલો (સમઢું (૩-૨૪) પગની મોઢી (૩ ૩૪ અને ૩-૧૬૫), રસનથી જઢેલ ટોપી (૩-૧૬૭), બાસરમાના કેશ (૫-૧૨), પાવડી (૧-૮૫), પ્રળાપગઢનાં વઢકુઢ (૫-૧૨), પોતવાઢા પરદેશી સાઢલા (૫-૧૨), મશરુ (૫-૧૨), જેના સપર ધળાં વેલવુઢી અને ઢાળા પાઢેલ છે તેવી ધોઢી ધુમપાઢે (છોટ), ધટી (વટિવલ, ચળિયા ?), ચીર, જેના સપર હસ ધુઢા સારસ આઢેઢ્યાં છે તેવા ચારસા (૫-૧૩), આઢાં છાયલ, ઢામળી, નારંગી-નવરંગો-તારામંઢઢની માતવાઢાં વઢો (૫-૧૪), ધોતિયાં અને પોતિયાં (૩-૩૫), સેવ (૫-૧૧), ચોઢી (૧-૮), કતુકી (૫-૭૩), ધૂપરીવાઢી ઓઢળી (૫-૭૫), વાવજા અને રેશમી વઢો (૩-૧૬૫), પાનેતર પટોઢું (૫-૭૧), સ્ત્રછળઢું (રૂમાલ) (૫-૬૧), પગનાં મોઢાં (૬-૫૨), પાવડી (૧-૮૧), ચાસઢાં (૧-૮૩), વગેરે પીઢોનો સ્ત્રેષ્ઠ થયેલો મઢે છે.

અલંકાર

મુક્તાફલ્લના હાર નેપુર, કાનના ફુડલ (૧-૫), રાત્રિજલિત રાણી (૧-૬), છોકરાઓ માટે હાથનો કઠલીઓ (૩-૨૩), માદલિયા વાકઢા (કાનની કઢી), કાન માટે સોનાના વેઢલા (૩-૨૪), પમની ઘૂંપરી (૩-૨૫), વેઢ (૩-૫૧), એકાડલિ હાર (૫-૩૭), ચીંટલી અને જાલ (કાનના ઘરેણા), વીંટી (૫-૩૮), સાચી રાણી (૫-૭૨), સોનાની જાલ (કાનનુ ઘરેણું) (૫-૭૩), ચૂંટી કરુણ, જાસર (૫-૭૪), ગઢગઢતા મોડિયા (મારવાદમા પહેરાણુ ઘરેણું), મારે મેરવ જોડો (કાનનુ ઘરેણું) (૫-૯૦), જરવાસ (૨), જાઢિકા (૨), ગજવાઢી (૨), જૂના (૨), જરમર, તલી (૨), નીલનેત્ર અને યુગ્માવલી (૫-૯૧), દામળી (૫-૯૪), વગેરે અલંકારોની નામાવલિ મઢે છે મોતી કોઢી, શજલા (૧-૧૨૦) મળિ, માળિક અને સોનાનો (૫-૧૧) ઉપયોગ અલંકાર બનાવવામા થતો.

શૂગરમા ચાંલ્લો (૧-૭), કપાઢે ટીલડી (૫-૭૩), સુદર વેળી (૧-૫), વેળીદઢ (ગૂંથેલો ચોટલો) (૫-૩૮) - નો ઢલ્લેલ અવારનવાર મઢે છે નેત્રો અજાતા (૫-૭૩), સંધામા સિંદૂર પુરાણુ (૫-૭૨), મસ્તકે અગર (૫-૧૦૦) અને ચાવન ચદન (શુગળી) મઢેકી રહેલા (૫-૭૪) જૂવા ચદન ને ચપેલપી શુગળની રેલ વઢાવાતી.

સગપણ

સગપણ વિશેની ધીડી માહતી વિમલપ્રવધનાં મઢી રહે છે 'વાપ'ને 'વાકા' કહેવાનો રિવાજ ત્યારે પ્રચલિત હતો (૩-૧૪). 'વાપ'ને 'સાજન' પણ કહેતા (૩-૨૩). માય-માપ (૩-૨૧), ફડેઅર (૩-૨૨), પોડે (૩-૧૬૬), વઢી આઈ (માની મા) ૩-૧૬૪, મા (૩-૨૫), પિત્ર (૩-૭૧), પુત્ર (૩-૭), વેઢ (૩-૪૦) કાકી ૩-૧૬૫) ચાચી (કાકી ૨) (૩-૭૧, મત્રીજડ (૧-૨૬૨), માડલા (૪-૧૮) મામા (૪-૭૯) માળેજ (૪-૮૧), સાસુ, સસરા, દિયર (૫-૩૪) નણદ (૫-૮૫), સાઢા (૫-૭૯), વહુ (૫-૮૪), પતિ (૫-૭૨), વર (૫-૮૦) મતાર (૫-૨૦), આઈ-યહેન (૪-૮૪) - સામાજિક દષ્ટિએ સગપણસૂચક શબ્દો આ પ્રચરના હતા

સંવોધન

રાજગરમારનુ મુલ્ય કાર્ય એ સમયે વણિકોના હાથમા હતુ, આથી સામાન્યતઃ ઇઓ 'મહેતા' શબ્દથી સંવોધાતા (૨-૪૭) અત્યારે અધિકારીઓને

‘સાહેબ’ કહેવામાં આવે છે. પરંતુ એ સમયે રાજા અને વીજા ઉચ્ચ અધિકારીઓને ‘દામી’ શબ્દથી સંબોધવાનો રિવાજ હતો (૨-૫૨)

જૈન સંઘ શ્રાવક, શ્રાવિકા, સાધુ અને સાધ્વીનો બનેલો છે, આમાં સાધ્વીને ‘મહાસતી’ કહેતા (૨-૫૭).

નિશાઠના શિક્ષકને અધ્યાર (૩-૩૩) અથવા પદશા (૩-૩૫) કહેતા.

તીર્થની યાત્રાઓ માટે સંઘ કાઢનાર ‘સંચરતિ’ તરીકે ઓળખાતા (૧-૧).

રમત-ઉત્સવ

સોઠમી સરીમાં સોગઠાયાઓની રમત સ્વયં જ પ્રચલિત હોય એમ જણાય છે, કારણ કે એનો ઉલ્લેખ થયેલો વારંવાર મળે છે (૧-૫૧). એમાં इच्छित પાસાં પહવાં એ રમનાર માટે સૌભાગ્યની વાત ગણાતી (૩-૪૨). રમતાં રમતાં પોતાની इच्छा મુજબ પાસા પડે અને સામા પક્ષથી સોગઠોને રમતના નિયમ મુજબ દૂર કરવાનું થાય ત્યારે એ નિયમને ‘સોગઠી મારવી’ એમ કહેવાનો ઉલ્લેખ મળે છે (૮-૮૯). સોગઠાયાઓ દ્વારા અથવા દશતંત્ર રીતે ચૂત-જુગાર પણ ખેલાતો હતો (૪-૪૨) (૧-૮૪)

ગેદીદહાની રમત પણ એ સમયમાં પ્રચલિત રમત હતી (૧-૮૩).

વિજયોત્સવો અતિ આનંદપૂર્વક ઝગવાતા. માતમાતનાં સુદર તોરણ બંધાતાં; મોઢાં ઢોલ અને નિશાન ગડગડતાં; અબોલ ગુલાલ ઝડતાં; પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબની કન્યાઓ વિજેતાને ઘઘાવવા જતી (૮-૭૦/૭૬). મંગલ પ્રસંગે તલ્લિયા-તોરણ બંધાતાં (૬-૧૦) અને અબોલ ગુલાલ ડાઢાડાતાં (૧-૬૨).

જૈનોના પર્યૂષણ પર્વના સમયે શ્રાવકો સાકશમાઠ કરી, એ પર્વ ઝગવવા માટે, વીજાઓથી પોતે વધુ ધર્મિષ્ઠ છે એ બતાવવા, ચડસાચડસી કરતા; ગાનતાન કરતા (૩-૬૭)

દિવાળીના દિવસો ઉત્સવપૂર્વક ઝગવાતા (૨-૫૭), — ત્યારે હજારો ઘીવા પ્રકટાવવામાં આવતા (૭-૧૦૬).

તરુ, ફલ્લપલાદિ, પશુ, પંચી

દૃશ્યોમાં અશોકટૃણ ઉત્તમ મનાતુ (૨-૪૦). ઘડ, પીંપડો, ઝરડો, છાલરો (૧-૩૦), લિંબ (લીંબડો) (૬-૬૨), આંબા, રાયગ (૧-૧૧૭), આંબલી (૧-૨૫), વાંસ (૧-૨૫) એ દૃશ્યોનો ઉલ્લેખ થયેલો પણ મળે છે.

ફલફલાદિમાં સિરોદક (નાલિયેર) (ચૂ-૧૦૨), નારંગી (૫-૯૪), દ્રાક્ષ (૬-૬૧), લિંબોલી (૬-૬૧), કેઠ (૫-૧૬), દાહિમ (૫-૩૫), શેરદી (૬-૨૯), ચપાનુ ફૂલ (૫-૩૭), કરેણનુ ફૂલ (૯-૬૯), વમલકદ (૯-૨૭) નામો મળે છે, આમા કમલ 'નુ ફૂલ (૧-૬) અત્યંત પવિત્ર મનાયું છે.

પશુપત્રીના નામો ઠીક ઠીક મળે છે: મોર (૪-૧૦), મયૂર, પોપટ, મગર, મપ્પ, કાચગો (૪-૧૧/૧૨) સૂડા, સારસ, હસ (૫-૧૨૧), માકડું (૫-૨૯), કૂકડ (કૂઠડા), કિનર (રોંછ) (૩-૪૭), હરણ (૫-૭), માછલી (૬-૩૬) દોટરી (મેશ) (૬-૭૧), જબૂર, (શિયાલ) (૮-૫૭), ગૂહર (ધૂપર) (૮-૬૦), કાગ (૮-૬૦), સર (થયેરો) (૯-૮૭), સાલહી (૧) (૯-૧૨૯), માઘાર (૯-૧૨૯), રૂપમ (૪-૧૦), ચલદ (૩-૧૧૧), સરહડ (કાંચીરો) (૩-૧૩૯) સિંહ (૪-૧૧), વાપ (૬-૮૫), કામર (ધકર) (૬-૮૪) વગેરે પ્ચલિત નામોનો ઉલ્લેખ થયેલો જોવામા આવે છે. હાથી અને બેશ્વનુ જાને શાહ જ અપાયુ છે

નાણું, માપ અને સમય

વિમલપ્રવચમા નાણુ, માપ અને સમયનો આલો ઉલ્લેખ મળે છે. ચલણી સિકા માટે 'દ્રામ, દ્રમ' અથવા 'દ્રમ્મ' શબ્દ વપરાયેલો મળે છે (૧-૪૭, ચૂ-૪૧); 'દામ' શબ્દ પણ મળે છે (૩-૧૧૧) સુવર્ણટકા માટે 'વદિરા' શબ્દ વપરાયેલો છે (૯-૨૩૬) સુવર્ણટકા શબ્દ પણ મળે છે (૯-૨૧૬). સોનરૂઆ (૯-૨૧૮, ૯-૨૩૬), રૂપરૂઆ (૯-૨૩૬) અને ટકા ૭-૬ શબ્દ પણ વપયોગમા લેવાયા છે.

પાળી માપવા માટે 'દ્રોણ'નુ ૨૪માપ હતુ (૪-૨૦) તથાઈ માટે 'અશુલ'નુ માપ ગણાતુ (૪-૨૧) તીર જેટલુ અંતર સુચવવા 'તીર-વા' શબ્દ પણ વપરાતો (૭-૧૩) અંતર માપવા માટે જોજન (૧-૨૮), કોશ (ગાલ) (૧-૩૧), ગાડ (૭-૧૩) ધનુષ (૧-૩૬) હાથ (૩-૮૪)ના માપનો વપયોગ થતો

મીઠુ, અનાજ વગેરે ચીજોના માપ માટે 'પાઠી'નો વપયોગ થતો, અને વસ્તુઓ જોલવા માટે તુલા(ત્રાજવા)ની મદદ લેવાતી (૬-૨૨). પ્રવાહી ચીજોના માપ માટે 'પલી' સાધન હતુ (૩-૭૧)

વર્ષ (૬-૬૧), માસ, પહોર, ઘઠી, પલ અને અક્ષરનો ઉચ્ચાર વગેરે કાઢને માપવા માટેનાં માપ હતાં (૯-૫)

૨૪ દ્રોણ ૧ પ્રાચીન માપ છે. ચાર તોલાનો ૧૬૫ પલ, ૫૫૫ પલનો ૧૬૫ આઠક, અને ચાર આઠકનો ૧૬૫ દ્રોણ વિષ્ર (ધ્યાસ) પૃ. ૧૧૬

૮. વિમલપ્રવંધની ભાષાશૃત્તિકા

૧. પ્રાસ્તાવિક

સ. ૧૯૭૦ (ઈ. સ. ૧૯૧૪) માં સ્વ. શ્રી. મણિલાલ વકોરભાઈ વ્યાસે પશ્ચિમ લાવણ્યસમયકૃત વિમલપ્રવંધની વાચના જુરી જુરી ત્રણ પ્રતો પરથી તૈયાર કરી^૧ પ્રસિદ્ધ કરી ત્યારથી એ ગ્રંથની એક નોંધપાત્ર ઐતિહાસિક વાચ્ય-કૃતિ જૂની ગુજરાતીના અભ્યાસીઓને મુલમ બની. શ્રી. વ્યાસે એ પ્રવંધની પ્રસ્તાવનામાં, એ સમય સુધીમાં મળેલા સાધનોનો ઉપયોગ કરીને, વિમલપ્રવંધની ભાષાનીય તેમજ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ વિશિષ્ટતા દર્શાવવાનો સુચન કર્યો છે. આ વિમલપ્રવંધની આધારે અનેક હસ્તપ્રતો મળી આવે છે; આમાંથી, પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા મુજબ, મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ મને જે ચાર પ્રતો આપેલી તેમાંની એક જૂની ગ્રંથનો પાઠ મન્ય રાહી મારી પાસેની વિ. સં. ૧૯૪૧ની ગ્રંથ તેમજ શ્રી. મણિલાલ વ્યાસની સુદિત વાચનાનાં પાઠ્યતરો નોંધી મારા આ અભ્યાસમાં ઉપયોગી થવા આ કૃતિનું મેં નવેસરથી સંપાદન કર્યું.

મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીએ મને જે ચાર પ્રતો આપેલી તેમાં એક પ્રત વિ. સં. ૧૯૨૭ ની હતી. ઉપરે યાદીની ત્રણ ગ્રંથો લિપિ-ચર્ચે વિનાની હતી. મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીની સૂચના મુજબ મૂળપાઠ માટે મેં જે ગ્રંથ પસંદ કરી તે જૂની, ગ્રંથ ૬૧ ગ્રંથની છે અને ભાષાની દૃષ્ટિએ વિ. સં. ૧૯૨૭ ની પ્રત કરતા પણ વધુ જૂની અને શુદ્ધ છે, લાવણ્યસમયના પાઠની વધુ નજીક સર્વે જગામાં સરખતા કરનારી છે. આ ગ્રંથ દેવનાગરી જોડ મરોડની છે અને એમાં વર્તમાન પદ્ધતિએ મળે છે તે પ્રકારે શબ્દો છૂટા પાડેલા નથી; વાક્યપંક્તિો સારખ્યા નથી, પણ સરંગ લીટીએ લેવાન કરવામાં આવ્યું છે. શબ્દને મને ત્યાંથી તોડવાની રીત ચાલુ છે. કેટલીક વાર અનુસંધાન માટે ૮ આડુ કે—આડુ નિશાન કરવામાં આવ્યું છે કેટલીક વાર શબ્દમાં કાનો પણ તોડવામાં આવ્યો છે (પૂજ—૧ કરી, ૧—૭૧), જ્યાં હંદ વદલાય છે ત્યાં

છદ્મુ નામ, પ્રયેક કઢીએ આક તથા દરેક સડની પુણિકાના અક્ષરો ગેર રંગથી રંગેલા છે. વિ સં ૧૬૪૧ની મારી પાછેની પ્રત પળ આ જ પદ્ધતિની છે

૨. લિપિ અને ઉચ્ચાર

આ જૂની પ્રત (જેનો 'અ' એવા દ્વિત્વ વર્ણથી ઉલ્લેખ કર્યો છે તે)મા વ્યંજનોમા આરતા એકાર અને ઓકાર પ્રતિમાત્રા(પટિમાત્રા)મા મોટે ભાગે લખાયેલ છે આમ છતાં વર્તમાન પદ્ધતિએ વર્ણની ઉપર માત્રા લખાયેલી હોય તેવા સ્થાનો પણ થોડા નથી, એન્લે કે પ્રતિમાત્રાનુ સ્થાન વર્ણ ઉપરની માત્રાએ લેવા માઢપુ છે તેવા સંક્રાંતિકાળની આ પ્રત છે એ સ્પષ્ટ છે વ્યંજનમા આવતા એ અને ઔ પ્રતિમાત્રા અને વર્ણ ઉપર એક માત્રાના રૂપે જોવા મળે છે, એકલો આવતો એ અને ઔ જોવા મળતા નથી, જેમકે મેરવ ૮-૧૬, વિતાલક ૧-૬, નેરત ૧-૬૦, મોહી ૧-૧૩; મેરવ ૧-૧૬, સૌખ્ય ૧-૧૦૧; જોન ૧-૧૧૧, મોહલા ૧-૧૭૭ વૈભવ ૫-૧૮, મૌલમ ૫ ૭૬ એકલો આવતો એ પ્રાય 'એ'ના રૂપમા જ મળે છે (એ આગમનુ દ્રશ્ય મત્રુ ૧-૪૭). કોઈક વાર અ'ના રૂપમા પણ જોવા મળે છે એકલો આવેલો 'ઓ' મુખ્યત્વે અ'ના રૂપમા લખાયેલ છે

કવચિત્ સ્વરમા ઓ લીધે ઋ ને સ્થાને લલેલી મળે છે એની આકૃતિ અ સિરોરેખા વિનાના મરાઠી પ્રકારના અ'ના રૂપે મળે છે (જુઓ ઓપરી ૫-૭૬) વ્યંજનમા આચારના સ્થાને મળતો 'અ' પણ જાણે કે ઘાટ લેતો આવે છે (જુઓ સિરીપુ ૧ ૨૩૦) ઇ અને ઈ તેમજ ઊ અને ઋ એક જ પ્રકારના છે

અનુસ્વાર અને અનુનાસિક વચ્ચે વજ્ર પ્રતોચા ઋ કે પ્રકારનો મેદ જોગમા આવતો નથી વ્યંજનોના વિષયમા ધ્યાન ચેંચનારો પ' છે સ્વ ઉચ્ચારણ થાય છે તેવા સમગ્રમ થયા શબ્દોમા પણ પ' લખાયેલો જોવા મળે છે (દ્રશ્ય ૮-૭૨) કવચિત્ 'દોષ' જેવા તત્સમ શબ્દોમા મૂર્ધન્ય 'પ' લખાયો હોય તો ત્યાં એ મૂર્ધન્ય હોવાની શક્યતા છે, બાકી તદ્ભવ કે તત્સમ સર્વત્ર 'પ' લખાયો હોય છતાં ઉચ્ચારણ 'અ' છે 'દરિય' કે 'દ્રશ્ય' જેવી જોડણી અર્ધાંશીન તદ્ભવોની મળે છે તેવા સંયોગોમા પણ ઉચ્ચારણ સ્પષ્ટ અ હોવાની શક્યતા છે (આવા સ્થાનોમા ■ મારે તૈયાર કરેલી વાચનામા 'અ' જ વાપર્યો છે)

સામાન્ય રીતે તત્સમ 'શ' ધરાવતા શબ્દોમા મોટે ભાગે દ્રશ્ય 'સ' જોગ મળે છે આમ છતાં કેટલીક વાર તત્સમ શબ્દોમા અને ઇ એ ય ના યોગમા આવતિ ઘેઠા તદ્ભવ શબ્દોમા પણ તાલબ્ય 'શ' જોવા મળે છે આવા સ્થાનો

મધ્ય જ તદ્ભવ સાચવી લેવામા આવ્યા છે : (રોશિન્દ્રોપથી ૭-૪૩, રોશિ ૮-૩૬) વગેરે

અનુનાસિક વ્યંજનોમા 'બ, ન અને ય' વધે પ્રતોમાં વપરાયેલા છે આમાના 'ન' અને 'ય' શબ્દારંભે પણ આવે છે. આ ત્રણે વ્યંજનોની પૂર્વેના સ્વર ઉપર અનુસ્વાર જેવું વિન્દુ (') લખવાનો આ પ્રત સમાદર કરે છે, ઉચ્ચારણની દૃષ્ટિએ પૂર્વ સ્વર જ સાનુનાસિક ઉચ્ચારાતો હોવાથી જૂની ગુજરાતી પ્રતોમા આવા અનુનાસિક વ્યંજનો પહેલા અનુસ્વાર જેવું વિન્દુ લખવાનો રિવાજ પદ્ધતી હતો. આમ છતાં આ વધે પ્રતોમા આ સહ્યાયથ સ્થલો સહી આવે છે જ્યાં આવા અનુનાસિક વ્યંજનોની પૂર્વે વિન્દુ જોવા મળતુ પણ નથી

અર્ધસ્વરોમાં 'ય' શબ્દના મધ્યભાગમા મળે છે, જેમકે ગોવ્યદ (૧૧૪૮) આવે સ્થલે એ હમેશા લઘુપ્રયત્નતર છે ફકાર ઉપરથી આવેલો 'ય' સમીપ આમ લઘુપ્રયત્ન છે. 'ય' જો શબ્દારંભે હોય તો એનો ઉચ્ચાર તદ્ભવ શબ્દોમા હમેશાં 'જ' છે

'બ' શબ્દારંભે હોય કે શબ્દની મધ્યમાં હોય એ પૂર્ણપ્રયત્ન છે . ધતપ સીમાલા (૭૬૧), વિનતી (૮-૭૮)

'લ'ને સ્થાને ગિહામૂલીય 'લ' ઉચ્ચારણ થતુ હશે તોપણ 'લ' સ્વરૂપે નોંધાયેલ મળે છે . મમરમાલા (૧૫૨), આગલિ (૬-૩૫)

હ્રસ્વિતિ-૬ વ્યંજન તરીકે શબ્દારંભે તેમજ શબ્દના મધ્યમા પણ છે, પરંતુ ય્યારે એ શબ્દના મધ્યમાં વ્યંજન સાથે જોડાયેલ હોય છે ત્યારે એ લઘુપ્રયત્નતર (સ્વરને મહાપ્રાણિત કરતો હોય તે રીતે આવેલો) હોવાની શક્યતા છે સાધુ (૨૧૧), નાદાવ (૨-૧૩), ઝલ્હાસી (૨-૬૨), અને છુદો પણ : તેહયા (૩-૬૨), વિહિચિણિ (૧-૨૧૪), સાદામા (૩-૬૫) વગેરે

'હ્ય' પણ 'ક્ષ' રૂપે કોઈક વાર મળે છે : વિક્ષાત (૮-૨૮)

આજે લઘુપ્રયત્ન અ, ઈ, ઊ, એ, ઓ બીજા ગુજરાતી ભાષામાં છે સેવા જ એ યુગમાં હશે કે નહિ એ કહેવું મુશ્કેલ છે

છલ્લાણમાં જુ અને જુ, જ્ર અને જ્ર ઘણી વાર સરખા લાગે છે, જાણે જી એક જ હોય એવી આતિ થાય ય્યારે અક્ષર કે શબ્દ છેકવાના હોય છે ત્યારે અક્ષર કે શબ્દ ઉપર ॥ આવી લીટીઓ દ્વારા નિશાન કર્યું હોય છે, અથવા એ અક્ષર કે શબ્દ ફરતાઠકથી છેકેલ હોય છે કેટલેક સ્થલે આવા છેકવાના શબ્દોનું મથાલુ વાંધેલું હોતુ બધી; એવે સમયે એ અક્ષર કે શબ્દ વાંચવાનો બધી એમ સમજી લેવાનું હોય છે

મારી પાસેની જે પ્રતનો મેં 'ક' તરીકે ઉલ્લેખ કર્યો છે તેમા પણ પ્રાયઃ આ જ વિશિષ્ટતા છે

૩ ભાષાભૂમિકા

વિમલપ્રબધની હસ્તપ્રતમા પ્રાપ્ત થતુ માપાસ્વરૂપ એ સમયની ઉચ્ચરિત માપાનુ પ્રતિનિધિતા ધરાવે છે કે નહિ એનો નિર્ણય કરવો ખૂબ કઠિન છે. મુનિશ્રી જિનવિજયજી સાથે ચર્ચાવિચારણા થતા એઓએ મારપૂર્વક એમ કહ્યું કે એ સમયની ચોલાતી અને સજાતી માપામા ખૂબ ફેર હોવો જોઈએ અને હસ્તપ્રતમા લખાતી માપા એ જૂના સમયની ચાલી આવતી સ્ફટિકપ્રગલ્ભ મુજબની હોવી જોઈએ (જેમકે રોશિદ્ એ સજાળની માપા છે, ચોલાતી રોશિ કે રોશે હોવી જોઈએ) દુકમા, હસ્તપ્રતોમા માપા વિમિષ્ઠ ભૂમિકાઓમાથી પસાર પડે આજ મુઘો કતરી આવી છે વિમલપ્રબધની આ હસ્તપ્રતમા પ્રાપ્ત થતુ રૂપ એ રીતે મધ્યકાલીન ગુજરાતી માપાની, શ્રી કેશનરમ શાસ્ત્રીએ જે ચાર^૨ ભૂમિકાઓ આપી છે તેમાની, ચીજી ભૂમિકા 'નુ છે ઉત્તર અપભ્રંશમા જોડાક્ષરો તુદયે સ્થપાયેલા રૂપો વ્યાપક રીતે મધ્યકાલીન ગુજરાતીની પહેલી ભૂમિકામા વપરાતા લામ્યા હતા, છતાં અપભ્રંશની પરપરામા રહીને અ+હ, અ+ડ, અ+ઝ આ ત્રણમાથી છેત્તલા અડ ને ચલે શીર્ષે ઝ અથવા વગરિત્ત્વ યથાનુ વિકલ્પે જોવા મળે છે, અ+હ અને અ+ઝ હજુ છૂટા રહે છે. મધ્યકાલીન ગુજરાતીની ચીજી ભૂમિકામા સ્વરસંકોચ થાય છે અને અ+હ=હ અને અ+ઝ=ઝ વિવલ્પે લખાતા લાગે છે. મધ્યકાલીન ગુજરાતીની પહેલી અને ચીજી ભૂમિકામા વપરાતા અહ અને અઝ અતે સંકોચ પામેલા હ અને ઝ ધરાવતા રૂપ લઘાય છે તે પ્રમાણે સરેવર ઉચ્ચરિત થતા હશે કે નહિ એનો ચોક્કસ નિર્ણય લાગવાનું કામ અઘર નથી, કારણ કે આ રીતે જુદા અ+હ અ+ઝ સજાતા અથવા સંકોચ પાની હ અને ઝ રૂપે આવી મળેલા સંકેતોને ઠેકાણે સંવિગ્ન્ય એ અને ઓ—અર્વાચીન ગુજરાતી ભૂમિકાની લાઘ્યશિક્તવાદા મધ્યકાલીન ગુજરાતીની ચીજી ભૂમિકામા લિખિત સ્વરૂપે પ્રાપ્ત થતા ઉચ્ચારણ આ પ્રતમા જોવા મળે છે, જેમકે—

તાળે (૧-૨૭), માનો (૩-૫૦), હાહે, પાહે પરહરે, કરે (૪-૫૩), માને (૫-૨૩) છાહે (૫-૨૪), ઝિહે (૮-૩૫) એ વર્તમાનકાળના રૂપો, અગ્ને (૧-૮૯), મુળનાપહે (૨-૩૩), માયવાયે (૩-૧૬), છોનાને ફૂલે (૩-૪૦), ઘટે (૩-૫૭), ચેટે (૩-૧૧૭), અરે પ્રગાપિ (૩-૧૬), માઠલે

(૧-૧૬૭), રાતે, પીઠે (૪-૧૭), ડુગે (૪-૭૩), માલોટે (૭-૩૭), એ પ્રીજીનાં રૂપો; ચરણે (૧-૧૯), મગને (૧-૧૪), ચમલે (૧-૧૪), મથે (૨-૧૭), પાયે (૨-૬૪), જાતે (૨-૮૩), ઘરે (૩-૬), દેવદેહરાટે (૩-૧૭), મુગે (૩-૩૭) સીઠે દહે (૩-૫૭), પ્રાટલે (૩-૧૬૩), મુઢલે (૩-૧૬૫), હાલ્લુદે (૪-૨), મારે ઘરે (૪-૫૯), ચરણે (૫-૧૬), ગાલે (૫-૨૫), જાતે સીઠ (૫-૨૬), મેલ્લાલે (૬-૬૪), ધાંતીને ધરિ (૬-૭૭), અને હંચે ગુલી (૭-૭૪) એ સાતમીનાં રૂપો. સાચુ ઉચ્ચારણ શુ હશે એની આ પ્રતીતિ કરાવે છે લઢિયાઓએ જૂના રૂપો સાયોશાય પોતાના તત્કાલીન ઉચ્ચરિત રૂપો અજાણતા પણ નહીં નાક્યાં હોય એમ લાગ્યા વિના રહેતુ નથી યયા ઉચ્ચરિત અત્ય એ અને ઓ દરરસંકોચને લઈને ઇ અને ડ ના રૂપમા લગાયા છે ત્યાં એનુ ઉચ્ચારણ એ યુગમા સરેસર હસ્ય ઇ અને ડ રૂપમાં હશે કે એ અને ઓ ને વદલે લગાયા હશે એનો નિર્ણય લાવવો આ રીતે સહેલો થઈ પડે છે છદ આવા વધા સ્થાનોમાં ગુરુતા માગી લે છે; એલે ઉચ્ચરિત ંકારને સ્થાને પ્રતમા દીર્ઘ ઈંદ્રાર પણ કવચિત્ લગાવેલ જોવા મળે છે, જેમકે હથી (૫-૫૦) એ પ્રીજનુ રૂપ અને ઘરી (૪-૬૦), મદિરી (૬-૫૯), ચચલીદ (૭-૬૩), ગુલી (૭-૭૪) એ સાતમીનાં રૂપો અજાણતા લલાઈ ગયેલાં જોવા મળે છે

યયા ઇ નો એ નથી થયો હોતો તેમ સ્વલ્લોમા ઇ નો ચ થયેલો જોવા મળે છે ક્રિયાપદમા આ જોઈ શકાય છે, જેમકે ધવરાય (૧-૧૧૧), કહિ-યાય ૧-૧૨૦), આ વન્ને કર્મણિના રૂપો છે પ્રીજી અને સાતમી વિભક્તિમાં લુપ્ત-પ્રત્યય રૂપોમાં ઇ ઘસાઈ ગયો છે. લીલા (૧-૫), જિણ (૩-૧૩૪) એ પ્રીજી વિભક્તિના, અને કોટિ (૧-૭), સિદ્ધિ (૧-૯), રાઘ્યા (૧-૩૭), પર્વદ (૧-૪૩), મદિર (૧-૬૪), નવર (૨-૪૦), સુપવતર (૨-૪૭) એ સાતમી વિભક્તિના રૂપો છે

હસ્તપ્રતીતી લિખિત માપા ઉપરથી તત્કાલીન બોલાતી માપા એ જ છે કે નહિ એનો નિર્ણય હેતા પૂર્વે સ્વજ સાવધાની રાખવી આવશ્યક થઈ પડે છે એ ઉપર આપેલા નમૂનાઓમાંના એ, જો વાઠાં રૂપો ઉપરથી જોઈ શકાય છે અર્વાચીન ગુજરાતી માપાનુ ઉચ્ચરિત સ્વરૂપ કેટલા જૂના સમયથી પ્રચારમા હતુ એ પણ આનાથી સમજી શકાય છે આ ઉપરથી સિદ્ધાંત વાંધ્યો હોય તો એવી વાંધી શકાય કે લઢિયાઓ સામાન્ય રીતે જૂની ભૂમિકાનાં રૂપોને વર્ષો પછી વળગી રહેતા હતા, આમ છતાં ઉચ્ચરિત

ભાષાસ્વરૂપ અજાણતાં એ લોકોને હાથે લેવાઈ જતું હતું એથી મોટેથી સ્થાપિત થયેલાં અર્વાચીન ભૂમિકાનાં રૂપો જેટલાં જૂના સમયમાં મળે તેટલી અર્વાચીન ભૂમિકા જૂની ગણાય.

૪. ભાષાની લાક્ષણિકતા

મધ્યકાલીન ગુજરાતી ભાષાની લાક્ષણિકતા વિમલપ્રબંધની પ્રતના આધારે આ રીતે તારવી શકાય :

૧. સંયુક્ત વ્યંજનનો લોપ અને પૂર્વ સ્વરની હસ્વતા કે રીઘતા; જેમકે—સરસતિ (સરસ્વતી), મશ્તુ (મજ્જા) (૧-૨), સહસ (સહસ ૧-૨૯), અલગુ (અલગન ૩-૧૫), હૃષી (હસ્ત ૩-૫૬), હછક (હસ્તુક ૪-૩૯), ત્રિણસદ (ત્રિણસદ-વિનિદ્યતિ ૯-૨૯), વણસદ (વનસ્પતિ ૯-૧૩૮) આ રૂપોમાં સંયુક્ત વ્યંજનનો નાશ થાય છે, ડ્યારે નીચે જણાવેલાં રૂપોમાં સંયુક્ત વ્યંજનનો નાશ થઈ પૂર્વના સ્વરનું રીઘત્વ થાય છે : લાછિ (લક્ષ્મી ૧-૪૮), ડગમ (ઉદ્ધવસ્ત ૨-૧૪), સાગન (સગ્ગન ૩-૨૩) સાચડ (સાચ ૩-૫૯), સૂધી (શુદ્ધ ૨-૭૫), ડગમ (ઉગમ ૩-૯૭), હછહ (હાસવ ૪-૮૩), નીલગનહ (નિલગ્ન ૮-૧૨), બાચા (અશ્વ ૫-૪૫)

૨. તત્સમ શબ્દોનો ઘટ્ટોનો ઉપયોગ જોવામાં આવે છે :

આદિ (૧-૨), ગ્રણમ (૧-૧), અર્વુદા (૧-૧), સકલ (૧-૧), વિમલમતિ (૧-૧), વિમલપ્રવચ ૧-૧), વગેરે સંકડો તત્સમ શબ્દોનો ઉપયોગ થયેલો છે

૩. છઠ્ઠ નો સહાયકારક તરીકે ઉપયોગ થયેલો જોવા મળે છે :

વાત હુઠ્ઠ છઠ્ઠ સરલ સમાવિ (૪-૬૬)

ક્રમિ ક્રમે જ્ઞાતિ હુઠ્ઠ છઠ્ઠ ઘણી (૨-૬૩)

૪. સંયુક્ત ક્રિયાપદોના વપરાશનો આરંભ જોવામાં આવે છે; જેમકે જઈ પડિડ (૧-૬૭), ચેલ્લી કરી (૨-૨૦), હેઈ કરી (૨-૩૧), નામી રહિડ (૨-૮૭), લાવીડ (હૈં આવ્યો) (૩-૧૪૪), હૈં સકહ (૪-૨૬), જાહ મરી (૫-૨૨).

૫. કર્મજિજ્ઞ વનાવવા માટે આ ચ) પ્રત્યયનો વપરાશ થયતો જતો જોવામાં આવે છે :

કહાઈ (૧-૧૪, ૨-૭૫ ૪-૨૦), સીદાઈ (૧-૭૨, ૩-૬), હાસાઈ (૨-૫૨), મરાઈ (૩-૧૪)

૬. 'આપણે' નો પહેલા-થીજા પુરુષના સંયુક્ત અર્થમાં ઉપયોગ શરૂ થયેલો જોવા મળે છે : આપણે આપણ + ૬ ત્રીજી વિભક્તિનો (૧-૨૧), આપણ (આપણે ચે, ૩-૧૧)

૭. વર્તમાન કર્મણિ ત્રીજા પુરુષ એકવચનનો વર્તમાન પહેલા પુરુષ યદુવચનના કર્મણિ રૂપ સરીકે વપરાશનો આરંભ થયો છે :

લાગીઈ, માગીઈ (૨-૫)

યંધવ સોરઈ પાય સાગીઈ, એક લાલ અન્ને માગીઈ (૨-૫)

મરીઈ (ધન મેલીનઈ મરીઈ કૂઆ ૩-૧૧)

જઈઈ (૪-૭૨, ૬-૨૨ ચૂ-૧૬)

માગીઈ (૭-૨), ય્યાચીઈ (૬-૨)

યલીઈ, રહીઈ (ચૂ-૧૪)

૮. હૃદયુક્તિનો સંસોરસર વ્યવતો વિરાસ જોવા મળે છે : સાધું (૨-૧૧), નાંહડે (૨-૧૩), સાધ્યો (૨-૨૩), ઠહાસી (૨-૬૧), સાન્હડ (૨-૪૧), તેહવા (૩-૬૧), વિદિચિણિ (૧-૨૧૪), સાદામા (૩-૬૫)

ઉપર્યુક્ત પ્રકારના ફેરફારોથી મધ્યકાલીન ગુજરાતીનું અર્વાચીન તરફનું સ્વરૂપ સ્થપાયે જતુ હતું.

૫. જૂની લાક્ષણિકતાઓના અવશેષ

ઉપર્યુક્ત ફેરફારોની સાથે સાથે જૂની લાક્ષણિકતાઓના અવશેષો પણ આ મધ્યકાલીન ગુજરાતીની ભૂમિકામાં જોવા મળે છે :

૧. પ્રાકૃત તત્ત્વોનો ઉપયોગ :

જિણવર, ધય, ચહેમરી આયસ કવીયણ (૧-૧), જીહ (૧-૭), ધીળ, પયોદર (૧-૮), જાણ (૧-૯), સાયર (૧-૧૭), સહસ્ત (૧-૨૭), પુહુલપ્પણિ (૧-૩૫), સમાળી (૧-૩૬), ગવણિ (૧-૬૨), વહરાગર (૧-૬૯), રયણમાલ (૧-૯૫), સંધિ (૨-૩૧), નઅર (૩-૧૩૧), ચવ (૪-૧૯), વીહ, લીહ (૫-૨૬), મયણ (૫ ૭૪), કિત્તિ (ચૂ-૩૯), મળતિ (ચૂ-૧૧૦) વગેરે

૨. અપભ્રંશની કેટલીક લાક્ષણિકતાઓ :

સરસતિ વરસતિ (૧-૨ વીર્ય ફેંકારને વદલે હસ્ત ૬); દેવિ થીમાલ (૧-૧ અંત્ય સ્વર હસ્ત); મધુ, તધુ (૧-૨ અંત્ય ઉચ્ચાર); વાણિ, રાણિ

(૧-૧૫ હે હ્રસ્વ થયેલ છે), પૂરે (૧-૧૬ આજ્ઞાર્થે વીજો પુરુષ એકવચન),
લદ્ધત (૧-૧૭), મમ્મુ (૨-૮), ચલ્લિયુ (૨-૩૪), મન્નિ (૪-૫૧/૧),
પુહલપ્પણિ (૯-૩૪) આ રૂપોમા પ્રાકૃત તત્ત્વમને અપભ્રંશ પ્રત્યય લાગ્યા છે

૩ સાયોગિક અસરો

(અ) મધ્યકાલીન ગુજરાતી અને મધ્યકાલીન મારવાડી વિમલપ્રવચના
રચનાકાલ પહેલાં જુદી પડી ગઈ છે, છતાં કોઈ કોઈ રૂપોમા મારવાડી
લાક્ષણિકતા જોવા મળે છે, જેમકે મુ (માઠ ૧-૧૬) સોત્રિનમય (૧-૨૭),
જિમળા (૨-૨૫) છેલ્લા બે શબ્દોમા ફકાર હમેરાયો છે, જ્યારે સર્વનામોમા
જકે (ગુજરાતી જે ૫-૩૬, જૂ-૫૭, અને જિકો (જૂ ૬૪) રૂપો જોવા મળે છે

વઢી સામાન્ય કૃદત્વને વઢલે ક્રિયાવાચક નામનો પ્રયોગ એ પણ
મારવાડી લાક્ષણિકતા છે એની અસર આ વાચકામા જોઈ શકાય છે
મેટણિ માટિ (૮-૭૭)

(આ) અરવી-ફારસી માપાના શબ્દો અરતેશ્વરવાહુબલી રાસ (સ
૧૧૪૧)મા રચનાસમયથી વપરાયેલા જોવા મળે છે સાવાળ (તદ્) રૂપ
એટલે જુદાં વપરાયેલ છે પછીથી સમરાશાસુ (સ ૧૩૭૧), રણમલ્લ છદ્
(સ ૧૪૫૦ આસપાસ), કાન્હદેપ્રવચ (સ ૧૫૧૨)મા ઉત્તરોત્તર અરવી-
ફારસી માપાના શબ્દોમા વપરાયેલ પ્રમાણ વધતુ જાય છે એટલે જલ્દ કે
પાછળથી બે કૃતિઓમા અરવી-ફારસી શબ્દોની જે વિપુલતા મળે છે તે
સર્વસામાન્ય પ્રકારની નથી વિમલપ્રવચમા આમાના જે ચલ્લી શબ્દો વપરાયા
છ તે અછતા રહેતા નથી, જેમકે

જગિ (૩-૩૩), ધિરાતી (૩-૩૬), જરવી (સવચક મૂકૃત
૩-૩૮), લાય (૩-૧૧), ચાચી (૩-૭૧), જરવદ (૩-૭૨), અસનાર
(૪-૩૩), સાખી (૫-૧૪, ૮-૪૮), સાવાળ (૭-૧૫), મુલતાન (૭-૩૩),
બાજાર (૭-૬૬), પીવી (૭-૭૩), મુરતાળ કુરમાળ સુદા (૭-૭૪), હાદરિ,
વકાલ (૫-૭૫), હાદિ બે (અન્ને) (૭-૭૮), જાજરિ (૭-૭૯), સાહિય
(૭-૮૧, ૭-૯૦), વાવી (૭-૯૦), મતાલિક (૭-૯૫), પદ્મવર, પાલા
(૭-૯૫), ટુવેસ (૭-૯૬), મુલાળા (મુલ્લા ૭-૯૬), શેલ (શેલ ૭-૯૬),
કમાલ (૭-૯૯), સજમણિ (૭-૧૦૫, ૮-૮૨), સુધી, સુદા (૭-૧૦૬),
મીર (૮-૩), તીરિ (૮-૫૩), નજીર (૮-૬૦), કમાલ (૮-૬૬), તેજી,
તોતાર (૮-૯૮), મુરત્તન (૮-૭૩), વાળિનરિ (૮-૮૬), જરવદી, લીરમરા
(૮-૧૦૦), મજૂર (૯-૨૩૪), યરવિઠ (જૂ-૨૧), મીરમલ્લિક (જૂ-૯૧) નગેરે

(૬) વિમલપ્રવંધના સાતમા ચંદમાં, વિમલ જ્યારે રોમનગર ઉપર ચતુરંગ સૈન્ય લઈ સવારી કરે છે ત્યારે, રોમનગરમાં ચઢ્યમઢાટ મચે છે અને મુલતાનની પત્નીઓ-બીબીઓ મૂઝમાં હસતા મુલતાનોની મશ્કરી કરે છે, એ પ્રસંગથી શરૂ કરી રોમનગર ઉપર-વાર મુલતાનો ઉપર વિમલે વિજય મેઢવ્યો ત્યાંમુધી (૭-૭૧ થી ૧૦૩) મુસ્લિમ ઘાતાવરણ ચઢુ કરવા માટે કવિ હિંદી પ્રકારની ભાષાનો આશ્રય લે છે:—

કયા કોજડ હવડ આયા, મુદા તણા ફુરમાણ । (૭-૭૪)

કમકા દલ હાદરિ હૂઆ, જવ પૂછડ મુરતાણ ।

આયા વિમલ ચકાલ એ, મુરડિ મનાવડ આણ ॥ (૭-૭૫)

આયા હિંદુ મોચરે (૭-૭૭)

હીંદુ અમ્ર હર્કિ ગયા (૭-૭૮)

હમકુ દેવડ દોટ ચકાલા (૭-૭૯)

હમકે હાજરિ નહિ અસવારા (૭-૭૯)

હમે મુરતાન સમાન સમાને, હમકુ નામું કોટિ । (૭-૮૦)

દેલે ધીધી લોક લૂટાડ, મારિ કરાઠં લોટ । (૭-૮૦)

એ તેરે પાય પડાડ, તુ હુ સાહિબ તેરા ।

હિંદુ કટક કરાડ હેરા, કસું કહુ શુહ તેરા ॥ (૭-૮૧) બગેરે

આ કઢીઓમા ચઢી ચોલીના હોય તેવા રૂપ સ્થપાયેલાં જોવા મળે છે.

૫. વાક્યરચના

વિમલપ્રવંધ પદ્યાત્મક હોઈ એમાં ગદ્યપ્રકારનો વાક્યવિન્યાસ નથી. પદ્યને લીધે યશચિત્ત વિભક્તિના પ્રત્યયો અને અનુગોનો લોપ થયેલો હોય છે. નવી કર્મજિ રચના શરૂ થઈ તે પહેલાં સંસ્કૃતમાથી ઉત્તરી આવેલી રચના ચાલુ હતી તેના અવશેષ ધર્મકર્મ ચોલ્યાં (૧-૫૦), પામિડ સિંધુ દેશ પ્રસિદ્ધ (૨-૨૭), મહં નવિ ચાલડ ધરાનુ મારુ (૩-૧૫) બગેરે રચનામા જોવા મળે છે. કમને 'નહ' અનુગ લાગવાનો આરંભ વિમલપ્રવંધમાં જોવા મળે છે: સરમતિનહ કવડ (૧-૧૨) આ 'નહ' માં તાદર્યનો અર્થ વિમલ-પ્રવંધની મૂર્તિકામા વ્યાપક હતો: સર્વ જીવનહ આણડ દયા (૨-૭૬). આમાથી પાછઢથી અમુક ક્રિયાપદોના યોગમાં 'નહ' લાગવાની પરંપરા

ઉત્તરોત્તર વિકસી અને અર્વાચીન ગુજરાતીમાં એવા ધ્યાન સ્થાનોમાં એ સ્થિર થઈ છે.

નામને ચઢેલે વિશેષણને પ્રત્યય કે અનુચ્છ લગાડવાની પરમપદ્ધતિ ક્ષત્રિય વિમલપ્રવંધમાં જોવા મળે છે :

દેશ ઘણાની આવી સધિ (૨-૨૧)

સતિ સપ્તમી (Locative Absolute)

સંસ્કૃતમાં વ્યાપક ‘સતિ સપ્તમી’નો પ્રયોગ આજે અર્વાચીન ગુજરાતીમાં લગભગ હુત થઈ ગયો છે પણ વિમલપ્રવંધની ભાષાભૂમિકામાં એ મુક્તપણે જાણી જોવા મળે છે :

હેતા લોક અલ્પદૃષ્ટ યયા (૧-૬૭), ગુણ કિદ્દહ (૩-૨), કિત્તી નાસહ રીઠે રહે (૩-૫૭), જાતે રિન (૩-૮૧), હેરહ ઓછહ હુહ કરગર (૩-૧૬), છહે પીયાણે (૪-૭૨), જાતે રીહ (૫-૨૬), પ્રહિ કમતહ (૫-૮૧), પરદલ દીઠહ મોર નાહ (૮-૩૮), હુતે હસારથિ (૮-૬૩), મિરિ અજરહ (૯-૧૪) જિણ દીઠહ (૯-૮૮), આતિ મત્રી (૧૦-૪૩)

૬. સમાસ

સામાસિક પદ્ધતિ અપભ્રંશ યુગથી જ તદ્દન ઘસાઈ ગઈ હતી અને નાના નાના સમાસોમાં જ એ ક્ષત્રિય જોવા મળતી હતી; વિમલપ્રવંધમાં પણ આ જ સ્થિતિ જોવા મળે છે .

રાનાથલિ-જડિટ, અલ્પદૃષ્ટ (૧-૬૭) અણતેડિટ પરધરિ (૨-૧૮), રોતમરિ, ઓહહ-હટિ (૨-૧૯) સાકરવાળી (૨-૩૭), પ્રાતાપજિન (૨-૪૯), હાથોહાથિ (૩-૪૯), હરિલક્ષી (૫-૩૬), ઝડ્ઝમુતવેણ (૮-૧), પયલંક (૮-૩૧), વિકલગતિ (૧૦-૯૦) વગેરે

૭. રૂઢિપ્રયોગ :

કોઈ પણ માપાની લાક્ષણિકતા એના રૂઢિપ્રયોગોમાં છે નીચે તારવી આપેલા યોદ્ધા રૂઢિપ્રયોગો જોવાથી એ વસ્તુ વિમલપ્રવંધની ભાષાભૂમિકામાં અછતી રહેતી નથી; જેમકે

જિમ ચઢ્યાહિ પુર વાસ (૧-૫) મોટા ઘરની આળી દેદી (૩-૮), પર મરહ (૩-૧૦), રોતુ રહહ (૩-૧૯), ચઢહ મુગે (૩-૩૭), ચોહહ દાણિ ઘણાં મનિ માન (૩-૬૩), કર વાવરહ (૬-૨૧), વાઈ વાકરી (૬-૯૩), ચિહુ ચડે વરતાવી આળ (૮-૭૦) વગેરે

परिशिष्ट १ : संदर्भ ग्रंथोनी सूची

संस्कृत-प्राकृत

१. तीर्थकल्प : श्रीजिनप्रभसूरि (वि. सं. १३६०)
Bibliotheca Indica Series : New Series No. 1459,
1923 A.D., Calcutta (Asiatic Society of Bengal)
२. द्वपाश्रयकाव्य : हेमचन्द्राचार्य; सं० आ. वि. फाथवटे बोम्बे संस्कृत
सिरीस, A.D. 1915
३. पुरातनप्रबंधसंग्रह : सं० मुनिथी जिनविजयजी : सिंधी जैनग्रंथमाला,
बम्बई, A.D. 1936
४. प्रबन्धकोश : राजशेखर : सं० मुनिथी जिनविजयजी : सिंधी जैनग्रंथमाला,
A.D. 1935
५. प्रबन्धचिन्तामणि : मेरुतुगाचार्य; सं० मुनिथी जिनविजयजी : सिंधी जैन-
ग्रंथमाला, A.D. 1932
६. प्रभावकचरित : सं० मुनिथी जिनविजयजी : सिंधी जैनग्रंथमाला,
A.D. 1940
७. प्राकृतद्वपाश्रयकाव्य : हेमचन्द्राचार्य; सं० श. पा. पंडित, बोम्बे संस्कृत
सिरीस, A.D. 1900
८. षष्ठुपालतेजपालप्रशस्ति
९. विविधतीर्थकल्प : जिनप्रभसूरि, सं० मुनिथी जिनविजयजी : सिंधी जैन-
ग्रंथमाला, A.D. 1924
१०. विमलप्रबंध : सौभाग्यनंदिसूरि, प्रकाशक पंडित हीरालाल हंसराज,
जामनगर [आ प्रबन्धनी हस्तप्रत उपरशी तैयार करावेल नकल मुनिथी
जिनविजयजी पासो छे.]
११. विमलशाहचरित : श्रीधर्महंसगणी (श्रीधर्महंसगणीशिष्यरचना, वि. सं
१५७८ पछी); प्रकाशक, पंडित हीरालाल, जामनगर
१२. मुकुतसंकीर्तन : पंडित अरिसिंह (सं. १२८५). मुनि चतुरविजय :
श्री-जैन आत्मानंद समा, भावनगर, सं. १९७४
१३. मुकुतकीर्तिकल्लोलिनी : आचार्य उदयप्रभ (सं १२३०)
१४. हम्मीरमदमर्दन : जयसिंहसूरि (सं० १२८६): सं० चियनलाल हीरा-
लाल, एम.ए. The Central Library, Baroda, A.D. 1920
१५. नेमिनाथचरित-प्रशस्ति : (सनत्कुमारचरितग्रन्थान्ते) जुओ अंग्रेजी
संदर्भग्रंथ : सनत्कुमारचरितम्.

ENGLISH

1. Architectural Antiquities of Northern Gujarat, Burges and Cousens
2. Chālukyas of Gujarat : Asoke Kumar Mazumdar-Bharatiya, Vidyabhavan, Bombay. A.D. 1956
3. Dynastic History of Northern India, Part II, H. C. Ray.
4. Early History of the Gahadavala Dynasty, Prof. Dharendra Chandra Ganguly, Proceedings and Translation of the Seventh Oriental Conference, Baroda, A.D. 1933
5. Epigraphica Indica, Vol. IX : Mount Abu, Vimal Temple Inscription of Vikram Samvat 1378, Prof. F. Kielborn, C.I.E., Gottingen
6. The Glory that was Gurjaradesa, Part III, The Imperial Gurjaras-K. M. Munshi. Bharatiya Vidyabhavan, Bombay, A.D. 1944
7. Gujarāta & its Literature : Shree K. M. Munshi, Longmans Green & Co Ltd Calcutta, A.D. 1935
8. Historical Inscriptions of Gujarat, Part I : Acharya Girijashanker Vallabhji, Shree Forbes Gujarati Sabha, Bombay, A.D. 1931
9. Introduction to Kāvyaśāstrāna : Acharya Hemchandra, Vol. II, Part I, By Rasiklal C. Parikh, Shree Mahavir Jain Vidyalaya, Bombay, A.D. 1948
10. Sanatkumārcaritam-Herman Jacobi-Munchen, 1921
11. Somnath, The Shrine-The Eternal-K. M. Munshi : Somnath Board of Trustees, A.D. 1951
12. Studies in the Historical and Cultural Geography and Ethnography of Gujarat : Hasmukh D. Sankhla, Deccan College, Poona, A.D. 1949
13. Study of Sixteenth Century Gujarati, Dr. T. N. Dave, Royal Asiatic Society, London
14. Travels in Western India. Lieutenant Colonel James Tod : W. H. Allen & Co., London, 1839

ગુજરાતી-હિંદી

૧. અનુશીલન : શ્રી. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી. જીવનસાહિત્ય મંદિર : ઘઘોદરા, ૧૯૪૮
૨. અર્બુદ-પ્રાચીન-જૈન-લેખ-સંદોહ (આબુ-માગ બીજો) : સંપાદક-સંપાદક મુનિશ્રી જયંતવિજયજી; શ્રી વિજયધર્મસૂરિ પ્રથમાભા : ઉડગન, વિ સં. ૧૯૧૪
૩. ઇતિહાસની કેસી : શ્રી. ભોગીલાલ જ. સાંઢેસરા, પદ્મપ્રકાશન લિમિટેડ, મુંબઈ-૧, ઈ. સ. ૧૯૪૫
૪. ઉપદેશસપ્તિકા ચાને દેવગુપ્ત અને ધર્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ : પંડિત સોમધર્મ-ગણિ (સં. ૧૫૦૩). સંસ્કૃતમાંથી ગુજરાતી અનુવાદ : પ્રકાશક શ્રી જૈન આત્માનન્દ સમા, માવનગર, સં. ૧૯૭૭
૫. આનંદકાવ્યમહોદધિ-મૌલિક ૩ અને ૭ : સં. જીવણચંદ સાંકઠ્ઠચંદ શહેરી, મુંબઈ ઈ. સ. ૧૯૧૪ અને ૧૯૨૬
૬. આબુ : પ્રથમ ભાગ : શ્રીમદ્ જયન્તવિજયજી મહારાજ, પ્રકાશક શેઠ ફલયાળજી પરમાનંદજી, દેલવાઢા (આબુ), ઈ સ. ૧૯૩૩
૭. ઇતિહાસિક રાસસંગ્રહ ભા. ૧, ૨ ૩ : સંશોધક શ્રીવિજયધર્મસૂરિ, પ્રકાશક શ્રી યશોવિજયજી જૈન પ્રથમાભા, માવનગર, સં ૧૯૮૮
૮. કાન્હડદેવગ્રંથ : સંશોધનકર્તા અને પ્રકાશક શ્રી. ઢાહ્યામાઈ પીતામ્બરદાસ દેરાસરી, આબુતિ બીજી. ઈ સ ૧૯૨૬
૯. કાન્હડદેવગ્રંથ સંગ ૧, ૨ [પદ્મનામ-વિરચિત]-પ્રા. કાન્તિલાલ બઢ્ઢદેવરામ વ્યાસ : ત્રિપાઢી (પ્રાઈવેટ) લિ, મુંબઈ, સં. ૨૦૧૫
૧૦. કવિચરિત ભા. ૧, ૨, શ્રી. કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી, ગુજરાત ત્રિયાસમા, અમદાવાદ, ઈ. સ. ૧૯૫૨
૧૧. કીર્તિકૌમુદી-શ્રીસોમેશ્વરદેવ (સં ૧૨૮૨)-ભાષાંતર આચાર્યે વલ્લભજી હરિદાસ, ગુજરાત ચનાકિયુલર સોસાયટી, અમદાવાદ. સન ૧૯૦૮
૧૨. કુમારપાલરાસ-ઋષમદાસ (સં ૧૬૭૦) : આનંદકાવ્યમહોદધિ મૌલિક ૮, શ્રી જીવણચંદ સાંકઠ્ઠચંદ શહેરી, ઈ. સ. ૧૯૨૩
૧૩. ળંભાતનો ઇતિહાસ : શ્રી રત્નમણિરાવ મીમરામ શ્રી ગુજરાત સાહિત્ય સમા, અમદાવાદ. ઈ સ. ૧૯૩૫
૧૪. ગુજરાતના ઉચોત્તિર્ધરો : શ્રી કનૈયોલાલ માળેકલાલ મુનશી

૧૫. ગુજરાતના તીર્થસ્થાનો : શ્રી દુર્ગાશંકર કેશ્વરરામ શાસ્ત્રી એમ. સી. કોટારી, ઘઢોદરા, ઈ સ ૧૯૨૮
૧૬. ગુજરાતની રાજધાનીઓ (મુસ્લિમયુગ પૂર્વે) શ્રી રતિજીજીભાઈ છોટાલાલ પંડિત, ગૂર્જર પ્રયત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ, ઈ સ ૧૪૬૮
૧૭. ગુજરાતનું પાટનગર : અમદાવાદ શ્રી રત્નમણિરાવ મીમરાવ શ્રી ગુજરાત સાહિત્ય સમા, અમદાવાદ
૧૮. ગુજરાતનો ઇતિહાસ : भा ૧, પ્રો. મૌલાના સૈયદ અયુ સફર નદવી, ગુજરાત વિદ્યાસમા, અમદાવાદ
૧૯. ગુજરાતનો મધ્યકાલીન રાજપૂત ઇતિહાસ भाग ૧, ૨ સંસ્કરણ ધીજી : શ્રી દુર્ગાશંકર કેશ્વરરામ શાસ્ત્રી, ગુજરાત વિદ્યાસમા, અમદાવાદ, ઈ. સ ૧૯૫૩
૨૦. ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્ય પુસ્તક ૧ ૨ : શ્રી નરસિંહરામ મોહાનાથ દિવેડિયા સંક્ષેપ શ્રી પાર્થસ ગુજરાતી સમા, મુબઈ ઈ. સ ૧૯૫૮
૨૧. ગુજરાતી સાહિત્યના માર્ગસૂચક સ્તમ : શ્રી. બ કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ શાવેરી, ગુજરાત ધર્મપ્રચાર સોસાયટી, અમદાવાદ, ઈ સ ૧૯૨૩
૨૨. ગુજરાતી સાહિત્યના સ્વરૂપો (મધ્યકાલીન તથા વર્તમાન) ૫૬ વિભાગ : પ્રો. સ ર મજમૂદાર આચાર્ય ચૂક કીર્તી ઘઢોદરા ઈ. સ. ૧૯૫૪
૨૩. ગુજરાતી સાહિત્યનું રેલાક્ષરન, પટ ૧ - શ્રી કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી, અમદાવાદ : ઈ સ. ૧૯૫૧
૨૪. ગુજરાતી સાહિત્ય-મધ્યકાલીન પ્રોફેસર અનંતરાય મ રાવલ, મેકમિલન એન્ડ કુ. મુબઈ, ઈ સ. ૧૯૫૪
૨૫. ચતુર્વિંશતિપ્રવચ્ચ (મલધારી રાજશેખરસૂરિ કૃત) નો ગુજરાતી અનુવાદ : પ્રો. કે. હીરાલાલ રતિજીદાસ શાપડિયા પાર્થસ ગુજરાતી સમા, મુબઈ, ઈ સ. ૧૯૩૪
૨૬. જૈન ગૂર્જર નવિઓ भा ૧, ૨, भा ૩. પટ ૧, ૨ : સંપ્રાદક અને પ્રયોજક શ્રી મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ શ્રી જૈન મ્હેતાશર કોન્ફરન્સ ઓફિસ મુબઈ, ઈ. સ ૧૯૨૬, ૧૯૩૧ અને ૧૯૪૪
૨૭. જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ - લેક્ચર, પ્રકાશક શ્રી મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ, મુબઈ, ઈ. સ ૧૯૩૩
૨૮. દ્વયાથય ગુજરાતી ભાષાતર) : શ્રી. મણિલાલ નમુમાઈ, ઘઢોદરા ૧૮૯૩
૨૯. પંચમી રાજધાની : શ્રી તેસિતોરીના ગ્રંથનો અનુવાદ-અનુવાદક

- પ્રોફે. કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ, ૧૯૬૩
૩૦. પ્રકથિતામણિનુ ગુજરાતી ભાષાંતર : ભાષાંતરકર્તા શ્રી દુર્ગાશંકર ફેઝલરામ શાસ્ત્રી, પ્રવાસક શ્રી ફાર્વસ ગુજરાતી સભા, મુમ્બઈ, ઈ.સ. ૧૯૩૪
૩૧. પદરમા શતરૂના પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્ય : સંપાદક શ્રી વેદાન્ત હર્ષદ ધ્રુવ, ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ, ઈ.સ. ૧૯૨૭
૩૨. પ્રાચીન તીર્થમાલાસંગ્રહ ભા. ૧, શ્રીત્રિજયસુરિ, ૧૯૨૨
૩૩. વૃહત્ પિંગલ - શ્રી રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠક, ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, મુમ્બઈ, ઈ.સ. ૧૯૫૫
૩૪. રજપૂતાને કા ઇતિહાસ [The History of Rajputana Vol. I. Second Edition] શ્રી ગૌરીશંકર હીરાચંદ ઓશા, ઈ.સ. ૧૯૩૭
૩૫. રામલાલ પુનીલાલ મોદી-લેખસંગ્રહ, ઈ.સ. ૧૯૫૩
૩૬. ઝર્ણક્ષમુદ્ધય ભા. ૧, ૨ : સંપાદક શ્રી મોગીલાલ જ. સાહેસરા, મહારાજા સયાજીરાવ વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા, ઈ.સ. ૧૯૫૬
૩૭. વસ્તુપાલનુ વિદ્યામંડલ અને ધીજા લેખો : અધ્યાપક શ્રી મોગીલાલ જ. સાહેસરા, જૈન ઓફિસ, ભાવનગર
૩૮. વિમલપ્રબંધ સ શ્રી મણિલાલ ચકોરમાઈ વ્યાસ
૩૯. વિમલપ્રબંધ અને વિમલશાહ, શ્રી મણિલાલ છવારામ મદ્દ, 'બુદ્ધિપ્રકાશ' પુસ્તક ૭૬, અંક ૧, જાન્યુઆરી, ઈ.સ. ૧૯૨૯
૪૦. વિમલચરિત રૂઢવિજયરચિત (મુનિ વસુવિજયજી સિંધ), સં ૧૯૦૦
૪૧. સંજ્ઞાયામાલા પ્રવાસક શા મીમંજી માનેક મુમ્બઈ
૪૨. સિરોહીકા ઇતિહાસ : ગૌરીશંકર હીરાચંદ ઓશા, સ ૧૯૬૮
૪૩. સિદ્ધાંત ચોપડે' જૈનયુગ પુસ્તક ૫ અંક ૧, ૧૦, સ ૧૯૮૬
૪૪. સોમનાથ શ્રી રત્નમણિરાવ મીમરાવ, ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ, ઈ.સ. ૧૯૪૯
૪૫. હસાડલિ પ્રથ ૧ (અસાહિત નાવક) સંપાદક, કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી, ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ ઈ.સ. ૧૯૪૫

આ સિવાય જૈન સાહિત્ય સંશોધક, ત્રૈમાસિક પુરાતત્ત્વ, ગુજરાત માસિક ફાર્વસ ત્રૈમાસિક, જૈનયુગ માસિક, બુદ્ધિપ્રકાશ માસિક વગેરેની ફાઈલો —

परिशिष्ट २ : शब्दसूची

'अखेगीता' : ८

अलो : ८

अजदपुर : ९

अजमेर : ७२, टी-७४, ८१

अगहिलवाड : ७, ५७-५९, ६१,

६३-६५ ७२ ७३,

टी-७३, ७५-८१ ८३-

८५, ९२, ९६, १०१,

टी-१०४, टी-१०५ १०९,

टी-११०

कुओ 'घाटण'

अनुपमादेवी : टी-१०९

'अपभ्रंश-काव्यग्रंथी' : टी-३०

अफघान : ९

अबूशफर नदवी : टी-७४

अमयतिलकगणि : ३९

अमयदेव : ९०

अमयसिंह : १००, टी-१००

अमदानाद : ३ ७-९, ११, १२,

२७, २८, ९०, ९३, १०६,

१०७, टी-११०, १११,

टी-१२५

अनतराय म रावळ : ३, ४३

अरिंसिंह : ३९

अर्जुनमिरि : ३६, ५०, ६४, ८१,

८४, ८५ ८६ ८९-९१,

९३, ९५, ९७, ९८, १०१

अर्जुना : ४७, ९७

अलतेकर ए. एम्. : टी-६९

अल्लाउद्दीन : टी-१०६

अपारवा : ८

अशोक : ४९, ८५

अहमदशाह : १०६

'अंतरिक पार्श्वनाथ जिन-छंद' : २३, २८

अंधिका : १००

आनर्त : टी-१०४

आनंद : टी-९९, टी-१००

आनदधंकर धर : ८

आबु : ३, ४६, ४७, ५९, ७२

८४ ८९, १२५

आबुरोड : टी-१०९

'आबुराण' : ३३

आरासण : ४६ ४७, ६५, ८४,

८६, ८७, ९०

आलोयणवीनती' : २९, २८

आज्ञापर पंडित : ५०

आज्ञाबळ : ९३

'इन्डियन एन्टिक्वरी' : ३९

इलियट : टी-७१

इब्रनदिसूरि : १३, १४

इब्रहसगणि : ८८, ८९, ९१,

टी-९२, ९४, टी-९४

उएसनगर : ४४

उज्जयिनी : टी-१२०

उदयप्रभ : ३९

उदयमती : ९३

उद्योतनसूरि : टी-१०४

'उपदेशमाला' : ७७

‘ઉપદેશસતતિકા’ : ૭૬, ૭૯, ૯૭

‘ઉપદેશરસાયનરાસ’ : ૩૨

‘ઉપદેશસાર’ : ૭૭

‘ઉપાદરણ’ : ૨૫

સહદ : ૪૪

શ્રવણદાસ : ૩, ૮

ઓસરાલ : ૪૪

બાહુ : ૭૨, ૭૪ ટી ૭૫

‘કચ્છક’ : ૬૯

‘કછ્છલીરાસ’ : ૩૩

કશિન્સ : ટી-૧૦૫

‘કથાકોશ’ : ૯૫.

કનૈયાલાલ એમ મુનશી : ૪૨

૪૩, ૮૦, ૮૨

કમલસંયમ ઉપાધ્યાય : ૧૮

કમલાશ્વરેન ટ. મુતરિયા : ટી-૨૫

‘કરસંવાદ’ : ૨૩, ૨૮

કર્ણ : ૬૨, ટી-૬૮

કર્મશાહ : ૨૨

કર્ણાટ મહાત્મા : ૮૯

કલધૂરી : ૮૩

કલોલ : ૮

કાન્તિલાલ વ્યાસ : ૩૩, ૩૫

કાન્યકુબ્જ : ટી-૧૧૦

‘કાન્હડપ્રેમ’ : ટી-૩૩, ૩૪,

ટી-૩૪, ૩૫, ટી-૩૫ ૩૬,

૩૭, ૩૮ ૪૮, ૧૩૭

કાલિદાસ મહાકવિ : ૩૩

‘કાવ્યાનુશાસન’ : ૩૦, ટી-૩૦

કાસીદ, મહમૂદ : ૭૫

કિતાબ ઈન-ઝલ-અકબર ટી-૭૪

કિલ્હોર્ન એફ. પ્રો. : ૬૦, ટી-૮૮,
૮૯

‘કીર્તિશૌમુદી’ : ૩૮, ૩૯

કુમારપાઠ : ૩૮ ૩૯, ૫૭, ૫૮,
ટી-૧૧૦

‘કુમારપાલપ્રતિષોધ’ : ૩૯, ૮૩

‘કુમારપાલપ્રબન્ધ’ : ૩૪

‘કુમારપાલરાસ’ : ૮

કુરસિંહ : ટી-૧૦૦

કુલચંદ્ર : ૭૬, ૭૮, ૧૦૧

કૃષ્ણજી : ૩૧

કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ જાવેરી : ૧૬

કેશવ હર્ષદ ધ્રુવ : ૮

કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રી : ૫, ૬,
ટી-૮, ૩૦, ૩૨ ૧૩૩,

ટી-૧૩૩

કેશવલાલ કામદાર : ૪૦

કથકોટ : ૭૨, ૭૪, ૭૬ ૮૪,
૨૦૧

કુમારિયા : ૮૪, ૮૬, ટી-૧૦૬

વલાટ જહોનીશ જો : ટી-૮૮

ક્ષમાક્લ્યાણજી : ૮૯

‘ક્ષેત્રપ્રશ્નરાસ’ : ૩૩

ક્ષેમરાજ : ૫૮, ૫૯

લટાલી : ૭૯

‘લરતરગચ્છની પટ્ટાવલી’ : ટી-૮૮

લારવેલ : ૮૫

લીમો : ૮

લિમ્બરુપિ (લોહા) લલિતમદ્યશોભદ્ર-

રાસ : ૧૨, ૨૭, ૨૮

‘લેમી અને લીલી વાતો’ : ટી-૯૭

खोन्डमौर : टी-७४, ७५
 खंभनगर : टी-१३
 खंभात : ३, ११, १२, २२,
 टी-१०६; जुओ 'अनावती'
 'गच्छनायक-पशुवलि सञ्ज्ञाय' : १३
 गन्नपतिशाह : २५
 गहनी : ७१, ७२ १०१
 गामुनगर : ४४, ५७-५९
 गिरनार : १२, ४७, ८५ ८७
 ९१, ९२
 गिरिनगर : टी-११०
 'गीतगोविंद' : ३४
 'गुजरातना चौखुमयो' : ६९, ७१
 गुर्जरराष्ट्र : १०१
 गुस्ताबल बोन : टी-१०५
 गेहुली : ४५, ६३
 'गौतमपूच्छा चउपई' : १८ १९, २८
 गौरीशकर ओझा : ६०, टी-६०
 टी-६५, ६८, ६९, ७० ७५,
 ७७, ७९, ८०, ८१ ८६
 ८९, ९६, ९७
 गोपाल : ८
 'गोपालगाँवा' : ८
 गोपालदास कवि : ८
 गोमतीपुर : ८
 गोविंदमाई पटेल रा. ब. : टी-६८
 घूमली : ६९
 चगती एम. ए. : टी-९३
 'चतुर्विंशतिजिनस्तवन' : २७
 'चतुर्विंशतिप्रवच' : ३४, ३९
 'चा-पर' ३, ४

चामुंड : ५८, ६१, ६२, ६४
 चार्ल्स कोलविल : १०४
 चाहिल : ९८, ९९, टी-९९,
 टी-१००, १०२
 चितोड : ८०, ८२, ८६, ९५;
 जुओ चित्रकूट
 चित्रकूट : ४६, ८०, ८२, ८६,
 ८७ ९५; जुओ 'चितोड'
 चीन : ६७
 चेदिराज : ६७
 चंद्रप्रभ (प्रमचंद्र) : ३९
 चंद्रसुरि : ५८
 चक्षवती : ३६ ४१ ४६, ४७,
 ५०, ५३, ६५, ६६, ७२,
 टी-७३, ७८, ८५, ९१-९५,
 १०२, १०५, टी-१०६-१०८
 १०९, टी-१०९
 चांपानेर : १०७
 चितामणि वरा : टी-७१
 चित्राग्रशक्ति : ३८
 जगदेव : टी-१००
 जगसिंह : १००, टी-१००
 जगद्वय : ६९
 जयतविजयजी मुनि : टी-५९.
 ८९, ९९
 जगसिंहसुरि : ३९, ८३
 जाउर : २५
 जिनचन्द्र : ९०
 जिनदास : ९
 जिनपाल उपाध्याय : ३०
 जिनप्रमसुरि : ८२, ८६ ८८

जिनमंजुन : ३९
 जिनविजयजी मुनि : ५६, टी-४२,
 टी-७२, टी-७६, १३३
 जिनसोम : १३
 जिनहर्षेगणि : ३९, ६८, ८७, ८३
 टी-१०१
 जिनसुरि : ८८, ८९, ९१
 जिनहर्षेसुरि (खरतरगच्छ) : १७
 जिनहम : १३
 जिनेश्वरसागरसुरि : ९०
 जूनागढ : १०६
 जेतलपुर : ८
 जेतलमीर : ७२, ७४-७६, १०१
 ' जैनसंप्रदायशिक्षा ' : ७७, ८६, ८७
 ' जैन साहित्य संशोधक ' : ७२,
 टी-७२
 ज्योति बुहलर : ३९
 ज्ञानचन्द्रसुरि : ८९
 ज्ञानरत्नदेवी . ९, १०
 ज्ञानेश्वर मेघाणी : ३
 जेष्ठ कर्नल : टी-१०९
 जेनी : ४०
 ठठ्ठातगर : ४४, ४६, ४८ ४९,
 ६६, ६८, ७०, ७१, ७९, ८१
 ठठ्ठानरेश : ६७
 ' तपगच्छनी पट्टावली ' : १५
 ' तीर्थकल्प ' : ८२
 तेजपाळ : ३९
 त्रयावती : ११; जुओ ' खभात '
 त्रिभुवनदीपकप्रबंध : ३५
 त्रिभुवनदेवी . टी-१००
 दत्तपतराम कवि : ८, ७०

दशरथ : टी-१००
 दादाहरिनी घात : ८
 दादु दयाळ : ७
 दादु पथ . ७
 दामोदर : ८१
 दुर्लभराज : ५८, ६१, ६२, ६४, ८०
 दुर्गाशंकर शास्त्री : ६९, ७७ ८०,
 ८१, ९१, ९५, ९६, टी-१०६
 देलवाडा : टी-१०९
 देवकुम्पाटक : टी-५७; जुओ
 ' देलवाडा '
 देवडाओ : टी-१०९
 ' देवराज-वच्छराज चतुर्पद ' : २३, २४
 देवल : ७०
 ' देवल-स्मृति ' : ७०
 देवविमलगणि : टी-१०६
 ' द्वारिका ' : १०७
 ' द्वयाभय ' : ३९ ६७-७०
 धनपाल : टी-७३ टी-१००
 धनेश्वर : ९०
 धरणीवाराह : ८०
 धर्मचोपसुरि : ३६, ४६-४९, ५१,
 ६४, ८४, ८७-८९
 धवल : टी-९९, टी-१००
 धारानगरी : टी-११०
 धूमकेतु : ३ ४
 धूमक परमारदेव : ४९, ६६, ८०-८२,
 ८४, ८६ ८७, ९५, ९६, १०२
 नगरठुठा : ३६
 नहल . ७३, ८१
 नक्षीम एम : टी-७१

नयराज : २५

नरसिंह महेता (कवि) : १९

नरसिंह : ९८-१००, टी-१००

नरसिंहराज दिवेय्या : ८, ३६,
टी-३६, टी ३७, टी-१११

'नरदत्तलभ पार्थनधस्तय' : टी ११
१२, २१,

'नहरवाल' : ३४, जुओ
'अणहिलयाड'

नाकर : ३५

नागा : टी-१००

नानात्वाल दलपतराय कवि : ८

'नाभितदनजिओद्वारप्रमथ' : ३४

नायलदेवी : टी-१००

निजय : ५८, ५९ ६० ८४ ९२,
टी-१००

मीन : ४५, ५७

मीनग : ५७

मेठ : ५७, ५८ ६०-६२ ६४;
६६, ९२, ९३, ९९ टी-९९,
१००, टी-१००-१०२

'नेमनायहमचडी' २१, २८

नेमचन्नमूरि : ९८

'नेमिनाथ चरित-प्रशस्ति' : ३९

'नेमिनाथचरित' ५७, ५८ ६७,
८१, ९३, ९६

'नेमिनाथ-रंगरत्नाकर छंद' १९, २०

नेमिनाथ-सूणमवसही : टी-१०९

पताई राजल : १०७

'पवादा' : टी-३२, ३३ ३५, ५३ ५५

पद्मनाभ : ३६ ५।

पद्मावती : टी-१००

पाटण : ९, १०, १२, ४१ ४५,
४६, ५०, ९२, १०१, १०६,
टी-१०६ १०७, टी-११०,

पाटलीपुत्र : टी-११०

पालणपुरी सपाधय : १०

पीरोजगान : १७

पुण्यविजयजी मुनि : ४, ५, १३०

'पुरातनप्रबंधसंग्रह' : ९७, ९८,
१०२

पृथ्वीपाल : ५७, ९९, टी-१००
१०२

पोरबंदर : ६९

पोरवाड : ५८

पजाय : ७८

प्रनापगड : १२६

'प्रबंधमोक्ष' : ८८

'प्रमथचितामणि' : ४४, ३९, ४०,
८३.

'प्रबंधसंग्रह' : १५

'प्रभावकचरित' : ३९

प्रायाट : ४४, ४५, ५७, ५८,
५९, ६६, १२३

फावकी : टी-१२

फार्बिस गुजराती समा : ६, १११

फिरोजपुर : ९

फोर्बिस ए के : ३९

बर्होईश बनरल : टी-१०५

बर्डा परंत : ६९

बर्वरराज : ६७

'बलमद-यशोमद-रास' : टी ३२

यल्लाल : ३४
 बिकानेर : ७२
 'युद्धिप्रकाश' : ६५, ७०
 युद्धिसागरसुरि : ९०
 युद्धाहीनपुर : १२
 'बृहद-पिंगल' : ५४
 बेचरदास पंडित : ५
 'बोम्बे गेष्टियर' : ४०
 बंगाल : ७६, ७७
 बमनिया : ३६, ४६, ४७, ५१, ५२,
 ६६ ६७, ७०, ७१, ११४
 ब्रह्मगुप्त : टी-१०४
 ब्राह्मगाथाद : ७०, टी-७०, ७१
 भगवानलाल इंद्री, बों : ४०
 भटलोक : ७१
 'भारतेश्वरबाहुपल्लीराशु' : ३३, १३७
 भाण : ९८-१००
 भाण (भाणमंडण) : टी-१००
 भागप्रकाशम' : ३१, टी-३१
 भिक्षुमाल : ७, ४५, ५७, ५९,
 टी-७३ ८१, १०३, १०४
 टी-१०६, १२४, टी-११०;
 जुओ 'श्रीमाल'
 भीम द्वारिकानो राजा) : १०७
 भीम पहेलो : ४१, ५०, ५१
 भीमजी माणिक : टी-२८
 भीमदेव : ४८, ४९, ५६, टी-६०,
 ६१, ६२, ६४-७४, ७६,
 ७८-८३, ८५, ८६ ९२-९६
 १०१-१०२, ११५
 भीलाडी : टी-१०५
 भुवड : ५८, ५९

भीमीलाल जे सांडेसरा : टी-२५,
 ७८, टी-९०
 भोज : ३८, ७६, ७८, ८०, ८३ १०१
 'भोजप्रबंध' : ३४, ८३
 भो जे. संशोधन विद्यालय : ५, ६
 मजुमदार ए. के. : ७०, ७१, ७३,
 ११६
 मणिलाल बरिबरभाई व्यास : ४, ५,
 ३८, ४१, ७७, ७९, ८३,
 ८७, ९१, ९५, १३०
 मधुसूदन मोदी : ३-५
 'मध्ययुगीन भारत' : टी-७१
 मनसूर : ७०, टी-७०, ७१, टी-७१,
 ७२, टी-७४
 मरस्वली : ८१
 महमूद गसनी : ६६, ७१, ७३,
 टी-७३, ७४, ७५, ७६ ७८,
 ८१ ८४, ९२, टी-९२, ९३,
 टी-९३, १०१
 महमूद बेगडो : ११, १०३ १०६
 महामा गांधी : जुओ 'मोहमदास
 करमचंद गांधी.'
 महिदूक : टी-२००
 महेशाणा : टी-५९
 मारवाड : ४४ ८१, १०१, ११२
 मालवण : ४६
 'मालविकाग्निमित्र' : ३३, टी-३३
 मालसमुद्र : १२
 मात्ववण : ७९
 भावळ : टी-१०५
 भाळवा : ७२, ८१, ८३
 मुत्तेया : टी-१०५
 मुनिहदरसुरि : ९७, टी-९७

मुलतान : ७१, ७२, ७५
 मूळराज : ५८-६२, ८०, टी-११०
 मेदपाट : ७३
 मेरुगुग आचार्य : ३४, ३९, ६८,
 ८३, ९३,
 मेवाह : १२, २५, ८१
 मोढेरा : ७२, ७३, ९२, टी-९२,
 ९३, टी-९३, १०२, -सु सूर्य-
 मंदिर : १०२
 मोहनदास करमचंद गांधी : ७, ८,
 जुओ : 'महात्मा गांधी'
 मोहनलाल दलीपद देसाई : ४, ५,
 १५, ९१, ९७
 'मोहराजराज्य' : ३९
 मंग : ८
 मंगळदास : ९
 मंजुलाल मजमूदार : ३४, ३६
 यशपाल : ३९
 योगराज : ४५, ५७, ५८, ५९
 'रक्षाछद' : ५४
 रणमल्ल छद : १३७
 रत्नमणिराय भीमराव जोटे : १०३,
 ११६
 रत्नमाल : ४४
 'रत्नमाला' : ३९
 रत्नमंडन : १३
 रत्नमंदिरगणि : ८३
 रत्नसिंह : १२
 रत्नशेखरसूरि : १३, २५, २६
 रत्नसूरि (चूहदू गच्छ) : ८८, ८९
 रत्नादित्य : ४५, ५७-५९
 रमणभाई नीलकण्ठ, सर : ८

रसिकलाल छोटालाल परीस : ६,
 टी-५८, ६१ टी-९९
 रसियादेव : ४७
 राणाफ : ९८, टी-१००
 राणीनी वात्र : ९३
 राजप्रियसूरि : १३, १४
 'राजतरंगिणी' ३८
 राजशेखरसूरि : ३४, ३९, ८८-९०
 रामनारायण वि. पाटक : ४, ५,
 ५४, ९७
 रामलाल शुनीलाल मोदी : टी-६८,
 टी-१०५
 रा' मांडलिक : १०६
 'रावणमंदोदरी-सवाद' : ३३
 'रासमाला' : ३९
 रूपविजयमुनि : ८८
 रूपाल : ८
 रूपिणी (पिणारी) : टी-१००
 रे एच. सी. : टी-७५
 'रेवंतगिरि-रासु' : ३१, ३३
 रोमनगर : ३६, ४६ ४८, ४९,
 ५१, ५२, ६६ ७०, ७६-७८,
 ८१, ८४, ९४, १०१.१ १३,
 ११४, १३८
 रोदठ : ४४
 रोहो : टी-१०५
 लखनी : ७
 लघुराज : ९, १०, १४, २६; जुओ
 'लावण्यसमय'
 लखमसिंह : टी-१००
 लखमसी : टी-१२५

लक्ष्मणगणि : टी-३१
 लक्ष्मीकर्ण : ८३
 लक्ष्मीसागर : १३
 लक्ष्मीसागरसूरि : (तपगच्छ) : १०
 १३-१५, २५
 लहर-धनुहावि : ५८, ५९, ८४
 लहिर : ४५, ४६, ५७, ५९-६१,
 ६५, ८४, ९२, टी-१००,
 ११५
 लाट : टी-१०४
 लालचंद बी. गांधी : टी-६१
 लालभाई दलपतभाई भारतीय संस्कृति
 विद्यामंदिर : ६
 लालिग : टी-१००
 लावण्यसमय : ३, ४, ८-१६,
 २०-२९, ३६, ४१-४३, ४५,
 ४८-५२, ५५, ५६, ६४,
 ६६-६८, ७०-७६, ७७, ७९,
 ८१, ८७-८९, ९१, ९२,
 ९४-९७, १०३, १०७ १११,
 ११६, १२३, टी-१२५,
 १२० : सुभो : 'लघुराज'
 लावण्यसमय युग : १५
 लीलावती : ९
 लीवमीनो भट्टार : २३
 लीगो : ८
 'लुम्बवदनचपेटा' : १७, १८
 लुगिनवरदादी : ३
 लोक्षता : ७२, टी-७३
 लोकाशाह : १७, १८, १२४, १२५
 लछराज-कनपुर : १२, २४
 'लघनगर-प्रदास्ति' : ३९, ८३

धनराज चावडो : ४५, ५७-५९,
 ६१, ११५
 वर्षकसमुच्चय : ७८
 वर्षमानसूरि : ८९, ९०
 वर्षमानसूरि (खरतरगच्छ) : ८८
 टी-८८
 वलमी : ७, टी-१०३, टी-११०
 वल्लभ भट्ट (मेवाडी) : ८
 वल्लभराज : ५८, ६१, ६२
 'वल्लभाख्यान' : ८
 वल्लभाचार्यजी : ८
 'वस्तुपाल-चरित' : ३९, ६८-८०,
 ८३, ८८, १०१
 वायव्य : टी-७२
 वामनट : ३०, टी-३०
 वामननगर : ११
 'वासवदत्ता' : टी-३४
 विजयधर्मसूरि : टी-१२
 विठ्ठलनाथजी गुसाई : ८
 'विद्याविनायकवाङ्मय' : ३५
 विन्सेन्ट स्मिथ : ७, टी-१०३
 विमल : ३, ३६, ३८, ४१, ४५-४८,
 ५६-५८, ६१-६८, ७६-८७,
 ९०, ९२ ९४-१००, टी-
 १००, १०१, १०२, टी-१०६,
 १०८ १०९, ११३-११५
 १२१, १२३ १२५, १२८
 'विमलचरित' (संस्कृत) : ७९,
 टी-७९, ८८ : सुभो 'विमल-
 प्रबंध'
 'विमलप्रबंध' (संस्कृत) : टी-८९
 सुभो 'विमलचरित'

'विमलरास' : ८८
 विमलवसदी : ३, ३६, ४१, ४९,
 ५२, ५७, ८२, ८३, ८६-९४,
 ९६, ९९, १०१, १०२, -
 'विमलशाहचरित' : टी-९४
 'विविप्रतीर्षकल' : ८२
 विष्णुदास : ३५
 वीर : ४५, ५०, ५७, ५८, ६०-६६,
 ८४, ९२, ९८-१०१
 वीरमती : ४५, ४८, ५०, ५१,
 ५७ ६३, ६४, १०६
 वीरेन्द्रराय महेता : ३
 'वैद्यसं केदलोग' : टी-८९
 वैद्य प्रोफेसर : ९१
 'वैराग्य-विनती' : २२
 वरसिंह : ४५, ५७-५९
 विष्णुगिरि : ५७, ५८
 वेंगणपुर (जून्) : ८
 शत्रुंजय : १२, ४७, ८५, ८७ ९१
 ९२
 'शत्रुंजय-प्रवास्ति' : १४
 शाकंभरी : ७३, ८१
 शाकल भट्ट : ८
 शारदातनय : ३१
 'शालिभद्ररास' : ३३
 शाहआलमनो रोजी : १२
 शिवदाशपति : ६७
 शिरोही : टी-१०९
 'शिशुपालवध' : टी-३३
 श्मशान : १३
 शांतिनगर (शांतिनगर) : २३

श्री : ४५, ४७, ४८, ५०, ५१,
 ६३, ६४, ८५ ९२, ९७,
 ९९, १०१
 श्रीदत्त : ४५, ६३, ९२
 श्रीधर : ९
 'श्रीमहावीर-उत्साह' : टी-७३
 श्रीमाता : ४७
 श्रीमालनगर : ७, ४४, ५८, ५९,
 टी-७३, टी-१०४, टी-१०६,
 टी-११० : जुओ 'भिलमाल'
 श्रीमाली : ४४, ४५, १२३
 'सनत्कुमारचरितम्' : ३९ टी-५८,
 ६०
 समयरत्न मुनि : ९, १०, १४
 'सप्तश्लोचिरासु' : ३१, ३३
 'समरासु' : ३३, १३७
 सल्लुणा : टी-१००
 सहजानंद स्वामी : ७
 सहस्रलिंग : ९३
 साबोर : टी-७२, टी-७३
 सामंतसिंह : ५८, ५९
 सारोया : टी-१०५
 'सुकुतकीर्तिकल्पोलिनी' : ३१
 'सुकुतसंकीर्तन' : ३९
 सुधानंदन : १३
 सुधन्वु कवि : ३३
 सुमतिसाधुसुरि : १३, १४, २५
 'सुमतिसाधुसुरि-विवाहलो' : १५,
 २५, २६
 'सुरप्रियकेवली-रास' : २२ २३,
 २८, टी-३२

'सूर्य-दीपवाद-छंद' : २४, २५
 सिद्धराज-जयसिंह : ३८ ४३
 सिद्धपि : टी-१०४
 'सिद्धहेम' : ६८
 'सिद्धातचतुर्गदी' : १७, १८, २८
 'सिद्धांतसारोद्धार-सम्यक्शोक्तास-
 टिप्पणक' : १८
 सिद्धिसुरि : ७
 'सिरोही राज्यका इतिहास' : ६९
 सुरप्राण : ७७
 'सुरप्रिय-केवली-रास' : २२, २३
 सेरिसानगर : ११, १२, २२
 सेरिसा-गार्खनाथ-स्तव : २२, २८
 सोमगय : १३, १४
 सोमदेवसुरि : १४
 सोमधर्म : ९९
 सोमनाथ : ६६, ७१-७४, ७८, ९३,
 टी-९३, १०१
 सोमश्रम : ३९
 सोमविमल : १३
 सोमसुंदरसुरि : १४
 सोमेश्वर : ३९, टी-७३
 सोरठ : टी-७३
 सौभाग्यनदिसुरि : टी-४२, ४९,
 टी-७९ टी-८२, ८८
 टी-८८, ८९, टी-९४
 सौराष्ट्र : ४, ७३, टी-१०४
 सङ्कयल : ५८, ५९, ८४

'संदेशक रास' : ३३
 संपूरीदेवी : २५
 सांक्रिया ह. प्रोफेसर : ९३
 सांतपुर : टी-१०५
 सिंधु देश : ३६, ४६, ४८, ४९,
 ५१, ६६, ६९-७२, ७५,
 ७६, ७८, ८४, ९४, १०१,
 ११४
 सिंधु नदी : ६७, ६८
 'सिद्धासनवप्रतीती' : ७
 सेंधव : ६९, ७०
 'स्त्री-जीवन' : टी-२५
 'स्थूलिमद्र एकवीसो' : १९, २८
 हन्टर-ज्जेर, धीमती : टी-१०५
 'हम्मीरमदमर्दन' : ३९
 हम्मुक : ६३, ६८, टी-६८, ६९
 ७०, ७५, ७६, ७८, १०१
 हरिमद्रसुरि : ३९, टी-१०४
 हरिमद्रसुरि (चद्रसुरिशिष्य) : ५७, ५८
 हरिवस्तम आयाणी : २, ५
 हर्मन याकोबी : ६०
 'हीरसौभाग्य' : टी-१०६
 हीराणंदसुरि : ३५
 हेमचंद्राचार्य : ३०, ३१, ३८, ३९,
 ६७-६९, ११६
 हेमरथ : ५७, टी-११०
 हेमविमलसुरि (तपगच्छ) : २७
 हैदाबाद-सिध : ७०
 दसावलि : टी-३५

परिशिष्ट ३ : वर्णक-सूचि

कला : बोंतेर पुरुषनी (४-४१ थी ५१)

: चोसठ छीनी (५-४० थी ४८)

कलियुग : (३-३ थी १०१)

कर्मादान : (पदर) (९-११५ थी १३१)

घोडा : (७.५० थी ५७; ७-६३

थी ६४

: नो सामान (७-५८ थी ६२)

चौडु : (८-९१ थी १०४)

: भाषा (छ) (४-४०)

भोज्य पदार्थ (अहार) :

(९-१०५ थी १०८)

मठप : (चोर्बासी) (९-२२५ थी २३१)

राग : (५-५२ थी ५-५४)

शयणी : (छत्रीस) (९-९३ थी ९९)

लिपि : (अहार) (५-४५ थी ५-४७)

वाय : (पच महा) (९-९२)

सामुद्रिक लक्षण :

पुरुषना सग्रीस (४-३ थी ४-२३):

कन्याना (५-३ थी ५-३६)

हयियार : (७-३७ थी ४२)

हाथी : (७-४७ थी ७ ५०)

परिशिष्ट ४ : नेमिनाथचरितनो अंतभाग

[प्रो. डो. हर्मन याकोबीए संपादित 'सनत्कुमारचरित' (ई. स. १९२०) मा परिशिष्टमां अन्तर्भागमा 'नेमिनाथचरित' नो अन्तर्भाग पृ. १५२-१५५ मां छाप्यो छे ते विमल विदेशे प्रकाश पाडे छे तेषी अहो आप्यो छे.]

एहु अणन्तरु हुयउ जिणु पासु । पासाउ वि वीर-जिणु ।

इन्द्रभूरु अह तह सुहम्मु वि ॥

ता जम्बूसामि, अह पवु, तयणु गुरु-गणु असंखु वि ॥

अह कोडिय-गणि चन्दकुलि विठल-वहरसाहाप ।

अङ्गच्छन्तिहि अणुकमिण बहु-गणहर-मालाए ॥ १ ॥

हुयउ समहर-हार-कुन्दुजल-जस-पसर-मरिय-भुवणु चङ्गलछ मण्णु ।

जिणचन्द मुणिन्दु घर-वल्लय-भवि-जणहिय-रजणु ।

तसु पुणु पट्टह जस-कलसु आसि जगुत्तिमु सीसु ।

अवितहर-नामिण पयडु सिरि-सिरिचन्द-मुणीसु ॥ २ ॥

एहु पयडवि(?) हुयउ हरिभद्र-सूरि ति विनेय-अवु ।

असम-विमिह-गुण-रण-भूरिहि ॥

सारय-ससि-विमल-जय-भारिय-घरह सिरिचन्द-सूरिहि ॥

तहु सिरिमाल-पुरुभविउ । पोरुयाड-अभिहाणु ॥

चिद्दइ यमु असस-गुण-नर-माणिह-निहाणु ॥ ३ ॥

जोय-सठिउ नयि सिरिमालि । लच्छीए पयवीहवि वि ।

विहिय-असम-सव्वह-रिद्धिउ ॥

गंभूय-पुरीए गउ । वदमाण-सुहि-सयण-सुद्धिउ ॥

हरिय-दुरास-सद-सय-मय-किरियाण य यमु ॥

तम्मि वसि सुपसिद्ध हुउ । ठक्कुरु निअय-नामु ॥ ४ ॥

अवर-अवसरि जणय-सुद्धीए । घणराय-नराहविण ।

नीउ सन्दु अणहिल्लपाट्टइ ॥

विज्जाहर-गच्छि कय-उसह-मवण-सय-छलिं भवउइ ॥

नियय-कसि-कामिणि दिसिहिं । नीसेसिहिं वि ललन्त ॥

अहं तज्ज वि कोउग कस-वि । ताम जिअउ पसरन्त ॥ ५ ॥

तयणु सारय-समय-रयणियर- किरणावलि-निम्मलिहिं ।

गुणिहिं पत्त-असरिस-मडप्फर ॥

हुउ निग्रय-अग्ररुह । लहर-नामु दण्डवइ मणहर ॥

तेण य विञ्ज-गिरिहिं गइण । गहिय अणेग करिन्द ॥

निजिय पुणु करि-हरण-मण । बहुविह समरि नरिन्द ॥ ९ ॥

घणुहि वि पहिय जीए अवयारि । लीलाइ वि रिउ जिणिय,

अणु वि देवि सा विञ्जवासिणि ॥

तिण फारिय सण्डधल-गामि अण्छि-दुरिओह-नासिणि ॥

फि तु लहर-नामिण स तहिं । घणुहावि ति पमिद ॥

हुय सबल-परणियल-कय-पूय-विसेत-समिद ॥ १० ॥

तस्थ-पत्तिण हत्थि-दंसणिण । वणराय-नराहिविण ।

मुणसज-चित्तेण लहरह ॥

तं चेव य सण्डधल- गामु दिन्नु कज्जेण यइयह ॥

तत्तु पुणु लच्छि-सरत्तइहिं । देविहिं विहिय-पसाठ ॥

महियल-विलसिर-जस-पसर । असम-गुणिहिं विक्खाठ ॥ ११ ॥

टहसालहँ सिरि-बरवल्लु । जिण ठवियउ चित्त-पडु ।

लच्छि निमिय मुहासु जेण य ॥

जमु सञ्चिण बहइ इह । मूलराय-मज्जाय..... ॥

मूलराय-चामुण्डनिध- बल्लहरायहँ कालि ।

बुल्लहरायह सुलुम सुल-सिलयहँ रजि विसालि ॥ १२ ॥

दसहँ एगहँ सच्चि-पय-भार- उद्धरणि सुसुर-बल्ल ॥

धीर-नामु हुउ सच्चि-पुत्तपु ॥

अन्तमि य सुगुह-पय- मूलि चरणु सेविवि अणासु ॥

जणिवि पुत्तु सव्यायरिण । निय-जीविय-फलु ठेइ ॥

सर-वसु-दिसि-नरिममि जस- सेसत्तणु पावेइ ॥ १३ ॥

तमु वि नन्दण विउमु मुक्लीण । मुणमत्थउ खन्ति-पर ।

सीलन्नु सोहग-मुन्दर ॥

नेदु ति अमत्तु हुउ । जमु पसन्नु सिरि-भीम-नरवर ॥

वीउ वि दण्डाहिवइ-पय-पाविय-असम-पइट्ठु ॥

विमलु नामु नन्दण हुयउ । असरिस-गुणिहँ गरिट्ठु ॥ १४ ॥

अवर-अवसरि भीम-नरराय- वयणेण विवक्षित-जय-.

हेतु विमलु चउरङ्ग-सेसिण ॥

सिरि-चट्टायल्लि-वर- विसइ पत्तु निय-सत्ति-जोगिण ॥

अह संगहिय-विवक्षित-सिरि । कय-निय-पहु-आएसु ॥

तस्य वसन्तु सु सच्चवइ अञ्जुउ सिहरि-विसेसु ॥ १२ ॥

तयणु पसरिय-गहय-उच्छाहु । सिरि-अम्भाय वि वर-

वसिण दिट्ठ-भतरिस-वसुन्धरु ॥

तक्कालु वि लद्ध-सिरि- भीम-नेट-आएस-मुन्दरु ॥

अञ्जुय-गिरिरायह सिहरि । निम्मल फालिह-वन्नु ॥

उत्सह-जिणसर-चेइहरु । कारावेइ रवणु ॥ १३ ॥

तयणु हरि-करि-रयण-संगयह । सवज्जिय-सवखणहँ ।

नीलउ सण्ड-नामिण य तियसिण ॥

निच्चं पि हु विरिय-वहु- सणिहाणु गुरु-भक्ति-तरसिण ॥

नच्चाविय-निय-कित्ति-पहु । भुवण-रत्न-मज्झमि ॥

उवजुजिय-मणि-कणय-धणु । सयण-मुयण-कज्जमि ॥ १४ ॥

हुयउ नेटह तणउ धयलु ति । सिरि-भीमपय-अन्नरुह-

कन्नपय-निवइहि महामइ ॥

तस्सु वि अयसिह-निव- रज्ज-समइ.....! ॥

घणुदाविहि य विइत्त-वरु । कय-रेयन्त-इसाउ ॥

अणन्दु ति जहरय-अभिहाणु सच्चिय संजाउ ॥ १५ ॥

यन्द-निम्मल-सील-कय-सोह । निक्कारणु कारुणिय ।

सगुणगन्त-पणमन्त-वच्छल ॥

पउमायइ नामु तसु हय दइय सद्धम्म-पच्चल ॥

अह सिद्धादिय-कुमरनिय- धुक्कय-भारेण भज्जन्त

त अवलोइवि सयले घर । अणुहिय-जण-संजुत्त ॥ १६ ॥

विहिण करुणा-रसिण वित्तेय । सिद्धादिय-कुमरनिय-

रज्ज-कालि नय-मग-निट्ठित ॥

वयगरण-सितरिगरण- भार-धवलु समि-सम-दिट्ठित ॥

सच्चियाहियइ विनिम्मविउ । सिरि-अणन्दह पुणु ॥

सरसा-वर-उवल्ल-सिरि । पुट्ठइण्णत्तु निरुणु ॥ १७ ॥

तेण अळवुय-गरिहिँ सिरि-घिमल- निम्माविय-जिणमवणि ।

असम-रुव-मण्डवु कराविवि ॥

तमु मज्झि करेण-वय । सत्त मुत्ति पुत्तवहँ ठाविवि ॥

निय-जणहय पुणु सेय-कइ । जालिहरइ गच्छंमि ॥

जणणीए वि पञ्चासरइ । पात्त-जिणिन्द-गिहमि ॥ १८ ॥

माय-मायह सीलि-नामाय । पुणु चट्ठावसियह ।

वीरनाह-जिणहरइ पट्ठणि ॥

इहि मण्डव कराविय । असम-रुव अणहिल-पट्ठणि ॥

तह रोहाइय-चारहइ । सायणघाडइ गामि ॥

स-जणणि-जणयहँ बोहयहँ । सेय-कज्जि अमिरामि ॥ १९ ॥

तिजय-तिलयह सन्तिनाहस्सु । काराविट जिणमवणु ।

सयल-नीह-सत्तयअत्थ-निरियण ॥

नर-नारि-तुरङ्ग-करि- रमण-विमय-त्तयक्षण-विसिट्ठिण ॥

तयणु लिहाविवि पुट्ठयहँ । सइहिँ सयल मिदन्त ॥

आराहिवि तिहाहियहँ । वयण जणिप-जम्मन्त ॥ २० ॥

समण-सव्वु वि विविह-गत्थुहिँ । पडिलाहिवि अप्पु कय-

किच्च करिवि सद्धम्म-कम्मिण ॥

निय-जणणि-जणयहँ नि । धम्मियाहँ जिगनाह-मतिण ॥

पुहइप्पाल-महामइहि । अत्तमथणह वसेण ॥

इहु इस्सिभइ-सुणीसरिण । चरित रउउ लेमेण ॥ २१ ॥

मह न तारिसु वयण-विन्नाणु । न य मन्त-तन्त-प्पुरणु ।

जइ वि तह वि पहु-भत्ति-जेगिण ॥

इहु नेमि-जिणेसरह । चरित रउउ मई गुरु-पमाइण ॥

इय इहु भुवण-मुहावणँ । सुयण हु । सुणहु चरित्तु ॥

अहव सयं पि हु लेन्ति वुह । चिन्तामणि सुणवित्तु ॥ २२ ॥

कुमरवाल्ह निवइ रउजंमि । अणहिलवाडइ नयरि ।

अतणु-सुयण-मुदयणहँ संगमि ॥

सोळसर-वार-सय- कत्तिवंमि तेरत्ति-समागमि ॥

अस्सिणि-रिक्किण सोम-दिणि । सुप्पवित्ति लग्गमि ॥

एहु समत्थिउ कइ वि निय-परियण-साइजंमि ॥ २३ ॥

पञ्चवक्त्र-गणणाए सिलोग-माणेण इह पवन्धम्मि ।

अट्टेव य साहस्सा वत्तीस सिलोगया होन्ति ॥ २४ ॥

अं किंचि मए अणुचिय उवइह तुच्छ-मइ-विसेसाओ ।

॥ पसिउ मह मुयणा सोहन्तु सक-प्पसाय ति ॥ २५ ॥

यस्याहि-द्वय-नरामणिमयूख-सक्कान्त-सुरपतिधेणी ।

निजलपुतामित्र पुप्यति. , जयत्वसौ नेमि ॥ २६ ॥

यावच्चन्द्रो जावद्विकारो यावदमरगिरिरत्न ।

राजति तावज्जीवात् श्रीनेमिजिनेन्द्रचरितमदः ॥ २७ ॥

उत्पलक्षणशास्त्रसचयनिधीन् सद्धर्ममुद्रावधीन्

सिद्धान्तैकसहस्रपत्रतरणीन् सद्वादिचूडामणीन् ।

सूक्त-चैत्यतरुन् प्रज्ञोन्नतचधूवैधम्पदीक्षागुरुन्

साहित्यामृतसागरान् मुनियरान् श्रीचन्द्रमूरीन् हतुवे ॥ २८ ॥

इति श्री-श्रीचन्द्रसूरिममकमलममल-श्रीहरिभद्रसूरिविरचितं नव-
भवोपनिषद् श्रीनेमिनाथचरितं समाप्तमिति ॥

સારાંશ

ધીચંદ્રસૂરિના શિષ્ય હરિમદસૂરિ થયા. એનાથી શ્રીમાલનગરમાં થયેલો પોરવાહ નામનો વંશ હતો. ૩

૬ પોરવાહ વંશમાં લક્ષ્મીથી સમૃદ્ધ ઝઘર નિમ્નચ નામનો પુરુષ મંભૂય-પુરીમાં જઈ રહ્યો. ૪

૬ એ ધોજે પ્રસંગે પિતૃવુદ્ધિથી વનરાજે અળદિલ્હવાહમાં એને લઈ મગાવ્યો. એને વિદ્યાધરગચ્છમાં શ્રુપમદેવજીનું ભવન બનાવ્યું. ૫

૬ એના પછી નિમ્નચનો પુત્ર લહર નામનો દંકપતિ થયો. ૬ વિષ્ણુગિરિમાં ગયો અને ત્યાંથી અનેક દ્વાયીઓ આવ્યો; ત્યાં અનેક રાજાઓ ઉપર એને વિજય મેલ્યો. ૬

૬ એને સંઘધલ ગામમાં વિષ્ણુવાસિની દેવીની સ્થાપના કરી, જે દેવી લહર-ધણુદ્ધાવિ નામે પ્રસિદ્ધ છે ૭

૬ દ્વાયીઓનાં દર્શનથી પ્રસન્ન થયેલા વનરાજે લહરને સંઘધલ ગામ વધિસ આપ્યું. ૮

૬ એને લક્ષ્મી અને સરસ્વતીની જેના ઉપર કૃપા થઈ છે તેવો, ટકસાઝમાં લક્ષ્મીની સુગ્રા પાસે તેવો, મૂલરાય ચામુંડ ધલ્લમ રાજના સમયમાં ભાર ઉઠાવ્યો તેવો, ચૌલક્યકુલતિલક દુર્લભરાજના વિશાલરાજ્યમાં જેજે.મગિશાર સચિવોનો ભાર ઉઠાવી લીધો તેવો ધીર નામનો સચિવવર્ચ થયો, સદુશુભના ચરણના મૂલમાં શીક્ષા લઈ સં. ૧૦૮૫ માં જે મૃત્યુ પામ્યો ૯ ૧૦

૬ એનાં પુત્ર નેદા નામે અમાલ થયો, જેના ઉપર भीम રાજાની કૃપા હતી. ધીજો દંઢાધિપ-પદ પામેલો, અસામાન્ય ગુણોવાળો વિમલ નામે પુત્ર થયો. ૧૧

૬ એક વીજે સમયે भीमના વચનથી શત્રુને જીતવા માટે ચતુરંગી સેના લઈને ગયેલો વિમલ ચંદ્રાવતીના શ્રદ્ધેશને પામ્યો. શત્રુનાં મસ્તક કવજે કરી અને એમ પોતાના સ્વામીનો હુકમ સિદ્ધ કરી ત્યાં વસતો ૬ અર્વુદ નામના પર્વતને સાચવી રહ્યો છે. ૧૨

૬ એના પછી અંબાદેવીના વરદાનથી જેને લક્ષ્મી મળી છે તેવો ૬ भीम અને નેદાના હુકમથી અર્વુદ ગિરિરાજના શિશુર ઉપર શ્રુપમદેવજીનું ચિત્તપર કરાવે છે. ૧૩

એ સંઘ નામના દેવનું સનિધાન હતું. એને ભઈ એને ઘણી કીર્તિ પ્રાપ્ત થઈ હતી ૧૪

નેદ્રને ધવલ નામનો પુત્ર થયો, જે भीमदेवના પુત્ર કર્ણદેવનો સચિવ હતો જેને जयसिंहના રાજ્યસમયમાં ધણુદાવિદેવી અને ગિરનારની કૃપાવાળો અણન્દ નામનો સચિવ થયો ૧૫

એ પદ્માવતી નામની સદ્ધર્મશાલી પત્ની હતી. એણે સિદ્ધાધિપ અને કુમારપાલના સુકૃતના ચલે પૃથ્વીની યાત્રા કરી હતી ૧૬

એ અર્ણવને સરસ્વતી પાસેથી વરદાન મળ્યું છે તેથી પૃથ્વીપાલ નામનો પુત્ર થયો. ૧૭

એણે અર્ધુદગિરિ ઉપર આવેલા વિમલે વનાવેલા જિનમયનમાં અસામાન્ય સુદર મઠપ કરાવ્યો. એ મઠપમાં એણે પૂર્વજોની સાત મૂર્તિઓ હાથિપીઓ ઉપર ઘેટેલી કરાવી આલિહરગરુડમાં એની માતાએ પંચાસરમાં પાર્શ્વજિનેદ્રના મંદિરમાં પોતાના પિતાની મૂર્તિ કરાવી. ૧૮

માતાની માતા સીલિની મૂર્તિ ચંદ્રાવતીમાંના ધીરનાથના મંદિરના આંગણમાં કરાવી. ઘઢી અળહિલ્પાટણમાં મઠપ કરાવ્યો. રોહાણ, ધારહર અને સાઘણવાડામાં પણ માતા પિતાના શેષને માટે શાંતિનાથનું મંદિર બનાવડાવ્યું. ૧૯-૨૦

એણે પૃથ્વીપાલની અભ્યર્ચનાથી હરિમદ્રસૂરિષ આ ચરિત્રની રચના કરી. ૨૧

મારામાં વચન અને વિજ્ઞાન એવાં નથી કે નથી મત્ર સત્રનું દુરુણ, છતાં પ્રભુમક્ષિના યોગે નેમિજિનેશ્વરનું ચરિત્ર શુદ્ધપાથી રચ્યું છે ૨૨

કુમારપાલ રાજના રાજ્યમાં અળહિલ્પાટ નગરમાં અનેક સુજન અને સુધ જનના સંગમાં રહી સં વારસે સોલ (૧૨૧૬) માં ચર્યમાં કાર્તિક (સુદિ) વેરસ, અધિની નક્ષત્ર અને સોમવારે શુભવિત્ર ભગમાં પોતાના પરિજનોના સાહાય્યમાં ફોંડે રીતે આ ચરિત્ર સમર્પિત કર્યું ૨૩ ...વગેરે.

खंड १

[वस्तु]

आदि जिणघर आदि जिणवरं-पय प्रणमेवि ।
 अंवाई धुरि अर्बुदा, सकल वेचि श्रीमात घ्याउं ।
 पुमायइ चक्केसरी, घामवाणि-गुण रंगि गाउं ।
 सहिगुरु-आयस सिरि घरी, आलस अलग करयोस ।
 कहइ कवीयण हुं धिमलमति, धिमलप्रबंध रच्योस ॥१॥

चउपई

सरसति घरसति वाणीसार, कहइ कवीयण महु तहु आधार ।
 सरसति विण जे बोल्या बोल, ते प्रमाणि नवि चडइ निटौल ॥२॥
 नवइ छंड जोज्यो निरमला, धिमलकीर्तिगुण गंगाजला ।
 मीनग लहर धीर विख्यात, गायसु धिमलमंथो अवदात ॥३॥
 ब्रह्मानी बैटी सरसती, गौरवर्ण चालइ गजगती ।
 कमल कमंडल घीणा साधि, पुस्तक परठिउं जिमणइ हाथि ॥४॥

१. a जणवर...जणवर क ...जिलवर म. b प्रयस क म
 प्रेणम्योसि क, प्रणम्योस म. c पुमावि क, पुमायय म. f वागूवाणि म.
 मनि रंगि गाऊं क. g आवस क. हरि धरी क, हरि धरी म. h करेशि म.
 i कहि कवीयण हुं क; कवियण म. j रच्योस क, रचेशि म.

चुपई क, चुपै म.

२. a वाणीसार अ, वाणिसार म. b कहइ कवीयण महु तस...क;
 कविभण म. c विण जे म d ते प्रमाणि नव चडि क.

३. a नवि पंड जोज्यो नर्मला क, नवइ पंड जोयो निर्मला म.
 b गंगाजला क म. c अहिर क म. विख्यात क. d गाय क, गायशि म.
 ०मत्रि क म.

क म 'इपद' उमेरे छे.

४. a ब्रह्मानी क. सरसति म. b यत्रगति म. d दसणि हाथि क,
 दसण...म.

उरि मोटउ मुकाफल-हार, पाये नेउर रणझणकार ।
 काने कुंडल वेणीदंड, लीला मोहिउ जिणइ ब्रह्मांड ॥५॥
 रतन-जडत रुडी राखडी, लोचन जस्यां कमल-पांखडी ।
 निर्मल नाशा तिलनूं फूल, दंत तणउं कुण करसि मूल ॥६॥
 राता अधुर ते बिद्रुम रोल, जाणे जीह अमीनु घोल ।
 चंदलडइ जीतु मयंक, कटि झीणउ लाघीणउ लंक ॥७॥
 उन्नत पीण पयोहर कुंभ, सदली सायल कदली-यंभ ।
 फाली चोली सवि शणगार, जाणे वीज तणउ झयकार ॥८॥
 वाहनि हंस विभवविख्यात, ते सरसति त्रिभुवननी मात ।
 विण सरसति नवि कहीइ जाण, सरसति विण नही वेद पुराण ॥९॥
 विनय विवेक घडा आचार, लक्षण लगन लोक-विषहार ।
 माई अंक न यकू कला, सरसति विण थाइ आकुला ॥१०॥
 आगइ सिद्ध अनंता थया, सरसति-बलि ते सिद्धि गया ।
 सरसति विण नवि लाघां ज्ञान, विण सरसति नवि कहनइ मान ॥११॥

५. a मोटु मुगताफल क. b पाए क म. रणझिणकार म. c काने क. वेणिडड क म. d लीला क म मोहिउ म. जेणि क, येणइ म. ब्रम्हाड क, ब्रह्मांड म.

६. a रतनजडी क म. b जित्या क, यशां म. -पांखडी क म. c न्याइशा क, नाशा म. तिलनु क. d तणु क कुण क. करसि म.

७. a अधर...म; अधुर बिद्रुमनु रोल क. -जाणे अ क म. c चंदलडि क म, जीतुअ क, जितलउ म. d कटि क म. झीणु क. लापीणु क.

८. a पीन क म. पयोघर म. b सायलि क. c सवि क. शिणगार क. d जाणे म. तणु क.

९. a वाहनि हस म. b म मां 'ने' नवी. त्रिभुवननी क म. c जाण म. कहाइ म. d वण...क; विण...नवि...पुराण म.

१०. b लग क म. d आकुला म.

११. a सधि क. b सरसति वण नवि मुगति गया क, सरसति विण नवि सिद्धि गया म. c नवि लाघु ज्ञान क; म पाठान्तर 'जाण' पण आपे छे. d कहाइनि मान क, कहनि मान म.

सरसति मुक्ति तणउं छइ बीज, कूडउं हुइ तु आपुं धीज ।
छप दरशन पाखंड छन्नूवइ, ते सघलां सरसतिनइ कवइ ॥१२॥
जेहने वयणे सरसति-वास, ते खाइ गिरुआना ग्रास ।
जेहनइ सरसति सुपनि मली, ते मूरखधी जाइ टली ॥१३॥
सरसति मानइ मोटा राग, सरसति विण नाणउं न कहाइ ।
मांहि लक्ष्मी हुइ खरी, तुहइ सरसति जो सिरि धरी ॥१४॥
भरइ-मेइ पिंगलनी चाणि, तर्क छंड ओतिपनी खाणि ।
धर्म कर्म योल्यां संसारि, ते सवि सरसतिनइ आधारि ॥१५॥
तुं भारति तुंह जि मगवती, तुं पदमां तुं पदमावती ।
तुं योगिणी तुं ज्वालासुखी, ताहरइ तेजइ त्रिभोयन सुखी ॥१६॥

पूडा

सायर-जल लघधी अधिक ते ताहर भंडार ।
तूठी कवीयण कोडिनइ, केणइ न लखइ पार ॥१७॥
सवि कहइ नव नव वयण रस, तिई आप्यां आमरण ।
कविजन बइठा केलवइ, तेह जि तेता वर्ण ॥१८॥

१२. a तण क. मुगति म. b कूइ म. आपू म. c छ म. दरशन क. छवइ क. छिनवइ म. d सघला क. सरसतिनि क.

१३. a जेहने म. नेवास क. b गरुआना क. c जेहनि क. म. सपनिवि क. सुपनि म. न मिली ! म. d मूरप ध्या म. जाई क.

१४. a मांनइ म. b नाणू म. किहाइ म. c लु माहालक्ष्मी म. d तुहि म. जउ सारि क. जोइ सारि म.

१५. a वाणि क. b तर्क क. तर्क म. ज्योतिपनी क. ज्योतिप म. वपाणि म. c धर्म क. म. योल्या क. बोला म. d सरसतिनि क. म. आधार क.

१६. a तुह जि म. b तूं म. पुमा क. पदमा तूं म. c योगिनि क. ज्वालासुखी क. म. d ताहरइ क. ताहरइ म. जेजि क. जेजि म. सहइ सपी क.

१७. a तेहिधी क. b तूठी म. कविजन क. कवीयण म. कोडिनि क. म. c कणि क. किणइ म. लिडु क.

१८. a कहि क. म. b ति क. आप्यां क. आमरण क. म. c बइठा क. विठा म. केलवइ क. d तेह ज क. वर्ण क. म.

ताहरी, परि तूह जि लहइ, तुझ चलणे मुं चास ।
 मुनि लावण्यसमइ मणइ, पूरे मनची आस ॥१९॥
 कर जोढी पतुं कहूं, अहिनसि नामी कंध ।
 रखे मात अधवचि रहइ विमलरास प्रबंध ॥२०॥
 अलीअ न जंपुं आसनउं, अनइ माया न करूं माय ।
 काई जे अक्षर कवुं, ते सवि तुझ पसाय ॥२१॥
 अणजाणतु अनेक परि, जं जं योलइ बाल ।
 माता मुखि हुलावती, ते तं करइ रसाल ॥२२॥
 कहइ सरसति चलतुं धयण, भगत म आणिसि भंति ।
 विमलमन्त्री-गुण गाइतां, हुं आवेसि एकंति ॥२३॥
 अंगि जि तोरइ अवतरी, योलीसु धयण-विलास ।
 नय नय घाणी धयण रसु, पूरिसु तारी आस ॥२४॥
 कयण विमल ते किहां हउ, योलिसु तसु उत्पत्ति ।
 धर्मकाज कीधां किस्यां, चतुर सुणु एकचित्त ॥२५॥

१९. a ताहारी म. तूह ज क, तूह जि म. अहि क, लई म. b तुम अ, मुस क, मस म. d मनकी क.

२०. a एतू कहू क, तूह जि कहूं म. b अहिनसि क, अहनिशि म. करवी सार क म. वा मां 'करवी सार' उपर सुधारी 'नामी कंध' मूकेल छे. c अधविचि म. रहि क. d विमलरास विस्तार क म.

२१. a जंपू म. आसनूं क, आमतू म b अनइ क म c काई क काई म. ये म. अक्षर क. कवू म. d तुझ पसाइ म.

२२. a अणजाणतु म. b बाल म. c मुख क, मुपिई म. हुलावती क म. d करि क. रसाल क.

२३. a करि क म. चलतू क म. b भगति क. आणिसि क, आवेसि म. c गायतां क, गाअतां म. d हू क म. आविसि क, आविसि म.

२४. a अंग जि क. तोरई क. b योलत क, योलेसि म. रसाल अ, विशाल क. c घाणि म. रस क, रमि म. d पूरिसि क. पूरिसि म. ताहरी क, ताहरी म.

२५. a कविण क. हयु म. b बोई क म. तग क म. उत्पत्ति क. c धर्मकाज क म. किंतां म. d सुणउ म. एकचित्त क, एकचित्ति म.

चिहुसई जोयण आपणे, जोअण एक प्रमाण ।

जोअण लाख जि देयकां, जंबूदीय वराण ॥२६॥

चुउपई

भरतखंड बाहरि जयवंत, सोविनमय पर्वत हिमवंत ।

एक सहस्स बाघन जोयणे, वार कला पहलपणि गणे ॥२७॥

सत जोयण उंचउ से होइ, तस ऊपरि पद्मद्रह जोइ ।

निर्मल जल खीरोदक जसिउ, दश जोयण से ऊंडु इसिउ ॥२८॥

पंचसयां पहलुं मंडाण, जोयण सहस ते तलप्रमाण ।

तेहनुं धारि न घिणसई किमई, तल पांसई पेखु वज्रमई ॥२९॥

तीणई पद्मद्रहिं लक्ष्मी तणई, कनक-कमल छई कविजिन भणई ।

घास तणउ छई सयल विवेक, लावुं पहलुं जोयण एक ॥३०॥

जलमाहिं दश जोयण रहिउं, दोइ कोस जल ऊपरि कहिउं ।

परिघ जोयण ग्रिणि हाथी लही, नीरजमूल वज्रमई सही ॥३१॥

२६ a चहुसि क, चिहुसई म. जोअण क म. c लाप न क. d जंबूदीय क. प्रमाण ख, वपाणि क, वपाण म.

चुपई म

२७. b सोविनमई क, सोविनमय म. हैमवत क म. c सहस क, सहस म. जोअणे क म d पहलपणि क, पहलपणि म.

२८. a घात क म. योजन क, जोअण म. से उंचुं क, ऊचु से म. b म. पद्मद्रह क म. होइ म. c नर्मल क. नीर खीरोदक क; पीरोदक म. जसिउ क, दश म. d दश क म. जोअण क म. ऊंडु क, ऊचू म. अतिउ क, इस म.

२९. a पंचसया क. पहल क, पहल म. मंडाण म. b जोअण क म. 'ते' क म मा नथी. लव प्रमाण क; ...परमाण म. c तेहनू म. वणि किमि क. d तलि म. पायल क, पापलि म. पेखउ म.

३०. a तेणि क म. पद्मद्रहि क म. लिपिमी म. तणि क. b छि क म. कविजन क, कविअण म. भणि क. c तणु क. तिहा शयल विवेक क. d लावू म. पहल म. जोअण क.

३१. a जलमाहि क, ...माहि म. दश क म. जोअण क म. b दोइ म. कोस क. रहिउ म. c परिघ क, परिधि म. जोअण क म. ग्रिणि क. वही म. d नीर तलउ क; नीरज मूल वज्रमई सही म.

रिष्टरत्नमइ कांदु घड्डिउ, नालरत्न वैट्ट्ये जड्डिउ ।
 बाहरि भ्यंतर घर्णविचित्र, कनकरत्नमइ बोल्यां पत्र ॥३२॥
 रत्न सुवर्ण जसी घर्णिका, कोश रूप्य सोहइ कर्णिका ।
 लावुं पहुलुं बोली दोइ कोश, ऊंचपण[इ] एक ज बोल्योस ॥३३॥
 सोइ सकेशरि घृत्ताकार, त्रिणि कोश झाझां विस्तार ।
 कमल-कर्णिका घचि अभिराम, लखिमीवास भुवन ते ठाम ॥३४॥
 कोश लंब पुहुलपणि आघ, ऊणउं कोश उच्च ते लाघ ।
 कमला-मंदिर घफ्खाणीइ, त्रिण्य घार त्रिहु दिशि जाणी[इ] ॥३५॥
 उत्तर दक्षण पूर्व भणउं, पंच शत ते ऊंचु घणुं ।
 धनुष पंच ते पुहुलां बार, बोलिसु त्रिहु दिशि तणउ विचार ॥३६॥
 भवनमध्य मणिमय कोटडी, निणि शय्या थीदेवी चडी ।
 दिनकरनी परि तेजइ तपइ, चिहु भवने चालइ नचि छपइ ॥३७॥

३२. a रिष्टरत्न क. घड्ड क b नीलरत्न क c बाहरि भ्यंतरि क म. वरण क विचित्र क. d कनकरत्नमि बोल्य क.

३३. a रक्तसुवर्ण क यसी म. कर्णिका अ. b रूप क म. सोहि क. c लय क म. पहुल क, पुहुल म. कोश म. d ऊंचपणि क, उच्चपणइ म एक जि म. बोल्येस क.

३४. a सकेशरि क म. घृत्ताकारि क म. b कोश म. विस्तारि क, विस्तारि म. c घचि म अभिराम क म d लखिमीवास क, लिखिमिवास म भवन क म ठाम अ क म

३५. a पहुलपणि क, पुहुलपणि म आघा क b ऊण क. कचु क c वपाणीइ क d त्रिणि बार क, त्रिणि बार म. त्रिहु दसि क, चिहु दिशि (उपरात 'त्रिदिशि' पाठांतर) म जाणीइ क, जाणीइ म.

३६. a पूरवि क, पूरव म. भणु क b पंच पंच शत क म 'ते' नयी क म.—ऊचा क, ऊचउ म. घणउ म c धनुष जडीसि पहुलु बार क; पुहुलां बार. म. d बोलु क, बोलिसि म त्रिहु क तणु क.

३७. a भुवन मध्य क, भवन मदि म मणिमि क. c तिहा क म. सव्या क. c परि तेजि क, तेजिइ म. d त्रिहु क, त्रिहु म. भुवने म. चालि क.

वडइ कमलि श्री राखइ कली, कमल अठोत्तर पाखलि वली ।
 वहां कमलनु अर्घ प्रमाण, श्री-आमरण तणां अहिठाण ॥३८॥
 बीजउं कमल-बलय सांभलउ, तेह तणउ छइ अति आमलु ।
 लक्ष्मी देवि समानी देवि, च्यारि सहस्त्र करइ नितु सेव ॥३९॥
 तेहना कमलवासना जाणि, वाय कूणि उत्तर ईसानि ।
 च्यारि सहस्त्र विशेष विचार, मुख्य कमलथी अर्घ उतारि ॥४०॥
 च्यारि महत्तर पूर्य पासि, चिहु कमल से देव विभासि ।
 आठ सहस्त्र सुर गुरुनइ ठामि, आठ सहस नीरज अभिराम ॥४१॥
 अग्निकूणिनइ पासइ रहइ, श्रीनी पहिली परपद लहइ ।
 श्रीजी परपद मित्र समान, दक्षिण दिशि दश सहस्र प्रमाण ॥४२॥
 जेहना देव कमल जेतला, वार सहस्र किंनर छइ भला ।
 ते पुण धोजी परपद रहिया, निरती नैरति कूणइ लहिया ॥४३॥

३८ a वडि क, वडी म. b अठोत्तर क. c वडा अ क. कमलनु म.
 अर्घ म d आमरण क म. तण क, तणउ म.

३९ a बीजु क, बीजू म. कमल वली क म. सांभलु क संभलु म.
 b तणु क आमलु क, तणउ अति छि आमलु म c लिपिमी म देव म.
 समानी देव क म. d सहस्र क, सहस्र म. नितु क. सेव म.

४०. a तेहनि क, तेहनइ म कमलवासिना क b वायि कूणि क,
 वायु कूणि म. ईसानि क. c च्यार क. सहस्र म, सहस्र क, सहस्र म.
 विशेषि क. विचारि क d अर्घ म. उतारि क, उतार म.

४१. a महत्तर क म. पूर्य क म. पासि म. b चिहु क, चिहु म.
 देवि क. विभासि म. c सहस्र क, सहस्र म. गुरु क. गुरुनि क म. ठामि
 म. d नवी ज लीटी छे—लक्ष्मीदेवि वसि अभिरामि क, ... अभिराम म.

४२. a अगनि कूणि क, अग्नि कूणिनइ म. पासि क पासइ म
 रही क. b श्रीनी क गुरुपद पहिली क. लही क c तयाणि क. d दक्षि
 क, दिशि म. दश क. प्रमाण क.

४३. a जेता कमल देव जेतला क. जेता देव कमल जेतला म. b
 सिद्धि क. वंनर क. छि म. c पाणि क म. श्रीजी क म. परपद क.
 रहिया क. d निरति नैरति म. कूणि वहा क, कूणिइ हुआ म.

ગજ ઘોટક પાયક રથ તળાં, મહિપ નાટ્ય-ગંધર્વ જિ ઘળાં ।
 સાત સૈન્યના સાતઠ ઘળી, સાત કમલ તે પશ્ચિમ મળી ॥૪૪॥
 ત્રીજઠ વલય રહઠ રક્ષવાલ, સોલ સહસ ઘર શાકશમાલ ।
 સોલ સહસ કમલ-ફુંડલી, આગલઠ ત્રિણ્ય વલય છઠ વલી ॥૪૫॥
 પહિલઠ કમલિ લાસ બત્રીસ, ઘીજઠ કમલિ લાસ વ્યાલીસ ।
 ત્રીજઠ વલય લાસ મઠતાલ, રહઠ સુર-સેવક શાકશમાલ ॥૪૬॥
 ય આગમનુ પહલું મતું, ય બોલિડું છઠ સવિ શ્યાસ્વતું ।
 કહું કમલ-સંપા તેતલાં, સાધવાન મુણિયો જેતલાં ॥૪૭॥
 એક કોડિ ઘીસ લાસ ઘણાણિ, ડપરિ સહસ પંચાસ પ્રમાણ ।
 એકસડ ઘીસ અધિક વલી જોઠ, લાછિ કમલ સવિ સંખ્યા દોઠ ॥૪૮॥
 રૂણિ પરિ લક્ષ્મી દેવતિ તળી, કવિ કહઠ રદિ અવર છઠ ઘળી ।
 એક વાર કૃતયુગ અવતારિ, સંપત્તી સુરલોક મક્ષારિ ॥૪૯॥

૪૪. a ઘોટા ક. રથ પાયક તળા ક; પાયક તળા મ. b મ પાઠાંતરથી 'મહિપ' આપે છે. તળા ક. ઘળા મ. c સૈન્યના ક મ. સાતિ ક. d પથમ ક મ.

૪૫. a ત્રીજિ મ. વલિ ક, વલઃ મ રહિ ક મ. રપવાલ ક મ. b સહિય-સુર ક. c સહિસ ક. કમલે મ d આગલિ ક મ. ત્રણિ ક, ત્રિણિ મ વલઃ ક મ.

૪૬. a પહલિ કમલ ક b ઘીજિ ક. વલી ક, પાઠાંતરથી 'વલય' મ. c ઘીજિ ક. મલિ ક, વલઃ મ. d મંદિરમાલ ક; રહસિઠ (પાઠાં રહઠ) મ. હુર કિ મંદિર માલ મ.

૪૭. a આગમનુ મ. એહ જ મ. મત્તુ ક, મત્ત મ. b બોલ ક. હિ મ. સવિ ક સાસ્વત્તુ ક, સાધવત મ c કહુ ક. સવિણ્યાં જેતલાં ક. સંખ્યા જેતલાં મ. d મુણિયો અ, મુણ્યો-ક મ. જેતલાં ક મ.

૪૮. a ઘણાણિ ક b ડપરિ ક મ. સહિય ક, સહસ મ. પ્રમાણિ ક, પ્રમાણિ મ. c એકમુ ઘીસ ક મ. d લાછ ક. કમલિ ક. સંખ્યા મ.

૪૯. a એ પરિ મ લક્ષ્મી ક, લિષ્મી મ. મળી ક, તળી મ. b વહી ક, વહિ મ. અરરિ રદિ ક, રિદિ અવર મ. હિ મ. c કૃતયુગ મક્ષારિ મ. d સંપત્તિ મ.

इंद्रइ तय अर्धासन दिद, मात मया अह्म रूपरि किद ।
 कल्पवृक्ष-कुसुमची माल, लखिमी-कंठि ठवी स-रसाल ॥५०॥
 आलिउं वीहं जे कर तणउं, इंद्राणी गुण गावइ घणउं ।
 अति सनमानी पाछी बलइ, पडी माल दीठी तर-तलइ ॥५१॥
 विमल माल परिमल विस्तरइ, भमरमाला गुंजारव करइ ।
 लखिमी जाणइ अति अमिराम, इहां कोई छइ उत्तम ठाम ॥५२॥
 माहरी माल न ब्रूइ किमइ, नटकइ नूटी जु इणइ समइ ।
 कोई महिमा थानिक तणउ, लेई परिवार रही आपणउ ॥५३॥
 दिशि देखीनइ घाघिउ मोह, थानक प्रति चडाविउ सोह ।
 देव प्रति दीधउ आदेश, नीपायु गढ पोढ प्रवेस ॥५४॥
 यारु घनवाडी अमिराम, वावि सरोवर सुंदर ठाम ।
 मंदिर मोटां कीघां घणां, जालो मुख जटित बारणां ॥५५॥
 सप्तभूमि सोहइ आवास, माहइ व्यवहारीयाना वास ।
 घरि सुंदरि मुखि भीठी भाख, जाणे साकर सरसी द्राख ॥५६॥

५०. a इमि क, इमि म. 'तर' म मा नची b अम्ह क, अम म.
 कीय क. c -हुसमानो क, -हुसमानी म d -कठ क सर माल क.

५१. a आलिउं वीहं जे म. तणु क. b गाइ क म पणु क.
 c सनमानी क म. d -तलि क.

५२. वस्तरि क. b भमर मला क म. करि क. c जाणि क. d
 ए काइ क म; वाई अ. उत्तम छि ठाम क

५३. a नूटि कमि क नूटइ किमहि म. b जउ नटक नूटी इणि
 समइ क, जु नटकि नूटी एणइ समइ म. c थानक क, थानक म. तणु क.
 d लई क. परिवार म. आपणु क.

५४. a दिशि क. देखीन क म. b थानक म चडावउ क, चडाविउ
 म. सोहि क c प्रतिइ म. वीधु क म आदेश म. d नीपाउ क म. पोळि
 प्रवेसि क, पोळि प्रवेस म.

५५. a वनवाटी क. उत्तम ठाम क (क हथमां उत्तमनी नीचे 'सुंदर'
 पण बीजा लहियाए छेल छे.) c मदरि क. मोटा क. घणा क. d जाली
 जटित गुण बारणा क, ...जटित गुण बारणा म.

५६. a सप्तभूमि म. सोहि क. b माहइ ल, माहि क, माहि म.
 व्यवहारीना क. c सुंदरि क. मुख क. d जाणे म. सरसी म.

सरली सेरी नवि सांकडी, राई वलणि चली वांकडी ।
 चउरासी चउहटे मंडाण, मांडवीभा ते मागइ दाण ॥५७॥
 जिनप्रासाद ते मन मोहीइ, नाटक नाच गीत सोहीइ ।
 सालि दालि भोजन घृतघोल, धइठा करइ कथा फलोळ ॥५८॥
 रामा-रंगि रमइ सोंगळे, देता दान न भाजइ हटे ।
 नाचइ रंम तिलोत्तम जोड, कुतिगीआना पडुचइ कोड ॥५९॥
 पंच शब्द वाजइ नीसाण, नगर सवे मुंकाव्या माण ।
 लोक तणउ नवि लहीइ पार, वसिउं नगर नव जोयण वार ॥६०॥
 मणि माणिक सोनानी कोडि, भरियां घर नवि दीसइ खोडि ।
 राजलोक राजा थापीउ, पुण्यश्लोक पाट आपीउ ॥६१॥
 इंद्र चंद नरनाथक तणां, आख्यां चली चघायां घणां ।
 ऊडी गूडी गयणि अनेक, तलीभा तोरण तणा विवेक ॥६२॥
 देवदुंदुभि जगि वाजइ जाम, परगटिउं पुष्पमाल तव नाम ।
 घासीं नगर लाछि तव इसी, पद्मद्रह जई वासु वसी ॥६३॥

५७. a नही म. b पाई क म. बली बलि म. c चुरासी क, चुरासी म. चुहुटे क, चहुटे म. मंडाण क. d मांडवीभा क. दान म.

५८. a जिनप्रासादे भनि मोहीइ क, जिनप्रासादे मन मोहीइ म. c सालि क. d बिठा क म. करि क.

५९. a रमि क म. b देतां क म. भाजि क; दान भोजन म. c तिलोत्तम अ, तिलोत्तम क. d कुतिगीआनां अ. पुहुचइ क, पुहचि म.

६०. a नीसाण क म. b तवे म. मुंकाव्या अ, मुंकाव्या क, मुंकाव्या. म. c तणु क. नन क. b जोयण क म.

६१. a माणिक सोनानी कोडी म. b भरिया अ, भरिय क भारिया म. परि क. सीति क म. c राजलोकि म. d पुण्यश्लोक क.

६२. a इंद्र चंद क म. नारायण क, भर तायर म. b आनां मनुष वधावां क. c उरी क. गदण क, अनेकि क. बवेक क.

६३. a वासी क; दुंदुभि विहां वागां जाम म. b परगटिउं पुष्पमाल क. तव म. नाम अ म. c घासी म. नगरि क. लाछि धनि क. d पद्मद्रह क, पद्मद्रहि म. जई म. वसी म.

कोइ न मागइ कर कहइ, धरि जईनइ कीजइ विनइ ।
 मंदिर तेडी दीजइ दान, जोउ कृतयुग तणउं मंडाण ॥६४॥
 वउल्यां घरस सतर जब लाख, ऊपरि सहस अठावीस भाख ।
 कालि कृतयुग उछउ करिउ, त्रेतायुग त्रिभुवनि विस्तरिउ ॥६५॥
 लखिमी दिन लीला नीगमइ, कृतयुग पूरिउ जाणिउ जिमई ।
 रमलि चहइ मनि भावइ जिहां, त्रेतामांहि पधारियां तिहां ॥६६॥
 मणि माणिक रत्नावलि-जडिउ, झूटउ द्वार भूमि जई पडिउ ।
 रल्यां रत्न नगरीमांहि गयां, लेता लोक अखूटइ थया ॥६७॥
 इक रुडां नइ रलीआमणां, लीला लखिमी दीघां घणां ॥
 अवर लोक भावइ ऊलटथा, वीणइ वेगइ न दीसइ घटथा ॥६८॥
 धरि सइठां देसाउर फल्यां, रतन अमूलिक आवी मिल्पां ।
 करि प्रगटिउ थहरागर ठाम, रतनमाल ए ओजउं नाम ॥६९॥

६४. a मागि नर कहि करि क, मागइ कहिनइ कहई म. b जईनि क म. कीजि क. विनि क. c मंदिरि म. दीजी क. d जूउ क. कृतयुग क. तणु क. प्रमाण क, वपांण म.

६५. a बुलां क. जउ क. b सहिस क. c कालि क. कालिइ म. उछु थयु क. d त्रेतायुग अ, त्रितायुग क. त्रिभुवनि क, त्रिभोवनि म. विस्तरिउ म, विस्तर क.

६६. a लिपिमी म. लीला दिन क निगमि क. b पूर क. जाणु क. जमि क, यमइ म. c रमल क चडि क करइ म. मन म. भावि क. थहा म. d पध्यारा क, पधारी म.

६७. a रतनावलि क; मणिमाणिकमय द्वारे जडिउ म b जई क; जै भूमिइ म. c रल्या अ, रला क. रतन क म. नगरीइ म. d लेता क म. अपूटी क म थया क म

६८. a एक क. नि क म. रलीआमणा क ॥ b दीघां क, लीला म. लपमी क, लिपिमी म. लीघा क. c आवा क. ऊलटथां क म. d वीणइ क, वीणइ म. वेगि क म. दीसि. क.

६९. a त्रिअं क म. देवागर क. b मल्या क. c करिउ म. परगटउं क, प्रगट म. विरागर क d रतनपुर ए रुडु नाम क, रत्नपुर ए रुइ नाम म.

घार लक्ष सहस्स छत्रवइ, त्रेता वरस जि पतां हवइ ।
 घरि आव्यां दीइ बहुमान, त्रेतायुगमांहि दीजइ दान ॥७०॥
 बइठी लाछि विमानइ चडी, जोउं नगर घडी अधघडी ।
 कर जोडी पय लागइ राय, पाछी पद्मसरोवरि जाइ ॥७१॥
 त्रेतायुग ते थयु विसराल आविउ द्वापुर पडतु काल ।
 माहारं नगर रखे सोदाइ, लाछि पुहुती तीणइ ठाइ ॥७२॥
 जपजयकार हूउ जगमांहि, प्रगट पधारियां लपिमी माई ।
 दानी मानी ज्ञानी लोक, थानकि थानकि मलीया थोक ॥७३॥
 लिजइ किजइ बहु मेढणां, मणि माणिक बहुमूल्य घणां ।
 भरीभां छाय कुसमची कोडि, थी मेढी सज्जन कर जोडि ॥७४॥
 मात भलइ पधारियां तहो, आज सनाथ थया छउं अहो ।
 नालकेर नारंगी द्राख, मेल्हां फल फोफलना लाय ॥७५॥
 मेघा मोदिकनां माटलां, चंदन चोभानां चाटलां ।
 पान पुराणां नागरवेलि, घाही अमर कपूरे रेखि ॥७६॥

७०. a सहस्र क, सहस्र म. छत्रव क b वरसज म. एता क.
 हवि क. गमइ म. c आना क वीजि क, देई म. बहु मान क. d. त्रेता-
 युग-अ, त्रेतायुगमाहि क, त्रेतायुगमाहि म. वीजि क, वीधा म. दान म.

७१. a बिठी क म विमानि क, विमानि म. चिठी क b जोऊ क
 c पणि क. लागि क, लागि म d पाछां क. -पद्म क म. -सरोवर जाय क.

७२. a बिउ म. b आविउ अ, आवु क. द्वापर क म. c माहार
 अ, माहउ क, माहारु म. सीदाइ म. d लपिमी क. पुहुता क, पुहुती म.
 तीण क. ठाइ क.

७३. a हूउ अ, हुआ म. जगमाहि क. b परगट क. पधारि क,
 पधारिआं म. माय क c जानी म. d थानकि थानकि म. मिनीआ क म.
 लोक अ.

७४. a तीजइ वीजि क. बहु म. b माणिक म. बहु का म. -मूलां
 क म. c भरी क म. कुसमाची क, पुगमांची म. d सज्जनि क.

७५. a भलि क. पधारि क, पधारि म. तहो क, तहो म. b
 हुआ म. अहो क, अहो म. d मेहला क, मेहल्या म.

७६. a मोदिकनां क म. b चूआनां क, चूआनां म c पान म.
 पराणां क. d कपूरि क कपूरि म.

श्री संतोखी भगति करी, कंठ हती जे माला घरी ।
 ते आली आशिका विशाल, श्री थिर थाप्यां श्रीश्रीमाल ॥७७॥
 वेगि वधाची हरखी सिरी, पडुती पदसरोवरि तुरी ।
 माल एक नई महाजन वह, वदइ वाद नइ जोइ सह ॥७८॥
 [एक भणइ नही आलूं अहो, एक भणइ किम लेखु तहो ।
 एक भणइ चरि मारूं मरूं. पणि हूं पाछउ नचि उत्तरूं ॥७९॥]
 एक भणइ अह्य सिरखु भाग, मेदि तणउ जिहां लागु लाग ।
 स्या मोटा [स्या] नाह्य वाल, भाणि भगती लेखिंड माल ॥८०॥
 एक भणइ कटका किम थाइ, एक भणइ प लेसइ राय ।
 मेदि मेद जु न कहत अहो, तु किम लखिमी मेदत तुझे ॥८१॥
 एक भणइ सह आव्यउ साथि. [माल समोपी माहारि हाथि ।]
 माहरइ मस्तकि मोटउं कर्म, सचिकहनइ लागु मनि मर्म ॥८२॥

७७ a भगति क, भगतिइ म. b कठि क म. ये म. c आपी म. आसका क आशिका म. माल म (पाठा० विशाल). थाप्या म. d थरि क.

७८. a वधाव्या क. करी क. सरि म. b पुहुती म पदम- क म. सरोवर क म. पुरी क तुरी म c एक नि क म. मासन क, माहाजन म. d वदि क म. जन जोइ क म.

७९. अ प्रतमा ७८ना आंकने वदले ७९ नो आक मळे छे ने ए रीते ७९ मी गावा लखवी रही गइ जणाय छे, जे समायी उपर [] मां मूनी छे. a भणि क आलु अहो क. b लेखु काम क. c भणि क. मारु मरु क d पाछउ क.

८०. क मा पूर्वार्ध आ रीते छे-

मेदि तणु जहा लागु लाग, एक कहइ अम सरिखु भाग ।

■ अम म. शरपु म. b मेद म. लाघु म. ■ स्या क, स्या म. मोटा क. स्या नाना क, शा नाहा म. लाणि भगती क, भागिइ भगती म. लेखु क, लेख म.

८१. a भणि केम कटका क. b भणि क. लेखि क. लेखि म. ■ मेद क म. अहो क. d लखिनि म. तम्हे क.

८२. a भणि क. आयु क, आविउ म. b अ मां आ चरण लखु रही गयु छे. माहारि क. c माहारि म. मोटु क, मोटउ म. कर्म क म. d एकदिनि मनि लागु मर्म क म.

घटकी भटकी ऊठिउ साय, माल भणी के वाहइ हाथ ।
 चढ़ा भणो तु दीधउ शोभ, तु डोकरनइ वाधिउ लोभ ॥८३॥
 भारवाहा-सिरि मेळिउ भार, तु सिउं भारवाहु भंडार ।
 वड करी वइसारिउ आज, तु सिउं तुह्य घरि आविउं राज ॥८४॥
 हाथि हुर अंगुलढी च्यारि, अंगूठउ पांचमु चिचारि ।
 एक एक यिण न सरइ कात्र, पंच तणइ मैलायइ राज ॥८५॥
 हाकिउ ताम हसीनइ रदिउ, युधि यिण बोल विरांसइ कहिउ ।
 चडपण थिकु चिणासिउ मूलि, हुं महाजनना पगनी धूलि ॥८६॥
 बोलइ बोलइ याघइ रादि, कांटेइ कांटेइ वाघइ याडि ।
 एक भणइ कहोइ पतलुं, माहोमाहि प्रीछया भलुं ॥८७॥
 एक भणइ हुं भाजुं याद, नीपाउ श्रीनु प्राग्नाद ।
 थापु मूरति ॥ घन चडइ, याईनां फूल याईनइ चडइ । ॥८८॥
 सुणिउ बोल भवणे जेतलइ, सचिकहिनइ सिरखुं जेतलइ ।
 मेढणि भाग अछइ जेह तणा, रहिया सोइ बीजा गया घणा ॥८९॥

८३. a ऊठु क, उठिउ म. b के वाजि क. एक वाहि म. c ०थी शोभ क, जु दीधी शोभ म. d डोकरनि क म.

८४. a सरि क, शरि म. मेळइउ क, मेहलिउ म. b तु क, अं. म. भारवाहा क, भारवाहि म. c वडउ क. विसार क विसारिउ म. d तु क, ए. म. आयु तम घरि राज क; तम घरि म.

८५. a होइ म. अंगुली क ॥ सरि क. d पंच सणि क मैलानि म.

८६. a हाकिउ म. हसीनि क, हसीनि म. b वरासि क, विरासिइ म. कहिउ क. c चडपणे थकी क, चडपणमाहि म. वरामउ क, विरासिउ म. d ह क म.

८७. a बोलि क म. वावि रादि क. b काचि कांटे याइ वाडि क. ॥ मणि क. कहोइ क. एतलुं म. d माहोमाहि क. प्रीछउ क; ने प्रीछिउं भल म.

८८. ॥ मणि क म. ह क म. भाजुं म. c थापउ क. वडि क. d वाईना अ. वाईनि क म. चडि क.

८९. ॥ सुणिउ क. भवणे म. जेतलि क, जेतलइ म. b ०कहिनि सरखु जेतलि क, ०कहि मनि गमीउ जेतलइ म. c अछि म. जेह तणा म. d रिहा क, रणा म. सोर क.

मेटि तणी लखिमी वावरी, श्रीप्रासाद सुरंगु करी ।
थापी मूरति महरंत जोइ, लखिमी लख्यणवंती होइ ॥१०॥

वाजइ भुंगल मेरी तालं, मेटि भणी ते श्रीश्रीमाल ।
करि सोहासणि सोयिन थाल, ते ऊपरि ते मेहली माल ॥११॥

भागलि मलीया महाजन थाट, रंग तणी ऊंघाडी वाट ।
नवि कर्माई नितु नवनवी, श्रीमाल श्रीकंठि ठवी ॥१२॥

द्वापरमांदि हुई थापना, जेहनइ धय टलीया पापना ।
श्रीगोप्रज श्रीमालो तणी, कर चित प्रासादइ घणी ॥१३॥

द्वापरमांदि इस्यां छइ मान, दीजइ मानव माग्यां दान ।
त्रीजइ युगि श्री करइ संभाल, नगर नाम दीधु श्रीमाल ॥१४॥

वस्तु

लछि थप्पइ लछि थप्पइ ज्ञाति श्रीमाल ।
नगर नाम श्रीमाल तव, रयणमाल आगइ प्रसिद्धइ ।

१०. a मेट क म. b सुरंगउ म. c महरति क. d लपमी क.
लक्षणवती क म.

अ मां ११ ने बदले १२ लखेल छे, तो नीचे १३ वै वार छे.

११. a वाजि क. भुंगल क म. b मेट घणी क, मेट तणी म.
c सोहासण क, सोहासणि म. सोवन क. d ऊपर क, उपरि म. मेहली ते
क, ते मेहली म.

१२. a मलीये क, मिल्या म. माहाजन क म. b तणु क. कपाडि
हाट क. c कुरमाइ क, कर्माइ म. नितु नितु नवी क; नित म d श्रीमाल
क म. श्रीकंठि क, श्रीकंठि म.

१३. a द्वापरमांदि क. हुई क. होइ म. b जेहनइ क. टलीया म.
c भणी क. d करि क, करइ म. चित क, चित म प्रासादइ म. तणी क.

१४. a द्वापरमादि क. इसां क. मान क. b दीज क. c त्रीजि
युग क.
आ गाथा म प्रतमां नथी.

१५ a लछि म. थप्पइ क. लछि म. थप्पइ क. b न्याति क.
श्रीश्रीमाल म. d आगि क, आगइ म. प्रसिद्धइ क, यप्पिउं म. c शणगारं

सकल ज्ञाति श्रीमालधुरि, अचल नाम श्रीमाल दिधुं ।

लाछि भणइ निर्घन नहीं, हु तुह्य गोत्रज जेण ।

श्रीश्रीकार सु अप्पोड, श्रीश्रीमाली तेण ॥९५॥

[चउपई]

खंडि खडि छइ मति निर्मली, भणतां सुणतां संपति मली ।

मुनि लावण्यसमयची वाणि, पतलइ पहिलु खंड वखाणि ॥९६॥

इति श्रीमालमंत्रि-प्रगटप्रबंध । नवरंग नवखडे । सरस्वती वर्णन । लक्ष्मीचरित्र कृतयुग त्रेता प्रमाण । पुष्पमाल रत्नमाल । श्रीश्रीमालज्ञातिस्थापनाधिकार प्रथम खंड समाप्त ।

धुरि म f नाम म दीधु अ, दीधु क, अप्पिउ म सु लछि क, लछि म भणि क h हु म तुम्ह क, तम म. जेणि का म i अप्पीया म j तीणि क, तेणि म.

९६ a पडि पडि छ छि म. नर्मली क b भणता गणतां वा म सपद क, सपति म वली क, मिली म c स्थाव्यनसमइची क, लावण्य समयचि म वाणि म d एतलि क पहिलु अ, पहिलुउ क, पहिलु म पड क वपाणि क

क प्रतमा अत—

इति पडित लाव्यनसमइगणिहृते । विमलमतमनोहर प्रगट प्रबंध नवरंग नवपडे प्रथम पड सपूर्ण ।

म. मां अत—

इति श्री विमलमन्त्रि प्रगट प्रबंधे नवरंग नवपडे सरस्वतीवर्णन लक्ष्मी चरित्र । कृतयुग त्रेता प्रमाण । पुष्पमात्र रत्नमाल श्रीमाल नगर, श्री श्रीमाल-स्थापनाधिकारे प्रथम पडे ॥ श्री ॥ श्री ॥

खंड २ -

दूहा

पद्मनि परिमल पूरीडे, जिम सायर सल्लेहि ।

तिम श्रीमाली पूरीडे, व्यवहारीया सबलेहि ॥१॥

जेह घरि लच्छि न लम्मीइ, नहीं करमि संतान ।

ते घर लेख न लेखीइ जिहि घरि दान न मान ॥२॥

बुपई

फोटमांहि कोटीघज पसइ, ऊणा ते गढ बाहरि अस्तई ।

छाखीणा छब भेला थाइ, इसिउ न्याय न नगरीमांहि ॥३॥

ओहइ रोहइ भाई दोइ, रोहइ यह कोटीघज होइ ।

ओहइ-घरि नवाणुं छाल, भाई सरसी घाली भाख ॥४॥

बंधव तोरइ पाप लागीइ, एक लाख अहे मागीइ ।

कोटीघजनी पुहुचइ आस, जिम गढमांहि पूरुं वास ॥५॥

१. a पद्म नि क म. परमल क. b जिम क. यम म. सल्लेहि क. सल्लेहि म. c श्रीमाल नि क (म पाठ- श्री) d व्यवहारी क म.

२. a लच्छि क. लम्मीइ म. b नहीं म. करमी क म. संतान म. c तेह म. घरि क. लेखि म d जेह क.

बुपै म.

३. a घज म. बर्त क. b ऊणा क म. पसि क. पसइ म. c छब म. थाइ अ. d अस्तित क. इशु म. छइ म.-माहि क.-माहि म.

४. a रोहइ क म. दोइ क. b प्यज म. c रोहइ क म. नवाणउं म. d भाष म.

५. a तोरे क पय^१ म. लागीइ म. b अहे क घन मागीइ म. c -बन्धनी म. पुहुचि क. पूरु आस म. d जइ क. यम म.-माहि म. पूरु म.

છેહદઈ કેન્દઈ નાવઈ સાચિ, તુહઈ ધન નવિ છૂટઈ હાથિ ।
 કહિંડં વચન તવ કોપઈ ચઢિડ, તુહ પાસઈ ગઢ રહિડ છઈ અઢિડ ॥૬॥
 મહુ મચકોહઈ મામી તામ, ફેટાલે ઘસિ લામઈ દ્રામ ।
 પાય તળઈ ઠેઝઈ અઢાળીઝ, ઓપમાનિઝ વલીઝ ઘાળીઝ ॥૭॥
 માઈ તળઝ મરંતુ હતુ, ઓહડ-મનિ થયુ ઝરતુ ।
 સ્યણ મ મગુ અંચલ ઓડિ, મોટા માણસ લાગઈ સોડિ ॥૮॥
 ભાજઈ ગતિ સર શીળઝ થાઈ, સિરિ પરસેસુ મય મનમોહિ ।
 દયામણુ દેસાઈ સહ કોઈ, મગળ મરણ સંમાળઝ જોઈ ॥૯॥
 ધંદ તળઈ છઈ સૂરિઝ મિત્ત, ઘટિડ તેજ તવ થયુ વલચિત્ત ।
 આચિડ સૂરજ ઘરિ કરી આસ, દીઠઝ શસિકર જગપલાસ ॥૧૦॥
 અળતેહિડ જે પરઘરિ જાઈ, માન મહુત નવિ પામઈ રાય ।
 સાહુ।કાંઈ ચઢઈ કલંક સૂર તળઈ ઘરિ ગયુ મયંક ॥૧૧॥

૬. a છેહઈ ક; પાઠાંથી 'રોહડ' મ. નાચિ કહિનિ ક, નાવઈ કહિનઈ મ b તુહઈ ક મ. હવિ ક. c કોપિ ક, કોપિઈ મ d તૂ મ. પાવિ ક. 'છઈ' મ મા નથી. અડઢ ક.

૭. ક મ મા ૭ મી ગાથા નથી

૮. a તળ ક. મરંતુ મ. હતુ ક મ. b તુ ઝહડ ક મ' ધિડ મ. ઘરતુ ક મ. c સુમળ ક, સુમળ (પાઠાં મુજળ) મ મા 'મ' પાઠાંમાં છે મગુ ક, મગાઈ (પાઠાં મગ્ગઝ) મ. ઝડિ ક મ. d મોટા મ. માણસ ક મ. લાગિ ક, લાગી મ

૯. a ભાજિ ક, ભાગઈ મ. ગુર મ. ધીણ ક. b સરિ ક, સરિ મ. પ્રાસતું ક, પરસેસુ મ. મનિ મય મ. -મોહિ ક. થાઈ મ. c દયામળઝ મ. દેયિ ક. d મગ્ગળ મ. સંમાળઝ મ.

૧૦. a તળિ ક. સૂરજ ક. મિત્ત ક, મિત્ર મ. b ઘટિડ ક, ઘટિડ મ. ધિડ મ. તિત્ત ક. c સૂરિ ક, સૂર મ કરિ પરિ આસ ક. d શીલિ ક, શીલઈ મ. શસિકર ક, શસિવર મ.

૧૧. a અળતેહિડ ક 'જે' ક મ મા નથી, 'જે'ને વડે ક મ માં 'નર' છે. રાય ક. b માન ક. મહુત ક. મુહુત મા પાચિ ક c સાહુ ક, સાદામુ મ વાઈ ક, વાઈ મ ચઢિ ક મ. d સૂરિ ક. તળિ ક. -

આ કરીનો અક અવા નથી, -પછીનીને ૧૧ આપ્યા છે, ૯ '૧૧-૧૧' યરો.

तव ओहड मनि ययु निराश, मागिउ अर्थ नवि पहुती आस ।
 आणी देस रहिउ मनमाहि, ईणइ अवसरिजोउं कर्म पसाइ ॥११-१॥
 नगरमाहि राजानु पुत्र, गर्वि मागइ प्राप्त ज वहुत ।
 राय न आपइ मागिउ प्राप्त, कहितां छयल हुआ छ मास ॥१२॥
 भणइ मंत्रि भूपति अवधारि, कुंअर मनाखु चढइ विचारि ।
 नाहउं सीह तणउं याचहुं, मोट्टा मयगलथी ते चहुं ॥१३॥
 राय भणइ रूठइ सिउं हुस[इ। जाणे उयस को वाससइ ।
 नवला योचिन नवला देस, कांइ न वासउ नवला देस ॥१४॥
 माथुं मूलि न काढिउं जेह, पछइ तणउं न भूटइ तेह ।
 तरुणा तेज सूरिज सारिणां, लहीइ पुरुष तणां पारिणां ॥१५॥
 किसिउं करेसइ माहरइ प्राप्ति, बइठा रहु आपणइ आवासि ।
 एहनइ कांइ आलुं आज, धीजा घेटा मागइ राज ॥१६॥

११-१. a उहड क म. नरास क, निरास म. b माणि क. न क म. पहुती म. c इस क म. d एणि म. जो क; पाठांथी 'जोड' म. कर्म क म. पसाय क.

१२. a नगरमाहि क. पूत म. b गरवि क, गर्विइ म. मागि क. गरास क. 'ज' क अने म मो नथी. c आलि क. मागउ क. मोटउ म. d पाठांथी 'छइल' म. आस म.

१३. a भणि क. b कुअर म. बडि क म. वचार क. c नाहना क, नाहानू म. सीह क, शीह म. तणु क, तणउ म. याचइ (पाठां'याचइ') म. d मयगल तेथी बइ म; वडउ क.

१४. a राउ क. भणि क. ठठि क. सु क, शं म. हसि क, हसई म. b 'जाणे' म मो नथी. कस अवर कोइ म. वाससि क, वाससिइ म. c योवन क म. नवलु क. वेश क. d वासि क म. नवला म. देस म.

१५. a माथउ म. मूल क. काढउं क, काढिउ म. जेहि क, येह म. b तणु क. भूटि क म. c तरुणां क. तेजि म. सूरि क, सूर म. सारिणां क म. d पश्य क, पारिणां म.

१६. a करेसउ क, कशिउ म. करेसि क, करेसि म. माहरि क, माहारि म. प्राप्त क, प्राप्ति म. b बिठा रहु क, बिठा रहु म. आपणि क म. आवासि म. c एहनि क. कांइ म. आलउ क, आलु म.

माहरइ घेटां सवे सारिखा, जोड कर्म तणा पारिखा ।
 धन ऊपायु खाउ सवे, गाढिम ग्रास न आपुं भवे ॥१७॥
 सोल चरसनु बेट्ट जेढ, धन भोगवइ पितानुं तेह ।
 ते कुलमंडण कवि वखाणि, पुत्र-रूप ते रणीउ जाणि ॥१८॥
 कुंअर तणे काने थति पडी, नगरमांदि हिव न रहुं घडी ।
 भमइ रोस-भरि नवलइ घाटि, कुंअर पहुतु ओहड-हाटि ॥१९॥
 ओहड आसण मेल्ही करी, वइठउ राजनीति अणुसरी ।
 पाला पहुता आणइ ठामि, किसिउं अणूरुं ताहरइ स्वामि ॥२०॥
 कहइ कुंअर तव मनबी यात, इस्यां वखन मइ बोल्या तात ।
 परहुंसि पूयां बेऊ निटोल, साल सरीखा सालइ बोल ॥२१॥
 एक सृत्रि थया ते बेऊ, घाट सरीखुं संबल लेऊ ।
 घरि मोकलायी चालइ जसइ, मारगि सबल शकुन हुइ तिसइ ॥२२॥

१७. a माहरि क. माहारि म. सवि क. म. सारयां क. b कर्म क. म. तणां क. म. पारयां क. म. c उपाउ क. म. सवे म. आउ क. आपुं म. अम्हे क. अहो म.

१८. a चरसनु म. लेय क. येह म. b भोगवि क. म. पितानू म. तेह क. c विपाणि क. वपाणि म. द-रूपि म. जाणि क. म.

१९. a कुंअर म. धृति क. म. b नगरमांदि क. म. 'हिव' क. अने म. मां नयी. नवि क. रहिइ क. रहूँ म. c भवि क. नावि क. नावइ म. d कुंअर म. पहुतउ क. पुहतु म. उहड क. म.

२०. a उहड क. म. मेहली क. म. b बिठउ क. म. c पुहता म. आणि क. म. ठामि क. d किशु क. विश्व म. अणूरुं म. ताहरि क. ताहारि म.

२१. a कहि क. म. कुमर म. b इस्यां क. इस्यां म. कयन क. 'मइ' म. मां नयी. बोलि क. म. c परिहुये क. परहुंसि म. पूया क. पूयां म. बेऊ क. म. d सरीया क. म. सालि क.

२२. a एक क. तव थया वेय क. थया तव बेउ म. b सरीयां क. सरीयू म. सबल म. लेऊ क. लेउ म. c चाल्या क. म. जनि क. तिसइ म. d शकुन सबल म. हुइ क. हुइ म. तिसि क. तिसइ म.

पहिलु मलपत मयगल मलिउ, व्यवहारीउ दक्षण करि वलिउ ।
 मंगल भणती साह्यी नारि, भाट घघावइ जयजयकारि । ॥२३॥
 उहुय भणंती योगिणि मली, तु दक्षण मयरव कलिकली ।
 सर डावउ नइ डावी देधि, सबल सुणहु डावु लेवि ॥२४॥
 हरण अधुरां जिमणां जाइ, पहिलइ पुहुरि पनुतां माइ ।
 सांढ तुरी नइ दक्षण चास, वामा घायस पूरइ आस ॥२५॥
 डावा लाली घोल्या जाम, कुसली कुंअर हरखिउ ताम, ।
 शकुनगंढि बांधी दड करी, मेहइ पंथ घणा परहरी ॥२६॥
 घाटघाट जोता मनरंगि, चालइ चंचलइ चडया तुरंगि ।
 अति पोढां पीमाणां कीध, पामिउ सिंधु देश प्रसिद्ध ॥२७॥
 राउ मेदिउ जइ ठठा तणु, ठाकुर गाम ठाम दिं घणु ।
 रहु राजइ पूर मन-रली, कहइ बाणि कुंअर कुंअली ॥२८॥
 अहो न आल्या लेघा प्रास, जाणुं ऊवसइ वासुं घास ।
 भूमि तणु जिहां नुहि घणी, ठाम देखाइ तेह जि भणी ॥२९॥

२३. a पहिलं क, पहिल म. मयगल मलपत क. मलि क, मिलिउ म. b व्यवहारी क. c साह्यी क, साहामी म. d विधावि क, वधावि म.

२४. a अहु क, अहु म. भिणंती क. योगिणि म. मिलि क म. b 'तु' कमां मधी. दक्षण तव डावी मयरव कलिकली क; महरव कलिकली म. c पर क म. डावु नि डावी क म. d सबल क. सुणहु क, सणहु म. डावु म.

२५. a हरिण क. अधुरां क. यमणा म. b पहिलि क म. पुहुर क, पुहुरि म. पनुता क. -माहि क. c सांढ क. नि क म. दक्षणि क d पूरि क.

२६. b कुसली क म. कुंअर म. c शकुनि क. बांधी क, बांध म. दडि क, दड म. d मेहलि क, मेहलि म. परहरी म.

२७. a मनिरंगि क b चालि क, चालिइ म. चंचलि क म. c पीमाणां म. कीध म. d पामु क, पामिउ म. सिंधु क देश म. परिसिद्ध क.

२८. a रा म. बइ म. ठठा म. तणउ म. b गाम क. ठाम क. दिं म. घणउ म. c राजि क, राजि म. मनिरली क, मनरली म. d कहि क म. बाणि म. कुंअर क. कुंअर क, कुंअली म.

२९. a अहो क. b जाणउं म. ऊवसि क, ऊवसि म. वासुं म. c तणउ म. जिहां क. d ठाम क म. देखाइ म. तेहति क, तेह म.

जोयुं राइ विमासी ताम, ठाकुर बिना न देखइ ठाम ।
 पञ्चम दक्षण पूर्व भणी, जोतां जोयुं उत्तर भणी ॥३०॥
 देश घणानी आवी संधि, एक थलीउ छइ तेहनइ खंधि ।
 अछइ सदैवत अहा घरि तुरी, पुहुचउ उत्तर लेई करी ॥३१॥
 जातां जे थल आवइ जाम, ताम तुरंगम करीय प्रणाम ।
 चीती भोग करे जे भलु, आठ पुहुर मेल्हे मोकलु ॥३२॥
 हयघर चंपइ जेती सीम, पछइ पाछउ आवइ जीम ।
 घेनि वधावे मुगताफले, नगर वासजे ते तुं थले ॥३३॥

वस्तु

कुमर चल्लियु कुमर चल्लियु तुरीय सो हाथि ।
 ओहइ सरिसु आधीउ, तेणि ठामि ते तुरीय रखइ ।
 हयघर मेल्हउ मोकलु, अठ पुहुर भल भूमि अक्खइ ।

३०. a जोइ क म. राय क म. विमासी म. ताम क म. b देखि क. ठाम क. c पूर्व क म. घणी क म. d जोउ क, जोयू म. उत्तर क

३१. a दस म. b तेहनइ क; आ शब्द ममां नयी; एने घदळे 'आवी' छे. थलि उछइ क म. कधि क म. c अम म. पुहुचु क. पुहुचु म. उत्तरि म.

३२. a जोतां क म. आरि क. b करी क म. प्रमाण अ. c चीती क, चीती म. d पुहुर म. मेहले क म

३३. a जेती म. सीम म. b पछी क वस्तु ('पछइ'ने स्थाने) म. पाछु क आवि क. जीम क. e नगर वासिये म. d तु क (भ मां नयी); सीने क, तेने म.

वस्तु क.

३४. a कुंअर क, कुमर म. चतु क, चल्लीय म. कुअर क, कुमर म. चतु क, चल्लीय म. b तुरीअ क म. सोय क, सोइ म. हाथि क म. c उहइ क म. सरिसु क म. d तेणइ म. ठामि म. तुरीअ क म. रखि क c हयघर अ क. मेहलिउ क म. f पुहुर म. भूमि म. अक्खि क. उषउ क. रसावीउ क. h नांय क म. छएस क, छएसि म. g रा-

ऊवसि वास घसावीउ, नगरनाम ऊवेस ।

मुनि लावण्यसमय भणइ, घन घन उदय-नरेस ॥३४॥

चउपरई

वासिउं नगरं जसिउं सुरलोक, घन घन घनद समाणउ लोक ।

पोढां मंदिर पोलि पगार, वास नगर नवि लहीइ पार ॥३५॥

चिहुं दिशि तलीया तोरण बारि, अमरी कुमरी नाचइ नारि ।

चुरासी चउहुटां जूजूआं, वाडि वावि सरोवर कूआ ॥३६॥

घरि घरि नारी रंभा जसी, आकर-वाणी घोळइ हसी ।

राजगृह रुडां झगमगइ, ओहडनां घर गढ मूलगइ ॥३७॥

पूँठि-हुतु तेडिउ परिवार, ओहड नगर तणउ सिणगार ।

राजमुद्रा पहिरावइ राइ, ओहडनु जागइ जसवाउ ॥३८॥

इहा

जे जे चिरा घोलडा, ते ते चडिया प्रमाण ।

भाई सरिहुं रुसणुं, नवि भागुं निरवाणि ॥३९॥

प्यसमि क, लावण्यसमय म. भणे क. j धिन धिन म.

‘चउपरई’ शब्द म मा नथी; चणई क.

३५. a वासु क, वासिउ म जसु क, यशू म. b धिन धिन म. घनद क. समाणां क म. c पोढा अ म. मंदिर क. पोलि क. d वसु क. तणउ (‘नगर’ ने स्थाने.) क. नव क. [न]उ लीहीइ अ.

३६. a चहु क, चिहु म. दसि क. तलीआ क म. b नाचि क म. c चुरासी म. चउहुटा क, चउहुटा अ, चहुटां म. जूजूआ अ. d वावि सरोवर वाली क.

३७. a यसी म. b घोली क म. हसी म. c राजगृह अ. रुडा अ. झगमगि क. d उहडना क, उहडना म मूलगि क.

३८. a पूँठिहु क, पूँठिहु म परिवार म. b उहड क म. शग-गार क म. c पहिरावि क म. राय क म. d उहडनु क, उहडनु म. नापिउ क, वापइ अ. जसवाउ क, जसवाउ म.

३९. a ये ये म. b चडया क म प्रमाणि क, प्रमाणि म. c भाई क. सरसु क, सरसु म. रुसणु क. d निवि क. भागु म. निरवाणि म.

उत्तर दक्षण पूरबी, पश्चिम केरा लोक ।
 नयर वस्या ते निर्मला, जिम तरमांदि अशोक ॥४०॥
 कोटीघज कोटी वसइ, लाखीणा लख जोइ ।
 नगर तणउ महिमा असिउ, निर्घन जन नही कोइ ॥४१॥
 ओदइ-घरि एक घेन छइ, ते निति खरवा जाइ ।
 खीर झरइ झावल भरइ, नितु नितु तीणर ठाइ ॥४२॥
 दोहींती दूझइ नही, जोतां जाणउ मर्म ।
 पास जिणेसर प्रगटीभा, ओदइ उदभुत कर्म ॥४३॥
 ओदइ निशि निद्रा भरि, सुपनंतरि सचि भावि ।
 आवी देवी इम भणइ, हुं तुझ पुण्य-प्रभावि ॥४४॥
 संतुही ओदइ सुणे, तुझ समोपि राज ।
 नगर तणी रखवालि हुं परतखि आवी भाज ॥४५॥

४०. b पथम कं c नयरि क म वस्या म. d विम क, यम म. तरमादि क

४१. a कोडिइ म वसइ म, वसि क b होइ क. c नगर तणु क. मिहिमा क. इशु म. d नर निर्घन क, निर्घन नर म

४२. a उदइ क म. छि क म. b ति क. यन ('निति'ने स्थाने) क. वनि म. जाय क c झरि क. भरि क d नित नित म. ताणी क. खरवा ('तीणइ' -ने स्थाने) म ठाय क, जाइ ('ठाइ'ने स्थाने) म.

४३. a 'दोहींती' सुघारी अमां 'दोइती' क्युं छे, दोहींते म. दूझि क. b जाणउ क, जाणउ म मर्म क. मर्म म. c वीर ('पास' ने स्थाने) क. d उदइ क म. उदभूत म. कर्म क म.

४४. a. उदइ क म भति क. भरि क, भरिइ म b सपनतरि क म सुची अ, सची क. भावि म c भणि क d हुं क म पुनि क.

४५. a संतुही क उदइ क म. b तुज क म. समोपिउ क. समपिउ म c परतखि क. हुं क म.

आ कयी पछी क प्रमां क्यारो—

एग वंशनी भावना, थीरत्नप्रमगूरि ।

धीर ममभि गए थका, सत्तर वरस प्रसिद्धि ॥

ओस वंसनी थापना, ओजिनवरप्रासाद ।

पासइ मम मंदिर करे, वलीय सुणावे साद ॥४६॥

चउपई

जागिउ ओहड पुहुतु राजि, कुहु मुहुता आव्या सि काजि ।

त्रिणि घाणि सुपनंतर सुणी, हुं आविउ तुल्य कहिवा भणी ॥४७॥

सुणीय बात मनि रंजिउ राय ततक्षिण मेली सवि सुमदाय ।

जिण-प्र[१]साद देविनुं ठाम, परठिउं ओस वंसनुं नाम ॥४८॥

घस्तु

नगर वसीउं नगर घसीउं नाम ऊवेस ।

ओहड पुदिउ नीइ भरि, सुपन मज्झि सची आवि आवी ।

तिणि घचनि प्रासाद-जिन देवि, ठाम निश्चल करापीअ ।

ओस वंसनी थापना, ओयसि घसीआ जेणि ।

ओसवालमी थापना कारणि कहियो तेणि ॥४९॥

४६. a ऊएस क. गछनी क. वशनी म. b जिननु क. c पार्सि क. मुस क. अछइ ('करे' ने स्थाने) म. d वली क म.

चुपई क. चुपै म.

४७. a उहट क म. पहुतु क. b कुहु क. महिता क म. सि काज क, कणि काजि म. c त्रिणि क. वार म. सपनतरि क. सणी क. d हु क म. तुल्य क, तम म.

४८. सुणी क म. रंजिउ क b ततक्षिण क, ततक्षणि म. समदाय क म. c जिनप्रासाद क म. देवु क, देवनू म. d प्रगठिउ म उस क म. वंसनु क, वशनु म. नाम क म.

४९. b उएस क म. c उहट क म. d सपन क, सुपन म. पार्सि क, मदि म. शचि म. आवीअ क, आवीयि म. e तेणि क म. जिण म. f देव क म. ठामि क, थंम म. उत्तम करावीय म. g उस क, उश म. वशनी क म. h कतसि क म. वासिआ क. i उसवाल अरवमल क म. j क्लीआ क म.

चउपई

पहुतु वल्ल राजा अवगणी, निवल हुआ श्रीमालहं घणी ।
 आवइ घ्याडि घसंती घणी, नगरलोक सह थयुं रेवणी ॥५०॥
 आवइ लुसइ लगइइ हणइ, ते सरिसुं नवि चालइ किणइ ।
 खंभनअरथी काढी खवा, जई मेटिउ चक्रवर्त्ति पौरवा ॥५१॥
 स्वामी नगर घडं श्रीमाल, ते लूसाइ विण रखवाल ।
 रक्षा कव म लाउ वार, भइ मोकल्लु भला जूजार ॥ ५२ ॥
 कटकमाहि जे'गाढा कटा, ते टाली कीघा एकठा ।
 सुभट सहस दश केरी जोड, जे माजइ भूपतिनी कोडि ॥ ५३ ॥
 मनि चींतव्या मनोरथ फला, व्यापारी ते लेई वल्या ।
 आव्या नगरि अस्या असवार, मय भागु वरतिउ जयकार ॥ ५४ ॥
 नगर थकी बाहरि उतरया, उतारा पूर्व दसि करया ।
 ते थानक अंवाई तणउं, करइ लोक आराधन घणउं ॥ ५५ ॥
 रहीमा सुभट घीरी मासाद, भागा वहीना उन्माद ।
 जिहां जिहां जाइ तिहां जय घरइ, अंवाईनी ओलग करइ ॥ ५६ ॥

चुपई क, चुपै म.

५०. a पहुतु म. वल्ल म. b हुआ क म. c आवि क. d सवि
घ्या क; थिउ अति म.

५१. a आवी क म. छसि क. लगइ क. हणि क. b तेह क.
सरसु क. सरस म. चालि क. हुणि क. c नगरिनी क. नगर ते म. d
'जे' नवी क म मा (म मा पाठांवी छे.). मेटउ क. चक्रवर्त्ति क. पौरवा क.

५२. a वडउ क. वई म. b वण क. d समट क. झूजार क म.

५३. a-माहि म. b एकठा क. c समट क. सहिस क. दश क म.
d माजि क. माजइ म. भूपतिना क म कोड क म.

५४. a मन क. चित्ता क. चितव्या म. कल्या क म. b चल्या
क म. c दशा म. d भाग्ये क. वरगु क.

५५. a बाहरी म. उतरीया म. b पूर्व दसि क; पूर्व दिशि
उतारा वरिया म. c तिहां क. तणु क. d करि क. धनु क.

५६. a रिण क. रण म. घीरी क. b वहीना क. विरी तगा म.
अनुमाद क. निनाद म. c वरि क. d उलग क म. करि क.

आविउ दिन दीवाली तणउ, मंडइ भस उत्तव अति घणउ ।
 महापूज मंगल आरती, तूठी अंबाई महासती ॥ ५७ ॥
 मया करइ अंबाई मात, रयणिमाहि गढ दीघा सात ।
 ए सत्त पडा दीघा इस्या, वयरी विकट न मेद नहि कस्या ॥ ५८ ॥
 तु तुम्हे मानो माहरी आण, तु वसिवा आपु अहिठाण ।
 खंघि तुझारइ कीधउ वास, वेगइ बालु वयरी आस ॥ ५९ ॥
 छडइ कटक वइरीनइ नडइ, जे चांका ते पाये पडइ ।
 मोटां मंदिर कीघा वास, अंबाई पूरइ मनि आस ॥ ६० ॥
 नगरथी पूर्व वशि रहिया, प्राग्वाट तेणइ कारणि कहिया ।
 वंड कलश सिरि दीघी धजा, थापी अंबाई गोभजा ॥ ६१ ॥

वस्तु

नगर निर्मल नगर निर्मल, सहिनि श्रीमाल ।
 भय माटइ भड मोकल्या, सबल सहस्त दश कोडी कीछा ॥

५७. a तणु क. b मडि क. महाविउ म. समट उछव अति घणउ
 क, ...उच्छव अति घणउ म. c महापूज क d महासती क

५८ a करे क. b रयणिमाहि क, रयणिमाहि म. कीघा क म.
 c सति क, सत्त म. पड सबला अमु क. सबला गढ इस्या म. d विरी
 क. 'न' क मया नही नही क, नहीं म कसु क, विद्या म.

५९. a तमे क, तुम्हे म. मानो क, मातु म. माहरी क, माहारी
 म आण क. b वसवा क म. आपु क, आपू म. c तुम्हारि क, तुझारि
 म. कीधु क म. d वेगि क, वेगिइ म. बालु म. विरी क, विरीनु म.

६०. a वशि क विरीनि क, वइरीनि म नडि क. b वका म.
 पाए क म. पडि क. c मोटा अ क. मंदिर क d अंबाई तिरु पूर आस क.
 मन म.

६१. a नगर वकी क म. पूर्व क म. दसि क, दिशि म. रखा
 क. b प्राग्वाट म. तीण क, तेषि म. इक कारणि क. किछा क. c सति
 म. d अंबाई थापी म.

६२. b सहिज क, सहजि म. a माटि क, मटइ म. d सहिग क,
 सहस म. दस क म. ओड क, ओडि म. किछा क म. c चक्रवर्त क.

चक्रवर्ति ते पीरवा, तास पुत्र एहुवि प्रसिद्धा ।
 अंबाई थिर थापीआ, अति उछव उल्हासि ।
 प्रागवाट तिणि कारणि, वसीआ पूरव घासि ॥ ६२ ॥

चउपई

कमि कमि ज्ञाति हुई छइ घणी, वडी ज्ञाति श्रीमाली तणी ।
 ओसवाल प्रगट्या पोरुआड, गूजर डीहू डीसावाल ॥ ६३ ॥
 खंडाभता खंडेर खंडोल, कठणुरा कोकिला कपोल ।
 नायल नागर नाणावाल, प्रौढ लाड ला [डू] श्रीमाल ॥ ६४ ॥
 हालर हरसुरा हुंयडा, श्रीगुड जालहरा जागडा ।
 धाकडीआ भडीआ भुंगुडा, ब्रह्माणा वीधू वायडा ॥ ६५ ॥
 गांभूआ अडालना गहिंगहिया, मोढ वली मांडलीआ कहिया ।
 पंचम पुष्कर जंघूसरा, सुहडवाल अनइ मंडोसरा ॥ ६६ ॥
 ऊंच उचतिवाल सुरहीआ, मोथर कंघोजा करहीया ।
 पोआड सोरहीआ सही, पलीवाल ज्ञाति वली कही ॥ ६७ ॥

जे क, ये म. f पुहवि क, पुहविइ म. प्रसिद्ध म. g थापीया म. h उछवि
 म. उल्हासि म. i तेणि क म. कारणिइ म. j वसीया म. पूरवि क. पासि
 क, पासि म.

पुपई क, पुपै म.

६३. a कर्मि कर्मि क. न्याति क, जाति म. हुऊ अ, होई म. ठि
 क म. b न्याति क म. c पीरीआड प्रगट्या उसवाल क, पोरुआड
 प्रगट्या उसवाल म. d डीहू क म. डीसावाल म.

६४. a खंडायता म. खंडेर म. खंडोल म. b कठणुरा क, कठि-
 पुरा म. कोकिला म. c नाइल क, नाइल म. d लाइया क, लाइआ म.

६५. b जालहरा म. जागडा क म. c धाकडीया म. भडीया म
 भुंगडा क. भुंगडा म. d ब्रह्माणा क, ब्रह्माणा म. वीधू क. वीधू म.

६६. a गोभू क, गांभू म. अडालिजा म. गहिंगहिइ म. b कहि
 म. d सुहडवाल नि मंडोसरा क. सुहडवाल नि मंडोसरा म.

६७. a अछनि अछनिवाल सुरहीआ क, अछति अछतिवाल सुरहीआ
 म. b माथर क म. कंघोजा क, कंघोजा म. करहीआ क, करहिया म.
 c पोरोआड क, पोस्आड म. सोरहीया म. d पलीवाल म. न्याति क.

मंडाहरा मंडोरा जाणि, मेवाडा घाल्मीक वखाणि ।
 वाझा चित्राघाल वघेर, नरसिंगुरा सिरिखंडेर ॥ ६८ ॥
 भाभू नागद्रहनी झाति, अग्रघाल बाबरनी जाति ।
 चिणधुरा येसुर अस्थिकी, अष्टावग्री कइ पद्मारकी ॥ ६९ ॥
 गोलघाल नागुरा नरा, वीरोटा साचउरा खरा ।
 मोडेरा जेराणा पाहि, नीमा झाति कही जगमाहि ॥ ७० ॥
 कअदीया, कोरंटाघाल, दोहिल सोनीसोच मयाल ।
 राजसखा नइ लहुडी [सखा], घडीसखा चउसखा दोसखा ॥ ७१ ॥
 सूराणा राजुरा जोइ, मेइतवाल मंडोरा होइ ।
 भाणधुरा न गणइ रेख, बली झाति वागडू विशेष ॥ ७२ ॥

वस्तु

झाति निरमल झाति निरमल झाति निकलंक ।
 झाति घडी सविकहइ तणी, झाति कोइ नाहो म जाणु ।

६८. a मंडाहरा क म. जाणि क. b वखाणि क, वपाणि म. c वांटा क, छाया म. नवागाल क d नरसंगुर म. सरपडेरे क, शरपडेरे म.

६९. a भाभू क, भूमा म. नागद्रहनी क. न्याति क म. b अग्र-वाल क, अग्रवाल म. c वधधुरा क म. वीसर क, वसुर म अग्रकी क. d अष्टवग्री क, अष्टवग्री म. के क, कि म पदमारकी क, पद्मोदकी म.

७०. a नागुरा क. b तेरोटा क, तेरोटा म. साजुरा क म. c मोडेडा क. d न्याति क. वही कहिवाइ क, वही जगमाहि म.

७१. a कअउदीया क, वअउदीया (पाठ० की कअउदिया,) म. कोरंटा-वाल म. b दोहिल क, दाहिध (पाठ० की 'दाहिल') म. सोनीसोच म. c राजासखा क. नि क म. लहुडीसखा क म. d चुसपा दोसपा क, दोसप चुसपा म.

७२. a राजुरा क. b मेइतवाल म. मुडेरा म. d न्याति म. बागलीम विशेष म.

७३. a नर्मल क, निर्मल म. (क प्रमां वेवहावी नयी.) निर्मल म. b झाति क. नरलंक क, निकलंक म. c विदी क. कहि क म. b न्याति म. कोय क. नाहनी क, नाहानी म. मि क. जाणु क, जाणउ म.

जे अवसरि चित वावरइ, वसुह मज्झि तसु वड वानु ।

ज्ञातिमाहि नर केतला, सकल ज्ञाति-शिणगार ।

विरद बोलावइ वंदिणा, महाजन राइ साधार ॥ ७३ ॥

चउपई

बोल्या वर्ण विशेष अढार, तेहनु केहु कहिउ विचार ।

वर्ण अढार सहु मुखि कहइ, विगति विवेकइ विरला लहइ ॥ ७४ ॥

धत करीनइ ब्राह्मण जाति, करि हथीभारे खित्री ज्ञाति ।

करसणकारक वैश्य कहाइ, नाटकीया नर सुइ कहाइ ॥ ७५ ॥

ब्रह्मचर्य पालइ तप करइ, काकरि कनक समी मति घरइ ।

सर्व जीवनइ आणइ दया, सकल ज्ञाति मांहि ब्राह्मण कहिया ॥ ७६ ॥

सूरवीर विक्रमना धणी, बहु आरंभ परिग्रह भणी ।

निर्दय कर हथीभार वखाणि, सकल ज्ञाति खित्री अहिनाण ॥ ७७ ॥

e वित्त क. वार्तिक क. f वसुह मज्झि तस वडव वानु क, वसुह मदि तेहनु वानु म. g -माहि क म. h न्याति म. -शिणगार क, -खणगार म. i बोली क, बोलावि म. वरीणणा क, वंदिणइ म. j महाजन क म. राय क म. पाठा० धी 'साधार' म.

चुपई क, चुपे म.

७४. a बशेषि क. b वहु क म. c सह क म. मुखि क. d विगति बशेषि वरला लहि क; विवेकिइ म.

७५ a गर्ति क, अतिइ म. नि का म. वभणि क. ज्ञाति क म b कहि म. हिथीभारे क. खत्री म. याति क, जाति म c करसणकारी क म. d नाटकीया क. सुइ क म. भणइ क.

७६. a ब्रह्मचर्य क. करि क. b शकर क. कनकि म. समय क. भनि क. धरि क. c वरुल म. जीवनी क म. आणि क d वे ('माहि' ने रूपाने.) क म. ब्राम्हण क.

७७. a सूरवीर क म. b वहु क म. परिग्रह क म c निरदय क. धरि क म. वखाणि क, वखाणि म. d न्याति क म. खयि म. अहिनाणि क, अहिनाण (पाठा० धी अहिनाण) म.

करसण कर्म सकल व्यवहार, सुकुली डाहा पंडितमांहि ।
जाणइ कला करइ व्यापार, सकलजाति ते वैश्य विचारि ॥७८॥
भूरख अवर[र] समारइ अंग, नीच कर्म नाटकनु रंग ।
जेहना राछ-निखर निरखीइ, सुद सकल जाति पेखीइ ॥ ७९ ॥
ब्रह्मा-मुखयी ब्राह्मण हुआ, बाहु शकी ते खित्री हुआ ।
वैश्य हृदय उतपत्ति चलाणि, प्रगटिया सुद पययी जाणि ॥ ८० ॥
कंदोई काछीआ कुंभार, माली मर्दनीआ सूत्रधार ।
भइसायत तंबोली सार, नयमा नारु सुणि सोनार ॥ ८१ ॥
गांछा छीपा नइ लोहार, मोची चर्म करइ व्यवहार ।
ए चिहु ऊपरि बोल्या सई, पंच जाति ए कारु कही ॥ ८२ ॥
जेहनु चिवाह जेसिखं मिलइ, तेहनी जाते तेहनइ मिलइ ।
नीच कर्म अति नीच कहाइ, धर्ण अढार ए हिंदूमांहि ॥ ८३ ॥

७८. a कर्म क म. व्यवहार क म. b सुकुली क, सकली म.
डाहा क म. -माहि क, -माहि म. c करि क. कमां "जाणइ सकल कला
व्यवहारि", 'जाणइ कला करी व्यापार' (पछी पाठ=यी अने मळतो पाठ);
जाणइ कुल व्यापार अपार (पाठ=धी अनो पाठ) म. d याति क, न्याति
म. वचारि क. उदार म.

७९. a अवर क म. समारि क म. b नाटकनु क म. c जेहना
म. नयर क. देवीइ क म. d शूद्र क. जाति क.

८०. a ब्रह्मा क. मुखयी म. ब्रामण क. हुआ क म. b धिर्की
म. क्षत्री क म. जूआ क, भया म. c हृदय क. उतपत्ति क. चलाणि क.
d प्रगटया क. शूद्र क म. पाययी क, पाययी म. जाणि क.

८१. a काछीआ म. b कुंभार म. c भिस्ताइत क, भिस्ताइत म.
d तुमु क म. सुणि क म.

८२. a नि क म. लुहार म. b चर्मकरि क, चर्मकार म. c 'ए'
क मां नथी. चहु क, चिहु म. बोला क. ते सहीई क; सही म.

८३. a जेहनु क, येहनु म. बीवाह अ; जेमु बीवाह मलि क, बीहा
येहश. मिलइ म. b तेहनी क म. न्याति क म. तेहमाहि क. तेमांहि म.
मलि क, मिलइ म. c नीचे म. करमि क, कर्म म. ते नीच क. ['अति'
अथवा 'ते' नथी म मां] d वरण क, वर्ण म. अढारइ क, अढारं म. हींदूमांहि
क, हींदूमाहि म.

को जिनघर को ईश्वर व्याह, कह प्रज्ञा के गोचंद्र गाह ।
 वर्ण घखाणह मारणि रह्या, असुर वर्ण ए अलगा कहा ॥ ८४ ॥
 नव नारु नह कारु पंच, वर्ण च्यारे जोजो प्रपंच ।
 ए[त]लह मिलीअ वर्ण अढार, छालह सकल लोक-यवहार ॥ ८५ ॥
 बौद्ध साख्य नैया[यि]क नाम, जैन अनह वैशेषिक ठाम ।
 जैमिनीय छ दरसन जोह, मारणि धर्म चलायह सोह ॥ ८६ ॥
 छ दरसन ए धरतह भेद, सोल सोल एकह भेद ।
 सोल छह छनुं पाण्ड, प्रगट्या प्रथियोमाहि प्रचंड ॥ ८७ ॥
 खडि खडि छह मति निर्मली, मणता सुणता संपति मली ।
 मुनि लाघण्यसमयची घाणी, पतलह बीजु गड घखाणि ॥ ८८ ॥
 इति श्रीविमलप्रबंधे नवपडे ओसयसस्थापना अवर ज्ञाति-
 प्रगटीकरण अष्टादशवर्णव्यवस्था पट्दश[र]भिधाने द्वितीय खंड
 समाप्त. ॥ २ ॥

८४ a के क म के क म b के क म ग्रह क गोवद क
 c वरण क वपाण्या क म. d ते क म. रह्या अ

८५ a नि क म b चारिना क, च्यारि म जोह क जोय्यो म
 c एतलि क मलीआ क, मिल्वा म. d चाली क व्यापार म

८६ a बौध्य म साख्य म नीआक क b जैन म अनि क
 विशेषक क वैशेषिक म ठाम म c जैमनी क जैमनीय अ म दरसन क,
 दरसन म धर्म क म चणवि क म

८७ a दरसन क वरति क वेद क म b इकेकि क, एकेकि
 म मेदि क c छह क छनु क छजउ म d प्रगट्या क प्रगट्यो म
 पृथवि क

८८ a छि म नरमली क b गुणता क सपद क, सपति म
 वली क, मिली म c वाणि क d एतलि क म बीजु क खड म
 वपाणि म

कनी पुष्पिका - इति श्रीपंडित त्याक्वसमिगिण्डते । विमलमनोहरप्रगट
 प्रबंधे । नवपडे । द्वितीय पट सपूर्ण ॥२॥

१ मनी पुष्पिका -

इति श्री विमलप्रबंधे उक्तव्यस्थापना, प्राग्वाट वक्ष स्थापना अवर ज्ञाति
 नाम प्रगटीकरण, अष्टादश वर्णव्यवस्था, पट्दशनाभिधाने द्वितीय पट ॥२॥
 श्री । श्री । श्री ।

खंड ३

[चउपई]

चउसठि सहस आठ लख होइ, द्वापरि वरस विमासी जोइ ।
 द्वापुर पूर पहुतु सही, श्रीउर भिन्नमाल तब थई ॥ १ ॥
 चउथउ युग हिय लागु जाम, प्रगटिउ भिन्नमाल तब नाम ।
 कलियुग नाम कहावइ सोइ, जिहां गुण किन्दइ अवगुण होइ ॥२॥
 ते कलियुग बोलिउ जगदीस, च्यार लाख नइ सहस बज्रीस ।
 परस पतलां बडिउ प्रमाणि, सहजइ लहीइ सेव्यां दान ॥ ३ ॥
 नित्य धर्म ते पवि गयु, तप करवुं ते कपटि थयुं ।
 राजा मनि वंकडा अपार, ब्राह्मण हाथि लीइ हथीभार ॥ ४ ॥
 सत्य शोच नहि सुहणामांहि, पृथिवी सदा सफल नहि माइ ।
 लोक घणा ते लंपट थया, घरि आचार हुता ते गया ॥ ५ ॥

चुपई क, चुपै म.

१. a चुतठि क म. सहस क. लाप क. होय क. b द्वापर क.
 वास विमासि क, वरस विमासी म. जोय क. c द्वापर क पूर क. पहुतु क.
 होउ म. d भनमाल क. इहं क, प्रही म.

२. a चुपु क, चुथउ म. हिय लागु क, आ लागु म. जाम म.
 b प्रगटिउ म. भिनमाल क भिन्नमाल म. तब म. नाम म. c कलियुग
 क. नाम म. कहावि क म. सोय क c जिहा क, यहा म. गुण क.
 कीधि क, कीधिइ म. अवगुण क.

३. a कलियुग क, कलियुग म. दोहल क, दोहिल म. विगरीस क.
 b च्यारि क म. नि क म. सहस क. c बडई क, बई म. प्रमाण क,
 प्रमाण म. d सहजि क, सहजिइ म. सेवा क, शेवा म दान म.

४. a धर्म क म. म मां 'तेने स्थाने 'तप'. पर्व क, सर्व म. गयुं
 अ म. b करवु क, करवू म. कपटे क म. थयुं क, वयू म. d ब्राह्मण
 क. लीइअ क. हथीभार क, हथीभार म.

५. a साचशोच क, स्नान शोच म. नही क, नहीं म. सुहंणा क.
 -माहि क. b पृथिवी क. कलदीणी क. 'नही' क मां नही. -माहि क.

संत सीदाइ सचिहु परे, खानइ पीजइ दुर्जन घरे ।
 करइ कर्म केतलां कठोर, लूसइ प्रथिवी पयसइ खोर ॥ ६ ॥

पुत्र पिता न करइ बीसास, घणी थई बइसइ घर-दास ।
 यह्मर सचि बीजावइ राय, नचि लागइ सासुनइ पाय ॥ ७ ॥

घरकइ तरकइ मांडइ वेढि, मोटा घरनी आणी ढेढि ।
 काई न करइ घरनुं काज, ससरा तणी न आणइ लाज ॥ ८ ॥

सरंगट धोलइ फणगट दीइ, सासू ससरानी नचि बीहइ ।
 पिण पयसइ परण्यानइ कानि, हाली कहिउं अहारं मानि ॥ ९ ॥

छोरु घरि कुआरां सात, कहिनु तात नई कहिनी मात ।
 रलइ रापइ तुंह जि घर भरइ, ते खाई घर ठालां करइ ॥ १० ॥

आपण चिहुं जण केहु चरो, माहार धोल मानु खरु ।
 मायबापही थायु जूआं, घन मेलीनइ भरीइ फूभा ॥ ११ ॥

६. a-हु क, -हु म. b पाजि क, पाजइ म. पीजि क. c करी क. केतला क d लसि क. पृथवी क, पृथ्वी म. पयसि क, पिसइ म.

७. a पता क नि क. करि क. बीसास क म. b बईनि म. बइसि क, बिसि म. घरि क. a बीटावी क, बीजावी म. बाय क म. d सासुने क, सासुनि म.

८. a घरकि क. माडइ क. b आणी म. c कोअ नव नव करि क, कहुंकि न करि (पाठांशी कउ अछि न करि) म. परना क, घरनु म. d आणि क, आणइ म.

९. a सरंगट क. धोलि म. फणगट क म. देइ म. b बीहि क, बिहइ म c प्यणी क, धर्णि म. पयसि क, पइसइ म. परण्यान क म. d कहु क अमारु क, अहारु म. मानि म.

१०. a छेरु क. कुआरा क, कुआरां म. b कहिनी क. मात क. 'नई' कमां नही; नि म कहिनु क. तात क. c रलि क, रल म. पयि क, (ममां नही). d तुंह ज घरि भरि क, तुंह नि ते घर भरइ म. परि ठाला करि क, सहु ठाल करइ म.

११. a बेहू क, बे म. केरु म. वरु क म. b मानु म. अमारु क, अहार म. c थाउ क म. d मेलीनि क म. भरेसु क.

रात्रिदिवस रलसिउं घर भणी, किसी घात मायीत्रह तणी ।
 राछपीछ घरि पीहर तणां, आणी घरि भरीसइ घणां ॥ १२ ॥
 मोटी शोटी मानई भात, मस पीहरनी मोटी वात ।
 चहूआरीने धोलें फरिउ, बाप बोलाचइ रोसइ भरिउ ॥ १३ ॥
 कहु काका करगर सी कर, सिउं करसिउ तेडीतइ अरु ।
 वेगि बछ चालि यांकडें, तणि तणउं छइ घरि सांकडें ॥ १४ ॥
 बेडउ बोलइ बागड बोल, चिनय गयु सिरिमांई निटोल ।
 मई नयि चालइ घरनु भार, करिसिउं अछे अलगु व्यवहार ॥ १५ ॥
 मायताय तव पडयां गराण, पुत्र तणउं अछा टलि पराण ।
 जोज्यो कलियुग करणी अस्यां, मायवापे दुख सहां छइ जिस्यां ॥ १६ ॥

१२. a रात्रिदिवस क, रात्रिदिवस म. रलनु क, रलसु म. घरि क.
 b कसी क, किसी म. मायत्रह क, मायित्रह म. c राछपीछ क म. बरि
 क, मस म. पीहरि क. d आणी क म. पर क म. भरसु क, भरसु म.
 भापणां क.

१३. a मोटीमोटी क, मोटी शोटी म. मानइ क, मानि म. b मस
 क, मुस म. c चहूआराने म. फिरिउ म. d बापि क. बोलाचिउ क म.
 रोसि क, रोसिइ म. भर क.

१४. a कहु म. करगर सी म. b छु क, श म. करसु
 क, किहिय म. तेनीनि क म. अहइ क, अरु म. c वेगिइ म. बछ
 म. टाले क, बलिउ (पाठा=बी बोलिउ) म. बाकड क, बांकड म. d
 तुणि क, दुहि म तणु क तणउ अ. घर छि म. साकड क सांकइ म.

१५. a बेडु क. बोलि क म. बागड म. b वनय क. सरमाहि
 क. नि इगु म. नटोल क. c मई म. चालि क. भार क. d करसु क,
 करसु म. अम्हे क.

१६. a मायतायना बल्यां गराण म; पडया गराण क. b तणु अम्ह
 टलि उपराण क, टलीयु पुत्र तणउ उप्राण म. c जोउ क. कुलियुग क,
 कलियुग म. इसा क, इसां म. d मायवाप क मायवापि म. दुख क म.
 सहा म, सहहीआ क. सहहीआं म. 'छइ' क ममां नयी. क्रस्या क,
 क्रियां म.

देवदेहरादे मानइ भोग, माततात मिली संयोग ।

पुत्र तणउं आविउं आधान, छठइ मासि करियां पक्वान ॥ १७ ॥

जासक जिमण जमाडइ सह, गाई रंग वधारिउ वह ।

दश मसवाडा दोहिलु धरिउ जणिउ पुत्र किम पोढ करिउ ॥ १८ ॥

पहिलुं माता मेल्हइ लाज, प्रगट पयोहर कीधा आज ।

प्रेमिइ पुत्र तणइ मुखि ठवइ, लीधु खोलइ रोनु रहइ ॥ १९ ॥

जण जोइ नइ योगिणि गाइ, धवल दीइ धूतारी जाइ ।

दिइ टोपरां लाडुइ गुल घृत, बोलइ मधुरां वचन अमृत ॥ २० ॥

मायताय तव हरखि मर्यां, धन घेची घर ठालां कर्यां ।

जोय्यो धन घेटानउं हेज, मायबाप बिहु अलगीं सेज ॥ २१ ॥

घेटानां घोयां मलमूत्र, जाणिउ राखेसिइ घरसूत्र ।

झोली बांधी दिन बारमइ, फूली फईअर जासक जिमइ ॥ २२ ॥

१७. a -देरादे क, -देवादे म. मान्या क, मान्या म b मायताय म. मलिआ क, मिल्या म. संयोग क. c तणु क. आविउ म. आधान म. d छिठि क, छठइ म. मास क, मासि म. करिया अ, करिउ म. पक्वान क म.

१८. a जमण क, यमण म. जमाडिउ क, यमाडिउ म वह म. b गाई क म. वधारिउ अ, वधार क, वधारि म. सह म c दस क म. दिहिलि क धर क, धरउ म. d जणु क यणिउ म. किम पोढउ क, नि पोढउ म.

१९. a पहिलु म. मेहलि क म. लाज क b पयोहर क म. कीधु क c प्रेमि क, प्रेमिइ म मुखि क ठविउ क. d लई क, लेई म. पोलि क म. रापविउ क, राहि म.

२०. a जन क. जोइनि क म. योगिणि क, जोगिणि म. b देइ म. धतारी क, धूतारी म. c दिउं क, देउ म. लाडु क. लाडु म. (गुल मर्मा नथी.) d धोलिइ क म. मधुरा अ. अमृत अ.

२१. a मात तात म. मनि हरयि क, तव हरयिइ म. भरिया क. भरियां म. b करियां क करियां म c जाय्यो क. जिन घेटानां क, ते घेटानां म. d बहू क, बिहू म. सेज क, शेज म.

२२. a घेटाना अ. घोयां क. b जाणिउ क, जाणिउ म. रापेनि क, रापेनि म. c बांधी क. बारमि क. d यमइ म.

साजन हरिपि हीयहु हसिउं, नाम ठविउं नारायण जिसिउं ।
मस्तकि टोपी मदफू तणो, करि कडली ते फैअर तणी ॥ २३ ॥

मोटा मादलीआं चांफडी, पाप पहिरी अति भोजडी ।
अलजईआं आप्यां आंगुलां, फाने कनक तणा वेढला ॥ २४ ॥

पाप धूधरडी घमघमइ, बालूबहु ते अंगणि रमइ ।
साहमूं जोइ करती काम, माडी हीइ धवारइ ताम ॥ २५ ॥

जई बलगइ आलिंगनि अइइ, प्रेमइ पूरी पानहु चइइ ।
धुसट फी धवारइ भाइ, पालणइइ पुढाडी जाइ ॥ २६ ॥

करइ काम हालरुहां गाइ, माता-हीइइइ हरए न माइ ।
पोढउ थातु पगलां भरइ, पंच वरस जु वुल्यां परइ ॥ २७ ॥

माततात तव करइ विचार, घेटउ आविउ कुल-सिणगार ।
काई उच्छव कीजइ नयु, हवइ सुव नेसालइ ठु ॥ २८ ॥

२३. a साजन हरिपउ हीअडि क; हसउं अ; साजन हीअडि हरपिउ
इयं म. b ठविउ क. जसिउ क, वसउ म. c मदफू पणी म. d क्रइअर
क म. भणी क.

२४. a मोटा अ क. मादलीआ क. बाकडी क. b पाय क. भाय
म. तणइ मानि भोजडी क, तणि मानि भोजडी म. c आप्यां म. आगल्या
क, अगला म d वेढलां म

२५. a धुधरडी म. घमघमि क b बालूअडउ क c साहामूं
म काम म d माडी क. हैअडी म धरती वइ क, धरती म हाम क,
हाम म

२६. a जै म बलगि क. आलिंगनि क, आल्यधन म अडि क
b प्रेमि क, प्रेमिइ म. पालु क. पाछानु म चडि क c धुसट म धवारि
क म. भाय क. d पालणडि क. पुटीडी क, पुढाडि म. जाय क.

२७. a करि क काम म. हालरुहा क हालरुहा म b हीअडि
क, हैअडि म. हयं म. d जव म. वुल्या अ, वुला क. परि क

२८. a करि वचार क b आवु क सणगार क म. c काई
म. उच्छव म. कीजि क म. d हवि क, हव म. नेसालि क, नेसालं म.
पाठइ क, पाठउ म.

मूरख पुत्र न आवइ काजइ, मूर्ख कोइ न मानइ राजइ ।

हंसमाहि बग बइठउ जिसिउ, पंडित पासइ मूरख तिसु ॥ २९ ॥

मेल्या सजन केरा घाट, मोटा मोदिक केरा माट ।

सालि दालि प्रीसइ घृत धोल, पांति बइठा करइ कलोल ॥ ३० ॥

चोआ चंदन फोफल पान, मंडपि मोटां दीजइ दान

भरीआ सुंडल धाणो चिणा, साथि खडीआ लीधा घणा ॥ ३१ ॥

फूल तणा तव भरीआ पगर, जोवा मलीउं सारुं नगर ।

खुंप भराबी घोडइ चडइ, भुंगल मेरी मली गडभडइ ॥ ३२ ॥

चालइ महाजन मोटइ जंगि, सुत नेसालइ पहुतु रंगि ।

अध्यारु आगलि जई रहिइ, पाटी खडीउ लेखण लहइ ॥ ३३ ॥

कर जोडाबी राखिउ घ्यानि, कहिउ मंत्र सारस्यत कानि ।

सकल शाल-धुरि माई लखी, नेसालिआ करवा सधि सुखी ॥ ३४ ॥

२९. a आवि क कजि क, कायि म. b मूरख क म मानि क, मानइ म. राजि क म. c माहि म बिठउ क म. जसिउ क, यशउ म d पासि क. तसिउ क तिसउ म

३०. a मेला क साजन क म. घाट म. b मोदक आणी भरीआ माट क, मोदक करी भराव्यु माट म. c सालि क. प्रीसि क, प्रीसइ म d पातिइ म बिठा क म. करि क म. कलोल म.

३१. a चूआ क, चोया म. पान म. b मोटा अ क. दीजि क. मान म. c भरीयां म. सुंडल क. घणा क. d साथिइ म. पडिया म. लीधा क म. घणा म.

३२. b मिलिउं क, मीलीउ म. सारु क. c पूष क म. घोडि क म. चडि क. d भुंगल क. मेर क म. गडभडि क.

३३. a चालि क, चालिइ म. महाजन क म. मोटा क. रंगि म. b नेसालि क, नेसाल म. पहुतु म. चंगि म. c अध्यारु क. जै म. रहि क, रहइ म. d पसीआ क. लहि म.

३४. a घ्यानि म. b ध्यानि म. c धरि क. लिपी म. d बराव्या म. 'सधि' क मयां नथी. सपी क.

आल्या सहीआ शवि सूरही, गाइ गोरी गर्वि चही ।
 पहिर्यां मेलावर पोतीयां, पंडित पहिराव्यां घोतीआं ॥ ३५ ॥
 सूत्र सूत्र मागइ थारंम, पंडित मांडिउ मोटउ दंम ।
 लोभी हुइ थांमणनी जाति, पंडित ताकइ घर-भीराति ॥ ३६ ॥
 भणतां अक्षर न चडइ मुखे, जाणे पंडित मारइ रखे ।
 छातुं छवनउं चोरी कर, पुत्र पंडयानुं घर भरइ ॥ ३७ ॥
 पुत्र पुढाविउ लखिमी माटि, वाणि सीखवा मेलाइ हाटि ।
 परणाविउ जव पोढउ थयु, आतुं पोतुं घरची रहिउ ॥ ३८ ॥
 तालुं तां संपडिउं रहइ, जिहां कुंची मारय नवि लहइ ।
 कुंची सरणी आवी वहु, घरि मंगाणुं पाडिउं वहु ॥ ३९ ॥
 रातिविषस नव परहुसीउ, सोनाने कुले पोसीउ ।
 इणी परि कीधी घरनी केडइ, वेडइ नीछोडिउ नीमेडि (?) ॥ ४० ॥

३५. a पहिआ क, पहीया म. सवि क म. सूपदी क म. b गाई क. गोरी म. गर्विइ म. c पहिर्यां अ, पहिरुं क. मेल्हा क, मेहलाव्यां म. पोतीया अ, पोतीआ क. d पहिराव्या अ. घोतीआ अ, घोतीया म.

३६ a सूत्रि सूत्रि क म. मागि क. b पडि क. माडिउ अ, मावइ म. मोटु क. c थारंम क याति क. d पडिउ क.

३७. a चडि क म. मुखे क म. b जाणि क, जाणि म. पंडित क. मारि क म. c छातु म. वछनउ अ, छपतु क, विछतु म. करि क. d पिठयानुं अ, पडानु क, पडयानु म. जई घर भरि क.

३८. a लपमी क. माटि क. b वाणि म. सीपवी क, सीपववा म. मेहलेउ क, मेहलिउ म. c पोढु म. थिउ क. d आवूपोदु म d वैची रहिउ क.

३९. तालु क तालु म. ता क. सप्रीतु अ क. रहि क. b जा क, जां म. कुंची म. मारगि नवि मारिग नवि लहइ क. c कुंची म. विहू क. d मंगाणु क, मगाणउ म. पडिउ क, पडीउ म.

४०. रातिदवस मनि परहुसीउ क; ते पर हुसीउ म. b सोनावेकुडे क, सोनाने कुडे (पाठा० कुडे) म. पोसिउ क, पोसीउ म. c इणी क, एणी म. कीधु क. घरतु फेड क, घरफेडि म. d वनेटिनी क; पोडिउ क; वेडइनी मेडिउ नीमेडि म.

आज अहारइ वडपण इसिउं, बेटउ, बोलइ छइ प किसिउं ।
 वलतु बोलइ साम्हउ घसइ, जई बेटउ अनेथइ वसइ ॥ ४१ ॥
 वहुअरना तव माग्या पडिया, मन-चीतव्या मनोरथ चड्या ।
 सास पडती बइसइ पाटि, वहु बइसइ खुंवारी खाटि ॥ ४२ ॥
 तुम्हे जोउ कुलियुगनु व्याप, विसा अढार जि वरतइ पाप ।
 धरती हुदविसु धर्म जाणि, सत्य घली अधविसउ घद्याणि ॥ ४३ ॥
 साठि वरसना डोसा जेअ, तरुणी कन्या परणइ तेअ ।
 खपत्री सेसि थालइ गाइ, म्लेच्छ वली मूँकावा धाइ ॥ ४४ ॥
 न गण[इ] घरमाटी कुण माघ, नारि ऊजाई जोया जात्र ।
 घरना बालक मेल्हइ बारि, चपलपणइ हीडइ संसारि ॥ ४५ ॥
 गुरु सूधा नचि दीइ उपदेश, चेला भाणइ गुरु सिउं खेस ।
 योगी योगणि नकटां थाइ, जोउ कलियुग तणउ पसाइ ॥ ४६ ॥

४१. a अमाइह क, अढार म. असिउ क, इह म. b ए बेटउ क, बेटइ म. बोलि छइ क. वहु क c वलतु क, वलतइ म. बोलि क. साइसु क, साम्हउ म. पाटि क, घसउ म. d जै म अनेथइ म. वसि क, वसउ म

४२. a तवि क. पड्या क म. b मनवछित म. कल्या म. c पडता म. विसि क, विसइ म. d प्यारी विसि पाटि क; विसि म.

४३. a तमे म, तुम्हे म. कुलियुगनी क, कलियुगनु म. b वसा क, ज क. वरति क. c घरमी म. वसु क, विसउ म. धर्म क. मनि जाणि म. d अधवसु क, अध व्यसउ म. घ्याणि क, घ्याणि म.

४४. a वरसनु क. डोसा क. येह म. b परणि क, परणइ म. येह म c पित्री क, धत्री म. पेसि क, पेसिइ म. बारि क. d मूकावा क, मूकावा म. धाय क, जाइ म.

४५. a गणि क, गणइ म. घरिमाटी क. c घरना क म. बालिक क. मेल्ह क, मेहलि म. d चपलपणि क. हिडि क.

४६. a दि क, दिइ म. उपदेश क. b गुरु सिउ आनि क; गुरु म. c योगी क म. योगणि क, जोगिनि म. नगटा क. d जूउ क. कुलियुग क, कलियुग म. तणु क. पसाउ अ, पसाय क.

मांकड फुकड किंनर बहइ, योगी योग-मारग नव लरइ ।
 वत नवि पालइ सुधां वती, अवचलती ते नासइ सती ॥ ४७ ॥

गुरु चेला चेली महासती, करइ यात जे मनि भावती ।
 आपआपणा आवक कहि मारग अवर अनेरइ रहइ ॥ ४८ ॥

धापिणि थापी हाथोहाथि, नवि मालइ जु आवइ हाथि ।
 पर सिउं प्रेम घणां सुसणां, बंधव सजन साधि रुसणां ॥ ४९ ॥

अल्प खोर ते मेल्हइ गाइ, उत्तम मध्यमनइ घरि खाइ ।
 वारु ग्राहण हेरा करइ, लोभी अधम हेठि फर घरइ ॥ ५० ॥

चउवटीआ थापइ अन्याय, लीइ लांच हरखइ मनमाहि ।
 सोविन झलकावइ वेढ, वारु विणक जुहरावइ डेढ ॥ ५१ ॥

कलियुगि वात असंभ[म] करी, लेई वित्त वेचइ दीकिरी ।
 वाउलडीनइ धावइ गाइ, प द्रष्टांत हूअं कलिमाहि ॥ ५२ ॥

४७. a मावड क. कूरड म खीदर क बहि क. b मारगि क
 रती म नव क. c वत सुधा नवि पालइ वती म. d अवचल मूली जाइ
 यती क. अवविचि जाइ छाडी यती म.

४८ a महासती क b करि क ये म c कहिया क बहइ म
 d मारगि क अनेरा क, अनेरि म रिहिया क

४९. a थापणि क, थापिणि म. आपी क, आणि म b आलि क.
 जड क. आवि क म. बाधि क. बायी म c परति क परछ म c
 नूसणा क; प्रेम वरइ अति घणा म. d रुसणा क; बंधवसाधि परा रुसणा म

५० a घोर क म मुक्ति क, मेहलइ म गाय क. b मध्यमनि
 क म पाय क, पाइ म c वारु क. ग्राहण क. हेरा क म करि म d
 लोभिइ म. परि क

५१ a चउवटीआ क, चउवटीया म थापि म. b मनि हरप न माय
 क, मोहि म. c करि क म. झलकावि क. सोविन वेढ क म d वारु क
 वणग क, वणिक म जुहरावि क, जुहावि म

५२. a कलियुग क, कलियुगि म. असंभ क म b वत्त क, वित्त
 म. वेचि क, वेनी म. दीकिरी क म c वाउलडीनि क, वाउलडीनि म.
 धावि क म. गाय क. d द्रष्टांत हूअ अ, हूआ क, हूआ म. जगमाहि म.

छ दरिखण ते छंदा करइ, जाणइ पात्र अहारां भरइ ।
 उत्तम नमइ नीचनइ पाय, घरतइ वरस वीसासु आयु ॥ ५३ ॥
 धर्म तणी थोडी वासना, अनइ मृत्यु आणइ आसना ।
 दीसइ जेह घणी घातली, भावि भगति करइ पातली ॥ ५४ ॥
 महीयां मोटी मांडइ घात, जाणुं सोवन रूपा घात ।
 फाड़इ पाड़इ भोला लोक, धूतारा धूतारइ फोक ॥ ५५ ॥
 करइ पुण्य के दिन नइ राति, तेहनी करइ निरंतर ताति ।
 न टलइ देव अनइ गुरखी, खाइ गरथ चडइ जे हथी ॥ ५६ ॥
 राइ राणा ते रूपा खले, खित्री नासइ दीठे दले ।
 न्यायी नृप थोड़इ परिवारि, निष्फल मंत्र घणा संसारि ॥ ५७ ॥
 दाता नर दारिद्री घणा, रूपण तणइ घरि [नही] ऋद्धि मणा ।
 पापी जीवइ धर्मो मरइ, कामपेनु ते ओखर करइ ॥ ५८ ॥

५३. a हरिखण अ, दरशन क, दरशन म. छंदो क छांदा म.
 करि क b जाणु क, जाणइ म. अहारा अ, अमाहरा क

५४ a धर्म क. b अल्प क म थोडी क. आवि म c वीति क.
 देह क म. d भाविइ म. करि क

आ कबी क म मा '५७ मी छे

' ५५. a महीआ क, मुहीया म. माडि क, माड़इ अ. b जाणव म.
 सोपिन म. रूपा क. c फाड़इ क म पड़इ क धूतारि क म

५६. a करि क नि क म. b तेहनीव करि नरंतर क, करइ
 निरंतर तेहनी ताति म. c टलि क म. गुरु न टलि देवपी क म d पाइ
 म. गुरनि क. चडि क, चडे म.

c d लीटी क मा ५६ मी कबीनी बीबी लीटी छे.

५७. a राय क. रूपा क, रूपा म. b खत्री म नामि क,
 नाहासि म c न्याइ क. थोड़ि क म d निष्फल म.

५८. दारिद्री क. b रूपण म घरि नहि वाई मणा क, घरि नही
 रिधि मणा म a भीइ म, घरभी क. d कामपेन क म उपर क म.
 करि क.

जे जूठउ ते वखाणीइ, साचउ नर ते अपमानीइ ।

अलवि पइठा बोलइ मर्म, धोइ पातक करइ विकर्म ॥ ५९ ॥

मा देखी मुह पाछउं करइ, नारी देखी हीयडउं ठरइ ।

बेटा देखी मांडइ मोह, बाप तणउ आणइ अंधोइ ॥ ६० ॥

कृतयुगनइ घरि ब्रंता फली, द्वापरइ गाम नगरि को घली ।

कलियुगि नर घरला दातार, देशमाहि को दीसइ सार ॥ ६१ ॥

परना अघगुण काढइ घणा, दोष न देखइ को आपणा ।

हासइ बोलइ तेहा बोल, जाइ जूनी प्रीति निटोल ॥ ६२ ॥

थोडइ दानि घणां मनि मान, कुलमंडण थोडां संतान ।

गाजधीज घण थोडा मेह, वयर घणां नइ थोडा नेह ॥ ६३ ॥

कुलियुगि कुल-मारण छांडोइ, धायक नचला मत मांडोइ ।

के नापइ देहरइ पोसालि, मुनिवर देखी बोलइ गालि ॥ ६४ ॥

५९. a ये म. b सानु क म. उपमानीइ म. c अलवि क, आलिइ म. बिठा म. बोलि क म. d धोइ पातक करि विकर्म क, हीइडि आणि न सकि धर्म म

ममां c d नो क्रम d c छे.

६०. a मुह क, मुह म. पाछु क. करि क. b हैअइ म. c मंडइ म. d तणु क नाणइ क म.

६१. a कृतयुगि म. ('नइ' क ममा नशी.) ब्रंता घरि क; घरि घरि म. b द्वापर क, द्वापरि म. गामि क, गामि म. नगर क. c कुलियुग क, कलियुगि म. वरल क, त्रिल म d देशमाहि क, देशमांहि म. लहीइ क, वीसि म.

६२. a अघगुण म. काढइ म. b दोष क म. c हासि क, हासिइ म. बोलि क. एहवा क. d जूनी म.

६३. a थोडि क. दानि क, दानि म. घणा अ. बहुमान क, अभिमान म. b कुलमंडन क. c घणा अ. नि क म.

६४. a कुलियुग क, कलियुगि म. मारणि क. छांडीआ क, छांडीया म. b लोके क, धायकि म. माडीआ क, मांटीआ म. c नापि क. देहरि क, देहरे म. पोसालि म. d बोलि क.

गुरे भणाव्या धुरि हित करी, अमी समी विद्या नवि जरी ।
 कलिना भाव कवीश्वरि कहिया, ते थावक गुरु साद्रामा थया ॥६५॥
 थावकनी धुरि थोडी जाति, कलियुगमाहि घणी पडी भाति ।
 ते विहिचिणि भाव्या जूजूआ, गणघर गछ चउरासी हुआ ॥६६॥
 जां हुइ पर्व पजूसणमाल, तां सह मांडइ डाकडमाल ।
 मांहोमांहि मोटा थाइ, नाचइ खुंदइ गीत ज गाइ ॥ ६७ ॥
 पछइ कोइ न दीसइ वली, घाटइ घाटइ भेटइ लली ।
 लही अवसर तु अलगा टलइ, जाणइ यती रखे अह मलिइ ॥६८॥
 मूछ जि मरइ मोडइ काय, यइठा फूलइ चउटामाहि ।
 आवइ कोइ पही-परहुणइ, भार घणउ छइ घरि आपणइ ॥ ६९ ॥
 घरि आणउ आपणि घाघरइ, नाम घणउं दीधानुं सरइ ।
 कलियुगइ घात कही जेतली, कहितां नचि शोभइ तेतली ॥ ७० ॥

६५. a भणावा क. धरि क. हेति क. b अमीअ समानी क.
 वाणी क. सरी क. c कलिना क. कलि म. कविश्वर क. कया म.

६६. a धरि क. मोटी क. ज्ञाति क. न्याति म. b कुलयग- क.
 -मांहि म. पही धण क म. c बहिचणि क. d गच्छ म. चुरासी क, चुरासी
 म. हुआ क म.

६७. a जा क. हुइ क. पसुअण म. काल क. b ता क. माडि,
 क, माडइ अ. साकडमाल म. c माहोमाहि क, माहोमाहिइ मं. थाय क.
 d नाचि क. पूदि क, पूदइ म. गेलि गाई क, गविइ जाइ म.

६८. a पच्छइ क. कोय क. दीसि क. b घाटं म. घाटि क घाटं
 म. वली अ मं. c लहि क म. तु क. अलगा क. टलि क. d रखे यती
 म. अह क, अम म. मलि क, मीलइ म.

६९. a मूछ क, मूछइ म. मरोडि क, मोडइ म. मरडि क, मरडइ
 म. b वयठा क, यिठा म. फूलि क. चहुटा क, चहुटा म. -माहि म.
 c आवि क, आविइ म. वीय क. पही-परहुणइ अ, पई-परहुणि क. d
 घणु क. अह तणइ क.

७०. a आणउ म. आपण क. वावरि क म. b घणु क, घणउ
 म. दीधानुं म. सरि क. घरइ म. c कुलयग क, कलियुगि म. हुइ क. करि
 म. जेतली म. d कहिता अ. शैमि क, सोमि म. तेतली म.

चाची बइठी करइ टकोल, आप वखाणइ योलइ योल ।
 जे कहि पाइ पाणी पली. ते कियारइ पचारइ वली ॥ ७१ ॥
 थोडां सकल विकल नर घणा, जाति-हीण ते सोहामणा ।
 करइ कुथानिकि झाझु वग, कलियुगि को न रलिउ खरु ॥ ७२ ॥
 धर्म तणां थानक सोदाइ, धर्मि पली न पाणी पाइ ।
 दिई पंछइ बलनु अपगार, ते दीघानु किछु विचार ॥ ७३ ॥
 घणा रोग थोडा संयोग, झाझी भावठि थोडा भोग ।
 धन नचि खरचइ लोभी भणी, कूडी कीरति वंछइ घणो ॥ ७४ ॥
 सुधी विद्या दीसइ नही, फल नीसरते झाझां सही ।
 कपटी वेप घरइ कापडी, नर थोलाज्या भाजइ भडी ॥ ७५ ॥
 जोउ फलयुग केरी कथा, जे पाणी बोलइ ते वृथा ।
 जिमणी पाचइ जे जे लवइ, पाणि ते सुधी थोडी पलइ ॥ ७६ ॥

७१. a चाची बइठी क, हाटे बिठा म. करि क. d वपाणि क.
 बोल क. c जु क. ये म. कहि क म. पाणी म. d ते कियारि पचारि
 वली क, ते व्यवसाय पचारि वली म.

७२. a विकल सकल क. b याति क. हीण नर सोहामणा क, हीन
 ते सोहि घणा म. c करि क. कथानक क, कुथानिकि म. झाझु क म.
 d कुलयुग क. केम न पारप क, कोइ न पालइ (पाठा= धी पारखइ) म.

७३. a धर्म क. तणा म क. थानिक क. सीदाय क, शीदाइ म.
 b धरमि क, धर्मि म. पलीम क. पाणि म पाय क c दि क, देइ म.
 अपगार क. म. d कसिउ वचार क; ते कलियुग तणउ विचार म.

७४. b भाविठ क. थो[०] भोग क. c परचि कूडी कीरति क; कुडी म

७५. a विद्या थोडी ठामि क; थोडि ठाहि म. b नीरसि क, नीरस
 म. झाझा अ. थारामि क, संसारि म. c घरि क. d थोला नरनि जाइ
 भडी क, नर थोलावि आपइ जडी म.

७६ a जोउयो कुलयुग क; जोउ फलयुगनी कथा म. b ये म.
 पाणि म. बोलि क म. c जिमणी क. यमणी म. पाचा क म. देई बलइ
 क म d ते पाणि सुधी क; पाणि ते सुधी थोडे म.

तु कहिनुं पडिउं देखइ तणुं, तु मन लेवा हीडइ घणुं ।
 जोउ कलियुग तणउ व्यापार, वाघइ लोभ रंक नइ राय ॥ ७७ ॥
 यौचिन, माटइ मोडइ अंग, परनारी सिउं झाझु रंग ।
 घरघरणी सिउं नावइ घाटइ, करइ वेढि नर फोकट माटि ॥ ७८ ॥
 मनि मयला नितु करइ सनान, घघइ जीव नइ आपइ दान ।
 धन ऊधारइ करणी करइ, विण आलि रणीउ थई मरइ ॥ ७९ ॥
 धन पीआरुं जे घरि मलिउं, ते धन खातां लागइ गलिउं ।
 मागइ धन नर आवी अडइ, धन माटइ पग आपी पडइ ॥ ८० ॥
 जे जाणइ ए महाइ मित्र, जाते दिन ते थाइ सित्र ।
 वयरीनी परि बलगइ बली, रहइ मनमाहि घणउं परजली ॥ ८१ ॥
 ए कुलियुगनी मोटी खोडि, कूडां चडइ कलंकइ कोडि ।
 खोटा सुखइ साचा बलइ, रस नीपना अलग जो डलइ ॥ ८२ ॥

७७. a कहि क म. देखि क. तणु क, तणउ म. b तु मनि लेवा
 हिडि पणु क, तु लेवानि हीडि घणउ म. c जोउ क कुलियुग क केर
 वाय क, केर अपाय म. d नि क; लोभइ वाघइ रंकइ राय म.

७८. a यौचन क म. माटि माडि क. b परनारीश म. अतहि सु
 क. झाझा म. c घरघरणीश म. नावि क म. घाटि क म. d करि क.

७९. a मिला क म. करि क सनान म. b वधि क. जीवनि
 क. यीव नि म. आपि क म दान म. c ऊधारि क म. करणि म. करि
 क. d आलइ म. थई क, थै म.

८०. a धन म. पीआरु अ. पीआरु म. ये म. मलिउ अ, मिलउ
 म. b पाता अ, पातां क म. लागि क. गलिउ म. c मागि क. नि आवी
 अडि क. d माटि क.

८१. a ये जाणइ ये म. माहर क, माहार म. b दवसे क, दिन म.
 'ते' कमां नपी. शत्रु क, शत्र म. c विरीनी क. बलगि क. d रहि क म.
 मनमाहि पणुं परिजली क.

८२. a कुलियुगनी म. b कूडा अ क. चडि क. कलंक क. c
 खोटा क. d निपना क. डई क. डलइ क.

क्षण क्षण पयसइ कलयुग-पूर, बार-गणउ ते तपसइ सूर ।
वसुधां हसइ घणा विपद्याद, सायर मेल्हेसि मर्याद ॥ ८३ ॥

अऊठ हाथना हवडां देह, कालि हाथनु थामइ छेह ।
छठइ घरसि स्त्री घरसि गाम, घणो हाणि जय थोडा लाभ ॥ ८४ ॥

आविउ कलयुग चउथउ काल, मायथाप ते मेल्हइ याल ।
को कहिनइ नचि मानइ गणइ, सह चालइ छंदि आपणइ ॥ ८५ ॥

साहू बोलातां नही खल रांछ, एकइ ऊतर आपइ पंच ।
धिनय गयु नइ बाधिउं मान, लसि परि लोभइ मांइथा कान ॥ ८६ ॥

क्रोध कलंकी मुहयडि थयु, उपशम-रस ते नास्ती रहिउ ।
माया मांडइ मोटा यती, अघयलती ते नासइ सती ॥ ८७ ॥

मनि कूडइ मित्राई करइ, कोइ न मांडइ हीयडइ खरइ ।
जां देखइ तां छंखेरी खाइ, पछइ रूपि आपणइ थाइ ॥ ८८ ॥

८३. a क्षणि क्षणि म पसरि क, पसरइ म. कलयुग क, कलयुग म. b -गणु क तपमि क, तपसि म. c विपुहा घणा होसि विपद्या क, पद्युहा म; हसि म. d सागर म. मेल्हेसि क, मेल्हेसि म.

८४. a उठ क. हवडा अ क. b कालि म. हाथन क म. होसि क, थासि म रोह म. c छठइ म. घरसि म. धरेसि क, धारसि म. (क म मा; 'स्त्री' नहीं.) d घणि हाणि म 'नय'ने स्थाने 'नि' क म.

८५. a कलयुग क. चउथ क. b मेहलि क, मेहलइ म. c कहिनि क मानइ म. गणि क. d सहइ चालि क. छदि म. आपणि क.

८६. a साहू क, माहू म बोलाता अ लवता क, लवता म. नहीं म. b आवि क. c नि क (म मा 'नइ' नहीं). बाधु क. d लवि म परि म. लोभि क, लोभिइ म. माइथा क.

८७. a मुहयडि क b नाहानी म गयु क म. c मांडइ क. d नासि क, नाहासइ म.

८८. a मन म कूडि क, कूडइ म. करि क. b कोय क, कोए म. नचि म. मानि आडि परि क, मांडइ मन परइ म. c देखि क. पेरी क म. पाय क. d रूप क, आपणि क, आपणइ म. थाय क.

धर्म तणा मारग के रहिया, सात व्यसन ते सबलां थपां ।
करइ तप घर-खुणइ खाइ, महीमलिमाहि मोटा थाइ ॥ ८९ ॥

लेता हाथइ लहिका देइ, देतां धर्म भणी धूजेव ।
मोटा माणस मेहइ माम, धर्म ध्याननां थोडां ठाम ॥ ९० ॥

पेट तणइ कारणि सह रहइ, सूधा मारगि कुणइ नचि पलइ ।
सीदातु लंखाइ गलइ, जोइ अरथ अचितु टलइ ॥ ९१ ॥

हाट घाट ते मंडया जाल, करइ कूड ते नाहा बाल ।
मोटां नयर गयां ते घटी, रा लोभी कर मागइ डठी ॥ ९२ ॥

निराधार ते निर्जन थाइ, दुखल दोहिया पेट भरइ ।
देव तणा ते महिमा टल्या, वीस घरसना मारी पल्या ॥ ९३ ॥

नारी हीडइ मोडामोडि, बीजउं घर मांडतां नही खोडि ।
पणे खमेइ पाडइ वेस, वसइ नेस नइ ऊवस देस ॥ ९४ ॥

८९. a धर्म म. मारगि क. ने क. ते रत्ता म. b व्यसन क.
थाइ अ, गया क. c न करइ म, करि क. परि क. पूणि क, पूणइ म.
पाय क. d महिमल मोहिइ म. थाय क.

९०. a लेतां म. हाथव क म. लहि को म. b धूजेइ क म. c
मोटां म. माणस म. मेहलि क, मेहलइ म. लाज अ, नाम म. d धर्म
क म. थोडा अ.

९१. रलि क. b मारग क म. कणिहि म. न म. c सीदातु नाथइ
साही गलि क. d जानइ अरथ अचितु रलि क, जोतां अर्थ अचितु मिलइ म.

९२. a भाटा क, भाटपां म. b करि क. ले क. नाहना क,
नान्हां म. c मोटा अ क. नयर क म. गया अ क. घटी म. d राय क.

९३. a निरपारा म. के क नरधन क. पाय क. b दोहिला क,
दोहलइ म. मराय क. c वेद तणा क म. d मारी क म.

९४. a हीटि क. b बीजु क, बीजू म. मांडता क. न क म.
c पणइ क म. पठाडि क, ववेइ म. वेस क. d वसि देव नि ऊवस देस
क, वसइ वस नि ऊवस देस म.

वरसि वरसि मागइ वरसात, ते कलयुगनी मोटी घात ।
 एक बार वरसतु रसाल वरस सहस दस हतु सगाल ॥ ९५ ॥
 एक वरस अणवूढ जाइ, तु दुर्भख्य पडइ जगमाहि ।
 क्षेरइ ओछइ हुइ करवहं, कलयुग जोउ पारखुं खरं ॥ ९६ ॥
 धर्म तणी लु मांडइ घात, आवी कोइ करइ उपघात ।
 पापि ऊजम अंगि न माइ, जिनवर जपतां आलस थाइ ॥ ९७ ॥
 आवइ निद्रा घणउं लडथडइ, थयु उपवासी आह पडइ ।
 दैव तणां ते न गम्यां नाम, पूजा तणां ते पराहां करियां काम ॥ ९८ ॥
 एह कुलयु[ग] एहलु लागतु, आगलि किसिउ हुसि जागतु ।
 कलियुग ठेसी करसि धर्म, ते छूटसइ अनंतां कर्म ॥ ९९ ॥
 थोडइ करणी लाभ ज घणउ, ए कुलयुगनु महिमा भणिउ ।
 कृतयुगनी ते मोटिम तनु, जेहनां दान तणउं नही गजुं ॥ १०० ॥

९५. a वरसि वरसि म. b कृतयुगनी क म. d सहस क.

९६. a अणवूठि जाय क. b दुर्भख्य क. जगमाहि म. c क्षेरि
 उछि क, उछे क्षेरइ म. हुइ क. करवहं म. d कुलयुग क, कलियुग म.
 जोइ क. तणउं म. पारखू क म. एहं म

९७. a धर्म तणी क म. जउ क. मंडइ म. b करि क. c पापी
 क. पापिइ म. उजम क. अंग क. माय क. d थाय क.

९८. a आवि क. नश क, नीद्र म. घण क, घणउं म. लडथडि
 म. b थियु क, थै म. अपवासी क, उपवासी म. आवउं म. पडि क. c
 गमि क, गमइ म. नाम क. d पूजा तथा क. पराहा अ, परिहा क. एहां
 म करि क. काम म.

९९. a ए क म कुलयुग क. कलियुग म. b कसु क, किंय म.
 होसि क, हसि म. c कुलयुग क. ठेसी म. करसि क, करसि म. धर्म
 क म. d छूटसि क, छूटसि म. अनंता क. कर्म क म.

१००. a थोडे क म. लाभत्रि म. एण क. b ते क म. कलि-
 युगनु म. गण क, गुणउं म. c कुलयुगनी क. मोटिम ते तजउं क; तिजुं म.
 d जेहना म. तणु क. नही म. गजु क, गजु म.

सहस-गणउं जउ देता दान, एक-गणउं ते लहिता मान ।
 जोउ कुलयुग तणउं घखाणं, सहस-गणउं हुइ दीधउं दान ॥ १०१ ॥
 जेहमांहि आपण ऊपना, धर्म तणां स्यानक नीपना ।
 ते कलिकाल न बोलउं दाख, महावीर जिन पहुता मोख्य ॥ १०२ ॥
 जिहां अग्यारइ गणघर हुआ, पोढा पटोघर ते जूआ ।
 बली घरोखि, जंघुस्वामि, सालिभद्र राजगृह ठामि ॥ १०३ ॥
 थूलिभद्र नइ यहिनर सात, सती सुभद्रा सुलसा मात ।
 नंदवेण नइ आर्द्रकुमार, कालिकसूरि हऊआ गणघार ॥ १०४ ॥
 महाबुभाव ते मोटा यती, जीणइ कलियुगि बाली सरस्वती ।
 गर्वभल्लु फेडी ठाय, आप्या शाक नवाणु राय ॥ १०५ ॥
 देवसूरि जीणइ जीतु चाद, कुमदचंद ऊतारिउ नाद ।
 धूम अटु जीता नच बुद्ध, जिता भगवा अटार प्रसिद्ध ॥ १०६ ॥

१०१. a सहस गण क. जे क, जु म. देतां अ क. दान म.
 b गण क. तु म. लहिता म. मान म. c कलियुग म. तण क. पपाण म.
 d सहस गण क. दिष्ट क, दिद्ध म. दान म.

१०२. a जे म. माहि क, माहिं म. आवी क. आपणि म. b
 धर्म क म. तणा क. यानक क, यानक म. नीपना अ क. c बोल्या क,
 बोख म d महावीर म. कहां पाम्या मोक्ष क, जेणइ पहुता मोक्ष म.

१०३. a जहां क, जिहां म. अग्यारि क. हुआ क म. b पटोघर
 क. ('ते' क म मां नही.) जूआ क म ॥ विशेषि क, विशेषिं म.
 स्वामि म. d सालिभद्र क. राजग्रह अ. गामि म.

१०४. a थूलिभद्र नि क म. b सुभद्रा क. सुलसा क. c नंदवेणि
 नइ क, निदिपेण नि म. d हुआ क, हूउ म. गुणघार क.

१०५. a महाबुभाव क म. मोटा म. b जेणइ क, जेणि म.
 कुलयुग क. सरस्वती म. ॥ गर्वभल्लु क, गर्दगिल्लु म. d नवाणं म.

१०६. a जीणि क, जिणइ म. जवु क, जितउ म. b कुमदचंद क,
 कुमरचंद म. उतार क. c धूम क. लंव अ. जिता म. बुद्ध म. d जिता
 म. भगव क म. अटारि क.

शिव सोल दश मद्र प्रसिद्ध, जिण गंधर्व जीता जिण सत्त ।
 सत्त दिगंबर द्वितीय च्यारि, जोगी दोइ जित्ता संसारि ॥ १०७ ॥
 एक मिछी पोटव प्रतिमल्ल, एक भोई जित्त एक भिल्ल ।
 इत्ता जीपी पट्टणि मल्लि, आघिउ कुम[द] वादनइ कल्लि ॥ १०८ ॥
 जहीइ सिद्धराय जेसंग, जिप्पी किद्धउ कुमद कुरंग ।
 च्यारि मोडि लीधां नीसाण, पंच पंच्यासी घर केकाण ॥ १०९ ॥
 जे सायि सयला झुझार, सुहडा सह लिद्धा अग्यार ।
 पिसइ पंच्यासी सीस घंति, लिद्धा जे बहु विरद कहंति ॥ ११० ॥
 यलद च्यारसइ जोडां लीया, सेवक पंच बहुत्तरि लीया ।
 मंथ लक्ष पण बीस प्रसिद्ध, दाम दोर लख्य बहुत्तरि लख ॥ १११ ॥
 ढोडर विर[द] सिंहासन लेउ, नग्रउ घली ते नग्रउ केउ ।
 जस कीरति जेहनी योलाइ, देवसुरि हउ कलयुगमाहि ॥ ११२ ॥

१०७. a दस क, पद म. पवित्र क म. b जिणि क म. यथव
 क, गंधर्व म. जगि जित्त सत्त क; जित्ता म. जण म. c पिती क, क्षत्री
 म d प्योगि क. दोय क. जित्त क.

१०८. a एक क. मछी क, मच्छी म. पोडिउ क, मोटव म. प्रति-
 मल क. b एक क म. भोई म. जत क. जित्तउ म. से म. भल क. c
 इत्ता क जित्ती क, जिप्पी म पट्टण क म. मल्लि क, मल्लि म. d कुमद
 वादनइ क, कुमद वादनि म.

१०९. a जहीइ क जिहीइ म. सिद्धराय क म. जेसंग म. b जित्ती
 कीयु क. कुमर म. c जोड क म. नीसाण म. d केकाण म.

११०. a सायिइ म b सुहसर क लिद्धा क. c विस्तिनइ च्यासी
 स[द्वल] महति क; च्यासी सहस महत म d लिद्धा क. ये बहु म. वरद क,
 विरद म. भणति क, पदत म

१११. a च्यारसि क, च्यारिसइ म. जेडोलीया क, ये डोलिया
 म. b सेवक म. बहुत्तरि क, बहुत्तिरि म. लीया म. c लय क, लख्य म.
 d दम्मा क म. दोय क. लय क म. लिद्ध क म.

११२. a ढोडर क म वरद क म. सपासन क. नयु वेवली नयु
 क, नयु ते वली नयु म. कीउ क म. b येहनी म. d देवसुर क. हुआ
 क. कलयुग म. -माहि क.

हेमसरिनां मोटां चरी, टाली अमांवस पूनिम करी ।

जेहनइ पुमावइ परतरय, जितु देवबोध कीय सिख्य ॥ ११३ ॥

थेणी अभयकुमार प्रसिद्ध, विक्रम दान संवत्सर दिद्ध ।

मुंज भोज संप्रति उद्धरी, जीणइ जैन-मंडित प्रथवी करी ॥ ११४ ॥

कुमरपाल हऊउ भूपाल, जे जगि जीवदया-प्रतिपाल ।

मारि निचारी देश अदारि, चीर न घोइ अणगल वारि ॥ ११५ ॥

जेहनइ साइण लाख अग्यार, गलीउं नीर पीइ निरधार ।

ते पुण कलियुगमाहि हऊआ, जीवदयाना कहीइ दूआ ॥ ११६ ॥

कुल्युगमाहि जगति जाणीइ, जिणि चेले लोटण भाणीइ ।

गुडीमंडण पारसनाथ, संकट पडीभां आपइ हाथि ॥ ११७ ॥

जीराउलानु महिमा घणु, धंभनयर अछइ धंभणु ।

सिद्धखेत्र तीरथ गिरनार, कलियुगमाहि हऊ उडार ॥ ११८ ॥

११३. a मोटा अ क. b अमयास्या क, अमावशि म. पूनम क, पूनिम म. c जेहनि क. पुमावि क, पुमावइ म. परतक्ष अ क, प्रतक्षि म. d जित क जितउ म. देवबुध क, देवबोधि म. चीउ क म. सिक्ष अ, साक्ष क, सिष्य म.

११४. a भेणिक क. अभयकुमार म. b सबहर क, सबच्छर म. c पुज अ भंज क d जेणि क म. जिनमडिति क, जिनमदिर (पाठा० थी जिनमडित) म. पृथ्वी क, पृथिवी म.

११५. a कुमारपाल क. हूउ वा म. b ते क. जिग क. c नवारी क. देस म. d वावरव् नही अणगल वारि क म.

११६. a जेहनि क लाख क म. अग्यारि क. b गल क गलीउ म. नरधार क, निर्धार म. c ते कुल्युग क, ते पनि कलियुग म माहिइ म. हूउ क म. d जीवदयानु क, जीवदयानु म. कुउ क, कूउ म.

११७. a कलियुग माहि म. जगन क म. जणिउ क, जणिउ म. b जे चेणे क, ये चेळे म. भाणीउ क म. c पारसनाथ क म d पडिआ क. हाथ क म.

११८. a जीराउलिनु क, जीराउलानउ म. घणउ म b पडनयर अ, धमनयर क, धमनयारि म छि क. धिरयभणु क, धमणउ म. c सिद्धखेत्र क, सिद्धपेन म. सेतुजि गिरिनारि क. d कुल्युग-क, कलियुग-म. -माहि म. दूआ क, हव् म.

छाहड बाहड पेधड तणी कलियुगि कीरति धरतइ घणी ।
जांझणदे धज दीधी घडी, खरची सोवन त्रिसठि घडी ॥ ११९ ॥

वस्तुपाल जगहु जगसीह, भीमसाह भलु भडसीह ।
जावड भावड साह सारिंग, कलियुगमाहि रहाविउ रंग ॥ १२० ॥

हुउ विमल जे कलियुगमाहि तेह तणी करणी कहियाह ।
सांभलजो सहू करीम निरोल, जेहनु सरस कथाकलोल ॥ १२१ ॥

वस्तु

लछि थप्पइ [लछि थप्पइ] प्रथम युगमाहि ।
पुष्कमाल तव प्रगटीऊं, रत्नमाल युगि जोइ बीजइ ।
भी श्रीमाली स्थापना, हवउं नाम श्रीमाल श्रीजइ ।
खउथइ युगि हवइ जोअज्यो, जाणइ वालगोपाल ।
सचराचरि सोदामणुं, भलुं नगर भीनमाल ॥ १२२ ॥

११९. a बाहड जाहड म. b कुल्युग क. कीरती म. धरति क.
c झाझणदे क झाझणदे म. d त्रिमठी म.

१२० a वस्तुपाल क. जगसीह म b भलने स्थाने 'भिलु' क, भड-
सइ म. c साह सरंग क साहा सारंग म. d कुल्युग- क. माहिइ म. रहाव्या
क, राख्या म.

१२१. a ए म. कुल्युग ए क. -माहि म. b तणा अ, तणां क.
कहियाय क, किहाइ म. c सामल्यो क. सांभल्यो म करी क म d रस
(पाठांथी सरस) म. कलोल म.

१२२. a लछ क, लच्छि म. थप्पइ क. (असां बीजी वार नथी)
लछ थप्पइ क, लच्छि थप्पइ म. b -माहि म. c पुष्कमाल क, पुष्पमाल म.
प्रगटीय क, प्रगटिउ म. d रत्नमाल क. युग क म. ('जोइ' म सां नथी)
e थापना क, थापना म. f हव क म नाम म. g युगि क, जुयइ म.
हवि क, हव म. जोअयो क, जोइयो म. h जाणइ म. i सोदामणू क
म. j नगर नाम भनमाल क; भलु म; भीनमाल म.

।

खउपई

निऊ सहस श्रीमाली तणां, मंदिर मोटां सोहामणां ।
 पंचतालीस सहस विप्र ज वसइ, वेद पुराण-अर्थ अभ्यसइ ॥१२३॥
 बिहु बिहु मिली कीउ परिहार, मुनिघर तणी सहस पोसाल ।
 असिउं नगर निरखु भीनमाल पुण्य तणउ जिहां अछइ सगाल ॥१२४॥
 कलयुग कल्पवृक्ष-अवतार, वसइ छइल छाना दातार ।
 नानाविधि छइ ज्ञाति अनेक, वसवानु छइ बड बवेक ॥१२५॥
 कोटमाहि कोटी-धन थोक, बाहरि ते लाखीणा लोक ।
 प्रागवाट तिहां वासइ रहिउ, नीन मंजि कोटी-धन थयु ॥१२६॥
 घटिउं धन तब भूटी आस, महिता पूरु बाहरि वास ।
 ब्राह्मण भणइ वि[मा]सु चीति, नगर अहारइ पइवी रीति ॥१२७॥

उपई क, उपै म.

१२३. a नेऊ सहस क. तणा ल क. b सोहामणा अ. c पंचताली क, पंचितालीस म. सहस क. 'ज' क म मा नही. वसि क. d पुराण क म. अरथ क. अभसि क.

१२४. a बिहु मली करिउ प्रवाह क; करिउ निरवाल म. b क मां ला b ए c छे. सहस क, सहस म. पोसाल क. c क मां पछी d छे. असिउ क, इश म. निरखु क. निरखिउ म. भनमाल क, भिनमाल म. d छइ यहा म. अने कतु b 'ब्राह्मण तणु करि नरवाह.'

१२५. a कलयुग क, कलियुगि म. b छयल क, छल (पाठांशी छइल) म. c वधि क, विव म. छि म. ग्याति म. d वसवा केर बड, विवेक म.

१२६. a माहि म. -धन म. b बाहरि क; लाखीणा ते बाहरि लोक म. c तिहां वासि रहिउ क, तिहां वासिइ रहिउ म. d -धन म. कहिउ क.

१२७. a घटिउ अ म. b पूरिउ (पाठांशी पूर) म. बाहरि क. c ब्राह्मण क. विमासु क. विमासु म. चीति क, चिति म. d नगरि क. अहारि क. अहारि म. ए छड रीति क.

मध्यरात्रि वोत्रिलुं दुस्र घरह, महालखिमीनुं चितन करह ।
 आची चात लाछि कहइ कथी, ईणइ थानकि तुह भायग नथी ॥ १२८ ॥
 मानि चात तूं महारी यरी, जा थानक बेगि परहरी ।
 गुज्जर देश तणउ सिणगार, गांभू नयर हसि जयकार ॥ १२९ ॥
 तिहां तुं पायेसि घननी कोडि, लाछि-वचनि चालिउ परहोडि ।
 भागु भीनमालथी घसिउ, गणवंतु जई गांभू वसिउ ॥ १३० ॥
 नीना-भंगि नही काई खोडि, नीनइ मैली घननी कोडि ।
 ईणइ भवसरि छाउडउ घणराज, चितइ नयर वसायुं आज ॥ १३१ ॥

दूहा

संवत आठ बिडोत्तरह, जगि जू ठउ वणराज ।
 जई जोइ जंगल यडां, नयर वसावा ठाउ ॥ १३२ ॥
 अणहलीउ गोवालीउ, जंगलि चारह दोर ।
 पतां तेह जि चाउहु, जे जगि पाइह सोर ॥ १३३ ॥

१२८. a दोहलि क, दोहिल म. दुप क म. धरि क. b महालय-
 मीनु क, महालखिमीनु म. करि क. c लाछि बात क म. वही क, काई
 म. d इगि क, एणइ म. थानकि क म. भायग म.

१२९. a मानि म. ते क. माहरी क म. b बेगिह म. परिहरी
 क. c गुज्जर क, गुजरात म. ('देश' म मा नबी.) तणु क. शणगार म.
 d गांभू क, गांभू अ. नगर क, नयरि म. होसि क, हसि म.

१३०. a तु अ, तू म. पामसि क, पामिसि म. c भागंडे म.
 भीलमालथु क, भीलमालथी म. भगु म. d गुणवतु म जे म. गधु म.

१३१. a अग क. नि क. एकू क, इक म b नीनि क, नीनइ
 म. c एणइ क, इगि म. छाउड क म. वणराज म. d चितइ क. नगर
 क, नवू म वसावू म. गाम म.

१३२. a बिडोत्तरि क, विलोत्तरि म. b अग क. ज क. वणराज क.
 वणराज म. c जोइ जे क म. यडा म. d नगर क. ठाय क, ठाय अ.

१३३. b जंगल क. c तेहज क. चाउड (पाठ० श्री चाउड) म.
 d ये म. सोहोर म.

म म योहसि गोवालीमा, आ मस माने घीर ।
 जिण फारणि जंगलि भमु, कहुं होयानुं होर ॥ १३४ ॥
 नगर बसावा सोधीइ, सुंदर रुहुं ठाम ।
 थाकु थानक जोबतां, बडि लीघउ विथाम ॥ १३५ ॥

चउपई

अणहलीउ तब पाछउ बलिउ, वणराजनइ आवीनइ मिलिओ ।
 राजि अम्हारं राखु नाम, तु देखाइं रुहुउ ठाम ॥ १३६ ॥
 आणइ जाल जे देवता, तेहनइ देव घणा सेवता ।
 यह भूमिनु जे रखवाल, ते समरथ छइ सुणि भूपाल ॥ १३७ ॥
 आहेडी आहेडइ चडिउ, आणइ जंगलि आवी पडिउ ।
 करहु सुणहु घाउ कीम, ससलउ तुहि न छाडइ सीम ॥ १३८ ॥
 सरहुउ सणहु दि छइ फाल, ससु सुंहालु नाहुनुं बाल ।
 ससलु साहामुं थई थरहरइ, नासइ करहु कुकर डरइ ॥ १३९ ॥

१३४ a भीहसि म b अ म मुस क माने म c जेणि क, '
 जिणि म जंगल क भमु म d कहू क म हीआनउ क, हैआनु म

१३५ b रुहु क म ठाम म c थकउ म थानिक क जौयता
 क d बड क लीघु क म विथाम म

चुपई क, चुपै म

१३५ a वणराजानि क म आवी क म मलिउ क c राज क.
 राय म अम्हारु म नाम म d देवाइ म सारु क, रुहु म ठाम म

१३७ a जालि क, जाणइ (पाठा० बी ठाणइ) म b जेहनि
 क c ठामनु क भूमिना म ये म d तेह क छि म

१३८ a आहेडी आहेडि क चटिउ क c सणहु क सुणहु म
 धायु क म सीम म. d ससलु क, ससलइ म छडि क, छांरी म
 सीम म

१३९ a सरहु क म सुणहु क म दिइ म छि क b सुंहालु
 क, सुहालउ म नाहुनु क, नाहानु म c साहसु क, साहामु म ये म
 थरथरइ क, नि थसइ म. d नासि क, नाहासइ म थरडि क, करहु म
 कुकर क, कुकर म डरइ म

घात हुई ते घनह मझारि, कुतिग जोर घडी बिचारि ।
 आती सीम ते आविउ ससु. भलुं नगर ते पाटण वसउं ॥१४०॥
 भालेखी गढ पायु दिख, राजन मोटा मंदिर कीच । -
 अणहलीभानइ नामि असिउं, अणहलवाइ पाटण वसिउं ॥१४१॥
 ठाम ठामना व्यवहारीया, परदेसी जे घखारीआ ।
 ते तेडी वास्या भावाशि, पायक राख्या मोटइ प्राशि ॥ १४२ ॥
 नीन मंत्रि गांभू जाणीउ, बेटा लहिर सहित आणीउ ।
 राजिकाजि बडिलु वापरिउ, लहिर देखी वंडनायक करिउ ॥१४३॥
 लखइ लहिर लहिर आपणी, बेगि गयु वंध्याचल भणी ।
 गरथ वडइ गजघट लांवीउ, राजा तिहां सनमुख आवीउ ॥१४४॥
 साढ्यले दीधउं मेलाण, गज देखी रा थयु हराण ।
 सांझ थकु तिहां किछ पसाउ, लोक भणइ न बरासिउ राउ ॥१४५॥

१४०. a हुई क, होई म. एक, इ म. मझारि क. b जोयु क, जोयू म. विचारि क म. c आणी म. सीमि क, सीमिइ म. ['ते' क म मां नथी.] आवइ म. ससु म. d भलु म. ['ने क म मां नथी.] पुरपाटण क म. वसिउ क, वसउ म.

१४१ b राजहर म. रुआ क. कीछ क, किछ म. c अणहली-आमि क म. नामि क, नामिइ म. इय म. d अणहलवाइ म. वसिउ क, वसिउ म.

१४२. a ठाम ठामना क. व्यवहारीआ क. b जे परिदेसी क, जे परदेसी म. वखारीया म. c वाशा आवाशि म. d मोटा प्राशि म.

१४३. a मंत्र क. गांभू क. b बेटा म. लहिर क. आवीउ क, आणीउ म. c राजकाजि म. d मुख ('दीप'ने स्थाने) क वंडनायक क म (ममां पाठोधी 'वंडनायक'). करिउ म.

१४४. a लखइ क. लील लहिर क. आपणी क b विघारचल क. c वडि क. त्याविउ म. d तु राजा सनमुख आवीउ क, तु राजा सन्मुख भांवीउ म.

१४५. a साढ्यले क, सांढ्यले म. दीधु क, जीधू म. मेलाण क, मेहलाण म. b राय क. थियु क. हराण म. c साढ्यले दीधु सपराय क, साढ्यले तव बिछ पसाइ म. d भणि क. बरासिउ अ, बरासिउ म. राय क, राइ म.

चिहुं दिशि महीत लि[टि]रानइ चडया, टंकसाल सोनईया पडया।
टंकसाल कीधी आपणी, राजन मया करइ छइ घणी ॥ १४६ ॥

श्रीवनराज वियगत हऊ, जोगराज पटोघर थयु ।
जोगराजनुं पतीऊं आऊ, रत्नादित्य ते तय हउ राय ॥ १४७ ॥

रत्नादित्य आयनइ घाटि घयरसिंह राय बइठउ पाटि ।
चिहु पाटे चालिउ हूउ, बडनायक ते लहिर जि हउ ॥ १४८ ॥

लहिर-पुत्र हउ सादस धीर, बडइ बडउ वीरातन धीर ।
वीरनामि बेटउ ऊछरइ, पाप भणी पगलां नवि भरइ ॥ १४९ ॥

धीर कुमर गेहड़ी मझारि, धीरभती परणावि नारि ।
राजकाज छंडया व्यापार मन सुखइ मंडइ व्यवहार ॥ १५० ॥

उभयकाल पडिरुमणउं करइ, पूजा ध्यान धर्मनुं घरइ ।
न करइ प्रेम पीभारी ताति, धीनयकार जपर दिनराति ॥ १५१ ॥

१४६. a चिहु दसि क गुहुत क म लहिरनि क म चडया म
b टंकसालि क, टंकसालि म. सोनईया क, सोनईया म. c टंकसाल सोना
कीधी आपणी क d करइ व, करि म. छि म

१४७. a श्रीवनराज क भयु क, हूउ म b योगराज क. पटोघर
क म c योगराजनु क, जोगराजनु म पहुतु क, पतिउ म आय क,
राज म d रत्नादित्य अ हूउ तवि राय क, हूउ तव राज म

१४८. a आयनि क म b बयरसिंह क, बजरसिंह म c रा म
बइठउ क, बिठउ म d चिउ क, चिहु म. हे पाटे क, ए पाटे म. चाल
क d डडनायक क लहिरज क म.

१४९. a हूउ म b धीरि बड क, बरइ बड म वीरातनि म. c
नामि म. ऊछरइ म d नवि पगलां म, पगला अ

१५०. a गेहड़ी क. b परणावु क, परणाविउ म c छंडया क
म. व्यापार क d मनि सुखि क, मन सुखइ म भाडिउ क, भाडिउ म

१५१. a उभयकाल पडिरुमणु क b धम्म ध्याननु अ, ध्यान
धरमनु क, ध्यान धरमनु म. धरि क. c करि क पीभारी म जपि
दिनराति क.

वीरमती रहि प्रीयनइ हेजइ, अन्न दिवसि पुढी छइ सेजिइ ।
मनि चितइ मुझ प्रीयनुं मान, पणि घर सुनुं विण-संतान ॥१५२॥

आवी निद्रा रयणीमाहि, सुपन लइइ वीरमती माइ ।
जाणइ देवि आप्यां कमल, मइ पूज्या तीर्थकर विमल ॥ १५३ ॥

जागी सपन लही ते सती, प्रीय आगलि आवी मलपती ।
कही सपन तय हरखिउ कंत अह एक पुत्र होसइ पुण्यवंत ॥१५४॥

उत्तम गर्भ उदरि अवरिउ, दश मसवाडा ऊवरि धरिउ ।
जाणइ जिणवर-पूजा करुं, देउल अवनि पढयां उदरुं ॥ १५५ ॥

भगति कवं गुरु गुरुणी तणी, संतोखुं सवि सोहासणी ।
जाणइ जाउं सेजुंजयात्रा जाणइ दान दीउं सुपात्रि ॥ १५६ ॥

जे जे करीआ मनोरथ अंगि, ते प्रीय पहुचाइया मनरंगि ।
पुत्र प्रसखिउ हुउ सहिकार, आविउ ज्ञाति तणउ सिणगार ॥१५७॥

१५२. a रहि क. प्रीउनि क, प्रीयनि म. हेजि क म. b अन्न क.
दिवस क, दिवसि म. छि म. सेजि क म. c खंइ क. मझ म. प्रीऊनां
क, प्रीयनू म. 'नाम' म. d पण म. सुनु क म. यण. क. संतान म

१५३. a माहि म. b सपन क, सपन म. भाय क. c जांगि म.
आल्या देवि क, देवि आप्यां म. d मिइ म. तिथकर म.

१५४. a सपन म. सही ('सती'ने स्थाने) क. वीरमती ('ते सती'ने
स्थाने) म. b प्रीऊ क. गहिगही क. c कहिउ क म. सुपन म. हरिखिउ
क. d अह क, अम म. कुलि पुत्र होसि क. कुलि पुत्र हसि म.

१५५. a दश क म. पूर क. ऊवरिइ म. c जाणइ म. जिनवर
क म. d देउल क. अवर क म. पढया क. कयर क, उदरुं म.

१५६. a करु म. गुरुगुरुणी क म. b संतोखु क म. सोहासणी
म. c जाणइ म. सेजुंजि क, सजुनव म. यात्र क, जात्र म. d जाणइ म.
दीजइ दान क, देउ दान म. सपात्रि अ, सपात्र क, सुपात्र म.

१५७. a करी क, कर्या म. b प्रीऊ क, प्रीय म. पहुचाइ क,
पुहचाइया म. भनि रंगि क, सवि रंगि म. c प्रसखिउ पुत्र म. हुउ म. जयकार
क म. d आविउ म. न्याति म. तणु क. सणिगार क, सणगार म.

जोसी लगन जोइ जे जाण, उद्यवंत छइ मूरति भाण ।
 शसिहर दशमइ घरि आपणइ, उच्च ठामि गुरु गुरुभडि भणइ ॥ १५८ ॥
 पूर प्रह सवि नीचइ ठाय, उत्तम उच्च पढया छइ माइ ।
 छठइ मंगल जमलु राहु, वयरीनइ सिरि डावउ पाय ॥ १५९ ॥
 लगन महर[र]त बेलां मान, कह ठाकुर होसइ परधान ।
 संतोषिउ जोसी घरि गयु, जन्मयोगि करमइ तु कहिउ ॥ १६० ॥

ढाल लोकीक पवाडालु

ल्यावइ रे लक्ष वधामणां, करइ भामणां रे भोला कुअर काजि तु ।
 अहिवि दीइ भासीसही, होज्यो चडतु भरे प्रतापि तुह राजि तु ॥
 जोउ जोउ० ॥ १६१ ॥

१५८. a जोशी म. लगनु क. लगन म. जाइ क. जाण म. b मूरति छइ क. छि, मूरति म भाण म. c ससिहर क, शसिहर म. दसमि क, दससु म आपणा अ. d उच्च क. ठाम क, ठामि म. गुरुभडि क, गुरुभडि म.

१५९. a मूर म. ठाइ म. b उत्तम क. उच्च क पडि क छि म माय क. c म मा अही कुडली आपी छे. छठइ अ, छठइ म. d वयरीनि क, विरीनि म. सवि क. शरि म. डावु क म पाउ म.

१६०. a लगन म. महरत क, महरत म. बेला क म मान म. b कि म. कि होसि क, कि हसि म. प्रधान क, प्रधान म. c संतोषु क. जोशी म. d जन्मयोग म. करि महितु क, महितानि म

ढाल लोकीक पवाडाली म.

१६१. a ल्यावइ रे क, ल्यावइ रे म वधामणा अ क b करि क. भामणा रे अ कुअरनि केव तु क, भला कुअर (पाठ० श्री 'कुअर नइ') काजि तु म c अहिव क. d हुयो क, हुज्यो म चडतुह रे प्रताप क. चडतु प्रताप म तुम्ह क. राज क, राजि म

जोड जोड विमल-जनम हुड, जोड जोड रे हुमा त्रिभुवन जाण तु ।
जोड जोड नाम विमल ठविड, ए तु वागिला रे जागि ढोल नीसाण तु ॥
जोड जोड० ॥ १६२ ॥

उट्टी गूडी पटुलडी. त्राटले बांधीमां तोरण वारि तु ।
नाटक नवरस खेलती, ए तु नाचइ छइ नाहो अपहरा बाल तु ॥
जोड जोड० ॥ १६३ ॥

करी घडीआई थांकडी, ए तु आंकडीआ लडे आंगले रंग तु ।
वेढला लालडीआ लडा, ए तु गालडा लालडा बाहीप बंग तु ॥
जोड जोड० ॥ १६४ ॥

दिन दिन दान दीजइ घर्णा, ए तु कापडां कैतलां काकीनइ देस तु ।
अमीसरणइ मांडघइ, ए तु सुंडले साजण फोफल देसि तु ॥
जोड जोड० ॥ १६५ ॥

१६२ a जन्म क हुड रे म b जूड जूड रे क. हुमा क,
हौमा म त्रिभुवन क त्रिभुवनि म जाणि क c नाम म ठविड म. d
वागीआ क, वागिला रे म. जागीआ क, जागिला म नीसाण म. जूड० क

१६३. a रुडी क म. वै रुडी क. पटुलडी क पटकुलनी म b
बाधीआ म, तोरण बाधीआ क, बाधीया म c पेतीइ क [ए तु' म मा
नयी] नान्ही म बाल तु म d ए तु बावीइ रे रंगि रुडीय रदि तु क.
(... रुडी रिदि तु म.)

१६४. a वाकसी क. b आकडीआ क लड क, आलडी म. आगला
क आगलि म रंगि म c लालडीयालडा म d 'ए तु क मा नशी जूड०
क. [म मा कडी १६६ मी छे, क मा पण १६६ मी छे].

१६५ a दिनि दिनि म b ए ता क कपडा रे क, पाठा०यी
'कापडा रे' म वेत्था म. काकीनि क म देस क, रेशि म c अमीअ
म सरइ क, शिरु म एणि बाडवि क, एणइ मांडगइ म. d सुंडले क म
साजिण क, गालनी म देसि म. जूड क. [b c d म मा १६६मां छे,
जा लां नयी]

फईअर दीजइ फूटडी, ए तु आपणा पुत्र तणी प्रसिद्धि तु ।
सात खेत्र सोदावीइ, ए तु वावीइ रे रुडी रगि रद्धि तु ॥
जोउ जोउ० ॥ १६६ ॥

माउले मोजडी मोकली, ए तु रे जडी रत्ननि टोपी उत्तम तु ।
टीलइ त्रिभोवन मोहीऊ ए तु जोईऊ सोहीउ अद्भुत अग तु ॥
जोउ जोउ० ॥ १६७ ॥

जग माइया जगि जागता, ए तु मागता मनह मनोरथ पूरि तु ।
भोजिन साजन सामटा भामटा केलया कूर कपूर तु ॥
जोउ जोउ० ॥ १६८ ॥

गुल नइ घृत घणा लाहीइ, ए तु वाहीइ अन्न अवारीय आज तु ।
पुत्रजन्म राउ जाणीउ, भलु वाणीउ वीरनइ विमल धरि आज तु ॥
जोउ जोउ० ॥ १६९ ॥

लोक तणा लख जोइसइ भलु सोहसि तु हसइ रुमडउ राज तु ।
वीर पुत्र घोलाघिया ए तु आविया राउ करइ अगाज तु ॥
जोउ जोउ० १७० ॥

१६६ a फैअर क c सातइ म d रंगि रद्धि म रिद्धि म
[b c d क मा अही नथी ते उपरनी १६५ मा छे]

१६७ a माउला क मोकलि मोखी क b तु रेउ जडी रत्नने ते
टोपीउ तग तु क ए तु उमलीए रचिउ टोपीनु तुंग तु म c त्रिभुवन क
मोहीउ क म d जोइउ क म सोहीउ क उद्भूत क, 'उद्भूत म जूउ क

१६८ a यग म माइया क जागता अ b मागता रे क पूर तु
क c भोजन क म सामटा क सामटा म d भामटा अ तु रे भामग क,
ए तु भामटा म केलया अ 'जूउ क

१६९. a गुल नि म घणा म b अन क अवारी क, अवारीय
म रेउ तु अ, पाठा०थी राज तु' म c जनम म राइ क जाणीउ म
d भलउ क, भलु म वाणीउ म वीरनि क म विमलि म जूउ क

१७०. a लोक तणा म लख क म जोइसि क जोइसि म b
भलु सोहसि म जो क म हसि क हसि म रुमड क रुमड म
c वीरनु म d आववा राय क करि क जूउ क

चस्तु

पुत्र जनमिउ पुत्र जनमिउ वीर-धरि विमल ।

ढमढ[म] ढोल ढमकीया, पंच शब्द नीसाण वजइ ।

नवरस नाटक खेलीइ, भरह-भेद वरमल गजइ ।

जन्म-लगन रलीआमणउ, राजजोग तेणइ ठामि ।

मंत्रिमुकुट मोटउ हुसइ कह कय मोटउ राय ॥ १७१ ॥

[चउपई]

खंडि खंडि छइ, मति, निरमली, भणतां गुणतां संपति मली ।

मुनि लावण्यसमयची घाणी, पतलइ ग्रीनु खंड, वखाणि ॥ १७२ ॥

इति विमलमंत्रिमनो[हर]प्रबंधे नवखंडे कलिकालवर्णन उत्तमो-
उत्तम गणधर प्रभावक पुरुष नामो(उ)च्चार मदावीरचरित्र विमल-
जन्ममहोत्सव । मंगलवर्णनो [नाम] तृतीय खंड समाप्त ॥ ३ ॥

चस्तु क.

१७१ c ढमढमें क मं. ढमकीया क, ढमकीया म. d शब्द क

नीसाहाण म गजइ मं. e पेतीइ क. पेपीइ म. f भेदि म. वर मेरवि
क. मेरिभ म. जइ क. वजइ म. g जनम म. खणि क, लग्न म. रली-
आमण क, रलीआमणउ म. h राजियोगि क, राजयोग म तीणइ क
होणइ म. ठाय क, ठाइ म. i मुगट क म. हांसि क, हांसि म. j कह को
क म राई म.

१७२ a पडि क. नरमली क. b भणता गुणता संपदि बली क
c मनि क. लाव्यणसमयची क. घाणि क d एतलि क म. ग्रीजउ क,
ग्रीनु म. पंड क म. वखाणि क, वखाणि म.

पुष्पिकाओः—

न इति धी पंडित लाव्यणसमय घाणि-कृते विमलमन मनोहर प्रगट प्रवच
नवरंग नव पटे त्रितीय पड संपूर्ण क,

इति विमलप्रबंधे नव पटे कलिकाल-वर्णन, उत्तमोत्तम प्रभावक पुरुष
नामोच्चारण, नीन, लहिर, वीरचरित्र, विमलजन्ममहोत्सव मंगलगानवर्णन
तृतीय पड ॥ ३ ॥ श्री । श्री । श्री । म

क मां अ ॥ श्री ॥ छ ॥ श्री ॥ 'ग्रीनु पड' बाजुमा हांसियामा छे.

खंड ४

दिन दिन बाघइ विमलकुमार, अहनिशि अंगि विमल आचार ।
हरसि माता हुलावती, विमल वाणि बोलेइ भावती ॥ १ ॥

विमल कुंभर पुढइ पालणइ, मा हींदोलइ ऊलट घणइ ।
हालरुढे हुलावइ बाल, क्षणि क्षणि आवी करइ संभाल ॥ २ ॥

बीज तणेंउ जिम बाघइ चंद, बाघइ विमल-हीइ आणंद ।
जे बोल्या लक्षण बग्रीस, विमल-अंगि सोहर निसिदीस ॥ ३ ॥

सत रक छइ उन्नत मिली, सूक्ष्म पंच दीर्घ ते धली ।
त्रिणि विपुल त्रिणि लघु गंभीर, लक्षण बग्रीसइ ते वीर ॥ ४ ॥

हाथ-पाय-तलि लोचन-भति, अघर होठ बोल्या एकंति ।
जिह्वा तालू बीस नख रहिया, सात रक सामुद्रकि कहिया ॥ ५ ॥

कक्षा कूख नाक नइ द्रीउं, संघ ललाट सरीखुं कहिउं ।
छ उन्नत भायगनु घणी, प वाणी सामुद्रक तणी ॥ ६ ॥

यह सुवच ॥ म ॥

१. a दिनि दिनि म. b अहिनस क. c हरपिह म d वाणि म.
बोलि म.

२. a कुमर म. b हींदोलि क. हींदोलि म. c हालरुढि क, हालरुढे
म. हुलावि म. d घ्यणि घ्यणि क. करि क म.

३. a तणु क. विम क. वम म. b लही म. बोल्या म. d सोहि
क म. नखदीस क, निसिदीस म.

४. a छ क म उन्नत भली क. b लम क. c त्रिणि क. त्रिणि क.
लघु म d बग्रीस क, बग्रीसउ म.

५. a तल क म. भति अ. b जघुर क. c ताल क. नय क म.
कहिया म, रिखा क, रहइ म. d सामुद्रक क, सामुद्रिक म. कक्षा क, बहर म.

६. a बघ्या क. नाक नि क म. हेऊं क, दिउं म. b सरीख क,
सरीखू म. कक्षा क, कहिउं म. c छउ उन्नत क. d वाणी म. सामुद्रिक म.

बाहु नेत्र नद अंतर्जालु, नाश घणुं अंतर प्रधान ।

पंच दीर्घ सामुद्रिक कहिह, ते जसवाउ अनंतु लहइ ॥ ७ ॥

अंगुल-पर्य दंत नख वाल, सूक्ष्म देह पंच सुकुमाल ।

लक्षण पंच जिह्वा सिरि होइ, सामुद्रिक सोमानी सोइ ॥ ८ ॥

मोटउ मस्तक विपुल ललाट हृदयस्थल ते पुहुलुं पाट ।

सामुद्रिक बोलइ सन्मुखी, ते नर सदा समुद्रतु सुखी ॥ ९ ॥

कलस कमंडल कमल मयूर, पुष्प वृक्ष वारिधितुं पूर ।

अष्टापद अकुश अभिराम, चामर छुपम सिंह श्रीदाम ॥ १० ॥

भीगृह आसीसु गिरि छत्र, धज चामर जव बावि पवित्र ।

मकर मत्स्य रथ शुक साधीउ, काळ्य शंख शुक्ति हाथीउ ॥ ११ ॥

७ a बाहु क नेत्र बि व म अंतरजाल क, अतर्जाल अ b
नाश क, घण क घणउ म अतर क, अतर म c सामुद्रिक क, सामुद्रिक
अ कहइ क म d जसवाय क म पणेर क

८ अंगुल क, अंगुलि म b देह अति हि क देह चर म c जेहा
क देह म सिर क, वारि म हाय क d सामुद्रिक क, सामुद्रिक अ सोय क

आ कड़ी पछी क म मा १ कड़ी वधु —

जय लष ग्रीवा लघुमानि प्रथवीपति कह हुइ प्रधान ।

सत्य नाभि नह स्वर गभीर, सामुद्रिक बोलउ ते बीर ॥ ९ ॥ क

a लय म मान म b प्रथवीपति म ते म प्रधान म c सत्त्व म वि म
d सामुद्रिक म ते बोलिउ म

९ a मोटउ अ म, मोटु क मुस्तक क लाट क b हृदयस्थल क
पहुल क, पुहल म c सामुद्रिक क, सामुद्रिक अ बोलि क सन्मुखी क
समुद्रतु क म तपी क

१० a कलश म b पुष्प क, पुष्प म वारधन क वारिधन म c
अभिराम म d स्वस्तिक छुपम सह श्री क, चामर छत्र छुपम श्रीदाम म

११ a भीगृहि म गरि क बाजि विचत्र क b मुख्य क,
मच्छ म

तोरण तुरीय थाल अमिपेक, सर कुंडल श्रीवत्स घवेक ।

चज्रबंध नह मणिबंध, बोल्या ऊरध रेखा प्रबंध ॥ १२ ॥

हाथ पाय-रेखा जेह तणी, ईणइ आकारि दीसइ घणी ।

जु बग्रीसइ पूरां नंग, नर लक्षण बग्री[स] सुवंग ॥ १३ ॥

पहिलां लक्ष्णे शयरनां कहियां, आ लक्षण रेखानां जूमां ।

बग्रीस बोल्यां बहु मेदइ, लक्षण ग्रीछइ चडइ छेदि ॥ १४ ॥

पह लक्षण सामुद्रिक तणां, जु सिरि लहीइ थोडां घणां ।

तुहइ ते नर नही समानि, जई पयइइ प्रथवीपति कानि ॥ १५ ॥

सिरनुं मंडन मुख सोहीइ, मुख-मंडन नाशिका जोईइ ।

तेहथी निरतां निरखुं नयण, चंद सूर सरिखां बि रयण ॥ १६ ॥

१२. a तुरी क म. अमिपेक क b सरि क b श्रीवत्स क, श्रीवत्स अ. विशेष क, विवेक म. ॥ नि म. नावीबध क, नावीबध म. d बोल्या क. उरध क रेप क म

१३ a येह म b एणि क, इणि म. आकारिइ म. दीसि क c जउ क बग्रीसि क. पूरा म d बग्रीसु म सचंग क, चंग म ।

१४. a पहिला अ सरिना क, शरना म. कहिया अ, हुआ क, कया म. b अ क लप्यण क रेपाना अ म जूआ अ. c बग्रीसि क. बोल्या अ क बहु क, बिहू म. मेदि क म लप्यण क ग्रीछउ क म विछेदि क म.

१५. a ए क म सामुद्रिक अ b सरि क, शरि म. थोडा घणा अ क c हुइ नर ते नही सामानि क, तुहि म; सामानि म. d जै म. पइसइ क प्रथिवीपति म. कानि म

१६. a शरनु क, सिरनु म मण्डन क जोईइ क म. b मुख मण्डन क म. नाकि क, नाविइ म मोहीइ क म c नरता क. नरपु क d सूरि क, सूर म सरपा क, शरपा म वे नयण अ.

क म मा आ बढी पछी १ वधुः—

पहिलु जोईइ विपुनु वान, तेह पाइनु तेज प्रधान ।

तेह थकी सर बोलिउ सार, सरसत्त्व जगत्र आधार ॥ १८ ॥ क

a पहिलु म वपुनु म. b पाहिइ तनु तेज म c थकी स्वर म. d स्वरपी सर्व जगत्र आधार म.

राते लोचनि रामा घणी, पोले पद्मनि पामद घणी ।
लंघ बाहु ठकराई लहइ, सर पुष्टुं ते सुखि गहगहइ ॥ १७ ॥
हृदय चिलासो भोगी नलु, मस्तकि मोटइ भूपति भलु ।
पहुली कटि नइ पाय विशाल, यह बेटा सुख सुंदर सार ॥ १८ ॥
आखि सतेजी कहइ सोभाग, दंत सार भोजन भाग ।
चंप सनेह सेजि सुकुमाल, चरण नेहि चडण चउसाल ॥ १९ ॥
पुरख समी जल-कुंडी भरइ जोनि नर वइसारी करी ।
द्रोण-नीर जउ ऊछउ थाइ, मागोपेत पुरुष कहाइ ॥ २० ॥
गणतां जे पहुचइ जेह तणां, अटोत्तर अंगुल आपणां ।
शाल तणउ साधु संकेत, थोलिउ पुरुष-प्रमाणोपेत ॥ २१ ॥

१७. b पदमा क म c नाहू ठकराई क d शिरपु क, शरि म.
पुष्ट क, पुष्ट म. d गिहगिह क.

१८. a मिशले क, विसाले म निल क, निल म b मस्तक म.
भलु म c पहुलि क पहुली म कटि नि म. d सदा रशाल क, सदा
रसाल म

१९ a आपि अ, अपि क म सनेहि क म करि क कहि म.
b दते म सार भोजननु क c सनेही क, सनेहि म सकमाल क d
सनेहि क म चुशाल क चुसाल म आ पछी क म मा १ वधुः—

काम पापइ जे काठा पाणि, बाहन वण कमि कोमल जाणि ।
वाणी सरस वयण ऊचरइ तेहना भाग्य भुवनि वस्तरिइ ॥ २१ ॥ क
a काम पपिइ म b बाहन विण कम कोमल जाणि म c वाणी म.
d तेहना म वस्तरइ म

२० a पुरख क कुडी अ, कूडी म भरी क म b जोइ क, जोय
म. विइसारी क विसारी म. c जु म उछ क, उछउ म d कहिनाइ म.

२१. a गुणता क जउ क, जु म पहुचइ क, पहुचइ म. तणा
क म. b अटोत्तर म आपणा क म c तणु क. साचउ म d बोव्यु म
प्रमाणउ म.

सामुद्रिकनां लक्षण सवां, अंगि दीसइ लक्षण अभिनवां ।
 दासि-न दया मया नही पार, विमल कुमार ते गुणभंडार ॥ २२ ॥
 सरल नाक सिंग दीवा तणी, दंतपंत करि मुगतामणी ।
 राती जीह अधूर-गुण घणु, जाणुं रंग प्रवाली तणउ ॥ २३ ॥
 पूर्णचंद्र अधिक मुखचटउ कटि लंकित केसरी चटउ ।
 लंघ कर्ण नइ सोधनवर्ण, चिह्नि युगलां पहिरां आभर्ण ॥ २४ ॥
 घालंक घाल सरीसु रमइ, पुहुतु बेगि घरस पांचमइ ।
 केथु कीजइ मूरैय पुत्र विद्या विण नवि रहइ घरसूत्र ॥ २५ ॥
 विद्या रूप करूपइ केही विद्या धन छानुं छइ संडी ।
 चोर चरार न लेई सकइ नवि सीदाइ विद्या थकइ ॥ २६ ॥

२१. a 'सामुद्रिकना अ क लक्षण कथा हवा क. b दीसि अंगि अधिक अभिनवां क, छइ अधिक अंगिनइ अभिनवा म. c कुमार क. गुणइ क २२ मी वही पछी का म मा २ कही वधु:—

आधा शशिहर सरपू भाल, पञ्चप्रमाण लोचन सविशाल ।

कैमलोदर सुंदर हठ वध, सरल बाहू तणा ये वध ॥ २६ ॥ क

a शशिहर शरपू म b पाठांवी एण 'प्रमाण' म सुविशाल म c सुंदर म d बाहू म.

काला कुतल कोमल पाय, जाही जघ, पट्टला पाय ।

कोट वधनइ आवी अइइ, बाकी भमहि धनुषतिउ भइइ ॥ २७ ॥ क

a कोमल कुतल म. b पटच्छा पाय म c वधनि आवी मिलइ म. धनुषतिउ मिलइ म

२२. a सग 'क, शग म. b दंतपति क, दंतपति म. c अपुर क, अपुरे म. गण क. घणउ क, घणउ म d जाने क, जाने म.

२४. a पूरणचंद क शरपु म मुखचटउ क, मुहुवटु म b कटितटि लकज दीसि कटउ क कटितु लक किहि कवि विशु म c वर्ण मिइ 'क, वर्ण नि म. सोवर्ण म d जिहि क यहि म पहिरया क, पहियां म

२५. a वाला म सरीसु क, सरिसु म. रमइ क b पुहुतु क, पुहुतु म. पांचमइ क, पंचमइ म. c केथउ म पूत्र म. d वण क, न क म रहि क

२६. a करुपना क, करुपा म b छानू क, छानू म छि म. d वधा थकइ क.

गाम नगर पामइ परदेश, विद्या मानइ नगरनरेस ।
 विद्या थकी बाघइ असवाय, विद्या सवि संयोग उपाय ॥ २७ ॥
 नृपथी मोटउ विद्यावंत, ठाकुर-ठामि मान लहंत ।
 विद्यावंत जिहां जिहां जाइ, तिहां तिहां मान घणेरं थाइ ॥ २८ ॥
 जेहनइ दूझइ विद्या गाइ तेहनइ नही अणूरं माइ ।
 जां जीघइ तां दूझइ खरी, मूआ पछी विसूकइ सहरी ॥ २९ ॥
 पंच घरस घेटउ लालीइ दशमइ नेसालइ संभालीइ ।
 घरस खोलमइ जईनइ रहिउ, बेटु मित्र समानउ कहिउ ॥ ३० ॥
 करइ सजाइ घरि आपणइ, जिम घेटउ नेसालइ भणइ ।
 महूरत पूछइ पडित पासि, चडिउ महोत्सव मन-उल्हासि ॥ ३१ ॥
 तेही महाजन दीधउ मान, आरोगाधी आप्यां पान ।
 भरिउ रूंप खूणालु खरु, वीरइ झाझु कीधउ वरु ॥ ३२ ॥

२७. a गाम म. पामइ म. परदेश म. b क्या म. पामइ अ,
 मानइ म. नगरनरेश क. विद्याथी क. बसवाय क म. d सबै म. संयोग क.

२८. a बघावत क. b ठामि ज क. ठामि जि. म. मान म. लहति
 क. c जिहा जाय क d तिहा तिहा क. मान म. घणेर क म. नाहि क.
 माहि म.

२९. a जेहनि क, जेहनइ म. दूझि क b तेहनइ क. नहि म.
 अहीण क, अहीणउ म. कहिवाइ म. c जा क वा क म दूझि क दूमइ
 (पाठा० थी दूझइ) म. रही क म. d मूआ म. पछि क. वसूकि क,
 विसूकइ म.

३०. a पंच क म. b दस क म. नेशालि क, नेशाल म. c
 खोलमि क. पधि क, पधिइ म. d बटु अ, मोटा क, बेटउ म. समानु क.

३१. a वरु क म. b यिम क, यम म. नेशालि क, नेशाल म.
 c महूरत क म. पूछउ क पूछउ म. पासि म. d बडइ क, बडि म.
 महोत्सव क महोत्सवि म. मनि क. उल्हासि म.

३२. a 'महाजन क म. दीघा क, दीघू म. मान म. b आप्या
 क म. पान म. c पूणाल क, पूणालउ म. d वीरि क, वीरिइ म. झाझउ
 क म. कीधु म.

तुरीय पल्हाणी थयु असवार, भोजिग भाट भणइ जयकार ।

माथइ पाटी रूपा तणी, करि खडीउ सोचिन-लेखिणी ॥ ३३ ॥

गाइ कामिणि करइ टकोल, वहस्यां कुंअर तणां कपोल ।

धरीयां छत्र चमर बिहु पासि, पुहुता पंडितनइ आवासि ॥ ३४ ॥

पहिलु शरशति करइ जुहार, कंठि ठवइ पकाउलि हार ।

पछइ लागइ पंडित-पाइ, मागइ विद्या विनय-पसाय ॥ ३५ ॥

मेल्हइ खीरोदक दशवीस, पंडथानइ भनि हुई जमीस ।

पंडित प्रथम भणावइ भले, नेसालीउ ते जीव नसले ॥ ३६ ॥

फूली खडीया कोला भरया, नेसालीमा अवर परिघरया ।

विद्यानु कीधउ आरंभ, योग्य महु रतना सधि खंभ ॥ ३७ ॥

पुण्य नक्षत्र दशमी गुरुवार, लगन चराचर थंश विचार ।

शशि दशमु दशमु रवियोग, नहि भद्रा भरणीनु भोग ॥ ३८ ॥

३३. a तुरी क, तुरि म पल्हाणी म. थियु क, थिउ म. b भोजिग क. भोजिक म. भट अ करि क, करइ म. d सोचन क. लेखाणी क म.

३४. a कामिनि क, कामिणि म. करि क. b वहित्यां क. विहित्यां म. कुंअरतणा क, कुअरतणां म. c धरीयां क, धरइ म. चामर क म. वहु क, बिहु म. पासि क, पाशि म. d पुहुता क. पंडितनि म. आवासि म.

३५. a पहिलु क, पहिल म. सरशति क म. करिउ क म. b ठवी क, ठविउ म. c पछइ म. लागु पंडितने. पाय क. d पसाइ म.

३६. a मेल्हां क, मेहली म. पीरोदक क म. दशवीस क म. b पंडथानि म. हुई म. c भणावि क. d ['ते' क म मां नही] नेसले क, नीसले म.

३७. a भयां म. b नेसालीमा क, नेसालीया म. परवर्या म. c कीयुं म. d जोव्यो महूर्तना क, जोइ महूर्तना म. थिर क. थंभ क म.

३८. a पुण्य म. नक्षत्र क. दशमी क म. गुरुवार क. b लगन म. चचारि क. c शशि क. दशमु क म. d नही क म. भरणी गद्गानु म.

विद्या आरंभी घरि गयु, दिनि दिनि भगवा उछक थयु ।
 सकल सूत्र सीख्या सवि अंक, वहिला लाघा लपिना लंक ॥४९॥
 जाणइ प्राकृत संस्कृत[त] सुधी, जाणइ सूरसेन मागधी ।
 पैशाची अपभ्रंशी बली, घतलइ ए ॥ भाषा मिली ॥ ४० ॥
 नारि पुरुष हय गज वृष छत्र, कुर्कट कामिणि मणि सुपवित्र ।
 वड खडग सवि लक्षण सद्धि, विद्या चास्तु विचारी लहइ ॥ ४१ ॥
 चक्र शंकट नइ गुरुड व्यूह, जाणइ रमीअ रमाइइ जूह ।
 राजनीति जाणइ जिनधम्म, जाणइ कनकरूपसिद्धि-कम्म ॥ ४२ ॥

१. ३९. a आरंभीनि क b दन दन क. उत्तक म. c सीष्या क म.
 d लिपिना म अंक अ

आ पछी क म मा १ वधु —

छद भुजगम प्रयाति । क । भुजग प्रयात छद । म । *

तरे हस लिपि भूतनइ, मत्त यक्ष राक्षसी ।

उडकीडी नदी नागरी, पारसी वाणका लाइ लिपि ।

मूलदे सधवी यामनी, तोरकी प्राविडी मालवी ॥ ४५ ॥ क

a तरे हस लिपि भूता म b अनिमित्त यक्ष राक्षसी म c उडि म d वाणकी
 लाइ म e मौलदे सिधवी म. f नारकी म.

* ए पछी म मा ए मतलबहु पाददीपमा लख्यु छे के मूल प्रतमा भा
 छंद नधी, बीजी ने प्रतीमाधी आ उतायु छे

चुपर । क ।

४०. a जाणइ म. संस्कृत प्राकृत क, संस्कृत प्राकृत म. शुद्ध म.

b जाणइ म. सौरसेन क, सौरसेनि म. भागद म. c पिशाची क. अपभ्रंशी
 क, अपभ्रंशी म. d एतलि क भली क, बली अ.

४१ a गज म b कर्कट क सामणि क, कामिणि म. मण क.

c वड क लहइ क म. d वस्तु वचारी क कहइ क म.

४२. a शंकट निइ क, शंकट नि म. गुरुड क, गुरुड म. व्यूह म.

b जाणइ म. रमी क म रमाणइ अ, रमावी क म जूअ क म c जाणइ
 निरुपम क, जाणइ जिनधर्म म d जाणइ म सद्धि क जिनि म

मंत्र तंत्र ओखध ते जडो, जाणइ ढाकिणि शाकिणि नही ।
जाणइ नारि-संग भोगवी, जाणइ जे सेवक जोगवी ॥ ४३ ॥

जाणइ शयन विलेपन घांस, जाणइ वैद्यक घवन-विलास ।
जाणइ नाच गीत नवरंग, जाणइ नादमेद सप्तंग ॥ ४४ ॥

पहिरी जाणइ भूषण घख, जाणइ सर्व अभ्यासी सिख ।
जाणइ अन्न उदक केलवी, पंखि-भाख प्रीछइ नवनवी ॥ ४५ ॥

जाणइ युद्ध सुद्ध साखवी, जाणइ काव्यकथा-रस करी ।
जाणइ नगर-मान खंधार, जाणइ विणक-कला-व्यापार ॥ ४६ ॥

साकपाक परि नव नव लहइ, भोजन सतर भक्ष ते लहइ ।
जाणइ जलधर्मी जनघाद, जाणइ अवर ऊतारइ नाद ॥ ४७ ॥

जाणइ दानमान ओचित्त, जाणइ तर्क सकल साहित्य ।
जाणइ जे रोपी आराम, जाणइ नीर करावी ठाम ॥ ४८ ॥

४३. a उपध क औपध म जे क, ये म b जाणइ म, शाकिणि
ढाकिणि क. जाणइ म. d जाणइ म. सेविक क भोगवी क म

४४ a जाणइ म b जाणइ म. c जाणइ म. d सप्तंग क म.

आ पछीनी बडीनो अक अ मा ४६ छे ए मूल जणाय छे, कारण के
क म मा वच्चे कोई बडी नही ।

४५. a जाणइ म b सवि क म. अभ्यासी म. शख क म c जाणइ
म. उन क. d पय क पपी म भापि क, भापा प्रीछइ नवी म.

४६. a जाणइ म. शुधि युधि क, शुद्ध म. b जाणइ म कवी क म.
c जाणइ म. पधार, क d जाणइ म. विणिक क म

४७. a शानपाक क म. b ते रहइ क, भोजन भाव विविधना
रहइ म. c जाणइ म. d जाणइ म, ऊतारी क म.

४८. a जाणइ म दान मान म. उचित्त क, उचित्त म. b जाणइ म.
साहित्य म, साहित्त म. जाणइ म. आराम क म. d जाणइ म. ठाम म.

जाणइ गज घोडा खेलवी, जाणइ रूपकला अभिनवी ।
जाणइ ब्रसई लीलावती, जाणइ गणितकला जे हती ॥ ४९ ॥
गुणाकार नइ भागाहार, जाणइ लोक तणा व्यवहार ।
जाणइ यंत्रकला जलतरी, एतलइ कला बहुतिरि खरी ॥ ५० ॥
परि परिनां प्रीछयां पकवान, छय लघुवइ पणि हीयडइ सान ।
पुरष तणी जे बहुतिरि कला, प्रीछया सकल शास्त्र-आमला ॥ ५१ ॥

दुहा

विमल कुअर फ्रीडा करइ, रंजइ नव नव लोक ।
नगर मजिह जिहि नीसरइ, तिहां तिहां नरनु थोक ॥ ५१-१ ॥

४९. a जाणइ म. घोडा म b जाणइ म अभिराम क म. c जाणइ म d जाणइ म कला आवती म.

क म मा आ ४९ भी मा वच्चे उमेरण साथे २ कडी छे

जाणइ गज घोडा खेलवी जाणइ परिपरिनी पलवी ।

जाणइ पुष्क तणा विज्ञान, जाणइ सकल समारी पान ॥ ५५ ॥

जाणइ जे वरतइ चित्राम जाणइ रूपकला अभिराम ।

जाणइ ब्रसई लीलावती, जाणइ कला गणित जे हती ॥ ५६ ॥ क

a जाणइ म घोडा म b जाणइ जे परि परि पलवी म. c जाणइ पुष्क तणा विज्ञान म. d जाणइ म. पान म. e जाणइ म. f जाणइ म. अभिराम म.

g जाणइ गणितकला आवती म.

५०. a गुणाहार क नि कम जाणइ क, जाणइ म जाण्या म

■ जाणि क जलि-म d एतलि क. बहुतर क

क म मा आ पछी १ कडी वधुः—

जाण्या विनय ववेक वचार, जाण्या उत्तमना आचार ।

जाणइ नगर बसावी करी, जाणइ वरती वीधा भरी ॥ ५८ ॥

■ जाण्या म विवेक चिचार म b जाण्या उत्तमना म. c जाणइ म d जाणइ वरतावी घरि मरी म.

५१ a परिना अ प्रीछया अ, प्रीछा क. प्रीछा म पकवान क

b छइ क, छि म लघु वय पण म हीयडि क, हीयडि म. सान म. c ये म बहुतरि क, बहुतिरि म. d जाणइ सकल क; शकल अ

५१-१ a कुअर म करइ म. c नगरि क. मजिह म. जिहा क म

d तिहां क, तिहां तिहा म. भागस क, नरवर म.

धीर धनिता प्रीछषी. सुतनह सुंपिड भार ।

आपणि दीक्षा आदरइ, सहिगुरु सरसु विहार ॥ ५२ ॥

वस्तु

धीर नरवर धीर नरवर विमल कुंभार ।

धरि थापी दि सीखडी, अघनि घत्स अन्याय टाले ।

पापकर्म सवि परहरे, करे पुण्य जिण-आण पाले ।

घर घरणी मोकलाधि करि, धीरमंत्र लि दीक्ष ।

करइ विहार विदेसइइ, पालइ सहिगुरु-सीख ॥ ५३ ॥

दृष्टा

दिन दिन दीसइ क्षीपतु, जिम उदयाचल भाण ।

विमल पेदि घयरी तणां, पोढां पडइ पुराण ॥ ५४ ॥

वली वशेजि विहि-वसइ, विमल वहिलु प्रधान ।

रखे राउलि व्यापरइ, अह टलसि अभिमान ॥ ५५ ॥

एक घयरी विप-वेलडी, ए बिहुं त्रीजी व्याधि ।

ज[उ] ऊगंती छेदीइ, तु सिरि हइ समाधि ॥ ५६ ॥

५२. a वीरि क, वीरीद म. b सुतनि म. सुपी क म. c आपणपई क. लिइ क. d -गुर क. सवि म.

वस्तु क.

५३. b विमल धरि भार क. विमल धरभार म. c धरि धपी क, धिर धपी म. दइ क, दिइ म. सीपडी म. d वछ क, वच्छ म. e कर्म क म. परिहरे क. f जन-आण क. g धरि धरणी क. मोकलाकि अ. h मत्रि म. दइ सीप क. लइ सीप म. i सीप क, सीप म.

५४. a दिनि दिनि म. दीसि क. b जिम क. यम म. उदयाचलि मांण म. c वयरी तणा क, विरी तणा म. d पोढा क म. पुराण म.

५५. a विशेषि क, विशेषिइ म. वहिवसइ क, वहिवसइ म. b वहइल विमल क, वहिलु विमल म. प्रधान म. c रये ते क म. व्यापरइ क. d अह क, अम म. टलसि म. अभिमान म.

५६. a इक म. वरी क, विरी म. b बिहु क, बिहु म. वाधि क. c जु म. ऊगता म. सरि क, शरि म.

वीरमती विरुडं सुणी, बेटा-रक्षण काजि ।

पाटण परहुं मेळि करे, पुहुती पोहर मज्झि ॥ ५७ ॥

चउपरै

वीरमती तव पीहरि गई, संपति सधली पुंठि रही ।

साथइ बेटउ चिमल कुमार, जई कीघउ माठला जुहार ॥ ५८ ॥

आगइ भाई-घरे अणाथि आवी यहिनर बेटा सार्थि ।

मोटापणि-मांदिथा रलइ, अन्न पान तु पूरां मलइ ॥ ५९ ॥

जां पोतइ हुइ पुण्य-प्रकास, तां घरि लखिमी लील-विलास ।

पाप तणउ जय पासु पडिइ तव घरी कूरी कूकस अडइ ॥ ६० ॥

रहिउ बिमल मा सितं मुसालि चारइ चंचल घरसर घालि ।

इणइ अचसरि देवी अंबिका आठ्यां छइ आरासणि थिकां ॥ ६१ ॥

नव घोघन नवलउ संयोग, देखी देवी वंछइ भोग ।

कुंवर कहइ परनारी नीम, अणपरणि कहिउं भानुं कीम ॥ ६२ ॥

५७ a विरुड क. विरुड म. b रण क, रक्षण म. काजि क, काजि म. c पटण क म. परहु क म. मेहलि क, मेहलीउ म. करि क, ['करे' म मां नथी.] d पुहुती क, पुहती म. पीहरि क, पीहर म. मदि म.

चुपई क चुपे म.

५८. b पटणि रही क; पडि रही म. c साथि क. कुमार क. d ज म. जुहार क.

५९. a आगि क. -घरि क म. c मोठां म. -मादिथा क, मादिथां म d अनपान नत्रि पूरां मलइ क; करइ म.

६० a जा क हुइ प्रकाश क. b -विलास क. c पाप तणु क. पासिउ क. पडइ क म. कूकस क.

६१ a मा सउ मुसालि क. माथ मुहसालि म. b चर क, चच्छर म c ईणि क, तेणि म. आवी अंबिका क, देवी अंबिका अ. d आठ्या क छि म थका क, थिका अ

६२. a नवलउ क म. संयोग क. b देखी क म. वंछइ क. c कुंवर म. d अणपरणि म. कहिउ अ, कहु क, उहु म. भानु म.

सील लइ तूठी अंबिका, त्रिण्य वर दीघा पोता थिका ।

बाण प्राण ते गाऊ पंच, हय-लक्षणना लक्ष प्रपंच ॥ ६३ ॥

नवल रूप निरत निर्मलां, वीजी अद्भुत अक्षरफला ।

घर देई देवी संचरी, विमल वधाविउ विद्या खरी ॥ ६४ ॥

कहूआं फल नवि लागइ अंबि, सोनइ किम्हइ न लागइ संवि ।

माणिकि मल न बइसइ सार, सील न चूकइ विमल कुंभार ॥ ६५ ॥

सील तणउ महिमा मनि वसिउ, आविउ मंदिरि हीयइइइ हसिउ ।

जोउ जोउ पटणि पणइ प्रस्तावि, घात हइ छइ सरल सभावि ॥ ६६ ॥

वासि व्यवहारीउ श्रीदत्त तेह तणइ झांनुं वित्त ।

श्री बेटी यौवन-यय हऊइ जोसी वीधाह मेलु जई ॥ ६७ ॥

जोसी नगरि घणइ आफलु, मिलता घसेय निरतु नवि मिलिउ ।

जोसी कहि महिता सुणि घात, लहिर वीर जे जगि विख्यात ॥ ६८ ॥

६३. a सील लगइ क म. b त्रणि क, त्रिणि म. पोतिइ म. थकां क, थका म. c बाण प्रमाण गांत ते म. d लक्षणनां लय म.

६४. a नव नव म. रूपि क. निरति क, निरतिइ म. नर्मला क, निर्मला क b उद्भुत क d वधावी क. विधापरी म.

६५. a कहूआं अ क. b कमि न क; किम्हइ न लागइ सुनि संवि म. c माणिक क, माणिकि म मयल क. न रहइ लगार क, नवि रहइ लगार म. d सील क म. चूकउ क. कुमार म.

६६. a सील क म तणु क. गण ते मनि क. वसिउ म. b आविउ मंदिर क. हीयइइ क, हँयइइ म. हसिउ म. जोयो पटणि क. जो जो पटणि म. इणि क, एणि म. d होई म. समाव क, समारि म.

६७. a वासिइ म. वावहारी क, व्यवहारी म. b परि सासु क, परि सासुउ म वित्त क c यौवन यइ क, यौवनमय म. थई क, होई म d जासी क, जोसी म. वीधा म. मेलउ क म. जोई म

६८. a जोसी म. नगर क म. घणा क. आफलइ क म. b वगु क, वग म. नरतु क म. मलइ क, मिलइ म. d जे जगि विख्यात क; लहिर हय जे जगविख्यात. म.

तेह तणउ जे बैठउ विमल, पदम-सरोवरि जेहवुं कमल ।

तेह तणी जे जन्मोतरी, मझ दीपणइ लखी छइ खी ॥ ६९ ॥

तेह सरसु वीक्षा आदरु, वर मोटउ प्रथवीपति कर ।

तेह सरिसु मिलता वस मिलइ मन-चींतन्या मनोरथ फलइ ॥ ७० ॥

रहि गेहडो घरि माउला, जाउ जु तुझे ऊतायला ।

बहिला बहिलि बहिलीभा कर मउड देई सरसा जोतर ॥ ७१ ॥

छडे पीयाणे रथ संचरइ, खेत्र पासि देवी स्वर करइ ।

सुणवई कहइ घर छइ इहां, पणि जईइ ऊतारु जिहां ॥ ७२ ॥

घरि माउला तणइ जघ गया, वीरमती तव झाखां थयां ।

आगइ इहां रहियां छउं दुखे, रणीउ कोइ आविउ हुइ रखे ॥ ७३ ॥

मनि विण अभोषण हि घणां वीरमती मेल्हइ यहसणां ।

कुहु व्यवहारीया केहइ कानि तुहो पचारया ईणइ राजि ॥ ७४ ॥

६९. a बैठउ जे क, ये बैठउ म. b सरोवर क, येहवुं म. c जे [ज]नमोतरि क ये जनमोतरी म. d दीपणि क, दीपणि म. लपी क, लिपी म छि म.

७०. a सरीसउ क, सरसु म. वीवाह क म. b प्रथ्वीपति म. c सरसउ क, सरसु म. मलता वसुमलि क. d मनि म. चीतन्या क, चितन्या म.

७१. a रहइ गेहवा म. b जाउ जउ तम्हे क, जाउ तम्हे म. c बहिला बहिलि सजाइ कर क, बहिला बहिला बहिलि कर म. d सणवही सरसा गृहतर क, सुणवई सरसा जोतर म.

७२. पीआणे क. सावरइ क. b पास क, पणिस म. वर क. c पहि वर क, ठाहव वर म छि म ईहां अ क, इहां म. d जे नि ऊतरीइ म. जहां क, तिहां म.

७३. a जघि क. b झाया म. थयां म म. c इहां म क, अहां म. रहियां क, रखा म. छउ क, छ म. दुखे क, दुपे म. d को क म.

७४. a मन क म. अभोषण क, आभोषण म. दइ क, दिइ म. b मेल्ह क. c बहु क. व्यवहारी क म. केहि क, केणइ म. d तुम्हे क, तुम्हे म. अणेइ क, आणइ म.

पुत्र तुम्हार विमल कुमार, होसइ अह्य बेटी-भरतार ।
वेगि वोह्वा मेलउ आज, अह्यारइ तुम्ह सरिसुं काज ॥ ७५ ॥

दुहा

पानि अह्यारइ पधरइ, रंग तुम्हे न देवाइ ।
धीरमती मुखि प असिउं, अवलुं कथन कहाइ ॥ ७६ ॥

सुणि गांठि सेठि सयल, चांधी बोलइ ताम ।
हिय महूत-बेला टलइ, निश्चइ कीजइ काम ॥ ७७ ॥

खेत्रि अछइ थर-माउला, पूछया विण किम होइ ।
वेगि वाहिणि जोतरो, तिहां पुहुचउ सह कोइ ॥ ७८ ॥

वाहिणि देखी आवती, मामा मनि चितेइ ।
को लेया आवइ किसिउं, कारणि कडय तणेहि ॥ ७९ ॥

भोजन करता माउला, दीठा खेत्र भझारि ।
पासइ आवी परहुणा, पूछइ चिनय-विचार ॥ ८० ॥

७५. a समाहर क, तझार म. ड्यार क b अम्ह बेटी होसि भरथार क; होशि म; अम म; भर्तार म. c वेगिइ म. वीवाहवा क. मेलु म. d अमाहरइ क, अझारि म. तुम म. सरसु अ, सरसिठ क, सरस म.

७६. a पान क, पानि म. अमाहरे क. पधरे क, पद्धरइ म. b तुमे क, तुमे म. देवाय क. c सुपिइ इश्च म. d अवल म. कहाय क

७७. a सुणि क, सउण म. सेठिइ म. b वधी क, ताम क. c हवि क, हव म. महूरत क म. d नसि कीजइ काम क; काम म.

७८. a येत्र क. b विणि क. होय क. c वेगिइ म. वाहिणि क म. d पुहुचइ क, पुहुचइ म. कोय क.

७९. a वाहिणि अ क म b चतेय क, चितेअ म. c आवि क. किश म. d कारण म. तणेय क, तणेअ म.

८०. b घेत्र क. c माउला क, परहुणा म. d पूछइ क. वचारि क, विचारि म.

जे तुह घरि भाणेज छई, ते सरसुं अह्य काम ।
ते तेह ओतावलु, विमल विमल जस नाम ॥ ८१ ॥

चउपई

साद करइ मामा मनि हेज, कदव मेहि आवु भाणेज ।
पढखु मामा मइ सग भरी, आवुं कलस चढावी करी ॥ ८२ ॥
आविउ कुंअर विमल मलपतु, जाणे सीह गुफामाहि हतु ।
ऊछट-भरि आलिंगन मित्या, वीवा मेली बेवाही मर्या ॥ ८३ ॥
घरि माडला गया तेणि वारि, भाई बहिन करइ विचार ।
वीवाह विमल तणउ किम होसि, भरि भाणेज किम परणसि ॥ ८४ ॥
आदि घरर मामा भाणेज, आगइ पहवा चोल्या हैज ।
भाणेजु भाणेजु घरे, मामा ॥ सुख धंछउ सरे ॥ ८५ ॥

बहिनर बंधव मन ओलखइ, भाईमाहि रहइ ते बखइ ।
पता दिन रलीयां ते फोक, भाई [पाहि] मला के लोक ॥ ८६ ॥

८१. तुम तु भाणेज क, तुम घरी भाणेज म. छि म. b तेह क.
सरसउ क, सरपु म. अहइ क, अम म. काम म. c तेहउ क. ओतावलु
म. d नाम म.

चउपई क. चुपै म.

८२. a मन म. हेजि क म. b मेली क, मेहली म. भाणेजि क,
भाणेज म. c पढखु क, पढखु म. मई क, मिई म. सग म. d आविउ
क, आवु म. कलस चढावी क.

८३. a विमल कुंअर मलपतु क, विमलकुमार मलपतु म. S जाणे
सीह म. गुफा क म. माहि म. हतु म. c उलट म. आलिंगन क, आलिंगन
म. मित्या क. d वीवाह क, वीहा म. मेलि बेहाई म. बल्या क म.

८४. a तीणि क, ते म. b बहिनर क म. बचार क. c वीहा म.
विमल म. हुसइ क, हसि म. d भाणेजउ क, भाणेजु म. परणसइ क,
परणसि म.

८५. b एकवां म. चोल्यां क म. a भाणेजु भाणेजु अ, भाणेजउ
भाणेजो क, भाणेजु भाणेयो म. d मामा म. जउ क. सरे म.

८६. a उलपइ क म. b भाई म. माहि क. रहि म. c एतां क.
रलीया क, रल्या म. d भाई पाहि म.

जां घन तां सह आदर करइ, घन विण छेहा भाई धरइ ।
घरघो बहि[न] भणइ भाखडी, घन विण परणावा आखडी ॥ ८७ ॥

जहीइ घन सांपडसि मज्झ तहीइ पुत्र परणाविसु तुज्झ ।
इम घोली वीरमती मात, जिम नवि लाजइ ताहरु तात ॥ ८८ ॥

वस्तु

कृपण सरज्या कृपण सरज्या सवे घनवंत ।
रयणावर-जल खारपण, कमल-नाल कंटके भरिआ ।
चित्तमणि पाखाणमइ, कल्पवृक्ष काठमइ करीआं ।
चंद्र कलंकी अलघरिउ, सूरिजनइ सिरि ताप ।
विमल दरिद्रइ दोखोओ, चिह चलगडइ पाप ॥ ८९ ॥

चउपई

घन विण योवन पावस पंध, प्रथम सनेह वियोग घहंत ।
परवसि रहिहुं सामी, सुख, पेखु पोटां पांचइ दुख ॥ ९० ॥
विमल प्रभाति गयु निज कामि गो चारइ सूनइ प गामि ।
दर देखी खोई लाकडी नवि पाधरी जाइ वांकडी ॥ ९१ ॥

८७. b भाई, छेहा क. c घरघी अ, घरघी, क भणि क. आपाही क, आपाही म

८८. a जहीइ क, जहीइ म. सांपडसि म. b तहीइ क म. परणाविसि म. c इम क घोइ क म. d जिम क, यम म. लाजि म.

क म मा 'वस्तु' नो उल्लेख नही.

८९. a सरया क. c रयणावर क म. जळ म. d कमलनालि क. कट्टेहि क. भरिआ अ, भरिया क, भरिया म. e चित्तमणि क, चित्तमणि म. f काठमि क म. मुहुरा क. करिया अ g कलीकि क. h सूरितणइ क, सूरिजनि म. सिरि क, सीर म. i दरिद्रि म. अलघरिउ क, देपोउ म. j बहि क. लगाडयां क, विलगाडया म.

चउपई क, चुपै म.

९०. a यौवन क म. पावमि क, पावसि म. b सनेहे म c प्रवसि क, परवसि म. रहिवा क, रहिबू क. स्वामी क. पागी (पाठा० श्री 'सामी') म. सप क, मुखम म. d पचइ पोटां क म. डुप क, दुखम म.

९१. a गियु क. ठामि क. b गोरु चारइ क म. सनि गामि क; सूनइ गामि म. देखी पोई क म. d वाधरी क.

धम धम ढलीयां पाठां किद्ध, प्रगटउ कनक-कलस ते लिद्ध ।
 विमल वीरमती-करि दिद्ध, चितइ मन प मनोरथ सिद्ध ॥ ९२ ॥
 खंडि खंडि छइ मति निर्मली, भणतां सुणतां संपति मली ।
 मुनि लावण्यसमयची वाणी, पतलइ चउथउ खंड वखाणि ॥ ९३ ॥

इतिथी विमलप्रबंधे लेखक शालाकरण ६४ कला ६ भाषा-
 भिधान पुरुष-सामुद्रिक ३२ लक्षण मातुलगृहगमन पाणिग्रहण
 मलिन निधान लब्धाधिकारे चतुर्थ खंड समाप्तः ॥

१२. a धव धव क म. ढलीयां क. कद्ध क. किध म. b प्रगटिउ
 क म. कन[क] कलस करि लीद्ध क. c विमलि क, विमलिइ म. वीद्ध क. d
 वीद्ध क

१३. a छि म. नरमली म. b भणतां गुणतां संपदि वली क. मनि
 क. लावण्यसमिइची क. वाणि क. c एतलि क. चुथु क. चुयठ म. वपाणि
 म. जही सुधीमां क म मां १०९ फरी थाय छे.

पुष्पिकाओः—

इतिथी ५० लाव्यप्यसमइगणिकृते विमलमंत्र मनोहर प्रगट प्रबंधे नवरंग
 नवपडे चतुर्थ पड संपूर्ण ॥ ४ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥ श्री ॥ क,

इति थी विमलप्रबंधे नवपडे लेखाला करण, १८ लिपि, ६४ कला, ६
 भाषाभिधान, पुरुष सामुद्रिक लक्षण, मातुलगृह गमन, विवाह मेलन, विमल
 निधानलब्धघनाधिकारे चतुर्थ पड समाप्त ॥ थी ॥ श्री ॥ श्री ॥ म.

खंड ५

चउपई

धीरमती लागी हरखवा, मोकलीया कन्या नरखवा ।
जे डाढा लक्षणना जाण, सामुद्रकि बोल्यां अहिनाण ॥ १ ॥
आल्या अति आडंबर करी, पुहुता पाट्टणि श्रीदत्त-घरी ।
निरखइ कन्यालुं घली रूप, जोइ लक्षण सकल सरूप ॥ २ ॥

दूहा

चंदवदनि चंपकवनी, निर्मल नयण विशाल ।
रामा राता अघर जस, संपति सुख रशाल ॥ ३ ॥
अंकुश कुंडल चक्र घज, मंदिर कुंजर, कुंभ ।
छत्र कमल हय जास करि, राउ तणइ धरि रंभ ॥ ४ ॥
जस करि रेखा रुअही, तोरणगढ-आकारि ।
धरि आवी कुलि दासनइ, राणी राज-दूआरि ॥ ५ ॥
पामइ पति नरपति भलु, पुत्र जिणइ ते सूर ।
जस नारी करि निरखीइ, रेखा छत्र मयूर ॥ ६ ॥

मूलमां 'पांचमां खंड' नुं मयाळु नवी. पंड पांचमउ म. मात्र म मां 'चुपै' छे; बीजी वेठ प्रतोमां नवी.

१. b मोकलीआ क. निरपवा म. d जाण म. d सामुद्रिक क. सामुद्रिक म. बोल्या अ. अहिनाण म.

२. a आल्या इति क. b पुहुता म. पट्टणि क म. c कन्यालु वली अ. नवल्लं क, नवल्लं म. d जोइ क. स्वरूप म.

३. a चंदवदन क. b नर्मल क. हृदय म. c अपुर वस क. d सय संपति क; सुख म. रशाल म.

४. a घज म. b मंदर कुज क. c जस म.

५. a रेखा क म. b कुल क. दासनइ म.

६. b अणइ क, यणइ म. धर क म. नरपीइ क, निरपीइ म.

मृगनयणी मृग-कंधरी, मृग-पेटी सुकुमाल ।
 हंस-गमणि सा सुंदरि, भूपतिनइ घरि भाल ॥ ७ ॥
 जस सिरि केस मिलत हुइ, मुख-मंडलनइ मोट ।
 दक्षणावली नाभि घली, पति पामइ विण-खोडि ॥ ८ ॥
 जेह करि लंबी अंगुली, जेह सिरि लंबी चीणि ।
 आय घणउं बल्लभ सहित, घरि घन सहिजि प्रवीणि ॥ ९ ॥
 कृष्ण सरीखी सामली, गोरी चंपकवानि ।
 भंग चदन ससिनेहला, झोलइ रंग-निधान ॥ १० ॥
 कनक-कमल पइ पिंगली, देह-कंति हलकंति ।
 मणि माणिक सोचन तणां घन आभरण लहंति ॥ ११ ॥
 हसतां नलवटि साथीउ जे नारी नइ थाइ ।
 गजरथ घोडा प्रियघरि, सहस गाम बंधाइ ॥ १२ ॥
 डावा पासइ नइ गलइ, लछण होइ यणेअ ।
 कइ मसि तिल कजामणुं, पहिलु पुत्र जणेअ ॥ १३ ॥

७. a मृगनधरा अ. b सुकुमालि क. d भूपतिनि म. भालि क म.

८. a सरि क, शरि म. मिलित केश क; मिलित म. b मुख-मंडलिनि क, मुखमण्डनि म. मोडि क म. c नाभी क म. बलइ म.

९. b सरि क, शरि म. वाणि क. c घणउ बलम क. d सहिज क, सहजि म. प्रीणि अ, प्रवीणि क.

१०. b वाणि म. c सस नेहला क, कर कोमलां म. d निधान म.

११. a कमल ते क, कमल पहि म. पिंगली म. c माणिक म. तणा अ क d घना क, घन म. आगर्ण क.

१२. a नलवट क, निलवटि म. b जेह ल म. नारीनि म. c घोडां म. प्रीऊ क. घरे म. d सहिज क. गमे क, ठामे म.

१३. a डावइ पासइ क म. b हुइ क. यणेइ क, घणेइ म. c करि क. तल क. कजकामिनी क, ते कामिनी म. d पहिलउ म. जणेइ क, यणेइ म.

अंगद अल्प परसेद जस, अल्प रोम सर जास ।
 निद्रा भोजिन थोडली, उत्तम लक्षण तास ॥ १४ ॥
 चिनयवती नइ कुलवती, सीलवती सुविचारि ।
 परिथल पुण्यइ पामीइ, कलावती घर नारि ॥ १५ ॥
 साथल कदली-थंभ सम, कर चरणे नही रोम ।
 विपुल गुह्यमणि गूढ जस, निलवटि अघड सोम ॥ १६ ॥
 कटि लंकी उद्यत हृदय, पुष्टउ पञ्चम भाग ।
 नारि असी नर आवरु, जिम हुइ लखिमी लाग ॥ १७ ॥
 सत्यल होठ पयोधर, रोम-राय धण हुंति ।
 जस मुख पीलुं पांडरुं, पहिलु कंत हणंति ॥ १८ ॥
 जाडी जंघा जेह तणी, कइ घघिवा कइ दासि ।
 कइ दारिद्रणी दुखणी, रामा हुय विमासि ॥ १९ ॥

खउपई

जेहनी पूठि हुइ आवत, ते मारइ भर्तार मईत ।
 नाभि तणा आवत विचार, मानइ देव समु भर्तार ॥ २० ॥

१४. a अंग क म. परसेव क, परशेव म. b अल्प क म. सरि क, शरि म. c निर्दा क. भोजन क, भोजनि म. थोडलु क.

१५. a नी क नि म. b सीलवती क म. सविचार क. c परिथलि क, परथल म. पुण्यइ क, पुण्यइ म. d घरि क म.

१६. a सदली क, सत्यल म. जम म. b चलने क नहीं म. c निलवट क d अघु म. लिद्धउ (पाठा० थी लद्धउ) म.

१७. a उद्यत क. b पुष्ट क. c इशी ॥ d विम क, गम म. लहु क. लपिमी म.

१८. a पयोधरि क, पयोधरिइ म. b हति क. c जेह क. पीलुं क, पलीए म. पांडरु क. d पहिलउ क म.

१९. a येह क. b कि म. विघवा क म. कि म. दाशि म. c कि म. दारिद्रिणि म. दपणी क, दुखिणी म. d हृदय क म. विमासि म. क मा 'खउपई' शब्द नथी; चुपै म.

२०. a जेहनि क, जेहनइ म. पूठिइ म. b भर्तार क; पोतानु भर्त म. c तणा म. आवत क वचार क. d मारइ म. समउ म. भर्तार क. (c d क मां २१ मी कदीनी बीजी लीटी छे.)

कटि आवर्त्त हुइ जेह तणइ तेह छंदि हीडइ आपणइ ।

बोली बाला त्रिहु प्रकारइ, परपीनइ परणु संसारि ॥ २१ ॥

लांघ ललाटि उदर सग जास लंबोदर देउर-वणास ।

लंघ भग्न पति जाइ मरी, राखिस-रूप नारि अवतरी ॥ २२ ॥

लंघ होठ जेह कालु छर, पीली आंखि साइ घोघर ।

अति गोरी अति काली नारि, वर जे घणठउ माणे संसारि ॥ २३ ॥

लंघ ललाटि ससर संहार, सासू देउर वर-नइ भार ।

सामुद्रकनी माने सीख, कह छंडे कह पडसइ भीख ॥ २४ ॥

हस्ततां गाले खाडा पडइ, रामा रंगि रमलि ते चडइ ।

चालंतां भूइ कंप अपार, कामिनि धर तणी करन्हारि ॥ २५ ॥

पाय तणी बचिली आंगुली, टुंकी भुइ साथि नवि मली ।

ते बोमागिनि जाते दीह, असतीमांहि काढइ लीह ॥ २६ ॥

२१. a आवर्त्त क. जेह तणि म b ते क छदइ हीडि क, चालइ छदिइ म. आपणि क c त्रहु क प्रकारि क म d पुरपीनइ अ. परणउ म. [क मा १० मी कडीनी c d पीजी लीडी छे.]

२२. a लघ क म. ललाटउ क, ललाट म. भग जास क म. b ससर देउर कवणास क, ससर देउर वरणास म. c लमइ क. भग क, भगिइ म. d शब्दे क, राखस म. रूपि म [२३ d क म.]

२३. a जीह क, जिह म. छर क. b आवि क. घोघर क. c रागलि नारि म. d वरगेठु माणे सतारि क, वरये छु माणे संसारि म. [कडी २४ क म मा]

२४. a ललाट क म. ससर म. संहार क. सिंहार म. b लंबोदर नइ भार क, लंबोदर देउरनि भार म. c सामुद्रिकनी क म. माने म शीप म. d कह माने कह क, कि छडे कि म. पडसि क, पडशि म. [c d कडी २२ क म. मा]

२५. b रमले क. c चालता क. भूइ कप अ, भुइ कप क म. कामिनि क. करनारि क, करणारि म

२६. a बिचिली म. आंगुली म, आगली म. b टुंकी क, टुंकी म. भूमि क. साथिइ म. भिली म. d दीहि म d आसती अ. माहि क कदावि. क म.

અનામિકા પગની આંગુલી, ટચાંગુલીનહ પાસદ મિલી ।

જેહનદ ટુંકી ઉચ્ચત રહદ. મર્તાર નારિ અનેર લહદ ॥ ૨૭ ॥

અતિ ઝંચી અતિ નીચી ઘલી, અતિ ગોરી અતિ કાલી દૂબલી ।

અતિ જાડી નહ પદવી નારિ, તે આંગણદ આપણદ નિવારિ ॥ ૨૮ ॥

અંગ અઘોર નાક ઘાંકણું, પગ છાપરા મુખ માંકણું ।

ઝમી રહી જસી ગ્રાજૂરે, ઘનિતા ઘયર-કાજિ ઘર હૂરે ॥ ૨૯ ॥

૨૭. a અનામિકા ક. આંગુલી અ, અગલી ક, અંગુલી મ. b ટચાંગુલી અ, ટચિઅંગુલીનિ ક, ટિચાંગુલીનિ મ. પાસિ મ. મલી ક. c જે ટુંકી જડ ઉચ્ચત ક; ટુંકી મ. d મર્તાર ક, મર્તાર મ. અનેર મ. આ પછી ક મ માં ૧ કહી વધુ છે:—

અગૂઠાનદ પાસિ અમી, એક ટુંકી નિ ઝંચી ઘલી ।

તે અંગુલનુ કસિડ બિચાર, નારી નવિ માનદ મરથાર ॥ ૨૮ ॥

a અંગૂઠાનિ મ. b ટુંકી મ. ઉચ્ચત મ. c અંગુલિનુ કરિડ મ. d માનદ મર્તાર મ

કહી કનિષ્ઠા ટચિ અંગુલી, ઉચ્ચત મૂંચિ ન ફરસિ વલી ।

કુમરીપણિ જારિ જાણેય, ચૌવનવદ માણે સંદેહ ॥ ૨૯ ॥

a આંગલી મ. b ઉચ્ચત મૂંચ ન લાગદ વલી મ. c કુમરીપણદ જાર જાણેદ મ. d ચૌવન મદ માંણિશિ સંદેહ મ.

૨૮. a ઝંચી અ. b અતિ જાડી નહ અતિ દુર્બલી ક, અતિ જાડી નિ અતિ દૂબલી મ. d અગણિ ક મ. નવારિ ક. આ પછી ક મ માં ૧ કહી વધુ:—

કાકજઘ મારી નવિ રાવિ, ઘોષર સાવ નિ પીલી આયિ ।

જડ પતિ ગાઢડ જૂઠડ થાદ. મારદ દસ (મસવાઢા) મસવાઢા માદિ ॥ ૨૯ ॥

a મ ન રાવિ મ. b સરનિ પીલી આયિ મ. c જુ જુ જુ ઝડ મ. મસવાઢા (એક વસત છે) મ.

૨૯. a વાકડ અ, વાંકડડ ક, વાંકડ મ. b પગ છાપરા નહ મુપ માકડડં ક, છાપર પગ મુદદ સાંકડ મ. c રહિ જિદી મ. d ઘનિતા ક. ઘિર મ. પરિ ક મ. હોરે મ.

पीलउं वदन देव भूतहुं, जाणे रोमराइलुं थहुं ।

राइ तणइ धरि जाई होइ, दासपणउं एणि पामइ सोइ ॥ ३० ॥

अति लांबु नइ अति कूबडु, अति जाहु नइ अति दूबलु ।

अति गोरु नइ कालइ वानि, ए छ दोभागी-मग मानि ॥ ३१ ॥

काछियपूठि जसिउ गज-खंघ, अति संकोचन पदमनु गंध ।

अति उन्नत नइ वृत्ताकारि, छ भग बोल्यां शुभ संसारि ॥ ३२ ॥

३०. a पीलउ अ, पीलं क, पीळं म. b जाणे म. रायनु क, रायनं म. थहुं म. c राय क म. होय क. d दासपणु अ, दासिपणु क. सोय क. आ पछी क म मां २ कही वधुः—

वदनमान जाणेयो गूछ, गूछ सरीपां नयणां बुझि ।

जिस्पा कृत ईशु आचार, हस्त बाहु मम अंच वचारि ॥ ३४ ॥ क

a वदनमानि जाणेयो गुछ म. b गुछ म. c यस्यां नयण तिशु आचार म d बाहु म.

करनइ मानि पावनु रंग, बाहु मानि जाणेज्यो अंच ।

हृदयस्थल सरपु शणिगार, सव्व मानि पामइ परिवारि ॥ ३५ ॥ क

a मानिइ पगलु म. b बाहु मानं जाणेज्यो म. b शरपु शणिगार म. d सव्व मानि म. परिवार म.

३१. a लघु क. नि क म. b जावड क. नि क म. राकड क.

c गोरु अति कालइ क, गोरु नि कालि म. वानि म. d छि म. भग दोभागी क म. मानि म.

३२. a काछन पूठि क म. वडु म. कंध क, पध म. b संकोच

पदमनु क. d उन्नत क. नि म. वृत्ताकारि क. d शुभ बोल्या क, शुभ बोल्या म; बोल्या अ.

आ पछी क म मां १ कही वधुः—

लांमे दाते लाहडि मली, काकसरा नइ उछांछली ।

हाप पाय टंडटी आंगली, परण्या वण अणपरणी मली ॥ ३८ ॥ क

a दांते लहडि मिली म. b काकसरा नि उछांछली म. इटी पांगली म. d विण म.

चोख-भंडि चंचल चीपडी, सापिणि सुंखिणि सुंछिणि सिडी ।
भाई, विण घरि भुंदा तणी, नारि म आणेसि ते निर्गुणी ॥ ३३ ॥

हड हड हसइ भुंढ परि भसइ, डोले डारे धुवडि घसइ ।
लंपट लोक न आणइ लाज, ते परण्यानुं केहुं काज ॥ ३४ ॥

कदलीयंभ जंघ जूअली, दंत दीपइ दाढिमनी कुली ।
पुष्टा गाल लाल आंखडी, राता अधुर मधुर भाखडी ॥ ३५ ॥

हरि-लंकी होइइ मलपती, गजवज हंस हरावइ गती ।
रूपइ रंभा कइ रोहिणी, कइ इंद्राणी कइ मोहिणी ॥ ३६ ॥

अमरी कुमरी जे उरवसी, नागलोऊनी (ही) नारी हसी ।
जोतां रूप न आवइ पार, उरि पहिरिउ पकाउलि द्वार ॥ ३७ ॥

३३. a भड क भडि म. चचलि म. b सापणि सुंछणि संखणि सरी क; सुंछिणि शरी म. c भाइ म. परभुडा क. भडि भूडा म. d. आणिसि म. आ पछी क म मा १ वही वधु.—

धोहर पाए नि धुवडी, योगडयोलि नि घोवडी ।

बागी घरडी चूटी बली, बयठइ नाकि न आणे मली ॥ ४० ॥

a धोवडी म. c घरडी नि बलबली म. d बिठइ म. म आणे बली ॥ ३९ ॥ म.

३४. a भूड म. b डारइ म धुवड क, धूवडि म. c लंपटि म. आणि क, आणइ म. d परण्यानुं म. केहु क म. आ पछी क म मा १ कही वधु:—

हीण पीण दीना दासना, ते अपलक्षण नहि आसना ।

जे जे लक्षण नारी तणा, श्रीनी अंगि वसि ते घणा ॥ ४२ ॥ क

a शीणा म b नही आसना म. c तणां म. d अंगि वसइ ॥ ४२ ॥ म

३५. a कदलीयंभ क. b दंत दीपि क, दंतपति से म. दाढिम म. c पुष्टा अ. आपटी म. d अघर म.

३६. a हीमटि क, होडि म. b गजगति क. गजवज म. हराव्या क, हरावि म. सती क. c रूपि क, रूपिइ म. रंभ कइ क, रंभा कि म. रोहिणी क. d कि म कि म. रोहिणी अ, मोहनी क, मोहिनी म.

३७. a उर्वसी क, उर्वशी म. b 'ही' क म मां नशी. हसी क, यशी म. c जोता अ. d बठि क. पहिरा क, पहिरिउ म.

वेणीदह लंब लहिलहि, रूपि राणी पांसइ रहि ।

कानि जटित खरी खीटली, झबकइ झालि हाथि वीटली ॥ ३८ ॥

नामि पनुती श्री सुंदरी, सामुद्रकने लक्षणि करी ।

पूछइ बोल जके आकरा, ते ते ऊतर आपइ खरा ॥ ३९ ॥

गीत नाद नाट[क]नी कला, जाणइ धर्म नीति निर्मला ।

मंत्र तंत्र जाणइ विज्ञान, जाणइ ताल तणां ते मान ॥ ४० ॥

मेघवृष्टिना जाणइ मर्म, जाणइ जल-आकर्षण कर्म ।

घन-रोपन जाणइ आकार, जाणइ जे जे धर्माचार ॥ ४१ ॥

३८. a वीणि म. लहिलहइ क. लहलहइ म. b रूप न राणी क, रूपि न राणी म. पांसि क. पांसइ म रहइ क म. c काने क, काने म. जटित क म. d झबकि म.

३९. a नामि म. b सामुद्रकिने क, सामुद्रिकने म. भरी क = जे आकरा क, जिके आकरा म. d ऊतर म.

४०. गीत गान नि नाटक कला म; नाद नइ नाटिक क. b धर्म, क; नर्मल क; धर्म नीति ते जाणइ भला म. c जाणइ म. विज्ञान म. d जाणइ म. तणा क. ते मान क, सवि मान म आ पछी क म मां १ कही वधुः—

जाणइ उचत कला जे चित्र, जाणइ वचन मेद वायित्र ।

जाणइ ज्ञानमिया जे दंग, जाणइ जे नरतइ जल थंग ॥ ४८ ॥ क ॥

a जाणइ उचित म. जि म. b जाणइ म. वाजित्र म. ज्ञान म. ये म. d जाणइ ये म. ॥ ४९ ॥ म.

४१. a जाणइ म. b जाणइ म. कर्म क, कर्म म. c वनगोपल क. रोपण अकार क, गोपन आकार म. d जाणइ म. धर्म क म. वचार क, विचार म.

शकन-शाख जाणइ गुरु थकी, जाणइ वाणी जे देवकी ।
 जाणइ वस्तु वधारी वान, जाणइ मधुगं रांधी घान ॥ ४२ ॥
 गुंथइ वेणि फूल फूटडां, जाणइ कथन कही पाकडां ।
 आणइ ओगति अनेरामाहि उत्तर देतां वार न लाटि ॥ ४३ ॥

४२ a दापुन-क म-शाथ क. जाणइ म. b जोणइ म वाणि वे
 म. c जाणइ म. वस्तु म. मान क. d जाणइ म. आ पछी क म मां
 ४ कही वधु —

जाणइ सोवन रूपा सदि, आपइ उत्तर हीअडा बुद्धि ।

जाणइ मडावी प्रासाद, जाणइ करी वितडावाद ॥ ५२ ॥ क

a जाणइ म. सोना म सिद्धि म b हीअडि उत्तर म. c जाणइ म.

d जाणइ म ॥ ५२ ॥ म

लही लक्षण सामुद्रिक भणी, जाणइ गति जे लीला तणी ।

जाणइ तेल सगधा करी, जाणइ परीप्या जे गुज वुरी ॥ ५३ ॥ क

a हयलक्षण म. सामुद्रिक म. b जाणइ म. c जाणइ म सुगधां म.

d करइ परीक्षा म. ॥ ५३ ॥ म ॥

सार पास रमता रंग वड्ड, जे घूरी जाणइ गरवड्ड ।

करलाघर बोलन पडवडी, भोजन-वधि जाणइ चडवडी ॥ ५४ ॥ क

a सारि पाशि म वड्ड म b जाणइ जे खरी गरवड्ड म c बोलइ

म. d भोजन परि जाणइ म ॥ ५४ ॥ म

जाणइ विण कलना देप, जाणइ पहिरी नव नव येव ।

नयण-सन्धा सघली करइ, सुपमडन घरमडण लहइ ॥ ५५ ॥ क

a जाणइ वणिज म b जाणइ म c नयणे म लहइ म. d मडन

म. ॥ ५५ ॥ म.

४३. a गूथइ क म वीणि क म फूटडा अ क फूटरा म. b जाणे

म. वाकडा अ क, कहीश घणा (पाठा०बी 'कहि वाकडा') म c जाणइ म

उगति क, उगति म. पाहि क d उत्तर क उत्तर म. देता क वारि न

लाय क; लाइ म आ पछी क म मां १ कही वधु —

देस देसनी भापा लहइ, वैद्यकला कइ डाहिमपणइ ।

जाणइ लोक तणा व्यवहार, जाणइ पहिरी सवि शिणगार ॥ ५७ ॥

a देश देशनी म. भणइ म. b लहि म c जाणइ म d जाणइ म.

शणगार म ॥ ५७ ॥ म

लहि हरीआली अरथ अनेक, जाणइ वीणानाद-विवेक ।

पति रंजन अंजनना योग, चउरासी आसनना भोग ॥ ४४ ॥

जाणइ बालचाल हेलवी, जाणइ करि कुंकम केलवी ।

जाणइ सोधन वर्ण विशेष, लपि अष्टादश लहि विवेक ॥ ४५ ॥

लाडी चोडी नइ सोरठी, हाडी महायोधी भरहठी ।

कर्णादी कान्हंड डाहली लपि भागधी ससी संहली ॥ ४६ ॥

खुरासाणी गुजर कुंकणी, हम्मोरी परतीरी भणी ।

मालवनी लपि लहि विचार, बोली लपि एतलइ अदार ॥ ४७ ॥

चउसठि कला नारीनी भणी, जाणइ अधिक घली ते घणी ।

सवि पारछां लहि बोलतां, पहिरइ वस्त्र अंगि सोभतां ॥ ४८ ॥

करि वात डाहिम आपणी, जाणइ पंच काव्य ते भणी ।

जाणइ चूरण सकल अभिधान, जाणइ पर ऊतारी मान ॥ ४९ ॥

४४ a लहइ क. हीयाली म. अंक क. b जाणइ म. c पर रंजन म. d चुरासी म. जातन तमोग क

४५. a जाणइ म बाले क. b जाणइ म. कुंकम क. c जाणइ म. सोधन म. रूपा सधि क. वर्ण विवेक म. d लिपि म. अष्टा लहि असदि क; लहि अशेष म.

४६ a नि म. b हाडीयो क. महवी क, महयोधी म. c कर्णा टीक क. हृदय टाहली क; काहली म. d लिपि म. ससी क. सिंहली क, सिंगली म.

४७. a खुरासाहाणी म गुजरि क, गुर्जरि म. कुंकणी म. b हम्मोरी क परतारी म. c मालवणी क. लिपि म. लहइ क म. d लिपि म. एतल क.

४८. a चउसठी म. नारिनी क म. b जाणइ म. तेह म. c लहइ क लइ म. d पहिरि क. अगवस्त्र क. शोभता क. सोहता अ.

४९. a करइ क म. b जाणइ म. जे क. c जाणइ वर्ण क, जाणइ सकल चूर्ण म. अभिधान म. d जाणइ म. मान म.

જાણદે વેઘ ઢાકિણિ-નદે પ્રહી, મૂત પ્રેત જાણદે નિપ્રહી ।
 જાણદે ઘોઢી દલૂયા દથી, જાણદે ગોલી-ગોરસ મથી ॥ ૫૦ ॥
 સચિ વ્યવહાર સકલ વ્યાકરણ, સજન વર્ગ સેવકનાં ભરણ ।
 નારિ તણા જે યરતદે ધર્મ, તે તે જાણદે સઘલા મર્મ ॥ ૫૧ ॥
 ધૈરવ પંચમ નાટ વસંત, મેઘરાગ થોરાગ હસંત ।
 એકેકાની છ છ નારિ, તે છત્રીસ માલ વિચાર ॥ ૫૨ ॥
 ત્રિણિ ગ્રામ સર સત્ત સરંગ, લહિ ગણીસ મૂર્છાના ચંગ ।
 તાન માન ઓગણપંચાસ, યુતિ વાયીસ તણડ અમ્યાસ ॥ ૫૩ ॥
 જાણદે તાલ કોહિ છપ્પન, પંચ ઘાઘ ઘસુદા ઘિતપન ।
 કરદે પરીક્ષા જિમ જિમ કસી, જિહાં જિહાં જોદે તિહાં તિહાં તસી ॥ ૫૪ ॥
 ફદે ઘાલા ત્રિપુરા મુખિ ઘસી મૂરતિયંતી સરસતિ હસી ।
 જે ઘલતું પૂછદે ઘાલિકા, નુ હુદે ઝતર સદ્દે દિ તાલિકા ॥ ૫૫ ॥

૫૦. a જાણદે જે ક, જાણદે યે મ. ઢાકિણિ પ્રહી ક મ b [કમાં
 b લલ્લવી રહી ગઈ છે] જાણદે મ. d જાણદે ગોરસ ગોલી મ.

૫૧. a સિચિ ક. વ્યાકર્ણ ક મ. b સ્વજન ક, સ્વજન મ વર્ગ
 ક મ. સેવકના મ. ભર્ગ ક મ. c તણાં ક. યે મ. ધર્મ ક મ. d
 જાણદે મ. સઘલાં ક. મર્મ ક મ.

૫૨ a નાટ ક; નાટક (પાઠાથી 'નાટદે') સંત મ d શ્રીગાર અ.
 વસંત મ. c એકેકાની ક, એકેકાની મ. d એ મ. છત્રીસ ક, છત્રીસ મ.
 વિચારિ ક, વિચારિ મ.

૫૩. a ત્રિણિ ક. નામ અ, ગાન ક, ગ્રામ મ. સર સત્ત ક. સુરંગ
 મ. b લહદે ક એકવીસ ક, ઝગણીસ મ. મૂર્છા મ c તાન માન ક.
 ઝગણપંચાસ ક d ધત ક. વ્યાસી અ. તણ ક, તણા મ.

૫૪. a જાણદે મ. છપ્પન ક b વસુદા ક મ. વ્યતપન ક, વ્ય-
 તપન મ c યિમ યિમ ક, યમ યમ મ. કસી મ d તિહા તિહા ક.
 તિસી મ.

૫૫. a કિ મ. વસી મ. b હસી મ. c યે મ. પૂછદે વલતુ ક;
 વલતુ મ. d નુદદે ક, નુદિ મ. ઝતર ક ઝતર મ. દિદે સદ્દે મ.

करी निरीक्षण हरक्या हीइ, करी सूखडी सबल करि दीइ ।
 अति परगण्या सजन सिउ मिल्या, लेई लगन घरि पाछा वल्या ॥५६॥
 आबो वीरमतीनइ कहिउं त्रिभुवन-रूप एकठउं थयुं ।
 जे लक्षण सामुद्रक तणां, ते ते अंगि अनोपम घणां ॥ ५७ ॥
 अवगुण एक नहीं आसनु महिमा घणउ वली वासनु ।
 रत्नयोनि पाटणनुं नाम, विनय विवेक तणउं ए ठाम ॥ ५८ ॥
 जे जे अह्य साचवणी करी, ते जाणइ परमेश्वर पुरी ।
 फोफल पान फूल एकवान, चाल्या देह तणा अह्य वान ॥ ५९ ॥
 कर सजाई वीचाइ तणी, गुहं पल्हालु सोडासणी ।
 पापड बडी कर्यां एकवान, सालि दालि सवि सोध्यां धान ॥६०॥
 घाल्या मंडप बेगि विशाल, माण्या सवि सोनाना थाल ।
 मेल्हां आसण नइ आइणी, रुपानी मांडी मांडणी ॥ ६१ ॥
 ठामि ठामि गई कंकोतरी, आख्या सजन सवे नहुतरी ।
 बड्ठी पंति खंति घेयडी, हाथ पाय घोइ धुसटी ॥ ६२ ॥

५६. a निरण क. हैइ क. b ते वीइ म. c परगण्यां म. धजन-
 सउ क, सुजन इ म. मल्या क

५७. a त्रि क म. b त्रिभोवन क, त्रिभोवनि म. एकठउं क, एकठ
 म. थयु क, थयूं म. c ये म. सामुद्रिक म. d अंगि म. घणा म.

५८. a अवगण म. नहीं म b महिमा वली घणु तासनु क, महिमा
 एक बड वासनु म. c पाटणनु म ठण म. d तण क. ए अण म.

५९. a अह्य क अम म. b जाणे म. परी क, परी म c फूल
 पान क, एकवान म. d सालि दालि सवि शोधा धान क, देह तणा अह्य
 चाल्या वान म.

६०. आ कडी क मां नथी. a बिह्या म. b गई म. पल्हालि म.
 सोडाशिणी म c करियां म. एकवान म. d सोध्यां सवि धान म.

६१. a घाला क. b आण्या सवि सोनानां क. c मेल्हा क. थायन
 नइ क, आसण नि म d माडी क. माडणी क, आंढणी म.

६२. a ठामि ठामि म. गई क. गे म. b धूम क. म्हे म.
 नहुतरी क, नुहतरी म. ■ विडी म. पांति क म पात्रि क, इति म. वेड
 म. d घोया क म. चढवली क, धुसटी म.

पहिलउं मेहली फलहलपूर, खाजा लाइ पछइ धूर ।
 वालि सुहाली घृतनी नालि, सोल सालणा बांधी पालि ॥ ६३ ॥
 आव्यां घोल तणां माटलां, भरी भरी मेह्लां वाटलां ।
 करधा कूर करवा करी, कर घोइ जलझारी भरी ॥ ६४ ॥
 पान फूल केवहीउ काथ, सजन कीजइ टाढा हाथ ।
 चंदन चूआ नइ चापेल, मंडपि रंगि रहावी रेलि ॥ ६५ ॥
 चुंप भरिउ खुणालु पति भुंगल मेर डोल ठमकंति ।
 मुगट अस्या बे मोती भरी, जई कुंअर परणेशइ सरी ॥ ६६ ॥
 मामा तिहां माम[हि]रुं करइ चाहु न चूकइ बीचा वरइ ।
 साथि रथ घोडानी घाट, मोटां घायण गाइ भाट ॥ ६७ ॥
 घोलइ मंगल जे जात्रणी, चंद जिमणि जेहवी चांद्रणी ।
 विमल कुंअर घर चंचलि बडइ, ऊंचउ अंबर समाणउ अडइ ॥ ६८ ॥

६३. a पहिल क, पहिल म. मेहली क, मेहलि म. फलहुलि क म.
 b बीजा क, पाजा म. पछइ म. c सुहाली म. घृतिनी क कालि अ, क.
 d सालणे क. सालने म. बाधी क.

६४. a आव्या म. भरपा क, भयां म. माटला अ, माटलां म.
 b मेह्ला अ, मेहल्या म. वाटला अ. 'करधा' ने बदले 'ठारपा' क,
 ठार्या म.

६५. b सजन क कीजि म c चूआ चंदन नि म. चापेल क.
 d मंडप क रग क म बहावी क म. रेल म.

६६. a चुंप क, खूप म. पूणालु क, खणालु म. पति क म.
 c मुगटि क असा म बइ क, वि म सरी क, सिरी म. d ज म.
 कुंअर म. परणेश क, परणेशि म. घरी क, सिरी म.

६७. a त्यहि म. मामहिरु क म. करि क. b चोवाउ क, चाल
 म. चूकि क बीवाह क, बीहा म वरि म. c साथिइ म. घोडाना म. d
 गायण घायण भाट क म.

६८. a सवि क, ये म. चांद्रिणि म. b चंद्र क म. यमलि क,
 जमलि म. जेहवी चाद्रिणी म. c कुंअर म. चंचल क. d ऊंचु क.
 अंबर क म. अडि म.

जोता तेह तणइ मुखि घटइ, लाखीणां लूछणहां घटइ ।
 माइजन-नइ मेलावइ घणइ, पुहुता परसरि पाटण तणइ ॥ ६९ ॥
 साम्हाना साचव्या बवेक, ऊतारा भाषीआ अनेक ।
 घरि चउरी बांधी चडवडी, सोना रूपानी ते घडी ॥ ७० ॥
 कुंअर-अंगि करी मांजणुं, सिणगारी सोहावी घणुं ।
 पहिलुं आंजी आछां नेत्र, पटुलउं पहिरिउं पानेत्र ॥ ७१ ॥
 लंब धेणि लहिकइ गोफणउ, रुमइ रंग राखही तणउ ।
 मनरंगि माता पूरीउ, सिरि सइयु ते सिंदूरीउ ॥ ७२ ॥
 नलवटि डीली बितिपति घणी, झालि झबूकइ सोना तणी ।
 मादलीआं वलीआं घाफलां, कंचूकसण कस्या ते भला ॥ ७३ ॥
 करि चूडी कंकण खलकती, सिरि बावन चंदन बहिकती ।
 रसझिम पय झमकइ झांझरां, जाणे मयण तणां पांजरां ॥ ७४ ॥

६९. a जोता म. जेह क. मुप क. b लाषीण क, लाषीणा अ. ते लछणि क. c जय जय वरभट्ट पिहू भणइ क; माहाजन म नि म मेलावि क d पुहुता म. परिसरि क, पर सर म. पट्टणि क, पाटण म.

७०. a साहमीना क, साहायाना म. विवेक म. b आप्या म. c चुरी क म. चुबडी म.

७१. a कुअरि क, कुअरि म अंग म. करइ म. माजणु क, मांजणल म. b सिंगारी म. घणू म. c पहिलु म आंजी अ क. आंज्यां म. आछा अ. d पटुल क, पटलल म, पहिरिउ अ, पहिरु क, पहिरइ म. पानेत्र म.

७२. a लंबी क. धीणि क म. लायु क, लहिक म. गोफणु क, गोफणल म. b रुड क, रुमइ म तण क. c मन रंगिद म माइ क. d सरि क, शरि म. सियु क, सहियउ म. सिंदूरीउ क.

७३. a निलवटि म. व्यतपति क, व्युतपति म. b झबूकइ क, झबूकि म. सोनानी क. c मादलीआ अ, मादलीयां म. वलीयां म. घाटला क, वेडलां. म. d कस्या क कसि म. भलां क म.

७४. a ते अति ('कवण'ने स्थाने) क पलकती क म b सरि क. शरि म. c रसझम क, रिमिझिमि म. झांझरा अ; पयल करि झांझरां म. d जाणे म. तणां क म. पाजरा अ. ला पडी क म मां १ करी वधु:—

उढी घूघरीमाली घाट, वेगि जोइ चरती घाट ।
 अवर जोइ जननी कोडि, रूंपमाहि नवि काढइ खोडि ॥ ७५ ॥
 सींकरि छत्र चमर बंवाल, तालीआ तोरण शकलमाल ।
 पूंठि चंचल ओपरी चडी, लूण ऊतारइ चर-बहिनडी ॥ ७६ ॥
 घउल बेई जाणइ धुलही, ते गाइ माहि अणकही ।
 नाचइ पाय कथारस कहइ, दान मान ते वंछित लहइ ॥ ७७ ॥
 मल्लयुद्ध समइ तरुमारि, चालइ साहवाला परिवार ।
 नफेरी भेरी गाजती, गण गाइ अवर गाजती ॥ ७८ ॥
 पुहुता तोरण जोइ लोक, साह्या साला कहि सलोक ।
 विमल-वाणि श्रवणे शांभली, गया साला ते दह दशि टली ॥ ७९ ॥
 पुंखइ सासू प्रेमि भरी, वर माहुरि गयु संचरी ।
 जोसी जय वरतावइ समइ, विम[लि] श्रीकर ग्रहीउ तिमइ ॥ ८० ॥

मुय जोइ आरीसामाहि, वाजणढे बीजावि वाय ।

सहीअर सहीअर सरसी मली, कोटइ टोडर पातइ बली ॥ ८१ ॥ क

a आरिसा माहि म b बीजणढे म. c सहीअर सहीअर म. मिल्इ म. d टोलइ टोडर पालि गलइ म. ॥ ८१ ॥ म.

७५ b वेगिइ म c अठइ तर योइ क, आवइ वर जोइ म. जन क म. d रूंपमाहि म. नव क. सीसि म.

७६ a शरि म. b तलीआ क, तलीया म. c पूंठि क, पूंठि म. चचलि क पहरि क, ऊपरि म d लूण क, लूण म. ऊतारि क म.

७७ a धुल क, धूल म. देइ जाणइ म. b गाई क. माहि क, माहिइ म c पय क. कहि म. d दान मान म

७८ a मल्लयुद्ध क शरमइ क, शरमि म. तरुमारि क. b पालि म. साहवाला परिवारि क. c फेरी ('भेरी'ने स्थाने) क गाजते क म. d गुण क म. गाते क अवर क. गाजते क म.

७९ a पुहुता म. तोरण क म b साह्या साला क म. चर क. शलोक म c वाणि म. शांभली क, शांभली म. d गया क म. दह क, दशि म.

८० a पुंखइ क, पुंखइ म. प्रेमिइ म. b माहि क, माहुरि म. संचरी म. c जोसी गमय वरतावइ यशइ म. d विमलि क, विमलि म. ग्रहीउ क, मह हीउ म तिगइ म.

कर-मेल्हावणि धन आपीआं, मंगल च्याइ घरतावीयां ।

घर परणी उत्तरइ रहइ, ग्रहि ऊगमतइ गुरव लहि ॥ ८१ ॥

घली घळी तणइ विचार कीधा वीवाह तणा व्यवहार ।

मेल्हां मोदक-भरीआं माट, आगलि मेल्हा सोवन पाट ॥ ८२ ॥

पगपडणइ जे धन परखीइ, तेणइ सासु मन हरखीइ ।

तूठी सासु दि आसीस, जीवउ अगणित कोडि घरीस ॥ ८३ ॥

सासन देवति तणइ पसाइ, चडती कला हज्यो जगमाहि ।

कंत सरीसां करचो राज, मायवह तुझ मेढयां आज ॥ ८४ ॥

नणवर फईअर सासु चहू, रुडउं सगुं मनाविउं सहू ।

जिनवर गुर गुरुणी प्रीय तणी, भगति करइ थीअ सुंदरि घणी ॥ ८५ ॥

पट्टणि तेय तणउं अहिठाण वीवाह तणुं मांडिउं मंडाण ।

पिता तणइ नामि लागता सजन कोटि मलीया मागता ॥ ८६ ॥

८१. a -मेल्हावण क, -मेल्हावण म. आपीआ अ, आपीयां म. b च्याइ म. घरतावीयां म. c रहिउ म. d ऊगमति म. रहइ क, लहिउ म.

८२. a तणा क म b वीवाहता क, वीवाहाना म. आचार म. c मेहल्यां क म. भरीआ अ, भरीया म. d माड्या क, मेहल्या म.

८३. a पगपडणे क, पगपडणिये म ['जे' म मां नदी.] परखीइ क. b तेणि म. सासुन क, सासुन म. परखीइ क c बलती क. तूठी म. d जीवु क म.

८४. a सासन क, सासन म. देवि क म. सपसाय क. b हज्यो अ, हज्यो क, हज्यो म. शिग क. माहि म. c सरीसां म. करचो अ क म. d विहू क, वहु म. भलि क. जु 'तुझ' ने स्थाने म.

८५. a पैअर म. b रुड क, रुड म. सगु अ, सगु म. सणीजु सहू म. c जिनवर क म. गुरुणी म. प्रीय तणी क. d करि क. थी क म. सुंदरि क.

८६. a पिता 'तेय' ने स्थाने क. म. तेणइ क. अहिठाणि क, अहि-
ठाण म. b वीहता क, वीहता म. तणु अ, तुं क, तणउं म. मांडिउ क,
मांडिउ अ. c नामि क म. d सजन म. कोडि क म. मलीयां अ,
मलीया क, मित्या म.

बाप थकी जे पडतु पुत्र, ते किम राखइ घरनूं खत्र ।
महिअलि न रहि तेहनी माम, बाप तणउं लोपाइ नाम ॥ ८७ ॥

बाप थकी जे खडतु होइ, कुंभर करमी कहीइ सोइ ।
जिम जिम मोटा करणी करइ, तात-नाम त्रिभुवन विस्तरइ ॥ ८८ ॥

विमल मंत्र तव कर बावरइ, मागत-जन मोकलामण करइ ।
मनगमता तेजी तोखार, आपइ कनक कोडि सिणगार ॥ ८९ ॥

गढगडतां दीजइ गुडीयां, भारे भयरचनां जोडीयां ।
मेघाडंबर नइ मुहुवटा, कठपीठ पठाणी पटा ॥ ९० ॥

दि खरवास खेस आडिका, गज[या]डि निर्मल गंगा यिका ।
दिइ झूना नइ झ[र]मर तली, नीलनेत्र मुग्गवन्नावली ॥ ९१ ॥

८७. a ये म. b घरनूं अ क. c रहइ क. तेहनूं म. d तण क.

८८. a थिकी म. ये म. खडतु क. b कुंभर म. कहाइ म. सोय क. c जिम जिम क, यम यम म. बेटउ 'मोटा'ने स्थाने क, मोटा म. d नाम क. म त्रिभुवन क. त्रिभुनि म. वस्तरइ क, विस्तरि म.

८९. a मंत्रि म. b जिन क. d आपि क. शणिगार क, शणगार म. आ पछी क म मां १ कही वधुः—

॥ दरशन पूरा पेपीइ, सजन वर्ग सवि सतोपीइ ।

देवदूष्य कीजि दोकदा, चगी चीत करइ चुपदा ॥ १०५ ॥ क

a दरिशन पूरां पोषियां म. b स्वजन म संतोषियां म. c देव दीष्य कीजइ दोकदा म. d चांगा चित म.

९०. a गजगडता अ, गढगडतां क म. दीजि क. गुडीया क, गुडीया अ. b भिरवनां क म. जोडीयां क, जोडीया अ. c ए 'नइ'ने स्थाने क, नि म. मुहुवटा क. d कटपाट पठाणी पटा क, कट पीठ पिठाणी पटा म.

९१. a दिइ क म. पवास म. पाडकी क, पांडिकी म. b गजवड क, गजवडि म. निर्मल क. यकी क म. c झूना दि क, झूना नि म. नर्मल क, शरमर म. d मुग्गवन्नावली क, मुदवन्नावली म.

बासत्या सोहइ श्री बाफ, पटकुल प्रकटबा प्रताप ।

पोता परदेसी साडला, मथू मन-बंधित जेतला ॥ ९२ ॥

दि घण वेलि घणावी पटी, धूली धूमराई घटी ।

चोखा चीर चंग चारसा, लख्या हंस सुडा सारसा ॥ ९३ ॥

जाछां छाथल दिइ दामणी, संतोखी सवि सुहांसणी ।

नारंगी नखरंगी जाति, ताजी तारा-मंडल भाति ॥ ९४ ॥

यहुमूलां मोटां मीणीयां, देतां पहिलां मन-प्रीणीयां ।

घज सनाथ जिनमंदिरि बहू, संतोखि गुरु गुहणी सहू ॥ ९५ ॥

लेई जान धलीबा घर भणी ससरइ कोधी पहिरामणी ।

आविड कइ ऊगिड खूर, जई गेहडी बजाव्यां तूर ॥ ९६ ॥

९२. a सोहि क म शरि म. बाप क, व्याप म b पटकुल क म प्रगटीआ क, प्रगटीया म. c परदेसी क म. साडला अ क d मिथू क, मिथु म. मनिवधित क दइ भला क, यज भला म.

९३. a दिइ घण थोल कणी ऊपटी क; दिइ म; कणा ऊपटी म. b धुली क धूमराय क नइ टटी क नि घटी म. c चोखा म. चंग क. d लाल गुताल ख्य तारिसा क, लिख्या म. आ पछी क म मा अडपी कबी बधु —

निरम परम साजा साखर. वास्या वल्ल बहाव्या पूर ।

a नर्म धर्म म. b वास्या म.

९४. a छाडल म. दि क. b सतोपइ क, सतोपि अ सोहासणि क, सोहासणि म. आ पछी क म मा अडपी कबी बधु —

कमलवना(—वना म) कमपा पाटरी केकाली फाली फूटरी ।

a साति क. b मंडलि क.

९५. a यहु म. मूला क म मीणीआ क, मीणीया अ. b देता अ पहिला अ. प्रीणीआ क, प्रीणीया अ. c मंदिर क. d सतोपिड क म. गुरु गुरुणी क, गुर गुरुणी म.

९६. a जान म. वत्या क, वलीया म. b ससरि क, ससरि म. c आविड विमल क, आविड विमल कि म. खूर क. d जै म.

साहसु आविउ नगर-नरेश, घण ऊछवि वर कीध प्रवेश ।
प्रीय सिउं प्रेम पूरि मांडती, इक आछण पाणो छांडती ॥ ९७ ॥

देवालइ पुहुतां घर वह, रामति रमतां जोइ सह ।
गुरु गोत्रजनइ करी प्रणाम, पुहुचइ वासु तणउ जिहां ठाम ॥ ९८ ॥

परणिउ घर पयसारु हूउ, मागत जन ते भागइ दूउ ।
दानि भानि रुलीआयुत थयुं, संतोखिउं सह घरि गयुं ॥ ९९ ॥

नघयौविन बे नघला बेश, बिहु मानइ नगर-नरेश ।
बिहु सिरि अगर पडुकइ वास, बि लहूआ बे लीलचिलास ॥ १०० ॥

बिहु घचखण बि गुणवंत, बिहुनइ पोतइ पुण्य अनंत ।
हसतां हरषि पाइइ होइ, बिहू सर्खासरखी जोइ ॥ १०१ ॥

९७. a साहसु म. नरेश क. b वहइ वहइ वर किछ प्रवेश क,
बडि बरि वर किछ प्रवेश म. c प्रीय सिउ क, प्रीयई म. 'प्रेम' क मां
नयी पूर क म. d एक क. पाणी म. छांडती क.

९८. a पुहुता क, पुहुतां म. b रमता अ. c गोत्रजनि क म.
प्रणाम म. d पडुकइ क, पडुकइ म जिहां वासनू ठाम क, वास तणउ यहां
ठाम म.

९९. a पिसारु म. b जे क. मागित म. c दानि भानि म.
रुलीआयति क, रुलीआयति म. थयु अ, थयूं म. d संतोख्युं क. सहइ म.
धानकि क. गयु अ, गयू म.

१००. a यौविन क ते क बेस म. b बिहुनइ क, बिहु म. मानइ
म. नगरनरेश क c बिहू के, बिहु(नइ) म. शरि म. बहिकइ क, बहूकइ
म. d बे क म. लहूआ क म

१०१. a बे क घचखण क. विचखण म. बे क म. b बेनइ क,
बिहुनि म. पोति म. c हरषि क, हरषि म. d बेऊ क, बेहू म. सरंगा
क, सुरंगा म. सरखी क, शरखी म. आ पछी क म मां १ कदी वधुः—

वादी वन छइ रुलीआमणां, बहिकइ फूल अमूलक घणां ।

चंपक कुसुम मुगट सरि घरि, पाटापली जलकीडा करि ॥ ११९ ॥

a छि रुलीआमणा म. b बहूकइ म. अमूलिक म. c शरि म. घरइ
म. d पाटापली म. करइ म. ॥ ११९ ॥ म.

विमल श्री वे नवला वेह, बि सिणगारा दीपह देह ।
 विहुनइ मनि वसिउ जिनधम्म, उदयवंत छइ विहनां कम्म ॥१०२॥
 यिइ यौवन रुडइ जोगवइ, चिइ मन-वंछत सुख भोगवइ ।
 घणा दिघस द्विघ घुल्या जसिइ, सुकटंय पाटणि गयां तसि ॥१०३॥
 खंडि खंडि छइ मति निर्मली, भणतां सुणतां संपति मली ।
 मुनि लावण्यसमयची वाणि, एतलइ पंचम खंड वखाणि ॥१०४॥

इति विमलप्रबंधे नवरत्न नयखंडे सामुद्रहीलक्षण चतुर्पट्टि कला
 अष्टादशि लपि नाम ताल संख्या श्रोत्राणि कन्यानिरीक्षण पाणि-
 ग्रहण पत्तनगमने पंचम खंड समाप्तः ॥ ५ ॥

१०२. a वहु श्री क. वेस क शरपा नेह म. b वे क. वेह म
 शणिगारा क शरपा म दीपि क. c विहुनइ क विहुनि म वहीउ क,
 वहु म धर्म क म दे छि म वेहना क, विहुना म कर्म क म.

१०३ a वे क म रुडि क म योगवइ म क म b वे क
 म. मनवडित क म. सुप क म. भोगवि क म c दविस क हवि क,
 हव म. घुला क. जसिइ क, यशइ म b सुकटना क म. पट्टणि क म
 ग्या क म तसिइ क, तिसइ म.

१०४. a नरमली क. b गुणता संपद वली क c मनि लावण्य-
 समइची वाणि क d एतलि क. पडि क, पड वयाणि म अही सुधीमा
 क म मा १२३ कही वाय छे

पुष्पिकाओः—

इति श्री पंडित लावण्यसमयगणिकृते विमलमय मनोहर प्रगट प्रबंधे नवरत्न
 नयपडे पंचम पड संपूर्ण ॥ क

इति विमलप्रबंधे नव पडे सामुद्रिक कथित हीलक्षण । चतुस्रि स्त्रीकला,
 अष्टादश निपिनामकथन । छ राग, ताल, भान श्री वर्णन । कन्यानिरीक्षण,
 पाणिग्रहण, पत्तनगमने पंचम पड ॥ श्री ॥ श्री ॥ श्री ॥ म

खंड ६

[दृढ]

पुहुत्तां पट्टणि पुरभणी, प्रेमि पूरिउ वास ।
रहितां मंदिर रंग-भरि, छाना हुआ छ मास ॥ १ ॥

ढाल

इणि अवसरि गणघर बडा, श्रीधर्मघोषसूरिदू हे ।
आवीआ अर्घद-तलहटी, ऊपनु अति आणंदू हे ॥ २ ॥
जोउ जोउ अर्घद अभिनवु, नही नही जिन-प्रासादू हे ।
देखी डुंगर दीपवु, ऊपनु मनि विखवादू हे ॥ जोउ जोउ ॥ ३ ॥
गुरु गच्छपति ध्यानि रह्या, समरी देवि अंवावि रे ।
अर्घद तीर्थ जिम हुइ, बोलइ सरल सभावु ए ॥ जोउ [जोउ] ॥ ४ ॥
वीरसुतन पुरपाटणि, वासइ यिमल प्रधान रे ।
पुहुंचउ प्रभु वेदाविवा, जु तुह्य तीरथ ध्यान रे ॥ जोउ जोउ ॥ ५ ॥

म मा ज 'पढ छठउ' छे,

दूहा क म

१. a पहुता क, पुहता म. पुण्यवसि क, वेगिय म b प्रेमिद म.
पूह क, पूयां म c रहिता क म. मदिरि क म

'ढाल' शब्द क मां नही.

२. a एणि क. b धर्मघोष सूरिद क. c आवी क, आव्या म. अर्घद
क म. d ऊपनि म. आणद क

३. a अर्घद क म. b नही जैन प्रासाद क. ए 'हे'ने स्थाने म.
c डुंगर क. अभिनवु क. d ऊपनु विषवाद क. ए म.

४. a गुरु गच्छपति ध्यानिद म. b 'रे' क मां नही. अंवावी
ए म. c अर्घद क, अर्घदि म. तीरथ म. यिम क, यम म. हुइ क. d
बोलइ क, बोलु म. सभावु क. ए म.

५. a वीर पाटणि क; पाटणिद म. b वासि क, वासिद म. 'रे' क
मां नही. प्रधान म. c पुहुंचउ क म. प्रभु क. वेदेववा म. d तम म. 'रे'
क मां नही. काउ रे म.

वचन कही देवति बली, गणधर पाटणमाहि रे ।

संघ सुजन उच्छव करइ, विमल ते चांदवा जाइ रे ॥ जोड जोड ॥६॥

गुरु उपदेश दीइ घणा, सांभलि विमल प्रधान रे ।

अर्बुद तीरथ थापना, तुल्य जस मेरु समान रे ॥ जोड जोड ॥७॥

विमल भणइ सहिगुरु सणु, नहि घन पतलुं आज रे ।

कहु जिनमंदिर किम कहं, मोटां तीरथ काज रे ॥ जोड जोड ॥८॥

आराधन अंघाघिनुं, आपइ सहिगुरुराय रे ।

चतुर्विध संघ मिली करी, जात्र आरासण जाइ रे ॥ जोड [जोड] ॥९॥

मंत्र जपइ मंत्रीसरु, वड्डड अन परताजि रे ।

षष्ठेसरि पद्मावती, श्रीजी देवि अंबावि रे ॥ जोड जोड ॥ [१०॥]

त्रिहु उपयासे देवता, आवी झाकझमाल रे ।

मागु वर मंत्रीसरु, तूठी ततकालि रे ॥ जोड जोड ॥ ११ ॥

६. b पाटणमाहि क 'रे' क मा नयी. हे म. c समुल क. सहू म. उच्छव क, उत्सव म. करी क. d विमल वदावणि जाइ क. 'रे' क मा नयी. वदिवा म. हे म.

७. a उपदेश म. देई म. b सामलि अ क. 'रे' क मा नयी. c अर्बुदि म. थापिवा म. d तुल्य क, तम म. वरु क मेरु म. 'रे' क मा नयी. समान ए म.

८. a भणि म. सणु क, सुणउ म. b एतु क एतद म. 'रे' क मा नयी. आज ए म. c विम हूं क कहु म. मंदिर कहं क; कम म. d 'रे' क मा नयी. काज ए म.

९. a अंघाघिनु म. b आपु क, आपि म. 'रे' क मा नयी. c चतुर्विध क. सहित मली क म. d जात्र क, पाठा० यी 'जात्रि' म. आरासणि क, आरासणि म. 'रे' क मा नयी. जाय म.

१०. a जपि म. सरु क म. b वड्डड क विळड म. अघ म. परतावि क, परतावि म. 'रे' क मा नयी. c पद्मावती क म. d 'रे' क मा नयी.

११. a त्रिहु क. b 'रे' क मा नयी. c मागिन क. मंत्रीसरु म. d ठूठी म. क्षाप ततकाल क. 'रे' क मा नयी. त्रिणि ततकाल रे म.

चउपई

सिंहनाद अंबाई दिद, अति अजेय पदमावइ किद ।
 चकेसिरि दि लखमी घणी, वर पाम्या गयु पाटण भणो ॥ १२ ॥
 पुहुतु मंदिरि चितइ धीर लहिर पुरुष प्रसिद्धउ वीर ।
 ते आगइ दडनायक हुउ हुं तां ते कुलथी नदी जूउ ॥ १३ ॥
 प्रहि ऊठी सिरि उद्यम थयु, परगट पाटण बाहिरि गयु ।
 जोई थानक मांडइ साथी, बइठउ मणिमानिक पाथरी ॥ १४ ॥
 राउ तणा राउत झूसार आषी शर्म करइ हथीवार ।
 मांडइ वेझां मेल्हइ घाण घारइ केकइ चूकइ जाण ॥ १५ ॥
 विमल पंडि बोल्हइ पडवडउ, मइ प्रीछउ राउतनु घड ।
 भीम-कटकनुं भलुं पराण, जिहां माहावा राउत छुं जाण ॥ १६ ॥
 उपायु अतिघणउ अमर्ष, भीम भूपनइ करसइ हर्ष ।
 परबल भागलि रहिसइ सज्ज, भीम भूपनां सरसइ कज्ज ॥ १७ ॥

क मा 'चउपई' नथी; चुपै म.

१२. a दिद क म. b 'अति' क मा नथी अजयणु क. पदमावइ म.
 c चकेसर क दिइ म. लखमी क. लयिनी म. d ग्या क. ते यामी गिउ म.

१३. a विमल पुहुचइ मंदिर धीर क, वीर म. b पुरुष म पर
 सिद्धउ क. c आगि म. डडनायक क हुउ अ d हु क, हु म. ता क.

१४ a ऊठउ क, ऊठिउ म. सर क, सारि म. थिउ क, गयु म.
 b बाहिरि क बाहिइ म. थयु म c थानिक क, थानक म. मासी क,
 मासी म. d बयठउ क मणिमानिक म.

१५ b शर्म करि क म हथीवार क. c माडइ म वेझा अ, वेझा
 क. मेल्हइ क. घाण म. d श्केकी क, अक्की म. चूकि म. जाण म

१६. पडि अ मत्र क पडवड क म. b मिइ म प्रीछिउ क म.
 रायतनुउ क c भिम क. कटकनु क, कटकनू म. भलुं म पराण म. d
 जिहा क. झूसार अ, छि जाण म.

१७. a अति णु क. b भिम क. भूपनि क म. करसउ क, करशि
 म. c रहिसि क, रहशि म. रात्र क, मात्र म. d भिम क. भूपना क म
 काज क म.

तव राजा आविउ संचरी, सवि परिवारि रहउ परवरी ।
भीम बाण जब मेहइ धसी, चूकु विमल मंत्र रहिउ हसी ॥ १८ ॥
हतु भरेसउ भागउ बाज, मूरख-दाय चडिउं छइ राज ।
मुह मचकोडि मरइइ मुछ, भीम सहित छइ सघला भूछ ॥ १९ ॥
रहिउ हाटि हसतु जाणीउ, भीमइ परखि[उ] तव वाणीउ ।
बाण तणी काई जाणउ कला, उठउ धणिग आबु आवला ॥ २० ॥
बोलइ विणग अहो बाणीआ घबसि छासि बांध्या प्राणीआ ।
तेल-दीप तिल बेचुं हीग, बाणी हुइ तुहासित धीग ॥ २१ ॥
जाणउं मीठउं पाली भरी, राजा जमला जईइ डरी ।
तुला धरंता धूजइ हाथ, बाणी हुइ तुहारा साथ ॥ २२ ॥
इम करता तु तुहानह फोड, बाण तणा देखाई मोड ।
बाल सुभारु करी साथक, पेटि पान अठोत्तर घर ॥ २३ ॥

१८. a आवउ क. b परिवार क, परवार म रहिउ क म. परिवरी क. c भिम क. मेहइ क म. d मंत्र क; चूकि मंत्रि विमल मनि हसी म.

१९. a भरसु भागु क म. b चडिउ क. छि म. c मुहु म. मरइ क, मोहि म. नूछ क. नूछ म. d भिम क. छि म. 'सघला' पछी अं मां करी 'छइ' छे, जे नकामो छे. भूछ क.

२०. a जाणीउ क, बाणीउ म. b भिमि क, भीमि म. तव पर-
पिउ क; परपिउ म. आणीउ म. c बाण क. तणां म. काई म. जाणु क.
जाणउ म. वाउ क. आवला क, आवला (पाठा० थी 'आगला') म

२१. a बोलि म. विमल क म. आम्ह क. बाणीया म. b शिसि
क, शिसि म. बांध्या क. प्राणीया म. c दीप क. बेचु क. तिलावई हीग
म. d बाणी हुइ म. तमासित क, तमासित म.

२२. a जाणु क. मीठउ क. पाली क. b जिम लिइ क. जाई म.
परता क, धरंता म. धूजि म. d बाणी म. हुइ म. तमासित क.

२३. a करता म. तुमनि क म. b बाण म. तणु क. देपाई म
c सुआरि क, सुआरी म. d पेट क. पान म. अठोत्तर क, अठोत्तर म.
घरउ म.

कहि ते तां वीधु मनरंगि, बाण न लागइ बालक-अगि ।
 जु अधिकुं ऊछउं वीधाइ तु सिर सही अहारुं जाइ ॥ २४ ॥
 कला देखाइ अवर प्रकारि, विलोणउं विलोइ नारि ।
 मयकइ वीधी जाइ क्षालि, चंपण सर न लागइ गालि ॥ २५ ॥
 वीजी कला कहुं तुह्य जाणि जउ कीजइ पुहुचतु पराण ।
 जाउ न[इ] जो[इ] आवु बाण, पुहुचइ गाऊ पंच प्रमाण ॥ २६ ॥
 बाणी विमल इसी उधरी, भीम तणी सीगिणि करि घरी ।
 बाण तणी कला ते इसी, भीम तणइ मनि भारे वसी ॥ २७ ॥
 तूठउ तुरीय पंचसइ किइ, दंडनायकनी पदवी दिइ ।
 रंगि राणिम लखी घणी गाजंतु आवइ घर भणी ॥ २८ ॥

दूहा

इक राजन रयणां तुरी, सही सेलडी समुद्र ।
 कहि कविजन दिन पाधरा तिहि घरि दुरि दरिद्र ॥ २९ ॥

२४. a कहु क, फुहु म केतो अ वीधु क वीधू म. मनिरंगि क
 c बाण म. लागि म. बालिक क. d अधिकु म. उछ क उछउं म. वीधाइ
 क म सरसही क. माथू म अमारु क अहारु म.

२५. क मां कदी २५-२६ नो म्म २६-२५ छे a दिपाई म b
 बलोण क बलोइ क, विलोवइ म c वैधी क म d लागि म

२६. a वीजी क कहू क, कहूं म. तुम का म जाण क जाण म
 b जु क म. कीजि म पुहुचतु क, पुहुचन् म. पराण म c जोउ अ नि
 क म. जोउ आवि म बाण म d पुहुचइ क. पुहुचइ म परमाण क,
 प्रमाण म.

२७. आ कदी क मां नथी a बाणी म. विमलि म इसी म b
 सीगिणि म. c बाणकला देवाडी इसी म d वसी म.

२८. a तूठउ म. तुरी क म. पंचसि क दीइ क, दिइ म. h
 डडनायकनी क. किइ क म. c रंगिइ म. राणिम म. कीडी क लीपी म.
 आविउ क, आवीउ म

२९. a एक क म रयण क h पाठा= यी 'मही' म. सेलडी म.
 c एता जेह परि पधरा क; पदरा म. d तेह क म. दरिद्र क.

चउपई

पहिलउ जिणवर किइ प्रणाम, पुहुवइ जिहां जिनमंदिर ठाम ।
 दिन दिन घणा वाधइ व्यापार, मंड्या सकल वेश-व्यवहार ॥३०॥
 करइ पुण्य नइ कर वावरइ, सहिगुरु-वचन सदा मनि धरइ ।
 जिम जिम वाधइ घरि आपणइ, विमल न कहिनइ मानइ गणइ ॥३१॥
 गज घोडा देसाउर तणा, गरथि विमल अण[१]व्या घणा ।
 जिम जिम वाधइ विमलनु चाल, वयरीनइ सिरि वाधइ साल ॥३२॥
 घरि मोटा भूपतिना पाहि, चालइ गज घोडा वंधाइ ।
 करि मुद्रडी रूप जिन तणउं, अवर न सिर नामइ आपणउं ॥३३॥
 देहरासर घरि करइ विचित्र, खीरोदक धोतीआं पवित्र ।
 चामर छत्र अनोपम करी, सोइ घात बाहरि विस्तरी ॥ ३४ ॥
 वयरी मली वधारीइ वात, भूपति आगलि बोलइ घात ।
 थापिउ ह्यामी विमल प्रधान, पणि तुझयी तिहि अधिकं मान ॥३५॥

चुपई क, चुपै म

१० a पहिल क, पहिल म जिनवर क म प्रणाम म b पुहुवइ म जिहां क यहां म नज्मदिर क ठाम म c दिनि दिनि म. घण क; वाधइ घण म व्यापार म d मांड्या क म देस म

११ a जि म वावरि क. b घरि क. c जिम घन वाधइ क, यम धनि घरि वाधइ म d विमल क मानइ म.

३२ a तणा म b गरथिइ म अणावइ क, अणावि म. घणा म c विमलनु अ, थाइ विमलनु क, यम यम चालइ विमलनु म d वयरीनि क, विरीनी म सिरि क शरि म साल क

३३. a घर क म भोग क म पाहि क म b चालि क चालिइ म गजघोडा म वंधाइ क c मुद्रडी क म. तणु क, तणउ अ. d घर म नामि क म आपणु क

३४. a करिउ क पवित्र क म b धोतीआ अ, धोतीया म विचन क. d सोय क. बाहिरि क, बाहिरि क, बाहरि म वस्तरी क.

३५. a विरी म मली म. वधारीइ क, विधारी म b बोलि म. c ह्यामी म प्रधान म d तुझयी क; तिहि अपिउ क, तम पाहि तिहा अधिकं मान म.

रहइ रानि मृगला तृण चरइ, माली नीर विणास नचि करइ ।
सज्जन सुखि रहि घरमाहि, त्रिहुं निष्कारण वयरी थाइ ॥ ३६ ॥

जिनवर टलत न नामइ कोट, उद्धत अभिमानी आरोट ।
करि जिनमुद्रा मूर्ति घरइ, तुह्य प्रणाम ते आगलि करइ ॥ ३७ ॥

घरि बांध्या गज मोटी आस, वालिइ वली 'तुरगम' लास ।
चामर छत्र सजाई करी, लेस[इ] भीमराज अवगणी ॥ ३८ ॥

राउ-बित्ति लागी चटपटी, थई वरसा सुजीवी घटी ।
क्षित्री खेस धरइ मनमाहि, जोइ चाट विमलनी राय ॥ ३९ ॥

सह बइठउं छइ थई इकमती, आविउ विमल विमल-जयमती ।
करी प्रणाम आगलि कर करी, बइठउ राउ सभा सम घरी ॥ ४० ॥

तां डमरु नइ तां डाकलां, तां भुंगल कंसालां भलां ।
तां लगइ ताल टचका पूर, जां नचि चजइ सबलां तूर ॥ ४१ ॥

३६. a रहि क. म. मृगला क. b माली क. वणास नक, विणास
करि (पाठांथी ' निवास करि ') म. c सुविद म. त्रिगमाहिक, घरमाहि म.
d त्रिहु क, त्रिहु म. निष्कारण क, निवारण म. विरी म.

३७. a नामइ क. b अभिमांनी म. c मूर्ति मुद्रा क. म. d तुम्ह
क, तुम म. प्रणाम म. घरइ अ.

३८. a बांध्या क, बंध्या म. b वालि क, वालिइ म. c गणी क,
घणी म. d लेसि क, लेसि म. अवगुणी क.

३९. a अगि म. b रथ म. बीसा क. वरसानु पीटी म. ॥ पीटी क,
c पित्री क. क्षत्री म. वेगि क. घ[र]इ क. मन माइ म.

४०. a बिहु क, बिठउ म. छइ क, छि म. 'थई' क मां नथी,
थै म. b जसमती क, जम मति म. c करिउ म. प्रणाम म. क. आगलि
क. d बिहु क. बिठउ म. राय क. सभासाहि घरी क. गुभासाहि धुरी म.

४१. a ता क. नि म. ता क. 'डाकला' अ. b ता क. भुंगल म.
कमाला अ. c ता क. तान म. टचका क; विनालइ चका म. d जा क.
वाजइ क; जां नीसाहण वाजइ तूर म.

तां चंदा नइ चांद्रणी, दीपइ दीप-झलामल घणी ।
 तारे तेज तणां तां पूर, जां नवि निर्मल उगइ ॥ ४२ ॥
 सोहइ सभा मज्झि सिरि घणी, वसिहर विकट शेष जिम फणी ।
 तरुवर कल्पवृक्ष जिम सीम, मणिमाहि चोतामणी जीम ॥ ४३ ॥
 भूपतिमाहि रहिया जिम रा[म], रूपवंत सिरि सोहइ काम ।
 दातारि अवतरीउ कर्ण, ओपइ सकल सभा-गामर्ण ॥ ४४ ॥
 साहसि खू बिक्रम भीम, मेरु सरीखु महीमलि जिम ।
 न खमइ तेज भीम भयु, मझ मत्था ऊपरि थयु ॥ ४५ ॥
 सभा सरोवरि सोहइ कमल, भीम हसी बोलावइ विमल ।
 सुणि महिता अह्न हर्ष अपार, तह नवि दीठउं घर एक चार ॥ ४६ ॥
 विमल मंघ मनि कूड न किस्थुं, जाणइ राजन रंजइ हसिउं ।
 स्वामी घर तुहारां अछइ, पुहुयउ भोजन करस्थुं पछइ ॥ ४७ ॥

४२. a चादा नइ क, चदा नि म. ता चादणी क, तां चांद्रिणी म.
 b झलामल क. c तारा क म. तणा ते क. d जा क. निर्मल उगइ क;
 उगइ अंबरि सूर म.

४३. a सोहि क म. मझि म. सर क, सूरि म. b विसहर क म.
 c तरुवरि म. यम म. d मणिमालिक क, मणिमाहिइ म. चिंतामणि म.
 जिम क.

४४. a माहि म. हयु क. राम क; रखा यम राम म. b सर क,
 सरि म. सोहि क म. कर्म म. c दातारिइ म. अवतरीउ क म. d
 उपइ क म.

४५. a साहस क. विक्रम वीर क म. b सरिखु क. पीर क म.
 c धमि म. भिम राम भयु क, गीम ते भयु म. d मझ क. मत्था म.
 ऊपरि क, ऊपरि म.

४६. a सभा क. सरोवर क म. सोहि क. b मिय क. सही क.
 दसी म. बोलावि म. c महिता क. अह्न क, अम म. d गुम्ह क, गुम्ह
 म. पर नवि क म. दीठ क, दिठुठ म.

४७. a मांत्रि म. कसिउ क, किंशु म. b जाणइ म. राजनि म
 रंमणि म. दशु म. c स्वामी म. तुम्हारा क. d पुहुयु क म. करसिउ क,
 करस्थ म.

साथइ तेइइ सवि परिवार के पाला घोइइ असवार ।

जव दिहउं मंदिर भंडाण, राजा हीइइइ थयु हराण ॥ ४८ ॥

प्रथम पोलि पहिलि प्राकारि, जाणउं ए घरनउं छइ द्वार ।

अनुक्रमि पइसइ सातइ पोलि, राय रखे पडीइ दंदोलि ॥ ४९ ॥

जयं दीठउं घरणउं बारणउं. स्वर्गविमान करि पारणउं ।

मांडी मारीसानी ओलि, तलीआ तोरण पेखइ पोलि ॥ ५० ॥

दोरे संचारे पूतली, दिइ अभोखण नीची लली ।

कइ लीलां करि लेखइ वाय, नारी-निरति न जाणइ राय ॥ ५१ ॥

काख तणा जे ढाला घोल, पेखइ पाणी तणा कलोल ।

जे मूरख नवि जाणइ भेउ, उतारइ पग-मोजा तेउ ॥ ५२ ॥

४८. a साथि क, साथिई म. तेइइ क म. b केता 'घोइइ'ने स्थाने म. c दिह क, दिहउ म. मरण म. d हीमडि क, हैमडि म हराण म.

४९. a पहिल क म. प्राकार क म. b जाणुं क, जाणउं म. छइ ए, घरनुं क, ए छइ, घरनु म. बार क. c अनुक्रमि क. [प]इसी क, पिसइ म. सात म. d राय अ, राजा म रखे क. पडि म.

५०. a दीठ क, दिहउं म घरनु क म बारणुं क b विमान म करिउ. क, करिउं म पारणु क c माडी अ उलि क म. d तलीआ म. तोरणि क. पेय क.

५१ a संचारी क म. b दि क म. उन्मोषण म बली म c के क म लीला म. के नपइ म d नरति क. जाणइ म.

५२ a तणां म. ये म ढाल्या क म ढोलं म. b जाणि पांणीनां म. कलोल क म c नव क. जाणइ म. भेऊ अ d उतारि म. मोजां म. तेअ क. आ पडी क म मां नीचेनी न नी ५८ यो अही छे:—

चित्रहाली छइ चयु ठाम, उपरि बंधूआ चित्राम ।

राजकुली छचीसउ लिपी, राउ मंदिर जोइ चिहूं पछी ॥ ५३ ॥

a छि चयु ठाम म. b च्छावि चित्राम म. c छत्रीसिइ म. d रा म.

चिहुं पपी ॥ ५३ ॥ म

दीठा मयगल जे मावता, दीठा तुरी तेखि नाचता ।

ठामि ठामि यइठा छइ थोक, घइइ घाट व्यवसाईया लोक ॥५३॥

गज घोडानी पाखर खरी, सांडां खेडां छापर छरी ।

आंगा टोप रंगाडलइ रूप, ते देखीनइ मडकउ भूप ॥ ५४ ॥

दीठां मेघाढंवर छत्र, दीठां चामर पुहुवि पवित्र ।

भोजिन भली सजाई संभालि, जिमवा यइठउ सोवन-थालि ॥५५॥

मोडा मोदिक जय महिमहिया, प्रीत्यां स्याकपाक बिप थयां ।

सवे दुध अणघोल्या बोल, लीपा चलू दिद तंगोल ॥ ५६ ॥

सपरवारि पहिराघिउ भीम, करी मेटि जगि जाणइ जीम ।

राउ जमी जव पाछउ चलइ, भूळु भवनमांहि आफलइ ॥ ५७ ॥

चित्रसाली छइ बंगा ठाम, ऊपरि चंद्रमा चित्राम ।

राजकुली छत्रीसर लखी, रा मंदिर जोइ चिहुपखी ॥ ५८ ॥

५३. a ये म मलपता क. c ठमि ठमि म बयठां क, यिठा म. छि म. d घइइ म. व्यवसाया क व्यवसाइ म.

५४. a पडी (पाठांभी 'खरी') म b पांडा अ, पाडा क, पांदां म. पेडा क. छरी (पाठांभी 'छुरी') म c रंगाडलइ म, रंगाडलि क, रंगाडलि म d देखीनि म. मडकिउ क, गटकिउ (पाठांभी 'भटकिउ') म.

५५. a दीठा अ. b दीठा क. पुहुवि म. c भोजन क म. भलि म. सजाई भालि क म. d यमवा म बयडु क बिठउ म. सोविन म.

५६. मोदक म. महिमहया क, महमहया म. b प्रीत्या क, प्रीशां म. शाकपाक म. थया क. c साव म. अणघोल्या म. d लीपां क लिदां म चिद क.

५७. a सपरवार क म. मिम क. b मेट म. जिग क, जग म. जाणइ म. जिम क, भीम अ. c जिमि क, यमी म. बलिउ क. d भवन-माहि क. आफलिउ क.

५८. क अने म मां आ कडी उपरनी ५२ मी पडी छे; पाठांतरो माटे जुओ ए ५२ मी कडी.

आविउ मंत्री राउ तव घरी, राउ. चलाविउ निज मंदिरी ।
 राउ जाणइ जे महारुं राज, विमल-[ल]छिइ ते आगलि व्याज ॥५९॥
 मनिसिउ अम्हे विमासिउं आज, ए जीवइ तु जाइ राज ।
 कीजइ काइ तिसिउ उपाय, वयरी विणि[ग] चिलय जिम जाय ॥६०॥
 गुण नवि जाणइ जे जेहना. आदर न करइ ते तेहना ।
 देखी काग कविजन इम भणइ, मेहली ब्राख लींयोली चिणइ ॥६१॥
 ब्राख सरीखु विमल प्रधान, दुर्जन जन ते लिंख समान ।
 काग सरीखु राजा कहिउ, दोष-विहणउ दोषी थयु ॥ ६२ ॥

दूहा

मत्रि भणइ भूपति सणु, जय प्रदि विमल प्रधान ।
 आयइ तुह मेटण भणी, तुह देयो बहु मान ॥ ६३ ॥

५९. a मंत्र क, मत्रि म चाहि तव क म b रा म. घुलाविउ
 क म. c राय।क, रा म. जाणइ म ये म साहरु क, साहरु म d
 मल क लछि क, लछि म आगलि ते क म. लाज म

आ पछी क म मा १ फरी वधु—

विमल मत्र घुलावी बलिउ, राउनु धान अनेक भिलिउ ।

राउ भणइ तम्हे कहीउ बहू, ते मि ब्रह्म वीरु सहू ॥ ५९ ॥

a मत्रि म. b राउनु मत्र बीजाश म. c राइ भणि, तुम्हे कहउ सहू
 म. ते मिइ दृष्टि दीठउ बहू ॥ ५९ ॥ म

६०. a मनसिउ क, मनश म अछे म. विमाश म. c कीजि म
 काइ अ, काइ क, काइ म तसिउ क, किशु म. उपाइ म. d विरी म.
 मलय म, विलइ म. यम म. जाइ क म.

६१. a जाणइ म. b करि क म. c देपइ क. d मेहली क म.
 लीयोली अ. चणइ क म.

६२. a सरीखु म. प्रधान म b दुर्जन ते जे लिंख क, दुर्जननि मनि
 लींख समान म. c सरीखु म. थयु क. d विहण राजा थयु क, दुर्जननि
 मनि दोषी लीउ म

६३. a भणि म. सणु क, सणउ म. b प्रधान म. c तव क,
 तुम म. भोजन क म d देयो बिहू बिहू मान क, तुम्हे देयो बहु मान म.

घाघ मेल्हावे मोकलु, वास हुइ ततकाल ।

विमल वकारे वीरसुत, सभा-मज्झि भूपाल ॥ ६४ ॥

विमल विकारिउं नदी खमइ, तेज तणउं ते पूर ।

सिंगइ सांकल ऊतरइ, दुख टलइ जिम दूरि ॥ ६५ ॥

गुलइ मरइ जे मानवी, तेह विस दीजइ कीम ।

काज सरइ फलकल टलइ, संभलि राजा भीम ॥ ६६ ॥

रायराणा मंडलीक नर, सभा-मज्झि सविश्याल ।

आविउ विमल विकटकट, मान दीइ भूपाल ॥ ६७ ॥

बइठउ चाउरि चंप करि, जूठउं जिमनुं रूप ।

सलइ न सकइ को नर, मनि आकंपिउ भूप ॥ ६८ ॥

घाघ वलूटइ भय भयु, राय करइ कइवार ।

विमल विछेदि ऊठीउ तेजगलि तिणि चारि ॥ ६९ ॥

ढाल पवाडानु

विमल राउल जघ आवीउ, छोडावीउ रे तघ घाघ विकराल तु ।

काल जस्या नख पयशधा, ५ तु मूली विलग्गा विसहर जिशा घाल तु ॥७०॥

६४. b हुसि क. c [वीर] हुत क. d सुभा म. मदि म.

६५. a वकारिउ म, b तणु क, तणउ म. c सिंगइ म, सिंगि क, सींगि म. d हुप क; दुपण हुइ दूरि ॥

६६. a गुलि क. मरि क. ये म. मानवी म. b ते क म. विसि क. d सामलि क, सांभलि म.

६७. b 'मज्झिने' स्थाने 'जडी' क, मिली म. सविशाल क म. c विकटकटकि म. d मान म.

६८. a बगडु क, विठउ म. चाउर क. यपि म. b जिमनु क, यमनु म. c ससली म सकइ क म. कोइ क म. d आकप्यड क.

६९. a विछुट क, विछुटउ म ययु म. b राउ क. कयवार म, c विछेदइ क, विछेदिइ म. d तेजि जलि क, तेजगल म. तेणइ क, तेजी म. चार म.

ढाल लोकीक पवाडानु क, ढाल लोकीक पवाडानी म.

७०. a राउलि क म. b यशा म. पय वस्या क, पय नय यशा म. d मूछि विलग्गा वि[स]हर जिशा क, मूछि विलग्गा विसहर यशा म.

वेढ वेढालगु वाणीउ, ए तु जाणी राउलि रोसनु रेड तु ।

केडि वलायु वाघनी, ए तु डाघडाकी घर थाइ नीमेडि तु ।

वेढि वेढालगु वाणीउ ॥ ७१ ॥ आंकणी ॥

घोघर शादि घरघरइ, अरे घरहरइ भूमि आंकण अपार तु ।

खड खड खांडां खडखडइ, अरे लडधडइ लाय गमे असवार तु ॥ ७२ ॥ वेढ०

हीर हीरा लग हाटडां, ए तु फाटडां फूटडां चिहु पखे चीर तु ।

वीर धाई गया धुसटी, अनइ तेहनइ ताकइ ए तीर तु ॥ ७३ ॥ वेढ०

पुंछ घाली पुंछइ ठवइ, अनइ नव नव रंगि वाघलु वीर तु ।

पाटणि परगट डमडमइ, ए तु के किमइ तेहनइ ताकइ तीर तु ॥ ७४ ॥ वेढ०

भड भडवाय हता घणा, ते तु आपणा अलग लेई जीव तु ।

माल तणइ माथइ चडया, ए तु राउत करता रीव तड ॥ ७५ ॥ वेढ०

दोसी बेई गया हाटडां, ए तु माटडां फूटडां बहइ रंगरेलि तु ।

पीडीय ते वाडि पडया, अरे फूलडालां मेढी गया मेलि तु ॥ ७६ ॥ वेढ०

७१. a वेढि म. वेढालग क, वेढालड म. वाणीउ म. b जाणीउ क, जाणी म. रोसनु म. रोस तु क. रडइ तु क [आ शब्द कमां उत्तरार्धनी शल्मा छे.] c विलायु क गिलाड म. डक डाकी नर क, झागडीनि परि म नीमेड तु म. ॥ [‘आंकणी’ क म मा नथी.]

७२. a सादि क, सादिइ म. b घरहरि म आपार क. c घाडा अ क, पांडा म. पडपडि क. d लडधडि क, लडधडि म.

७३. a हीरा गल म हाटडा अ क b कापडां फूटां म; फूटडा अ क. पपि म. c धूसटी म. d अरे घीहटी पाइटी (पाठा०थी ‘गई घटी’) बहि छत नीर तु म. [आ कडी क मा नथी.]

७४. a पूछ क म. घाली क. पूछिइ म. b अरे ‘अनइ’ ने स्पळे क म नव नवइ क, नव नवि म. रंगिलु क, रंगि ते म. c पाटण क म. d के कीम (पाठा०थी ‘कमइ’) तेहन ताकिइ म. [क म मा आ ७५ मी.]

७५. b आपणा जीव लेई नर सोहे तु अ, आपणा अलग लेई जीव तु क, आपणा लेई गया जीव तु म. c चडा म. d ए तु के पडया राउत करतला रीव तु क, ए तु के पडि राउत करतला रीव तु म. [आ कडीना मममा क म मा फेर छे. क=७३, म=७३]

७६. a दोसी म. हाटडा अ b बहि म. c फडीया क, फडीया म. ‘ते’ म मां नथी. फरदी गया क, फदी गया म. d फूलना क, फूलना म. डाल क म. माळी क म. मेढि क, मेढिलि म.

पान ते पान-कुंडइ रहियां, अरे घांचीने घरि दल्यां तेल[ना कुंड] तु ।
 हड हूआ ते हाथीआ, ए तु साथीया सवि बलवंत हूआ छंड तु ॥७७॥ वेद०
 पारखि एगि पीडी चडइ, घाट-घटा सोनार दि पूठि तु ।
 मुंठि घांधी मणीआरडा, भारडा मेल्ही हूआ नर ऊठि तु ॥७८॥ वेद०
 ए तु लोट करइ गढ-कोटडी, ए तु शोटडी ज्ञायकि माटडी खाइ तु ।
 चाउचीयाविउ बाघलु, ए तु आघलउ कोइ न थाइ तु ॥७९॥ वेद०
 दाह ते गाह कुहाडी ए, अरे पाडीइ मंदिर हाटना आघाट तु ।
 घाट न को सलकी सकइ अरे भणतला माट नासी गया नाट तु ॥८०॥ वेद०
 घीर जणणि को जाईउ, ए तु जाईउ पतलइ विमल प्रधान तु ।
 भानु परि भड दीपतु, ए तु पतलइ घटिउ बाघनु वान तु ॥८१॥ वेद०

७७. a पान म. -कुंडइ अ क, पानकुंडिइ म. रहिया अ क, रयां म. b ए तु घांचीनि म. तेजना कूड तु म. c हूड म. हाथीया म d बलवंतइ वूड तु म. [आ कसी कमां नथी]

७८. a पिंठी क. b ए तु क म. नडया म. c मुंठि क, मुंठि म. याथी क मणिआरडा क, मणीआरडा म. d ए तु क. मेहलिअऊ क, मेल्हि हूआ (पाठा० धी 'गया') म.

७९. a 'ए तु' ममां नथी. b अरे 'ए तु'ने स्थाने म. मोटडी म. पाठा० धी 'ज्ञायकि' म. c वाउ वीटाविउ म. d आघतु म. न घालइ वाउ तु म. [आ कसी कमां नथी]

८०. a दाह क. कुहाड क, कोहाडि म. b अरे पाहए क, पाडि मंदिर म. हाटनइ क, हाटनि म. घाट क म. c वाटइ क, वाट म. d जरे क, जेरे म. भणतला क, भणतेला म. नीसी क, नासी म. क ममां १ कसी नथु:—

पाल नइ वालिक टलमलइ, ज रे पलमलि नगर नही रपवाल तु ।

छारसंमाल न को करइ, नर को घरइ बाघलु देवदयाल तु ॥ ७८ ॥ क

a वाला नि वालक म. b जेरे म. नगरि म. c सालसंमाल म. d परि म. ॥ ८१ ॥ म.

८१. a जाईउ म. b एतलि म. प्रधान म. c भांव म. तणी परि दीपतु क; परिइ भड म. d अरे जीपतु ए घटइ बाघलु वान तु क, ए तु जीपतु ए घटि बाघनु वान तु म.

अरे गोल गरिह किसिउ गडगडइ, तडफडइ तुं किसिउं पाटणपोलि तु ।
खलि खंधावलि आवीउ, ए तु विमल घोलावइ बांगडइ योलि तु ॥

॥ ८२ ॥ वेढ०

तडइ तडइ लोचन तरहीगां, ए तु कडकडघां अपार कुंच न[इ] मुंछ तु
मुंछ जिसिउ मुंखर मयु, घण गहगहइउ रे भुइ आहणी पुंछ तु ॥

॥ ८३ ॥ वेढ०

घाप घरी जय घाईउ, तय साहोउ रे असिउ कायर कानि तु ।
विमल करि करिउ मांकडउ, लीउ सांकडइ रे देवी अंघिका ध्यान तु ॥

॥ ८४ ॥ वेढ०

जयजयकार शयइ हूउआ, वली घरि घरि रे हुआ मंगलछ्यारि तु ।
बाधलु राय आगलि घरिउ, अरे विमल करिउ जोउ उपगार तु ॥

॥ ८५ ॥ वेढ०

८२. a 'अरे' म मा नथी. गरिह क, गरिह म. किशु क, किशु म. गडगडइ क, गडगडइ म. b ए तु तडफडइ किसिउं क, ए तु तडफडइइ किसि म तु क. c खलिउ क, पोलि म. धां वलि म. d विमलि क. घोला-
वीउ क म. बांगड योल क म.

८३. a तड तड क म. तरहीआ अ, तरहीया म. b कुंच न मुंछ अपार तु अ; ए तु कड कड करहीआं मुंछ नि मुंछ तु क, ए तु कडकड करहीयां कुंच नि मुंछ तु म. c पूछ क, भूछ म. जिसिउ क, जिशु म. भूंखर म. d घण क, घणउ म. गहगहइउ म. भुइ क. आहणीउ क. भुइ बापडि पूछ म. क म मा १ कही वधु:—

दंत दातरही दापतु, ए तु नापतु रे घरा फूकनि फाल तु ।

काल जिसिउ काखतर, ए तु आकइ रे करइ बलि बैल तु ॥ ८२ ॥ क

b ए नापतु म. c यशु म d अति आकइ ए करि बलगवा ताल तु ॥ ८५ ॥ म.

८४. a कोष क. b यशु म. कायर क म. कानि म. c करु कर क. करिउ करि म. मांकडउ अ, मांकडु क. मांकइ म. d करि लेइ साकड देवी क; सांकड म. ध्यानि क. ध्यानि म.

८५. a शब्द क हुआ क म b 'रे' क मां नथी. हुइ घरि घरि वरति मंगल म; मंगल बाल तु क. c राउ क, रा म d विमलि क, विमलि म. जूउ करिउ परोपगार क; जो म.

विमल गयु घरि आपणइ, अरे राह भणइ मंजि न सीधउं काज तु ।
राज रखे लिइ वाणीउ. ए तु प्राणीउ दुष्ट मइ जाणीउ आज तु ॥
॥ ८६ ॥ वेद०

ए तु मंजइ भणइ जां छउं अछे, तुझे चित म आणिहु ऊचाट तु ।
माल करउ बल-पारखुं, ए तु सारिखइ सारिखुं टलसि साल तु ॥
॥ ८७ ॥ वेद०

माल सिउ मंजि चित्वासीउं, भलउ भारिउ भांगडा कांइ भीम तु ।
विमल हणी करि ताहरइ, ए तु भागजे सफल हुइ सीम तु ॥ ८८ ॥ वेद०

दुहा

प्रदि ऊगमि चली प्रगटीउ, वहिलउ विमल प्रधान ।
राउलि राउसमा लइइ, चली विशेषि मान ॥ ८९ ॥

माल अछइ घरि आपणइ, आणइ गर्व अपार ।
महिता तिहि बल पारखुं, करइ न केती घर ॥ ९० ॥

८६. a विमल क. आपणि म. b राउ क म. भणि म. सीधु क. सीधल म. c लिइ म. वाणीउ म. d ए प्राणीउ म. मइ क. जाणीउ म.

८७. a 'ए तु' म मा नही. मजि क म. जा छु क, जाणउ छउ म. अछे क b तुम्हे क, तछे म. चितउ क, चित म. राह म क. आणहु क, आणहु म. माल तु क; ऊचाट ऊगार तु म. c कह क म. पारउ क, पारखु म. d सारिया सारिखु क, ए सारपि सारपु म. टलसि क, टलसि म.

८८. a मजि सिउ मित्र क, मालउ म. b भल क म. भागडा क म. काइ म; वापनइ भीम तु क, थाए तु सीम म. c हणे म. ताहरि म. [आ चरण क मां नही] d ए तु माहरइ भागजे क. सिम तु क, सीम तु म.

८९. a ऊगमति म. 'चली' म मा नही. b वहिल क म. प्रधान म. c राउल क. राजसमा म. लहि क म d विशेषि म. मान म १० अ.

९०. a छइ क म. परि म. आपणि क b महिता क म. वे क, वेद म. पारपा क, पारखु म. d कह क म. निइ क ११ अ.

पाघ तुझे घसि आणीउ, जे अति विसमु वंक ।
 मान करइ छइ मालडा, ते तुह्य आगलि रंक ॥ ९१ ॥
 इणइ अवसरि तेडावीआ, माले मांडी ताल ।
 सुभट-सिरोमणि जे इह, ते मोकलि भूपाल ॥ ९२ ॥
 माले चाई पाकरी, वरवी बोलइ घाणि ।
 आवु अलजइ आपणइ, जे पुहुचइ भुज-प्राणइ ॥ ९३ ॥
 धीर जणणि धीरा सुतन, जे इह बहु बलवंत ।
 उटवणी ऊठी करु, जे धीर कहाचइ कंत ॥ ९४ ॥

छंद भाषा

तेणि घयणि रोसिइ चडिउ, भड ऊठि भडवाइ ।
 घाइत पहिलु जालिवी, पछइ परठिउ पाय ॥ ९५ ॥

छंद छालि

तोरे पयठीअ पाय रे हिउ रड मंडीय, भीम भडाडीय माल भडं ।
 घण घाय घडकीय, सुर घडकीय, सेप भटकीय भार भडं ।

९१. a तम्हे क. आणीउ म. b वसमु म. c मान म. d तम्ह क. ९२ अ.

९२. a एणि म. ते आवीआ क. तेडावीया म. b मासी क. c समट क. -सिरोमणि क, -शिरोमणि म. ये म. d मोकलु क, मोकलि म. ९३ अ.

९३. b वरवी अ; गरवी बोलि गाति म. c अणजइ क. d ये म. पुहुचइ म. भज क. प्राणि क, प्राणि म. ९४ अ.

९४. a -जणया म. b ये म. विहू क. c उटवणी उठी करि म. d ये म. कहावि कंत क. ९५ अ.

छंद म.

९५. a तेणइ क. वचनि क. रोसि क, रोसिइ म. b ऊठिउ क, उठिउ म, भडवाय क म. c घाय क. ते क, ति म. पहिले म. जालवी क म. d पछइ म. ९६ अ.

क मां नथी; छंद म.

९६. a तरे कं म. परठिउ क, परट्टीय म. रहिउ क, रहियु म. रडि क, रड म. 'मडिय' म मा नथी, मांडी म. b भीमि म. भडाडीअ क. भड म. c घडकीय क, घडकिय म. सुरि क. घडकीय क, धरकीय म.

चलचंद चमकीय, मेरु फरकीय, ताम द्रुसकीय धीरधरा ।
जय विमल जमलि माल भडंतइ, पेखवि सुरनर कोडिचरा ॥ ९६ ॥
घण मेल्हइ मुट्ट कि भज्जइ पुंठि कि, उट्टविउट्ट चडंति पडइ ।
घण हत्थोहत्थ कि घत्थोवत्थ कि, सत्थोसत्थि सीस भडइ ॥ जय० ॥ ९७ ॥
करि सिउं कर मोड कि कंद विछोड कि लाघीय मोडि कि, हारि करइ ।
उप्पाडीय लंखइ दीण न भखइ, आवीइ पेखइ सुरवर कोडि घर[इ] ॥
॥ जय० ॥ ९८ ॥

देशेप क म धडकीय क, सलकीय म. वड क म. ॥ चमुकीय क, चमकीय म. ताम ध्रुसकीय क; फरकीय म. f मेरु फुडकीय ताम धरा क; ताम धु-
सकीय म. j जिमल क. महि माल क म i पिण्ड म सुरनर क, सुरवर म. कोडि नरा क म. ९७ अ.

९७ a मेहलि क, मिहइ म. मुठि क, मुट्टि म. के क. भजइ क.
पुठ क, पुट्टि म. b उठवठ क, उट्टविउट्ट म. चडति क, चडत म. पाठा०
धी 'पडइ' म. c हत्थोहत्थि क, हत्थोहत्थिइ म. 'कि' क अने म मा नथी.
वत्थोवत्थि क, नत्थोवत्थिइ म. d 'कि' क अने म मा नथी. सत्थोसत्थिइ
म. सीस म. भडा अ, वडइ (पाठा०थी भिडइ) म. '॥ जय०' क मा नथी.
क म मा वधु:—'करि करइ कटककि, भजइ हडकि, भुजइ मुट्टकि, भारभरा' ॥

कटकिय (पाठा०थी कटक कि, भजइ हड कि, भुजइ म. ९८ अ

९८. a करि सिउ क, करइ म. कर जोड क, कर मोडइ म. 'कि'
म मा नथी, कंड क म. विछोडिइ म. b कि कोइ न होड कि हार करइ
क, कोइ न होडकि हारि करइ म. c उपाडीय क, उप्पाडीय म. नयइ क,
लंखिइ म. भखइ म. d आवीय क म. पेखइ क. पण्डइ (पाठा०थी 'पिण्ड')
म. वेणि रहइ क, वेणि हरइ म. ९९ अ.

ए पडी क म मां वधारो:—

पण धुवठ घाय कि माहोमाहि कि लदइ वाह कि घाय घरा ॥ ९७ ॥ क
घड धुवठ घाइ, कि माहोमाहि, कि लदइ वाहि, कि घाय करइ ॥ १०० ॥ म.

ઘણ પૂરીઅ માણ કિ, જાણઈ ઠાણ કિ, સવિ સંધાણ કિ દૂરિ કરઈ ।
જહજોડ ન ભજઈ, અંધર ગજઈ, આવીય નિજય દંડ ધરઈ ॥જ૦॥૧૯॥

[કલશ]

વિમલ જમલિ જવ આણિડ, માલ રખિડ મહિમંડલિ ।
રાયંગણિ શૂહંતા, નામ રખિડ આસંડલિ ।
જહપડ કરિ સ્થિળ યક, છેક જિ તુ જગિ જાણિડ ।
જેણઈ ઘઘ ઘસિ કરિડ, તાહ મહુ કુણઈ સત્તાણડ ।
લાવણ્યસમઈ કહિ તે વિમલઈ વહ દશિ લંચિડ ફેરવી ।
આવી વિમલ પાપ પડઈ, ઓ જે જતિ દીઠડ ફેરવી ॥ ૧૦૦ ॥

૧૯. a ઘણપૂરીય ક મ. માણિ મ. જાણઈ મ. ઠાણિ ક, ઠાંણ મ.
b સવે મ. સંધાંણ મ. c ભજઈ મ. વધારો.— 'હક તિ વજઈ' ક, હક તિ
વજઈ' મ d દડ ધર અ; અંધર ગજઈ શ્દ ધરા ક, અંધર ગજઈ, 'શ્દ ધરા
મ. । 'જય૦' ક માં નથી. ૧૦૦ અ.

વધારો:—

વિમલિ ચલ ઠર કિ કીય ચકચૂરિ કિ મહદ પૂરા કિ આસપરા ।

જય વિ૦ ॥ ૧૮ ॥ ક,

વિમલિ મ તવ ચૂર (પાઠાંથી 'ચકચૂર') મ. પૂરિ મ.

આપરા ॥ જય૦ ॥ ૧૦૧ ॥ મ

॥ અથ કલશ ॥ મ; ક માં નથી.

૧૦૦. a જમલ ક. આણિ ક, આણ (પાઠાંથી 'આણિ') મ. b
મલ્લ ક મ. રખિડ મ. મહી— ક મ. c રાયંગણ ક. શૂહંતા ક મ. d
નામ અણિડ આપડલિ ક. નામ રખિડ આપડલિ મ. e ક્ષણ ક, પળ મ.
f જિતડ મ. જગિ ક. જાણુ ક, જાણડ મ ॥ ગણિ ક, જેણિ મ. વપે ક,
વઘ મ. ઘસિ મ. કઠક. h તાહ 'ગુણ મહુ સમાણુ ક, છેદ ગુણ માલ સપરાણડ
મ. i લાવણ્યસમય ક. વિમલ તે ક મ. j દશિ ક, દિશિ મ. નંચિડ ક.
k આવે વિમલ ક, આવી વિમલ (પાઠાંથી 'આવેવિ મહ') મ. l જતિ
અ. જોત્રન ઘીડુ ઠેરવી ક, જે જતિ છૂડ છે રવી મ.

અહીં અ માં ૧૦૧ નો આંક છે. ડાબે ૮૧ નો આંક અ માં મુલકાઈ
ગયેલો હોઈ ૧૦ હોવાને કારણે ૧ ની આ મૂલ છે. અહીં મુખીમાં ક માં ૧૧
અને મ માં ૧૦૨ છે, કેમકે ક માં વધે અહીંતહીંથી ૧ કથી નથી. પુત્રો
૭૩, ૭૭, ૭૯ ની નોંધ.

चउपई

खंडि खंडि छइ मति निर्मली भणतां सुणतां संपति मली ।
मुनि लावण्यसमयची वाणि, एतलइ छठउं खंड वखाणि ॥[१०२॥]

इति लावण्यसमयकृते श्रीविमलमन्त्र मनोहर प्रगट प्रबंधे श्री-
चक्रेश्वरी भेंविका-आराधने श्रीअर्चुदाचलप्रासाद-प्रतिबोधन वाणि
प्रतीयकलाप्रगटीकरण व्याघ्रमल्लयुद्धजयाधिकार । पट खंड संपूर्ण ॥

‘चउपई’ क म मा नवी.

१०२. a निर्मली • क ॥ १०० ॥ [इकमां पतान्यु छे.] म मां
चोयी पकि छे—एतलइ छठउं पट वखाणि ॥१०३॥ म. वधारो हासियामां:—

छठ पट ६ ॥ क

पुष्पिकाओ:—

इति श्रीपंडित लावण्यसमयगणिकृते विमलमन्त्रमनोहर प्रगटप्रबंधे नवरंग
नय वडे पट्टम पट संपूर्ण ॥ श्री ॥ ६ ॥ क

इति विमलप्रबंधे नवरंगनयवडे श्री चक्रेश्वरी-भेंविकाराधना श्री अर्चुदाचल
प्रासाद प्रतिबोधन, वाणि मित्रव प्रगटी करणे, व्याघ्र मल्ल युद्ध जयाधिकारे पट
खंड संपूर्ण ॥ ६ ॥ श्री ॥ श्री ॥ श्री ॥ म

खंड ७

छुपई

मंत्री गइ विमासण करइ. दैव-सकति ए किणइ नवि मरइ ।
 आपणि जे जे करिया उपाय, ते विसराल थया कहि राय ॥ १ ॥
 भणइ मंत्री राजन सुनि घात, आगइ विमल-पितानु तात ।
 लहरि आवि लेखं मागीइ, छप्पन्न कोडि टंका ज्याचीइ ॥ २ ॥
 एणइ मर्मि घन लीजइ कसी, घन-हीण शुं करसि वसी ।
 घन विण भाणसनइ मद टलइ, घन विण नर मोटा खलमलइ ॥ ३ ॥
 घन विण कोइ न मानइ थोल घन विण थासइ रंक निटोल ।
 घन लीघइ तु लीघा प्राण, नोर-विहणउं जिसिउं निवाण ॥ ४ ॥
 मंत्री सभा प्रहि उगमि गयु, रुठइ राउ पराठउ थयु ।
 नरसमुद्र पाटणनु घणी, राउ रीसाविउ कुहु स्या भणी ॥ ५ ॥

मूलमा धारुआत-सूचक कई नथी; कमा पण कई नथी.

एउ सातमठ म.

ममां नथी.

१. a मंत्री क. राज क म. करि क. b देवशक्ति क म. 'ए' क मां नथी. केणि क किणिहि म. न म. c ये ये म. किइ क. क्यां म.

२. a भणि क म. मन्त्रि क. राजा क. c छेपू क. छेप म. लागीइ म d छपन क. प्याचीइ अ, मागीइ क म

३. a इणि म मर्मि क म. लीजि म. b हीणु क, हीणउ म. सिउ क, शु म. वरशि वसी म. c भाणगनुं म d खलमलइ क; घन विण मोटाइ सवि गलइ म

४. a प्राणि म. b थासि क, यासि म. b निरोल (पाठा=धी 'निटोल') म. c लीधु क, लीधू म. ता क d विहण क जिसिअ अ, जसिउ क, यश म. निवाण क

५. a भय क. प्रहि उगमि म. b ता रुठउ उधराउथ थयु क, रा रुठउ उधराउथ थयु म. d रीसावु क वहु क. था म.

मणइ मंत्र सुणि विमल मंत्रीस, राउनइ छइ लेखानी रीस ।

छप्पन्न कोडि टका घर भर, कह आवीनइ लेखु कर ॥ ६ ॥

जउ तम्हे रानी घंछउ मया, कर बोल जे तुह्यनइ कछा ।

पलीउ मत्र जर मदिरि जाइ, आपइ लेख कोइ करमाहि ॥ ६-१ ॥

वाचिउ लेख वछेदि करी, वाणुजे बुदरिया तुझ तुरी ।

दिघउ दाणचोरीनउं माल, राइ पंडीइ लीआ समकालि ॥ ७ ॥

जर थाइ तु ऊपर कर, नहीतु लेख लखी दिउ खर ।

राइ सरीसु नदि संतोप, बली अधिकु उपायु रीस ॥ ८ ॥

बलता लेख लख्या पडवडा, छडे पीआजे आव्या छडा ।

इष्टिलेख चंता परहरी, वात तुरीनी छइ पाधरी ॥ ९ ॥

लेखा मिसि फाडइ पाडसि, लेखइ धन बर[रि] ताडसि ।

किसिउं करइ खु भति आकलिउ, गळउ सीइ सबल साकलिउ ॥ १० ॥

[६] a मन्त्रि क म b रानि लेखानि छि रीस म c छप्पन क म.
मरु क d कि म आवीनि म लेखु क, लेख म कर क

६-१ a जु क म तुझ म b ये म तुम्हनि क तुम्हनि म c
विमल मन्त्रि म मदिरि जव क, मदिर म d लेख को करमाहि म.

७ a वाचिउ क विछेदि क विछेदिह म b वाणुजे क वाणुजे
म बहुराता क बुदर्याता म 'तुझ' क धने म मा नयी e दिदर क,
दिद म दाणचोरीनु क दाणचोरीनु म. d राउ क म पडीइ क, पडिइ
(पाडा+धी 'पडीइ') म लीउ क, लीया म समकाल क म

८ a जु क म करु क b नहीतरे क म. लियो म परु क.
c राउ क, राय म नही म सुतोत क म d अधिक म उपायु क,
उपायु म

९ a लिखा म. b पीआजे म c चिता क, चिता म परिहरी
क d छि म.

१० a लेख क म मिसि क, मिसि म फाडइ क, फाडि म. पाडसि
म b लेखि धन बररी ताडसि क, धन लेई गिरी ताडसि म c किसिउं अ,
किसिउ क, किसि म करि म आकल क म d साकल क, साकलिउ म ।

कूड रचाव्यां आगइ डेदि, घाघ माल मंडावि वेदि ।
 पहिलउ धुरि जे खाधी खता, पछइ जे कीजइ ऊरता ॥ ११ ॥
 दुर्जन हांसां करसि घणा, जासि मुहत पितामा तणा ।
 दुर्बल-कना राजा भीम, विणठइ राजि न रहीइ नीम ॥ १२ ॥
 जइ मंदिरि सामहिणी करी, साठि सोलसइ सोविनि भरी ।
 पखरि पंचसया असवार, बीजा पंच सहिस्स तोखार ॥ १३ ॥
 पायक सहिस्स मिल्या दशवार, अवर अनेरा वर्ण अढार ।
 पोताना गज साथि लीध, बीजा तुरीअ अडाणा कीध ॥ १४ ॥
 रथ वाहण उटे नीसाण, रत्न भर्या साजा साबाण ।
 अंतेउर देहरासर साथि, घर टलती लिइ सखली साथि ॥ १५ ॥
 मेहली कटक थयु असचार, भीम मेदि कीधी तिणि घर ।
 राय पूठि जय देई रहिउ, बलतु बोल विमलि इम कहिउ ॥ १६ ॥

११. a रचाव्या अ. b मालि म. मडावि क, मडावी म. c पहिल
 क, पहिल म धरि क जु म. पाता क. d पछि म. जेह म कीजि म
 उरता क म.

१२. a करसि म. घणा क म. b जासि म. मुहत म. पितामुह
 क, पितामह म. तणा म. c दुबल क, दुम्बल म.-दुबल म. d विण बही
 जिम बहीइ कीम क.

१३. a जई क, जै म. सामहिणी क. b साठि म सोलसइ १६००
 अ, सोलसि क, सोलसिइ म सोवन क, सोविन म. c पखरि क म. पंचसया
 म. d सहस क म.

१४. a सहस क म. मल्या क. दश क. दस म. सार म. c
 सयिइ म. d तुरी क. अडाणी विद्ध म.

१५. a वाहणि क, वाहिनि म. उटे क, उटे म. नीसाण म b
 भर्या म. साथिइ साबांन म. c अंतेउरि देहरासर म. d लइ क. परिषी
 लीधी म.

१६. a मेहली क. थयु म. b भीम क. मेदि क म. तीणई क
 तेणी म. वारि क, शर म. c राउ क म पूठि क, पुठि म d बलतु
 विमल बोल क.

दृष्टा

मह विठि ते चयरीआ, वली म देजे भीम ।

॥ म भणी पाटण तणी, विमलि बुली सीम ॥ १७ ॥

चउपई

चालिउ मंत्र भाल्यवनि रहउ, तिहाथु टवक नीसाणे भयु ।

पणइ भवसरि चंदावइ-घणी, आविउ खेत्र चंडाली भणी ॥ १८ ॥

सुण्या विमल नीसाणे घायु, घरणि ठलु चंदावइ-राइ ।

नाग घेटा सवि मन मठइ, रा पंडी ग्या पासइ ठठइ ॥ १९ ॥

आविउ विमल अखंड अगाध, जई बइठउ चंद्राव[इ]-राज ।

सीमादा जे सवि सामटा, आवी मल्या विमल एकठा ॥ २० ॥

जेहनइ कहिनां न नाम्यां छील, उलग करइ भला ते भील ।

गाम ठाम छीघा परदेश सवि मनाच्या नगरनरेश ॥ २१ ॥

बइठउ विमल सभा सम घरी, आविउ चर को देसाउरी ।

चंचल स्वामी देश यंगाल, रोमनगर ला अति सुविद्याल ॥ २२ ॥

१७. a दिखी क म. चयरीया क, चरीया म. b देयो म. d बुलि म.

चुपई क. चुपै म.

१८. a मन विमलनि रहिउ क, मत्रि भाल्यनि रहिउ म. b तिहाथी क, तिहाथु म. विमल नीसाणे क; नीसाहणे म. c इणि क, एणि म चंदा-वइ-म. d चेत्रि म. पडाली क म

१९. a नीसाहाणे म घाउ क, घाय म. b ठलिउ क म. राउ क, राय म. c नाछ क, नाहाठा म मनि क. d राउ क पदीआ पासि ग्या क पदी पासिइ ग्या म.

२०. a अगाधि क, अगाधि म. b जे म. बयठु क विठउ म -राजि क, -राय म. d सवे एकठा क; विमल मित्या एकठा म.

२१. a कहिना अ. जेहनां म नाम्या अ, नम्या क; न नम्यां कहिनइ म. b उलग म. c गाम ठाम ॥ परदेश क d सेव क म

२२. a बयठउ क, विठउ म. सभा क b नर क म. देशाउरी म c सामली स्वामी देश विंगाल क; घामलि म. d छि म. सुविद्याल क म.

एकद नगरि बार सुलतान, बार बार जोअण मंडाण ।
 धावि सरोवर घाडी कूआ, दीसइ छइ सचिरुहि जूजूआ ॥ २३ ॥
 जिहां जिहां जाणइ हींदू नाम, तिहां तिहां देस उजाडइ गाम ।
 हींदुनउ अवतरीउं काल, जउ चालइ तु करिइ संमाल ॥ २४ ॥
 ते बारइ रवि परि दीपता, दोहिला देव अछइ जीपता ।
 सांभलि हो चंद्रावइ-घणो, रोमनगर ते पूर्व मणी ॥ २५ ॥
 भणइ मंत्री सी मंडी जात्र, ते सुलतान मनि केहा कुणमात्र ।
 एक एकनी छाया रहइ, ते सुलतान नाम किम लहइ ॥ २६ ॥
 मालव देस गंध नमीआड, जीता कछ मछ मेवाड ।
 कलि कर्णाट लाट नइ भोट, जीता मारुआडि नव-कोट ॥ २७ ॥
 दहदशि धरतइ आण अखंड, मेहइ गूजरातनउ वंड ।
 भीम न भाजइ ठाकुर मणी, किम लोपु कुलवट आपणी ॥ २८ ॥
 गौड देशनउ रा गांजीउ, भोट देस तणउ भाजीउ ।
 पंचालउ ते पालउ पलइ, कानडीउ ते कोठारे रलइ ॥ २९ ॥

२३. ■ एकै क, एक म. सुलतान क सुलतान म. d देश क, देस म. अछइ क, अछि म.

२४. ■ जिहा जिहा अ नाम म. b देश उजाडइ क गाम म. c हींदुन क हींदुन म. d जु म चालि म. करि न क

२५. a बार म. रवि तलि क. b दोहिला क. जीपता म. c सामालि क. d पूर्व क म.

२६. a मणि क म माही क यात्र क म b सुलतान म कथा कुण मात्र क म. c छाया म. d सुलतान नाम म.

२७. a मालव मगध देश नमीआड क, मालव मगध देस नमीयाड म. b कच्छ मच्छ म. c नि म d मारुआड क. कोटि म.

२८. a दशि क, दिशि म. धरति आण म. अपइ क. b मेहलिउ क म. गुजरातनु क, गूजरातनु म. c भीम क भागु क, भाजिउ म. d लोपु म. कुलवट क म.

२९. a देशनु क, देसनु म. गांजीउ क. b भोट तणु मट ते भाजीउ क. भोट तणउ भट्ठा (पाठा०पी 'भट्ठ ते') भाजीउ म c पंचाल क म. पाल क, पालिउ म. d कान्दवीउ क, कादवीउ म. 'ते' क म था नही. कोठारे (पाठा०पी 'कोठारे') म.

कासमीर कंठिड भडवाय, चौड देसनु चंपइ पाय ।
 थावरीड बइठउ वारणाइ, कनूजउ ते कीरति मणइ ॥ ३० ॥
 अंग देशनउ उलग करइ, जीवी मागाइ जालंधरइ ।
 यागडीउ ते नाखइ चाय, सोरठीउ ते सेवइ पाय ॥ ३१ ॥
 अघतरीउ रेपु कैरु काल, प्रमटिउ पुण्यवंत प्रतिपाल ।
 मथुरा तणउ माल पाठवइ, अरथ अयोध्यानु आठवइ ॥ ३२ ॥
 डीलीनु ते मानइ ढाक, रोमनगरनी थई सकताक ।
 मल्ल भागलि ए बल सिउं कहिया कण ओखणता बूराए रहिया ॥ ३३ ॥
 जिमणवारि नधि जिमीभा बहू, करता पाक रहिया कोरहू ।
 घर करता के घर बीसरिया, ते दीसइ अलगा नीसरया ॥ ३४ ॥
 ते सुलतान तणउं सिउं गजउं, जउ जाण्यानु किम ओभजउं ।
 फर सजाई महिता जाण, जई जीतुं बारइ सुलतान ॥ ३५ ॥

३०. a कंठिड क. b देसनु क. चंपिड राय म. c बचठउ क,
 बिठउ म. वारणि म. d कानूज क, कनूजु म करइ क म.

३१. a देशनु क, देसनु म. कइ क, पइ म. b जालंधर क,
 जालधर म, c नखइ क, लखइ म. d शेषि म.

३२. a रिपु क म. c मथुरा क तणु म. d अर्थ म अयोध्यानु म.

३३. a मानइ म. b नगरनी म. थै म c ए बल स्या क, ए स्या
 बल म. कहिया क, कया म. d कण क. उखणता क, उपणता म, बूरा
 क, बूरा म. रहिया म.

३४. a जमणवारि क, जमणवारि म. जमीभा क, जमया म बहू
 म b करता क म रखा म. c करता म. बीसरया क, बीसर्या म. d
 उ क, के म. सीसई म.

३५. a सुलतान क, सुलतान म. तणु क, तणउ म सिउ अ,
 श. म. गजउ अ, गज्जु क म. b जु म जाण्यानु म. ओभजउ अ, ऊभज
 क, ऊमजू म c जाण क. d जै म. जीपु क, जीपु म. बारै म. सुलतान
 क, सुलतान म.

सूरु सूरतनइ धडहडइ, हय पासरीआ ऊपरि चडइ ।
 चंद्रावइ घाहरि मेल्हाण कीधउं ताम हउं जगि जाण ॥ ३६ ॥
 हल हल कटक सजाई करइ, भड भाथी मालोढे भरइ ।
 सगणी सीगिणि पाली पटा, कटारी कुंतरि करिकटा ॥ ३७ ॥
 गदा गुज गोला गोफणी, भल हलकइ भालानी अणी ।
 हल मूसल मोगर खरचक, गेडो गंठाली लि वक ॥ ३८ ॥
 सिल सिकि तोमर तरुआर, नीमंचा तीखा तेज विचार ।
 खाडा खेडा घण घूघरा, घली घंश नइ छापर छरा ॥ ३९ ॥
 सरसी फरसी नइ हडवडो, अणीभाली घली घांकडी ।
 तीखा तेजि तपइ त्रिशूल, वइरी[नइ] शिरि माथासूल ॥ ४० ॥
 जरद जोड जमली जीणसाल, लोहवडी डगली डोढाल ।
 हस्ताभरण अंगूठी खरी, दोरी जरद कवच कर्करी ॥ ४१ ॥

३६. a सूरु म. सूरतनि क म. धडहडिड क, धडहडु म. b
 राउ क. पदखरीआ म चडिड क चडउ म. c चंद्रावय म. मेहलाण म.
 d कीधु क, कीधू म. ताम हवू म. जाण म

३७. a करी क म. b भाथा क म. c सगुणी क. सिगणि क,
 सीगणि म. d कांटारी क कातर क, कातरि म. करकटा म.

३८. a रंज क, गुज म गोफिणी म. b भालानां म. c हल क.
 मूसल म. खरचक क, खर मोगर चक म. d गंठाली क, गढाली (पाठा०
 बी 'गठाली') म. लिइ क. मि म वक म.

३९. a शय शक्ति क म. तरुआरि क म. b नमीचा क नम्मीचा
 म. नारेच विचारि क नाराच विचारि म; तेच ल c पाडां क, पांश म.
 घेडा म. d घंश नि म.

४०. a सरसी भरसी क. नि म. हडवडी क म b अणीभाली म.
 वाली क म वाकडी म. c तीषा म. तेज क. तपति क, तपे म त्रिशूल
 क, त्रिशूल म. d वयरी विसरि मिथासूल क, विरीनि शरि माथासूल म.

४१. a जीणिसाल क. b डोढाल क; डगली गद्दीदा डाल म. c
 हस्ताभरण क, हस्ताभर्ण म. अंगूठी क. d जद क, जरद म. कव[च] क,
 डाम म. कर्करी क.

पहिरा अंगा वंगा टोप, रंगे रंगाउलिनां [आ]टोप ।
 पहिरा जीवरखी सनाह, चहरी[नह] शिरि देवा दाह ॥ ४२ ॥
 मोटा मयगल पर्वतमाय, बलवंता के काला-काय ।
 पक्कर पडइ घूवर घमघमइ, रणि रलीआत रोशइ रमइ ॥ ४३ ॥
 दंतूसल जिम-दाहा जिंसी, सरली खुंढि घाइ घसी ।
 रीसइ बीस छंडइ सारसी, परि परि सवि जाणइ पारसी ॥ ४४ ॥
 पग पोटा करि यंभायंम, सिंदूरि सोझाव्या कुंम ।
 सघाभाएनी सांकल खरी, रणकइ जिंसी खलणि नेउरी ॥ ४५ ॥
 अंघाडी पुठि पाठवी, ते ऊपरि घज डलकइ मधी ।
 बइठा नयि माठा पुंताए, रणि कठा जूठा झुझार ॥ ४६ ॥
 अंगि रंगि रुठों चीवाम, के मयगल जयमंगल नाम ।
 फुंककोड के संकलघोड, के विपछोड महामदमोड ॥ ४७ ॥
 पर्वत-ढोल घरणि-घंघोल, परदल-मोड के रणरोल ।
 पकताल के चहरीकाल, के विशखाल खमर-बंवाल ॥ ४८ ॥

४२. a पहिरा क, पहिरा म. b रंगि म. आटोप क म c पहिरा म सघाह ॥ d चहरीनह क, चिरीनि म सरि क, शरि म.

४३. c पडि घुवर क. d रलीआइति क, रलिआता म. रीसि क, रीसिइ म. ममइ क

४४. a यम क म टाटा क म. जयी क, ययी म b खुंढि अ खुंढि म. c रीसि क म. बीस क, बीसि म छंडइ क, छहइ म. d पगि क म. प्रोछइ क, प्रीछि म. पारपी क.

४५. a पोटा क; यंभा क; पग करि यंभा मोटा यंम म. b सींदूरि क, सिंदूरिइ म. कुंम क. c सांकल अ. d खलणि जयी क, खरणि मधी म

४६. a पुठि क, पुठिइ म. आठवी क म. b लहिकइ क, लहिकि म. बली म. c बिठा म. पुंताए क पुंताए म d जूठा झुझ म

४७. a रुठों म चिवाम क. b के मंगल क. c फुंककोड क म. कि क. सांकल म. d -मदमोड अ.

४८. b परदल घोल के क; परदल बोल कि चिरी रोल म. c दुर्जनखाल म. d के विष चरम चरम बवाल क; विषखाल म.

गढगंजण मंजण चली ठाम, सींघलीयानां साचां नाम ।
 चालइ मयगल मदकलोल, बिहु पासे चालइ चकडोल ॥ ४९ ॥
 तेजी तेखाला परिवरिया, रणि सूर नइ रोसइ भरिया ।
 हेमज मोती नइ हरीयडा, भारे जन होडा नीलडा ॥ ५० ॥
 होला दीरु पिरुमडा, सरला सेराहा सुनडा ।
 केहाडा कलहत्य कासूआ, जलवडा गंगाजल जूआ ॥ ५१ ॥
 सिक्किरि सजोडा भमर भोरंग, सारिंगा नवहत्य नारिंग ।
 जुगी उंघाणां उधरा, घाणाही खुरसाणी खरा ॥ ५२ ॥
 फोहाणा मोटा महअडा, मल्हावीआ मुंगल माकडा ।
 ओघसीआ नइ घसीआ घोर, झाटकीआ झोटकीआ मोर ॥ ५३ ॥

४९. a बल क, बह'म. ठाम म. b सींघलीयाना अ सिंघलीआहुं क, सिंघलीयाला म साचु क साचा अ. नाम म c कडोल क; वाट मयगल मदकलोल म. d चहु क पासे चालि म

५०. a तिपाला क तरवरया क, तरवरिया म. b रणि क म. शरा नइ क, सूर नि म रोसि क, रोसिइ म. भरया क. भर्या म. c हरीजर क, हाजर म. मोती नि म हरीयडा म d भारि व भल होडा क, भारि जल होडा म.

५१. a हारुडा क म. रूपडा क म. b शेहलारा म. सुनडा क, सुनडा म. c केहा कलघानि के कासूआ क, केहाडा कवची कासूआ म. म मां ५१-५२ ऊ० पा० ।

५२. a सिक्किर क. भोरिंग क. b भारिंगा क. हवा क. नारिंग क. c जुगी क. उधिरा क. d घाणाही क.

म मां पाठ—

सबि सजोडा भमर भोरिंग, सारंगा नवहत्य नारिंग ।

जुगा ऊगणा उधिरा, वीणाही परसाहाणी परा ॥ ५२ ॥

५३. b मल्हावीया म मुंगल म माकडा म. c ऊघसीआ क म. नीघसीआ क, नीघसीया म. d झोटकीआ झाटकीआ क, झाटकीआ झोटकीया म.

पाणी-पंथा पंचकल्याण, पवनवेग पोटा केकाण ।
 पाखरीमा घछेरा जेम, जातिशुद्ध नचि थाकइ तेउ ॥ ५४ ॥
 कपिल कमोरा घोटक जाति, अछइ अनेरी भलेरी भाति ।
 जगि जोडि जगता जाणीआ, जाणे रवि-रथना आणीआ ॥ ५५ ॥
 हंस धवल हीसइ हांसला, नाचइ माचइ महीमलि मला ।
 पुलइ पंथि सवि पहलीआ, वेगि वडा वारु आणीआ ॥ ५६ ॥
 पूठि पुहला पग-नीसला, धंकमुहा नइ खंयागला ।
 एकवर्णा निइ टूका कर्ण, ऊपरि आरोप्या आमरण ॥ ५७ ॥
 पडी पाखर नइ झलकइ पल्लान, चडीआ रणसागर ऊषाण ।
 ऊमर बंध गादी पटाउं, बांधी जरद-बंधनी साट ॥ ५८ ॥
 मुडी बंग बमर चुकडा, मयीमारणा अनइ मुहरडा ।
 रूप जाप सरिखा झलकतां, बिहु पाख पामद डलकतां ॥ ५९ ॥

५४. a पाणीपंथा म. पचकल्याण क, पचकल्याण म. b पवनवेगि क म. c पाखरा क, पाखरा म. वछरा अ, वछेरा म. वेइ म. d जातिशुद्ध क. तेअ क, तेह म.

५५. a नितोरा म. भाति क. b अछि म अनेरी क भली क, अनेक भलेरी म. c जोड म. जडता क, जडती म. जाणीया म d वेगि वडा वाद बटिलीआ क; आणीआ म.

५६. a हंस क. हीसइ क, हीसइ म. हासला क b मानइ क. महीयलि म. c पलइ क, पुलइ (पाठांशी 'पुलइ') म. पथि क. सविहू क, सविहू (पाठांशी 'सविहू') म. पहिलीआ क, पहिलीया म d वेगि वारु सवि पहलीआ क; पहिलीया म.

५७. a पूठि म. पुहुला क. पगि म. b वि म खयागला क, धंयागला म. c वर्णनइ क, वर्णनि म. d टूका म. आरोप्या अ. आमरण क म.

५८. a पडीआ पाखर नइ पल्लान क; पाखर नि पल्लान म. b चडीयां क म. ऊषाण म. c ऊपरि क, ऊर म. बांधी क गादी क, गाढा म पटाउ क, पटाउ म. d बांधी क, बांध्या म. जर क, येर म. बंधना म. साटि क.

५९. a मुडी म. चुकडां म. b मयीमारणा क, मयीमारणां म. आनइ क, अनि म. मुहरां क, मुहरां म. c सरिखा अ, वारणां म. झलकता अ. d पथि क म. पामदलां म. डलकता अ.

पाछलि पट्टकूल बांधीयां, वागदोर बारू सांधीयां ।
 गली गली जलवादल भरिमा, खलकइ तोयर खाणे भरया ॥६०॥
 घतपतीआला दि वीजणा, जेहा जेहवा तेहवा ताजणा ।
 कसीआ कसण बांधी चासणी, धुरि चारी दीधी चासणी ॥६१॥
 के गढ-पडणा गिर-ऊडणा, माता मयगल मदमोडणा ।
 खाड नाड उडइ नय पूर रणिझडि झटकइ झडपइ सूर ॥ ६२ ॥
 हरणि-मुहा हीसइ हणहणइ तेजी तां नवि जी[ता] कुणइ ।
 घडइ घेगि नवि लाइ घार, चंचलीइ चढीआ असवार ॥ ६३ ॥
 हाक्या रथ घरणी घडहडो, रणचामित्र रहियां गडभडी ।
 चालइ विमल चंद्राचर-धणी, कटक रोमनगरि दशि भणी ॥६४॥
 क्यारि सहस्र सिरि सीकरि घरी, सादी सोलसइ कूलिरि भरी ।
 साधि चालइ पाणी-पाट, कुहाडे चोखालइ वाट ॥ ६५ ॥

६०. a पाछिम क म. बांधीआ ख, बांधीया क, बांधीया म b वागदोर म. बारू क. सांधीआ अ, सांधीया म c गली जल क भर्या म. d पाणइ तोमर भरिया क; पाणिइ म, भर्या म.

६१ a वितपतीआलि क, व्युत्पत्तियाला म लाल विजणा क, ले वीजणा म. 'जेह' क म मां नवी. b तेजी ताजेवा ताजणा क, तेजी ते येवा ताजिणा म. c कसी क म. बांधी क. d दिखी क

६२ a पडणा क. के उडणा क, गिरिऊडणा म c उडइ नइ पूरि क, पाडोणा ऊडण नि (पाठ०यी 'खाड ताड उडइ नइ') पूरि म d रण क. झडझडइ क, झडि झडकइ म. झडपइ म

६३ a हरण क म हरणवा क. b तेजी तेजि बाकि नवि किणइ क; ता अ, ते म, कणइ म. c वडि म. नव क. लागि म. d चल्चलि क, चंचलीए म चडणा क, चढीया म. घणा असवार क

६४. a घडक्या क म. घडपडी म b रणि क म. रहिया अ क, रथा म. रणजणी (पाठ०यी 'गडगडी') म. c चलइ क. चळइ म चद्रावलि म d कटके क, कटके म. रोमनगर क म. दिसि क, दिशि म.

६५. a चारि क. सहसि क, सहस म. सरि क, (पाठ०यी 'सिरि') म. सीकिरि ('पाठ० यी 'साकरि') म. मरी (पाठ०यी 'धुरी') म. b साडि म. सोलसि क c साधि चालि पाणी म. d चोपालि म.

उंट बलद साबाने भरया, चालइ काठ तणा गढ करिया ।
 मारणि मंडाइ बाजार, घर्ण अढार करइ व्यापार ॥ ६६ ॥
 साथि सांढि पल्हाणी तेह, घडीआ जोगण जाइ जेह ।
 गजइ गल हणहणइ तोखार, पाला लाख कोडि नवि पार ॥ ६७ ॥
 सुखासुण आसणि पालरी, के घइठा सेजवाले सुखी ।
 श्रीगरणा घइगरणा कहिया, आप-आपणे थानकि रहिया ॥ ६८ ॥
 सेनानी सवि चिता करइ, भंडारी ते मेहलिउ चरइ ।
 राति खुको पहरा पइइ, सात सहिस्स दीवदी भाकडिइ ॥ ६९ ॥
 धिमल-भंगि बाघइ बलपूर, चालइ विकट कटकनु ऊर ।
 दलछेहि छाहु शशिसूर, रोमनगरि जई वि रणतूर ॥ ७० ॥

बृहा

राग असाउरी - ढाल बेलितु

रोमनगर तय खलमलइ, दीधी पोलि [पोलि] ।
 ते बार सुलताने तव, बरघइ घइठा बोल बोल ॥ ७१ ॥

६६. a ऊट क, ऊट म. सव क, सबल म. साबाने म. भरिया क, भरिया म. c मंडावइ क

६७. a साथिइ म. सांढि म. पल्हाणी म. येव म. b घडीइ क, घडीया म. जेव क, येव म. c लाल ('गल'ने स्थाने) क. तुपार म. d पार म, लाप क म. गव क.

६८. a सुखासन क, सुखासण म आसन क, आसन म. b के क म. बयठा क, बिठा म. सेजवाले म. लपी क c श्रीगरणा बिगरणा म रक्षा क, कहिया म. d भावक क [शब्द अधूरी छे] क. यात्रिक रक्षा म

६९. a चिता क. b भंडारी क. c रातइ क, रातिइ म. पुइरा क, पुइरा म. d सहस क म. दीवी म. करइ क परजलइ म

७०. a बाधित क, बाधित म उर क. b चालइ कटक विकट पण पूर क, चालि कटक तणठ ते पूर म. c दलछेहि म, दलछेहि क. छाडिउ क, छाहिया म खसि क. d बै क म. दिइ तूर क, बाया तूर म क मा 'दुहा..... ढालनु' नथी; म मा बराबर छे.

७१. a दीधी पोलि पोलि क, दिदी पोलिइ पोलि म. b बारइ क, बार म. सुलतान क, सुलतान क म. 'तव' म मा नथी. d बरघइ बिठा उलि क, बिठा बरवि उलि म.

जय नीसाण द्रसूकीआं, धागा ते जांगी डोल ।
 मुखि तंगोल खती पड्या, नचि बोलाइ डोल ॥ ७२ ॥

बीबी सचि हसी हसी पडइ, कहि किम झुझसि मीर ।
 सबद सुणी भंगाण भया, अंगिअ लग्गा तीर ॥ ७३ ॥

उंचे गुली चडी चडी, जय जोइ सुरताण ।
 पया कीजइ हवइ आया, खुदा तणा फुरमाण ॥ ७४ ॥

कसका दल हादरि हवा जय पूछइ सुरताण ।
 आया विमल बकाल प, मुरडि मनावइ आण ॥ ७५ ॥

इणि जीता सचि देसडा, इणि जीता सचि राय ।
 कह प पयलग्गी माल दि, कह लडइ चुपट घाय ॥ ७६ ॥

आया हीइ गोवरे, सुणीआ योल बकाल ।
 सामा सचि छीनी छीइ, ते किम आपइ माल ॥ ७७ ॥

७२. a नीसाण क, नीसांण म. द्रसूकीआ अ, ध्रसुकीआ क
 ध्रसूकीया म. b ते' क म मा नथी. जगी क.

७३. a बीबी क. हस हस क, हसी हसी म. पडि म. b झुझसि
 म. c शब्द क म. तणी क. भय क म. d अंगिअ क. लग्गा क. मीर अ.

७४. a ऊंचे क. गुलि क म. b दिठइ म. सुलताण क,
 सुलताण म. c आया हवइ क, आया हव म. d तणा क. फुरमाण क,
 फुरमाण म.

७५. a कितका म. दलि म. हादरि क. हवा म. b पुछइ क,
 पुछइ म. सुरताण क, सुरताण म. c मुरड क, मरडि म. मनाव क,
 मनावि म. मान क.

७६. a एणइ क, इणि म जीते क, जिते म. सब क. देसडे क म.
 b एणइ क, इणि म. जीते क, जिते म. सब क. c कह पाव लागी क, कि पय
 लागी म. मान क. दिइ क, दिइ म. d कि म. लडि क म. चुपट म.

७७. a हीइ अ क. गोवरा क म. b सुणीआ क म. c घाहमा क,
 सामा ते सबिहू लेवइ म. d हमे कीउ आपु क; ते किउ म.

होई अह हकि गया, लडि विण लिता कोट ।

ते कुण आम बकाल बे, हमकुं देवइ दोट ॥ ७८ ॥

चालि

हमकुं देवइ दोट बकाला, मागइ माल कोडि बिच्यारा ।

हमके हाजरि नही असवारा, नही कोई चली झुसारा ॥ ७९ ॥

हमे सुरतान समान समाने, हमकुं नामुं कोटि ।

बेखे बीबी लोक लूटाउं, मारि कराउं लोट ॥ ८० ॥

ए तेरे पाय पडाउं, तु हूं साहिब तेरा ।

हिंद कटक कराउं हेरा, कसू कहुं बूहेतेरा ॥ ८१ ॥

इल इल कटक सजाई मांडो, हय पाखरीआ कोडि ।

मद मीमल मयगल मलपंता, मेल्हा वंधन छोडि ॥ ८२ ॥

अंबाळी मांडो बंतूसलि, आडी अरलठि बांधी ।

तिहि तरुबारी अटारी सारि, कटारी सोइ सांधी ॥ ८३ ॥

७८. a होई अ. हम क म हकि क हकि म. b दिनि लिता क. c कुण म. काल क. बे म d हमसिउ क, हमकुं म देवि म. डोट क, दोट (पाठ-बी 'नोट') म.

म मा 'चालि' नयी

७९. a हमकु क. डोट क, दोट म. b 'कोटि' क म मा नयी d नही नही कोई झुसारा क म

८०. a हमि क सुलतान क, सुलतान म शुमान बे क [समाने' क मा नयी], समाने म. b हमे क किउ क, किउ म. नामु अ, नामू क, नामू म. कोट क म. c देवी म. लूटाउ म. d करावु अ, करावू म

८१. a पकरी तेरे क, पकरी तोर (पाठ-बी 'तार') म पडाउ अ, पडाऊ क, पडावू म. b तु क. ॥ क. साहिब म c होई क म. करावु अ, कराऊ क, करावू म. हेख म. d कस्या क, किस्वा म. करिउ क, कइ म. बूहेतेरा क, म.

८२. a मदी क, धारी अ. b पयरीया क. पकयरीया म. c -मिमल क. -ममल म. d मेल्हा म.

८३. a अबाडी क, अबादी म. माटी अ, मटी क, बापी म. b अरलठे क, अरलठि म. बापी अ. c बिलाइ ('अटारीनि स्थाने') म. d बांधी अ क

सिद्धुरि सोइ कुंभ सोझाल्या, पोढी पात्तर ढाली ।
काठ तणा गढ विसमा कीघा, विसरा बसरा वाली ॥ ८४ ॥

जडकइ जोड जडो जड जाडी, ताडी ते नवि बूटइ ।
पहिरिया आंग टोप रंगाउलि, भाला भंगि न फूटइ ॥ ८५ ॥

पाट तणा ते तुरीय पल्हाण्या, जे जाणइ रणमोड ।
घालि बांध्या विसहर सिरखा, छेरवीमा विपछोड ॥ ८६ ॥

के तरकस करकस करि मीडइ, सींगणि धीगिणि हाथि ।
जीयरखी सरखो सोहावइ, मोटी मोगर साथि ॥ ८७ ॥

ढोल ढाक ददामा देवइ, नफेरीना नाद ।
बारइ छे सुलतान सजोडा, विमल सरीसु वाद ॥ ८८ ॥

पोलि धकी जव पगलां मांडइ, तव धुरि ढलीमा टोप ।
बीबी बोलइ विमल सिरीसु, मोरा म करिसि कोप ॥ ८९ ॥

८४. a सिद्धुरि म. सोय क. दोए म. b वाली म. d विसरा म.

८५. a जडकि म जडि जाडी क म. c पहिरया क, पहिर्या म.
आंग अ, अंग क म. रंगाउलि अ.

८६. a तुरी म. पल्हाणइ क, पलाण्या म. b ते म. जाणइ म.
घ्याघा अ, बांध्या क. सरिया क, शरया म. d छेरवीया म.

८७. a तरिकस करिकस कइ क. b सिगिणि क, धीगिणि म.
धीगणि क. d मोटी मोटी क, मोटा म.

१ क म मां १ कडी वधुः—

पाटां छेडा नवल नमीचा, बीजा जे हयीभार ।

छत्रीसइ ढढायुष आगइ अंगि न लागइ भार ॥ ८९ ॥ क

a पांठां पेठां म. नमीचा म. b बीजां ते म. c छत्रीस म. आगि
म d अंगि म लागि म. ॥ ८९ ॥ म ॥

८८. a डांक क. डमक म दमामा अ, ददामा म. b नांद क.
c चारं म ते क म. सुलतण क, सुलतान म.

८९. a मडइ क, माडइ अ. b धुरि क म. ढलीया म. c बोलि
म. सरीसु क म. d मीरां म. करसि क, करि म.

बीजउं डगलुं जाम उपाडइ, तुरीया आवी ठेस ।
 बोलिइ चांदी सुणि हो बीबी, साहिव जाण ॥ देसि ॥ ९० ॥
 श्रीजइ डगलइ काल ऊतरीउ, चुयइ वक्षण देवि ।
 घोळइ बीबी मान ज भागी, निमल तणा पय सेवइ ॥ ९१ ॥
 प हींदू छइ देव सरूपी, जे जे इणि दलि आया ।
 जिम देखु तिम चीट घोटई, क्या हींदूकी माया ॥ ९२ ॥
 रे रे मीरा रहि एक तीरा, म कदे मान पराण ।
 जिसका खोल्या घाण भी जावइ, गाउ पंच प्रमाण ॥ ९३ ॥
 देखु घिमल कटक घण कोटे, सिंहनाद सिरि जाटा ।
 जे घोडा मयगल मतवाला, पायक पाला नाटा ॥ ९४ ॥
 पूछइ मोटा भी[र म]तालिक, जं पइवंगर पाका ।
 राज रहि तिम रहिणी राखु, झूझ करी सवि थाका ॥ ९५ ॥

९०. a बीजउं क, बीजू क, बीजू म. डगलुं क, डगलुं जाम म
 उपाडइ क, उपाडि म. b तुरीया क, तुरीयां म. आवी क, आवइ म.
 ठेसि क, ठेसि म. c बोलि म. चांदी क; बीबी चुनि हो चांदी म. d साहिव
 म. जाण म. देसि म.

९१. a श्रीज क, श्रीजि म. उगलि म. b चुयि म. दक्षणि क. c
 बोलि क. मानज म. d पाय क. सेवि क, सेवि म.

९२. a हींदू क. नही देव क म. सरूपी क, समानी म. b दलीआ
 क; जे एणइ दलि आया क, जेणि दलि चरी आया (पाठांशी 'जे ईणइ दलि
 चरी आया') म. c यम म. देखु क, देखु म. चीटि घोटई म. d हींदूकी क.

९३. a मीरां क म. इक म. तीरां म. b मान म. पुराण क,
 पराण म. c जिसका क म. घाण क, तीर म. भी यावि म. d गाउं क,
 गाऊ क म. परमाण क, प्रमाण म.

९४. a देखी क म. कोटि म. b शरि म. c जेइ क, जे म.
 मलपता क, मदमाता म. d सयला क.

९५. a पूछइ क म. मीरां मोटा मतालिम क. भीर मतालिम
 जे जे म. b जे क. पइवंगर क, पयवंगर म. c कइइ क. रहिण राखु म.
 झूझ करी दइ थाका क, लदी लदी एवं थाका म.

जे दुर्वेस वेस अनेसा, पूछउ मूलि मुलाणा ।
जोगी भोगी खंगम कडीया, सेख सदा सपराणा ॥ ९६ ॥
पूछया जाण कहि तुम्हे मानउ आण विमलनी आज ।
जु तुहे राज करेवा हीडु, रोमनगरि जु काज ॥ ९७ ॥
मोकलीया परधान आपणा, विमल मनावे रेस ।
रोमनगरिन्ह मया अवधारु, जे मागइ ते देसि ॥ ९८ ॥
विमल भणइ जु बारइ बीबी, हींदु वेख कमाल ।
जु मणिमाणिक वेगि घघाघइ, सोविन भरीप थाल ॥ ९९ ॥
आपइ वंड जि घोडा हाथीया टंका कोडि ज च्यार ।
मानी घात प्रधान जि बलीया, पुहुता नगर मझारि ॥ १०० ॥
घात सुणायी सवि सुलताणी, बीबी बोल कहाया ।
हारदोर सिणगार भलेरा, हींदूआणी-वेस कराया ॥ १०१ ॥
मणिमाणिक परवाल घलाया, सोवनथाल भराया ।
विमल-बघावणि बीबी आवइ, रोमनगरका राया ॥ १०२ ॥

९६. a दुर्वेसा क म. b मलाणा म. c योगी क. d शेष म सपराणा क, सपराणा म.

९७. a जाण म. विमल नहीं मानु क; मानु म. b एहनी ('विमल नी'ने स्थाने) म. c तम्हे क, तुम्हे म हींड क म. d तुझ काज म.

९८. a प्रधान क परधान म. b रेसि क, रेशि म. c रोमनगर- नइ क, रोमनगरनि म. उधार म. d जे क. मागसि क. मागशि म. त क. देसि म.

९९. a भणी म. बारं म. b हींदू क, हींदू म. वेस क, वेपि म. कमाल क, कपाटे म. c 'जु' क मा नयी, जउ म. मणिमाणिक म. बघावि म. d सोवन क. थाल म.

१००. a अपि म. डठ क म. ज क म. घोडां म हाथी क म. b 'ज' क म मा नयी. विच्यारि क, विच्यारइ म. c मानि म. प्रधान ज क बलिया म. d पुहुता म.

१०१. a सुलताणी म. c सणगार क, शणगार म. भला म. d हींदूआणी क, हींदूआणी अ.

१०२. a मणिमाणिक म. b सोविन क म. c आवि म. d केक,

गाइ गोरी कीरति तोरी, मली भेटि मुकाई ।

विमल वधाया पूरव आया, आपि आण मनाया ॥ १०३ ॥

दुहा

बीबी दीपे कप्पटे, उरि धंगे दीपे द्वार ।

पहिराव्या सुलताण सवि, विमल वधाइ चारवार ॥ १०४ ॥

मीरा सवि मीनति करइ, बीबी दि आसीस ।

जजमति करसु ताहरी, मंत्र म आणे रीस ॥ १०५ ॥

प्रतिपु कोटि दीवालडी, अमर करइ कयवार ।

खुदा खुसी छइ तूहनि, विमल जयजयकार ॥ १०६ ॥

खंडि खंडि छइ मति निर्मली, भणतां सुणतां संपति मली ।

मुनि लापण्यसमयची घाणि, एतलइ सतम खंड धरराणि ॥ १०७ ॥

इति पंडित श्रीलापण्यसमयगणिकृते श्रीविमलमंत्रिभनोदर प्रगट प्रबंधि ४५६ कोटि धनमार्गेण भीमभूपति - विरोध चंद्रावती नगरी - राज्यस्थापना विदेससाधना सकलसैन्यायुधकरण । गज-हुरंगाविवर्णन विरोध नगरायुध द्वादश सुरघाण [जैत्याधिकारे] सतमो खंड समाप्तः ।

१०३. b भारे क. मारी म. भेट म. मुकाइ क, मुकाइ म c धावा क, वधाया म. पूरवि क म. d आपइ क म आण म. म[ना]या क, मनाया छ.

१०४. a दिइ क. b उरि दिइे बगे कीर क, उर म, बीबी म. c सुलताम क, सुलताण म. d वधाविइ बीर क, वधाव्या बीर म.

१०५. a मीरा क म. पाठा० थी 'मानती' म. करि क. b दिइ क. c पिजमति क. करसइ क, करसि म. d मंत्रि म आणे म.

१०६. a पतीप क, प्रपे म. b असुर क. कहवार क, जयकार म. c खुदा म. छि म. तूहनि म. d विमल विमल जयकार ॥ क म

१०७. a निर्मली क. एक ज वरण क म भा छे. १०६ क, १०८ म. पुष्पिकावोः—

इति श्रीविमलमंत्ररासे सप्तम वट सपूर्ण ॥ ७ ॥ क

इति विमल प्रबंधे नवरस नवषटे ५६ कोटि धनमार्गेण भीमविरोध चंद्रावती राज्यस्थापना, देससाधन गजहुरी वर्णन, रोमनगरीये द्वादश सुरघाण जैत्याधिकारे सप्तम वट ॥ थी ॥ थी ॥ थी ॥ म

खंड ८

[चउपई]

आविउ नर एक उद्भुत-येख, आगलि मेह्लिउ मोटउ लेख ।
पूछिउ कुण किहांधी पहुत, बोलइ राउ बंभणीआ हूत ॥ १ ॥

मुझ स्वामीनु आयस लही, आविउ पंथ घणे दिनि घही ।
करी मुद्रा पाछी करि घरी, घांचिउ लेख वछेदि करी ॥ २ ॥

अति प्रतापि षोढउ प्रचंड, घरतइ जेहनी आण अखंड ।
राय पडीउ पस्यमुनु घणी, लिखइ लेख विमलेश्वर भणी ॥ ३ ॥

राउ-घिरोध पट्टणपुरि हरी, जई बइठउ चंद्रावइ पुरी ।
घरे पुत्र अह्न उलगि आज, रुडइ पाछउ आपु राज ॥ ४ ॥

विस्मयी छइ अह्मारी रीस, नहीतरि आवी नामुं सीस ।
बयरी-लेख बचनि विस्तरिउ, विमलि कान हेठि नवि धरिउ ॥ ५ ॥

४३ आठमउ म. । आ क मां कई नयी, चुपे म.

१. a को (' एक 'ने स्थाने) क. बेश अ, बेय क म. b मेहलइ क, मेहलिउ म. c तू कण किहा बकु क, पूछइ उहु बयाहइ म. d ते बोलि बंभणीउ म.

२. a महा स्वामीनु म. b पथि म. घणा अति बही क; घणा दिन म. c मुद्र क, मुद्रा म. कर क. d वछेदि क, विछेदि म

३. a परचड क म. b येहनी म. आण म. c राउ क म. पडिउ क म. पक्षमुनु क म. d लेय लपइ क, लिखिउ म.

४. a करोध क, विरोध म. परहरी क म. b जे म. बयठउ क, बिठउ म. चंद्रावइ क म. मणी म. c घर म. अह्न क, अम म. उलग क म. d रुडि क पाछु क, एणी परि सरसि ताहारां काज म.

५. a अछइ क, अछि म. अम्हारी क. b नामु अ, नामू म. c बहरी बचन छेये विस्तरिउ क, विरी म. d विमलि म. कान म.

तिहांधी प्रगट पीवाणुं करइ, सकल कटक साधि संबरइ ।
सिंधु सिरीसु आणइ खेल, राउ बंमणीआनु देस ॥ ६ ॥

बालिउ विमल रोसि पहुत, भणइ मित्र मोकलीइ दूत ।
नयि मानइ तु कटकी करइ, राजन राजनीति अणुसरइ ॥ ७ ॥

मंत्री राइ विमासइ दूत, मोकलीइ मोटउ अघधूत ।
मोकलीइ जे मुटउ बरव, अलवि उत्तर आपइ छर ॥ ८ ॥

घाटपाट उल्लपी करी, पुटतु जिहां छइ ठठापुरी ।
सूर सर जिसिउ मंझीउ, वृत्ति दीठउ राउ पंझीउ ॥ ९ ॥

भणइ दूत भय नाणइ किमइ, राइ पंझीआधि कुहीइ नवि बीहइ ।
विमलमंत्र न आपइ तुरी, आवी ओलग साइ खरी ॥ १० ॥

दूतयबनि लाखु साटिफु, रा-मस्तकि उठिउ चाटिफु ।
जा रे जा कृष्ण ताहर घणी, दूत भणी किम लाखुं हणी ॥ ११ ॥

६. a तिहांधु क तिहांधू म पीवाणउ म. b साधि क, साधिइ म.
c सिरीसु क म. d बंमणीआनु म ते देस क म

७. a बाली छेप अति रोसि पहुत क, बालिउ विमल अति रोसि
पहुत म. b भणि म. मित्र (पाठा० बी 'मंत्री') म. c मानि म. कटक
क, कटक म कर क म d अणुसर क, अणुसर म.

८. a राय क. विमासी क विमासी म b मोकलीउ क म. मोटु
क. c मोलनु जे मुपि बरव क, मोलनु जे मुदि बरव म. d अलविआलइ
उत्तर पर क; अलविइ उत्तर म.

९. उल्लपी म. b जिहां अ, यहां म. छि म. ठठुपुरी म. c सूर
क, सूरजिउ म. पंझीउ क. d वृत्ति क वृत्ति म. रा म.

१०. a भणि म. नाणइ म. हीइ क, हीइ म. b राउ क, रा म.
पंझीआ यहु नवि क, बंमणीआनु नवि म. c मंत्रना क, मंत्रिना म. आपु
क म. d उलग क म.

११. b राउ क, रावा म. मुस्तकि क, मनि म. उठिउ क म.
d लाखु अ, नापू क, लांखु म.

ताहड़ स्वामी विमलहउ राज, ते नीलजनइ नखी लाज ।

सुनु सनेपातक ययु, कह घासु अगासर रहिउ ॥ १२ ॥

अउठलाख बांभणीउ राज, एकलपगा माल दि आज ।

सात सदरस जे लुंडीमुदा, ते ओलगू भाहरइ ह्वा ॥ १३ ॥

जलबट्ट थलबट्टना जे राज, आणइ अहारी मानइ आज ।

अऊठ कोढि साहण पल्हणाय, महारइ भनि विमल ते घाय ॥ १४ ॥

सुनु किमइ जगाडिउ सीह, तुझ सामीनइ पाइ दीह ।

जा रे जा धीनवे अबूझ, ठठनगरपति भागइ झूझ ॥ १५ ॥

अपमानिउ अपगणिउ बहुत, बेगि घलीउ भैरव भूत ।

विमल मंत्रनी सभा पहुत, अति दूहवाणउ बोलइ वूत ॥ १६ ॥

ते ताहड़ घयरी घांकडउ, अति विसमु विसनु आंकड ।

जे तुझ थोल्या थोल अमंड, कहितां जीम हुइ शतखंड ॥ १७ ॥

१२. a ताहड़ स्वामी म. विमलह क म. b नीलजनि म. नखी क. c सुनु म. सनेपातक क, सन्यपात म. करि ययु म. d कहि म. अगासर घासु क, बाशिइ अगासि म.

१३. a ऊठ क. बांभणीउ अ, बभणीउ क, बभणीउ म. b माल क. दिइ क; एकलगामा लेइ आज म. c सदरस क म. लुंडीमुदा अ. d उलगू क म. अम्हारइ क, अहारी म होआ क.

१४. a जलबट्ट थलबट्टना क म ये म b आण क, आण म. अम्हारी म. मानइ क, मानि म. c ऊठि क. साहण म. पल्हणइ क, पल्हणाय म d महारइ क, माहारि म. भनि क म विमले अ

१५. a किमइ क, किमहि म. जगावइ क, जगाविउ म सिंह क. b स्वामीना क, सामीना म. पाइ अ, पाइआ क. नमीया म. ठठ म नगरिपति क. भागि म.

१६. a अपमानिउ क, अपमानि म. b बेगिइ म. c मंत्रिनी क म. सभा क. पहुत म. d दूहवाण क. बोलि म.

१७. a ताहड़ म घयरी क, विरी म. वाकड क, वाकड म. b वसनु क, वेइनु म. आंकड क. c तुझ क. d कहिता अ जीम म.

दूत कहइ जय प्रीछिउं चरुं, चालिउं कटक सिंधु पाधरुं ।
 मारगि छडे पीपाने ययु, दिवस केतले ठउइ ॥ १८ ॥
 दमप्या डोल डाक दहवही, राइ पंहीया-धवणि थुति पही ।
 आव्या को परदल दहवही, जाइ रखे ष न[ग]रनइ नही ॥ १९ ॥
 विमल घसेधि कराचिउं जाण, सिंधु-महोपति मानु भाण ।
 नहीतरि नीसरि थई सजोइ, तुम मुख जोवानु छइ फोड ॥ २० ॥
 उठिउ भइ भोडी माथही, किम जासि मझ सिउं आथही ।
 मुछि मरोडो मछरि चडो, करि कीची सींगणि रातही ॥ २१ ॥
 पाळा झुझाला झुंझडा, पासइ पायक लीघा घणा ।
 गज रथ तुरी पल्लाण्या तेउ, सामउ आविउ सेना लेउ ॥ २२ ॥
 सुडाण्या रणखेत्र विशाल, रणकाहुल घाजइ विकराल ।
 घेउ सजोडा घे झुझार घे छरा घे रण-सिणमार ॥ २३ ॥
 बिहु दले गज रथ घोडा घाट, बिहु दले चडोआ घोल्ह भाट ।
 घे बलि तेजि तपंता जोइ, बिहनां बल नधि चूफइ कोइ ॥ २४ ॥

१८. a वहुण क म. पइ म. b चालिउ अ. पाधरु अ. c मारिगि क. पीपाने म. ययु म. d ठउइ क, ठडिइ म. गयु क.

१९. a डाक (पाठा०पी 'डाक') म. दहवही क, पाठा०पी 'दहवही' म. b राउ पंहीआ धवणे क, यमण रा धवणे म. धति क. c आव्या क. d 'ए' क म मां नथी. नगरनइ क, नगरनि म.

२०. a विशेषि क, विशेष म. जाण म. b सिंधु अ. मानु भाण म. c नहीतरि क नीसरि क म. d ताहरु म. मुख क म. जोवानु क, जोवानु म. 'मझ' ('छइ'ने बदले) क, 'छइ' म मां नथी.

२१. a उठिउ क म. जासि म. b मझ सिउ अ, मझरु म. c मछरु मोडी मछरी म. d सीगणि अ. तिंगिणि क, शींगणि म.

२२. a झुझारा क. झुझणा क, झुझणा म. b पासि क. c तुरीय क. पल्लाण्या तेय म. d साहासु क म. लेय म.

२३. a सुडाण्या अ. रणखेत्र क. b रणकाहुल क. बाजि म. c बेहु म. d झुझा म. रणि सिणमार क, रणिसिणार म.

२४. a बिहु क. दल रथ गज घोडां घाट म. d बिहु क, दलि म. नडिया (पाठा०पी 'नडिया') म. घोलि म. e दल क म. येय म. d बेहनां क, बिहुना अ. चूफइ क म. ,

राग रामगिरी

आ तुं आ हुं आ प्रम तोरु, ना ते मयगल आ ते वंत ।
 बोह्या योल जि तिह बलवंता, ते तु सारा सुं भासुं कंत ॥ २५ ॥
 प्रीय तुं प्रेम म आणे मोरु मंदिरि सिउं मन आणेसि मोह ।
 जीवत मरण सदा हूं साथि, जई सुरलोकि चडावे सोह ॥ २६ ॥
 नारि भणइ मझ नयणे नडीउ, तेह जि तुं थातु मयभीत ।
 भारे भल्ल द्रस्का पडसि, कंठा किम राखसि रण चिति ॥ २७ ॥ आ तुं० ॥
 माय भणइ भड तिह तिम भडिबुं, जिम नयि लाजइ ताहर तात ।
 वीर-जिणण मझ बिरद भणावे, जिम वसुहा थाउं विज्ञात ॥
 ॥ २८ ॥ आ तुं० ॥

कंत भणइ मझ हीमडिइ डरीउ, पाप पडंतु वारोवारि ।
 कठइ झूठइ रणि किम झूझसि, स्वामी ति दीहा संभारि ॥
 ॥ २९ ॥ आ तुं० ॥

राग रासगरी—म.

२५. क मां २६-२५ क्रम छे. a तू क, तू म. प्रभु क. मोरु म. b अति—अ. c ज के क, जि तिह म. d सु भासु कंत अ; ते सारा संभारइ क ने सारा समारे म.

२६. a तू क म. आणसि क, आणिसि म. b मंदिर क म. सिउ अ, धू म. माणेसि अ, माडिसि क, आणिसि म. c मरत क म. हुइ म. साथिइं म. d जीई क, जै म परलोकि क. चडावसि क, वडाविसि म.

२७. a भणि म. मुझ क. b तेह ज क म. तू म. मयभीत म. c भ्रसुका क, भ्रसुका म. पडसि म. d कंठा क. राखिसि क, राखि म. रणि म. चित क, चीत म. क म मा कदीमोने भंते 'आ तुं०' नयी.

२८. a भणइ व ति तिम भडिबु क; भणि म; तइ म; भडिबु अ, भडिबू म. b माहर कत (पाठा०बी 'ताहर तात') म. c थम क म. लाजि म. d —भणणि क म. मुझ बरद क. धरावे म. d थम क, वसुधा म. पाउ क. विख्यात म.

२९. a केरि क म. 'हीमडिइ'ने स्थाने 'हार्कि' क, हार्क म. b पाए पडंतु वेगि वीर अ, पाप पडंतु वीरि क, पाए पडंतु वारोवारि म. c झूठइ रणि क. झूझसि क म. d स्वामी म.

नयनबाण नवि खमसु निरता, कायर रणि दोहिला करघाल ।
नाठर नाह नीसत घरि आवसि, कायर नाह हुसि मुह बाल ॥
॥ ३० ॥ आ तुं० ॥

सहीअ समाणी हासा हससि, दोसि कायर नारि कलंक ।
सुहदां सरिसु नु रणि झुझतां, प्रीय पाछउ परठिसि पगलंक ॥
॥ ३१ ॥ आ तुं० ॥

के सुंदरि कहि सेजि सुभतां, कुसम-कुली दूहवातु देव ।
सहिज सुकमाल सवल सांमलीह, समरंगणि किम सहिसिउ हेव ॥
॥ ३२ ॥ आ तुं० ॥

के कायर करसि कुचकुंचाई, सुंदरि वेचि सुभावहि माहि ।
पुढी पासह प्रीअछि वधाविह, नरयर नारि न जोइ जाई ॥
॥ ३३ ॥ आ तुं० ॥

के घाला बोलह चलवेंती, नयने फेंता नीद निवारि ।
हय हेपारय भला न होइ, बा[दा]ला के बहरी घरयारि ॥
॥ ३४ ॥ आ तुं० ॥

३०. a नयनबाण म निवि क. नरता क, निरतां म. b रण क.
c नाहठउ (पाठा० यी 'नाहठउ') म. नीसति क नीसत म. पर क
आदिधि म. d नारि क म. होसि क, हसि म. मस क म.

३१. a सही समाणी म. हससह क. b होसि म. c सुहदा म.
सरिसु क, सरिख म. झुझता क, झुझत म. d प्रीय क. परठिसि क,
परठिसि म.

३२. a सुंदरि क. के क. सेजी क, सेजि म. सुभता अ. पाठा०
यी 'सुभता' म. b कली क. c सेन प्रसुक क, सेल प्रसुक म. सवलं म.
सहिसिउ म. d सहिसिउ किम क; सहस्य म. देव क म.

३३. a सरि क; सरि कूच बहावी म. b सुंदर क वेच क, वेचि
म. सुभावहि माहि म. c पोढी क, पासि म. प्रीय क, प्रीछि म.
नधाविह क, नधावि म. d नरवरना क म. नर क म. 'न' क म मां नयी.
जोई क म. जाय क, जाइ म.

३४. a के क म. बोलि म. b कया क. भीद क, निद म. नवारी
क. c होई क म. d बाहला म. किम. बहरी क, बिरी म. घरियारि क.

कायर थाथरि थरिहरि धूजइ, देखइ अमय उघाडा खग ।
अहे उलग छांडी छल जोई नासिउं, जल लहिसिउं घरमाण ॥
॥ ३५ ॥ आ तुं० ॥

आगलि अरिदल पूठि पृथ्वीपति, गयणे पेखइ सुर मन-संति ।
के सुरा समरंगणि रोशि, मयगल गलइ देखत पयवंत ॥
॥ ३६ ॥ आ तुं० ॥

सुणि जिणसाली ढोल द्रस्यवा, आलउ जे दीलउ सनाह ।
सरवर कमलि जमलि जिम विहसि, परवल दीठइ मोरु नाह ॥
॥ ३७ ॥ [आ तुं०]

रइ पइ के कायर काचा, पामर चामर पुंठि पुलंति ।
समरंगणि सुरा सिउं समघदि, धीरा घोरी घसी मिलंति ॥
॥ ३८ ॥ [आ तुं०]

सुरा सुरणइ समरंगिणि, मत्त मत्तंगन आवी उलि ।
दंतसलइ मुसलि पग परठी, लीइ मोती कुंभस्थल रोल ॥
॥ ३९ ॥ आ तुं० ॥

३५. a धूजइ अ; कायर थाहर परहर धूजइ क, कायर थाहरि परहर
धूजइ म. b देखि क म. अयेय क, अलेवि म. उपाडा क, उपाडा म. =
अहे क. छाडी अ. पाठा० थी 'यल' म. जोय क, जोइ म. c नासिउं क,
जासिउं म. पाठा० थी उमेरे छे 'जु' म. लहिसउं क म. घरमाण क म.

३६. = आगलि क म. अरदल क. आरिदल अ. प्रथिवीपति म.
b सुर पेखइ क, सुर पेखइ म. c रोशि क, रोशिइ म. 'गलि' क म ना
नदी. देपइ क, देपते म. पयवंति क म.

३७. a जनशाली क लमक्या क, लमक्या म. b आलउ क. आलउ
म. ये म. डीली क. सनाह म. c सरोवरि क, सरवरि म. चमल मल
यम क. विहसइ क, विहसइ म. d परदलि म. दीठइ क, दीठइ म.

३८. a रइरइ क रइ पठि म. 'के' ने स्थाने 'तिम' क. b चामर
क म. पूठिय क, पूठि म. पुलंति क, पुलति म. सुराख म. d घसी म.

३९. a सुरासुरि क, सुरासुर म समरंगणि क. b मत्तंगन क,
मत्तंगन म. c दंतसल क, दंतसल म. गुल क म. गरि म. d लइ क,
लिइ म. ये अ. कुंभस्थलि क. रोलि क म.

तुरीय चि(रो)धि विमल बलि आयु, सिंधु-धणी जोड मांडिउं झूझ ।
अति अभिमानी आण मनावइ, राउ पंडिउ अजाण अवूझ ॥

॥ ४० ॥ आ तुं० ॥

ये मदिमाता मुछि मरोडइ, घोडइ पाखरीया पन्हाण ।
छत्रीसइ दंडायुध सरमइ, कर मइता काला केकाण ॥४१॥ आ तुं० ॥

काला दोष रंगाडलि काली, काला आंगानइ करवाल ।
काला के मयगल मतवाला, काला कोधि भरिया भूपाल ॥
॥ ४२ ॥ आ तुं० ॥

अकल अवीह अतुल यल योलइ, नचि डोलइ ये हुंगर धीर ।
भणति लापण्यसमइ जनि जोड, झुझाला झुझइ ये मीर ॥
॥ ४३ ॥ आ तुं० ॥

अथ त्रोटक छंद

झुझाला झुझइ धीरवडा, रणि रोसि भरिया रसि भीमभडा ।
धुरि धइ धुरि धुंसट धाइ धला, धयरी-दलइ वाद[लि] वाड इला ॥४४॥

४०. a तुरीय क. विरोध क. विरोधि म. बल क. b सिंध क.
म. सिउ क, जु म. माडि क, माडिउं अ. c अभिमानी म. आण म. न
मानइ क, न मानइ म. d रा म. अजाण म.

४१. a मदमाता क. मूछ क, मूछ म. मरोडइ क, मरुडइ म.
b घोडा क, घोडि म. पाखरीया पन्हाण म. c छत्रीस क. दंडायुध क.
सरमइ क म. d करि क म. केकाण क, कहिकाण म.

४२. a रंगाडलि अ. b आंगानइ क, अंगा नि म. c मयगल ये
न मतवाला क. d कोष क. भरिया क, भर्या म.

४३. a अवीह म. बोलइ म. b बोल क, डोलि म. डगर अ,
इंगर क. c भणि म. लापण्यसमि म. d वीर क; ये झुझइ वीर म.

वालि क, वाली म.

४४. b रोस क. भरिया रसि सीम मठया क, भर्या भय (पाठा० धी
रसि) भीम भडा म. c धुरिधइ क, धरवै (पाठा० धी 'धुरि धइ') म.
धुरर क, धूसटि म. धलाया अ, धला क म. d बडरी दलि वादलि क,
विरी दल वादलि म. वाड क, वाड म. दला अ, इला क, यला म.

अणीआला काला कुंत कस्या, भड भाजइ वाजइ भीम जस्या ।
तीखाला काला घानि चली, पुंखाला काला पुंख मिली ॥ ४५ ॥

भट नंखइ तीना रणि भरिया, खेडा चुकी चालणी करिया ।
नवखंड अखंडित खंड करइ, भड खेलइ खांडइ खंति धरी ॥ ४६ ॥

भल गोला गोकणि फार फिरइ, रणि सीगरि रुधा वीर तरइ ।
सरि घाजंति गुंजति मुरज समी, खुलखुंटति लंटति जाइ नमो ॥ ४७ ॥

ताजी तरुआरि ति तेज तपइ, देखी जन जाइ दूरि छपइ ।
छाना छल जोता चिति थडइ, चकचूर करइ ते चक्र घडइ ॥ ४८ ॥

मद-भंभल गज गर्जित भमइ, असवार असवार सिमरंगणि रमइ ।
इंतुललि मुसलि मुरडि मुंडइ, भड कंप्पा चंप्पा पुढवि पडइ ॥ ४९ ॥

४५. a कुति क. यशा म. b वाजइ क, वाजि म. वाजइ क, भाजि म. तिशा म. c तीपाला क, सेपाला म. वानि म. d पूपाला क, पंपाला म. 'काला' क म मां गयी. ध्वि पध्वि क, पूषर पूष म. गली क.

४६. क मां आ गाथा ४८ सी छे. a खइ क, लवि म. तीरतीणीर क, तीरतूणीर म. भरया क, भयो म. b पेवां क. चुकी क, चुहुकी म. चालणीअ क. करया क, करियां म. c नवि क. पदिया क. पड ते क, अपड ति म. d भड पडया पडे पति करइ क; पेले म; पाडइ अ, पाडे म; परइ म.

४७. a घण क म. गोकणि म करइ क. b रणितार क, रणतागरि म. बीप्पा क, रूप्या म. c सरि म. वाजइ क. वाजि म. मुरज ते मुरज समी क म. d पल क. छ (पाठा=बी 'खल') म. पूटते क, खूटते म. छंट ते क, खूट (पाठा=बी 'खट') म.

४८. a 'ति' क मां गयी. द्वि 'ति' ने स्थाने म. तेजि क म. b देखी दोपी जन दूरि छपइ क म. c छाना छलडे क. जोता क म. चित क, चित्रि म. d पति म.

४९. a भिभल क म. पाठा=बी 'गर्जत' म. b असवार गवार मिसमरि भमइ क. असवार रणि समरि रमइ म. c गुंतलि मुरड मइ क. गुंजति छंडि मुंडइ म. d चंप्पा कप्पा म. पुढवि क

तप तप तपता तपता पटा, करि काती राती के विकटा ।
 भट भटतां गलि लटकंति अटा, जड जाणे झुबड वृक्ष वटा ॥५०॥
 घण घुम्या घूम्या घाड घडह, भयभीता जीता रानि रडह ।
 गयणंगणि ऊडी अणि अडह, समली जमली जिम भूमि पडह ॥५१॥
 सुरकिनर कोट्टी लोकलखा, रण जोड होड पंचपखा ।
 कटकटरे कट कचिट-पटा, गड छूटी लीघा लोकवटा ॥ ५२ ॥
 हय घास्या डास्या तीरि तपह, रणझालह फालह टोप टपह ।
 वधि भल्लर तल्लर पनरि करह, तिम सल्लर पल्लर लल्ल वरह ॥५३॥
 भट मीपण रीपण रुपि थया, बालापण आपण आज भया ।
 जण धूजी मूंजीमाहि मल्या, घरणीघर धोरी घरणि दलिया ॥५४॥
 हय हय [हय] हयकी हाफ हयह, शव शव शवकी बीज खडग खयह ।
 घव घव घव घीगड घीर घसह, कमकमता कायर केलि खिसह ॥५५॥

५०. ■ तपता क; तप तपता तपता म. पडपा (पाठा० की 'पटा')
 म. b कातीव क. c भट भटतां क; लटा क; भटतां भटतां लटकंति कल्या
 (पाठा की 'लटां') म. d जण क म. जणह म जाणे म. झुबि म.

५१. ■ घूम्या ह्य्या क म. घाय क म. शडि म. b रमह अ.
 c गयण कलंती क, गयणे उडंती म. अडि म. d जमली जम रजत पडह
 क, जमली जम लीजतप (पाठा० की 'जम जतर') पडह म; जिम नुमि
 पडह अ.

५२. ५२ अने ५३ गी कखी क मां नवी. a कोटी म. c कट कट्टि
 कट विकट कहा म. d कीघा लोकवटा म.

५३. a डास्या बीर तपह म. b रणझालि फालि म. c पल्लर
 पल्लर पंच विरह म. d तल्लर पल्लर लल्ल म.

५४. म मां आ कवी ५६ पछी. a मीपण रीपण क. रुप क,
 रुपि म. c मूंजी क. महिम क, मांहि म. मित्या म. d शुरि म. जया क म.

५५. a हय हय हय म. हयकीय क. हयह क. पडह म. b शवकीय
 क, शव म. बीज वाह क, वडग विहड म. c घव घवे घवकीजा घीर क,
 घन घव घव घीगड म. d केलि अ, पेडि म. पमह क, पिसह म.

रण रण रणकाहल रणकीअ[ल], डम डम डमरू डमकीअल ।
डम डम डम डोलंति डमकीअल, चम चम चम चंचल चमकीअलि॥५६॥

भड ऊठिअं अंगोअंग सिउं, तड तड तड त्रुटइ कसण किसिउ ।
सिंहगलिउ जंबुक जीव जसिउ, विमल-गलिउ पंढीय राय तिसु ॥५७॥

तड तड तड तरडी द्रष्टि करी. महु मुरडी माणइ मुछ भरी ।
कड कड कड करडी तकली भड धायु पंढी पुंठि घली ॥५८॥

सिंहनाद करिउ गज घोट घरिउ, भड भाग्गा कोट कटक भरिउ ।
राउ पंढी खंडी खिच करिउ, गलि घली सींगणि धीर घरिउ ॥५९॥

कठ-पंजरि करि जंजीर भरिउ, घण गूहड करि जिम कग चडिउ ।
नघ नघ परि नरपति नाग नडिउ, घण मूल[हि मू]लहइ घाट घडिउ॥६०॥

५६. ■ रण रण काहुल क. रणकीअलि क, रणकीअलइ म. b डमरू क, डम डम डम म. डमकीअलि क, डमकीअलइ म. c डम डम डोल क; डोल म. ते क, 'ति' म मां नथी डमकीअलिइ क, डमकीअलइ म. d चम चम चंचल चमकीअलिइ क; चम चमकीअलइ म.

५७. a ऊठिउ क, उठ्ठी म अंगोअंग जसिउ क, अंगोअंगि इउ म. b त्रुटइ म कसिउ क, कसु म. c सीइ क म. आगलि क, अगलि म. जंबुक क, जंबुक म. 'जीव' क मां नथी. यशु म. d विमल अगलि क, विमलगलि म. पंढीउ राउ क म. तसिउ क, तिसु म

५८. a तड तड तरडी क, तर ता तरडी म. देखि क, दष्टि म. b मुह क, मुहि म. मरडीय क, मरडी म. माणइ म. मुछि क, मूछि म. c कड कड करडीय क, दतकुली क म. d घाउ म. पयडीय क. पुंठि क, पुंठि म.

५९. a सिंहनाद क. गज घट क. रहिउ क, ररिउ म. b भाग्गा क म. कोट कटक क, कोटि कटक म. करिउ म. c पंढीया क. पंढीय क, पिक्खि (पाठांभी 'खी') म. पिच क, चिह (पाठांभी 'तिच') म. d गलपल्ली क, गलीपल्ली म. सिंगणि क. धिरिउ क.

६०. a पजर म. जंजीर क. जडिउ क म. b गूहड क म. जिम करी क; यम म. काय क म. c नरपति क. नाद क, नाड म. d मूलहि म. लहि क, मूलहि म.

रणपंथल मंगल तूर-रवा, नफेरी-मेरी-नाद नवा ।

जगि मंगल लक्ष्मी विमल वरद, बंदीजण [जय]जयकार करद ॥६१॥

हाल चारणीआनु

सुददा सुंदरि रण रलीआयत, बरवइ करवइ हायि कीपण ।

पेखो सुदद पडिउ समरंगिणि, हुं न लजाघी भावी एणि ॥ ६२ ॥

के बाला बोलइ बहिनही, हणीउ भलउ अझाव फंत ।

जाउत नस जगि हुंते हसारयि, जउ भागउ आवत करणंत ॥६३॥

वेधिउ सीस घाम करि विलगु, अलगु घडथी जाइ जाम ।

सामी कारणि सुदद सजोदा, पडता चहरी पाइइ ताम ॥ ६४ ॥

कायर कयधी कारण तर्कता, पोलि उभू पूछति नीर ।

नीलज नीतक झुझणि चालिउ किम ति नाम रहायिउं घोर ॥६५॥

६१. a मंगल क. तूर म. b नफेरीय भाफरीय नाद क; नफेरी म. c जगि विमल मणि जय लछि (लच्छि म.) क म. d बंदीजन म. जयजयकार क म. अ मा ६१ पछी बंदीजन ज. ।

राग रामगिरी क, दूहा म.

६२. a सुददा सुंदर क. रणि रलीआ इति क, रणरल्या म b करवइ सहीअर सायि क, बलकर विघणि एण म. c समरंगणि क म d हुं न म. नवि म. लजाघी न क.

६३. a बोलइ सुणि बहिनर क, बोलि सुणि बहिनी म. b कउ मलि क, हणीउ भलउ म. अझाव क c होमतह सारम जउ जगि शेअत क; जाअत म; हुव हसारव म. d जु भागु क म.

६४. a छेदिउ क, छेदिउ म. ताम अ कलगु क, बलगू म. b अलगू म घडथि म. जाइ क म. जाम म. c सामी म. सहद क, सुद म. d पडतां क म. निरी तामइ तीम म

६५. a कुसुधी क, कुसुधी म करणत क म कथा क. b पोलिइ म. कमउ क, लमा म पूछत क, पूछइ म. c नीसति क, नीसत म. झुझण क, झुझणि म. d से क, तिइ म नाम क म. कहायिउं क म.

सुरा पासइ मंदिर मालीइ, भूतलि लीला जाइ कंत ।
 जो तु मरतु काम कमातु, तु सुणि हुं शूणणि जंत ॥ ६६ ॥
 बाला बालक दास दीकोला, ते उपरि घणि घालइ घाय ।
 समरंगिणि सुरा सिउं भडतां, चादि के विरला करवाहि ॥ ६७ ॥
 पांडीउ जीतु पुण्य तणइ बलि, मणिमाणिक सरसिउ भंडार ।
 लिधा जे जे देस दुअंगम, लीधा गण तेजी तोखार ॥ ६८ ॥
 जे सीमाडा-मारणि भोटा, दुद्धर देस तणा रखवाला
 बेनि विमल तणा पय पूजइ, मेदि सहित नमीआ भूपाल ॥ ६९ ॥
 विमल लेई दल पाछउ वलीउ, त्रिहु खंडे घरतावी आण ।
 र्धद्रायइ जव परिसरि पहुता, डमक्या जांगी ढोल नीसाण ॥ ७० ॥
 तलीआ तोरण गूडी उडी, आवइ वधावा घरवाल ।
 रोमनगरि जई आण मनावइ, बांभणीउ [बांधिउ] भूपाल ॥ ७१ ॥

६६. a सुरा म. पासि क म. मंदिर क म. माली क म. b भूतलि मली सजावी कत क, भूतलि मली सजाई कत म. c शु क. जउ म. तु मूअ घरि काम कमावत क, तु मंदिरि काम कमावत म. d तउ सुणि हु रणि शूणणि जंति क. तु सुणि रणि हु शूणणि जति म.

६७. आ कही 'म' ना नही. a दीकोला म. b उपरि घण घालि घाउ म. c समरंगिणि म. सिउं अ; सुराश म. भडता अ. d चादिइ म. कर वाहु म.

६८. a पांडीउ अ; पंडीय जितु क, पंडीउ जितु म. तणि म. b मणिमाणिक म. सरसिउ क, सरसु म. c लीधा क, लिधा म. ये ये म. देशक. d लिधा म.

६९. a मारगमोला म b दुद्धर क म. देश क. सणिगार क, रखवाल म. c बेनि क, बेनिइ म. पय क. d मेदि म. नमीया म.

७०. b खवि हु क. c परिसरि खव क, परिसरि खव म. पहुता क, पुहता म. d जगी क, जागी अ. नीसाहण म.

७१. म मां ७१-७२ कही उ० पा० छे. a तलीया म. तोरण क, तोरण म. ऊडी क. रुडी म. b आवि म. वधावा म. c रोमिनगरि क. ज आण म. मनावी क म. d बांभणीउ क म. बांधिउ क.

मल्लिं महाजन महिता मोटा. साम्हा सेवक हर्ष अपार ।
विमल जमलि को राउ न दीसइ. सात कोडि साहण परिवार ॥७२॥

वस्तु

विमल बलिउ विमल बलिउ, सेन घण लेउ ।
रोमनगरि पूर्वदिशि, जेण बारइ सुस्तान निता ।
बांभणीउ राइ बांधीउ, देस देसना दंड लीघा ।
बाण आण सवि आपणी, घरताधी संसारि ।
वेगि विमल बघावीउ, चंद्रायती मझ्यारि ॥ ७३ ॥

बाजइ तबलही ए ढाल

के गोरी के सामली, सोहाबु रे, सोबन-पाटइ बइसार कि, विमल
बघाबु रे ।
माणिक मोती साधीआ, सोहाबु रे, पहिर सवि सिणगार कि,
विमल० ॥ ७४ ॥
सोबिन-थाल सोहामणा. सोहाबु रे, चाउलि चुक पूराबु कि,
विमल० ॥ ७५ ॥

७२. a मल्लिया क मिलिउ म. माहाजन क म मोटा महिता क.
b सामहि सविकहि क म हर्ष क c विमलि क राउ क d साहण
परिवार क.

७३. a बलिउ म, बलिउ म. b सेन म. पाछ० थी 'लेइ' म.
c रोमनगर पूर्व क म. दसि क दिशइ म d जेणइ क, जेणि म. बार
क म. सुस्तान क. सुस्तान म. जीता म. e बांभणीउ क म. राउ क,
रा म. बांधीउ क म. f देश देसना डंड क. लिता क म. g दांण आण म.
i वेगिइ म. j मसारि क म.

बाजि तबलही ए ढाल म.

७४. ७५ की वही क म भा वे वही-रूपे छे. a गरी क सामलि
म. सोहाबउ रे क सोबिन-क म -पाटि क-पाट म. बेसार क बिसार
म. 'कि' म भां नही. वेगिइ विमल म. b माणिक म. साधीया सोहाय
म. सिवि क सिणगार क. सिणगार म. 'कि' म भां नही.

७५ a सोहामणा क म. सोय क. चोये चुक म. पूरावि के क.

गेलि गाइ गोरडी, सोहाबु रे, बोलउ मंगल बाणि कि, [विमल०] ॥७६॥

चुपई

आवी विमल बईठउ पाटि, भीमराय तव भेटणि माटि ।
छत्र चमर मोकलीयां सार, त्रिहु खंडे तोर व्यापार ॥ ७७ ॥
मिह मोकलीया मननइ भावि, सात छत्र सिरि चमर ढलावि ।
करइ धीनती बे कर जोडि, तुझ दूहवि अल लागइ छोडि ॥७८॥
अम्ह सिउं डंस रखे मनि घर, तुझ बियहार छइ आकर ।
भीमि जे मोकल्या प्रधान, ते संतोखी आप्यां पान ॥ ७९ ॥
घणा दिवस दोहिलमि खलभलिआ, सीध देसना महिता मल्या ।
मेहलउ प्रभ पंडीउ राउ अलड, मुहि मागिउ बली [लेज्यो] दड ॥८०॥
छपन कोडि धन दड ज करी, त्रिणि लाख बली ताजा तुरी ।
आण मनाषी आलिउ देस, विमल बघाविउ नगर-नरेस ॥ ८१ ॥

७६. a गेलि क. गाउ म. सोहा० क बोलइ क, बोलु म. बाणि के क, 'बे' म मा नहीं

चुपई क, चुपै म

७७. a बयठउ क b भीम क. भेटण क म. b मोकलीया क, मोकलीया म. c त्रिहु क. तोर क.

७८. a मिह क म. मोकलीआ म मननि म b सरि क शरि म. c करि म. d तम दूहविइ म मल क, अम म लागी म.

७९. a अम्ह म. b तुम्ह क, तुम म. बियहार क, व्यवहार म. अछइ क, अछि म. c भीमिई म. ये म. प्रधान म d संतोष्या म आप्या अ, आपी म. मान म.

८०. a दोहलि क, दोहिलि म. पलभल्या क म. b तिपु क म. देशना क. मल्या म c मेहल क म प्रभु क म. राउ' क म मा नहीं. d मुप मागउ क. ड्यो वर डड क ड्यो दड म.

८१. a छपन क म. टका क. डडि क. डडिइ म b त्रिणि म तेजी म. c आण म. d -नरेश म

राय पंडीउ ठठइ जई रहिइ, अहिनासि आण विमलनी घटइ ।
 रोमनगर नइ ठठा हुत्ती, वरसि वरसि आवइ सजमती ॥ ८२ ॥
 चडिउ रघाडी जोइ फरी, तिसी न देखइ चंद्रापुरी ।
 विमल वाणि संमुखि उचरी, वासु नगर बवेकि करी ॥ ८३ ॥
 गढ़पाया पाताले भरिया, कोठा लाख कोडि के करिया ।
 कठोइ कोठइ देवि अंवाचि, आगलि नवी नीपाई वाचि ॥ ८४ ॥
 वाचि वाचि तलि कूआ ह्यारइ, पाणी आणइ पाणीहारि ।
 घरि घरि खारी मोठी कुई, जलजि-भरी वाचि ते जूइ ॥ ८५ ॥
 घबलगृह मांडी घोरणी, कोरी कारीगरि कोरणी ।
 कै मंदिरनी मोटी घात, भूमि भली सोहार्या सात ॥ ८६ ॥
 जोतां गुख तणां ते वार, आविउ चंद्रमवनि अघतार ।
 राखपीछ रुडे घरि भरिया, जे हीणा ते अलगा करिया ॥ ८७ ॥
 याहु अन्न अघारी आज, जीणइ रुडठ भावइ राज ।
 कण छाणां सोघइ इंधणां, मांडयां जीव-जतन ते घणां ॥ ८८ ॥

८२. a राउ पंदीउ क, बमबीउ म. ठठइ जे म. रहइ क म.
 b अहिनिशि आण म. c नि म. ठठा वकी क, ठठा हती म d आवि म.

८३. b तसी क, तिसी म. पेइ म. c विमल अ. वाणि म असो
 क. ससुपि म. कचरी क, उचरी म. d वछेदि क, विवेकिं म.

८४. a पातालि क, पातालिइ म. भरया क, ठव्या म. b कोठ
 क. लाय क म. करया क c कोठि कोठि म. d नीपाई क.

८५. a तलि क, तटि म. च्यार क, च्यारि म. b पाणी म. पाणी-
 हारि म. c भीछी पारी क. रुइ क, कुइ म. d जलपरि क म जूई क.

८६. a घाटी अ. b कारी म. d सोहारइ क.

८७. a गुख तणा अ. जे क. b आवि म. इद्रभुवन क, इद्रमवन
 म. c सवि ह्यारे क. वर क म. भरया क, भर्वा म. d हीणां म. अलगा
 म. करया क, कर्वा म.

८८. a जन क. b जीणइ म. रुइ क, रुई म. भावि म. c तोपी
 क म. इंधणा अ, इंधणां क म. d घाटी क, माटया अ, बीव-म.-यतन
 क म. घणा अ क.

पाणी लोक प्रवेली गलइ, धरमि धन अधिकेस मिलइ ।
 आण मज्झि को मारी नवि कहइ, सात विसन ते अलगां रहि ॥८९॥
 घरि घरि लक्षणवंती नारि, सिणगारी अमरी-अवतारि ।
 वेचइ चित्त चित्त परि-थला करइ पुण्य करणी के भला ॥ ९० ॥
 चिहु पासे मंडावी पोली, चुहुटां चुरासीनी उलि ।
 चुहुटा विण नचि थाइ पीठ, चुहुटा विण ते नगर म दीठ ॥९१॥
 चुहुटइ काव्य-कथा-रस कहइ, राना बेटा चुहुटइ रहइ ।
 चुहुटइ सोहइ दोसी हटी, चुहुटइ घाटघडा धीहटी ॥ ९२ ॥
 चुहुटइ फल फोफल नइ स्याक, चुहुटइ करइ कंदोइ पाक ।
 फडीआ सुखडीआनां हाट, चुहुटइ दही वैचाइ माट ॥ ९३ ॥
 चुहुटइ धुरि सोनी सोनार, मल्या मपारा नइ मणीआर ।
 चुहुटइ गांधी गुंगा करइ, फोफलीआ ते फोफल भरइ ॥ ९४ ॥
 चुहुटइ साथ सयल मंडीइ, चुहुटइ जोतां नचि छांडीइ ।
 नाणावटी कपासी तणां, हाट सुगंधी पट्टमा घणां ॥ ९५ ॥

८९. a पाणी म. त्रि वेली म. b धरमिहं म. अधिकेस म. c माहि क, महि म. न म. d विसन क म. रहइ, क म.

९०. b शणगारी अमरि अवतारी म. c पर म. थली म. d पुण्य परिघल केतला क; ये 'के'ने स्थाने म. भली म.

९१. a चिहु क. पासे मंडावि पोलि म. b चुहुटां क, चुहुटां म. c चुहुटा क. चुहुटा म. d चुहुटा क म. म रीठ अ.

९२. a चुहुटइ क. b चुहुटइ राना बेटा क; चुहुटि म. c चुहुटइ क, चुहुटइ म सोही दोसी म. हाटी अ d चुहुटइ क, धीवटी म.

९३. a चुहुटइ क. नि शाक म. b चुहुटइ क, चुहुटइ अ. करइ क. कंदोइ क म. c फडीया म. सुखडीआना अ, सुखडीआनां म. d चुहुटइ क. दही म. मांट म.

९४. a चुहुटइ क b मपारा वली क; मित्या मपारा नि मणीआर म. b चुहुटइ क. गांधी अ. गुंगां क म. d फोफलीया म.

९५. a चुहुटइ क. साथ सयल क; साथ अ. मंडाइ क म. b चुहुटइ क, चुहुटइ म. जोता अ. छांडीइ अ छांडीइ क, छांडाइ म c नाणावटी क म. कपासी म. तणा अ, घणां म. d पट्टया म. तणां म. घणा अ.

सूत्र सांथ ते सोहामणी, चुहटइ सहइ धाइ धन भणी ।
 आवइ परदेसी बलीभात, चुहटइ देखि धाइ रलीभाति ॥ ९६ ॥
 वस्तु वोकार चुहटइ चडी, विसा विसाही लिइ तडफडी ।
 महिता मांडवीभानां ठाम, चुहटा विण नवि सोझइ काम ॥ ९७ ॥
 जडीभा जडइ जडिअ आभर्ण, चुहटइ चर्तइ सघला वर्ण ।
 चुहटइ वस्तु चडइ नवलखी, करइ परीखा जे पारखी ॥ ९८ ॥
 चुहटइ मोटी पाणी पर्य, चुहटइ गाइ गण गंधर्व ।
 चुहटइ बरटा बोलइ भाट, चुहटइ धर्म तणा आघाट ॥ ९९ ॥
 चुपट चुहटइ जो जवहरी, चुहटइ वस्तु अमूलिक भरी ।
 तीरगरा चीतारा चाहि, घांची मोची चुहटा-माहि ॥ १०० ॥
 खासड-खेडा मोत्रड छडइ, चुहटइ वस्तु जोई ते चडइ ।
 दयावंतनी द्रष्टइ पडिया, जीय मुंकाइ चुहटइ चडिया ॥ १०१ ॥

९६. a साथ अ क. सोहामणी क म. b चुहटइ क. सह क म.
 c आवि म. बलीभात म. d चुहटा क, चुहट म. ओतां क. रलीयात म.

९७. a वस्तु म. वेचाइ क, विकाइ म. चुहटइ क. b विसाई क.
 लि दडवडी म. c मांडवीभाना अ, मांडवीभानां क, मांडवीभानां म.
 हाट म. d चुहुय क. सोही वाट ('सोझइ कामने बदले) म.

९८. a जडीया जडित घडइ म; जडित क. b चुहटइ क, चुहटइ
 म. वरतइ म म. c चुहुटइ क. चुहटि म. चडइ वस्तु क; चडि म. नव-
 लपी म d परीखा क म. ये म.

९९. a चुहुटइ क. पांणी म. b चुहुटइ क. c चुहुटइ क. घवडा
 क, विडा म. बोली म. d चुहुटइ क. चडइति म. धर्म तणा क म.

१०० a चउपट म. चुहुटइ क चुहुटि म. चुइ क. b चुहुटइ क
 चुहटि म. अमूलिक वस्तु म. घरी क. c तीरगरी क; चीतारा तीरगरा म.
 माहि अ. d घाची अ. चुहुटा क. चउटा म. माहि म.

१०१. a पेलां क म. b चुहुटइ क. चुहुटी म. वस्तु म. जोई क.
 जोई म. ती क वडइ क, जडइ म. c द्रष्टि क, दृष्टि म पडया म. d
 जीय म. मुंकाइ क, मुंकाइ म. चुहुटइ क ये चुहुटि म. चडया क म.

કઢવી કંસારા કુંભાર, ગાઢા છીપા સુઈ લોહાર ।

ચુહટઈ ચિત વસઈ ચિહુગમા, માલી તંબોલી તેરમા ॥ ૧૦૨ ॥

ચુહટઈ જોડ મંડાઈ જાત્ર, ચુહટઈ નાચઈ નવલાં પાત્ર ।

ચુહટઈ મંડાવી મોટી દારિ, કરિયાં ત્રિકસાં તોરણ વારિ ॥ ૧૦૩ ॥

સંતાપિડ ઘરથુ નીસરઈ, ચુહટઈં જોતાં દુષ્ઠ વીસરઈ ।

જેહનઈ ચુહટઈં દૂશઈ ભરે કરઈ લીલા તે વઢઠા ઘરે ॥ ૧૦૪ ॥

નગર તળાં કીધાં મંડાણ, જે જોઈ પરવેસી જાણ ।

વેઇ-વઢઈ નઈ વિવસાઈઆ, ઠામિ ઠામિયા તે આઈઆ ॥ ૧૦૫ ॥

ઈટવટી નઈ આટાવટી, વસી વાસિ નવરંગી નટી ।

છાયા ઠામ મલા મારાવી, આવી વેનિ વસ્યા માલવી ॥ ૧૦૬ ॥

વાજત્રી તાઈ ડવગરી, નગરી ઘર્ણ અઢારઈ મરી ।

સીમાઢા તે રાજઈ સીમ, કોટયાલ તે કીધા મીમ ॥ ૧૦૭ ॥

૧૦૨. a કળવી ક મ કુમાર મ. b ગ્રાવી મોવી મોવી સઈ લોહાર ક; ગાંઠા મ; સં મ. c ચુહટઈ, ક, ચુહટઈ મ. ચિત ક, ચીત મ. ચિહુગમા મ. તેરમા મ.

૧૦૩. a ચુહટઈ ક. યુ ક મંડાઈ જોણા મ. b ચુહટઈ ક, ચુહટિ મ. નાચિ મ. નવલાં ઝ ક. c ચુહટાની ક મ. 'મોટી' ક મ મા નવી. વારિ d. તોરણ ઝ, તલીઆં કલશ તોરણ વારિ ક; કર્યાં કલસાં તોરણ મ.

૧૦૪. a ધરિયઠ મ. b ચુહટાં ક. જોતા ઝ. દુષ્ઠ ક મ c જેહનિ ક, વેહનિ મ ચુહટઈં ક. ચુહટ મ. દૂશિ મ. d વરિ ક, કરિ મ. લીલ ક. ઘિઠા મ.

૧૦૫. a તળુ ક તળા ઝ. કીધુ ક, કીધા ઝ b જાગ મ. c વિદ નઈ ક, વિદ નિ મ. વ્યવસાઈઆ ક, વ્યવસાઈયા મ. d ઠામ ઠામવી ક, ઠામિ ઠામિથી મ. આવીઆ ક, આવીયા મ.

૧૦૬. a ઈટવટી નિ મ b વસિ મ. વાસિ ક. હટી હટી ક. c ઠાઠા ક, ઠાઠ્યા મ. મવી ક. d વસ્યા મ. સાલવી ક મ.

૧૦૭. a વાજત્રી ક મ. b અઢારે ક મ. c-d ક મ માં ૧૦૯ ની કડી પછી છે. d કીધુ મ. મીમ ક.

जे जे जोसी पंडित होता घसीआ न[१]गरमती नाभता ।
 सह अठार घर मंदिर किद्ध, पोरुआड वास्या प्रसिद्ध ॥ १०८ ॥
 ज्ञाति चुरासी जे निर्मली, विमल वसेखि चासी वली ।
 यसइ विप्र घद्या अम्यसइ, खित्री खांडे मन उल्हसिइ ॥ १०९ ॥
 तूठी जस अंवाई मात, विमल प्र[१]साद कराव्या सात ।
 वंड कलस घज सिरिलहिलहइ पोढी जिनप्रतिमा गहिगहइ ॥ ११० ॥
 तपसो-मठ नवली नेसाल, राजगृह पासइ पोसाल ।
 खट्दर्शन कीधां विधाम, ठाम अनोपम दीधां ताम ॥ १११ ॥
 वाडी नव नंदन अवतरियां, दह दसि सभर सरोवर भरियां ।
 पापाणे दह बांधी पालि, खाई घाई गई पात्रालि ॥ ११२ ॥
 कह लंका कह अमरावती, चाहु नगरी चंटावती ।
 इंदु सिरीषु विमल नरिंद, करइ राज त्रिभोवन आणंद ॥ ११३ ॥

१०८. a जोसी म. वता म b वसीया क म. नागमती क म.
 नामता क म c सह क, सिइ म विप्र अ d पोरुआड क, पोख्याड म.
 वास्या म. परसिद्ध क म.

१०९. a न्याति चुरासी ये म. निर्मली क. निर्मली म. b विशेषि
 ला, विशेषिइ म. चासी म c वसि क म. विद्या क म. d क्षत्री म.
 पाहे अ, पाडे क. म. उल्हसि क.

११०. a तुठी म अवाइ म b प्रसाद म. c दह क. कलश म
 घज सरि लहलहइ क, सिरि धन लहलहइ म d पोढी प्रतिमा जि गहि-
 गहइ क; गहगहइ म

१११. a मठ म. पोशाल क b राजगृह अ पासिइ म. पोशाल
 क. c पट्दर्शन क, पट दर्शन म. कीधा क. विधाम म. d ठाम म
 दीधा अ. ताम म.

११२. a नव नंदन क म. अवतरिया अ, अवतरया क, अवतर्यां
 म. b दसि म सजल क म. भरिया अ, भरया क. भर्यां म. c पापाण
 क. दसि क. बांधी अ, बांधी क म. d पात्र एवी म

११३. a इ म. b चाउ क c इंद म. सिरीषु क. सिरीषु म.
 d त्रिभोवनि क म.

માગણ જણ-વંછિત દેતાતાર, કરહ નિરંતર પર-ઉપગાર ।
ત્રિમોવનિ તેજ તપંતુ ધીર, પરનારીનુ પ્રગટિહ વીર ॥ ૧૧૪ ॥

ધસ્તુ

વિમલહ ઘાસી વિમલહ વાસી નગર સુવિશાલ ।
ચંદ્રાવહ પોસાલ ઘર જેણિ ધર્મ-ધાનક કરાવીમ ।
સાત પ્રાસાદ સોદામણા, જેણિ ચિંચ પોઠાં મરાવીમ ।
ચતુર્વિંચ શ્રીસંઘ મેલ કરિ, શ્રીસેત્રુંજિ ગિરનારિ ।
જાત્ર કરી ઘરિ આવીઆ, વઘાવહ નરનારિ ॥ ૧૧૫ ॥

શુપૈ

પટ્ટણિ સહિંગુર કરી પ્રવેશ, અર્ચદ તીરથનુ ઉપદેસ ।
અંધાર્હ-આરાધન કહિહં, તુ મનવંછિત વિમલિ લહિહં ॥ ૧૧૬ ॥
ધર્મઘોષસૂરીસર સોહ, ચંદ્રાવતી પધારિયા જોહ ।
[ઉચ્છવ વિમલ કરહ ઉલ્હાસિ, ચંદ્રાવહ રાખ્યા શુમાસિ ॥૧૧૭॥]

૧૧૪. a જિન ક b-ઉપગાર મ c તેજિ ક. વીર મ.

૧૧૫. a વિમલ ક મ. વસિહં ક, વાસી મ. ક મા ચીજી વાર નથી
વિમલ, વાસી મ. c પોશાલ ક. d જિણિ ક. ધર્મ મ. ધાનિક ક.
કરાવીય મ. f જૈન ક. પોઠા ક. મરાવીય મ. g ચતુર્વિંચ ક. 'ધ્રી' ક મા
નથી. મિલ ક. કરી ક; પાઠા-થી ઉમેરે છે 'કરી' મ. h સેત્રુંજિ ક, સેત્રુંજ
મ. ગરિનારિ ક, ગિરિનારિ મ. i યાત્રા મ. આવીહ ક મ. j વઘાવહ ક,
વઘાવિ મ. વરનારિ ક મ.

શુપૈ મ.

૧૧૬. a સહિંગુર ક. b અર્ચદ ક મ. c કહિહં મ, કરિહં મ.
d વિમલિહ મ

૧૧૭. a સૂરીશ્વર ક મ જોહ ક. b પધારણા ક. પધાર્યા મ. જોય
ક. m b પટ્ટી ક મ માં અઘી વધુ છે જે અ માં સસવી રહી ગયેલી જણાય
છે; આ [] કૌતમા તેથી ઉમેરી લીધી છે :

ઉચ્છવ વિમલ કરહ ઉલ્હાસિ, ચંદ્રાવહ રાખ્યા શુમાસી ॥ ૧૧૫ ક

a ઉચ્છવ વિમલિ કરિહ ઉલ્હાસિ મ. b શુમાસિ ॥ ૧૧૮ મ

खंडि खंडि छइ मति निर्मली, पढतां सुणतां संपति घली ।
मुनि लावण्यसमयची चाणि, पतलइ अष्टम खंड वखाणि ॥ ११८ ॥

इति पंडित श्रीलावण्यसमयकृते श्रीविमलमर्ममनोहर प्रगट
प्रबंधे नगरग नवखंडे पद्यामाधिपति पंडीपृथ्वीपति जात्राधिकारे,
सुद्धवर्णन पाटस्थापना भीम भूपतिप्रेक्षित छत्रचामरनगरवर्णन
धर्मस्थापन गुरुप्रवेश महोत्सवाधिकारे अष्टम खंड समाप्तः ॥

११८. & अ मां आ चरण लखतु रही गयुं छे; बंदि पंदि छइ मति
नर्मली क; पढ [पछी कोरी छे] म. d एतलि म. अठम क, अठम म.
वयाणि म. ११७ अ, ११६ क, ११५ म.

पुष्पिकाओ—

इति श्री विमलमन राते अठम बड सपूर्ण ॥ श्री ॥ छ ॥ क

इति श्री विमलप्रबंधे नव रस नव बडे पद्यामाधिपति पंडीपृथ्वीपति जिन्ना-
धिकारे, सुद्धवर्णन, पाटस्थापना, भीमप्रेक्षित छत्र चामर नगर वर्णन धर्मस्थापन,
गुरुप्रवेश, महोत्सवाधिकारे अष्टम पड सपूर्ण ॥ म

खंड ९

सुपई

संघ[पति-पदयो पामी बली, विमल मंत्रि पूगी मनि हली ।
नशि पुढि[उ]जिनवरनइ ध्यानि, सपन-मज्झि गज साहि कानि ॥१॥

जागिउ तब गुरु आगलि गयु, सपन कही रलीआयति थयु ।
सहिगुरु सपन विचारिउ तसि, कह को करमी बेटु हुसि ॥२॥

धर्मगोप बोलइ गणधार, कह को तीरथनु ऊद्धार ।
कह को करसि मोटउं काम, जीणि तुह्य रहसि अविचल नाम ॥३॥

आविउ संघ सकल समुदाय, धर्मकथा कहिसि गुरुराय ।
जे जिनधर्मी जगति दाखीइ, चिहु मेदि जिनवर भाखीइ ॥४॥

अ मां अने क मा शरआत नबी यह नवमउ म.

क मा नबी; चुपै म.

१. a सघपति क म. b मन म. हली क, रली न c निसि क,
निशि म पुढिउ क म. अनवर-क. -नि म. ध्यानि म. d सुपन-क म
महि म साहिउ क म. कानि म.

२. a तु म. b सुपन म. हलीआयत क, रलियायति म. c सपन
म. विचारिउ क म. तसिइ क, तिसइ म. d कि म. बेटु करमी क; बेटउ
म हुसिइ क, हसि म.

३. म मां लीटीओ उ० पा०. a धर्मगोप अ. बारं म b कह अ,
कि म. तीरथ लि म. उधार क उद्धार म. c कि म. करसिउ क, करहु
म. मोटु क, मोद म. काम क म. d जेगइ क, जिणि म. तुम्ह क, तुम
म रहसि म. नाम म.

४. a आवि म. b धर्मकथा क म. कहि सहि गुरुराय म; c जनधर्म
क, जिनधर्म म. जगति अ, जगत्र क म. दाखीउ क म. d चिहु क.
मेदे क म. जिनवरि म. भाखीउ क म.

धीस सहस्र नवसह त्रिणि भास, पण दिण पुहर घडी एक आस ।
 दो पल उर अक्षर अठताल, धीर पछी होसिं विसराल ॥ ५ ॥
 वरस छेह दुप्पसड हुसि, धम्म शिरीसु ते जाइसि ।
 मानव-योज रहि तेणइ छले, गिरि वैताढव बहुत्तिरि बले ॥ ६ ॥
 कहीइ सकल धम्म तेहनइ, गुणि एकवीस अंगि जेहनइ ।
 कायु कुंभ अमी आवासि, सुंदर साम्हुड हुइ विणास ॥ ७ ॥
 धावक-गुण एकवीसइ बडा, नही धुइ इंद्रीपरिवडा ।
 प्रकृतिसोम लोकप्रिय सदा, आवक कूर न योलइ कदा ॥ ८ ॥
 पापभीरु जे मूरख नही, वाखिन लाज ब्यालू सही ।
 मध्यमाधि सविकहि सिठे रहइ, सोमदरिण गुणरागइ यहि ॥ ९ ॥
 धर्मकयक निर्मल कुल दोह, दीरघदरसी आवक जोइ ।
 संगति घडां विनय आदरइ, गुण कीचड से हीयड[इ] घरइ ॥ १० ॥

५. a सहिसं क, सहस म. त्रणसि नव क, नवसिं म. b पुहर क.
 एक क c पुल क. 'उर' क मां नही. अक्षर अठताल क. d होशि म.
 विसराल क.

६. a वीस सहिस दुप्पसहु क; छेहि दुप्पसहु म. हसि म. b धर्म
 क म. शरीसु क, शरीर म. जायसि क; जासि पडइ म. c मानव म. रहइ
 क. तेणे क, तिणे म. भले क म. d वैताढव बहुत्तिरि क म. बिले म.

७. a धर्म क म. तेहनइ क. b गुण क म. इक्कीस. म. जेहनइ
 क, येहनइ म. c कायुं अ, काचइ क, काचि म. कुंभि क म. अमीका क,
 अमिया म. वास क म. d सुंदरि म. साम्हुं क, साहस म. हुइ म

८. a एकवीसि क, एकवीसं म. खां म. b -पडवडां क, -परवडां म.
 c लोकप्रिय अ. d कूट म. योलिउ क, योलि म.

९. a पापभीर क, पापभीर म. मूरिप क. नहीं म. b लज क.
 c मध्यमाधि क, मध्यमाव म. किरिण म. रहिउ क म. d सोमदरिण म.
 गुणरागी क म. कहिउ क म.

१०. a धर्मकयक क, धर्मकया (पाठ० धर्मकर्म) म. विमल (पाठ०
 श्री 'निर्मल') म. b होइ क. c वसी म. d कीषा क, कीषु म. हीयड क,
 हीयडि म.

लब्धलक्ष परहित जे दया, श्रावक-गुण एकवीसह कहिया ।
 न्याय थिहु घरि लखिमी मिली, घर आचार बखानइ वली ॥११॥
 सरखे कुलि बरतइ धीवाह, पणि ते गोत्र अनेरा-माहि ।
 मात-तात-गुरुभक्ति अपार, देसाचार करइ व्यवहार ॥ १२ ॥
 अवगुण कहिना नवि उचरइ, सदाचारनी संगति करइ ।
 नही संकट नइ नीच नही निहां, थोडे बरसे लखमी तिहां ॥१३॥
 अति छानु परगट नवि घसइ, टालइ पाप पुंण्य अम्यसइ ।
 लाभ मानि लागइ घर घरइ, सिरि अजरइ भोजिन परिहरइ ॥१४॥
 जाणइ अंग तणां बल भलां, जीपइ वहीरी जे महिला ।
 दान दया दम आणइ देस, वित्तमानि पहिरइ पणि वेस ॥ १५ ॥
 पहिलुं इसी परीक्षा करी, धर्मयोग्य आवक ते धुरी ।
 समकित आवि देखै घत बार, पच अनुमत ठवीइ भार ॥१६॥
 धरीइ ध्यान देखै अरिहंत, भगति भली सहिगुरु नइ संत ।
 जिन-भाषित ते साचउ धर्म, चिहुंण थोणे समकित-मर्म ॥१७॥

११. a सवधलक्ष क. ये म. b एकवीसि क. कया क म. c थिहु क म. परि म. लयिमी क. लिपिमी म. मली क.

१२. a सरखे म. वाषइ म. b पुण म.

१३. a कहिनु क नव उचरइ म. b संकट (पाठा०धी 'संगति') म. नइ क, पाठा०धी 'नइ' नही म. पाठा०धी 'नीचनी' म. नही क, पाठा०धी 'न' नही म. जिहां अ. d थोडे बारे मंदिर तिहा क म; तिहा अ.

१४. a छानु नवि परगट क म. c मानि म. बहइ क. d सोजन क म. परहरइ म.

१५. a जोणी क. तणा अ. भला अ. b वयरी क. जे ('मनने स्थाने') क म. c दमि क. दोष अ, देष क म. d वित्तमान क, वित्तमानि म. आणइ म. ते पहिरइ म. 'पणि' म मां नही.

१६. a पहिलु क पहिलउ म इसी म. b धर्म-क.-योग म. ते श्रावक क म. c देख म. d पच म. अनुमत क.

१७. a ध्यान म. अरिहंत देव म. b गुरुनि क, गुरुनी म. सेव म. c जे जिन-भाषित क, -भाषीन म. साधु क धर्म क म. d थिहु क म. स[म]कित क, साचउ (पाठा०धी 'समकित') म. मर्म क म.

पहिलइ प्राणी-हिंसा टली, बीजइ अली म बोलु बली ।
 प्रीजइ प्रति चोरी स म करु, चुथइ परनारी परिहर ॥ १८ ॥
 वत पांचमइ लोभ स म घालि छठइ दिसिनु निधउ पालि ।
 वत सातमइ भोग-उपभोग, अनरथ-वंड आठमइ जोम ॥ १९ ॥
 नवमइ सामाइक आखेप, दशमइ दिशिनु सदा संखेप ।
 पोसइ पुण्य वत अग्यारमइ, अतिथि दान दिउ वत बारमइ ॥ २० ॥
 आपणि उत्तम दिउ व्यापारइ, खायइ पीयइ विगति न करइ ।
 विण अंतरि जु उत्तम थाइ, नर बीजा किम बीच कहाइ ॥ २१ ॥
 श्रावक-नइ घरि हुइ आचार, जाणइ भक्ष अमक्ष विचार ।
 सहिगुरु धयण वखाणइ इसिउ, जाणइ नही तु पालइ किउ ॥ २२ ॥
 कंद-जाति जे सघली भणी, प वघीस कही छइ गणी ।
 खरण घज्जकंद तेघली, आठु नीली हलद्र ते घली ॥ २३ ॥

१८. a पहिलइ प्रति हंसा टालीइ क; दिसा अ. b अलीम क म नहि ('म'ने बदले) क. बीलीइ क, बीलउ म. 'बली' क या नही. c म म क, म न (पाठा० बी 'म म') म d चउथइ म. परहरउ म.

१९. a पचमइ म. घण ('सम'ने बदले) क म. टाली क म. b छठइ म दिसिनु क, दिशिनु म. निधय म c-उपभोग क म d उठ म. योग क म.

२०. a नवमइ क. सामायक क आक्षेप क म b दसमइ क दसनु क, दिसिनु म संक्षेप क म c वण म. वृत्त अ d दान क म. 'वत' म मा नही

२१. a उत्तम क थइ क आदरइ क. वावरइ म b नहि करिइ क. c जु उत्तम क विण पालिइ ते म. d नर बीजा म

२२. a श्रावक परि म b व्याणइ म. c इसिउ अ, असिउ क, इधं म d जाणइ म कसिउ क, किश, म

२३. a ते क म b ते क वघीसइ क अमवइ, ('वही छइ'ने बदले) म. सि ('छइ'ने स्थाने) क. c न ('ते'ने स्थाने) क. d आठु क, आठु म नील क म. हरिद्रा वली क, हलद्रा गणी म.

योगत मूला गजर भला, गालूं पीडाळूं नइ बल्हा ।
 मोथ कचूर नीला खरखा, भूमिह्वा खिलुडा जूमा ॥२४॥
 वंश करेलां ताजी कूपली, अमृतवेली कुंली आंबली ।
 प्रथम वायलु कापिड जेह, स्याकमेद पलक स्युणेह ॥ २५ ॥
 सूरण बल्ल वसेषि चारि, गिरिकजी थोहरि कुंभारि ।
 गलो शितावरि लसण बिरालि, लूणढ लूणा तरुनी छालि ॥२६॥
 लूण थोलिईं साजी थाह, कपल-कंद ते छोट कहाइ ।
 लुणाछालि भमरतरु नाम, विण प्रीछइ किम लहोइ ठाम ॥ २७ ॥
 सघेसरा ते गूढी अंगि, जे भाजिडं भाजइ सम-भंगि ।
 डालवेलि छेदी पालवइ, जीय अनंता जाणि जालवइ ॥ २८ ॥
 पणीं परि थोल्यां अहिनाण, पुहुतु देश देसाउरि जाण ।
 जिहां जिहां विणसइ देखइ सहो, इसी जीव अनंतकाय कही ॥२९॥

२४. a योग न गजर भूला भला क. योग गजर नि मूला मला म.
 b पीडा पीडाळ बल्हा क, पीडाळ नहला म c मोथ कचूरा नइ पडखा
 क, कचूर नील बडखा म. d भूमिह्वा क म. खिलोडा क, खिलोडा
 म जूमा क म.

२५. a वंश करल क म. कूपली क म. 'b कुली क, कुली म.
 आंबिली क, आंबिली म. c पीपल क, वधेल म. कापित म. जेभ क,
 जेह म. d -भद क, शाकमेद म. पलक क, सलक म. स्युणेह क म.

२६. a सूरण कंद म. विशेषि क, विशेषि म. b गिरिकजी अ क
 थोहर म. कुंभारि म. c सताउरि क शताउरि म. d लूण छट लूणा क,
 लूण लोट लूणा म. तरछालि क, तरछालि म.

२७ a लूण क, लूणइ म. छालि म. वाली क. b कहाइ क. c
 लूणछालि क, लूणाछालि म. नाम म. d प्रीछइ क, प्रीछि म ठाम म.

२८. a सघि सिरा क म सिरा म. b भाजिड क c डालिवेलि क म.
 ज्ञेय ('पालवइ' ने स्पष्ट) क. d अनंत म. जाणु क, जणि म. तेम . .
 ('जालवइ' ने बदले) क.

२९. a, पाणि परि म, एणि परि म. थोल्या अ क. अहिनाण म. b
 पुहुवड म. देशि क, देश म. जाण म. c वसइ क. जे देख क, देख म
 'सहो' क म मां नथी. d इसी म. अनंता क, अनंत म काया मयी क म.

ते नचि खाइ जे हुइ दक्ष, प्रीछइ जे बावीस अमक्ष ।

बट पीपल उंवर नइ प्लक्ष, काकोदुंवर पंचम वृक्ष ॥ ३० ॥

मधु माखण नइ आमिष सह, रयबी-भोजिन ते परिहृष ।

सवि मट्टी अर्थाण अनंत, बुह यीजा फल सुछइ अंत ॥ ३१ ॥

घोलघडां चयंगण जाणि, अणजाण्यां फल फूल म जाणि ।

हीम करहा विष सवि रस चल्या, प अमक्ष्य बावीसइ मिल्या ॥ ३२ ॥

द्रव्य खेच काले नवनवां, ते अमक्ष जाणे तेहवां ।

घर्ष वसेलि वली टालीइ, त्रिणि बार पाणी गालीइ ॥ ३३ ॥

लांवां गलणां अंगुल प्रीस, अति सघटां पुहलप्यणि वीस ।

खारां मीठां नचि मेलीइ, संकारा थानक मेल्हीइ ॥ ३४ ॥

ईधणि कणि रंधणि पाणोइ, जीव तणी जयणा आणीइ ।

थंडणि पीसणि लीपणि लिखे, जाणी जीव थघाइ रखे ॥ ३५ ॥

३०. a जु म. b प्रीसइ क वे म c ऊंवर पीपल पलक्ष क,
पीपल उंवर नि म. d कोकोदवर क.

३१. a मायण आमिष नइ क; सायण म. परहउ म. b परहउ म,
c अर्थाण क. d बिहू क, बहु म. बीजा अ. वृच्छ म. अनंत क म.

३२. a वायगणि क, नि चयंगण म. जाणि म. b अणजाण्या अ.
c चल्यां म. अमक्ष क म. बावीस क. मिल्यां म.

३३. a व्येच क, क्षेत्र म. काले म. नवां म. b जे क. अमक्ष
क म. जणइ म. नवनवा क, तेहवा अ. c वसेलि क, विशेष म. d त्रिणि
क. बारि क, पाणी म.

३४. a लावू क, लावा अ. गलणू क, गलणा अ. b घुहउ क,
सघटां म. पुहलप्यणि क. c खारां अ, खारां क म. मीठां अ. d थानिक
क, थानिक म. मेल्हीइ म.

३५. a ईधणि अ, ईधण क, इधणि म. चण क. रोधणि म. पीस-
णीइ क, पीणीइ म. b दवा जणीइ क. c लीपणि म. रखे क. d जाणइ क,
जाणी म. विरोधइ म.

वासी पोली ओदन दही, सोल पुहर उपहरं नही ।

घरजे वासी चली कठुल, म जिमे जे मलवारी गुल ॥ ३६ ॥

सीभालइ दिन बोल्या वीस, उन्हालइ दिन बोल्या वीस ।

घरसालइ दिन पनर मान, दिन वडले म जमे पकवान ॥ ३७ ॥

फास लघण रहइ दिन सात, घरसालइ ए बोली घात ।

पनर दिवस सीभालइ जोइ, मास दिवस उन्हाल[इ] होइ ॥ ३८ ॥

पीसिउ लोट पंच दिन लगइ, बोलिउ मि ए शास्त्र मूलगइ ।

अणचालिउ धावण भाद्रवइ, नव नव निरति मासि नव नवइ ॥ ३९ ॥

आसो कातो व्यारि घवाणि, मागसरि पोस अणि दिन जाणि ।

पंच पुहर महा फागणि माहि, पुहर व्यार ति वैश वइसाइ ॥ ४० ॥

जेठ आसादि ते पुहर सत्त, त्याहार पछी वल होइ अचिस्त ।

चाल्या पूठि वि घटी होइ, फास लोट कहीइ जोइ ॥ ४१ ॥

३६. b साल क म. पुहर क, पुहर म. उपदिक क, उपहरं म. नही म. c वइये म. कठुल म. d 'जे' क मां नही, ये म.

३७. a बोल्या दिन क, दिन जाणे वीस म. b दिन जाणे वीस म. c पनर दिन मान म. d दन क. बुलिइ क, बुले म. जिमे पकवान म.

३८. a फास म. b बोली ए क. c पनर म. सीभालइ म. d उन्हालइ क, उन्हालइ म. होय म.

३९. a पीसिउ म. b बोलिउ क. 'मि' ने स्थाने 'इम' क, मिभ म. c चालि (पाठांशी 'चालिउ') म. d मास क.

४०. a वरती क. व्यार क. घवाणि म. b मागसर क. पोषि त्रिणि म. c पुहर क. माह फागुण क म. मासि म. d पुहरि क. व्यारि ते क म. वइसास अ, वैसाह क, विहाशि म.

४१. a जेठि असादि म. 'ते' क मां नही. पुहर क. घात अ, ति रत म. b त्यार क, व्यारि म. हुइ क. c पूठि क, पुठिइ म. होय क. d कहीइ क म. सोय क, सोइ म.

पंच पुहर उन्हालइ कहिया, च्यारि पुहर सीआलि लहिया ।
 त्रिणि पुर घरसालइ मणु, कहिउ काल ए चाल्या तणउ ॥ ४२ ॥
 दीहि पाणी फासू करइ, राति ऊकालिउ वावरइ ।
 निरति बिरति जु आणइ सार तु श्रावक सुघउ आचार ॥ ४३ ॥
 पाछि[म]ोरयणी घडी जव च्यार, तव नयणे नर नीद निवारि ।
 उठइ मुखि गणतु नवकार, संभारइ कुलधर्माचार ॥ ४४ ॥
 सामायक पढिकमणु करइ, दिन उगि सिरि चिंता हरइ ।
 अक्षत फल दीयउ जिन भाण, सेटी सहिगुरु करइ वखाण ॥ ४५ ॥
 दि धांदणां विनयना आण, गुरु श्रीमुखि करइ वखाण ।
 पछइ आजीविका-उपाय, लहु आरंभ तणु विवसाय ॥ ४६ ॥
 भोजन-बेला हुइ जेतलइ, कुसम काजि नर को तेतलइ ।
 पहिरी घोति ज्योति निर्मली, करी हाथि बरक चुंडली ॥ ४७ ॥

४२. a पंच पुहर क. ऊन्हालइ क. कथा क म. b च्यार पुहर क. सीआल क. सीआलइ म लिखा क, लखा म. c त्रिणि पुहर क मरिउ (पाठा० थी भणिउ) म. d ए जल कील काहिउ तेह राणु क; कहि (पाठा० थी 'कहिउ') म. 'ए' म मा नहीं. 'ए चाल्या' ने बदले 'जल फासू' (पाठा० थी 'ऊकाल्या') म.

४३. a दीहइ क. b रातिइ म. ऊकालिउ क म. c बरति क, रति म. जउ म. d सुघु क म.

४४. a पाछिम क म. राति म. च्यारि क म. b नीद नवारि क. c उठइ क, उठि म. d-धर्माचार म.

४५. a सामायक म. पढिकमणू क, पढिकमणउ म. b उगिइ क म. चिंता क, चिंता अ. करइ क. c दीठउ अ, दीठ क, दीनु म. जिनभाण क. d मणइ क म. वखाण म.

४६. a दिइ म. वंदना क. विनय तो क, विनयना म. जीण म. b मुखि क, मुखि म. पचखाण म. c पछइ म. आजीविका क. d गुरु (पाठा० थी 'गुरु') म. तणइ क, करइ म. व्यवसाय क, व्यवसाइ म.

४७. a भोजन म. जेतलइ क, येतलइ म. b को नर तेतलि क. c योति अ. नर्मली क, निर्मली म. d बरन मुखली म.

अणुहण चलणे चालि जाइ, वेगि पुढतु वाढी माहि ।
 माली सहिजि चूटइ फूल, घरइ ठाम आली लि मूल ॥ ४८ ॥
 आप्या मूलि विधि जे घणा, पय पूजइ परमेश्वर तणा ।
 न रहइ पंथि अनेरइ कामि, आणी मेहइ उत्तम ठामि ॥ ४९ ॥
 घरनायक तव आविउ घरी, पश्यम साम्हउं पावन करी ।
 पहिरयां घस्र परहां ते मेहइ, भर्दन अंगि सुगंध तेल ॥ ५० ॥
 गली नीर साचवणी करी, उन्हा जलनुं भाजन मरी ।
 जोई बोखइ धानकि ढालीउ, पोढउ पाते परनालीउ ॥ ५१ ॥
 बहठउ पूरय साम्हउ थई, अंग पखालइ पाणी लही ।
 अंगोहलि जलकुंडी मरी, ते लाखइ जयणा जल करी ॥ ५२ ॥
 जे अंगोहलि तेणउं पोतीउं, मेह्नी पहिरइ पडपोतीउं ।
 नही खांडउ यांडउं जे विमल, ते धोतीउ पहिरिउं धुरि घवल ॥ ५३ ॥

४८. a आणुहाण क, अणुहण म. चालिउ क म. ओय क, जाइ म. b वेगि क, वेगिइ म पुढतु क. माहि ॥ c सहिजि क, सहिजइ म. चूटइ क, चूटइ म d ठामि क, ठाम म लिई आली क, लिई आली म.

४९. a आप्या फूल विधि जे क, आप्या फूल विधोगति (पाठा० वी 'विधिइ जे') म घणा क म b पूजणि परमेश्वर तणा क म c ठामि म. d मेहइ क, मेहइया म ठामि म

५०. a आविउ तव क. परे म b पश्यम क, पश्यम म साहामु क, साहामु म. दातण क करे म c पहिरया म, पहिर्या म परहां क, पहां म मेहलि म d अंगि क. करइ (अंगि ने बढे) म. सुगंधी क. सुगंधि म. तेलि म.

५१. a नीरि म b उन्हा क. जलनु अ c बोखइ क म. धानिक क ढालीउ म. d पोढु क पाटने क. बाजट म.

५२. a बहठउ क, बिठउ म. साहामु क म. b पाणी म c कूदी d नापइ क, हपइ म जलजयणा क म. मरी क

५३. a अणोलि क म तणु क तणउ अ b मेह्नी क म पोतीउ अ, पोतीउं म c नही म पांडउ अ, पांडु क, बाई म. बीडउं अ, बाडु क. बोतिउं म. ये म d सेद पोतीउ म पहिरु क, पहिरु म. 'धुरि' क म मां नही,

रक्त वस्तु नह राते फूलि, वसि कारणि ते पूजा मूलि ।
लिखिमी कारणि पूजा करइ, पीलां वल्ल पुष्प ते घरइ ॥ ५४ ॥
कालां घोती कालां फूल, वहीनइ सिरि माथा सूल ।
घवलां घोती घवलां ध्यान, घवले फूले मुगति प्रधान ॥ ५५ ॥
धर ध्यान पूजा सारिखां, पुहुचइ मनवंछित पारिखां ।
घवल वल्ल दिसि उत्तर भणी, पहिरिइ लिखिमी लामइ घणी ॥ ५६ ॥
पहिलुं जातां मंदिर माहि, देवालु जो डायइ ठाहि ।
निर्मल धानक अति अभिराम, उपरि चंद्रमा चित्राम ॥ ५७ ॥
हुड हाथ भुं(इ)थी भणी, उंची प्रतिमा रहि जिन तणी ।
अधिकइ उछइ दोष ज जाणि, कह मृत्य कह पावइ हाणि ॥ ५८ ॥
उत्तर पट उपरि उदणउं, सिणि सिर हांकाण आपणुं ।
माठ-पह करज्यो मुखकोस, जिनवरसासन लागइ दोस ॥ ५९ ॥

५४. a रक्त क. वल्ल म. नि म. b वसिकारणि म फूलि अ.
c लिपिनी क, लिपिमी म d पीला अ. तेतला ('पुष्प'ने बदले) क; पुष्प
वल्ल म

५५. a काला अ. काला अ. d वहीनइ क, वहीनइ म. धारि म.
घल म. c घवला अ. घवला अ. d निधान म.

५६ a ध्यान म. सारिखा अ, सारिषा क, सारषी म. b पुहुचइ
क पारषा अ, पारषा क, पारषी म. c दिशि म. तणी अ म. d एजी परि
लिपिनी क, पहिरिइ लिपिनी म. लहीइ म.

५७. a पहिल क म. भणी म. b देवालइ क, देवालट म. जु हा-
इ क, हावड म. ठाइ क, ते भणी म. c नर्मल क, निर्मल म. धानिक
क. अभिराम म. d चंद्रमा चित्राम म.

५८. a भुंइथी क, भुइथी म. b उंची क, उंची म. रहइ क म.
a अधिक म. ते दोषइ जाणि म. d कहइ म मृत्यु क म. के म.

५९. a पाट क. उपरि क. उदणू क. b तेणइ क, तीणइ म. सर
क, शिर म. हांके क, हांकाइ म. आपणु अ, आपणू क, आपणउं म. c
करजे क, करयो म. मुखकोस क, मुखकोश म. d सास लगावइ क म.

दक्षिण पूरव उत्तर भणी, पूजा करिवा घरनु घणी ।
 दक्षिण दक्षि संतान न सरइ, पश्यम चुथउं नवि उद्धरइ ॥ ६० ॥
 नैरत कूणि कुलक्षय जाणि, अग्नि कूणि दिन दिन धनहाणि ।
 वाय कूणि संतान न फलइ, ईशानि अवश्य उचलइ ॥ ६१ ॥
 पूजन चंदन केसर पखइ, देव-काइ म म खरडउ रखे ।
 ओरसीउ आणउ कसकसउ, तेणइ सूकडि अलगी घसु ॥ ६२ ॥
 पहिरु मुगट कनक कांकणां, नहीतरि करज्यो सूकडि तणां ।
 पूजेबु त्रिभुवननु नाथ, अंगु[ल] म करे वली मइइ हाथि ॥ ६३ ॥
 शु धरि रद्धि तु पुहचइ घणी, करि मुद्रा तुहि सोचन तणी ।
 आणी पाणी निर्मल गंग, पूरां देव पखाले अंग ॥ ६४ ॥
 धालाकुली खंगो खणे, लूहे घणे अंगलूहणे ।
 पूज्या विण करवी म न मेहलि, कह चंदन चंपक कह वेलि ॥ ६५ ॥
 पाय जानु पर दो दो खवा मस्तकि पूजा थोली सवा ।
 भालि कंठि रिदयस्थल पेठि पूजा प्रीली जिनवर मेठि ॥ ६६ ॥

६०. a उत्तर क b करवा क म. c दक्षिण क दक्षि क दक्षि म. सिद्ध क. d पश्यम क, पश्यम म. चुथु का थउ कुल म

६१. a नैरति कूणइ क. नैरति कूणि म. जाणि म. b अग्नि कूणि क, अग्निकूणि म c वाय कूणि क, वायकूणि म नवि क d ईशानिइ म. अवसि क अवश्य म. उचलइ क म.

६२. a केसर चंदन म b कीइ क, कीइ म परड क म नपइ म c उरसीउ क म. आणु क कसकसु क. d तेणइ म. पसउ म.

६३. a पहिरु म. कान्णा क म. b करज्यो अ म c पूजेवा क. त्रिभुवननु क. d आयु क. करे वाक क करे मइउ म. हाथ क म

६४. a रद्धि क. रिद्धि म. न क म. पुहचइ क b तुहइ क, हुइइ म. सोचन क c पाणी म. निर्मल क म. d पूरा अ.

६५. a वालाकुची क, वालाकुची म. पूजा पाल क. लूणा पण म. d घण क e पूजा म. करवी म. म म क. मेहलि म d कह चंपक कह सोचन वेलि क, कह चंपक म

६६. a जान म. c कठ क हृदयस्थलि क, हृदयस्थल म. d पूज्या म. पूजा क, पछी म.

नवइ तिलक निरता साचवे, दीवठ जिन दक्षण कर ठवे ।
 दोहुं अतालि डावइ धूप, दक्षण वंदन ध्यान स्वरूप ॥ ६७ ॥
 क्यारि कुसुम हाथी खलितं, अथवा भूमि हाथि जई मिलितं ।
 लाय पाय वसने धरितं, नामि हेठि सिरि ऊपरि करितं ॥ ६८ ॥
 जे जे जंतु जीव आमळ्या, कीडे खाद्या खरडिया सिड्या ।
 रक्त धयल कणवर परहरे, आखुं फूल म कटका करे ॥ ६९ ॥
 इत्यां फूल फल बूरि घर, भगति मुगति कारणि परिहर ।
 पदवा कर शिवपुर सारथी, ताहरी पूजा सार नथी ॥ ७० ॥
 तेणइ फल फूलि पूजा करी, नीच तणइ कुलि ते अवतरी ।
 पामइ फल पूजानां सोइ, उत्तम कुलि नरवइ जोइ ॥ ७१ ॥
 कलस धूप घाणइ चिहु पखे, जिनवर ठवकु लामइ रखे ।
 जिनवर पूजाउ समदाय, रखे कसु घरमां विवराय ॥ ७२ ॥

६७. a नरता क b दीवठ क. जिण म. c दोहु क. धूपइ (पाम० पी 'ठोवठ') म. घृषि क d दक्षणि डावइ ध्यान स्रूप क, दक्षिण वंदन ध्यान स्वरूप म.

६८. a क्यारइ क, क्यारिइ म कुसुम हाथिथी क म. b साथि क म जे क जे म. मलित क. c लाय क. लायउ म. कंवसने क, कुवसने म. d सिरि क, घर म. उपरि क.

६९. a नीच जीव जंतु आमळ्या म; नीच ('जीवनि बदले') क. d हाथ्या क करड्या सड्या क म c क[ण]वीर क, कणवर म. परिहरे क म. d आखु म. म अ.

७०. a इत्या क, इत्या अ. फूल म गिरि ननि घर म b परहर म c ए क म. ठाकुर क म. शवपुर क म. d ताहारी म सार म.

७१. a तिणि क, तेणे म. फूल फलि क; फूले म. b तणि म ये म. c पूजाना अ. सोय क. जोइ म d कुलि नावइ नर सोय क; कुल पामइ नर जोइ म.

७२. a घपू म b आवइ म. c समुदाय क, समदाइ म d कसितु क, कितु म. गदिर ववराय क. गदिरि ववराइ म.

देव[१]लाना दीवा जई, घरनु दीवउ म करसु सही ।
 दूध दही नइ फल पकवान कोरां टाली रांधां धान ॥ ७३ ॥
 ते सघलां थाइ देवकां, जिन-द्रिष्टि पहीमां घर थिकां ।
 जाणइ देव अछइ घर तणा, ठाकुर कहीइ जुहि आपणा ॥ ७४ ॥
 जु जाणइ परि सेवा तणी, ठाकुर-पदवी दि आपणी ।
 जिनवर-पूज सदा संभालि, ए चुरासी आस्यातन टालि ॥ ७५ ॥
 जिहां थानकनी जुहि माठि रही अंलगु प्रणमइ कर साठि ।
 नव कर निरति कही निरवाणि, अवर अवग्रह मध्यम जाणि ॥ ७६ ॥
 निसही पट्टिली घर परिहरइ, चिंता देवभवननी करइ ।
 बीजी निसिही पूजा सार, जिनमंदिनी चिंता वारि ॥ ७७ ॥
 श्रीजी निसिही पूरी कही, फरी अविधि आस्यातन हवी ।
 घचन काय बे संक्षेपवी, मन थानकइ नसकु राखवी ॥ ७८ ॥

७३. a देवालानइ क, देवालानि म. बीविइ क, बीवइ म. d बीवु क म. कीजइ नही क, न करे सही म. c दही फल नइ पकवान म. d कोरा म. राधा अ, राध्यां क, राधित म.

७४. a सघला अ देवका म d द्रिष्टि क; जिनवर दृष्टि म. पहीमा अ क थका अ क. 'घर' म मा नही. c आपणा क म. d न म.-इइ क, हुइ म.

७५. a जउ म. जाणइ म b दि पदवी क; दिइ म d चुरासी आस्यातन म.

७६. a थानिक जनवर हुइ माठि क, थानकि नहि हुइ माठि म. b प्रणमे क; प्रणमइ अलगउ म. d अविग्रह म जाणि म.

७७. a निसिही म. घरि परहरइ क. b चिंता क. देवभवननी क म. c बीजा अ. निसिही क. सारि क म. d टालि म.

७८. a निसिही क. b कर ध्यान जिन आगलि रही क, करइ ध्यान जिन आगलि रहइ म. c फरी अविधि आस्यातन रही क, फरी अविधि आस्यातन हवी म. d जिन म. थानिक क. थानकि म. नसकि क, नसकिइ म. राखवी क म.

खेल थूक रामति कलगुला, फीधुं लेखउं सीखी कला ।

मियन मर्जन कलहु करिउ, जिनमंदिरि को ढडिउ धरिउ ॥७९॥

छाणां कापड पापड बडी, दालि उगवी देहरइ बडी ।

सिरि कर बंग पखात्या पाय, करी बात बीजाव्या पाये ॥ ८० ॥

नाख्या नख नीमाळा पली, चामर छत्र धराव्यां घली ।

धरियां शस्त्र पहिरी पावडी, नाखी मलगूबड बालडी ॥ ८१ ॥

नयण कर्ण मस्तक नह खाल, नख नाशिका दंत नह गाल ।

ए आठइ मल लेख्या हरी, बइठउ पगठ उपरि पग करी ॥८२॥

रांघिउं कह अंगीठउं करिउं, कह जिनमंदिर दोरे भरिउं ।

भेटया जिन पहिरे खासडे, रामति रमोउ गेहीदडे ॥ ८३ ॥

नाख्यां रगतपित नही भलां, हुआ विमन नाख्या कुगला ।

नाठउ कह बइठउ जूपटइ, करिया विणज साटइ पालटइ ॥ ८४ ॥

कह तंगोल भखी छूछडी चंपिउं चंपाधिउं पड पडी ।

करियां युद्ध राखी पावडी, करी नीति ते लडुडी बडी ॥ ८५ ॥

७९. a खेल म कुलगुला क म. b फीधु म लेखु क, लेखु म,
■ मियन क, मैयुन म. मर्जन क मर्दन म. कह क d जिनमंदिर क
ढडिउ, उहडु म. धरिउ क.

८०. ■ छाणा अम. d जगवइ क, जगवी म बडी अ. c तिर म.
करि क.

८१. a नाख्या म. नीमाळा क b धराव्या अ. c धरया क
धरियां म. छत्र क. d नाख्या क, तापी म. मलगूबड क. मलगूरड म.

८२. b नाशिका क. नह म c लंछा अ, नाख्या क, नाख्यां म
d बयल क, बिइठउ म पग क. उपरि क म.

८३. ■ रांघिउ अ. अंगीठु क, अंगीठउ अ. करिउ क b भरिउ
म. ■ भेटिउ म. d बीषी ('रमीउने बढे') म.

८४. a छप्पा क. नाख्या म. रगतपित क, रक्तपित म b हुआ क
हुआ म. नाखा अ, नखा क, लांप्या म. उगला क, उगला ■ c नादिक
करइ रमइ जूपटइ क, नाहाठउ म. d करया क, करिया म. विणज क.

८५. क मां b c d ते बदले c d b अम. b चंपाधिउ अ क.
■ करिया अ, करयां क.

दीधा स्याप गालि घणद्वी, पाडी होड करी पालठी ।
 पाडी पगरज पगलुं पंक, सूता निद्रा करी निस्यंक ॥ ८६ ॥
 भंडकला भोजन झीलणुं, घेणि समारी पारखिपणुं ।
 नाख्या दंत दम्या खर तुरी, साती वस्तु, विहिचिणि करी ॥ ८७ ॥
 करिउ मंघ खेडां हथीआर, कीधउ साद वेई रेकार ।
 मुगट चुप ते नवि छोडीआ, जिणदीठइ कर नवि जोडीआ ॥ ८८ ॥
 नवि कीधउ सच्चित्त परिहार, विण सच्चित्त न करिउ सिणगार ।
 वईहुं करिउं कराविउं होइ, मेल्या लोक आप काज कोइ ॥ ८९ ॥
 आठ-पडउ न करिउ मुखकोस, विण उत्तरासणि लागु दोस ।
 पहिरी धोती सामणी जेउ, वइठउ पाउ पसारी बेउ ॥ ९० ॥
 दीधी पूठि जोई जिन भणी, आशातना अवर जे घणी ।
 ते वरजउ जाणो मन माहि, जिम तूसइ त्रिभुवननु राइ ॥ ९१ ॥

८६. a शाप म. = घोडी क. पगलुं क, पगलू म. d सदा क म.
 निशक क म.

८७. a भोजन क. झीलणु अ, झीलणउ म. b घेणि क, विणि
 म. पारिपणू क, परविपणउ म. c नाखा अ, नाख्या क, लाण्या म. विहिचणि क.

८८. a करिउ अ खेडा अ, घडीआ क, घडीया म. हथीआ हथी-
 आर क. b कीधु क c चुप क, खप म छोडीया म. d जिन क. दीठइ
 म मोडीआ क.

८९. a नव क. कीधु क. सचित्त क, सच्चित्त म. b सत्त क, सचित्त
 म. दाणगार म. c वईहु अ, वइद क, वइदउ म. करिउ कराविउ अ,
 होय क d मेलाया म आपकजि क म. कोय क.

९०. a पड क म. मुखकोश क, मुखकोश म. b वणि क लागउ
 म. दोश क. c गान विण क म. जोय क, येअ म. वयठउ क, विद-
 ठउ म. पग क, पाय म. बेय क म.

९१. a जोइ क. b ये म. c वरजु क. जांणी म. माहि म. d
 तूसइ अ, तुंसइ म. त्रिभोवननु राय क म.

- कुंक ठीक नह तंती ताल, लाली पंचम मेद विशाल ।
 नवले नाटिकह परलह पाग, बाजह वाजिअ रंगि राग ॥ १२ ॥
- गौडी कोलाहली विचारि, मालवकोसी देवगंधार ।
 द्रवहीसिरी अघाउलि खरी, खट भापा थोरानि वरी ॥ १३ ॥
- रामगिरी देसाण तोखार, गुडगिरी खलंजरि सारि ।
 घन्यासी कोजह मन-खंति, प खट भापा वरी वसंति ॥ १४ ॥
- रक्ताहंसी नह भैरवी, कर्णाटी गूजरि सींधवी ।
 वेलाउल खट भापा लहे, तेहनु स्वामी पंचम कहे ॥ १५ ॥
- त्रिगुणी कुकुमा खंभाअसी, आमेरी सामेरी सती ।
 बरराडी खट भापा वली, भावि भैरव सिरसी मिली ॥ १६ ॥
- पंगाउलि देवजि महुअरी, दोपशाटिका देवगिरी ।
 कामोदा खट भापा पद, मेघराग सरिसु सजेह ॥ १७ ॥
- तोडी तोटिक नह भूपाल, डाहिम डूवी मल्लीमाल ।
 खट भापा नव नव परि भणी, प छह नहुनारायण तणी ॥ १८ ॥

१२. a ठीक क, ठीक अ नि म. b लाल म देव क. c नवलह क. नाटिक क, नाटक म. परलह म d वाजिअ बाजह क रंगि म.

१३. a गुडी क b मालवकोसी म -गंधारि म c द्रव- क, द्रविड- म -सिरी म अघाउलि क, अंघाउलि म. d वट क. रागि क, रागिइ म.

१४. a देशप क म. तोषारि क, तुषारि म b गुडगिरी क, गुडि- गिरी म. पलजजरि क, पुलजलि म. सारी क

१५. a कर्णाटी म गूजर क, गूर्जर म. सिंधवी क म b वेलाउलि क, वेलाउलि म. c स्वामी क.

१६. a त्रिगुणा म, कुकुमा क, ककुया म. पगाइती म. अम्भारी (पाठ-अंभी 'आमेरी') म. c बरराडी म d भावि क, भाविइ म. सरसी क, साविइ म. मली क. वरी म.

१७. a पंगालि क. देवज क, देव म. महुअरी म. b दोपशाटिका क. c कामोदी म. d सरसु म. नेह क.

१८. a ताटिक क, त्रोटिक म. b डूवी क, डूंवी म. c छ क.

खट रागि इम भाषा छत्रीस, बोल्या राग सहस यत्रीस ।
 मिल्या मिथ्र नामि बुहु दोइ, तेहनु पार न पामइ कोइ ॥ ९९ ॥
 रद्धिमान जिनपूजा कही, आठे सतरे मेदे सही ।
 एकवीसे ने अठोतरे, सहसस लाख परि कोडि करे ॥ १०० ॥
 दहइ पाप उवेखिइ धूप, दीघ मुहाडि दुर्गति रूप ।
 पूजा राज्यरिद्धि रसरंग, दिन दिन वृद्ध सौख्य सप्तंग ॥ १०१ ॥
 तवनि लहु सुगति विस्थाल, दानि नव नव भोग रसाल ।
 देव-भगति भल राणिम जोइ, अणशण मरणइ इंद्रपद होइ ॥ १०२ ॥
 जिम जिम पूजा चोखी बुद्धि, तिम तिम पामइ परिघल रद्धि ।
 पूजा करी धोति परिहरी, [आवइ जमण ठामि संचरी] ।
 सतर अठार भोज्य रसवती, तिहि अभक्ष पालइ जिनमती ॥ १०३ ॥
 दि सहिगुरु सूक्षुतु आहार, मातापिता तणी करइ सार ।
 दोहिला दूयल-नइ समघरइ, जिहां मिहां जिन-थानक उधरइ ॥ १०४ ॥

९९. a रागे क राग म. भाष क. b सहस क. c मिल्या म.
 बहु नामि म. बाहु क म. होय क. d जाणइ म कोय म.

१००. a रिद्धि मानि क म करी म. b सतरे आठे म. c इक्कीसे
 म. नइ क, निइ म. अठोतरे म d सहस क, सहस म. कोडिहि म.

१०१. a उवेवउ क. b दीप नसालइ क म. दुर्गत क c पूज्या
 क. राज्यरिद्धि म b वृद्ध सौख्य अ; नैवेदि सोध्य सप्तंग क; देइ नैवेद्य
 सौख्य सप्तंग म.

१०२. a स्तवनि क, लहइ क, यमिइ (पाठांघी 'तदिइ') लहइ
 म. सुविशाल क, विशाल म. b दानिइ म. भोग क म. विशाल क.
 c जोय क; राणिम होइ म d अणसणि मरणि क म. इन्द्रपद म. होय
 क, जोइ म.

१०३. a यम यम क. b परिघल म. रिद्धि म c अमा नथी; आवइ
 जयण ठामि संचरी क, आवइ यमण ठामि संचरी म. c f चरणो १०४नी
 c d. क म. f जिनमति क; तिहां अभक्ष टालिइ जिन-मती म

१०४. a दिइ क, दिजिइ म b मातपिता क. करइ म. c d
 क म मा नथी.

घंटफली करसडठं प्रधान, त्रणि प्रकारि बोल्यां धान ।
 कंद मूल फल पुष्प शास्त्रापत्र, पंच स्याक ते कहियां विवित्र ॥१०५॥
 जलथल खचर जीव जगि भणे, त्रिहुनां आमखि त्रिणहे गणे ।
 तीखुं मधुर्ग कटुक कसाय, खट खार खट रस कहिवाय ॥ १०६ ॥
 सतर भोज्य प पूस्यां थयां, सुणि अठार जे जिणी परि कहियां ।
 वाद्यां वेद्वधान जि दोइ, त्रिणि आमिख परिसिध्यां जोइ ॥ १०७ ॥
 गोरस स्याक नच नच परे, तिल हींगु अक्षुरस आवरे ।
 लवण वारि नच नच विस्तारि, मिल्यां भोज्य पतलइ अठार ॥१०८॥
 पीलू सागरि जे नवि तजइ, तेहनू नाम विदल उपजइ ।
 ते म जिमु दधि तक मझारि, इम बोळुं गौतम गणधारि ॥१०९॥
 जीव तणी नितु जयणा भणी खेप कीजइ चंद्रूआ तणी ।
 जलवल्ह खलि खांडण रांधणइ, शिष्याथानकि संशेरणइ ॥११०॥

१०५. a कणसइ क, करसणी (पाठा०ची 'कणसइ') म. प्रधान म.
 b त्रिहु क, त्रिहु म. प्रकारे क म. बोल्या अ. धान म. c कंद पुष्प फल
 शास्त्रापत्र क म. d शाक म. कहिया अ. पवित्र क.

१०६. a विवि क. b आमिष क म. त्रणि क, तिष्ठि म. भणे
 अ. c तीखु अ. मधुर क, मधुर म. कटुक म. d कटुक व्यार क,
 कहिवाइ म.

१०७. a पूस्या अ. पूरा क म. थया अ. b जे जेणि परि क, जे
 जिणपरि म. कहिया अ. c वाद्यां अ. धान म. d दोइ क. e त्रिणि क.
 परिसिध्या अ. परसिद्ध क, परसिद्धा म. जोय क, होइ म.

१०८. a वाक म. बिहु बिहु क, बिहु बिहु म. b हींग क, हिंग
 म. इक्षुरस क, इक्षुरस म. d मिल्या अ.

१०९. a पीलित अण तेह नवि त्यजइ क, पीलित अण तेह सवि
 त्यजइ म b तेहनू क, तेहनउ म. नाम म. विदल उपजइ क. c जिमे
 क, यिमउ म. d बोळित क म.

११०. a जयणा नितु क. b पय क म. चंदरूपा तणी क, चंद्रोदय
 तणी म. c जलि बलि क, जलि दलि म. खांडण रांधणइ अ; दलिणि
 रांधणि रांधणइ क; पढणि म; रांधणइ म. d शिष्याथानिक क, शिष्याथानिक म.

भोजनि भूमि घणी धराय, सुणि दशमु देवाला ठाय ।
 करि चंद्रोदय चुपट धंग, नु मनि जैन धर्मनु रंग ॥ १११ ॥

जिमतां अन्न जि न विछोडीइ, विण सवादि मुख नवि मोडीइ ।
 प्रीसितं भोजिन नवि छांडीइ, घात जीह-रिसि नवि मांडीइ ॥ ११२ ॥

घइठउ आसणथी म म चले, भोजिन अवर साधि म म मिले ।
 ऊणउ ऊठे कुलि वि व्यारि, मुप पवित्र तंयोल समादि ॥ ११३ ॥

देहशुद्धि निरधारी करी, पछइ दरसिन जिनवर करी ।
 धाम अंगि धुरि धरीअ चयेक, जई सिज्या पुढइ खिण एक ॥ ११४ ॥

ऊठिउ धली करइ विवहार, नीच सरीसु नहि व्यापार ।
 नवि लोपइ जिनवर-नउ धर्म, प्रीछइ पनर खरां जे कर्म ॥ ११५ ॥

घाली काठ करइ अंगाल, बेचइ कह कर्म करइ कुंभार ।
 पटयाइ सोनार लोहार, अगनि-कर्म अंगाल विचार ॥ ११६ ॥

१११. a ववराइ क म. b दसमु क म देवालाइ क ठाई क म
 c चद्रूआ क. चउपट म d जउ ममि म. धर्मनु क, धर्मनउ म

११२. a जमता क यमता म. अन्न व क, अन्नजि म वपोडीइ क
 b मुप क म c भोजन क म छांडीइ अ d जीहरस क म. भांडीइ अ

११३. a बयठउ क बिइठउ म आसनथी क. मन (पाठांथी
 'म म') म. b भोजन क, भोजनि म. मन म भले क म c ऊणउ क,
 उणउ म, उठे म. वि कुलि क म. d पवित्र कीचइ तंयोलि क म.

११४. a नरधारिइ म. b दरशन क, जिनवरनु पछइ जिनवर
 दरशन करी म. c विवेक क म. d जै क म शय्या क शिष्या म
 ध्यण क, क्षण म

११५. a उठिउ म. व्यवहार क म b नीच सरीसउ नहीं
 म. c जिनवरनु धर्म क म. d जे पनरइ खर कर्म क, खरा अ, पनरये
 परकर्म म.

११६. a अंगार क म. b बेचइ कर्म जि के कुंभार का बेचइ कर्म
 जि के कुंभार म. c इटावाइ क, इटावाइ म लुहार क म d कर्म क म.
 इंगाल म. विचारि क.

पाटा आंवा रायण तणां, घन छेयां अणछेयां घणां ।
 वाडी काछा कणदल करइ, पानफूल घन-कर्म जि करइ ॥११७॥
 घडइ घडावइ धुंसर सिकट, साडी कर्म कहिउं ते किवट ।
 भाडइ बलद उंट गाढलां, वाडइ भाडी कर्म नही भलां ॥ ११८ ॥
 कूप तलाव खणावी खाणि, पादण फोडि खेडि बली प जाणि ।
 फोडी कर्म भूमि सिउं मिलइ, पंच कर्म कहियां पतलइ ॥११९॥
 आगरि दंत चर्म नइ चमर सुहरिउं अंग अंग जे अघर ।
 मोती हीन कण्ड सिखला प वाणिज्य दंत केतला ॥ १२० ॥
 लाख गुली मणसिल नइ खार, लख वाणिज्य कर परिहार ।
 मधु माखण घृत गुल दधि सार, ताडीरस सधि तेल परिहार ॥१२१॥
 पसू पंखि मानव विवसाय, केतवाणिज्य विरुड कहिवाय ।
 विपपाखर आंगा हथीआर, लोहघाट विपविणज्य विचार ॥१२२॥

११७. a पाटाइ म. तणा अ. b अणछेया अ. घना अ. c करसण म. d बलि क. कर्म अ क, कर्मनि म. हरइ म.

११८. a घुसर क. झसर म. शगट क. शकट म. b कर्म क म. करइ क. कहिउ अ. विगट क. c उंट क. d कर्म क म. कहिया अ. सेवर्था क. न भलां म; भला अ.

११९. a पाणि म. b फोड क. बलि म 'ए' क म मां नही. जाणि म. c कर्म क म. भूमिसिउ क. भूमिअ म. d पाव क. कुकर्म क म. बझा क. कहियां म. पतलइ क.

१२०. a चर्म अ; आखर दंत चरम चमर क. आगरि दंत चर्म नइ चमर म. सुहरिउ अ. चउरिउ (पाठांवी 'सुहरिउ') म. अंग जीव क. जीव अंग म. वे म. c हीन क. हीर म. खंपला म.

१२१. a गली म. मणसिल क. मणिसिल म. b लाय क. लय म. m मांण म. दधि गुल खर क. दधिसर म. d माडीरस वाणिज्य परिहार क. टीलारस व्यवसा परहर म

१२२. a पसू क. पशु म. पयि अ. पंथि म. व्यवसाय क. म. b विपस क. वणिज्य विरुड म. कहिवाद म. c आगा d वाणिज क. वणिज म. विचारि क.

प घाणिज्य पंचइ म ॥ कर, घली सामान्य पंच परिहर ।
 उखल मुंसल नीसा घाट, कोल्ह घाणी घरंटी घाट ॥ १२३ ॥
 करइ घिणज कांकसीआ कोइ, पीलण-कर्म कहीजइ सोइ ।
 पसूआं अंग पढावइ आंक, समरायइ फोडावइ नाक ॥ १२४ ॥
 कान पुंछ छेदइ आपणी, पूठि गलावइ करदा तणी ।
 दाण बुलावी थाइ तलार, लि गोतिहिरा तणउ व्यापार ॥ १२५ ॥
 पाटा गाम मकायंत घरइ, अणहूतां अकराकर करइ ।
 निर्दयपणा तणउं काम, ते निर्लेछनइ कहीइ नाम ॥ १२६ ॥
 धर्मबुद्धि कह घइरी करी, कह घालर कह ऊग्या हरी ।
 दि दवानल ते दयकर्म, किम पामइ ते जिनवर-धर्म ॥ १२७ ॥
 सर ब्रह्म चावि सूकघोभा कूभा, कह उलिंच्यां जल जूजूआं ।
 कास-नीर घालतां अधर्म, प कहीइ सुर सोसण कर्म ॥ १२८ ॥

१२३. a घाणिज क. पंच परिहरे क, पंचम ॥ (पाठांघी बीजो
 बहु 'म') करे. म. b परिहरे क परहरे, म. c कपल क. मुंसल क, मुंसल
 म. वट्ट क, बाटि म. d कोल्ह म. घरंटी घाट क म.

१२४. a घणिज क म. कांकसीया क. b कर्म क म. कहीजय
 सोय क. c पसूआं क. अंगि क म आक क.

१२५. a कान क. पूछ म. आफणी क म. b पूठि (पाठांघी
 'पुठि') म. c दाण क. बुलावा म. d लिइ म. गोतिहिरा क गोतीरा म.
 तणु क.

१२६. a गाम म. मकाता क, मकाता म. b अणहूत क = तणु
 जे क तणउ ये म. काम म. d निर्लेछन क म. कर्म क.

१२७. a धर्मबुद्धि क म. वयरी क, वइरिइ म. करइ म. b वालइ
 म. ऊगइ क म हरइ म. c दिइ दवानल क म. दयकर्म क म.
 d धर्म क म.

१२८. a सूकघ्या म. b उलिंच्या अ, उलीच्यां म. जूजूआ अ. c
 कांस म. नीक क म. अधर्म क म. d सवि क म. कर्म क म.

हिंसा करइ जीवनी सही. पोसइ सूडा नइ सालही ।
 कूकड स्वान मोर मांजार, दुष्ट नारि सुत करि परिहार ॥ १२९ ॥
 पोसइ दास दीकोला घरी, जाणइ बेबुं माता करी ।
 माछी तेली नइ सेरमा, यावर कठिन कसाई समा ॥ १३० ॥
 बागरीया सरसु चिवहार, असती पोष म करि लगार ।
 प पनरइ कखर कर्मादान, टालइ श्रायक सोइ प्रधान ॥ १३१ ॥
 पुहर पाछिलइ बैला लही, सामादक पडिकमणु सही ।
 धुरि निर्मल काजु उद्धरी, आवइ शिरि साबवणी करी ॥ १३२ ॥
 पुर मंदिर चिंता परिहरइ, समता सामायक भावरइ ।
 गुरु-विरहि ठण्हारी थापि जीवायोनि समावी भापि ॥ १३३ ॥
 पंच सहस शत शित नइ ग्रीस । ५६ ३०, जीवमेद योलइ जगदीस ।
 मिछा दुकड मेद विचार, विगति वर्णवि लाख अठार ॥ १३४ ॥

१२९. a हिंसा अ. जीव ते क, यीव ते म. c कूकड म. स्वान क, श्वान म. मांजार क, मार्जार म. d सवि ('करि' ने बदले) क म. परिवार म.

१३०. a दीकोला क म. b जाणइ बेबुं माता क d नारि कठिन क. कसाई म.

१३१. a बागुरिया क, बागुरीया म. सरिसु क, सरिसु म. व्या-
 पार क, व्यवहार म. b पोषण क कइ क म c पर क म कर्मादान
 क, कर्मादान म. d सोय क प्रधान म.

१३२. a पुहर क. सही म. b सामायक क. पडिकमणू क, पडि-
 कमणठ म. c नर्मल क, निर्मल म. काज म. d सर क शरि म.

१३३. a चिंता म; चिंता मंदिर म. परिहरइ म परिहरे क परहरी
 म b सामादक म. उद्धरे क, आदरी म. c गुरु विग रहइ ठण्हरी करी क;
 विरहइ म. d जीवयोनि समावइ क म. परी क.

१३४. a शत क म. b बोल्या म. जगदीस क c मिछा दुकड क,
 मिच्छा दुकड म. विचारि क. d विगति क, विगतिद म.

पूरा परठइ सहस्रम खुबीस. एक सु ऊपरि अधिका बीस ।
 मिछा दुकड अरथि करी, सामंतु पामइ शिवपुरी ॥ १३५ ॥
 मइ मृदु भावि घणइ मांकीइ, छापरदोष सकल दांकीइ ।
 मिइ कहितां मयादा रहिउ तु आपोपुं निदा ग्रहिउ ॥ १३६ ॥
 के कहीइ जे कीधउं पाप, पाडइ ते उवसम आणी आप ।
 अरथ सहित जे पणी परिगहिउ, सूधउ मिछा दुकड कहिउ ॥ १३७ ॥
 पूढधि-काय अप-तेउ-वाय, सात सात लप ते कहिराय ।
 घणसइ दश लाख शदर वली, चौद लाख अनंते मली ॥ १३८ ॥
 पि-ति चुरिंद्री दो दो लाख, तिरि-पंचिंद्री चु लप भाख ।
 चुर नारय चु लप कधी, चौद लाख मेदे मानवी ॥ १३९ ॥
 सामायक पूठि पचपाण, चौद नीम संभारइ जाण ।
 ग्रहि उगमि लीघा मन-रली, ते संध्या संखेपइ घली ॥ १४० ॥

१३५. a परठि क, परठी म. सहस्र क म. चउबीस म. b इकसउ म. अधिका क ■ मिछा दुकड म एहरइ क. अरथिइ म d पसुतु क. पासु म. पासु क यम पासु म शिवपुरी क.

१३६ a मृदु भाव सपला मूकीइ क; मि म; मां कीइ मांकीइ अ, (पाठ०थी 'मूकीइ') म b क मा 'छा' नथी. सषला क. c मइ क कहिता अ, कहीए म रहु म d तु वा हु म. निदा अ; आपोपु नवी क, आपो पूर्निदा म ग्रहिउ क रहु म

१३७ a क म ये म कीधु क, कीधउ अ. b ते वसु आणी आप क, ते उपराम आणी आप म. ■ ये म. यणी परि म. d सधु क मछाकड क. मिछादुकड म

१३८. a पढवकाय क तेऊ क b लप कहि जिनराय क, लप कहि जिनराय म c दस क म. लप क, लप म. d अनंती क मिली म

१३९ a चुरिंद्री क, चउरेंद्री म b तरि क पंचेंद्री क, पंचेंद्री म चउ म. लप भाप क म c नरय क चउ चउ म. लप क, लप म. d अनते ('मेदे'ने बदले) क मानवी म.

१४० a सामाइक म पूठि क, पूठिइ म. पचपाण क म. b जाण म. c मनिरली क d संध्या क. संखेपि क, संखेपइ म.

सच्यत द्रव्य विगद पगरखां, वल्ल कुसमवाहन सारिखां ।

सयन धलेपन दिसि अंघोल, बह्मभगति संख्या तंबोल ॥ १४१ ॥

बांदी देव अर्धज बिब, लहरी घेला ठाड अविलंब ।

अतीचार एकसु चुवीस, आलोइ कर नामइ सीस ॥ १४२ ॥

समकित आदि वत अग्यार, संलेखणा शिरीसा धार ।

पंच पंच बोल्या नव भाठि, अतीचार पुहुता पांसठि ॥ १४३ ॥

वत सातमइ चीस विस्तार, तपाचारना बोल्या बार ।

धीर्याधार तणा त्रिणि भेलि, अतीचार पूरा शित मैलि ॥

ज्ञान अनइ दर्शन चारित्र, आठ आठ बोल्या पवित्र ।

मन सिडं आलोइ निसदीस, अतीचार एकसु चुवीस ॥ १४४ ॥

सामायक पुहुतइ सप्त थयु, पासी पाछड मंदिरि गयु ।

अणसण समकित गाथा भणी पुठिड निद्रा अल्पनु घणी ॥ १४५ ॥

१४१ a सचि क, सचि म इ क वगइ क म पगरपा अ.
b वस्तु अ क कुसम वाहन म सारिया अ, सारया म. c सयन क धिलेपन
क म निशि क अघोलि म d सखा अ, ब्रम्ह वत सख्या क, द्रव्य वत
सख्या म तबोलि म

१४२. कमा आ कही नयी a बावी अ, बहीअ अ अर्द्ध जव बिब
म c इकसु एकवीस म d आलोइ शुर नामी सीस म

१४३. a समकित क आदिइ म अग्यार म b संलेखणा म सरीसा
क, सरीसा म c बोल्या म सवि मठि क, मनसठि म. d पुहुता क,
पुहुता म पासठि अ, पासठि म

१४४ a वस्तारि क c तणा म. त्रिणि क d सात पूरा क, सात
पूरा म e दर्शन म f बोलीआ क, बोलीआ म. g मनश्च म. आलठ
अ, आलोइ म नसवीस क, निशिवीस म h इकसड इक्वीस म

१४५ a पुहुतइ क b पाहु या c अणसमकित क, अणसमकिति
म. ते गाथा म. d पुठड (पाठा०पी 'पुठइ') म. अल नवि घणी क,
अल्प म घणी म.

आवि परव पोसह घरह, अणि काल जिन-बंदन करह । १४६ ।
 पुढ सावध योग्य परिहार, सविगुठ सरिसु अर्थविचार ॥१४७॥
 जउ इम धायकनु आचार, पालइ पामइ मोक्ष-द्वार ।
 पहीउ मोह तणइ जंजालि, नरभय गमइ अमूलिक आलि ॥१४७॥
 कहिना गज कहिना रथ तुरी, गिउ रावण जे लंकासिरी ।
 गया राम राजा हरिचंद्र, मुंज भोज गणपति गोव्यंद ॥ १४८ ॥
 गया देव चुपीसइ आज, गया नल विक्रम मेच्छी राज ।
 गयु राम गयु दशरथ तांत, गयु भरथ जे अणि विख्यात ॥१४९॥
 महारी महारी म करसउ घरा, नही आ[प]णा नही को परा ।
 नव नंद नइ नव इंगरी, ते कुह कुण साथि सांचरी ॥ १५० ॥
 गाम देशनु करी संहार, आगलि मरिषु पैट-भंडार ।
 एक जीय वधतां जे पाप, जाणेशि परमवि देतु आप ॥ १५१ ॥
 करई राज मंद आणइ हीइ करता पाप आप नवि बीहइ ।
 कुण मोटउ नान्हउ आतमा, परमवि राय रंक वे समा ॥१५२॥

१४६. a आवे परवै क म b त्रिणि क c बिहू क, बहु म.
 सावि क, योग क म d सरिसउ म. अरथ क

१४७. a जु क म.

१४८. b गयु क म. 'वे' क मा नथी, ये म. संकेधरी क म. c
 हरिचंद्र क. d मुज क, मूज म गोविंद क.

१४९. b ग्या म. नल' क मा नथी. मेहली क म c गयु दशरथ
 रामयु तांत म, दसरथ क. d जे जिगमाहि हुआ विक्षात क, भरथ ये म

१५०. a माहरी माहरी क, माहारी माहारी म करसि क, कर म
 b आणा अ; नही पाधरा देह पाधरा क, n नहि आपणा देह पाधरा म.
 c नवइ क म इंगरी क म. d कुह क, बहु म. सचरी क म.

१५१. a गाम म देशनु क करइ क म सिहार म. b भरथु क,
 भरथु म. c वधता m ये म. d जाणसि क, जाणसि म. परम क.

१५२. b करता म पापि क. n आपिइ म. c मोटा क म.
 नाहना क म. d परमव क. राक म.

बेला घडी पुहर जे जाइ, ते आउखुं ओखंडं थाइ ।

खदहल जल बूढां गिरिवलइ, ते नीहरण [न] पाछां वलइ ॥ १५३ ॥

सहिगुरु वाणि धवणि सांभलइ, तिम तिम विमल नयण जल भरइ ।

कर्यो कर्म-भारि, प्राणीउ, दुख सहिसि दुर्गति ताणीउ ॥ १५४ ॥

दान सील नइ तप-भावना, करतां दिन जाइ जेहन ।

तेहखुं नाम जपु मन-माहि, जिम ए काया निर्मल थाइ ॥ १५५ ॥

जां घरि घन तां असगां मिलइ, धन विण सगां सहोदर टलइ ।

बेडा बेटी घहिनर माइ, घन विण [नारि] पीआरी थाइ ॥ १५६ ॥

जे करसि भोगवसि सोइ, पाप न वहिच्यी लेसइ कोइ ।

देहि दुख जिम विसमु थाइ, वेदन विसु कुणइ न लेवाइ ॥ १५७ ॥

सुणी वाणि सहिगुरुनी घणी, पंगि लागु बंदावइ-धणी ।

स्वामी प[क] घीनती कहे दिउ आलोचण जिम भव तरं ॥ १५८ ॥

१५३. a पुहर क. ये म. b तेह म. आउखु अ. आउपउं क.
खदहल म उखु क. उखउ म c वलइ क. खलइ म. बूढा क. बूढा
उ म. गिरिवलइ (पाठा-बी 'गिरितलइ') म d पाछा अ न पाछा क म.

१५४. a वाणि म. धवणे क; स मा नयी. सामलइ क. b नयणे
क. जलि म ठलइ क. c करवा अ, करियां म कर्म म. भारिउ क म.
d दुख क. सहित म जणीउ म.

१५५. a दान म. सील क म. b जेहन म. c जेहना क, जेहन
म. नाम म. जपउ म. d यम क निर्मल क.

१५६. a ता क. मलइ क. b सगा असगां मलइ क; सगा अ.
c घन विण सगा सहोदर टलइ क. d धनि करीनइ आपद टलइ क; नारि
पीआरी म

१५७. a करसिई म भोगवसि म. सोइ क. b विहिच्यी क. विहिच्यी
म. लेसइ म. कोय क c देह क म. दुख क; दुख म. यम क म. पाठा-
बी 'विपम' म. वाय क d विसिउ क वेणइ म.

१५८. a वात ('वाणि'ने बदले) म. सुणी क b जागई म. c
एक ('ए'ने बदले) क म. करु क म. d आलोचण क, आलोचण म.
यम क म. तरु क म.

वस्तु

सुगुरु-चाणी सुगुरु चाणी सुणी नरराजि ।
 मनि घहराग अतिघणु, करियां कर्म मह कठिन गाढां ।
 हवइ मनि आविउ उरतु सुण्या थवणि गुरु वयण टाढां ।
 विमल मंत्र इम चीनचइ, पाय न छोडू हेव ।
 पाप करी दिवइ ऊसतु, दिउ आलोयण देव ॥ १५९ ॥

करि पढिकम्मणउ ए ढाल

हुं उत्तिरण प्रम नरग परहुणउ, तु समरथ गुरुराय ।
 कर जोडीनइ कर चीनती, सेवक] कर पसाय ॥ १६० ॥
 दिउ आलोयण, मागइ विमल प्रधान,
 धर्मघोषसुरिभर पासइ आणी उपशम ध्यान ॥ १६१ ॥ दिउ० ॥
 गुरु जंपइ ती आलोयण, कीधा कर्म अपार ।
 सहस्र लाख लेखा-माहि घलीउ, जीव तणां सहार ॥ १६२ ॥ दिउ०

१५९. b सुणीम म नरराज क नरनाह म c मन क म वय
 रागि क, वहरागिइ म घणु क पूरीउ ('अतिघणु'ने बदले) म d करिया
 अ, करिया म कर्म क म e अतिहि ('मइ कठिन'ने बदले) म गाढा
 अ c हव म उरतउ म f सुण्या अ वचन क -वचनि ॥ टाढा अ,
 ताढा म g विमलमनि मनि चितवइ म i 'हवइ क हू म पाठा'धी 'ऊसतु'
 म j दिउअ आलोयण म

करि पढिकम्मणु करि पढिकणु ए ढाल क, करि पढिकम्मणउं करि पढि
 कमणउ ए ढाल म

१६० a हू म अशरण क म प्रभु क म नरगि क परणु क,
 परहुणउ म b तू क म समथ क c करु क म d सेवक क म पसाइ
 क वधुमां दिउ आलोयण' म

१६१ a दिउं अ म मां १६० ने अते. b प्रधान म c धर्मघोष-
 सुरीसर म पासिइ म d उपशम क म. ध्यान क.

१६२ a तुझसी क म आलोयण म b कीधा अ कर्म क म
 c सहस्र क म लिखा नवि गणीइ क, लेयां नवि लहीइ म d सहार म.

भाज्यां नगर देस तेई लूख्यां, माय विछोहां बाल ।

अणबितर घरि आग लगाई, पसुआं खूटउ काल ॥१६३॥ दिउ०

खांडानइ बलि तिइ क्षोणीतलि, लीची परघन कोडि ।

ति वंडया [मोटा] पृथ्वीपति, लामी पातरु कोडि ॥१६४॥ दिउ०

बोल्यां कूड ति मर्म मोस, कीचा अतिघन लोभ ।

गुरु बोलइ संभलि पृथ्वीपति, तुझ ली दीजइ थोम ॥१६५॥ दिउ०

१६३. a भाज्या अ भाज्या क, भाज्या म. देश नगर नइ शाक
क; देस नगर म. b विछोहा अ विछोहिया म. c

धर्मघोपसूरि बोलइ इसी तुझ आलोचन आलुं किसी ।

महा आरंभ कीचा लख कोडि, आलोचन देता अह खोडि ॥१६६॥

पणि आगमि बोलौउ छइ तोइ, मिथ्यादष्टी थानक होइ ।

तिहां जिन मंदिर किम्हइ कराइ, तु नरव[र] मारावक थाइ ॥१६७॥

१६४. a पाडानइ क, पाडानि म. b लीचा क. c ति क, तिइ म. नडया क, डडया म.
प्रिथ्वीपति मोटा म. d पातरु म.

१६५. a तिमर्म अ, कूड मर्म घन मोस क. कूड कर्म तिइ मोसा
म. b घना क. c जगइ म. संभलि क. प्रिथ्वीपति म. d तुझ ली क,
तुझ ली म.

१६६. a धर्मघोपसूरि क म. b तुझ क. आलोचन म. दीजइ क.
आप म. नही क. किसी म. c महारम क म. d आलोचन म. देता
अ अह क, अह म.

१६७. a पण म. बोल्या क तोय क. b मिथ्यादष्टी क, मिथ्यादष्टि
म. जोय क. c किम्हइ क किम्हइ म. d नरवर वा म.

तुझ छइ आलोचननी संति, धर्म वसिउ छइ ताहरइ चिंति ।
 चरि मिथ्याती शरिसु वाद, करतां तु नीपजइ प्रासाद ॥१६८॥
 अरुंद-शिखर छइ अभिनवु, तेहनु महिमा सिउं वर्णवु ।
 बोलिदं छइ उत्तम ठाम, करतां उद्यम सीसइ काम ॥१६९॥
 अचलेश्वर जे आगइ अछइ, ए पर्वत आविउ छइ पछइ ।
 तापस तप करता इणि ठाइ, तेह तणी जितु चरती गाइ ॥१७०॥
 मोटी खाइ हती अति बडी, चरती गाइ वरांसइ पडी ।
 तेणइ धूबकइ धरणी धडइडी, आग्या रखि तापस चडइडी ॥१७१॥
 नबि पइसाइ भवि नीसरइ, डांग देखाइइ डचका धरइ ।
 कामयेन तव खीरि झरी, भरी खाइ नइ आयी तरी ॥१७२॥
 संकट सोइ सुखि उत्तरी, आयी रखि-प्राथमि पाघरी ।
 चिंति रखि ए आग्यां मात, पणि ए आयी दोहिली बात ॥१७३॥

१६८. a आलोचननी म. b धर्म क म. -विनु ताहरे म.
 नीति क. c मिथ्याती अ, मथ्याती क, मिथ्याली म शरिडा क म d
 करता अ.

१६९ a -सिपर क. अछइ क म. अभिनवु क, अभिनवू म. b
 तेहनउ म. सिउं म. वर्णवू क म c बोलिउ अ. छि म यम म. d
 करता अ सीसइ म. काम म.

१७०. a आगइ जे क, ये आगलि म. b पर्वत क c करता क
 एणइ क, इणइ म ठामि अ म. d चरती नित क; चरति म.

१७१ b चडती (पाठांथी 'चरती') म वरांसइ क, विरांसइ म.
 c धूबकी क, धबकइ म. धरती क d रिधि म

१७२ a पयसाइ क. b डांग क. करइ क म. c कामयेनु म.
 पीरिइ म. d तव ('नइ'ने मइछे) म.

१७३. a सोय क, जोइ (पाठांथी 'सोइ') म. सुधि क सुविंद
 (पाठांथी 'सुविंद') म. उत्तरी क म. b आ क नबि क, रिधि म.
 आथ्रमि क म. c चिति अ, चितइ क, चितइ म. नबि क. d दोहिली क.

मिल्या रखीस्वर रावि गया, भणइ हेमाचल कीधी मयी ।
 तुह दीठइ अम्ह निर्मल क्या, सजन-माहि समुहता थया ॥१७४॥
 अल घरि रदि अलइ, तुह तणी, कुह कारण आग्या जेह भणी ।
 कहि रहि, अल अतुंद गिरि रहुं, कामधेन चारिवा नचि लहुं ॥१७५॥
 आगलि प्रगटी मोटी खाइ, पडइ गाइ [नइ] माजइ दाइ ।
 ताइरा बेटा तुं बोलावि, धरी खंति ते खाइ पूरावि ॥१७६॥
 निमुणी गौहत्यानी घात, लखु बेडउ बोलावइ तात ।
 आविइ, अचल न लागी चार, आम तांत-नइ कीध सुहार ॥१७७॥
 ते रहि-नइ सुंपी आपीउ, तिणि यानक ते धिर थापीउ ।
 पूरी खाइ, ठाम धिर रहिउं, ए अचलैश्वर तीरय कहिउं ॥१७८॥
 प्राणनाथ पारवती तणउ, थापी वांत अघघारिउ घणउ ।
 गुरु जंपइ, धंदावर-घणी, ए वाणी परंशासनं तणी ॥ १७९ ॥

१७४. a मल्या-क. कपोधर क, ऋषिधर म. रावि क, राविइ म.
 b हमाचल क, हिमाचल म. c क मां d सुभो. तुम्ह क, तुम म. वीठइ
 क. भम म. नरमल क, निर्मल म. d क मां c सुभो. सजन म. माहि
 म. समुहता क

१७५. a अल अ, अम्ह क. अम. मं. रिधिं म. अलि म. तुम्हं क.
 b कुहु के, कुह म. काज म जे कं, धा म. c कहिइ क, कहइ म. ऋषि
 क, रिषि म. अरखुदगिरि म. रहूं क म. d कामधेनु क. चारिवा क,
 चारवा म. लहु क, कहउ म.

१७६. b पोटी कं; आगलि पौंदउ पगडिउं पांड म. b गाई नइ
 क म. c ताइइ क म. बेडउ क म. d क ते म.

१७७. a मुणीनि म. b बोलाविउ म. d आप (पाठोन्धी 'आम')
 म. किइ क, कीइ म.

१७८. a ऋषिइ क. रिषिउ म. सुंपीउ क. 'आपिउ' क पां गंधी,
 आपीओ म. b वेणइ क, वीणइ म. यानिक क यानिक म थापीया
 म. c पूरीउ म. ठाम म. 'धिर'ने बदले 'ते' म. रहिउ अ. d ते म.
 कहिउ अ.

१७९. a लखु क. b घात म. नपाविउ क म. लखु क.

अर्बुद शिखिरह रहि अर्बुदा, तेह तणउं थानक प सदा ।

श्रीमाता जे पासह रहह, तेहनी घात केनला कहह ॥ १८० ॥

श्रीमाता छह रूपनिधान आविउ रसीउ देव प्रधान ।

बोलाधी श्रीमाता माइ हु रसीउ आविउ घर राय ॥ १८१ ॥

जाणउ तादरी बेटी घर, घरि हुं काम कहु ते करं ।

हु रसीउ छउं लीलविलास, तुस बेटीनी पूरिखु आस ॥ १८२ ॥

सासू जाणि जोई आयि, तु बेटी बलगाइउ हाथि ।

तब सासू रसीआ सारिखुं, राखि राति करह पारखु ॥ १८३ ॥

घार गाम यासु घरराज, चिहु पुहरे तु वारह पाज ।

आविउ गिर नीपाई नथी, तु पुत्री परणवी हवी ॥ १८४ ॥

जा कूकड़ नथि वासह बली, शिबद कहनीह सासू बली ।

सुडिउ रसीउ वास्या गाम, वार पाजना कीधा ठाम ॥ १८५ ॥

बांधी पाज सकल जव समी, थोडी थाकह छह वारमी ।

सासू मनि पइठउ अबोध, श्रीमाता उपरि भति मोह ॥ १८६ ॥

१८० a सिपर क, शिपरि म रहह क म b तण क, तणउ

अ थानिक क कदा क c थे म

१८१ a छि म रूपनिधान म b प्रधान म d हु म [क मा

c d नथी]

१८२ a क मा b नथी a जाणउ म वरु म हु अ, हु म कर

अ, करु म c हु क म छु क, छउं म d पूरिखि क म

१८३ a जोईह म b बलगाइ क म c रसीया म सारिख अ

सारखू क सारखू म d राखि म. पारखु अ, पारखू क, पारखू म

१८४ a चिहु क पुहरे क जु क म वासु म c आसु क,

आवइ (पाठा०थी 'आसु') म गिरि क म d बेटी म परणवी क म

१८५ a जा क कूकड़ क म b शब्द क, शब्द म कहनीह म

क c सुडिउ क वास्या अ वासिआं म गाम क d पाजना अ कीधा

अ ठाम म

१८६. a से ('जव ने बढे') म d उपरि क म

मिह ए थापी बेटी करी, ए घर लेई जासह वरी ।

हुं सूजी पकली निटोल, मुझ बीजउ कुण देसह बोल ॥ १८७ ॥

डमडोलउ पट्टउ मनमाहि, ए घर नयणे दीठउ कांर ।

दीठउं काम करि ततकाल, दीघा बोल थया विसराल ॥ १८८ ॥

जे दीघा नारीना बोल, ति जाणेवा जांगी डोल ।

माहि पोला बाहरि नाह, बनिता सरिसु केहु घाह ॥ १८९ ॥

पतली सासु तव ग्रहि समा, करि कुकड यास्या कारिमा ।

रणी रसीउ घलखु थयु, श्रीमाता आगलि नई रहिउ ॥ १९० ॥

द्विष्टोद्वष्टि रहियां ये जणां, चित्त रमाइह इम आपणां ।

अंग तणु टलीउ संयोग, मन सिउं मांडिउ मोटु भो[ग] ॥ १९१ ॥

बोल थकी चूकी तव घरी, सासु पंच इटाली करी ।

लोक तणउ ए पडिउ प्रवाह, गुरु बोलह सुणी विमल न साह ॥ १९२ ॥

१८७. a मइ क म. बेटी री क b जासि क, जासिह म. c हु
म, हु क म. निटोल क म. d मझ म. बीजउ क. देसि क. देसह म.

१८८. a डमडोल पयठउ क मनमाहि म b काइ क. c वीठउ
अ, वीठ क, दीघू म. कर क, थयू म. d विसराल क.

१८९. a ते क म. जंगी म c माहिह म. d विनिता क. सिरिसु
क, सरसु म. करह जे घाह क.

१९०. b करवा क. कुकडा क. कुकड म. तव ('वास्या'ने बदले)
क. c रणिह रसिउ विलपउ म. d जै क म.

१९१. a द्विष्टोद्वष्टि क, द्विष्टोद्वष्टि म. रणा क, रहिया अ. नेहु क.
अणा अ. b रमाडि म. आपणा अ. c तणउ म. टलिउ म. संयोग अ.
d मनथ म. मांडिउ अ, मडह क, मडिउ म. भोय क, मोटउ म. भोग क म.

१९२. a 'बोल थकी'.....शब्दी क मां नयो; अया खानी छे.
तव चूकी म. b सासु म. इटाले म c तणु क, तणउ म. 'ए' क मां
नयो. पडिउ म. d विमलउ साह क, विमलउ (पाठा०धी 'विमल')
साह म.

देव प्रति ए पर्वत इष्ट, गौतम रिखि नइ रहिया विशष्ट ॥
 तेह तणां छइ थानक वडां, हुंगर-माहि रहियां एक-तडां ॥ १९३ ॥
 अर्बुद मिथ्याती संग्रहिय, सद्दिगुरु बोल विमल-नइ कहिय ॥
 पुहुतु विमल गयु अंवावि, ध्यान-धरी बइठउ-मन-भावि ॥ १९४ ॥
 त्रिहु उपवासे परतखि हुई, मागु वर तुह तूठी सही ।
 पहिलु वर मागिउ प्र[ा]साद, अर्बुदशिखर सिरीसु वाद ॥ १९५ ॥
 बीजु घर मागिउ एक पुत्र, जेणइ पूठि रहइ घरसुत्र ।
 कह सुत कह पोढउ प्रासाद, बिहु वरु धछ म करिसि चिवाद ॥ १९६ ॥
 योलावी निज मंदिरि नारि, वात पछी छइ वडइ विचारि ।
 कुहु तु सुत मागुं वरलख, कुहु तु जिनप्रासाद प्रसिद्ध ॥ १९७ ॥
 श्री जंपइ संभलि भरतार, सुत मागइ बाधइ संसार ।
 के सुत जन्मया कुलमंडणा, के खंपण ऊपाइ घणां ॥ १९८ ॥

१९३. a-प्रति क; इष्ट क; देव तणइ ए पर्वत इष्ट म. b-गौतम मय नइ क 'कहइ' क, रहइ म वसिष्ट क म. c-तणा अ. थानक क; थानक ए वडा अ a-हुंगर क. म. माहि क रणां क रहिया अ. इक-तडां म, एक-तडा अ.

१९४. a-ए अर्बुद क म. मिथ्याति क. मिथ्यातिइ म. ग्रहिय क म. b-सद्दिगुरि म. c-पुहुतु क, पुहुतउ म. विमल क. d-ध्यान म. बयठउ क, बिइठउ म.

१९५. a-त्रिहु क. हुई क. b-तुम्ह क; संसही म; मागि मागि वर तूठी सही म. c-पहिलइ वरि म. मागु क प्रासाद क म. d-सिपर क, शपर म. सरिसु क, सरीसु म.

१९६. a-बीजाउ क, बीजेउ म. वरि म. मागु क. इक क. पूत्र अ क. b-जेणइ क, जिम म. पूठइ क, 'पुठि' म. रापइ म. c-किइ म. d-वि वर वच्छ म. हु 'करसि' क, करसि म. वाद क म.

१९७. a-मंदिर क म. b-वचारि क. c-कुहु क. मागव म. d-कुहु क.

१९८. a-संभलिक मागि क, मागिइ म. c-जन्मा क. कुलमंडणा अ. कुलमंडणा क. d-ऊपाइ क, ऊपाइ म. घणा क म.

विरला बेदा भगता होइ, विरला सुकलि कर्मी कोइ ।
 कहिनी बेटी कहिनी मात, कहिना बेदा कहिना तात ॥ १९९ ॥
 बेगि करी मागिउ प्रासाद, बेदालु भाणु विखवाइ ।
 विमल भाणी ऊलट घणउ, वर मागिउ प्रासादह तणउ ॥ २०० ॥
 भायिउ विमल सहित परिवार, अरुइ जिनप्रासाद विचार ।
 पूजारा नवि लाभइ पार, भलीभा भरडा सहस्स अग्यार ॥ २०१ ॥
 प धानक शिघ शासन तणउ, महिता तुहो म कहिसिउ घणउ ।
 कडा भंजो लेसिउ प्राण, ठाम न आपुं शिवनी, आण ॥ २०२ ॥
 करइ अरउ नइ धोलइ धोल, घरिनुं विसरिउ मारि निटोल ।
 धोलइ सदै थया एक-भती, भूमि न आलूं अहो एक रती ॥ २०३ ॥
 मांडिउ कलकल भरडे मिली, वारी विमल मनावइ धली ।
 कां धोलु [कां] जाउ तापि, धर्म काजि खप नही संतापि ॥ २०४ ॥

१९९. b सुत कुलि क, सुत को म. करनी क म. जेइ क. जोइ म. c कहिना बेदा कहिना तात म. d कहिना क, कहिनी म. बेटी कहिनी मात म.

२००. a बेगि क भाणु क, भागत म. b. भाणउ म. c विमलि क. विमलइ म. ऊलट भाणित म, घणु क d भाणु क भागित म, तणु क.

२०१. a परिवारि म. b विचारि म. d भलीभा क, मिलीया म: सहस क म इग्यार म

२०२. a धानिक क म शव क. तणु क b महिमा अ दुम्हे क, करसिउ क, कहिसिउ म: घणु क. c लेखु म. d आपु अ; धानक नापु म. शवनी क म.

२०३. a धोलइ धोल क, नइ भरइ धोल म b वरिनुं क, वसरिउ क, विसरिउ म. c उदं म. इक म. d आल क; अहो क; नवि आपु धरणी इक रती म.

२०४. a माडि क, माडिउ अ. कलि पति क. भली म. b भली विमल मनावि म. c का अ धोलउ म. जाउ उतापि क, d धर्म क म.

कहुं बोल जे तुझे सांभलु, भेदली मन तणउ आंमलु ।

जु जोता प थानक थकुं, कांइ प्रगट हुइ थावकुं ॥ २०५ ॥

तु तुझे करघा दिउ प्रासाद, नदी[तु] तुह शरिसु नदी घाद ।

बीजुं ठाम सचि मंमहिउं, श्रीमाता आगलि जे रहिउं ॥ २०६ ॥

ते भुइ सचि कहि नइ तेतलइ, जोउ जोआयु तेतलइ ।

इम कहीनइ भरडा यल्या, मग्रीसर अंवाई मिथ्या ॥ २०७ ॥

घरी ध्यानि करि बइठउ यक्ष, अंवाई आधी परतक्ष ।

विमल घात जणाची ताम. पूजारा सिउं परठिउं आम ॥ २०८ ॥

कहइ अंयायि हुआ तुझे भला, श्रीमाता आगलि जे सिला ।

ते टंकावी अलगी नायि, पासइ करडा भरडा रायि ॥ २०९ ॥

इम बोलइ अंवाई अंव, ते हेठलि दादानां यिब ।

लाप घरस अग्यारनु घडिउ, करमि कर तहारइ चडिउ ॥ २१० ॥

२०५. a कहु बोल तुम्हे सांभल क. कहु बोल तुझ्ये हु भल म

b तणु आंमल क; भूखउ मच तणउ आमलउ म c जोता क म.
थानिक क. थकु क. d काइ क. थावकु क

२०६. a तुम्हे क. b नहिति क म तुम्ह क. सरिसिउ क,

सरिसु म नहीं म. c बीजु क, बीजउ म. स्थानक म. सवे क, सविउ म.
संमहू क, प्रहिउ म. d जै क. रहू क, रहिउ अ.

२०७. a भूइ क कहइ क, कहि म. तेतलइ क b जोवरावउ म.

एतलइ क. c कहीनि म. d मग्रीसर क. मल्या क

२०८. a घरीय क. ध्यान क, ध्यान म. बयठउ क. b क मां

आ चरण नयी भूली जवायु छे. होई म. प्रतक्ष म c विमलि क, विमलिइ
म ताम म d पूजारा म. परठिउ अ आम म.

२०९. a कहि म. तुम्हे क. b ये म. सला क, शला म c रायि

म. d भरडा करडा क. सायि म

२१०. b दादानू क म. c अग्यार वरसनू क. अग्यार वरिसनू म.

घडिउ क म d करमइ क, करमिइ म. करि क म. तुम्हारइ क, तुम्हारिइ
म चडिउ क, चडिउं म.

खेत्रपाल अंबाई तणी, पासइ भूरति काढे खणी ।

इम कहो अंबाई चल्यां, भरडा सरिसा मंत्री मिथ्या ॥ २११ ॥

कीघउं कहिउं अंबाई तणुं, भरडा-मन मनाविउं घणउं ।

मोटउ मढ कराविउ तिहां, दिवडां दाहु दीसइ तिहां ॥ २१२ ॥

खेत्रपाल अंबाई तणी, देती दान भूरति आपणी ।

कामिणि सहित करा[विउं] सही, तीरथ जैन थापना हई ॥ २१३ ॥

आगलि आलेखिउ प्रासाद, भरडे सरडे मांडिउ बाद ।

भूमि अम्हारी बहिचिणि पही, विणअरथि नावइ एवडी ॥ २१४ ॥

सोचिन टका मांडु ओलि, जां प्रासाद तणी हुइ पोलि ।

एपती भूमि तुहारी कह, ॥ लेसिउ जउ करिसि बह ॥ २१५ ॥

तय सोचिन टंका पाथरी, जण जाणइ मांडइ साथरी ।

जिहां बहिचइ अलग अगासी रहइ, भूमि न भाळुं भरडा कहि ॥ २१६ ॥

सोनईया मांडया चुकडइ, ते ऊपरि जउ पंचम चडइ ।

आपुं भूमि अहे [तु] हसो, काम तहाकं करिसिउं घसी ॥ २१७ ॥

२११. a खेत्रपाल क. c वस्या अ d सरसा क म.

२१२. a कीघु क. अंबाई क. तणउ म b मन म. मनाव्या क, मनावित अ. घणु क. c महु (पाठांशी 'मद') म. तिहा क, यहा (पाठांशी 'तिहा') म. d दिवडा अ, हवडा क. दाहु म जिहा क, यहा म.

२१३. b दान म. c कामिणि अ, कामिन क, कामिनि म. करावी हई क, कराविउ जे म. d तीरथि म. हुई म.

२१४. b मांडिउ अ. c अम्हारी क. बहिचणी क, बहिचिणि म. d विण गरथिइ नवि लामइ वही म.

२१५. a सोवन म. मांड अ. वोलि क उलि म b जा क. उलि म. c अम्हारी क. d तु लेसिउ करसिउ बह क; लेसु जु करसु म.

२१६. a सोना क. सोवन म. b जन क. जाणइ म. जाणे म. मारी क, मादी म. c जिहि क. बचि क, त्रिचि म. अगासी म. d भुमि अ. आळ क, आळ म. कहइ क म.

२१७. a सोनैया म. माडया क, माडिया म. चुकडे म. b जु क म. चडइ क, चडे म. c अहे क तु हसी क म. d तुम्हार क, तुम्हार म. करसिउ क, करसु म. घसी म.

विमलि ते धरि मानी घात, सोनईए जु देमई घात ।
 मांडिउं काज सिराढइ चढइ, कुण गजुं सोनईआ चढइ ॥ २१८ ॥
 आप्या सोमईआ जघ कहिया संतोख्या मरढा शवि गया ।
 मिल्या सिलावट सइ सात, जे जाणइ धरतारा घात ॥ २१९ ॥
 विद्यावास्तु धशेखि लहि, जे पूछधानु उत्तर कहि ।
 पूछइ मंत्री जण जण भेदि, आपइ उत्तर वढइ वछेदि ॥ २२० ॥

दूहा

परिभासाद् अनेक छइ, सुणि मंत्रीसर सार ।
 एक बार दो बार हुइ, त्रि बार जु बार ॥ २२१ ॥
 मंडपि मंडपि, मंडीइ, सोल सोल सोल ओ थंभ ।
 थंभि थंभि पनि पूतली, नाटक करती रंम ॥ २२२ ॥
 चिहु दशि मंडप-मांडणी, चिहु दशि पोलि सुरंग ।
 मेल्या मंडप ऊपजइ, अटोत्तर सु वंग ॥ २२३ ॥

२१८. a विमलिइ म, यली क. मानी म. b सोनईइ क, सोनैए म. जु क. चढसइ क, जुडशि म. c माडिउ क, माडिउ अ सराढइ क, जु' थाढइ म चढइ क. d गजउ म. सोनैआ म.

२१९. a सोनैआ म. जि क, यम म. कहया क, कया म. b सवि भरडा क म. रहिया म. c तेढा क, तेढया म. सलावट क, सेलावट म. सइ क. d जाणइ वरतावी म.

२२०. a विशेषि क, विशेषिद म. लहइ क म. b पूछधाना म. उत्तर म. कहइ क म. c जेणइ क, नव नव म. d उत्तर आलइ क, उत्तर आपइ म. विछेदि म.

२२१. a छइ म. b मंत्रीधर क. c बार क. हुइ क म. d चउ म.

२२२. a माडीइ क. b हुइ क, जु म. c थपि/थपि अ. पण/ म. d नाटक क.

२२३. a चिहु क, चिहु म. दशि क, दिसि म.-मंडणी क म. b चिहु क, तिहु म. दशि क, दिसि म. c उपजइ क, उपजइ म. d अटोत्तर सउ म.

ચ્યારિ અંક કિહાં સપજઈ, ચાર સોલ કિહાં વીસ ॥
તુ પંચ્યાસી સપજઈ, જુ દશિ દશિ ષકવીસ ॥ ૨૨૪ ॥

ચુપઈ

મંડપ પ્રથમ શિલાકા કંહિયા, આમલિ મૂઢ મંડપ તે રહિયા ॥
પ્રીજુ તે નૈવેદ્ય ઘઘાણિ, ચુચડ તંદુલ-મંડપ જાણિ ॥ ૨૨૫ ॥
મંડપ સ્નાત્ર પૈથમ જાઈ, છઠડ ચુકી-મંડપ હોઈ ।
મંડપ સમોસરણ સાતમુ, નાટક-મંડપ તે આઠમુ ॥ ૨૨૬ ॥
[તુમુ ગીત મંડપ તે નામ, હસમુ મંડપ વાજિત્ર-ઠામ ।
કોતક-મંડપ અગ્યારમુ], શોલિંડ ફંડ-મંડપ ચારમુ ॥ ૨૨૭ ॥
માલા ઉચ્ચ જો જો કંહિયા, મંડપ પનરઈ પૂરા થયા ।
રંગમંડપ નહ મંડપ નાલિ, સોલ સત્તર સૂઘા સંમાલિ ॥ ૨૨૮ ॥
મંડપ કંહિડ ઘલાણા ઘલી, મેઘનાઈ પૂરઈ મન-રલી ।
માલી મંડપ જોતા સમઈ, મંડપ પોલિ પોલિ નહ ગમઈ ॥ ૨૨૯ ॥

૨૨૪. a ચ્યાર ક. સપજઈ ક, સપજઈ મ. b કિહાં ઓ. c સપજઈ મ. d દસિ 'દશિ' ક, 'દશિ' દિશિ 'મ. ફરવીસ મ.

ક માં નથી; ચુપૈ મ.

૨૨૫. a સલાકા ક, શલાકા મ. કંહિડ ક મ. b રહિડ ક મ.
c પ્રીજુ તે નૈવેદ્ય ક; પ્રીજડ તે મ. d ચુચ ક, ચડચડ મ. તેદલ અ.
જાણિ મ.

૨૨૬. a મનમુ ક મ. b છઠ ક, છઠડ મ. ચડકી મ. d
આઠમડ મ.

૨૨૭. મૂઢમો a b નથી, d લીટી છે. a નવમુ મ. નામ
મ. b વાજિત્ર મ. ઠામ મ. c કોતક મ. d ચંદ્રમંડપ મ. [મૂઢમાં કટી
૨૨૬ જુ જ પાંચમુ ધરણ છે].

૨૨૮. a ઉત્સવ ક, ઉચ્ચવ મ. જય જો ક જય જો મ. વઘા-ક.
b પનર ક, પનર મ. c 'નઈ' ક મા નથી. મંડપા તાલિ ક. d સત્તર-ક મ.

૨૨૯ b મનરલી ક. c માલીમરણિ મ. સુવીસમઈ ક, તેવીસમઈ મ.
d મરણિ મ. પોલિનઈ ક. પોલન ન્ય.

चिहु दशिना मलीभा जूजूआ, तु मंडप चुरासी इमा ।
 सिखिर तणउ मंडप छइ जेम, चिहुप पासे सिरीछु तेम ॥२३०॥
 शु मेलु चुरासी-माहि, तु पंच्यासी पूरा थाइ ।
 चुमुखि चिहु चिहुनी परिसिद्धि, जेतां मुख तेती हुइ वृद्धि ॥२३१॥
 संमलि मंत्री सर धिचार, भूमि देखि कीजइ विस्तार ।
 उपरि सिखिरि सिखिरि नवि चढइ, शु कीजइ तु तूटी पढइ ॥२३२॥
 भूमिभाग जोई जसवाइ, थापिउ पूरव मुखि प्रासाद ।
 सधिं सायदू दिआ सिणगार, सोधिनि कलस भरथा मंडार ॥२३३॥
 करि सोचन सांकलां उदार, शिलावट महा हर्ष अपार ।
 लागा लख गमे मजूर, करइ काम तां चालइ पूर ॥ २३४ ॥
 सात-पुरुस तल पाया तणुं, घिउ अवसर पूरणीभा घणउ ।
 पहिली विमल जणावी यात, भरी साढि सइ आवी सात ॥२३५॥

२३०. a चिहु क. दशिना क, दिशिना म. मेल्या क म. जू जूआ म. b चउरासी म. c सिगिर क. शिपर म. तणु क. तणा म. छि क. येह म. d चिहु म. सरिपु क, थीषा म. हुइ तेह क; तेह म

२३१. a मेलउ म चउरासी क, चउरासी म भाहि म. b पाव क. c चिहुमुखी क, चिहुमुपी म 'चिहु' क मा नथी. चिहुनी क, चिहुनी म परसद्धि क, परसिद्धि म. d जोता अ, जेता क म मुख क, ते मुख म. तेती वृद्धि म.

२३२. a सामली क, संमलि म. वली ('वक'ने बदले) क म. b ऊपरि क. c सपर सपर क, शपरशपर म d तूटी क म.

२३३. a-मग क. जोइ म b दसि ('मुत्ति'ने बदले) क; पूरव मुख थापु प्रासाद म c कोउ क, दीया म. शणगार क म. d कलस क म. भरिया क.

२३४. a सोधिनि क. सांकलां क, सांकला अ. b शिलावट क, शिलावट म. मनि क म हरष क, हरिष म. c मजूर अ. d काम तेन क. कामनां म. चालइ पूरि क.

२३५. a पुरिस म. तणु अ, तणउ म. b वयु क. पूरणीइ म. घणु क. c वली क. d साढसि क, साढि सइ म. त्यावु सात म.

सोनईआ रूपईआ तणा, लिउ वदिरा पूरणीइ घणा ।
 आविउ विमल वहुइ घण सांदि. सामी वदिरा अलगा कादि ॥२३६॥
 इणइ वदिरे चेजुं डगमगइ, मांडियां धरं नवि भावइ वगइ ।
 सोविन रूप गलावी करी, तेहनी ईंट कराखु खरी ॥ २३७ ॥
 तेहनुं चेजुं संपटइ रहइ, ते डगमगवा किमइ नवि लहइ ।
 सोविन टंक गलावइ जाम. विमल कसुदी पटुतु ताम ॥ २३८ ॥
 सूवधार जोइ घण कठी, विमल साहा पुणि गाढउ टठी ।
 जे जे थोल कहिया मुलि जिमइ, ते मरणति न मुकइ किमइ ॥२३९॥

वस्तु

सत्त समरथ सत्त समरथ, सत्त गढ-माहि ।
 सत्त पडा तेणइ कारणि, सत्त खेव निअ विच यावइ ॥
 सुगर-आण नितु सिरि वहुइ, दान शील तव भावन भावइ ।
 रणि राठलि सूरु सदा, देवि अंकावि प्रमाणि ।
 पोरुआड प्रगट मिलइ, मरइ न मुक[इ] मान ॥ २४० ॥

२३६ a सोनैया म. रूपईआ क, रूपैया म. b वदरा क म.
 पूरणीइ क. घणु क, घणा अ c सांदि अ d थोमी क सामी म
 वदरा क म

२३७ a इण म. वदरइ क, वदरे म. जेजु क, बीजउ म.
 डगमइ क, डगमगइ म b मांडिया अ माणया क, माणया म धरि क.
 c सोविन म रूप क d ईंट अ. करावी क, पडावी म

२३८. a तेहनू क म चेजुअ, बेजित म संपट क म b डगमग
 या म. कम्हइ क किमहि म. न म. c सोविन म टका क. जाम म d
 पटुतु क पुहुतु म ताम म

२३९. a घण जोइ कठी क; कसवठी म. b साह पुण क.
 विमल मत्रि ए गाढउ टठी म; c जे जे म. बहा निअ मुसइ क. कहिया
 म ममइ म. d मूकइ किमइ क, ते ते मरणि ॥ मूकइ किमहि म.

क मां 'वस्तु'नो लखेख नयी.

२४०. b माहि म. c वडा (पाठा० थी 'पदा') म तेणइ क फारगइ क,
 कारगिइ म. d खेव क, येति म. यावइ म. e सुगर क, सुगुर म. आण
 क म. 'नितु' क मां नहीं. शरि क म. f दान म. तव भाव क; शील
 नितु माधि भावइ म. h देव क, देवी म. प्रमाणि म. i पोरुआड क. प्रगटमल
 क, परगटमम म. j मरणि म. मूकइ क, मूकइ म. भाण क, भाण म.

चुपई

स्वामी सोचिन घदिरा जेह, हवडां अलग रसावु तेह ।
 अवसरि चात कहीसि चली, चेजुं चालइ जव मनहली ॥ २४१ ॥
 भूमि घणी छइ वालीनाह तेणइ लंपटि लाघउ वाह ।
 जे जे चेजुं दीशइ चडइ, ते ते राति पाछउं पढइ ॥ २४२ ॥
 इम करतां हूआ आठ भास, थमा सिलावह सवे निरास ।
 आवी पूछइ विमल ज साहा, तेतलइ बोलीउ वालीनाह ॥ २४३ ॥
 कलकलतु कोधि घमघमइ, माहरुं ठाम न मूकुं किमइह ।
 कहिना जिन कहिनु प्रासाद, कुण मंडइ मुस मिरिसु घाद ॥ २४४ ॥
 मइ जीता सुर किनर कोडि, माहारी समवडि आवइ जोडि ।
 विमल विणग सिरसा म्या लोक, माहर[इ] मनिते त्रभोयन कोक ॥ २४५ ॥
 विमल भणइ सुणि वालीनाह, खीर खांड लि मोदिक लाह ।
 झालउं बलि जु आपइ घीर, तेतलइ बोलिउ खेतल वीर ॥ २४६ ॥

चुप म

२४१. a सोचन म. घदिरा क म. जेय क येह म b हवडा म.
 अलग क म. रावु क रावु म तेय क c कहीसइ क, कहीसि म. d
 चेजु म. यम म. मनहली क म.
 २४२. a भूमिघणि म. छि क, छि म. b लाघु क. c ये ये म.
 चेजउ म. दीशइ क म d ते ते चेजु राति पढइ क, ते ते सचलउ रातिइ
 पढइ म.

२४३. a ईम क. करता म. हू क. हीआ म. आठुमास क छ
 मास म. b थमा क म. सिलावह क, सिलाट म. c विमल साह क, विम-
 लइ साह म d तेतलइ क आविउ ('बोलीउ'ने बदले) क म.

२४४. a कलकल क, कलकलउ म. कोधि क, कोधि म. घमघम
 घमइ क. b माहर क. ठाम म. मूकु क. मूकुं म किमइ क म. c
 कहिनु क, पदइनु म. d माडइ म. मउ म. सरिसु क, सरिसउ म.

२४५. a मइ क. दिशर क. घणा क म. b नाद उतारणा
 [ऊतारणा म] नरवर तथा क म. c विणग क म. सरसाया क. सरसा
 स्या म. d माहरइ क, महारइ म. 'ते' क मां नदी. त्रिभोवन से म.

२४६. a विणग म. सणि क. b मोदिक लि क, मोदिक लि म.
 c झाल क, भाउ म. आपु क म. d तेतलइ क.

जीव तणी बलि दिउ मंत्रीस, तु हूं चलती नाणुं रीस ।

रहिउ मंत्र दि गाली सोइ चेजं सदा सहारे होइ ॥ २४७ ॥

पडी रयणि करि खाडूं करी, दीवा छाहि रहिउ सत्त घरी ।

आधिउ वाली ते विकराउ, धायु मंत्री गयु देई फाल ॥ २४८ ॥

तां गिरिवरि गज गजित करइ, परघल पाणी सालरि बडइ ।

पुछगुछ पोढउ सिरि घरी, जां करहिउ नायइ केसरी ॥ २४९ ॥

खेतल वीर हनु जे वंक, दीठउ विमल थयु ते रंक ।

राय करइ अंधाई कन्हइ, विमल न मानइ जो मूहनइ ॥ २५० ॥

अंधाई कहि खेतल जाणि, पठ सिउं फोइ न पुहचइ प्राणि ।

संतोखी कीघउ सासतु, नेवज देसि मनि भावतु ॥ २५१ ॥

जउ तुं चलतुं मायेसि जीव, तु नही छूटइ करतु रीष ।

एहनी हाकइ फाटइ आभ, एहसिउं बल करतां नहि ला[म] ॥ २५२ ॥

२४७. b हूं क; तु हू हीन न आपड रीस म. c मंत्री का म मनि लागी सोइ म. d चेजु क. बेजु म. सहारे क. सपारे म.

२४८. a पाडु क. पांइ म धरी म b छाहि म. सत धरी क, सतरी (पाठोभी सत धरी) म c ति क म. वकराउ क. d मधि ते देइ म.

२४९. a जा म गिरिवर क, गयमर म. गजित का म. b परिधल क. परघल म सालर क. नरइ म. c पुछ गल क, पुच्छ गुच्छ म. गाडउ क. पोढउं म. सिरि क, शरि म. d गडइ क, करइ म. नाचइ म.

२५०. a खेतलवीर क ये म. रंक क b वीर क. c कन्हइ म. d जउ क. मुहनइ क.

२५१. a कहइ क. खेतल क. जाणि म b एहसिउं अ, एहसं म. पुहचइ क. c कीघु क. सासतु क, सांसतु म. d नेवज क, नेवन म. देसि म मन क

२५२. a तु तु चलतु क म. मागिसि क, मागिसि म. b छूटइ क, छूट म. c हीनअ अ, हाकइ क, हाक म. गाटि म. d एहय म. करता अ. नहि क, नही म. नाम क म.

जु तुं काई ज्यान करेसि, तु तूं वलीअ घण दुक्ख पामेसि ।
 ए विणण नही कहिनइ दायि, घरी नाक नाथेसि नाथि ॥ २५३ ॥
 फोकट तुं बलि घालइ म मुंछि, ते तुझ साही नाखइ पुछि ।
 निरदय नरि नचि मानी आण, इहां ताहर छइ विनय बख्खण ॥ २५४ ॥
 तुझे म थासिउ अति आकुला, दिवश विसु तिलवट बाकुला ।
 बडां वेदमी नइ लापसी, दीठी बलि ते लेई गयु हसी ॥ २५५ ॥
 घालीनाइ मनाचिउ जूउ, तव प्रासाद-गभारु हुउ ।
 घन थोडउं लागइ आपणउं, कर काम सचि सोचिन तणउं ॥ २५६ ॥
 मोटा संघ पुरुष के कहइ, सोचिन जिनमंदिर किम रहइ ।
 हवइ आव[इ] छइ पडतु काल, तुझ सिरिजा किहांथा भूपाल ॥ २५७ ॥
 आरासणि उघाडठ खानि, नीपाउ तेहने पाखाणि ।
 जोतरीआ रहकल संचरइ, बलद बईठा कूलेर चरइ ॥ २५८ ॥

२५३. a तूं म. काई म. ज्यान अ अन्य क, यान म करेसि म.
 b जु ॥ एहसिउं बल मावेसि क, जु तूं एहइ बल मावेसि म. c एह क म.
 बणिक क, बणिम म. नहि म. कहइनइ क d नाथेसि म.

२५४. a तूं बल बालि क म. मुंछि क म. b तुझ क. नापइ
 साही क; लापइ म. पुछि क. पुछि म. c नर क म. मानइ क म. आण
 म. d इहा क म ताहर क. 'विनय' क मां नबी. विषाण क, बनाण म.

२५५. a तुझे क. आवला म b दिवसवसि क तिलवट क,
 तिलवट म. बाकुला म. c बडा अ. लापसी क. d दिदी क, दिग्घे म.
 वेतल ('ते लेई'ने बदले) क म. थिउ पुसी म.

२५६. b हुउ म. e थोडउ अ, थोडुं क, थोइ म आपणुं क d
 काम म तणु क, तणउ अ.

२५७ a मोठी (मोटाने बदले) क; मोटा पुरुष संपत्ती कहइ म.
 b सोचन म. c हवे म. आवइ छइ क म. d सरिजा क म बिहाया
 अ. छइ म

२५८. a आरासण क उघाड क, उघाडउ म. पाणि म. b तेहनी
 क, तेहना म. पापाण म. c जोतरीया म चोतरइ क. d बयठा क, पइठा
 म. बूलिरि क म.

कीजइ सबला नाहर दोर, कीजइ जण जे जाणइ ओर ।

आरासणथी उंचा चढइ, पाहण रूपामूलि पडइ ॥२५९॥

मांडथा मंडप नइ यिर थंभ, घडी घूतली रूपि रंभ ।

घाटपाट तोरण कोरणी, दंड कलस चतपति धज धणी ॥२६०॥

दीपइ देहरी तणा क्षमाल, आगलि चुक रचिउ चु-साल ।

सेतुंज अष्टापद गिरनार, तेह तणा मंडथा अवतार ॥ २६१ ॥

नेढा घेढा पंधव जोडि तेह तणा सुतनइ धनु कोड ।

दशरथ नाम प्रसिद्धउं जेअ, चिमल तणउ भत्रीजउ तेअ ॥ २६२ ॥

हस्तशाल जे आगलि घडी, चिमल-मूरति जे घोइइ चडी ।

हरखि धन खरचिउं भाषणउं, ए करणी भत्रीजा तणउं ॥ २६३ ॥

नाच गीत नाटक नवरंगि, धानकि धानकि मूरति बंग ।

कुसम कुली ऊतरइ अनेक, धारु बाडी तणा धवेक ॥ २६४ ॥

२५९ a सबलां म नांहर क म. c ऊंचा क म. d रूपामूलि क, रूपामूलिइ म

२६०. a माडथा अ, मडथा क, मांडिथा म. b रूपि क, रूपिइ म. c कलस क. धन एते धणी अ, धन चतपति धणी क, धन चलकर धणी म.

२६१ a देह तणा क, देहेरा तणी म. a चउक म. करपा ('रचिउ' ने बदले) क चउसाल म c सनुजि क, सनुज म. अष्टापदि म. गरिनारि क, गिरनारि म. d माडथा क माडियां म. अवतारि म

२६२ a नेढा क जोड क म. b सुतनिइ धिउं म c दसरथ क नामि क नामि म प्रसिद्धउ क. जेअ क, बेह म d तणु क. भत्रीजु क म तेअ क, तेह म.

२६३. a हस्तिशाल क, हस्तिशाल म. ये म. पक्षि म. b मूर्ति क, मूर्ति म. 'जे' क मा नवी ते म. c हरखि क, हरखिइ म. वेनिउं क. भाषणुं क. d तणु म.

२६४ a नाटिक क. नवरंग क म. b धानिक धानिक क, धानकि धानिक म. c कुली म. d धारु क. तणी अ. निवेक क म.

विमलमंत्रि मनि उलट घणु विस्तर करइ प्रतिष्ठा तणउ ।
लोक लक्ष आवइ अभिराम, धर्मघोषसूरी तेढया ताम ॥ २६५ ॥

घस्तु

विमल-वसद्वी विमल-वसद्वी, विमल-प्रासाद ।
पित्तल भार अढार सम, आदिनाथ प्रतिमा प्रसिद्धी ।
संवत दश अठयासीइ वर प्रतिष्ठा शुभ लगनइ किद्धी ।
दंड कलस घज लहिलहइ, उछव मेरु समान ।
मूल नायक धिर थापीआ, जिम उदयाचल भाण ॥ २६६ ॥

शुपई

विमल मनो[र]थ चडया प्रमाण, धंदिण बोलइ मंगल घाणि ।
संघलोक पहिराविउ सहू, मदीअलि उछव कीघा बहू ॥ २६७ ॥
मेरु सरीसु मंडइ याद, इंद्रभयनि अधिकु प्रासाद ।
जोतां चित न मेल्हण जाइ, आवइ उलट अंगि न माइ ॥ २६८ ॥
अर्जुन-शिखिर अनोपम कीघ, तेडी संघ मलारमण दिघ ।
गाम तणा कीघा प्रासीआ, पोरुआड पास्तइ वासीआ ॥ २६९ ॥

२६५. a उलट म. घणउ म. b विस्तार क. प्रतष्ठा क. प्रतिष्ठा म.
तणु क. c आवइ आवइ क. अभिराम म. d धर्मघोषसूरी क. म. ताम म.

२६६. a -वसद्वीय क. म. c पित्तल भार अढारनी क. पित्तलमइ
अढार भारनी म. e दश क.; १०८८ म. f प्रतिष्ठा क. प्रतिष्ठ म. शुभ
म. लगनि क. लभि म. कीघी क. म. g कलस क. सहइलहइ क. सहलहइ
म. h उतसव म. मेरु समान क. i थापिआ क. थापीया म. j यम क. म.
उदयाचल क. उदयाचलि म. भाण म.

शुपे म.

२६७. a मनोरथ क. म. चडिया क. म. प्रमाण क. प्रमाणि म.
b मंदिण क. वाणि म. c पहिराविउ क. म. d मदीआ क. उत्सव क. म.

२६८. a सरीसु क. मंडइ म. b मेरुभयनि क. c चिति क. म.
महेलनि क. d ऊलटि क. उलट म. अंग क.

२६९. a शिखर क. शपर म. कीघ क. किद्ध म. b रीद क. म.
c दीघा क. प्रासीया म. d पोरुआड क. वासीया म.

आदि जनम कल्याणिक सणउ, चैत्र अंधारी आठमि गणउ ।
 तहीइ जिनवर पूजा हुता, पूजारा पामइ कणहुता ॥ २७० ॥
 आज लगइ ते चालइ रीति, अमरख कोइ न आणइ चीति ।
 तीरथ बालिउं विमल प्रधानि, सह संतोख मनाविउं दानि ॥ २७१ ॥
 मुंडइ मुंडइ वाघिउ व्याप, चिहु दशि अर्बुद बडिउ प्रताप ।
 लणग-घसहीना जूजुआ, प प्रासाद पछइ सचि हुआ ॥ २७२ ॥
 संघ लोक घलीउ परिवार सायि घर्मघोष गणधार ।
 हरखिउ विमल चंद्रावइ-घणी, पाछा आव्या मंदिर मणी ॥ २७३ ॥
 मागत लोके मागिउ दूठ, करमी कल्पवृक्ष तय हुउ ।
 करइ राग ते लीलविलास, चितामणि परि पूरइ आस ॥ २७४ ॥
 आलस निद्रा अलगी कर, कविता-बोल कर्णके घर ।
 विमली [धी] कहीसुप्रभात, तेह तणउ बोलिसु अथदात ॥ २७५ ॥
 नयइ खंडु अवसर हुउ, प प्रस्ताव कहीसि जूउ ।
 तिहां घणैत श्री नारी तणउं, नाम विवेकि राखिउं घणउं ॥ २७६ ॥
 मेर तणइ मस्तकि चूलिका, सांझि सिरिवरि जिम बेणिका ।
 लिखिमी पूरी जु घरि गजा, पूरे प्रासादे हुइ घजा ॥ २७७ ॥

२७०. a जन्म क. कल्याणिक क म. मुणु क, मुणउ म. b चैत्रि म. मणु क, तणउ म c तहीइ अ, तहीइ क, तिहां म पूजाहतां म. d कणहुता क म.

२७१. b चिति क म. c बालिउ अ, बालिउ क. प्रधान क, प्रवादि म. d संतोखि क. मनाविउ अ,

२७२. a मानाविउ क सनि म मुडिइ मुडिइ म. व्याघिउ क. d चिहु क, चिहु म. दशि क, दिशि म. अर्बुद ('अर्बुद'ने बडले) म. बडिउ क d प्रसाद क. हुआ म.

२७३. b सायि क, सायिइ म. घर्मघोष क म.

२७४. a मागत जन ते क मागत क. b करमी क. ते क म. d चितामणि क, चितामणि अ.

२७५. b कर्णके क म c विमल थी क म. कहीइ क, कहीइ म. सुप्रभाति क म. d तणु क बोलसि क, बोलेसु म.

२७६. b नहीसइ क, कहीशि म. c तणु क. d विवेकइ क, विवेकिइ म राखिउ अ. पणु क

२७७. a मेरु तणउ म मस्तकि क, मस्तक म. b सोइइ क म. सिरवरि क. यम क म. वीणवा क c लक्ष्मी क, लखिमी म परिपजा (पाछा-पी 'परि गजा') म. d प्रासादे क. धजा म.

नवइ खंड पूरा प्रमाण, लु सुणीइ श्री तण्डं घखाण ।

श्रीइ सोह चडावी घणी, फहीइ कल्पवेलि कुल तणी ॥ २७८ ॥

खंडि खंडि मति छइ निर्मली, पढतां सुणतां संपति वली ।

मुनि लावण्यसमयची वाणि नवइ खंड ए निर्मल जाणि ॥ २७९ ॥

इति पंडित श्रीलावण्यसमयगणिकृते श्रीविमलमंत्रि, प्रगट प्रबंधे नवरंग नवखंडे, स्वप्नाधिकारे धर्मस्थित आद सत्त्वे, कथितस्यादि गुण सम्यक्त्वादि, द्वादशमत द्वात्रिंशदनंतकाय द्वावंशत भक्ष नाम गलस्य, चंद्रोदयस्थितइ, पक्वाद्यप्रासुक लवण, कालआद त्रिकाल वैचार्यन, ग्रहदेवालयकविचार, चंद्रोदय आलोचनाधिकारे प्रासादोपदेश, अचलेश्वरोत्पत्ति श्रीमाता प्रबंधि[ध]शिष्टाद्योमिधानो अंगिका आराधनं, भरदकमनापनं, सुवर्णाकादिकतापनं, प्रासादस्थापनं, एकविंशत मंडपाभिधान-प्रकाशनं, वालीनाइजीवनं, प्र[र]सादपरिपूर्णनिष्पत्ति, गजशाला आकारावण, प्रतिष्ठा महोत्सव अठार भार पित्तलमय श्रीआदिनाथमूर्त्तिस्थापने, मूलस्थापन-महोत्सवानंतरं गृहागमनं, श्रीवर्णनाधिकारे, नव खंड समाप्तः ॥

२७८ a पूरा म. परमाण क, परमाण म b तणु क वपाण म c श्रीइ क वडावी म d घर तणी म

२७९ a छइ मति नरमली० क. छइ मति जूजूई म b पढता गणता ज मिलि म. d एतलइ नवसू पढ वपाणि म. २७९ क म

पुष्पिकाओः— विसत्त्वादि अ; प्रवतिशिष्टा- अ; सुवर्णाका- अ; पित्तलामय अ;

इति श्रीपंडित लावण्यसमयगणिकृते विमलमंत्रि मनोहर प्रगट प्रबंधे नवरंग नवखंडे नवम पढ संपूर्ण ॥ छ ॥ क,

इति श्री विमलप्रबंधे नवरस नवपदे स्वप्नाधिकारे धर्मस्थिति, आद सत्त्वेक-विंशत्यादिगुणा सम्यक्त्वादि १२ मत, ३२ अनंतकाय, २२ अभक्षनाम, गलन चंद्रोदयस्थिति पक्वाद्य प्रासुक लवण काल आद त्रियादेवार्चन ग्रहदेवालय विचार आलोचनाधिकारे प्रासादोपदेशे अचलेश्वरोत्पत्ति श्री माता प्रबंध वतिष्टाय अभिधान अविबाराधन भरद मनापन सुवर्णकादि दायन, प्रासाद स्थापन एकविंशति मंडपाभिधान प्रकाशन, वालीनाइ चेतलवीर जीवन प्रासाद परिपूर्ण निष्पत्ति गजशालाकारण प्रतिष्ठा महोत्सव अठार भार पित्तलमय श्री आदिनाथ मूल स्थापनिष्ठि स्थापना । इति स्वप्नाधिकारे नवम पढ समाप्तम् धोरस्तु ॥ इति विमल चरित्र समाप्त ॥ म.

धूलिका

सुपई

पुहवीतलि पोढा परगट्ट, पचसया मलीमा मल भट्ट ।
थीघर भूपति भूधिर मला, कल्यां नाम कहूं केतला ॥ १ ॥

अ क मा नबी धूलिका म

‘सुपई’ छन्द क, मा नबी, सुपै म

१ a पुहुवीतलि क b पचसया क म मलीमा क मलीमा म
॥ भूपर भूपति क म d कल्यां म कल्यां म कहूं क कहूं म केतला म
मान म मा आ पछी १ कबी वधु —

जय, अचल अमरेश्वर जल, इस उमापति, रुडु रथ ।

कमल, कृष्ण, कुजर, कामल बेम पाम, देवर, पोखर ॥२॥ म

आ पछी क म मा वधारी —

गग गदाधर गणपति मल, घोपर घू घू घड ।

गाथु गगु नारायणे गल, वषक वजल चाडु चल ॥३॥ क

a गल म b घू, घूच म c गगु, नारायण म d वंघु, वद, चापु चल ॥३॥ म

छाडु छाडु छीछु छल, जोग जगु बालधर जल ।

झलण छीछु झाईज जल, नार्त नरचद नारद नल ॥३॥ क,

a छाडु छाडल, छोल, छल म b जल म c झाणन झोप झईज, जल म d नाकर, कल म

आ पछी मान ॥ मां १ कबी वधु —

टाहु, टोकर, टामल, टल, अईव, ठाकुर, ठीगण मल ।

थोषु डगर, डाहु, डल, डोल, डहु, टाहु डल ॥५॥ म

आ पछी क म मा बधारो :—

नरपति नरदे नागु नरु, नीसल नाथु नाकर हर ।

तादल तेजु तापी तलु, थावर थाहर थिरीउ थलु ॥४॥ क

a नाथु म b नीसल, नारद, नाथु, नरु म. c तादालउ, तेजल, तापी, तिलउ म. d थावर, थारु, थरीउ, थलउ ॥६॥ म.

देसु देघर दालु दलु, घाघर घरसु धीरु घसु ।

मुसु माकु मेहु घनु, नाकु नरीउ नीलु अलु ॥५॥ क

a दाहु, दलउ म. b घाघल म. घलउ म c मूजउ, माकु, मेहुउ, मनउ म. d नकु, नरेश्वर, नीलउ, नलउ ॥७॥ म.

आ पछी मात्र म मां २६ कही वधु —

पदसु, पाचउ, पोपट, पलउ, फाईउ, फागण, फालु फलउ ।

बाधु, बलीउ, बीजल, बलउ, भोगी, भूषर, भीसु, भलु ॥८॥

मोटउ, मटकु, माडण, मधु, जागु, जालु, लासु, रुधु ।

रुडु, राजु, रुधु, राम, रीडु, रतनु, देवउ, दाम ॥९॥

लीनु, लहुउ, लालु, ललु, विरुड, वेगड, वीसउ, वलु ।

सीडु, सामल सामउ, सबउ, सुरु, सोनु, लटकण, लवउ ॥१०॥

वेलु, पेसु, हरपति, हस, थाहानु, धीनु, वल्लहण, वस ।

अजय, विजय, गोवर्धन, रंग, लक्ष्मीधर, लीलाधर वग ॥११॥

मुदर, सोमेश्वर, श्रीवंत, आस, अकल, आनद, अनत ।

गगाधर, गोपति, गोव्यद, धरणीधर, माली, मचकुद ॥१२॥

श्रीपति, शिवकर, माहव, मेर, सागर, नामर कुम, कुबेर ।

हेम हीर, हरसु, हींगोल, काजु, कर्मण, करणउ, कोल ॥१३॥

कासमीर, दामोदर, राज, मारमल, मायर, नइ माण ।

मगल, पिंगल, गोगिल, गोर, रंकड, वकड, मकड, मोर ॥१४॥

घागु, धीगु, धूसु, घमउ, सीपउ, सादउ, सुदउ, ससु ।

सारण, तोरण, नइ त्रीकसु लाडण, लासु, आतु, असु ॥१५॥

धरणउ, धर्मण, गोमद, गेद, विधमर, वारीधर, वेद ।

सरवण, समधर, सहि, सुरेड, सुणउ, चूणउ, चेल्ण, चड ।

वीर, वरधु, नइ वणवीर, दासु, वासु, हर्य, हमीर ॥१७॥

पाद घणपति, धूधत, धवल, वाछत, विद्याधर नद विमल ।
इल, दिवाकर दासु, दसु जोप्हण, मोप्हण केल्हल, वसु ॥१८॥

सहिजत सुदर सादर, सदर, सोलर छलर मेदर, गदर ।
भरसु मासु भाडु, भडु गेलर गोलर, गणपति गदर ॥१९॥

नीसु भरसुद न नरसिग, गदर वड्जत, वज्जत, वरशग ।
जीसु, जावट नर जेसिग, भावट, भोज, समर, थीरंग ॥२०॥

गाजग, साजग, गोनर गजत, वेहल, वीजल, वीर, वसु ।
भाजत मेरु मूलर, मनर, जाजत, जालर, जानु जनर ॥२१॥

हासु, हाडु हरि, फेसरी, नीसु, मोकल, माहेधरी ।
कथिल, कोचर, फुतल, कीत, देत, देहद, देईत, आवीत ॥२२॥

नरहरि, नाम, नाल, नरसर, हल हेलर, हरभु हरसर ।
सामेसार, सासु साईत, महिरु मोक मोप, मादर ॥२३॥

उजल, काजल, कूर, कूप वरसु, वसिहर, वीर विरुप ।
सेष येष सिषठ सारिग, नीलकठ नरसु नारिग ॥२४॥

कडु, उवेसी राजसी तोलर, सिहुणर, नर तेजसी ।
वीक, वीकम, नर, कर्मसी, लजमण, लड एण रुगसी ॥२५॥

आक, कूक भडसी, भीमसी, देवीदास, देतु, देवसी ।
गधू, गोघ जीघ घर्मसी प्रास, घेम, पूरण प्रमसी ॥२६॥

देवदत्त शिवरा, जहराग, गगाजल गिस्त, वगराज ।
मेदाजल सातर, महिराग सोमदत्त सोसु, श्रीराज ॥२७॥

सासु सजत, गज गेजल, भरत, भूण, भोलर, भीमरत ।
वीसु, वडु अडु देपाल सदयवच्छ, धीवछ, धीपाल ॥२८॥

टीलर हीसत, टापर दकु गोगल, गोपी, लजपति लकु ।
रामण, महिराण, टीलीर, डलहर आ, सखल शाकीर ॥२९॥

जूठर येठी, टेमल, पड घरकण घूल फूल, वापलर ।
उडल, छोडल, मोडल गौड, लल लाल, लवाई, छीर ॥३०॥

ठीभराडल, रणसु भीम, मल, मदनु मदिर, मुगताफलर ।
शिषु, सदाकल, शिव, धीपलर, चीतल, सधु, सिधु, चापल ॥३१॥

वासु घण्ट ब्रह्म चैताल, रा-रंजन भूषण-भूपाल ।
 ईचु ऊजल भल्लु महिराज, पुंजड प्रभाकर, पेचु पहिराज ॥ २ ॥
 बाहड द्वाहड नर हरिसिद्ध, पंचवयण परखु प्रसिद्ध ।
 सहिदे घलदे गुरु केदार, म-या भट्ट अर्जुन गिरनारि ॥ ३ ॥
 पंचसया अधिका अग्यार, प्रगट्ट भट्ट परदेसी सार ।
 कीधा खडणि तरल तोखार, लीधा सकल सुदड-सिणगार ॥ ४ ॥
 कीरति कल्युनि सुणी अपार, विमल समु को नही दातार ।
 चाव्या भास करी अति घणी, मड सिरपा चंद्रावह भणी ॥ ५ ॥

दृष्टा

मारनि वेनि वही गया छंडी नव नव वेश ।
 चंद्रावह नगरी तणी पोलि कीध प्रवेश ॥ ६ ॥

रहीड, पहीड, पूनड पतु, वयरगर, रतनागर, रतु ।
 घोरी, धुंघल, दीवाधर, गोनल, मयगल, महीसागर ॥ १२ ॥
 ग्रासण, ग्रवक, तोकन तकु नेडु वेडु, वीडु वकु ।
 मूगल, माणिक, मनकु मकु, थूलण, फूलण फूटड, फकु ॥ १३ ॥

२. a वासण वडु म. वस्र अ क. वैताल म. c हचड अजल्लु सामल सधराज म. d पुंज म. पयड म. क मां आ कही नही.

३. a बाहड, बाहड म. परसिद्ध क. हरसिद्ध म. b पंचसया क. पचायण म. पुरुष क. परखु म. हरिसिद्ध क. परसिद्ध म. c सहिदे क म. गुरु क. केदार क. d मिला क म. गिरनारि क. गिरनार म

४. a पंचसया क. अग्यार क. इग्यार म. b प्रगट्ट क म भाट क. परदेशी म. d लीधु क लिद्धा म सुभट्ट म. सणगार क शृंगार म

५. a कीरति कल्युनि क b नहि को म. d सरिया क. सरपा (पाठांथी 'सरिपा') म. -घणी क. (पाठांथी 'भणी') म

६. a वेनि क. वहिला (पाठांथी 'वही') म. b छरीअ म. देस क म. b पोलिड क. पोलिह म. करड क. करिड म. प्रवेश क.

सहड रूप समरथ सवे, पंचसया भट्ट भट्ट ।

पोलि पइसत पोलीइ, पोलेइ शंभ्या घट्ट ॥ ७ ॥

पेखि विमासइ पोलीउ, पंचसया असचार ।

दडायुघ दीसइ भला, शवकइ सवि झूलार ॥ ८ ॥

पूछइ कुहउ तुले किहां वसु, कवण नाम कुण ठाम ।

कारणि केणइ पधारीभा, कवण तुम्हारु नाम ॥ ९ ॥

वसु जे नरघर-देसइइ, नाम भणावुं भट्ट ।

पोलि म रुद्धिसि पोलीया, मेहिले बहिली घट्ट ॥ १० ॥

कवण फजि तुम्हे सामटा, मंजउ मननी भ्रांति ।

पट्टणे भमइ हो पोलीभा, तुं सांभलि वकंति ॥ ११ ॥

चिहु खंडे चुपट भनु, जिहां वंकड बड ठाम ।

सिहां तिहां विमल वयाणीइ, चंद्रायइ अमिराम ॥ १२ ॥

७. a सुहड क, सहड म वपि म b पचसया एक भट्ट क, पच-सयाइ भट्ट म. c पोलि क पोलिइ म पइसत क d पोलि क, पोलिइ म. पमिउ क, रुद्धिउ म

८. a पति क, परि (पाठ-बी 'पिकित') म विमासइ क, विमा-सइ म. पोलीउ म. b पचसया क म c घणा ('भला'ने बदले) म.

९. a पूछ क. वहु तुम्हे म. जिहां अ क b गाम म कवण क. ठाम म c कारण केणि क, केणइ कारण म पधारीया म. d तुम्हारु क, तुम्हारु म नाम म.

१०. a वसु जन वसु जन देसइइ क, वसुति जिनवर देसइ म. b कहावु क, भणावु म c रुद्धि क. रुद्धिसि म पोलीया म d बहिली मेहले क; मेहली म

११. a कज क. तुम्हे क. b मंजु क भ्रमि क, भ्रिति म. c भट्ट भणइ हो क म. पोलीया म. d तुं सांभलि म.

१२. a चिहु क चुपट क, चुपट म भनु म. b सिहां बड ठाम नाम क, जिहां बड ठामर ठाम म.

अहे तसु पेखणि आईआ, मूरण अवर न कज्ज ।
 परगट्ट योलिउ पोलीउ, विमल नही घरि अज्ज ॥ १३ ॥
 झायक सवि झापा थपा, भट्ट विमासइ मन्नि ।
 कइ चलीइ पाछी चला, कइ रहीइ एक वन्नि ॥ १४ ॥
 जेह घरि हुइ नर निरमलु, तीह घरि तिसीअ ज नारि ।
 जोडि न युगती पामोइ, सहो जोता संसारि ॥ १५ ॥
 वसुहा विमल वखाणीइ नारि किसी घरि तास ।
 ते पनि अलज्जु अति घणु जईइ जोवा आवास ॥ १६ ॥

चुपई

चडवड चुपट्ट चाल्या भट्ट, पचसयानु पोढउ थट्ट ।
 नगर-भाहि घर जोइ जास, सवि सिरीखा छइ आवास ॥ १७ ॥
 घर राउला भणी जई चडइ मोटा मंदिरि मूला पडइ ।
 पूछइत पाम्या विमल आवास, करि अवतार कौउ कैलास ॥ १८ ॥

१३ a अहे क तस म पिखणि क, पेखणि क आवीया म
 c परगट्ट म

१४ a झावकि क झापा अ क्षपा म b विमासइ म मनि क
 c चलीइ क, जई म पाछा क म d कइ रहीइ दन एक दनि क, रही
 इकि दो दिनि म

१५ a नर हुइ क म नरमलु क, निर्मलउ म b तेह क म
 तसी क अत नारि क न नारि म c जोड क म

२ ११६ a वसुहा अ b तसी घरि क किसी छि तास म c पेदिणि
 क, पेखणि म अलज्जु म घणउ म d जई जोइइ क जै जोवा म,
 आवास क म

चुपै म

१७ a चड चड म चुपट्ट क अ b पचसयानु अ c नगर भाहि
 क, d सवे क, सदे म सरिया क सरीया म छि म

१८ a राउला म जे म चडइ क b पोटे क, मोटे म मंदिर
 क c पूछत क म पाम्या म आवास म d कहि अवतरि करि म,
 कैलास क

घर देखी मोटा हरखीआ, एक भणइ तिणि परखीआ ।
 किं किजइ कृपणइ-[नइ] घरे, अति मोटा धूले धलद्वरे ॥१९॥
 घरि पन्नाला वरि झंपडां, पहि विलंबइ जिहि बापडां ।
 अवसरि रांधी कोरी लहइ, वीसामइ घर ओटइ रहइ ॥ २० ॥
 कृपण[इ] मंडाचिउ आचास, नारि भणइ सिउं मांडिउ पास ।
 खरचिउं धन आणिसि ठाणि, घरघणीआणी बोली घाणि ॥२१॥

१९. a मोटा देखी क, मोटां देखी म. हरपीया म. b तिसिउ क, तिइ दइ म. परपीया म. c कीजइ क. कृपणइने क, कृपणने म. d मोट्ट क, मोटे म.

२०. a पन्नाला म. वर क. झंपडां क झपडा अ. b पयि क. रहइ अविलंब बापडां क, पाह अविलंब यिहां बापडां म c रांधी अ. d विसामइ म. उठइ क, उठइ म

२१. a कृपणि क, कृपणिइ म. मंडाच्या म. b सि क, शु म. मांडिउ म. c घरनु धन क. घरचिउ अ क, घरचिउ म. किम आणसि क, किम आणसि म. ठाम क, ठाणि म. d बोणी म.

पछी क म मा वधारोः—

कोपि कृपण तव ऊठिउ भडकी, घर अगणि करावसि पडकी ।

कही कामी रहइसइ अडकी, दिसे वारे आसिइ पडपी ॥२५॥ क

a कोपि म. पाठांशी 'कडकी' म. b आगणइ करावसि म. c रहइसइ म. d जाइइ भडकी ॥२५॥ म.

पही परुण न तु न वेरु, वाम्हण सरवण बरी अनेर ।

दिसे वारे कोकट केरु, दिहायी परन बलइ धन केरु ॥२६॥ क

a परहुणउ थोइ न वेरु म. b वाम्हण म. बरीअ म. c सीधे म. d दाहादी म. घरकेरु ॥२६॥ म.

म मा अहो 'सुपै' छे, क मां नथी.

एक साकती मली भालवे, बयठीय तन बार जालवे ।

हुं गाढउ डाह तुझ पाहि, बालनि घन यौडा दिन माहि ॥२७॥ क

a संकली मलीअ भराने म. b बिठी बार बतन जलावे म. c डाह म. पाहि म. d बलइ म. दिन थोडा माहि ॥२७॥ म.

छंद भाषा

भणइ भट्ट घर देखि म हरखु. घरि जईनइ पहिलु परखु ।
धुरे दातार जोठ मयवट्ट[उ], लु सुंदर नु सही सुखवट्ट ॥२२॥

धुपई

घात करंता पामी पोलि, आगलि मंदिर मोटी ओलि ।
जोतां जामलि रंग रसाल, संधि सिरखां सधि झाकलमाल ॥२३॥

करी निरति यिहु पासे साभि, विचिलि मंडपि आख्या ठामि ।
दिहुड वासभवन-धारण, इंद्रभवन लहिउं आरणउं ॥ २४ ॥

जोई जव मंदिर-मांडणी, छाजे छाजे छांडी छांडणी ।
ताजां नलीभां उंचां घणां, रूप राछ ते रलीआमणां ॥ २५ ॥

कि कीजइ अति ऊचा ताड धरति वाह नीचा ताड ।

पल ऊचा नइ दासइ देह नाहना बाड न आपद छेह ॥२८॥ क

a किं किजइ म. b धरि ति बारु न नीची बाडि (पाठांभी नीचा बाडइ) म c ऊचा म. d नाहना म ॥५७॥ म.

२२. a देखइ घर क, देखु म. b धरि क, कुलवट्ट म पहिल परखु म. c धरि क, धुरि म. जूठ क मुपटकु क, मुषवट्ट म. d सुखवट्ट क, सुपवट्ट म.

चुपे म.

२३. a करतां क, करता म. b मोटी मंदिर उलि क, मोटां मंदिर उलि म. c रंगि क. d सरिषा क, सरपा म.

२४. a विहु क. पासे म. समी क म b वचलइ क, विचिइ म. भमि क म. c दिहु क भुवन वास क. आरणउ म d इंद्रभवन क. लहइ क म. ऊआणु क, ऊआरणउ म.

२५. a जोइ क, जव जोइ म. मडणी क b छाजे छनी क, छाजे छवइ म, छाडी छाडणी अ. c ताजा नलीआ उंचा घणा अ; त्राबा क, त्राबा म; तणां क म. d रूपरा क. रूपराज (पाठांभी 'रूपराछ') म. रली-आमणा अ, रलीआमणा क, रलीआमणा म.

आ पछी क म मा वपारो:—

त्रिचलां तोरणनी जोदणी, उट्टीगणि मांडी आढणी ।

जोतां खंति नदी पक खोडि, कनक-थाल-थाली लख कोडि ॥२६॥

वस्तु सुगंध सुरांस। वृक्षदां, मनना मोह[न] नर मेकडा ।

जोह भट्ट मन-माहि हसी, लिखमी लीलावासि वसी ॥ २७ ॥

कोडी दीकोडी दूध धीस, श्रीनी सार करद निसिदीस ।

पद्मकला ते चंपई पाह, वीरकला ते नाजइ वाह ॥ २८ ॥

सोमकला ते खेज विछाहि, लीलकला सिरि चंदन वाहि ।

रूपकला मैली राधणइ, मदनकला मैली मांजणइ ॥ २९ ॥

प्रेमकला ते घोह धसो, जीवकला मल नामइ हसी ।

हीरकला पहिरावइ हार, सूरकला सिरि सेवि सिंगणार ॥३०॥

सीमिण घाट घडा माटलां, रत्न जडवा वाहू टाटलां ।

घडी पाट के हिंदोला माट, राग छत्रीसे पुरिउ पाट ॥३१॥ क

a मांढलां म. b जडवा वाहू टाटलां म c हिंदोलाट म d पूरां म ॥ ६२ ॥ म.

२६. a त्रिचला म, त्रिचलां क त्रिचला म. तोरण क. b उट्टिगणि क, उट्टीगण म. मांडी ख, मूडा क, छत्री म. c जोता म. पति कपणइ घणी म. d भरीजां ('थाली'ने बदले) क; कनक-थाल बहु दमवा राणी म.

२७. a वस्तु म. सुगंध क. सरत क म. सुरांस म. b मनना क; मेकडा क; मनमोहन नाचइ मांजण म. c माहि क, माहिं म. हसी म. d तयिमी क म. वासि क, वासिइ म.

२८. a दीकोडी कोडी दूध क म. b नखधीस क. निसिदीस म. c पद्मकला क, पद्मकला म. d लपइ वाह क म.

२९. a वछाहि क, विछाही म. b लीलकला क म. ते क. सारि म. लाइ क म c मेहली क म. राधणइ म, राधणइ म. d आवइ ('मैली' ने बदले) क म. मांजणइ क.

३०. a पद्म घोह क म. घडी म. b नामइ क. हसी म. c पद्म-रावइ क. d सूरकला दिद सवि रागणार म, सूरकला सवि शररागणार म.

चंदकला चुड़इ चांदलु, नयनकला निरतइ नागलु ।
 चंपकला पहिरावइ चीर, झानकला ते पाइ नीर ॥ ३१ ॥
 लोचन आंजइ अमरावती, लूण ऊतारइ लीलावती ।
 पुण्यकला ते पाणीहारि, भीमकला मेह्नी भांडारि ॥ ३२ ॥
 दीवकला ते दीवउ घरइ, रत्नकला ते रामति करइ ।
 हर्षकला ते दासा होइ, कमलकला ते पूरइ फोइ ॥ ३३ ॥
 भोगकला ते भोजनि रहइ, चंद्रकला ते अवसर लहर ।
 आपभाषणी चिंता धरी, करइ काम ते अपछर आवरी ॥ ३४ ॥
 जोइ भट्ट विमासी किंतु, त्रिभोगन-भांहि भव[न] नही वसिउं ।
 मोहि[या] इंद चंद नागिंद, मोहिया मानव देव नरिंद ॥ ३५ ॥

३१. a चंद्रकला चुड़इ म. चांदलु क, चांदलु म. b नयनकला म.
 नरपइ क, निरतिइ म. c पहिरावइ क. d न्यानकला क म.

३२. a अंजइ क, आजइ अ. b मेहली भंडारि क म.

३३. a दीवकला क म. दीवु क म. b रत्नकला म c दासा होइ
 क. d कामकला क म 'ते' क मा नही

आ पछी क म मां बधारे :-

तेजकला डोडर व्यापार, धर्मकला कहइ धर्मविचार ।

अमरकला आरीखु ठरइ, कीर्तिकला कविरस खेलइ ॥ ४१ ॥ क

a तेजकला म. व्यापार म b धर्मकला म. धर्मविचार म. c ठरइ
 म. d कीर्तिकला म. ॥ ४१ ॥ म

३४. a भोजनि क. b इंदकला म. कहइ क म. c करइ म. d
 काम क म. 'ते' म मा नही. अवसर म.

३५. a विमासी म. वसिउ क, किंय म b भाइइ रूप नही तसिउ
 क, भांहि रूप नही इय म. c मोह्या क, मोहिया म. इंद चंद क म.
 निरैंद क, नागैंद म. d मोह्या क, मोहिया म. मानव क म दण्डि क;
 दिण्ड म.

आ पछी क म मां बधारे -

ब्रम्हा भट्ट शब्द उचरइ, दासी माहि जाण जे करइ ।

आवइ शायक शारी लवि, जोइ भट्ट नयने नरखेवि ॥ ४५ ॥ क

कइ प लिखिमी अथणि सुणी, कह प सरसति रंभा भणी ।
 कह प अमरी कह चितरी, कह प वसुधा विद्याधरी ॥ ३६ ॥
 शय शय अथणे शयकइ शालि, भयमता गज जिता चालि ।
 हाथ पाय तल कुंकमरोल, होइ हरय नइ हसइ कपोल ॥ ३७ ॥
 वेगि वारि अभोखण दीधउं, अंगि मान अमूलिक लउं ॥ ३८ ॥
 आगलि पंचसया थिर थाइ, योलइ कवित विमलनां भाइ ॥ ३९ ॥

अथ कवित

आम कित्ति किहां लगइ, जोड उत्तर अनुत्तर ।
 आम कित्ति किहां लगइ, पुख नही नरति [निरंतर] ।
 आम कित्ति किहां लगइ, पेजि पस्य[म] समुद्र [पर] ।
 आम कित्ति किहां लगइ, देखि दक्षणदि दिगंतर ।
 पायाल कित्ति पन्नग करइ, इंद्र करइ आकाश [लगइ] ।
 लावण्यसमय कहि विमल तुह, इम कित्ति त्रिभोवनि हगमगइ ॥ ३९ ॥

a मझा शब्द भइ म b दासी माहि जान म. c शयकी म. लेइ म. d नयणि म. निरवेइ ॥ ७४ ॥ म.

. ३६. a किइ म. लिखिमी अथणे क म. b किइ म. सरसति शयणे सुणी क, भारति रंभा भणी म. c चितरी अ, किरी क म d वसुधा अ, वसुधा म.

३७. a अथणि शयकइ क म. b भयमता क म. गज अ म. शालि क. c कुंकमरोल क म. d होइ क.

३८ a वेगिइ म. वीघट अ, दिद क म b आगइ क. मान म. लिद क; अति आदर किद म c आगलि अ क पंचसया क म. d विमलना अ

कवित म.

३९ a कित्ति अ. किहां अ क. b जोड क म. अनुत्तर म d पुनि क म. नितति निरंतर क म. c जिहा अ क f जोइ पद्यनि समुद्र पर क, पेजि प पद्य समुद्र पर म. h दक्षणि क, दक्ष म. दिगिंतर म. i पायाल क म. पन्नग म. j ऊनी वे इदमा लगइ क, ऊनी इदमा लगइ म. k लावण्यसमय कहइ क. तुह म. l कित्ति अ, कित्ति क. त्रिभोवन क. जगइ अ.

घरणइ उचिउं धन जेणि, तेण पुणउ अरि न खदउं ।

उमरि न खदउं जेणि, तेणि घण दान न दिदउं ।

दान न कीधउं जेणि, तेणि पुणि पुण्य न कीधउं ।

पुण्य न कीधउं जेणि, पुणउ, फल किपि न लदउं ।

खदउं ति दिद[उं] फल, लदं ते धन नवि घलसइ ।

लावण्यसमय कहि तिणि गुणि जो, विमल-कित्ति त्रिभोवन

घसइ ॥ ४० ॥

इक दम्म कोइ दि, सोइ पुण्य चिहु दशि चाहि ।

इक दम्म कोइ दि, ते वि उघ[र]इ घाढइ ।

इक दम्म कोइ दि, सोइ पुणइ कित्ति करावइ ।

इक दम्म कोइ दि, आपि आप-गुण गावइ ।

भासाद किध अरु[द]-सिखिरि, सोविन टंका गालीइ ।

लावण्यसमय कहइ, विमलनी ते कित्ति सुअणं सांभलीइ ॥ ४१ ॥

४०. a घ(णि क म. ठवइ अ. येणि म. b तेणि म. पणिउ क, पाठा०यी उमेरो : 'पुणिउ' म. पदुं क, खदउ म. c ऊअरि क. पदुं क, खदउ अ म. येणि म. d धनि क. दान म. दिदुं क. e क मां आ चरण नथी कीधउं म. येणि म. f पुहु पुण्य क. पुहु पुण्य म. कीधुं क. g किदुं क, किदउं म. येणि म. h तेणि ('पुणउ'ने बदले) क म. कंपि क. लिदुं क. i पदुं न दिदुं फल लदनइ क, खद दिद फल लद म. j धन मंदिर ज तूं वसइ क, तेणि धन मंदिरितत वसइ म; वत्तसुं अ. k लावण्यसमय अ, लावण्यसमय क. वइइ क. तेणि क म. l जा क. म मां 'जो' नथी. त्रिभोवन अ क, त्रिभोवनि म. हसिइ क.

४१ a इक क म. दम्म अ. को क. कु म. देइ क म. b त्याइ म. पणि क, पुण म. चिहु क दसि क, दिशि म. चाहइ क म. c इक क म. दम्म अ. को क, कु म. देइ क-म. d उदारइ क म. e इक क म. दम्म क म. को क, कु म. देइ क म. f पण क म. g इक क म. दम्म अ. को क, कु म. देइ क म. h आप आपइ क, आप आपिइ म. i कजि म. अरुद क म.-सिखरि क, -सखरि म. k लावण्यसमय क, लावण्यसमय म. कहि म. l तेणि क ति म. कित्ति क. सुअण क म. संभालीइ क म.

योवनवद् अवावि, सीलइ साच घण तुट्ठी ।

विकट चाघ वसि करिउ, माल मलीउ करि मुट्ठी ।

यंमणीउ कीउ वंदि, जित्ति थारइ सुलताण[ह] ।

चिहु दिशि चाहि वंड, तेजि चिहु खंडि आणह ।

प्रागवाटवंश नीनग लहरि, वडउ ते वीर सुतनु वर[इ] ।

लावण्यसमइ कहि तिणि गुणि, जो विमल-कित्ति त्रिभोवनि घरइ ॥४२॥

चुपई

कही कवित्त भइ पाछा चलइ, माता मंत्रि गया गिरि चलइ ।

आवि मंत्रि आपसिउं वली, तुल दरसणि मनि पूगी रली ॥४३॥

मंजीसर पुहता छि तिहां, गया मंत्रसर मेवडी इहां ।

घरघरणि चलणि नवि होइ, यह बात जाणइ सहुकोइ ॥ ४४ ॥

घरणिमरणि हुइ घरभंग, आया वांस-वंम धिर खंग ।

पुरुष सरीसी नारी होइ, सघरवारि बोलीजइ सोइ ॥ ४५ ॥

४२. a यौवन म. वय क म. अवावि क. b सील साचइ पय तुट्ठी क. सील सञ्च पाणि तुट्ठी म c वसि अ; विकट कट वण क; वण म. वसि म. d मलीउ क, मेहलिउ म मली अ मुट्ठी क म e करि म. वादि अ. f जित्ति क म. थारइ क. सुलताणह क, सुलताणह म g चिहु क. वसि क. वाणा क, वाहिया म. h जिते म ग्रह क चिहु म पडे क म आणह क म. i प्रागवाटविस क, प्रागवाटवश म लहर क लहिर म. j वड क म. ति म. सुत क, सुतन म वडइ क, वरइ म. k लावण्यसमय कहइ क. तेजि क म । 'जो' क म मा नवी. कीर्ति क. त्रिभोवन क. पाठ-श्री 'हूरइ' म चुपै म.

४३. कवित्त भइ क म. वलि म. b वलि म. c आवइ क म आवेश ॥ d तुल क. तुल म. दरसणि क, दरशणि म. पूगी मनि क अम पूगी म. स्त्री क

४४. a मंत्रिस्वर क. पुहता क, पुहता म. वड क. b मंत्रि क म. मेहता क. c घरणिइ यलखिइ म. नव क. d जाणइ म.

४५. a मरइ क. b वास क. d तस घरिघार क, सघरघार म वहीजइ क, बोलाइ म. सोय क.

जिहां नारी तिहां मंदिर सही, नर यिण अधिक धानमइ नही ।
सीरामणी करी तुझे बलिउ, यहिला मंत्रीसर-नइ मलउ ॥ ४६ ॥

चित्रशाली मंडयां बइसणां, सोचिन थाल ते सोहामणा ।
ऊपरि मोतीलग चंद्रूआ, भाति भाति बांध्या छइ जूआ ॥ ४७-१ ॥

पंचसया येइठा परिवारि, प्रीसइ विमल नरेसर नारि ।
कहइ-नइ भाणइ न करइ फेर, सोचिन सेर रूपा दोइ सेर ॥ ४७-२ ॥

सोचिन कनक ते कीधु कूर, उज्जल रूप दहीनुं पूर ।
भट्ट पंचसइ के दक्षणी, थो प्रीसइ [यहु] सीरामणी ॥ ४८ ॥

पांति यहठा अंतर करइ, ते पापी दुर्गति अवतरइ ।
नाना मोटां जे पकवान, अंतरि आपो प्रीसइ धान ॥ ४९ ॥

अंतरनां हुइ मोटां मान, अंतरि आलइ फोफल पान ।
अंतरि करइ सगु अणसगु, ते पापो-माहि मूलगु ॥ ५० ॥

४६. b दानमइ म. c तुम्हे क. बल क. d मंत्रीधरनइ क, मंत्रीसरनि म. मलउ क, मिलउ म.

४७-१. a चित्रशाली क, चित्रशालि म. मंडया अ, माडया क, माडिआ म. b सोहामणा क म. c चंद्रूआ म d बांध्या अ; भाति भातिना बांध्या जूआ क. भातिइं ठामि ठामि जूआ म.

४७ २ a पंचसया क म. ययठा क, बिइठा म b नरेधर क म. c कहनइ म. d सोचिन सेर-म. रूप क, रूप म. दो क म. सेर म.

४८. a सेर कनक क, सेर कनक म. b उज्जल क. रूप क. दहीनुं पूर अ, यहु दधिपूर म c पंचसइ क दक्षणी क. d बहू सीरामणी क, छइ सीरामणी म.

४९. a पाति क, पातिइ म. बयठा क, बिठा म. अंव क. c नाहानां क, नान्हां म मोटां क म. ये म पकवान क म. d अंतर म. धान म.

५०. a अंतरना अ; मोटा अ; अंतरि मोटां नाहना मान क, अंतरि नाहाना मोटा मान म. b आपइ म. पान म. c अंतर क म. करइ अणसगु क. d -माहि क, -माहिइ म.

ते प्रीसी श्री रहीआं टली, खिणि अंतरि तिहां आवी वली ।
बहिला थायु म लाउ [वार], म[र]णइ हजी तेतलु भार ॥ ५१ ॥

माता तइ प्रीसिउं छइ तसिउं, जीणइ दीठइ हीयइ हसिउं ।
सांभलतां सुख हुइ कानि, लोचन ठरीआं अमीअ समान ॥ ५२ ॥

दारिद्रां सिरि पडीउ वंड, खातां खोट न थाइ खंड ।
पडइ दंत थाइ कटकडा, नान्हा फीटी थाइ वडा ॥ ५३ ॥

मुद मरही बोलइ नवि वली, तुह पाहि घरनारी भली ।
परघरि हेडी जमवा जाइ, नान्हां छोरु आहां थाइ ॥ ५४ ॥

एक कडि एक आवइ तइइ, सवि प्रीछवइ सुखडी बइइ ।
परघरि बइठी जिमवा माइ, नानां छोरु हीइइ[इ] थाइ ॥ ५५ ॥

५१. a प्रीसीनइ क. 'श्री' क मां नही. रहिआ अ. b घण
अंतर तिहां आव्वां वली क, क्षण अथक्षणि तव आव्वा वली म c वार
क म. लाउ वार क म. d माणइ क म. ए तेतलु क, तेतलइ म.

५२. a तइ क, तिइ म प्रीसीउ म. तिखउ म. b जेणइ क म.
हीयइ क, हीअइ म हसिउ अ क, हसिउ म. c सांभलतां क, सांभलता अ.
सुख क. कानि म. d ठरीआ अ. अमीअ क, अमी म. समानि क, समानि म.

५३. a दारिद्रां पडीउ क; दारिद्रा म. शरि म. b दाता अ, पातां
क म. पोट क. c कटकटा क म. d नाहना म. पैइ म [c d म मां
कलदपालट छे.]

५४. a श्री बोलइ रली म. b तुह क, तुम म. पाइ क, पाहिइ
म. c परघर क, परिघरि म. जिमवा क, जमवा म. d नान्हा अ, नाहना
क, नाहां म. छोरु हीयइ थाइ क; छोरु (पाठ=ही 'छोरु') म.
आण अ.

५५. a कडिइ म; कडि क; एक हीइइ तइइ म. c परिघरि जमवा
बइठी माय क, परघरि जमवा बिठी माइ म. नाना अ, नाहना क, नाहनां
म. छोरु क. हीइइ क. हीअइ म.

ऊसारइ लाडू पक्यान, माइ जिमइ अधिकेरुं धान ।

इणइ किम[इ] भाजइ भूखडी, घरि छोकरां हुसि सूखडी ॥ ५६ ॥

सोचिन रूपे ज के चावहं, घरि छोकरां सूखडी करिउं ।

गांठइ बंधावइ श्रीमती, पछइ प्रीसइ सवि रसवती ॥ ५७ ॥

आम असी न दीसइ रती, भइ जिमाइया ते रसवती ।

जिमी वरी ऊठिया रंगरोल, दिघां फोकल पान तंगोल ॥ ५८ ॥

छाट पाट जिहां हींझोला [खा]ट, सुधि नई वीसमीमा भाट ।

संतोष्या सवि मान्या घणुं, ठारिउं चतुर चित आपणउं ॥ ५९ ॥

माहोमाहि करइ, विचार, कइ ए ब्रह्मा कइ किरतार ।

कइ विष्णु [कइ] कर्ण दातार, कइ ए ईश्वरनु अवतार ॥ ६० ॥

इसिउ विमल ते सुणीउ कानि, ते घरि नारि नही सामानि ।

थीइ जे हित कीधउं मुदा, जन्म माहि नवि दीठउं कदा ॥ ६१ ॥

५६. b माय क. जमइ क, यमइ म अधिकेरु क, अधिकेरु म.
धान म. c एणइ क ईणइ म कमइ न क, किमइ म d छोकरा अ,
छोरु म हुसि म

५७. a रुप क जि म. चावरिउ क म b छोकरां क म. हुसि
सूखडी क. c गांठि वा गाठिइ म. श्री सती क म. d परीसइ म.

५८. a आगइ इसी न बीठी रती क, आगइ इसी न बीठी हती म.
b जमाइया क, यमाटया म. c जमी क, बमी म. ऊठया क, उठया म.
d दिघा अ, दीघां म. पान म.

५९. a छाट म. जिहा अ. हींझोलाट अ, हींझोला छाट क, हींझोलाट
म. b मुखइ क, सुधिइ म. जई क वीसमीया म. c सनमान्या घणा क,
सनमान्या घाउ म. d चित चतुरि म. आपणु क

६०. a माहोमाहिइ म b कि म. करतार क म. c ए वण क,
ए विष्णु म कइ दातार क d कि म. ईश्वरनु क

६१. a टुनु म. सुणीउ अ, सुणिउ क म कानि म b तेइ क म.
■ ये म. हेत क कीधु क, कीधू म मुदा अ, सदा क म d जन्ममाहि क,
जन्ममाहि म नव क. बीठु क, बीठउ अ.

जे मोकलामण नचि चेषडी, ते धीइ कीधी-केयडी ।

जेहनं जेहनं लीजइ दान, तेहनं तेहनं कीजइ चान ॥ ६२ ॥

दान समाणी कीरति कर, सीरामणि-छलि कीघड घड ।

गर्व न आणित[जाणित] रती, सरु धर्म जाणित जिनमती ॥ ६३ ॥

तुठी अंघाचि लिख प्रसाद, पुत्र पण्ड माणित प्रासाद ।

पट्टणिनगरि जि को जिहां यसइ, धर्मापुत्र आपणि पांचसइ ॥ ६४ ॥

धेरा ते जे राखइ नाम कीरति तणां जगाढइ ठाम ।

तु बेदानु सायु मोद, मातापिता चडावइ सोद ॥ ६५ ॥

जां आपणइ रहइ संतान, तां विमल श्री कीर्ति प्रधान ।

प्रदि लठी आसीस विण्णात, देव विमल श्री सुप्रभात ॥ ६६ ॥

६२. a ये म. नच क. b धीइ क एली क c जेहन, जेहन
म. दान म. d तेहन क, तेहन म. तेहन क, तेहन म. चान म.

आ पठी क म सां वधारे :-

दानि मानि कीरति नचि करइ, बीसारइ पुहुतु घर परइ ।

पण्ड नरम नइ याइ वणी घणी कात छइ कीरति तणी ॥ ७४ ॥ क

a दानमानि म. b पुहुतु म. c 'नरमि म १०३ म.

मेम मुरतकअर दातार, माय याप गुह धर्माचार ।

तसी वस्तु नही महीमल माहि, जे नर आपी उरण याइ ॥ ७५ ॥ क

b धर्माचार म. c शिमी म. नहीं म. माहि ॥ d ये म. उरण म.
१०४ म.

६३. a दान म. समाणि म. b सीसीरामणि म, सीरामण क, सीरामण
म. कीधु क म. c आणित जाणित क, आणित जेणिइ म. d गर्व म.

६४. a तुठी क. अंघा क म. लिख म. b पण्ड क. c पट्टणिनगरि
म. के म. जहां क. d धर्मापुत्र क म. 'जाणित' के बदले 'पट्टणि' क. पांचसइ क.

६५. a ये म नाम म. b तणा अ. ठाम म. c सात अ. d
मातापिता क. चडावइ क, वडावइ म.

६६. a जा अ. आपणु क, आपणठ म. संतान म. b त्रिहां क.
कीर्ति क. निधान म. c लठी क म. विण्णात अ म, विण्णात क. d सीठी क,
देवी म.

कहि लावण्यसमइ संसारि, नारी घडी नरपति अवधारि ।
 नारी कहीइ सिव सिणगार, नारी विना म हज्यो भरथार ॥ ६७ ॥

आवइ नर को आस्या घरइ, नारी विण नर उत्तर करइ ।
 आंगलि पाछलि पूरइ ठाम, पही परहुणु राखइ नाम ॥ ६८ ॥

नर दुखखीइ घरनारी दुखी, नर सुखीइ घरनारी सुखी ।
 जाता जीवी मेहइ हाथि नारि विना को नावइ साथि ॥ ६९ ॥

पर्य परहुणउ ते पालवइ, आविउ अवसर सवि साचयइ ।
 जेहनइ घरि नारी हुइ सदा, ते घर ऊजड नुहि कदा ॥ ७० ॥

तु घरि सुंदरिनु हइ सोभ, लेवइ देवइ लहीइ थोभ ।
 बेलां भोजिन बेलां भोग, बेलां लाभइ सवि संजो[ग] ॥ ७१ ॥

६७ a कहीइ क, कहइ म लावण्यसमय क b परशणगार क म.
 d विण क ह्यो अ क म भरतार क, भर्तार म

६८. a आशा म b उत्तर क, उत्तर म c अम म. d परं क
 परणु क, परहुणइ म नाम म.

६९. a दुपीइ क, दुपीइ म b सुपीइ घरिनारी सपी क c मेहली
 क, मेहलइ म d वना म

आ पछी क म मा वधारे —

नर पुहुचइ पुर पट्टण भणी, पूठि नारि रहइ आफणी ।

तु छठी जाइ मालवइ, तुय मत्री मदिर जालवइ ॥८१॥ क

a पुहुचइ म b पूठिइ म. आपणी म d तु म महिला मदिर म
 ११२ ॥ म

७०. a परव क म परणु क. जालवइ क b आविउ क म
 'सवि' न बदले 'ते' म सामलइ क, जालवइ म. c जेहनइ म d अवसर
 क म उहइ क, उहुइ म

७१ a सुंदरि क. तु म. हुइ सोभ क म b रहीइ म c बेला
 अ क. भोजन क म बेला अ क d बेला अ क. संयोग क म

नारी विण नर उभाखरु, को घर-मांदि न तेडइ अरहु ।
 नारी विण नर अवगण कोडि, कोइ म देज्यो नारी खोडि ॥७२॥
 उत्तम पुरुष हुआ संसारि, ते जइसठइ माता नारि ।
 नारी लक्ष्मी पदावती, नारी चक्रेसरि सरसती ॥ ७३ ॥
 राम तणइ घरि सीता सती, नारि सभद्रा राजीमती ।
 हुई नारि सुलसा रेवती, गुणवंती गंगा भोमती ॥ ७४ ॥
 मन्दा-घरि सावत्री कही, ईसरि उमयादेवि संग्रही ।
 कृष्ण तणइ घरि सहस्र वजीस, नारि विना म म जासिउ दीस ॥७५॥
 रत्नादि सरिसु रविमोह, नारी विण नर न चडइ सोह ।
 धंद तणइ घरि रोहिणी कही, गौतम-घरि अहिस्था सही ॥ ७६ ॥
 ईंद्र ईद्राणी सरिसा हुआ, देव न थाइ देवी जूआ ।
 पंडव-घरि पंचाली जोइ, द्वादसी नल सरिसी होइ ॥ ७७ ॥
 बीबा वृद्धि घडेरा जंग, नारी विण नही तेहवा रंग ।
 लु रामा रुडी घरि-माहि, दीठइ लोचन टाढां थाइ ॥ ७८ ॥

७२. a ऊर्मापक क म. b घरमाहइ क अरहु क. c नर क म.
 नारी विण नर विण अवगुण होइ अ; अवगुण क म. कोडि क म.
 d देयो क म.

७३. a नर म. हुआ म. b तिसठिनी क, तिसठिइ म. c लक्ष्मी
 म. पदमावती क.

७४. a सती अ. b सुभद्रा क म राजिमती क. c हुई म.
 d गवती क.

७५. a मन्दा क. सावित्री क म. b ईश्वरि क म उमादेवी म.
 c सहस्र क, सहस्र म. d वना क नवि क म जाउ क, जयो म.
 जगदीस म.

७६. a रत्नादेवि क, रत्नादे म. c रोहिणी क. रही म. d गौतम
 क, गौतमनइ म. वही म.

७७. a ईद्राणी क म. सरसा क. c पंचव अ. d सरसी क. नल-
 दृपपरि होइ म.

७८. a बीबाइ क, बीबा म. b नवि म. c लुई रामा म. घर
 क म. माहि म. d टाढा अ.

नारी कहीह उत्तम खेत्त, परण्या धुरि पहिर्यां पानेध ।
 जा जीवइ तां सरसी रहइ, पेदन भूय वृष सधि लहइ ॥ ७९ ॥
 छोरु सधि साचवणी योग, गुरु घसर्जन सकल संयोग ।
 करइ काज घरतणां अयेच, श्री-वेलि फल लागइ पंच ॥ ८० ॥
 पालइ धर्म सदा पतियता, योलइ योल जे मीठा मता ।
 आवइ रोगयोग तनु वहि, राति दिवस ते पासइ रहइ ॥ ८१ ॥
 नारि पयइ नही सुख-आस, नारि पयइ नही मंदिरि दास ।
 नारि पयइ नही वंशनी वृद्धि, नारि पयइ नही पुरिसा सिद्धि ॥ ८२ ॥
 कहि लावण्यसमय मनि हसी, निर्मल नारि जे मंदिरि घसी ।
 विमलधी-सुप्रभात खरित्र, श्री-नामि नीपनउं पचित्र ॥ ८३ ॥

७९. a कहाइ म. प्येत्त क. पेत्त म b पहिरया अ; पदइला परण्या
 धुरि पानेत्त क; परणीनि पहिर्या पानेत्त म. c ता अ. सरसी म d दुप
 म. सहइ म.

८०. a छोरु म b वधजन क, वसु जनम म. संभोग क. c तणा
 अ. अपच अ म d श्रीवेलि क, श्रीवेलिइ म. लागइ म.

८१, a पाल क. धर्म म पतिवृत्ता अ b ज क. जि म मिता क.
 c आवि रोगि निज तनु रहइ क, आवइ रोग निअ तन रहइ म

आपछी क म मा वधारो —

नमणी पमणी बहु गुण भरइ, वंस वसुद्धी सेवा करइ ।

राती रामा प्रीजनइ रंगि, सुख अविचल कषाइ रंगि[र अंगि] ॥ ९६ ॥ क

a गुणधरि म. b वस म विवृद्धि म c प्रियोजनइ म d अविचल
 सुख म. अंगि म १२५ ॥ म.

८२. a नर नही क म p मंदिर क म. c पयइ पुनि वंशनी अ,
 नारि पयइ पुन पुण्य न वृद्धि क, नारि पयइ नर पुण्य न वृद्धि म. d नारि
 पयइ नर नाहि परसिद्धि क, नारि पयइ नर नही परसिद्धि म

८३. a कहइ क म लावण्यसमय क, लावण्यसमइ म नर क,
 मुनि हसी म. b निर्मल क. नारी क म. 'जे' क म मा नही मंदिर क
 वषी म c सुप्रभाति क म. d श्री नामिइ म नीपनउं अ नीपन क म.

रहिया भट्ट राख्या तां लगइ, आख्या मंत्रि विमल जां लगइ ।
 कनक कोटि तव कीची मया, संतोख्या शवि मंदिरि गया ॥८४॥
 करइ राज टालइ अन्याय, सेवइ जिनवर-सहिगुरु-पाय ।
 विमलश्री-धरि रिद्धि नही मणा, सुखसागर झीलइ वे जणां ॥८५॥
 पामी सरसति दिव्द पसाय, गायु मंत्र विमल नरनाथ ।
 रचिउ रास ते कुणइ कविराज, किणि धानकि नीपायु आज ॥८६॥

८४. a राखा क. भाट म. राधा अ, रापता क राख्या म. 'तां'
 क मां नही. b विमलश्री सुप्रमाति आख्या मलइ म; जा क. d सवि क म.
 मंदिर क.

८५. a राज्य क. c श्रद्धि क, रिधि म नवि क, न म. d
 सुपसागरि म. जणा अ.

८६. a देव पसाय क, देवि पसांइ म. b पावड म मन्त्रि क म.
 विमलश्री क. c चरित्र रास ते कुण कविराज क; कुण म d क्रियइ धानिक
 किम प्रगटि आज क; केणइ धानकि किम प्रगटिउ आज म.

आ पछी क म मां वधारे :—

गुजर देस देस नवपंड, पड़ुण नगर प्रसिद्धि यंग ।

संघ समुख्य श्रीमाली मय, करइ पुण्ड्रन मोटा जंग ॥ १०२ ॥ क

a नवरंग म. b प्रसिद्ध म. c गुण्य म. मंग म. d पुण्य जगि म
 यंग ॥ १११ ॥ म.

बीइ दान भक्तहारी वादि, तिहाया आख्या अहमदासादि ।

प्रणि पुत्र तस कुलक्षपमार, प्रथम पुत्र सीधरसि विचार ॥ १०३ ॥ क

a दान म. b अमदावादि म. c त्रिणि म. धनारम d सीधर म. सुविचार म.

अजदरपुरि कीछु आवास, बीछु बधव मंगलदास ।

चतुर चंग श्रीछु लहूराज, चेहनइ पुण्य सरिसु काज ॥ १०४ ॥ क

a कीचा म. b आ पछी म मा ४ चरण वपु : "समफल देवी घरणी
 तास । च्यारि पुत्र लेहनइ जिनमती, पंचमपुत्री लीलावती ॥ १३३ ॥ वस्तुपाठ
 जमलि जिनदास," b श्रीछु बधव मंगलदास म. c चतुर्थ लहूराज म
 सरीस म. ॥ १३४ ॥ म.

धर्मशास्त्र जिनमंदिर चहो पाखि, समगरस्त्र तिहां रीखा चुमासि ।

जन्मयोग देपाटिउ जसिद्ध, सदिगुरु हृदय विमासइ तिसिइ ॥ १०५ ॥ क

पाटणि पाल्दणपुरी पोसाल, जग हुइ चउपट चुसाल ।
दि दीक्षा अति आणदपूरि, गछपति लिखिमीसागरसूरि ॥ ८७ ॥

a जहा' म मा नथी. पाशि म b समदरलन गुरु तिहा चुमाशि म
c यशइ म d विमासद म तिहाइ ॥१३५॥ म

सवत १५ एकवीसु घण, शाके १३८६ प्रसभ ।

पोस यही दिन श्रीज पनित्र, आगिउ अण्डेपा नक्षत्र ॥१०६॥ क

a १५२१ म धिज म b शके म, तेर व्याशीठ म ॥१३६॥ म

घलि पाछिली नव ज राति, जन्म अर्क उगतइ प्रभाति ।

मुला लग्न सरिसु सवेत, मूरति भगल जमलु केत ॥ १०७ ॥ क

a जब नव म b अर्क म जगीठ म ॥ १३७ ॥ म

वृश्चक रवि बुध श्रीजइ रहिउ शुक्र मकरि ते चुथइ धनु ।

गुरु शनि कुम रक्षा पाचमइ मेप राति सोहइ सातमइ ॥१०८॥ क

a वृश्चकि म बुध रनि म b शुक्र म, चउथइ कहिउ म c
पाचमइ म d मेपि राहु सोहइ म ॥१३८॥ म

दससु चद रहिउ निज घरे, जनमयोग जोयु सहिगुरे ।

हृदयस्थले रवि नक्षत्रि नसिउ, सहिगुरु बचन प्रकासिइ असिउ ॥१०९॥ क

a दसमइ म b जन्मयोग जोइउ म c हृदयस्थलि म नक्षत्र वशिउ
म d सहिगुरि म प्रकासिउ इय म.

मुणु सेठि होसि तप घणी कइ ए जासिइ तीरथ भणी ।

कइ ए पासि मोढु यती, बरि बिया होसइ दीपती ॥११०॥ क

a मुणउ भेटि होशि म b जासइ म c पास मोन्ड म d बर म
होसइ म ॥ १४० ॥ म.

गुरु बचने बररागी भयु, भात तात पाय लागी रहिउ ।

जेठ मुदि दिन दसमी तणु उगगत्रीसइ उछव षणु ॥ १११ ॥ क

a वइरागी भयु म b पय म c शुदि म तणउ म d उछव
घणउ ॥ १४१ ॥ म.

८७ a पाटण क पोसाल क b जघ क, जग म चुपट
चुसाल क c दिद क म दिक्षा क, दक्षा अ आनदपूरि क d गछपति
म लिप्यमीसागरसूरि क. लिप्यमीसागरसूरि म

संघ सजन सुह साखि तिम्हइ, नाम ठविठ तसु लावण्यसमइ ।
 नवमइ वरसि दीसवर लीन्ह, समयरत्न गुरु विद्या दीध ॥ ८८ ॥
 सरसति मात मया तव लही, वरस सोलमइ वाणी हुई ।
 रचिया रास सुंदर संबंध, छंद कवित चुपई प्रबंध ॥ ८९ ॥
 विषधगीत बहु करिया चिवाद, रचीआ दीपसूरि-संवाद ।
 सरस कथा हरीआली कहइ, मोटा मंत्रिराय रंजवइ ॥ ९० ॥
 जसिउ उपदेश हुइ सुविशाल, बहु थानकि देहरां पोशाल ।
 मोर मलिक ते मानइ चिन्ह, पंडितपद ते पंचावनइ ॥ ९१ ॥
 सोहइ गुण तपगछि सिणगार, देस विदेस करइ विहार ।
 सोरठ वेश रही चुमासि, पुहता गुजरदेस-सिणगार ॥ ९२ ॥
 अणहलघाडा पट्टण पासि, मालसमुद्रि रहिया चुमासि ।
 बोल सकल संधि धीनचिउ, विमलरास तेणइ कारणि कहिउ ॥ ९३ ॥

८८. a स्वजन क. सह क म. सपी क, सापी म. तसि समइ क.
 b गुनि ('तसु'ने बदले) क म c दीपवर क म. लिद्ध क, दीध म. d
 सुरिबिया म दिद्ध क, दीध म

८९. b वाणी म हुई म. c रचिठ क, रचिआ म. d क मां आ
 चरण नयो. चउपई म.

९०. a विविध म. बहु क म. करिया क. करियां म. संवाद क.
 b रचिआ क म. सर क, सरस ('पाठांशी सर-') म. c कथन क ॥
 हरिआली क, नही आली म. कहइ क. d रंजवइ क.

९१. a जसि क, जस म. उपदेस म. हसु म. सुविशाल म. b
 धानिक क, थानकि म. देहरा अ. पोशाल क. c मलक क, मांडइ म.

९२. a गण म. तपगछ क. तपगच्छ ॥ शणगार क म. b देसि
 क. विदेसि क, विदेशिइ म. व्यवहार क. c सोरठि क. देस क. देशि म.
 रही गरिनारि क, रही गिनारि म. d पुहता क. गुजर-म. मज्जारि क,
 मझारि म.

९३. a अणहिलगाढा म. पाटण क. पासि म. b समुद्र क रहिया
 क म. चउमासि म. c संधि क म. धीनसु क. d वेणि क. करिउ क,
 कविउ म.

अट्टसहानह आसोमासि, कीघड पास-जिणेसर-पासि ।

मूल नक्षत्र निर्मल रविचार, पूरु विमलरास-विस्तार ॥ ९४ ॥

वस्तु

रास रचीउ रास रचीउ नवल नवखंड ।

तस ऊपरि ए वृलिका, ध्यान पास गछराउ ध्याउ ।

विमलथी-घर्णेन करिउ, सरस रास पदबंध गायु ।

संवत एनरभडसठइ, बडउ रास-विस्तार ।

ते प्रमाणि पूरु बडिउ, मालसमुद्र मञ्जारि ॥ ९५ ॥

छउपरै

पहिलुं प्रथी पोढी जाणि, तेहथी मोटा मेघ वस्राणि ।

तेहथी अधिका सागर सवे, कुंभजन्म ते अधिकु कवे ॥ ९६ ॥

तेहथी यली यदउं आकाश, अधिका शसि रव तणा प्रकास ।

ते जेहने चलणे जई वसइ, तिणइ दीउइ त्रिभोवन उल्लसइ ॥ ९७ ॥

रचइ देव गिरूआ गढ त्रिणि, तिहां कविषा प्रम बइसइ पुण्य ।

ते तीरथंकर त्रिभोवन ताम, सकल संघ-नइ करइ प्रणाम ॥ ९८ ॥

९४. a अट्टसहानि म. मासि म. b कीधु क. जिणेसर क. c नक्षत्र क. निर्मल म. d विस्तार क.

९५. b पडि म. c उपरि म. एक क, इक म. d ध्यानि म. वगवीय क, गववीउ म. ध्याउं क. ध्यायु म. e किरिउ क, करिउ म. f पदबंध क. g १५ अठसठइ क, एनर अठसठइ (१५६८) म. h बड क म. i परमाणि क, प्रमाणि म. पूरुं म. बडिउ म. j मञ्जारि क, मुञ्जारि म.

धुपइ क, धुपे म.

९६. a पहिल अ. पहिले म. पोढी पृथ्वी क, पोढी प्रथिवी म. जाणि म. b वपाणि म. c तेथी क. सहेवे म.

९७. a तेथी क. बडउ अ, अधिक क, वइ म. आकास क. b शशिहर क, शशि रवि म. प्रकाश म. c चलणे जै वसइ म. d तेंणि क, तेणइ म. दीउइ क. त्रिभोवन क. उल्लसइ क म.

९८. a गिरूआ क. त्रिणि क. b तिहां बइसइ प्रमु करषा [कविषा म] पुण्य क म. c तीरथंकर क म. त्रिभोवन क. ताम म. d प्रणाम म.

संघ घट[१] हैं त्रिभुवन-भाहि, कोइ नही अधिक तेह पाहि ।
 तास कयनि महा ययु उन्हास, रचीउ विमलरास-विस्तार ॥९९॥
 विमलरास भणतां दुख जाइ सुणतां सुख संपति थिर थाइ ।
 देह विमल नैनयण विशाल, निर्मल नर कर्ण मुख भाल ॥१००॥
 विमलरास सुणतां जयकारे, लहीइ मोटा मंगल चार ।
 गज रथ घोडा पायक कोहि, अंगि न आवइ एकह खोहि ॥१०१॥
 मेरु रूप करि कम्मविचार, दिनकर से कंकण-आकारि ।
 ससिधर नालिकेर भवतार, अचल थाल ते वृत्ताकार ॥ १०२ ॥
 नक्षत्र-रूप ते अक्षत भरी, चंद्रतेज ते चंदन करी ।
 नां वधावइ वसुधां नारि, जयउ रास श्रीसंघ मझारि ॥ १०३ ॥
 घात केतली आगइ हवी, केतां घचन कहियां केलयी ।
 अधिके ऊणई लागइ पाप, संघ समुक्ष खमावु आप ॥ १०४ ॥

९९. a घट क म. वे म. त्रिभोवनभाहि क, त्रिभोवन भाहि म. b मोड़ म. जे पाहि क, तेह पाहि म. c कयन क. सुख क. d रचिउ विमल मन्निनउ रास क, रचीउ मन्त्री विमलनु रास म.

१००. a-रास अ. भणता अ. दुख म. b सुणता अ. थिर थाइ म. c 'नयण' क म. विशाल म. d निर्मल क म. नाक क, तत्र (पाठांशी 'नर') म. कर्ण क. मुखकमल क म.

१०१. a भणतां क, सुणता अ. b मोटा क. भयल धार अ; ध्यार क. c घोडा क म. d एक म. [क नां जा कही उपरसी पहेंलं छे].

१०२. a मेरुरूप क, मेरुरूप म. कमल ('करि कम्मनि बरहे') क, करकमल म. वचारि क. b दिनकर म. कुंडुम क म. c शशिधर क, शशिधर म. नालिकेर क म. d अक्ष थाल क म. वृत्ताकारि क, वृत्ताकार अ.

१०३. a नक्षत्र क. रूपि क, रूपि म. 'ते' क म मो नही अम्यत क. c वधावइ म. वसुधा अ क. d जय क म. मझारि क, मझारि म.

१०४. a केतलइ म. b केता अ. कथां क, कहिया अ. c अधिके क. ऊण क, उणे म. लागं क म. d समुक्ष क. समक्ष म. खमावु क, पमावु म. आ कही क म नां वपारोः—

अक्षर आधु पाछउ रहि[उ], जोतां जडतु झमक नवि कहिउ ।
 ते सोधीनइ ठवज्यो ठाइ, करि जोडी कवि लागइ पाइ ॥१०५॥
 सुप्रभाति जिनशासन-माहि, सुप्रभात गणघर गुराराय ।
 गछ चुरासी जे जे जती, सुप्रभात सघली महासती ॥ १०६ ॥
 जे जे सकल सभा-शिणगार, सुप्रभाति सुविहुं दातार ।
 सुप्रभात जे धम्मोराज, सुप्रभात सवि तीरथ आज ॥ १०७ ॥
 सुप्रभात गाइ सुगुण सुजाण, सुप्रभाति कविराज बल्लाणि ।
 विमल नरेश्वर श्री घरनारि, सुप्रभात श्रीसंघ मझार ॥ १०८ ॥

हुं सवि मूरप माहि घरी, हीइ मति नहि तेहवी परी ।

चे अप्पर कविइ जगि जाणा, ते सवि सरसति तणु प्रमाण ॥१३०॥ क

॥ हू म माहिइ घुरी म. b हीअइ मति नही म. c अक्षर कविइ
 म. जाण म. d तणउ वपाण ॥१६०॥ म.

जे जाणइ जिनधर्माचार, जाणइ जीव निगोद बचार ।

जे कविगिरि भोटा गुरु यका, हू तेहना पयनी रेणुका ॥ १३१ ॥ म.

b जाणइ म. c जे कांठ जगि भोटा मझ थिका म. d पयनी म.
 ॥ १६१ ॥ म

१०५. a अप्पर क. आधउ म पाधु क. रहिउ क म. b जोता
 अ म. मलिउ क c सोधीनि म. ठवयो अ, ठवियउ म. d कर जोडी-
 नइ लागु पाय क करजोडी करि लागइ पाइ म. आ पछी क म मां वधारो:-
 भूतप्रेत नाउइ भव प्राप्त, गज रथ धरि घोडानी लस ।

पुण्यइ पदुमनि पूरी मलइ, अंगणि अरथ अर्चिता फलइ ॥१३३॥ क

a नाहसइ म. b पदमिनि प्रेमिइ पूरी मिलइ म. d अर्चित्वा म.
 ॥-१६३॥ म

१०६. a जिनशासन माहि म. b सुप्रभाति गुणघर गणराय म.
 c गछि चुरासी ये ये यती म d सुप्रभाति म. पवतणि महासती अ.
 [आ कही क मां नथी].

; १०७. a क्षणगार म. b सुप्रभात सवि म. c सुप्रभाति ये घरमीराज
 म. [आ कही पण 'क' मा नथी]

— १०८. a सुप्रभाति क. गासइ क, गायण म. गुण क म. —जाण क,
 —जाण म. b सुप्रभात म. वपाण म. d सुप्रभाति क. मझारि क, मझारि म.

इदा छंदा कवित मली, भाषा विवध वचन ।

विमलरास अंके अछइ, तेरसया छप्पन्न ॥ १०९ ॥

नवरंग नचला नच खंड, ते रचित रास अखंड ।

जे सुणसि सवि संयोग, जे भणत लहोइ भोग ॥

[जे भणत लहोइ भोग] भूतलि, भणति मुनि लावण्यसमय ।

ए विमलरास विमल पाणि, विमल घरि रद्धि रंगइ-रमइ ॥ ११० ॥

इति श्रीविमलरास नव अंके पंडित लावण्यसमयकृते पंच-
सत भट्ट-नामानि । विमलश्रीवर्णन कतां-कविचरित्रे । सकल शास्त्रे
विमलरास संपूर्ण-॥

१०९. a मिली म. b विविध वचन म c विमलरास अ d
तेरसया क. छप्पन्न क म.

आ पछी मात्र म मा वधु :

बग्रीसे अक्षरि शिवो, बांधइ प्रमह मान ।

सतरसत लीहि अमल, एह प्रबन् न्याल ॥ ११० ॥

११०. b रास अ. अपर क म. c सुणित क, सुगत म. d
ये म. भणित क, भणतला म. e जे भणत लहोइ भोग म [अ मा अने
क मां आ शब्दो गयी], भूतलि क f भणित क. 'मुनि' क मां नही.
लावण्यसमय क म. g विमल रास ते विमल पाणी क, किति विमल पाणी
विमल म h अद्धि रमइ क, रिति इद्धि रमइ म. ॥ ११३० ॥ क. ॥ ११६९ ॥ म.

पुनिकाओः—

इति श्रीपंडित लावण्यसमयकृते, विमलमत्रि मनोहर प्रगट प्रबंधे, नवरंग
भक्तपदे, विमलमत्रिश्रीवर्णन चुलिका संपूर्ण ॥ शुभ भवतु ॥ श्री संवत् १९४१
वर्षे आपाद सुदि ७ दने.....वर्षादि सोमविमलसुरि आचार्य श्रीआगदसोमसूरी-
स्वार्णा, परिवारस्थ ०० प्रघट श्रीश्रीश्रीश्री आगमसंयमगणिशाम्यसुरोमणि
श्रीविजयसंयमगणिशाम्यसुरोमणि १० श्री हर्षविजयगणिशाम्यसुरोमणि १० धर्मविजय
मुनि पठनार्थ ॥ नदासा प्रामाण, चतुर्मासके स्थिता श्रीपाशनायनी रसा ॥ क

इति श्री महामनि मुकुट श्री विमलमन्त्री महदासे पंडित श्री लावण्यसमई
गणिराज कृते नवरंग नवपदे पचदश भट्टनामप्रकटीकरण, विमलश्रीसुप्रभात चरित्र
विचारण । स्त्रीवर्णन । कर्ता कविचरित्र सकल श्रीसघवर्णन । रास वदोपन ।
सवच्छरं प्रामाणि कथन, विमलश्री सुप्रभात आशीर्वादाद्यधिकारे नवरंग नवपद
चूलिका समाप्ता ॥ छो ॥ श्री ॥

इति संहिता १५८४ वर्षे योष शुद्धि दशम्या तिथौ गुरु दिने भीमेन
लिपित ॥ श्री रस्तु सर्व जगत ॥ परहित निरतु भवतु भूत गुणा- दोषा-
प्रयातु नाश सर्वत्र मुखी भवतु लोक ॥१॥ श्री श्री श्रीमाल ज्ञातीय सुधावक
साह श्री बनजी जूठा पठनार्थ लिपित ॥ श्री १ ॥ ऐषक पाठक्यो कल्याण ॥
॥ श्री ॥ श्री ॥ छो ॥ श्री ॥ श्री ॥ छो ॥ श्री ॥ श्री ॥ छो ॥ २ ॥ १ म.

तारवणी १ : महस्वना शब्दो

अधुरस (१.१०८) शेरेडीनो रस
 अखच (चू. ८०) खचकाया सिवाय
 अगाज (३.१७०) वगर हरकते
 अगास (८.१२) आकाश (बासु
 अंगासे रहइ : बायरे चडथो)
 अण्ड (५.१६) शोभ्यो
 अट्टसट्टानइ (चू. ९४) अट्टसठ
 अढाणा (७.१४) भाडेयी
 अइइ (१.६३) अइने (शाली)
 अणुहण (१.४८) अट्टवाणे, उषाढे
 अणुलं (२.२०) अपूर्ण, अधू
 अनेयइ (३.४१) अन्वया, छल्टी रीते
 अनेरइ (३.४८) बीजे
 अरछर (चू. ३४) [१] अरछळ, काळजी
 अरीइ (८.४३) निर्भय, चीक नगरना
 अभड (८.१७) अभम्य
 अभौखण (४.७४) आवकार
 अमरख (१.२७१) अमपे
 अरड (१.१०३) अरडाट, अरड
 अरतु (चू. ७२) नजीक
 अर (३.१४) नजीक
 अलग (६.७५) दूर
 अलजइ (६.९३) अमिलापधी
 अलजइआं (३.२४) [१] मनगमता
 अलजू (चू. १६) अमिलाप
 अलवि (३.५९) उञ्जळापूर्वक
 अवारिय (३.१६९) ओवारीने

असयां (१.१५६) सगा नहि तेवां
 अहिठाण (१.३८) स्थान
 अहिनसि (१.२०) अहर्निग
 अहिनाण (२.७७) ओषाण
 अंगोहलि (१.५२) अपोळ, स्नान माटे
 अंधोल (१.१४१) स्नान
 अतर (चू. ४९) मेदभाव
 अतेडर (७.१५) जनानो, राणीवारा
 अदोइ (३.६०) दरफर
 आउरखु (१.१५३) आयुष
 आऊ (३.१२७) आयुष
 आकडिइ (७.६९) [१] बळे छे.
 आकळ (८.७९) आकळ सखत
 आन्वडी (४.८७) बापा
 आण्डलि (६.१००) समम भूमडळमा
 आचलड (६.७९) नजदीक
 आडणी (५.६१; चू. २६)
 अढेलीने बेसवा माटेनु आसन
 आतुपोतु (३.३८) रळुंसछु
 आभि (७.१५) धरसामधी
 आगलि (१.१०६) आमिप गांस.
 आमलु (१.३९) गृध्र भर्म, रहस्य
 आय (३.१४८) आ
 आरोट (६.३७) [४] गवीलो
 आल (८.३०) आळ
 आलि (३.७९) आल्ये, आप्ये
 आवला (६.२०) आ बाजु

आशिका (१ ७७) आशीर्वादरूप किया,
ओवारणा

आसनउ (१.२१) अजाणतु

आसनु (५ ५८) असत, खोदु

आहेडइ (३ १३८) शिकारे

आहेडो (३ १३८) शिकारी

आकडोआ (३ १६४) एक प्रकारनु
घरेणु

इक आछा (५ ९७) एकासणु

ईसरि (चू ७१) इधरे महादेवे
शिवजीए

उछउ (१ ६५) ओछु

उछक (४.३९) उत्तुक

उछुइणी (६ ९४) उठगानी क्रिया

उछीगणि (चू २६) अढेलवाने माटे

उछुय (२ २४) योगिनीना शब्दनो
रणकार

उठणउ (१ ५९) ओठणु डाक्ण

उठी (५ ७५) ओठीने

उपहह (९.३६) उपरतु

उमाखर (चू ७२) पाढो

उरतु (१ १५९) ओरतो अभिलाप,
जुओ 'उरतु'

उलग (७ २२) सेवा, चाकरी

उलि (८ ३९) ओळ, द्वार, पक्ति

उकालिउ (९ ६३) उकाळेणु

उछठ (४ ७०) ओछु, उणु

उत्तारु (४ ७२) उत्तारो

उघाण (७ ५८) भरती

उरतु (२ ८) ओरतो, अभिलाप,
जुओ 'उरतु'

ऊलट (४.२) उलसाह

ऊसनु (९.१५९) ऊसही गयेल

ओखणता (७ ३३) छडता

ओखर (३.५८) विघ्नानु भोजन

ओटइ (चू २०) ओटलो

ओतावळु (४ ८१) उतावळो

ओपइ (६ ४४) ओपे, शोमे

ओपरी (५ ७६) उपर

ओभजउ (७ ३५) जवा दउ

ओरसीउ (९ ६२) ओरसियो

ओलगु (८ १३) सेवक

फइवार (६ ६९) निनति

कटार (९ १३१) खर कर्म

कचुडली (९ ४७) कचोळु

कजामणु (७ १३) काळा रंगनु

कग (२ १३) कडा, कहर (कहर योझा)

कडव (४ ७९) सूकी चार (साठा)

कणभर (९ ६९) करेणना फूल

कणहता (९ २७०) कणसला दाणा

कवधी (८ ६५) कुसुद्धि, कमफल

कयवार (७ १०६) निनति

करकस (७ ८७) कर्कश, आकरा

करगर (३ १४) कालावाला

करणत (८ ६३) रडता, रोता

करणी (३ ७९) काज, बरा

करमइ (३ १६०) कर्ममा विषयमा

करवरु (३ ९६) करजदारी

करहा (९ ३२) करा (भरफना),

(९ १२५) ऊ

करि (चू १८) जाने के

कर्णिके (९ २७१) कानमा

कम्माइ (१ ९२) करमाय, धिमोछाय

कचोळ (१ ५८) किल्लोल

कमुरी (९ २३८) कमोटी

काकरि (२७६) काकरामा
कापही (३.७५) एक प्रकारनो साधु,
कार्पटिक

कायर (६.८४) बकर
कारीगरि (८८९) कारीगरोए
कारु (२.८५) गाछा, छोपा, लुहार,
मोची दरजी ए पाच कारु
कहेयात

कास (९.१२८) नानी महेर
कावमीआ (९.१२४) [?] कपासिया
कियारह (३.७१) कियारामा
कीउ (५.१८) कयों
कुतिमीआ (१.५९) कौतुकवाळा
प्रेक्षको

कुली (५.३५) कलियुग
कुली (२.२८) कोमल, कृणी, वन
कुलूमरोल (५.३०) ककु जेवो साल
कुच (६.८३) काळ
के (३.७६) कोइ
केहा (७.२६) केना
कोरडु (७.३४) न चड सेवा दाणा
खडीउ (४.३३) खडियो, दोत
खडहड (९.१५३) खळयळ करता,
वेगधी

खमेडइ (३.९४) खराच नर्तनूकधी
खावा (२.५१) खबर; (९.६६) खमो
खयर (६.२५) खजर, हीमडो
खय (३.८६) खचको (अटकवाळु)
गघार (४.४६) कोट, किल्लो
खधावलि (६.८२) खधावलि,
खमाना वळ उपर

खपण (६.२५) खापण,
(९.१९८) कलक
खाण (७.६०) घोडाओने खावा
खलाळेला चणा बाजरी वगेरेनु
जोगाण

खामड (९.८३) जोडो
खोटली (५.३८) खननुं जडाववाळु
घरेणुं

खीरोदक (१.२८) नाळियेर; (४.२६)
सफेद रेखमी वळ

खुप (३.३९) माथानो खणगार
खेडा (८.४६) [?] खोडा
खेतलखोर (९.२४६) क्षेत्रपाल
येस (३.४६) कोप

खोडि (१.६१) खामी
खोलइ (३.१९) खोळे, खोळामा

गजयज (५.३६) हाथी
गजा (९.२७७) [?] ताकात

गणीस (५.५३) ओगणीस
गमइ (९.२०९) गम

गमे (९.२३४) बाजु
गराण (३.१६) ओशिपाळा, हेठा

गाढिम (२.१७) चौकस स्वरयु
गालड्ड (३.१६४) गाल

गुल (१.५५) गोल
गुरुआडि (३.१५८) गुरु

गुहु (५.६०) घट
गूदी (१.६२) गानी घना

गुहड (८.६०) धूवड
गेलि (८.७६) रमत

गोतिहिरा (९.१२५) पगेरुं जोमार
गोफणउ (५.७२) शिराफूल

गोबरे (७.७७) गदा
 ग्रास (२.१२) ग्रास, हिस्सो, गरास
 ग्रासि (३.१४२) गरासे
 ग्रासीआ (९.२६९) गराशिया, जागीर-
 दार
 ग्या (१.८९) गया
 घणहठी (९.८६) घणे हठे, हठपूर्वक
 घरघरणी (३.७८) गृहगृहिणी,
 घरघणियाणी
 घरमाटी (३.४५) घरवाळो, पति
 घरी (४.६०) घरमा
 घाईत (६.९५) पा
 घीहठी (८.९२) घीनी दुकानो, घीना
 हाट
 घोल (१.७) घोलघु
 चउवडी (५.७०) चोवटी
 चउसाल (४.१९) चवु'शाला, उत्तम
 स्थान
 चउहटे (१.५७) चौथमां
 चपार (४.७६) चोरचखार
 चमकीअलि (८.५६) चमकया
 चख (६.५६) मोडु नोछळु-साक
 करधुं
 चद्रुआ (६.५८) चंदरवा
 चद्रुआ चित्राम (५.९७) चीतरैला
 चंदरवा
 चच (४.१९) चामडी
 चाउचियाविज (६.७९) [२] चश्के-
 रायेलो
 चाउरि (६.६८) चासुर्य
 चाडलि (८.७५) चोमायी
 चाटिकु (८.११) चटाको

चामर (८.३८) चमरी धारण करना
 सेवक
 चासणी (७.६१) घोडाना पगनी नाळ
 चाहीए (३.१६४) चाहवामां आवे
 चाहु (५.६७) रीतरियाज; (८.११३)
 चाहो, जाणे के
 चादणी (५.६८) चांदरणी, तारो
 चापेल (५.६५) चंपानु तेल
 चित्राम (६.५८) चीतरैला
 चिहुपसी (६.५८) चारे वाजु
 चीती (२.३२) चीतवीने, विचारनी
 चीपनी (५.३३) चैपढायाळी
 चुकडइ (९.२१७) चार चार
 चुकडा (७.५९) चोक्रु (चोडानुं)
 चुपटइ (चू. १७) मेदान
 चुमासि (८.११७) चोमासामां
 चेजं (९.२४७) चप्पी [१] (चैजु'ना
 अर्थमा)
 चेजं (९.२३७) ?
 चोआ (१.७६) चूओ सुगंधी पदार्थ
 चोखइ (९.५१) चोखु
 चोखमडि (५.३३) चोखली गाळी
 बोलनारी, बडकणी
 छडे पीआणे (७.९) (८.१८) चडी
 सवारीए
 छर (५.२३) क्षार, धूळ
 छयल (२.१२) रक्त्रक
 छवनउ (३.३७) छपनु, छुपावेळं
 छदा (३.५३) छोपदर्शन
 छाजे छाजे (चू. २५) छापरे छापरे
 छाना छल (८.४८) छुपायेलां छिद्रो
 छाहु (७.७०) छायो, बाँक्यो

छेह (३.८४) छेडो
 छेहा (४.८७) दगो
 जके (चू.५७) जे कोई
 जगोस (४.३६) प्रगजता
 जमलि (८.७२) समाप्त
 जमल (३.१५९) साये रहैल
 जयणा (९.३५) जलन, रक्षण
 जरदबध (७.५८) जेरयद (जोहान
 बाघवानो सामान)
 जलसारी (४.५०) तरवानी विद्या
 जलद्धि (८.८५) पाणोनी ऋद्धि
 जवहरी (८.१००) जवेरी
 जसबाव (४.७) बशोवाद, कीर्तिगवा
 षग (३.१६८) यज्ञयाग गेरे धार्मिक
 महोत्सवो
 जगि (३.३३) आठवरपूर्वक मोटा
 समारोहधी
 जात्र (७.२६) धाँवल, धमाल
 जादणी (५.६८) जानराणी, जानही
 जामलि (चू.२३) समान
 जाल (३.१३७) झाल, कज्जा
 जालिबी (६.९५) जालवीन
 जासक (३.१८) मनमावतु, सारी पेठे
 जागि (३.१६२) डोलनो एक प्रकार
 जिको (चू.६४) जे कोई
 जिणसाली (८.३७) [१] चामडानु
 चस्तर
 जीवी (७.३१) जिवाई, भरणपोषण
 जुहार (४.५८) जयोद्गार
 ज्जली (५.३५) जे
 ज्ज्वा (३.१०३) जुदा
 ज्ज्वा (२.३६) जुदा जुदा

जूह (४.४२) यूत, जुगार
 जेह (५.२२) जिह्वा
 जोगवी (४.४३) - नो योग करवो,
 -नी निमणूक करवी
 जोजि (४.२०) जोजे
 जोड (१.५९) जोडी
 ज्ञान (९.२५३) मुक्तज्ञान
 झावक (चू.१४) जलवी
 झाबल (२.४२) खाबड, खाबोचिनु
 झालि (५.३८) कामनु एक घरेणु
 झसणि (८.६५) झुझमा
 झझार (३.१०) योद्धा
 झमाला (८.४३) बुदे चढेला
 झोटबी (६.७९) भैरा
 झोटी (३.१३) भैरा
 टकोल (३.७१) टकीर, मर्मप्रहार, विनोद
 टचागुली (५.२७) टचलो आगळी
 टवक (७.१८) नवारानो अवाज
 टलती (७.१५) विनानी
 ठणहारी (१.१३३) गुरुना नामनु
 गुस्तक के बीभो पदार्थ
 ठक्कु (९.७२) ठेस, ठोकर
 ठवइ (६.७४) स्थापे
 ठाइ (१.७२) ठेकाणे
 ठाम (१.५२) ठेकाणु
 ठाय (३.१०५) स्थान, ठाय फेडी=
 ठाम मारी, मारी नाखी
 ठाडि (९.५७) ठेकाणु
 ठेऊद (२.७) ठेकेधी
 ठोउ (९.६७) स्थापणु
 ठमकीमल (८.५६) ठमकु, ठमठम
 अवाज धवो

शकडमाल (३.६७) धमपछाड,
धमाल

छारे (५.३४) छारेवे

छावठ (२.२४) छावो

छाहा (२.७८) छाहा

छाहिम (५.४९) छाहापण

छुड (९.५८) छोट

छोकर (९.८३) छुट

छमकीअल (८.५६) छम छम अवाज
थको

छीक (९.९२) छेकीछी घागुं घाघ

छोलठ सनाह (८.३७) छोलुं वरुनर

छोली (७.३३) छिरुही

छेडि (३.८) छेडवाडा जेवुं वरुन,
घोरबकोर

छोडर (३.११२) [१]

तखर (८.५३) [१] नखर=कांटाळो

तरकस (७.८७) तीरदाज

तलार (९.१२५) कोटवाळ

तलीआ तोरण (९.६२, ६.५०,
८.७१) जण पादडांवाळा तोरण

ताति (३.५६) वरुण

तालीआ तोरण (५.७६) जुओ
'तलीआ तोरण'

ति (८.६५) ते

तुरीय (२.३४) अथ

तुहड (१.१४) तोरण

तुझासित (६.२१) तमाती तावेनु. तमारुं.
आश्रित

तूणि (३-१४) तारु

तेखि (४.५३) तीखा, तेज

तेजगलि (६.६९) तेजे आगळो,
तेजस्वी

तेवली (९.२३) वनस्पतिविशेष

तोवर (७.६०) तावरो

त्रयसठ (चू. ७३) त्रैसठ (त्रियष्टि-

शलाका-पुरुषचरित प्रबंधमाना
त्रैसठ महान पुरुषो)

त्रटकड (१.५३) तडाक दर्शन

त्रयेली (८.८९) त्रण बार

त्रयई (४.७९) त्रिशती गणितपाटी (मय)

त्राजूरे (५.२९) त्राजुं

त्रिकशा तोरण (८.१०३) त्रण पळ-
वाळा तोरण

त्रिलाल तोरण (चू. २६) त्रण भारवाळा
तोरण

त्रेवडी (चू. ६२) त्रेवड, तामात

वड (चू. १७) जमायट

वरिहरि (८.३५) वधरे

वाट (१.१२) समूह

वाथरि (८.३५) वधरे

थोक (१.७३) थोकेथोक, खू

थोम (९.१६५) अटकायत

थरमिन (९.११४) दर्शन

थदोलि (६.७९) ससयमा

थाखिन (९.९) बतावीने

थाडु (९.२१२) दादा, आधीथर,

अपभ्रंश (प्रथम तीर्थंकर)

थारे (५.३४) धमकावे

थोकोला (८.६७) थोकरा, थोकरा

थोवटी (७.६९) थोवीओ, मसाल

थीस (चू. ७५) दिवस

थीद (५.२६) दिवस

थुप्पसठ (९.६) थुप्पसठ नामे आचार्य

थुमा (३.११६) थुहा, प्रशस्ति

दुग्गम (८६८) दुर्गम
 दुड (३१४८) प्रशस्ति
 दुद्धर (८६९) दुधर
 दुह्वाण्ड (८१६) दुभवायो
 देउल (३१५५) देवालय
 देवति (१४९) देवता, देवी
 देवि (२२४) चीमरी, मेख पक्षी
 दोसी (६७६) कापडिया
 दोहिल्या (३९३) मुश्केलीथी
 दोहिल (३१२८) मुश्केल
 द्रस्का (८२७) घ्रासका
 धड (६१६) धडो, स्थान, ठेकाण
 धमधम (४०२) धनधन
 धवल (३२०) घोळ (गीत)
 धीज (११२) कपोटी, परीक्षा
 धुरे (चू. १२) रौथी प्रथम
 धुलही (५७७) घोळ गानारी
 धुसट (३२६) बाळरुने धवरावती
 वखते पोताना राडलानो छेडो
 ओटाडवानी क्रिया
 धुसटी (५६२) स्वरुत करीन
 धूपघाणई (९७२) धूपदानीथी
 धूषडि (५३४) क्रोधपूर्वक
 धूळे धलहरे (चू. १९) धवलगृह घोळा
 धवलगृह
 धोरणी (८८६) रचना (मकानोनी)
 घोरी (८३८) मोखरे रहेनार सैनिक
 घ्याडि (२५०) घाड, गो
 गणदर (५८५) गणद
 नशि (९१) रात्रे
 नघड (९७८) नसीकनु
 नसले (४३६) निशाळ्या प्रेमवाळो
 थाय—जनी थाय

नट्टीतरे (८५) नहि तो, नरु
 नहुतरी (५६२) नोतरायेला
 नग (४१३) किमतो वस्तु
 नाभता (८१०८) बाळद
 नागळ (चू. ३१) दृष्टिदोष
 नाट (६८०) नक्की
 नारु (१८५) कदोई, काछिया,
 कुमार, माळी, मर्दनिया, सुनधार,
 भैसायत, तवोळी, अने सोनी ए
 नव वर्ग नारु वहेवाता
 नाशा (१६) नाक
 नाहर (९२५९) [१] जन्मर, मजबूत
 निगोल (१२) नक्की
 निरत (४६४) स्थिर
 निरतह (चू. ३१) टाळे छे
 निरति (१४३) स्थिर वास
 निड (७५७) अने
 निष्कारण (६३६) निष्कारण
 निरवारण (२३९) नक्की
 निरोल (३१२१) एमचित्त
 निसही (९७७) निसिहि (स० निपेध
 यामि) जिनमदिरमा प्रभेद्यता
 प्रणवार उच्चारतो जैन पारिभाषिक
 शब्द
 निसिदीस (४३) निष्ठादिवस, रात
 दिवस
 नीछोडड (३४०) [१] स्थले नहि
 नीमेडि (३४०) [१] नियमे करीने,
 सरखर
 नीमाला (९८१) मोवाळा
 नीसत (८३०) निसरव
 नीसाण (१६०) घोडा उपरना नगारां
 बुहि (चू. ७०) न होय

નેઠર (૧.૫) નૂપુર
 નેઠરી (૭.૪૫) નૂપુર
 નેવજ (૧.૨૫૧) નૈવેદ્ય
 નૈરાત (૧.૪૩) નૈઋત્ય ઋણો
 પગથ (૧.૮૨) પગ નીચે રાક્ષવામાં
 આવતો યાજ્ઞોઠિયો

પટાટ (૭.૫૮) પટા
 પટલક (૫.૭૧) પટોલું
 પટલકી (૩.૧૬૩) પટ્ટકુલ, પટોલું
 પટોધર (૩.૧૪૭) ગાદીનચીન
 પઠાણી (૫.૧૦) પીઠ પર બાંધવામાં
 આવતા (પટા)

પદ્મકુટ (૬.૧૬) પ્રતિવાદ
 પદ્મકા (૭.૧) પ્રતિવાદ—ભરેલા
 પદા (૨.૫૮) પુટ, પથો
 પતીકાં (૩.૧૪૭) પાસુ
 પનરિ (૮.૫૩) [?]
 પનુતાં (૨.૨૫) છુલ્લ દેનારાં
 પનુતી (૫.૩૧) છુલ્લ દેનારી
 પખાલા (ચૂ.૨૦) પરનાક
 પચસાહ (૫.૧૬) પ્રવેશ
 પચસા (૬.૭૦) પેસવા
 પરચલ (૧.૨૪૧) પુષ્કલ
 પરતાગ્રિ (૬.૧૦) પરિત્યાગીને, છોડીને
 પરનાલીક (૧.૫૧) પરનાક
 પરચકટ (૬.૧૬) મર્મ છાત્રવીને
 પરહુ (૪.૫૭) શૂર
 પરહુગઠ (૧.૧૬૦) શરોખ, મેમ્બ્રાન
 પરહુદીક (૩.૪૦) દોશપાટો
 પરહુપિ (૨.૨૧) પારકી દોડે
 પરોદિ (૩.૧૩૦) પરોડમાં
 પરાદ્વડ (૭.૫) પરાસ્ય, રિસાયેલો

પરાણ (૩.૧૬) ઉપરાણું
 પરાહાં (૩.૧૮) પરાં, દૂર
 પરિ (૧.૧૧) પ્રકાર
 પરિષલ (૧.૧૦૩) પુષ્કલ
 પરિચલ (૫.૧૬) પુષ્કલ
 પલ્હણાય (૮.૧૪) પલાણાય, પલાણ-
 વામાં આવે

પલ્લી (૩.૭૩) પલ્લી (માવ)
 પલ્લયુ (૮.૩) પલ્લિમનો દેશ
 પલિ (ચૂ.૨૦) પલિક, મુસાફર
 પહી પરહણુ (૩.૬૧) પહે-પરોગો,
 પલિક અને પરીગો
 પંચ ફેટાલી (૧.૧૧૨) છેતરપીંચી
 કરનાર માટે કરાતીસજા—ફેટો કે
 પથ્થર મારીને મારી નાંખવાનો સજા
 પાસરીઆ (૭.૩૬) પલાણ નાકમાં
 પાણિહારિ (૮.૮૫) પાણિહારી
 પાન્હક (૩.૨૬) પાનો, સ્તનમા
 આવતો શૂધનો કમરો

પાનેત્ર (૫.૭૧) પાનેતર
 પાચક (૧.૪૪) પગે ચાલનાર સૈનિક
 પારિયા (૨.૧૭) પરીણક
 પાલકી (૧.૮૬) સોરો
 પાલા (૨.૨૦) પગપાટો
 પાસ (ચૂ.૨૧) દેવાવ
 પીઆળાં (૨.૨૭) પ્રવાળ
 પીઆરુ (૩.૮૦) પારકું
 પુણ (ચૂ.૪૦) પગ
 પુતાર (૭.૪૬) મહાવત
 પુષ્ટ (૪.૧૭) પુષ્ટ
 પુટિ (૨.૩૮) પાછલ
 પોલિ (૨.૩૫) પોલનો દરવાજો, પોલ

पोसाल (३.१२४) पौषशाला
 पौरवा (२.५१) पुत्रवशना, पूर्वदेशना
 प्रति (१.५४) —ना तरफ
 प्रतिपु (७.१०६) तेजस्वी वन्यो
 ग्रहि (५.८१) परोक्षिणे
 ग्रीअछि (८.३३) पडदो
 कणगट (३.९) गेश्वरमी
 फार (८.४७) खूब
 फास (९.३८) शेकेल
 फाँडइ (७.१०) फाँदे, फदामां
 फेडइ (३.४०) खर्च
 फेर (चू. ४७-२) भिन्नभाव
 फोक (४.८६) फोगट
 फोफल (१.७५०) सोपारी
 फइतगां (४.७४) आसनो
 घरवइ (७.७१) बडापो, मोटाई
 बडू (७.३४) बडु (खाद्य पदार्थ)
 बहिरा (९.२३६) एक प्रकारनु नाणु
 बलाणा (९.२२९) मडपनो एक प्रकार
 बहिनर (३.१०४) बहेन
 बहुकइ (५.१००) बहेके
 बहुल (२.१२) बहुत्वधी, बहु
 बागड (३.१५) तोछड
 बाक (५.९२) पाषडी
 बापनचदन (५.७४) एक प्रकारनु
 चदन
 बास्त्या (५.९२) वास्त नामनु कापड
 बागड (९.८२) तोछड
 बागडइ (९.८२) जंगली
 बिसरा जसरा (७.८४) बे हार
 जण हारना
 बीडु (१.५१) पानबीडुं

बुह (९.३१) बहु
 बुहवेरा (७.८१) बहु, घणा
 भखर (८.५३) [?] सुको पहाड
 भग (५.२२) योनि
 भडवाय (६.७५) बहादुर बोझा
 भणतला (६.८०) भणता, बोलता
 भरडा (९.२०१) पूजारी, ब्राह्मण
 भरह मेव (३.१७१) मरतना नाउप-
 शास्त्रमां आपेला नृत्यना प्रकार
 मस (२.५७) [?] भात, गेय कइवु
 भंभल (८.४९) भरपूर
 भाण (३.१५८) सूर्य
 मामटा (३.१६८) ब्राह्मणामास,
 लक्षणधी ब्राह्मणो-भित्तारीओ
 मामणा (३.१६१) ओवारणा
 मारिख (६.८८) भारमा राख्यो
 मालोडे (७.३७) याणधी, तीरधी
 भाचठि (३.७४) वासना
 मुखर (६.८३) गान्नी माफक
 उक्केरायेलो
 भूइ (५.२५) पृथ्वी, जमीन
 भूछ (६.१९) मूर्य, भोट, गाँडो
 भेटनि (१.८९) भेटने पिशो;
 (८.७७) भेटथु
 भेटि (१.८०) भेट, बक्षिस
 भोजिग (४.३३) भोजक (ज्ञाणाळा)
 मइता (८.४१) लगाम
 मठड (४.७१) मोड (बळइने मोड
 रीने)
 मकायत (९.१२६) रूपिया परगवानो
 धधो
 मखबइठ (चू.२२) मुखपट, मोड
 मछरि (८.२१) मत्सर-दोपमां

मणा (३.५८) खामी
 मतुं (१.४७) अभिप्राय, मत
 मदक (३.२३) विमती कापड, फूमतु[?]
 मयण (५.७४) कामदेव
 मयमता (चू.३७) मदमत
 मयला (३.७९) मेलों
 मया (१.५०) कृपा
 मधू (५.९२) एक प्रकारसुंकापड, मशरू
 महिता (३.१२) महेता, अधिकारी
 महिला (९.१५) अंदरना, मोल्ला
 महीयां (३.५५) डंकास
 महुत (२.११) मान, महत्त्व, मोटाई
 महूरत (४.३१) मुहूर्त
 मंगलच्यारि (६.८५) मंगलाचार,
 मांगलिक क्रिया; (चू.१०१) चार
 मंगल
 मंडाण (७.२३) मांडणी
 माई (३.३४) मातृका ('अ' बी 'ऊ'
 सुधीना बधा अक्षरो)
 माडला (४.५८) मामा
 माम (३.९०) हिमत; मोमो
 मादला (१.७६) मादीनां वासन
 माडी (३.९३) धणी
 माठा (७.४६) बीजां
 मामहिच (५.६७) मामेले
 माहुरि (७.८०) माहुरामां
 मांडवीया (१.५७) अकातना नाकेदारो
 मिछी (३.१०८) माछी
 मोनति (७.१०५) विनंति
 मुखवटव (४.२४) मोनो विस्तार
 मुछि (८.४१) मूछ
 मुरदि (७.७५) मरडीने, बांध राखीने

मुहन (७.१२) महत्त्व
 मुहवटा (५.९०) हाथीना कुंभस्थळ
 पर बांधवामां आपती मुशोभित
 अंधारी
 मुहवटि (३.८७) मोलदे
 मुहादि (९.१०१) आगळु धारु
 मुहुता (२.४७) महेता, अधिकारी,
 मंत्री
 मुंछ (६.८३) मूछ
 मूंजी (८.५४) कृपण
 मेकडा (चू.२७) [?]
 मेपनाद (९.२२९) मेढपनो एक
 प्रकार
 मेर (९.२७७) टोच, शिखर
 मेलवड (१.८५) समूहमां
 मेल्लाण (७.३६) छावणी
 मेवा (१.७६) सुकां लीलां फळ
 मोस (९.१६५) मृषा, खोटा
 युगतां (४.२४) जुगतां, बंधवेसतां
 रखत (७.१५) राखेला
 रणकीभ(ल) (८.५६) रणवया
 रणिल्लडि (७.६२) सखत युद्धमां
 रमलि (१.६६) रमतमां
 रलिआमति (९.२) रळियात
 रवाडी (८.८३) पालखी
 रसवती (चू. ५७) रसोई
 रंगावळड (६.५४) एक जातना
 लडकरी पोशाकनो भाग
 राछ (चू. २५) राखीचील, दोभा
 राछपीछ (३.१२) राखरचील
 राछनिखर (२.७९) हथियारोने
 समूह

राजइ (२.२८) राज्यमा
 राडि (१.८७) राड, रऊरार
 राणिम (६.२८) राबा तरफयी
 आपेल गान
 रामति (५.९८) रमत
 रावि (१.१७४) करिबादे
 रीव (६.७५) रूम, अवाज
 रली (१.३८) खुशी
 रलीभायुत (५.१९) रळियात
 रेल (५.६५) भ्राह्म
 रेलि (१.७६) बरेक, सौरम
 रैवणी (२.५०) दोडादोड, रैवडी
 द्वाणादाण
 रेत (७.९८) -माटे (अनुभ)
 रोल (१.७) (विद्रुम रोल) रातु
 परवाळा जेनु लाल; (८.३९)
 रगदोल्लु, रोल्लु
 रोशि (८.३६) रोधमा
 रला (८.५२) लाल, लक्ष
 रलि (३.८५) लाल
 रडा (३.१६८) क्षान्धा
 रहिका (३.९०) लटको
 रक (४.३९) यर्जक, लोक
 रंकित (४.२४) लंक खाभेलो, सुंदर
 लाखीणठ (१.७) लक्षणवतु
 लाय (१.८०) मोको, तक
 लालडा (३.१६४) लाल, राता
 लालडोभा (३.१६४) जानुं वहाळ
 धालक
 लाली (३.२६) सिबाळ
 लास (६.३८) लक्ष्मी, शोभा
 लाह (९.२४९) बलिदान

लिखे (९.३५) लेखनमा
 लीलावती (४.४९) लीलावती गणित-
 ग्रंथ
 लीह (५.२६) रेखा, लोटी, आडो
 आक
 लुंडीमुहा (८.१३) दासीना मोडा
 जेवा मोडावाळा, राडिया
 लुळणडा (५.६९) कमाल
 लेवदेवइ (५.७१) लेवदेवइमा
 लोटण (३.११७) लोटणहवळे आवेला
 (पार्श्वनाथ)
 वइरागर (१.६९) (यज्ञाकर) रत्नोनु
 स्थान
 वलारीभा (३.१०१) वलार राखनारा,
 वेवारीभो
 वध (६.१००) वाध
 वचक्षण (५.१०१) विचक्षण
 वलीआत (८.९६) बहारगामयी
 खरीदवा आवनार खातेदार
 वछेदि (७.७) वलेडी
 वट (४.२४) वटपो वटाव्यो,—ना
 • करता घयो गयो
 वइ (५.१०) वाट मार्ग
 वडीआइ (३.१६४) मानी मा
 वतपति (९.२६०) व्युत्पत्ति, रचना
 वतपतीआला (७.६१) उत्पातवाळा
 वरतारा (९.२१९) वरतारो कहेनारा
 वरवो (४.८७) वराम, अपंगड
 वरसात (३.९५) वरसाद
 वरासइ (८.१७१) विश्रामपूर्वकनी
 मुखेनी
 वर (४.३२) वरो, भोळनो उत्सव

वरुठी (५.८२) लग्नबाद वर तरफयी
 आपणामां आवतुं जमण
 वर्णिका (१.३३) रंग
 यल्लु (९.१९०) विलह्य, बेचाकळो
 बलायु (६.७१) बळाव्यो
 यत्त (४.७०) वत्ता (मेळना अर्थसां)
 यत्तिहर (६.४३) विषधर, नाग
 वसुहा (८.२८) वसुधा, पृथिवी
 यहिचइ (९.२१६) यहेंचे, माग पाडे
 यहिचवी (९.१५७) यहेंची, माग
 पाडयां
 यहिल्ल (४.५५) यहेलो, पहेलो
 वाई चाकरी (६.९३) होड चकी
 वागदोर (७.६०) वापदोरी (पोढाने
 बाधयानो सामान) [१]
 वागरीभा (८.१२१) जाळ नायनारा,
 वापरी
 वाटलां (१.७६) वाटका
 वाणुज (७.७) वाणोतर .
 वान (चू.६२) वर्ण, शोभा
 वायण (५.६७) वायणु, स्वस्तिवाचन
 वारु (७.५६) सारी रीते
 वालाडुली (९.६५) वाळाकूची
 वासनु (५.५८) रहेवानो
 वासु (१.६३) वास, वासो, उतारो
 वाहि (८.६३) यहावे, चलावे
 वाहिणि (४.७८) वाहिनी, रथ, वेल्डुं
 विचिलि (चू.१४) वचळे
 विछाहि (चू.२९) विछावे
 विछोहां (९.१६३) विनानां, छयं
 करेलां
 विणग (९.२५३) वणिङ

वित्तिपति (५.७३) व्युत्पत्ति, खिलावट
 वीकाइ (८.१७) बेचाय
 विलोणत (६.२५) वलोणुं
 विसराल (१.७२) विसरायेला, निष्कळ
 विसा (३.४३) वसा
 विसाविसाही (८.९७) वोस वसाए,
 किंमती
 विसु (९.१५७) विपम, [१], विपय
 विहिचिणि (९.२१४) यहेंचणीमां
 वीकइ (८.९७) बेचाय
 वीटवीटाइ (७.१२) वीटो विंदायो,
 वीटी वळाया
 वीटली (५.३८) वीटी, अंगूठी
 वीनति (८.७८) विनंती
 वीसासु (३.५३) वीस
 युली (७.१७) वळावी
 वूटा (९.१५३) वही गयेलां
 वेशां (६.१५) बीधवाने माटे लट-
 कावयामां आवेल वस्तुभो
 वेइधान (९.१०७) पोतानी मेळ
 जगेला अनाज
 वेडला (३.२४) वाननु परेणुं
 वेडालगु (६.७१) लडवा सज्ज घयेल
 वेडि (३.८) लडवाड
 वेध-वइइ (८.१०५) वेधविद्यावाळा
 व्यवसाईया (६.५३) धधादारी भाणयो,
 वेपारी
 व्यवहारीभा (१.५६) वेपारी
 व्यापार (२.७८) वेपार
 व्यापारी (२.५४) वेपारी
 शबर (४.१४) शरीर
 शरदाति (४.३५) सरस्वती

शसिहर (३.१५८) चंद्र
 शिरीछु (९.६) सायेनु, -ना जेवु
 शिलावट (९.२३४) सल्लट
 शोभ (१.८३) खान
 सइथु (५.७२) संघो
 सइ (२.८२) दरजी
 सघटां (९.३४) घाटां
 सत्ताण्ड (६.१००) रक्षण सहितनो
 सइलो (१.८) पत्रवाली, पांढडावाळी
 सनेपातक (८.१२) सनेपात सनेपात
 सपराणा (७.९६) सावदा, नैयार
 सभावि (४.६६) स्वभावे
 समकित (९.१६) सम्यक्त्व
 समवडि (९.२४५) समोवडमा
 समाधि (४.५६) शाता, शाति,
 दुःखलु निवारण
 समुदतु (४.९) समोलु, महत्त्वपूर्णकुल,
 मोटु
 सरडउ (३.१३९) काचीडो
 सरंगट (३.९) घुमटो राखीने
 सरमइ (८.४१) भ्रम करे
 सलइ (६.६८) चाली (न जाके)
 सका (९.६६) पूजा करवा माटेनी
 सवाइ बोली [?]
 सहिकार (३.१५७) सत्कार
 सहिगुरु (४.५२) रादगुरु
 सहिसिउ (८.३२) सहशी, सहन करघो
 सहीअ (८.३१) सहिहर, साहेली,
 सरी
 सइारे (९.२४७) समारे [?]
 संसेरणइ (९.११०) संसेरण, मजूस
 संवल (२.२२) भापु

संवि (४.६५) श्यामिका, काळाश
 सागरि (९.१०९) सागारिक, गृहस्थ
 साट (७.५८) पट्टी
 साटइ पालटइ (९.८४) साटे-पालटे,
 अदलेवदले
 साटिकु (८.११) साटको
 साठि (९.७६) साठ, ६०
 साधरी (६.१४) आसन, बिछावट
 साथीठ (४.११) स्वस्तिक, साधियो
 साबाण (७.१५) संयुधो
 सामइणो (७.१३) तैयारी
 सामानि (७.६१) सामान्य, साधारण
 सामुद्रिक (४.५) सामुद्रिक विद्यानो
 जाणकार; सामुद्रिक विद्या
 सामहुउ (९.७) सामो, प्रपक्ष
 साह (४.१९) साह
 सालं (३.३२) बंधुं
 सालरी (९.२४९) छोट उपर
 सालही (९.१२९) एनो (पखी)
 सायद (९.२३३) वलनो प्रकार
 साइ (९.१९२) धनपति वणिक्को माटे
 वपरातो शब्द
 साहण (३.११६) साधनरूप वाहनो
 साहवाला (५.७८) सावेला, वर-
 घोडामां चालता नाना छोकरी-
 पाळा घोडा
 सिक्कट (९.११८) गाइं
 सिराडउ (९.२१८) सराटे चड्यु
 सिलावट (९.२१९) सल्लट कदियो
 सीकरी (७.६५) [?] एक प्रकारचुं
 वाहन-पालखी
 सीगरि (८.४७) [?] जुओ ' शीकरी '

सोमाडा (७.२०) सरहद उपरना
रात्राओ

मुखपट्ट (चू. २२) मुखनु दर्शन
मुसामुण (७.६८) नानी पालखी
मुसपाल

मुजीवी (६.३९) [१] जीरन
मुणरं (४.७२) [१] आगाही
मुनु (८.१२) मुन्य मननु
मुविहु (चू. १०७) बधाने
मुदहा (३.११०) मुमट
मुधिणि (५.३३) शरणी
मुधिणि (५.३३) चुची, छछी
मुडल (३.३१) मुडलो
मुडल (३.१३५) मुवाहं
मुडा (चू. ४१) सजजन
मुपवटि (८.३३) मुवावड
मुडि (८.६२) मुलड, चदन
मुडि (चू. २७) मुलडी एक प्रकारनी
वा. नीगई

वाट (१.१०४) वापरवा योग्य
वाक (८.२३) साक कराव्या
वालाड (३.४७) बरोबर
वासलु (५.४९) बीठाणभयुं वतन
वाड (५) [१] अंगेअग
वाडि (८) होरी, महोत्सवानो मार्ग
लेख

सोताल्या (७.४५) रम्या
सोनईया (३.१४६) सोनानाणु, सोना-
महोर

सोर (३.१३३) पडकार
सोहासणि (१.९१) सौभाग्यवती छी
हकिं (७.७८) हांकीने
हटी (८.९२) हाट, हुकामो
—हता (८.७७) —धी (अनुग)
—हतु (२.३८) —धी (अनुग)
हराण (३.१४५) आधर्यवक्ति,
हेरान

हरीअडा (७.५०) माळा
हरीआली (५.४४) अनेक अर्थवालो
गीतप्रकार

हलया (५.५०) हलवा
हसारथि (८.६३) हास्यजनक स्थिति
—हि (चू. ३९) —मा (श्रीजी अने
सातमी विभक्तिनो प्रत्यय

हिंदू (२.८३) हिंदु जाति
हीर (३.१३४) रत्न
—हुती (८.८२) —धो (अनुग)
हुलावती (१.२२) हुलामणां करतो
हेज (३.२१) हेत, प्रेम
हेरा (३.५०) छुपाईने जोसु
होड (५.१०१) हरीफाईनो धोल
होडा (७.५०) पट्टाण उपरनु वज्र

तारवणी २ : स्थलादि-विशेष नाम

अचलेश्वर : ९-१७०, ९-१७८

अण्हीलपुर पाटण : ३-१४१,
१४२. जुओ 'पाटण'

अयोध्या : ७-३२

अर्जुन : ६-३, ६-४, ६-७,
९-१६९, ९-१७५, ९-१८०,
९-१९४, ९-१९५, ९-२०१,
९-२६९, ९-२७३, चू-४१

अग : ७-३१

आरासण : ६-९ ९-२५८,
९-२५९

ओसपय : २-४९

कच्छ : ७-२७

कनूज : ७-३०

कर्णाटक : ७-२७

कलि (बृहन्नग) : ७-२७

फानड : ७-२९

क्षसमीर : ७-३०

खडाली : ७-१८

खमनवर : ३-५१

ख (मगध ?) : ७-२७

शामूनवर : ३-१२९ ३-१३०
३-१४३

शिरनार : ८-११५

शुजर : ३-१२९

शूकरात : ७-२८

शूकर देश : चू-९२

गोदनी : ३-१५०, ४-७३, ५-९६

गोड : ७-२७

चद्रावती : ७-१८ ७-२०, ७-२५,
७-३६, ७-६४, ८-४,

८-७०, ८-७३, ८-८३,

८-११३, ८-११५, ८-११७,

९-१५८, ९-१७९, ९-२७३,

चू-५, चू-६, चू-१२

चौड : ७-३०

जालंधर : ७-३१

टबक (१) : ७-१८

ठल : ८-८२

ठला-नरेश : २-२८, ८-१५

ठलापुरी : ८-९

ढीलो (दिन्ही) : ७-३३

दशरथ : ९-२६२

धर्मपोषसुरि : ६-२, ८-१२७,
९-३, ९-१६१, ९-१६६,
९-२६५, ९-२७३

मभीआह : ७-२७

नीन मंत्री : ३-१२६, ३-१३१,
३-१४३, चू ४२

नेड : ९ २६२

पचात : ७-२९

पाटण : ३-१४०, ३-१४१, ५-५८,
५-६९, ५-८६, ५-१०३,
६-१, ६-५, ६-६, ६-१३,
६-१४, ६-७४, ६-८२,
७-५ ७-१८, ८-४,
चू ६४, चू ८७, चू-९३

जुओ 'अण्हीलपुर पाटण'

पोरुआह : ८-१०८

पौरवा : २-५१, २-६२

प्राक्वाट : २-६१ २-६२, ३-१२६,

९-२६९, चू-४३, चू-८३

सीमाडा (७.२०) सरहद उपरना
राजाओ

सुखवट्ट (चू. २२) सुखतुं दर्शन

सुखामुण (७.६८) नागी पालखी,

सुखपाल

सुजीवी (६.३९) [१] जीवन

सुणई (४.७२) [१] आगाही

सुनु (८.१२) शून्य मनतुं

सुविहुं (चू. १०७) बधाने

सुवहा (३.११०) सुमट

सुंखिणि (५.३३) शंखणी

सुंछिणि (५.३३) चूंची, छुंछी

सुडल (३.३१) सुंडलो

सुंहाड (३.१३९) सुंवाहं

सुअण (चू. ४१) सअज

सुआवडि (८.३३) सुवावड

सुअडि (९.६२) सुअड, चअम

सुअडां (चू. २७) सुअदी, एक प्रकारनी

भीठाई

सुअतु (९.१०४) यापरवा योग

सुअव्यां (८.२३) साक कराव्यां

सुअं (३.४७) यरीयर

सुअणां (३.४९) भीठाशमनुं वर्तन

सुंगो (९.६५) [३] अनेअंग

सेरी (१.५७) शेरी, महोत्सवानो मार्ग

सेरडी (६.३९) शेरडी

सोमात्या (७.४५) रंग्या

सोनईया (३.१४६) सोनानाणुं, सोना-

महोर

सोर (३.१३३) पडकार

सोहासणि (१.९१) सौभाग्यवती श्री

हर्षिक (७.७८) हांकोने

हरी (८.९२) हाट, हुकानो

—हता (९.२७०) —धी (अनुग)

—हत्तु (२.३८) —धी (अनुग)

हराण (३.१४५) व्याध्वर्यवकित,

हेरान

हरीअडा (७.५०) माळा

हरीआली (५.४४) अनेक अर्थवाळो

गीतप्रकार

हल्लया (५.५०) हल्लया

हसारथि (८.६३) हास्यजनक स्थिति

—हि (चू. ३९) —मां (प्रीजी अने

सातमी विभक्तिनो प्रत्यय

हिंदू (२.८३) हिंदु जाति

हीर (३.१३४) रत्न

—हुती (८.८२) —धी (अनुग)

हुतांशती (१.२२) हुतामणां करती

हेज (३.२१) हेत, प्रेम

हेरा (३.५०) छुपाईने चोखुं

होड (५.१०१) हरीकाईनो थोर

होडा (७.५०) पत्ताण उपराणें वख